

TO THE READER.

KINDLY use this book very carefully. If the book is disfigured or marked or written on while in your possession the book will have to be replaced by a new copy or paid for. In case the book be a volume of set of which single volumes are not available the price of the whole set will be realised.

**SRI PRATAP COLLEGE
LIBRARY.**

Class No. 891.555

Book No. K 15 M

Accession No. 10264

وفاقی
ملکیتیں
ملکیتیں
ملکیتیں

۱۰۰
 ۹۰
 ۸۰
 ۷۰
 ۶۰
 ۵۰
 ۴۰
 ۳۰
 ۲۰
 ۱۰
 ۰
 -۱۰
 -۲۰
 -۳۰
 -۴۰
 -۵۰
 -۶۰
 -۷۰
 -۸۰
 -۹۰
 -۱۰۰

Figure 1 consists of four line graphs, one for each country: Canada, France, Germany, and the United Kingdom. Each graph plots the percentage of respondents (y-axis, 0 to 100) against the level of agreement with the statement 'The government should do more to help people who are struggling financially' (x-axis, 1 to 5). The data is as follows:

Country	Level 1	Level 2	Level 3	Level 4	Level 5
Canada	10%	20%	30%	25%	15%
France	5%	15%	35%	30%	15%
Germany	10%	20%	30%	25%	15%
United Kingdom	10%	20%	30%	25%	15%

A large, stylized, pixelated graphic of the word "WELCOME" in a light blue color, set against a dark blue background with a subtle grid pattern. The letters are composed of small squares, giving it a digital or retro aesthetic. The word is centered horizontally and occupies most of the width of the image.

کلیه حقوق محفوظ است

ARR-2066 ARR-2066 ARR-2066

SRI PRATAP COLLEGE LIBRARY
SRINAGAR (Kashmir)

DATE LOANED

Class No. _____ Book No. _____

Acc. No. _____

This book may be kept for 14 days. An over - due charge will be levied at the rate of 10 Paise for each day the book is kept over - time.

[illegible]

فہرست محتویات جزء ہذا

نمبر شمار	محتویات	صفحہ
۱	دیباچہ طبع ثانی	ب
۲	دیباچہ طبع اول	د
۳	فہرست منابع جن سے حواشی میں استفادہ کیا گیا	ی
۴	فہرست مطالب کتاب مطلع سعدین	م
۵	متن کتاب	۱
۶	حواشی و زیادات	۶۲۱
۷	فائت حواشی	۶۳۶
۸	فرہنگ الفاظ ترکی و مغولی	۶۲۸
۹	غلط نامہ	۶۵۵

دیباچہء طبع ثانی

کچھ عرصہ سے مطلع سعدین باقسط شائع کی جا رہی ہے۔ اب مناسب معلوم ہوا کہ اس کے جزء اول کو کتابی صورت میں شائع کیا جائے۔ مفصل دیباچہ انشاء اللہ کتاب کے ختم ہونے پر شائع ہوگا۔ ہر دست ان سطور سے اس ادیشن کے متعلق دو تین امور کو واضح کرنا مقصود ہے۔

حواشی میں جا بجا زبدۃ التواریخ حافظ ابرو سے بعض عبارتیں منقول ہیں، منقول عنہا ایک نہایت ناقص نسخہ ہے جو باڈلین لائبریری آکسفورڈ میں محفوظ ہے۔ چونکہ مطلع کا یہ حصہ زیادہ تر زبدۃ التواریخ پر مبنی ہے یہ ضروری معلوم ہوا کہ وہ عبارتیں جو مطلع کے مضمون کو واضح تر بنا دیتی تھیں یا جو صاحب مطلع نے حذف کر دیں مگر وہ بعض مفید اطلاعات پر شامل تھیں۔ ان کو باوجود خلل اور نقص کے بعینہا درج کر دیا جائے ان سے پورا فائدہ تو اسی صورت میں حاصل ہو سکتا تھا۔ جب کہ وہ ہر طرح کے نقص سے خالی ہوتیں مگر مغلوٹ نسخہ کی وجہ سے یہ میسر نہ آسکا، تاہم وہ عبارتیں ایک حد تک مفید ہیں اور بہت سے مقامات پر ذرا غور کرنے سے ان کا مطلب سمجھ میں آ جاتا ہے۔

کاتب نے نقل کرنے میں ایک غلط فہمی کی بنا پر بعض اعلام پر خط لگا دیئے ہیں۔ ان کو کاپیوں میں کاٹنا دشوار تھا، ساری کتاب میں اس طریق کو

جاری کرنا ہی ممکن نہ تھا، اس لئے جہاں جہاں یہ خط لگے ہیں رہنے دئے گئے ہیں۔
 متعدد احباب نے اس ضخیم کتاب کی تصحیح و ترتیب میں امدادی، دست
 گرامی داؤد خان شیرانی المتخلص باختار نے عزیزم محمود علی بی اے کی معیت میں پورے
 متن کو مختلف نسخوں سے مقابلہ کرنے میں امدادی، اور مہینوں وہ دو نو اور میں اس شغل
 میں مصروف رہے، ڈاکٹر سید محمد عبداللہ نے کتاب کی تین نہایت مفید فہرستیں
 تیار کیں یعنی فہرست اسماء رجال، فہرست اسماء امکنہ، اور فہرست اسماء کتب اور بعض پروفوں
 کی تصحیح میں بھی امدادی۔ ان سب اصحاب کی خدمت میں تہ دل سے ہدیہ تشکر و امتنان
 پیش کیا جاتا ہے۔

محمد شفیع

دیباچہ طبع اول

کئی برس سے راقم حروف کا ارادہ تھا کہ مطلع سعدین کا متن شائع کیا جائے، ۱۹۱۸ء میں کرائسٹ کالج کیمبرج کے کتاب خانہ میں اس کتاب کا ایک نفیس نسخہ اتفاق سے مجھے ملا۔ اس وقت اور مصر فیتیں مانع تھیں۔ اس لئے کچھ نہ ہو سکا۔ لاہور واپس آنے کے بعد پروفیسر میکلیں سے جو بعد میں کرائسٹ کالج کے ماسٹر ہو گئے۔ درخواست کی گئی کہ وہ نسخہ مذکورہ کے روٹو گراف بھوانے کا انتظام فرمائیں۔ انہوں نے کمال عنایت سے روٹو بھجوا دئے۔ اس کے بعد دو نسخوں کی تلاش ہوئی اور انڈیا آفس، اور رائل ایشیاٹک سوسائٹی کے نسخے مستعار مل گئے، مرحوم استاذ براؤن اس وقت زندہ تھے۔ ایٹن کالج ان کی پرانی درس گاہ میں اس کتاب کے دو نسخے تھے، یہ دونو نسخہ انکی سفارش سے میرے پاس آ گئے۔ ان میں سے ایک بیکار سا تھا وہ واپس کیا گیا۔ دوسرا مقابلہ کے لئے استعمال ہوا۔ اسی طرح مسٹر اے جی ایلس (سابق لائبریرین انڈیا آفس لائبریری نے اپنا بے مثل نسخہ پروفیسر براؤن ہی کی تحریک سے مقابلہ کے لئے بھیجا اور وہ بھی زیر مقابلہ رہا۔ غرض متن نقل ہو کر مقابلہ کے بعد چھپنے کے لئے مرتب ہوا۔ مگر کتاب اتنی ضخیم تھی کہ اس کی طباعت کے لئے کوئی بندوبست نہ ہو سکا۔ اس لئے کتاب کو اٹھا کر رکھ دیا گیا کہ جب خدا کو منظور ہوگا اس کی اشاعت ہوگی، کئی برس کے بعد آج خیال آیا کہ منوگلا علی اللہ اور نیٹل کالج میگزین میں اس کی طباعت شروع کر دی جائے، اگرچہ کتاب ضخیم ہے اور دیر میں ختم ہوگی۔ مگر اگر توفیق رفیق ہوئی تو جس طرح طباعت شروع ہوئی اس طرح ختم بھی ہو جائے گی۔ انشاء اللہ تعالیٰ،

مفصل دیباچہ تکمیل طباعت کے بعد لکھا جائے گا۔ بالفعل ناظرین کو کتاب سے روشناس کرنے کے لئے کچھ اجمالی حال کتاب اور مصنف کا رپو سے لے کر یہاں درج کیا جاتا ہے۔

مطلع سعدین و مجمع بحرین ایران اور متصلہ ممالک کی تاریخ ہے جو ۸۰۴ھ سے ۸۵۵ھ کے واقعات پر شامل ہے، اس کا مصنف کمال الدین عبدالرزاق بن اسحق سمرقندی ہے جو ۸۱۶ھ میں ہرات میں پیدا ہوا۔ مولانا (جلال الدین) اسحق اردوی شاہرخ میں قاضی اور امام تھے۔ مولانا اسحق کا انتقال ہوا تو ۸۳۱ھ میں عبدالرزاق نے جس کی عمر اس وقت ۲۵ برس کی تھی۔ مولانا عضد الدین کے رسالہ اسم و حرف کی شرح لکھ کر سلطان شاہرخ کے سامنے پیش کی اور شاہی ملازمت میں لے لیا گیا، ۸۴۵ھ میں شاہرخ نے اسے بادشاہ بجانگر کے پاس سفیر بنا کر بھیجا، تین سال کے بعد وہ وہاں سے واپس آیا، ۸۵۵ھ میں اس کو گیلان میں سفارت ہی کی تقریب سے بھیجا گیا، اسی سال شاہرخ کا انتقال ہوا، اس کے بعد عبدالرزاق اس بادشاہ کے جانشینوں کے پاس یکے بعد دیگرے ملازم رہا اور بالآخر سلطان ابوسعید کی ملازمت کے بعد وہ ۸۶۶ھ میں ہرات میں شاہرخ کی خانقاہ کا شیخ مقرر کیا گیا۔ اور ہرات ہی میں ۸۸۸ھ میں فوت ہوا مصنف نے تولیت خانقاہ ہی کے زمانہ میں (۸۷۲ھ سے ۸۷۵ھ تک کے عرصہ میں) مطلع سعدین تالیف کی۔

مطلع سعدین دو جلد میں ہے پہلی جلد کا آغاز ابوسعید بہادر خاں کی ولادت سے ہوتا ہے جو ۸۷۲ھ میں ہوئی اور اس جلد کا خاتمہ نیمور کی وفات اور خلیل سلطان کے جلوس پر ہوتا ہے، شاہ مذکور سمرقند میں تخت نشین ہوا۔ یہ دونو واقعات ۸۸۸ھ

کے ہیں، پس یہ جلد قریباً ایک صدی کے واقعات پر مشتمل ہے،
 دوسری جلد کا آغاز شاہ رخ کے جلوس سے ہوتا ہے۔ جو ۸۸۵ھ میں ہرات
 میں واقع ہوا۔ اس جلد کا خاتمہ ابو الغازی سلطان حسین کے جلوس ثانی پر ہوتا ہے جو
 ۸۸۵ھ کا واقعہ ہے۔ یہ جلد مصنف نے پہلے ۸۸۵ھ کے واقعات پر ختم کر دی تھی
 مگر بعد میں اس کو ۸۸۵ھ تک پہنچایا۔ پس یہ قریباً ۶۸ سال کی تاریخ ہے۔
 اور بالفعل اسی دوسری جلد کا شائع کرنا ہمارے پیش نظر ہے۔

مؤلف کے اہم ترین مآخذ میں شہاب الدین عبداللہ بن لطف اللہ بن عبدالرشید
 الخوافی المدعو بجافظ ابرو (المتوفی ۸۳۳ھ) کی کتاب زبدۃ التواریخ ہے۔ کتاب کے
 اس حصہ میں جس کا مضمون زبدہ کے ساتھ مشترک ہے ایسا معلوم ہوتا ہے کہ مولف زبدۃ التواریخ
 کی تلخیص کر رہا ہے جتنی کہ اشعار و امثال و اقوال تک بھی اسی کتاب سے دے دیتا ہے۔ گو
 اس کے سامنے اس حصہ کے لئے بھی کچھ اور مواد ضرور تھا۔

ان تمام امور کے متعلق مفصل بحث انشاء اللہ العزیز ختم کتاب پر دیباچہ میں کی جائیگی
 سر دست صرف محل اشارہ ان مطالب کی طرف مقصود ہے،
 ذیل میں ان اختصارات کی تشریح دی جاتی ہے جو متن کے حواشی میں

استعمال ہوئے ہیں * مطلع سعدین کے خطی نسخے

(۱) ک

یہ مطلع سعدین کا وہ کامل نسخہ ہے جو کرائسٹ کا لچ کیمبرج میں موجود ہے۔ اور
 مؤلف کے خود نوشتہ نسخہ سے منقول ہے۔ دیکھو ورق ۲۵۱ ب یعنی کتاب کی جلد اول
 کے آخر جہاں مصنف نے لکھا ہے، وذلك صبح یوم النخیس منتصف ربیع الاول سنہ
 احدى وسبعین وثمانیاہ حرره مؤلفه الفقیر الی الملک الخلاق عبدالرزاق بن یحییٰ السمرقندی

تاب الدعلیہ توبۃ نصوحا بالنبی وآلہ الکرام علیہم الصلوٰۃ والسلام، چند سال ہوئے اس نسخہ کا فوٹو میں نے پنجاب یونیورسٹی لائبریری کے لئے منگوایا تھا۔ متن اسی نسخہ پر مبنی ہے۔ اصل نسخہ کا خط باریک نستعلیق ہے۔ ورق ۵۲۸ ہیں اور ہر صفحہ میں ۲۲ سطریں ہیں۔ دوسری جلد ورق ۲۵۲ ب سے شروع ہوتی ہے۔ جلد اول کے آخر میں منقولہ بالا عبارت مؤلف کے بعد کاتب نے لکھا ہے کہ کاتب بن جلد اول کی پچھننبہ ۱۰۔ جمادی الثانی ۹۸۶ھ کو اور جلد ثانی کی ۲۴ ذوالحجہ ۹۸۹ھ کو ختم ہوئی۔ کاتب نے اپنا نام "ابن حسن محمد" دیا ہے۔ دوسری جلد کے خاتمہ پر اس محمد بن حسن نے اپنا نام نہیں لکھا، لیکن ایک کتاب کے کسی سابق مالک نے لکھا ہے :-

انتقلت الی مبیاعۃ ثم وھبتھا الولدی، اس کے نیچے مہر ہے جس پر لکھا ہے :- افوض امری الی اللہ عبد محمد یوسف ۱۲، سرورق پر لکھا ہے :- ہو مالک الملک قد جعل ہذا النسخۃ الشریفۃ من مستملکات اقل خلایق ابن معین الدین محمد بن نعمت اللہ الصومالی (؟)

(۲)

یہ نسخہ صرف جلد ثانی پر مشتمل اور مسٹر اے جی ایلس (سابق لائبریرین انڈیا آفس لائبریری) کے ذاتی کتاب خانہ کی ملکیت ہے۔ اس کی تاریخ کتابت رجب ۱۲۹۷ھ ہے اور کاتب کا نام حبیب اللہ بن حسام، کاتب نے لکھا ہے :- نقلت من خط المؤلف کئی اعتبار سے یہ مطلع کا بہترین نسخہ ہے جو میری نظر سے گذرا۔ مسٹر ایلس نے غایت درجہ مہربانی فرما کر یہ نسخہ مقابلے کی غرض سے میرے پاس بھیجا اور وہ چند ماہ تک میرے پاس زیر مقابلہ رہا۔ متن اس کا فی الجملہ کت سے مطابقت رکھتا ہے،

(۳) باب

مطلع سعدین کی جلد دوم کا یہ نسخہ انڈیا آفس کی لائبریری میں ہے اور فہرست کتابخانہ مذکور مرتبہ بیتہ (*Ethe*) میں عمود ۸۳ پر نمبر ۱۹۳ کی ذیل میں اس کا حال دیا ہے، اوراق ۲۶۳، سطور ۱۹، تقطیع ۹ × ۷، انچ، مکتوب سطح ۷ × ۷، خط نستعلیق کتابت ۹۹۲ میں ختم ہوئی، یہ اور ذیل کا نسخہ انڈیا آفس کی عنایت سے مستعار ملا اور دو نمونہ کے لئے استعمال کئے گئے،

(۴) باب

یہ بھی جلد دوم کا نسخہ ہے، اور انڈیا آفس کے کتاب خانہ میں ہے۔ دیکھو فہرست بیتہ نمبر ۱۹۴، اوراق ۲۹۷، تقطیع کلاں (۱۵ × ۹ $\frac{۳}{۴}$)، انچ قریباً، جدول کے اندر کی سطح ۹ × ۵ (انچ قریباً)، کاغذ زرافشان، پہلے دو صفحوں پر لوح اور کتاب میں پورے پورے صفحہ کی دس تصویریں، بعض مقامات سے یہ نسخہ ناقص ہے، اس کی تفصیل انشاء اللہ دیباچہ میں دی جائیگی، یہ نفیس نسخہ فولاد محمد بن یار محمد بخاری نے سن ۱۱۱۱ھ میں بخط نستعلیق لکھا،

یہ نسخہ بھی فی الجملہ ک سے مطابقت رکھتا ہے،

سرس

یہ نسخہ جلد دوم کا رائل ایشیاٹک سوسائٹی لندن کی عنایت سے مقابلہ کے لئے ملا۔ اس کا مفصل حال ولیم مورے (*W. Morley*) کی فہرست مخطوطات تاریخیہ کے ص ۹۶ پر دیا ہے،

اوراق ۳۷۹، تقطیع $10 \frac{3}{4} \times 16 \frac{1}{2}$ انچ، سطور ۲۳، خط نستعلیق، تاریخ کتابت
ندارد، بظاہر بارہویں صدی میں لکھا گیا ہوگا،

اک

یہ ایٹن کالج لائبریری کا نسخہ جلد دوم ہی پر شامل ہے، تقطیع $11 \frac{1}{2} \times 8$ انچ
رکتاب سطح $8 \times 11 \frac{1}{2}$ انچ، سطور ۲۱، خط نستعلیق، تاریخ کتابت ندارد،
مطلع سعدین کی اس جلد کے کچھ اجزاء قاضی میر نے *Notices et Extraits*
de *Mass.* میں شائع کئے تھے اور ان کا ترجمہ بھی فرانسیسی میں کیا تھا اور شاہ رخ
کے بعض حالات زندگی بھی مطلع سے لے کر ملخصاً اسی جلد میں شائع کئے تھے اس نسخہ کی
علامت حاشی میں ق ہے۔

اختصارات

سرک = رجوع کنید

ندارد = ———

+ = افزودہ است یا می افزاید،

فہرست منابع جن سے حواشی میں استفادہ کیا گیا

- توضیح (۱) جن کتابوں کا مفصل پتہ حواشی میں درج ہے وہ اس فہرست میں شامل نہیں ہیں،
 (۲) فرہنگ الفاظ ترک و مغولی کے منابع کی فہرست فرہنگ کے شروع میں درج ہے،
 (۳) علامات و اختصارات راجع بہ نسخ خطی دیباچہ طبع اول میں درج ہیں،
 ابن عرب شاہ ، عجائب المقدور فی نوائب التیمور لا بن عرب شاہ (طبع یورپ)
 بابر نامہ ، طبع وقف خیری گیب
 تاریخ بیستان ، مرتبہ ملک الشعراء بہار ، طہران ۱۳۱۴ھ
 تاریخ مبارک غازی ، از رشید الدین فضل اللہ ، طبع وقف خیری گیب ،
 تعلیم و تربیت (مجلہ) شمارہ ۱۱ و ۱۲ = سعدی نامہ ، طہران ۱۳۱۶ھ
 جہانکشای جوینی ، طبع وقف خیری گیب ،
 حبیب السیر ، بمبئی ۱۸۴۲ھ
 حدود العالم (ترجمہ) ، طبع وقف خیری گیب ،
 خمسہ نظامی ، بمبئی ۱۳۲۸ھ ،
 دانشمندان آذربایجان ، تالیف محمد علی تربیت ، طہران ۱۳۱۴ھ ،
 دستورالوزراء ، از خواند میر ، طہران ۱۳۱۴ھ ،
 دولت شاہ ، تذکرۃ الشعراء از امیر دولت شاہ ، تصحیح استاذ برائون ، لیڈن ۱۹۰۱ھ ،
 دیوان حافظ ، لکھنؤ ۱۳۰۱ھ ،
 ذیل جامع التواریخ رشیدی ، از حافظ ابرو ، طہران ۱۳۱۴ھ ،

روقتہ الصفا، طبع بمبئی،
سفرنامہ چین، اورینٹل کالج میگزین بابت نومبر ۱۹۳۰ء
شیراز نامہ، تصحیح بہمن کریمی طہران ۱۳۱۰ھ،

فارس نامہ ناصری، طہران ۱۱۱۳ھ،

قصائد طہیر فاریابی، لکھنؤ ۱۸۸۰ء،

کلیات انوری، لکھنؤ ۱۲۹۶ھ،

کلیات خاقانی، لکھنؤ ۱۲۹۳ھ،

کلیات سعدی، بمبئی ۱۳۰۹ھ،

کلیات سلمان ساوجی، طبع آقا میرزا محمد ملک الکتاب،

معجم البلدان یا قوت، طبع لیسزک،

نزدہ (= نزہۃ القلوب)، از حمد اللہ مستوفی، طبع وقف خیری گیپ،

یزدی (= ظفر نامہ یزدی) بہ تصحیح مولوی الہداد، کلکتہ ۱۸۸۶-۸۷ء،

The Army of the Indian Moghuls by William
Irvine (London, 1903).

آرون

A History of the Georgian People by W.E.D. Allen
(London, 1932).

تاریخ ملت گرجی

Turkestan by E. Barthold (Gibb Trust Fund
Publication).

ترکستان

Manuel de Genealogie et de Chronologie pour
l'Histoire de l'Islam by E. de Zambaur
(Hanovre, 1927.)

زامباور

Travels in Central Asia by Vambery (London, 1864.)

سفرنامه واکبیری
سفرنامه آسیای وسطی

Expédition de Tîmoûr-i-Lenk ou Tamerlan Contre
Togtamiche Khân de l' Oulôus de Djoûtchy en
793 de l' Hegire par Charmoy

شارموای

The Muhammadan Dynasties by S Lane-Poole
(London, 1894).

شجرات بادشاهان اسلام

Rieu's Catalogue of the Persian Manuscripts in the
British Museum (London, 1879).

فهرست ریو

The Lands of the Eastern Caliphate by G. Le
Strange (Cambridge, 1905).

لیسترینج

لین پول = شجرات بادشاهان اسلام

Studies in Indo-Muslim History by S. H. Hodivala
(Bombay, 1939).

هودی دالا

Cathay and the Way Thither by H. Yule. Edition
of 1866 in two Volumes.

یول

فہرست مطالب کتاب مطلع سعیدین

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
۳۱	ذکر فرزندان میرزا جہانگیر بن حضرت صاحبقران بعد از واقعه لائلہ ۸۰۸	۳	تشبیب سخن و توصیف تالیف ۸۰۶
۳۲	تمتہ حکایات کہ در خراسانات واقع شد ذکر حکایات کہ در عراق و آذربایجان واقع شد	۸	ذکر جلوس حضرت خاقان سعیدین السلطنت والدینا والدین میرزا شاہ رخ بہادر بر سریر سلطنت
۳۶	ذکر احوال مظفر الدین میرزا ابابکر و جلوس او	۱۰	ذکر توجہ حضرت خاقان سعید بجانب ماوراءالنہر و مرست فرمودن شہر ہرات و دیگر وقائع و قضایا
۴۲	باستبدال بر تخت سلطنت	۱۸	ذکر یاغی شدن خواجہ سلطان علی سبزواری
۴۳	ذکر رسیدن میرزا ابابکر بدارالملک تبریز	۲۰	ذکر احوال میرزا امیرانشاہ کورگان و فرزندان او
۴۵	ذکر رفتن میرزا عمر بطرقت عراق قاز و باتفاق میرزا پیر محمد و برادران بحار بہ آمدن	۲۲	امیرزادہ ابابکر و میرزا عمر
۴۹	ذکر قضایا کہ خراسان واقع شد و قتل میرزا سلطان حسین	۲۵	ذکر عصیان جہانشاہ جاکو و کشتہ شدن او ذکر فرزندان میرزا عمر شہنشاہ پیر محمد و میرزا رستم و میرزا اسکندر و میرزا ابایقرا

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۸۳	ذکر مخالفت میرزا عمر بهادر بن میرزا امیرانشاه گورگان	۵۲	ذکر یاعنی شدن امیر سلیمان شاه و سایر قضایا که در خراسان وقوع یافت -
۸۸	ذکر رفتن امرا بجانب غور و آوردن میرزا عمر از طرف مرغاب	۵۶	ذکر عزیمت میرزا الخ بیگ بجانب اندخود و شترخان و شرح بقایای قضایای خراسان
۹۰	ذکر واقعات ممالک آذربایجان	۵۸	ذکر محاربه میرزا پیر محمد جهانگیر و میرزا حلیل سلطان
۹۵	ذکر عصیان بیان توچین و قتل او و باقی قضایا	۶۳	ذکر مخالفت امیر سید خواجه بن امیر شیخ علی بهادر
۹۸	ذکر مخالفت که میان فرزندان میرزا عمر شیخ واقع شد	۸۰۹	ذکر نصفت خاقان سعید بجانب طوس و مشهد مقدس
۱۰۱	ذکر توجه حضرت خاقان سعید بجانب بلخ	۶۶	ذکر شکار فرمودن حضرت خاقان سعید در سیلاق سملقان
۱۰۲	ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب مازندران گرت ثانی	۷۲	ذکر رسیدن میرزا عمر بهادر بخدمت حضرت خاقان سعید
۱۰۴	ذکر عصیان امیر جهان ملک و جمعی که با او موافق بودند و مال حال ایشان	۷۳	ذکر محاربه که در مازندران واقع شد و هزیمت پیر پادشاه و امیر سید خواجه
۱۰۹	ذکر آمدن پیر عملی تاز بجدود بلخ و قتل او	۷۵	ذکر تفویض ممالک مازندران بجانب میرزا عمر بهادر و ولایت خراسان بمیرزا الخ بیگ
۱۱۰	حکایت ممالک فارس و بلاد عراق عجم	۷۸	ذکر محاربه میرزا ابابکر و امیر قرا یوسف و کشته شدن معزالدین میرزا امیرانشاه گورگان
۱۱۲	حکایت سلطان احمد بغداد	۸۰	ذکر شهادت میرزا پیر محمد بن میرزا جهانگیر بردست پیر علی تاز لعین

صفحہ	مضمون	صفحہ	مضمون
	ذکر تفویض مملکت اوزخند میرزا امیرک احمد		۸۱۱
۱۲۲	ابن میرزا عمر شیخ	۱۱۸	ذکر جشن سنت خان شاہزادگان
	ذکر آمدن میرزا خلیل سلطان پیش حضرت		ذکر احوال میرزا ابابکر بعد از واقعہ میرزا
۱۲۳	خاقان سعید	۱۲۰	میران شاہ
	ذکر عنایت فرمودن مملکت ماوراءالنہر	۱۲۱	ذکر عزیمت خاقان سعید بجانب سیستان
	و ترکستان بہر سپہر سلطنت و کامکاری	۱۲۸	ذکر آمدن ایلچیان خطائے کرت اول
۱۲۵	میرزا الخ بیگ کورگان		ذکر عزیمت سیاق بادغیس و از انجا عزم
	ذکر تفویض ولایت حصار شادمان میرزا	۱۲۹	ماوراءالنہر
۱۲۸	محمد جہانگیر بن میرزا محمد سلطان		ذکر احوال مملکت ماوراءالنہر درین سال
	ذکر سیورغال فرمودن ولایت قندہار و	۱۳۰	(و نہضت ہمالیون بحدادت و اقبال)
۱۲۹	کابل بخدمت میرزا قید و بہادر	۱۳۲	ذکر قضایای فارس و عراق درین سال
	ذکر تفویض ممالک بلخ و مضافات آن بجناب		تمتہ قضایای فارس و عراق و احوال میرزا
۱۲۹	میرزا ابراہیم سلطان بہادر	۱۳۲	اسکندر
	ذکر کشتہ شدن سلطان علی بن پیر بادشاہ		ذکر احوال سلطان احمد و قضایا کہ در بغداد
۱۵۱	ابن لقمان بادشاہ بن طغاتیورخان	۱۳۴	و خوزستان واقع شد
	ذکر آمدن امیر سید علی از ساری و باز اودا	۱۳۸	ذکر مخالفت سلطان علاءالدولہ بپدرش سلطان احمد
۱۵۲	بولایت اورسانیدن		۸۱۲
	ذکر آمدن سرداران و ایلچیان	۱۴۰	بقیہ حکایات ماوراءالنہر
۱۵۲	اطراف بہ تہنیت فتح ممالک		ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بطرف
	ماوراءالنہر	۱۴۱	مغلستان و کشتہ شدن امیر خداداد

مضمون	صفحہ	مضمون	صفحہ
ذکر فرستادن جناب ولایت آرب شیخ		در صفت دار السلطنۃ ہرات	۱۸۵
زین الدین الخوافی بجانب سیستان	۱۵۶	وضع مدرسہ و خانقاہ معارف پناہ	۱۸۷
ذکر آبادان گر دیندن شہر مرد	۱۵۸	ذکر بناء باغ سفید و بنیاد کوشک	۱۹۰
ذکر وقائع ممالک فارس و عراق و شہادت		ذکر نہشت ہمایون بصوب سیلاق باغیس	
میرزا پیر محمد و جلوس میرزا اسکندر	۱۶۰	و آمدن الیچیان از مالک	۱۹۱
ذکر سلطان معتمد	۱۶۲	ذکر قضایا کہ در عراق عجم واقع شد	۱۹۳
ذکر فرستادن میرزا خلیل سلطان بجانب		ذکر آمدن سلطان احمد بہ تبریز و قتل او	
عراق و آذربایجان	۱۶۹	بفران امیر قراوسف بن امیر قرا محمد ترکمان	۱۹۵
ذکر وقائع عراق (عرب و) عجم و احوال		۸۱۲ھ	
سلطان احمد	۱۷۰	ذکر قضایا کہ در خراسان واقع شد	۱۹۹
ذکر احوال آذربایجان و امیر قراوسف	۱۷۱	ذکر باغی شدن امیر شیخ نور الدین کرت	
۸۱۳ھ		ثانی	۲۰۱
ذکر نہشت بادشاہ برجیس قدر بہرام قہر لولہ		ذکر ترجمہ حضرت خاقان سعید بجانب	
ماوراء النہر	۱۷۴	ماوراء النہر	۲۰۳
ذکر آمدن الیچیان اطراف چون موکب ہمایون		شرح قتل امیر شیخ نور الدین بجن تدبیر	
و مستقر دولت آرام گرفت	۱۸۳	امیر شاہ ملک بدست ہرقداق	۲۰۶
ذکر آمدن مود و گرسیری و پیرک بدرگاہ		ذکر سعادت حضرت خاقان سعید از جانب	
عالم پناہ	۱۸۴	ماوراء النہر	۲۱۱
ذکر عمارت مدرسہ و خانقاہ حضرت خاقان سعید		ذکر وفات میرزا خلیل سلطان و والدہ اش	
کہ درین سال با تمام پیوست	۱۸۵	خانزادہ	۲۱۲

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
	۸۱۴	۲۱۲	ذکر قضایای ممالک فارس و عراق
	حکایت تزویج میرزا محمد جهانگیر بن میرزا		ذکر احوال امیر قزاق و سرداران او
۲۲۳	محمد سلطان	۲۱۳	درین سال
	۸۱۵		
	ذکر قشلاق فرمودن حضرت خاقان سعید		ذکر عزیمت زیارت مشهد مقدس معالوفین
۲۲۴	مازندران بعزم پورش آذربایجان		قضایا و حکایات
۲۲۶	صورت مکتوبی که میرزا اسکندر فرستاد	۲۱۶	
۲۵۰	ذکر مخالفت میرزا اسکندر و اظهار باغی گردی	۲۱۸	آمدن ایلیچیان بادشاه خطای
	ذکر ایلیچی فرستادن میرزا اسکندر با طراف	۲۱۹	صورت مکتوب بادشاه خطای
۲۵۲	و اظهار خلافت	۲۲۱	ذکر آمدن ملک قطب الدین از سیستان
	ذکر احوال عراقین و آذربایجان و توجه میرزا	۲۲۲	ذکر روان فرمودن ایلیچیان خطا
۲۵۵	اسکندر بعزم رزم داز راه برگشتن	۲۲۲	صورت مکتوب عربی
	۸۱۶	۲۲۳	صورت مکتوب فارسی
	ذکر فرستادن میرزا بایسنقر از مازندران		ذکر شایان بدخشان و رفتن ایلیچی بجانب
۲۵۸	بخراسان	۲۲۴	ایشان
۲۵۹	ذکر متردید علی کیا در ولایت ساری		ذکر احوال ولایت خوارزم که درین سال
۲۶۱	ذکر قضایای ولایت ماوراءالنهر درین سال	۲۳۰	هشت صد و پانزده داخل دیوان اعلی شد
	ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب		ذکر احوال فارس و عراق و رفتن میرزا اسکندر
۲۶۳	ممالک عراق و فارس	۲۳۸	شهر قم را
۲۶۴	ذکر تشکار فرمودن در صحراے ساوه		ذکر احوال مملکت آذربایجان و امیر قزاق
۲۶۹	ذکر رسیدن موبک ظفر نشان بجالی اصفهان	۲۴۰	ترکمان

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۲۹۹	ذکر بنای قلعه دارالسلطنة هرات	۲۴۲	ذکر فتح دارالملک شیراز و شرح آن
	فرستادن استمال نامه بجانب میرزا		ذکر فرستادن مولانا غیاث الدین قاضی
۳۰۲	امیرک احمد بن میرزا عمر شیخ	۲۴۵	سمنان باصفهان
	ذکر آمدن ایچی امیر قرا یوسف و خبر وفات	۲۴۴	ذکر جنگ سلطانی و فتح اصفهان
۳۰۴	میرزا ایگل	۲۸۰	ذکر حالاتی که بعد از فتح اصفهان وقوع یافت
۳۰۹	ذکر رفتن میرزا سعد و قاص شش امیر قرا یوسف		ذکر تفویض ایالت اصفهان بجانب میرزا
	ذکر باغی شدن میرزا بالقراد قتل میرزا	۲۸۱	رستم بن میرزا عمر شیخ
۳۱۲	اسکندر بفرموده برادر او میرزا رستم		ذکر تفویض فرمودن ولایت سمدان و لرستان
	ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب	۲۸۲	میرزا بالقراد
۳۱۵	مملکت فارس کرت ثانی		ذکر نهضت همایون بصوب دارالملک شیراز
	ذکر حالاتی که بعد از واقعه میرزا بالقراد	۲۸۲	در عین انبساط و امتیاز
۳۲۰	وقوع یافت		ذکر سیورغال فرمودن مملکت شیراز به شاهزاده
	ذکر سیورغال فرمودن بعضی ممالک عراق	۲۸۵	عالی شان میرزا ابراهیم سلطان
۳۲۲	عجم بجانب امیر اعظم الیاس خواجه بهادر		ذکر معاودت خاقان عالم تان بجانب خراسان
	ذکر عزیمت سلطان آفاق بعزم زیارت	۲۸۴	و آمدن میرزا الخ بیگ از طرف سمرقند
۳۲۲	حضرت شیخ مرشد ابوالفتح		ذکر ولایاتی که حضرت خاقان سعید بفرز مند
	ذکر نهضت موکب ظفر نشان بجانب مملکت	۲۹۱	معاودت میرزا بالینغر نهایت فرمود
۳۲۶	کرمان		۸۱۸
	۸۱۹		نهضت حضرت خاقان سعید بجانب سرخس و
۳۳۰	ذکر معاودت از ولایت کرمان بصوب مملکت خراسان	۲۹۴	رفتن میرزا بالینغر بجانب طوس

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۳۶۲	ذکر تفویض وزارت	۳۳۱	ذکر میرزا امیرک احمد و میرزا ایلنکیر و فکر فاسد و تدبیر کانسد ایشان
۳۶۳	ذکر رسیدن سلطان آفاق بیورته تشلاق و آمدن اخبار اطراف و معاودت مستقر دولت	۳۳۳	میرزا ابالینفر بر سندیوان
۳۶۴	ذکر اجازت ایلیچیان آذربایجان و خبر وفات میرزا اسعد و قاص	۳۳۴	آملن امیرشمس الدین بمی قدس سره
۳۶۵	ذکر فرستادن امراء بغزم لتخیر ولایت بدخشان	۳۳۸	ذکر قضایای ممالک اوراء النهر
۳۶۸	ذکر عصیان میرزا قید و گرفتار شدن و قید او	۳۴۰	ذکر مخالفت نوکران میرزا قید و با او
۳۷۱	ذکر ولایات که بشاهزاده جلال (الدیاد) الدین میرزا سیور غمتمش برسم سیورغال مضمون شد	۳۴۲	ذکر فرستادن میرزا سیور غمتمش بطرف بدخشان
۳۷۶	ذکر توجه حضرت خاقان سعید بعزم زیارت مشهد مقدس منور محلاً	۳۴۴	ولادت شاهزاده رکن الدین میرزا علاءالدوله
۳۷۸	ذکر احوال ولایات ماوراء النهر درین سال	۳۴۵	ذکر احوال امیر سعید فخر الدین وزیر و آل حال او
۳۷۹	آمدن ایلیچیان خطای کرت ثالث	۳۵۲	ذکر آمدن میرزا الفیگ کورگان بخراسان و شرح قضایای ماوراء النهر
۳۸۲		۳۵۴	ذکر آمدن ایلیچیان خطا و فرستادن امیر اردشیر توچی همراه ایشان
		۳۵۵	ذکر نهضت رایت نصرت نشان بجانب ولایت قندار و اسباب آن
		۳۶۰	ذکر آسیب کسری که بدست همایون حضرت خاقان سعید

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
	تمتہ قضا یا ی ماوراء النہر - ذکر عزیمت	۳۸۳	صورت مکتوب خطا بلا تغیر
	مہد علیا گوہر شاد آغا بجانب سمرقند		ذکر تزویج میرزا محمد جوکی بہادر با ہرنکار
۴۲۲	فردوس مانند	۳۸۶	آغا دختر پادشاہ مغولستان
	ذکر ولادت شاہزادہ عبداللہ بن میرزا	۳۸۹	احوال ممالک ماوراء النہر درین سال
۴۲۶	انج بیگ و بقایا ی قضا یا		ذکر احوال فارس و عراقین و آذربایجان
	۸۲۴ھ	۳۹۲	درین سال
	ذکر تشاق فرمودن در قرا باغ اران و		۸۲۳ھ
۴۳۰	باقی حکایات		ذکر ہفت حضرت خاقان سعید بجانب
۴۳۲	ذکر شکار فرمودن حضرت خاقان سعید	۳۹۳	مرو
	ذکر مخالفت نصر اللہ صحرائی در بلدہ ساد		ذکر یورش عراق و آذربایجان و فتح آن
۴۳۴	و گرفتاری او	۳۹۴	ممالک بعون ملک مستعان
	ذکر ہفت سلطان آفاق از یورت تشاق		ذکر وفات امیر قرا یوسف کبک پرورد رسیدن
	و طلوع کوکبہ بہار و تمتہ قضا یا ی	۴۰۵	آن خبر بخاقان ہفت کشور
۴۳۶	آن دیار	۴۰۹	ذکر عاقبت احوال امیر قرا یوسف
	ذکر تزویج بنت میرزا ابابکر با امیر		ذکر رسیدن شاہزادہ اعظم غیاث الدین
۴۳۷	خلیل اللہ شروانی	۴۱۳	میرزا بالینغر بدار الملک تبریز
	ذکر عصیان یار احمد قرمان و گرفتاری او		ذکر عزیمت میرزا بالینغر بجانب قلعہ گاورود
۴۳۸	و فتح قلعہ اسفرزن	۴۱۶	و آوردن امیر اباجاجی
	ذکر فتح قلعہ بایزید	۴۱۸	ذکر احوال مملکت ماوراء النہر درین سال
۴۴۳	و شرح آن	۴۱۹	ذکر عمارات عالیہ در دار السلطنہ سمرقند

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۴۴۴	آدن میرزا الخ بیگ بخراسان	۴۴۴	ذکراجات فرمودن امراء و آدن (پیران)
۴۴۶	ذکر ولادت میرزا ابوالقاسم بابرهادر	۴۴۶	امیر قرا عثمان باردوی همایون
۴۴۶	ابن میرزا بالینفر	۴۴۶	ذکر مشورت فرمودن در باب اولاد امیر
۴۴۶	ذکر ولادت میرزا محمد قاسم بن میرزا	۴۴۶	قرا یوسف با [امراور سیدن] امیر قرا عثمان و
۴۴۶	محمد جوکی	۴۴۹	رحضت امرای اطراف
۴۴۶	ذکر آدن ایلمچیان که مملکت خطای رفته	۴۴۹	ذکر محاربه حضرت خاقان سعید با اولاد امیر
۴۴۶	بودند و شرح غرایب و عجایب آن دیار	۴۵۱	قرا یوسف و انهرام تراکه
۴۴۶	تمتہ قضایای هشت صد و بیست و پنج	۴۵۱	ذکر معاودت از مملکت آذربایجان بصوب
۴۴۶	عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب	۴۶۲	ولایت
۵۲۹	ولایت فراه	۴۶۲	ذکر قضایا که بعد از استقرار در دار السلطنه
۵۲۹	۸۲۶ هـ	۴۶۶	هراة ظهور یافت
۵۲۹	عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب	۴۶۶	ذکر قضایای مادر اءالنهر و ولادت میرزا
۵۲۹	سرخس و نفست میرزا بالینفر بجانب	۴۶۶	عبدالرحمن
۵۳۱	مشهد مقدس	۴۶۶	۸۲۵ هـ
۵۳۱	۸۲۶ هـ	۴۶۶	ذکر لشکر کشیدن میرزا ابراهیم سلطان بجانب
۵۳۱	معاودت حضرت از سیلاق بادغیس و	۴۶۶	خوزستان
۵۳۱	آدن میرزا بالینفر از جانب مشهد و دیگر	۴۶۶	آدن شالان بدخشان بدرگاه سلاطین
۵۳۸	قضایا	۴۶۶	پناه
۵۳۸	ذکر احوال مادر اءالنهر و سبب عزیمت	۴۶۶	ذکر نفست همایون بجانب زاوه و محولات
۵۴۰	میرزا الخ بیگ کورگان بجانب لایت خوزستان	۴۶۶	و عزیمت میرزا بالینفر بطرس

صفحه	مضمون	صفحه	مضمون
۵۹۸	۸۳۱ ذکر معاودت از مملکت ماوراءالنهر	۵۲۲	۸۲۸ ذکر نهضت میرزا انج بیگ بجانب موقت
۵۹۹	ذکر ولادت میرزا ابابکر بن میرزا محمد جوکی بہادر	۵۵۲	تمتہ احوال مہشت سد و بیت و مہشت
۶۰۰	۸۳۲ ذکر عزیمت حضرت خاقان عالمستان بصوب ممالک آذربایجان	۵۶۲	۸۲۹ عمارت مرادگار گاہ
۶۰۶	ذکر وصول مرکب فلک اساس بظاہر سلاسل و محاربہ با سپاہ ترکان انہزام ایشان	۵۷۲	۸۳۰ وفات شاہزادہ مرحوم میرزا سیور غنمش بہادر
۶۱۸	ذکر شکر حضرت پروردگار و تربیت شاہزادگان کامگار و امری نامدار و واخبار سایر بلاد و دیار	۵۷۴	ذکر قضایای ماوراءالنہر و عزیمت میرزا انج بیگ بطرف ستناق جبت یاغی شدن براق اغلان و آمدن میرزا جوکی از خراسان
۶۲۰	۸۳۳ ذکر نہضت ہمایون بصوب قلعہ آلبخق و قتلای فرمودن در قرا باغ	۵۷۷	ذکر محاربہ میرزا انج بیگ کورگان با براق اغلان
۶۲۳	ذکر معاودت سلطان ممالک ستان از یورش دوم آذربایجان بصوب مملکت خراسان	۵۸۳	داز معظم وقایح این سال قصہ کار و خوردن حضرت خاقان سعید لود
		۵۹۳	ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب ولایت ماوراءالنہر

بسم الله الرحمن الرحيم

وَبِهِ اسْتَعِينُ

(درق ۲۵۲ ب)

فاتحه کلام حمد و ثنای ملکِ علامی باید که ثنای ثنائیش از ضمیر منیر چون خورشید
جهانگیر تا درج سپهر برین برآید و خاتمه مقال شکر و سپاس ذوالجلالی شاید که انتماء
اعمالش از سبینه سینه تا معارج صعود نماید که الحمد في الاولى والاخرة مالک
الملکی تکریم احسانه که صدای خطبه اتی جاعل فی الارض خلیفه برای اعزاز
انسان فراز منبر نه پایه سپهر بادار رسانید و پادشاهی تخطه سلطاندا که نقد دولت بستر
را در دار الضرب عنایت بسکه نقد گدمنابنی آدم تمام عیار گردانید و لوای ارتقای
انسان را بشف و دفعناه مکانا علیا برافراشت و پای عرش فرسای ایشان را
بر سر سلطنت و فضلناهم علی کثیر ممن خلقنا قاعده جلوس ارزانی داشت
الهی در و استانی که طوطی وحی پرداز و شاه باز سدره پرواز بزبان عجز و نیاز نغمه لا
احصی سراید از زمزمه مرغان بی زبان جز اعتراف بقصور چه آید چه شاید و درمیدانی
که دست اقتدار شمسوار گردون گذار با وجود رفعت رایت کولادک ع
اعلاء لوای ما عرفناک فرماید از عقد تحریر فقر و از نظم تقریر هر حقیر چه بند و
چه کشاید شع دانسته شد که هیچ ندانسته ایم ما [ع]
والحج عن درك الادراك ادراك نظم

لهک : ستایش ، آ : ستایش ، له آ : ذوالجلال ، له رس : اسماء ، له بب : املاش ،

له رس : بر فراز ، له رس : — ، له آ : خلقنا تفضیلاً [قرآن مجید : ۱ : ۲۴۲]

له — ، له ک : یعجز ، له آ : بب ، رس : شعر ،

دراوجی که خورشید لرزان بود کجا ذره را حد جولان بود

بیت

حدیث محمد و دریای کبرای حلال چو شبنم نیست که بر بحر می کشد رقی
 و صلوات صلوات زاکیات و تحف تحیات طیبات تثار بارگاه ماه فلک جلالت مهر
 سپهر رسالت، مهر ختم نبوت، دُر درج فتوت، سزاوار خلعت نامی لولاک شائسته
 سریر انا ادرسلناک، نور حدقه بیناء مازاع، نور حدیقه بیناء ابلاغ نظم
 چراغ افروز چشم اهل نبیش طراز کارگاه آفرینش
 سرپرش را تعلین اوتاج امین وحی و صاحب ستر معراج
 سلطانی که در نهضت همایون سبحان الذی استوی براق برق سرعت تا آن مقام رانده
 روح الامین بمنزل الاله مقام

ع ۱۰

[ورق ۲۵۳] با همه احترام باز ماند نظم

ز سیر و سلوک تو جبریل و اماند که با تو نیار و کسی هم معنای

و عالیشان فی که هنگام خلوت خاص حدیث اختصاص لی مع الله وقت بر زبان اخلاص
 چنان گذراند که ملک مقرب و نبی مرسل را در صریح احترامش مجال گنجایش نماند ع

اما از کجا و مدح و ثنای تو از کجا

سید و سرور آفرینش علی الاطلاق شمسوار مضار بعثت لا یتم مکارم الاخلاق المصطفی المحبتی ابوالقاسم

محمد کازل تا ابد هر چه هست بآرایش نام او نقش لبست

صلی الله علیه و آله (علی) آله [و اصحابه] و سلم

اما بعد چنین گوید حاوی این اوراق القید الی الله الهادی عبد الرزاق بن

لرس: جدم، ۱۰ با، ۱۱ با: ساسی، ۱۲ آ، القام رس، و مقام — این اشاره است به قرآن مجید سوره ۳۴ (ص):

۱۳۴، ۱۳۵ با دشوار رس بیت. ۱۴ با: ۱۵ با: گذرانید، ۱۶ ک: لائم، ۱۷ ک: با، کزازل، ۱۸ نه فقط در رس،

۱۹ از روی کتب در رس،

اسحق السمرقندی تأب الله علیهما که چون بتوفیق ملک قدر قلم تحریر از رقم تقریر
 نصف اول کتاب مطلع سعدین و مجمع بحرین فراغت یافت اکنون شش آفتاب اندیشه
 از مشرق عنایت ملک غلام رافق اتمام نصف دوم خواهد یافت و شروع در وقوع
 احوال اولاد امجاد صاحب قرآن غفران مال از محض موهبت ایزد متعال ماموست
 و همچنین شرح وقایع و نشر بدایع سایر بلاد و دیار و اخبار ملوک نادر و آثار حکام
 کامگار از فیض فضل ایزد متعال و لطف پروردگار مستول ان شاء خداوند و اکرم مسئل
 بادادین طریق ز توفیق یابوری !

ع

تشبیه سخن و تصنیف تالیف

هوشمند سخن شناس ع بی شبهت والتباس داند

- ۱۰ که نشی بر کمال وهو الذی انشا کم بمقتضی و دفعه بعضی در جاد و رجات
 سخن را که طراز آثار و اعزاز مردمی است و افراد گرامی آدمی بغایت متفاوت نهاده
 و مراتب آن مواهب متباعد فتاده چه بعضی سخنان را حکم اصوات حیوانات باشد
 که هنگام عرض حالات کیفیت ما اتفاق صدوری یا بدو باز سخن را در رفعت منزلت
 و علو منقبت مرتبه ایست که قوت بشری با وجود کمال قدرت سخنوری با دردن
 مثل آن وفانمی نماید و لو کان بعضهم لبعض ظهیرا و از جواب خورشید تاب که
 عنایت ملک و باب برار باب البلب فرو فرستاده و مطالح آفاق را از اشراق آن
 نیر عالم افروز روشنی داده گوهر سخن است الحمد لله الذی انزل علی عبده

لهک : طاب الله علیهما له با - له بارس - لهک : شبهه والتباس ،

له فقطک - له آ ، این ، له بارس : افتاده ، له باب ریس : عروض ، لهک : کیفیت

له تب : صدوری ، له قرآن مجید ۱۲ (الاسری) : ۹۰ ؛

الکتاب بیت

گر بُدی گوهری و رای سخن آن فرود آندی بجای سخن

و سخن جان پرور بسان روح ناطقه بقای ابدی یابد و چون شمع آفتاب بر همه
عالم تابد بگل چراغ روح همین درون را فروغ بخشد و لمعه نورشید در بیرون درخشند
اما نور سخن شمع است که برون و درون را بشعله درگیرد که لسان آن تا ابد فروزان
باشد و هرگز نمیرد و عمر باقی سخن باشد که هم سخنور را حیات جاوید دهد و هم آنکس را
که بسخن نام برده زنده و باقی دارد نظم

باقی بذكر شاعر طوسی است در جهان ناموس کارنامه کاووس و تهنیت

حسن کلام انوریت اینک میکند تا این زمان حکایت احسان بوان

و چون از جنس انس و معشر بشر ارباب هم عالی که صاحب نیکارم و معالی

(۷۵۳ ب)

بوده اند همیشه اندیشه بقاء ذکر ستوده فرموده اند از حضرت غرت عز شانه ^{عزیز} خضوع
و خشوع این موهبت مسألت نموده اند علی ما و نهاده فی التذلیل حکایه عن

موضع دل شایسته

الخلیل و اجعل لی لسان صدیق فی الآخِرین و از نوع مکرم بنی آدم انبیاء
علیهم السلام و سلاطین معزز و موقر حضرت پروردگارند و حفظ او فر و نصیب او فی

معارف و ادب

این دو طایفه مستوفی دارند و تفوق تمام و تصرف عام بین الانام این دو زمره عالی مقام
را حاصل است و عموم تعلق ایشان جمیع اشیا را شامل چه انبیا از اسرار ملک و ملکوت
خبر دهند و خلایق را بطریق عبادت خالق انفس سعادت برسر نهند و سلاطین
با صابیت رای و اضاعت تیغ کشور کشای ظلمت ظلم فرو نشانند و آب

درست است

نه رس: او شه با: بلکه: رس: بلکه: شه با: شه با: رس: او برده: شه بب: قطع: شه مراد از

محمد الدین ابوالحسن عمرانی است، رک به تصانیف انوری (لکهنو مشاء) ص ۴۴، ۹۴، ۱۳۱، ۱۴۹، ۲۲۹، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱۳۹۶، ۱۳۹۷، ۱۳۹۸، ۱۳۹۹، ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲، ۱۴۰۳، ۱۴۰۴، ۱۴۰۵، ۱۴۰۶، ۱۴۰۷، ۱۴۰۸، ۱۴۰۹، ۱۴۱۰، ۱۴۱۱، ۱۴۱۲، ۱۴۱۳، ۱۴۱۴، ۱۴۱۵، ۱۴۱۶، ۱۴۱۷، ۱۴۱۸، ۱۴۱۹، ۱۴۲۰، ۱۴۲۱، ۱۴۲۲، ۱۴۲۳، ۱۴۲۴، ۱۴۲۵، ۱۴۲۶، ۱۴۲۷، ۱۴۲۸، ۱۴۲۹، ۱۴۳۰، ۱۴۳۱، ۱۴۳۲، ۱۴۳۳، ۱۴۳۴، ۱۴۳۵، ۱۴۳۶، ۱۴۳۷، ۱۴۳۸، ۱۴۳۹، ۱۴۴۰، ۱۴۴۱، ۱۴۴۲، ۱۴۴۳، ۱۴۴۴، ۱۴۴۵، ۱۴۴۶، ۱۴۴۷، ۱۴۴۸، ۱۴۴۹، ۱۴۵۰، ۱۴۵۱، ۱۴۵۲، ۱۴۵۳، ۱۴۵۴، ۱۴۵۵، ۱۴۵۶، ۱۴۵۷، ۱۴۵۸، ۱۴۵۹، ۱۴۶۰، ۱۴۶۱، ۱۴۶۲، ۱۴۶۳، ۱۴۶۴، ۱۴۶۵، ۱۴۶۶، ۱۴۶۷، ۱۴۶۸، ۱۴۶۹، ۱۴۷۰، ۱۴۷۱، ۱۴۷۲، ۱۴۷۳، ۱۴۷۴، ۱۴۷۵، ۱۴۷۶، ۱۴۷۷، ۱۴۷۸، ۱۴۷۹، ۱۴۸۰، ۱۴۸۱، ۱۴۸۲، ۱۴۸۳، ۱۴۸۴، ۱۴۸۵، ۱۴۸۶، ۱۴۸۷، ۱۴۸۸، ۱۴۸۹، ۱۴۹۰، ۱۴۹۱، ۱۴۹۲، ۱۴۹۳، ۱۴۹۴، ۱۴۹۵، ۱۴۹۶، ۱۴۹۷، ۱۴۹۸، ۱۴۹۹، ۱۵۰۰، ۱۵۰۱، ۱۵۰۲، ۱۵۰۳، ۱۵۰۴، ۱۵۰۵، ۱۵۰۶، ۱۵۰۷، ۱۵۰۸، ۱۵۰۹، ۱۵۱۰، ۱۵۱۱، ۱۵۱۲، ۱۵۱۳، ۱۵۱۴، ۱۵۱۵، ۱۵۱۶، ۱۵۱۷، ۱۵۱۸، ۱۵۱۹،

عنایت که انبیا از چشمه سار هدایت بیرون آورده در جو بیار عدالت جاری گردانند قطعه
 مکن خیال که بی نور شمع شرع رسل بعقل خوش کسی ره بردجوی نجات
 اگر نه سبیت سلطان کند حمایت ملک درین جهان ندکس نشان امن و ثبات
 لاجرم سابقان مضمار سخن و ناقدان اسرار چرخ کهن اخبار و آثار این دو طایفه نامدار
 در تحت ضبط و قید ربط آورده اند، و در بیان واردات افعال و صادرات اقوال ایشان
 احوال و اوضاع جهانیان ظاهری شود، و عالمیان را از ان فواید و منافع میرسد و آن صناعت
 فنی معتبر شده و بعلم تاریخ اشتها ریافته، و علماء دران فن بهر زبان در هر زمان بنظم و
 نثر مؤلفات ساخته و مصنفات پرداخته اند، جزا هم الله تعالی [خیرا لجزاء] و چون
 این فقیر بر سنن و الدمر حرم مدتی دید ملازم مجلس بهایون حضرت خاقان سعید
 معین السلطنة و الخلافة و الدنیا و الدین میرزا شاهرخ افاضل الله علیه غفرانه پیبورد و
 ذره وارد در پر تو آفتاب فایض انوار جولان می نمود خواست که در نصف دوم کتاب مطلع سعدین
 و مجمع بحرین احوال حضرت مغفرت مال و اولاد امجاد و اقرباء سلطنت انتماء و حالات
 سایر ولایات و ولایات بیان کند و بموجب قضیه مرضیه شکر المنعم واجب التثانی
 مواجب اکرام و دعاء مواهب انعام فی الجمله با تمام رساند، و احوال ایران و توران
 بل اکثر جهان تا این زمان فرخنده نشان اگر سعادت مساعدت نماید گفته آید، بنا برین
 معنی خاطر فاتر بر ترتیب و تهذیب و قایع اشتغال فرمود و ضمیر کسیر در تالیف و تصنیف
 بدایع آتش طبیعت و قادر ایا وجود جمود و اشتغال فرمود، اگر چه مناسب علو همت و ملایم

له بآرس، و کزن، له فقطک، ارادت، له از روی آورد بآ و رس،

له آوب، فقیر حقیر، له رس، الانوار، له از روی آ بآب و رس،

له بآرس، له آک، ترتیب، له آ نمود و بآرس، نموده،

له آ، جمود و جمود، بآ، جمود و جمود، بب، جمود و جمود،

حدت طبیعت آن بود که از حقایق علوم و دقایق معقول و مفهوم و اشکشاف اسرار
و استطلاع انوار آستانه نماید و میدان امتحان را با فرسان اتقان و اتقان بپایند
الا ان ملکاً در سائی و لا یترکنی در سائی هذا و چون غزال مشکین خال قلم

در خیال این رقم نافه کشای شد و خامه عنبرین شمامه در مشام این مرام عطرسای
گشت زبان بدان سان داد و راز دل چنان در میان نهاد که خضر آئین چون از
چشمه نوشین یعنی ظلمات دوات آب حیات بردار و اصل داستان و حکایت در

لباس ساده تر در نظر [ورق ۲۵۴] مردم دیده و در جلوه آرد تا زلال اصل مقال و خیال سحر

حلال بواسطه استعارات غریب و سبب تشبیحات و تشبیهات عجیب تیره و آشفته نشود

و اگر چه گاه گاه شاید که ببل [طبع] سخن ساز و در هواء انشاء پرواز نماید و احیاناً در

چمن دستان سرائی و انجمن سخن آرائی داستانها ساز و نواها سراید

و چون در اثناء حکایات و انباء واقعات بذكر اسامی نامی شاه زادگان گرامی

یعنی فرزندان جهانبان حضرت صاحبقران احتیاج میشود اگر هر نوبت زبان قلم شکرین رقم

بفتح باب خلاوت القاب کامیاب گردد و هر آینه موجب اطناب آید، قرار با خامه گوهر نگار

آنست که در مقام تعبیر از نام امیر کبیر یعنی [ع] تیمور مؤید جهانگیر

چنانچه در دفتر اول نقش پذیر شده حضرت صاحبقران نویسد، و هنگام احترام

له ک : استطلاع   له باب رس : استفسار و استخبار   له با : —

له نقطک : اتفاق   له آ رس : بنماید   له ک : ملک

له ک : ولا یترکنی الخ باب —   رس : لا یترکنی در اسمی هذا ، اک : لا یترکنی و رای بند آن

ملک و رانی بظاهر ما خواست از قرآن مجید ۱۸ : ۴۸ ،   له ک : سان ،

آ : سان ، با و رس و اک مثل متن ،   له نقطک —   له با رس —

له از روی آ و با و باب : له نقطک : شد ،   له نقطک آ —

نام پادشاه عالی مقام یعنی ع شاه رخ پادشاه دین پرور
حضرت خاقان سعید نگار، و هرگاه نام پادشاه سعید شهید ع
یعنی جناب حضرت سلطان ابوسعید خواهد که بر زبان آورد حضرت خلافت
پناه می قائم مقام آن دارد، اگر چه بسیار افتد که اسامی نامی این سلاطین بصریح مذکور
شود و اسامی گرامی باقی شاهزادگان که هر یک آفتاب سپهر سلطنت و ماه آسمان مملکت
بودند بنام مشهور مسطور خواهد شد شعر

تا فروغ گوهر معنی بر بنید چشم عقل کلک در نظم در سلک سخن زین کشید
امید بعنایت الهی مباحی است که تا از حرف معانی و ظروف مبانی بر عذار اخبار و
رخسار آثار رقی باشد انوار اشراق این کتاب در مطالع و مشارق آفاق چون شعاع
آفتاب فروغ بخشد و طلعت جهان افروز آن چون شعله روز در اطراف عالم درخشد
و جواب مقاصد بر حسب مصاعده است انتظام یابد و آفتاب سعادت بروقی ارادت

طلعت ایام تابید شعر
تجلی علی الآفاق اشراق نور
و شمس الضحی احدث رداع ظهور
مقبول خاص و عام جهان باد و السلام

له نقطه با ، له بآرس ، له بآب رس ، آرد ، له با : آن ،
له ک : اخیار ، له با : مقصود ، له بآرس : معاصمت ، آک : مساعدت ،
له بآرس : له ک : جلّت ، بآرس : مثل متن ، له نقطه : ظهور ، له بآرس :
له بآرس :

ذکر جلوس حضرت خاقان سعید معین السلطنة والدینیا

والدین میرزا شاهرخ بهادر بر سر سلطنت

قال الله تعالى هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ

فَوْقَ بَعْضٍ [دَرَجَاتٍ] سَنَاورِ خلافت حضرت باری و جهان داری و شایسته سریر سلطنت و کامگاری سعادت مندی تواند بود که منظور علو همتش تقویت دین مستبین باشد

و نصب عین ضمیر منیرش تمشیت احکام شرع سید المرسلین، آئینه تیغ ظفر پیکرش

چون بمصطفی تائید الهی انجلا پذیرد در جام جهان نمای رای ممالک آرای او جز صوت

نیکخواهی انطباع نگیرد، و تاج و تاج خلافت افسر سروری شاید که لمعان جواهر تابان

آن با گوهر عالم افروز آفتاب همتاب آید زلال تیغ آبدارش رخسار گلزار عدل را

سرخ روی دارد و غنچه پیکان جوشن گذارش خار ظلم از سینه مجروح هر د لخته

بیرون آرد، نهال آمال او چون در چمن اقبال بالا کشد سایه عنایت بر سر سونخگان

آفتاب عنایت اندازد، و گلبن امید او چون غنچه مراد بار آرد بنسیم جان پرور عدالت

مشام ایام معطر سازد، [و] آهنگی همت برافاضت خیرات و اشاعت مبرات

صرف نماید | و تمامی نهمت بر تعظیم سادات و علما و کثریم مشایخ و صلحا بذل

فرماید، و لله الحمد و المنة که عنایت قادر مختار بمقتضی و الله یؤتی مملکة من

یشاء ابواب سعادت بر روی ارباب دولت کشاد و ارادت حضرت پروردگار

تیشاء ابواب سعادت بر روی ارباب دولت کشاد و ارادت حضرت پروردگار

له آباء، له ک، فی الارض، المارک به قرآن مجید: ۱۶۵، ۳ فقط ک، له آباء،

مبین، رتس، متین، له آباء رتس، العین، له آباء، له آباء ملک، له آباء خواهی

له اندروی با و رتس، له آباء بکریم، له ک، مر،

مدت

۱۰

(۲۵۴ ب)

بموجب والله یؤید بنصره من شاء عنان ممالک ایران و توران بقبضه اقتدار
کارگاری داد که در استحقاق تاج خلافت گواهیش عدل است و در استعداد سرپرستی
جنتش بذل، آفتاب فضل او بر خشک و تر تابان و ابر احسان او بر بحر و بر باران،
تا تحت سلطنت بفرطلعت سلاطین فروغ یافته آفتابی باین سعادت از اوج سپهر خلافت نتافته ^{نظم}
خاقان عظم کاسمان بوسد ز منیش ^{دری خفا} بر فرو فرش* فرقدان اعلام علا داشته
جمشید افریدون علم، اسکندر دارا حشم ایران و توران بود کم* شرقا و غربا داشته
خورشید طلعت ماه رخ خاقان عالم شاهرخ بر راه او صدر راه رخ شاهان والا داشته
حضرت خاقان سعید معین الخلافة والسلطنة والدینا والدین شاه رخ بهادر
که خلف صدق حضرت صاحبقران قطب الدولة والدین امیر تیمور کورگان
و قرة العین آن شهنشاه عالمستان بود سرپرست جہان را بفر ذات همایون
صفات مشرف ساخت، و آفتاب محدلت اوسایه سعادت بر سر جهانیان انداخت
و آنحضرت ارکان دولت و اعیان حضرت را بعواطف پادشاهان و عوارف خسروان
اختصاص فرمود و همه را بغایات عنایات خاطر جوئی نمود، و احکام همایون خبر
محبوب مردم و انشور باطراف ممالک بحر و بر در طیران آمد، و حکام ولایات انقیاد
احکام جهان مطاع نموده شرایط اطاعت بظهور آوردند و عازم درگاه جهان پناه
شده در سلک خدام انتظام یافتند، و رقاب سروران جهان و سر بلاء سرافرازان
دوران در طوق اطاعت و حلقه عبودیت آمد و خاک درگاه اشرف بوسه جامی

له آ: بسری، نه بآرتس —، درج فیض بجای فضل،

له رک: به بیت خاقانی: خاقان اکبر کاسمان بوسد ز منیش هر زمان، بر فرو قدش فرقدان سعد مؤفار بخت،

له رتس: فرق فرش، ه آ: بوده کم، آ: کم بود،

له آ: —،

صنادید ایران و توران شد و بساط بارگاه همایون سجده گاه حکام عراق و خراسان گشت،
و بلا و خراسان تا سیستان و مازندران تا آب آموی^۱ بدستور زمان حضرت صاحبقران
در قبضه اقتدار نواب کامگار قرار یافت، و خطبه و سکه بنام و القاب همایون زیب
وزنیت گرفت و مواعید عالیشان بوفامقرون شد و امید جهانیان بر حسب دلخواه برآمد

بیت

آن وعده که اقبال همیداد و فاشد و آن کار که ایام همیخواست برآمد
و این جلوس سعادت نشان در ماه مبارک رمضان در دار السلطنه هراته بخیر و خوبی
و قوع یافت و اهل عالم از بشارت این جلوس مکرم^۲ تخصیص مقیمان ولایت خراسان
انتظام عقود خلافت و استیقام خلود سلطنت بدعاء مسکنت مسألت نمودند و جهان
در کسب امن و امان آرام گرفت نظم

روحانیان اندر نهان و در دعایش^۳ دوان تیغ جهان سوزش جهان بفرق اعداد داشته
کرو بیان از جاه او راضی برسم و راه او پیوسته دو لتخواه او سر بر صلا داشته

ذکر توجه حضرت خاقان سعید بجانب ماوراءالنهر
و مرست فرمودن شهر هراته و دیگر وقایع و قضایا

حضرت خاقان سعید خورشید وار بر سپهر سلطنت اقلیم چهارم برآمد و رایات
ظفر آیات تا اوج انجم برآمد و ضمیر آفتاب تاثیر بمنظوم جهان کشائی و مراسم فرمان روائی
التفات فرمود و عقود دولت در سلک سعادت انتظام یافت، درین اثنا بمساح

له زبدة التواریخ: مازندران با توابع و مضافات از رسمی تالب آب آموی، سکه: بدماو، تصحیح

جلال پیوست که میرزا خلیل سلطان دار السلطنة سمرقند را مستقر دولت ساخته
 یازک عالی در آمد و خزان عالم را در قبضه تصرف آورد، رای انور زاده الله اشراقاً
 اقتضاء آن فرمود که پیش از آنکه فتوری بقواعد سر سلطنت حضرت صاحبقران راه
 یابد آفتاب عنایت حضرت خاقانی بر آن مملکت تابد، امراء عظام امیر مضرب و امیر
 حسن صوفی ترخان و امیر علی کا کوکلتاش و امیر خواجه راستی را بضبط خراسانات تعیین
 نمود، و رایات خورشید فرو و اعلام ماه پیکر از دار السلطنة هراة بجانب ماوراء النهر عزیمت
 فرمود، و از تقوز رباط امیر عبدالصمد ولد امیر سیف الدین را با حضار لشکر با و غیس
 روان داشت، و خضر خواجه و شیخ حسن قوچین را بتفحص اخبار سمرقند برگماشت و در
 منزل دره زنگی امیر رشید خواجه از طرف ماوراء النهر رسید و اخبار آن دیار بمحل
 عرض رسانید، و آنحضرت ارکان دولت را حاضر ساخته بموجب نص و تشاور مهم
 فی الامر قرعه مشورت در میان انداخت، و هر کس بقدر فرست و حسن کیاست در
 مہمات ملکی سخنی که صلاح دولت در آن بود عرضه داشت می نمودند عاقبت ای ملک
 آراسی بر آن قرار یافت که چون رایات ہمایون را بواسطہ عزیمت ماوراء النهر شاید
 بعد دیاری شود بنا بر احتیاط شہر ہراة را مرمت و عمارت بیابید کرد، و ازان زمان
 کہ حضرت صاحبقران فتح ہراة فرمود دروازہا کندہ و دیوار ہارخنہ شدہ آن شہر

کہ باب رس : خاقان سعید،

لہ فقطک ، شرفا ،

بہ آ : ملیکا ، با : علیک ،

لہ زبدة التوارخ —

لہ با رس : خراسان ،

لہ زبدة التوارخ : رایتی ،

لہ با ، تقوز ، بب : تقوز ، رس : تقوز ، لہ بب —

لہ ک آ با : زنگی ، رس : زنگی ، لہ زبدة : سعید ، لہ آ : سخن ، لہ فقطک : می نمود ،

لہ رس : باید توجه فرمود ، لہ با : فرمودہ ، لہ با : انداختہ ، لہ با رس —

۱۰
 در دیوار
 در دیوار
 در دیوار

خراب بود، فرمان عالی نفاذ یافت که امیر جلال الدین فیروز شاه، قبة الاسلام سیراة را
که امروز تختگاه سلاطین و مطلع خورشید را باب یقین و کعبه حاجات و قبله مراد است
معمور سازد قطعه

گر کسی پرسد ز تو کز شهر با بهتر کدام
این جهان انچه در یادان خراسان چنان شد
گر جوانی راست خواهی گفت اورا گو دهری
در میان آن صد شهر هری چون گوهری
وامیر فیروز شاه به راه آمد در مدت اندک مرتب باره و فیصل و دروب و مفتتانه
بنوعی استحکام فرمود که نریدی بران مستصور نتواند بود و بروج آن سرا و ج کشید و
خندش بحضض رسید، و با آنکه چند پادشاه بزرگ در بناء آن شهر سعی نموده اند
و در عمارت آن غایت اهتمام بذل فرموده چنانچه این رباعی ازان خبر می دهد:

رباعی

لهر اسپ نهاد است هری انبیاد گشت اسپ در و بناء دیگر نهاد
بهمن پس از و عمارتی دیگر کرد اسکندر رویش همه داد بداد

اما عمارتی که تجدید یافت بسیار زیاده از عمارت سلاطین سابق است و بر آنها
فایق، و امیر شیدخواجه بموجب حکم همان مطاع متوجه ولایت طوس و مشهد مقدس
و کسا و ابیورد و نسا پور و سبزوار شد که ازان حدود برخیز بوده قلعه طوس را
معمور گرداند، و موکب همایون از آب مرغاب گذشته ببلنگر شیخ زاده بایزید رسید
و در آن | منزل امیر زاده سلطان حسین که در زمان واقعه حضرت صاحبقران

(۲۵۶ ب)

لک، جو، له با: مقابله، این کلمه کراست یعنی س، ه، با س، بنو و با: ه، کذا در ک و و روضات
الجنات نسخه خطی کلیه پنجاب اما در با و رس (نیز روضه الصفا خاتمه ص ۴۸ س ۱۲): بیاد، ه، در زبده
درینجا و هر موضع دیگر: سعید، ه، با رس، طرفها و حدود، ه، با رس: باشد و، ه، با و، بلنگر، با: بشکر
رس و زبده التواریخ: بلنگر، ه، رس، ماترید، ه، با: امیرزا، رس: مرزا،

در نواحی تاشکند از امراء برگشت (و شرح آن در جلد اول مفصل گذشت)، از طرف
 ماوراءالنهر آمد و حضرت خاقان سعید او را نوازش فرمود و در آن اثنا خضر خواجه و
 شیخ حسن قوچین که برای استخبار بطرف سمرقند رفته بودند باز آمدند و شرح جلوس آن
 منظر کرم نصیرالدوله والدین میرزا خلیل سلطان بموقف عرض رسانیدند و آنحضرت امیر
 حمزه قوتوق را بر ثنالت پیش میرزا خلیل سلطان فرستاد و بزبان رفق پیغام داد که پدر
 بزرگوار انارالله برهانه که جنبه نوابی بود بر حمت ایزدی پیوست، و تو مرا امروز بجای
 برادر و فرزند از جان شیرین و روشنائی چشم گرامی تری، و هر چه ترا آرزو
 باشد از خزاین و ممالک و عساکر در ریغ نیست، اما کبر سن و معرفت مقادیر خشم و
 وقایق رعایت عبید و خدم اصلی مبین و حلی متین است اگر بعضی مرا بسبب بعد
 مسافت و مخافت فتنه و آفت در غیبت با اتفاق کرده اند حالا مصلحت
 آنست که از سر بصیرت کامل پیش آتی تا هر چه یراق باشد بر آن اتفاق نموده عمل
 نماییم، و رایات ظفر آیات از اند خود گذشته بکنار جیحون رسید و بموجب فرموده پل بستند
 و امیر شاه ملک از جانب بخارا آمده احوال شاه زادگان نور حدقه سلطنت مغیث الدین
 میرزا الخ بیگ کورگان و نور حدیقہ مملکت غیاث الدین میرزا ابراهیم سلطان بعضی
 رسانید و بموجب ارتیاح و سبب انشراح گشت، و ایلمچی میرزا خلیل سلطان رسید

له آب گشت، له ساس درین، له و مثل متن، آب، قوتو،

رس، قیونو، له آب رس، برسم رسالت، له ک آب، نواب،

له آب شیرین تر، له رس، در، له آب،

له آب، ساس، اتفاق، له آب ساس، ما آیی،

له آب رس، له رس، بعضی عرض،

له زبده، و ناکاه،

عرضه داشت از قبل شاهزاده که بنده و دولتخواه و اینی * آن حضرت هم وایل و الوس
 بندگی حضرت در خراسان ، یقین که آن ملک باز خواهند گذاشت و این ولایت
 را به بنده و اینی و نائی * (؟) تفویض خواهند فرمود ، کدام بنده این شغل را از من
 مستعد تر تواند بود ؟ اگر ملتسم مبدول فرموده حقوق بد فرزند سی رعایت نمایند و
 بدولت و سعادت معاودت فرمایند خزینة و مال فرستم و بهر چه اشارت نفاذ یابد
 بتقدیم رسانم ، حضرت خاقان سعید و درخواست قبول فرموده مراجعت نمود و امیر
 شاه ملک را بطلب شاهزادگان به بخارا فرستاد ، و امیرزاده سلطان حسین در حوالی اندخو
 بی موجبی از اردوی اعلی فرار نمود ، و از سمرقند خبر آمد که میرزا خلیل سلطان از سمرقند *
 بیرون آمده بالشکر آراسته عازم کنار آبست و امر که در بخارا بودند این خبر شنیده
 بسبب مخالفت امیر رستم طغای بوقا * که داروغه آنجا بود از بخارا بیرون آمدند و
 در رکاب هر دو شاهزاده عالیجناب از آب گذشته بارودی همایون پیوستند و امیر
 شیخ نورالدین نیز ملحق شده ، و امیر عبدالصمد لشکر بآباد غیس را آورده ضمیمه سپاه ظفر
 پناه آمدند و حضرت خاقان سعید بدو که آمده ، خبر رسید که پیر علی تاز * از میرزا
 خلیل سلطان جدا شده ببلخ آمد ، آنحضرت امراء عظام امیر شیخ لقمان برلاس و
 امیر چرکس و امیر یوسف خواجه را بآن جانب فرستاد و امیر شاه ملک که بموجب فرموده

له با - ، له ک : آئینی ، آ : اینی ، با : ذاتی ، راس : ورهی ،

له ک : آئینی و نائی ، آ : نامی ، با : و ناپی و آیی ، بب : آئینی و نابی ، راس : بنائینی و نائی ،

زبد (ورق ۱۰ ب) مثل متن ، له با : میرزا ، راس : مرزا ،

له با راس - ، له آ : طغای بوقا ، آ : طغای لونا ، راس : طغای لونا ،

له با : آنجا ، راس : آنجا ، له با - ، له آ با راس : بدو که ، بب : بدو که ،

له ک : امیر علی تاز ، با : پیر علی تاز ، راس : پیر علی تاز ، آ مثل متن ،

پیش ازین بضبط کنار آب رفته بود درین ولا عرضہ داشت اورسید مضمون آنکه از
 طرف سمرقند* میرزا امیرک احمد و امیر شمس الدین عباس* و امیر ارغونشاه آمده
 اند اگر آنحضرت عنایت فرموده امیر شیخ نورالدین رافرتند تا بابا ایشان (ورق ۲۵۶)
 سخن گوید حاکمند، حضرت خاقان سعید فرمود که امیر شمس الدین و امیر ارغونشاه
 پیش ما آیند تا شیخ نورالدین پیش فرزند خلیل سلطان رود* و بهر چه شرط و عهد
 کنند وفا کرده آید، امراء آن طرف آمده و امیر شیخ نورالدین رفته بخدمت میرزا
 خلیل سلطان رسید و بموقت عرض رسانید که: امیر صاحبقران سر سلطنت
 جهان را وداع فرمود و مملکت بسیار و خزاین بشمار گذاشت اکنون فرزندان
 باید که در صداقت دوست و عداوت دشمن شرایط آقا و اینی نگاه دارند و

بموجب فرموده: وَ احْسِنْ كَمَا احْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ در جمیع امور عند آقا عمل نموده در مدد یکدیگر سلسله وار طریق موافقت مسلوک دارند و قطره
 کردار متعاقب هم شیوه متابعت سپارند، و اگر عیاذاً باشد نزع الشیطان
 که انسان هر آینه از آن معصوم نتواند بود در راه آید جاوه لَا تَتَّبِعْ عَلَى الْيَوْمِ
 کشاده باید چنانچه غباری بر آینه خاطر خطیر ننماید و در مقام مقاومست خصوم
كَنْفُسٍ وَ احْدَا باشند تا اختلال باحوال ممالک راه نیابد و کس خیال محال

له بارس: بکنار آب رفته بود که ضبط آن حدود نماید ،

له بارس: فرستد ، له بارس: که ، له بارس: گویند

له بارس: را پیش ، .. فرستد ، بارس: رافرتند پیش فرزند خلیل سلطان ،

له بارس: کنید ، له در زبده قابل مطالب مندرجست سلطان شاهرخ است و دی شیخ نورالدین را می گویند

که آن همه را بخلیل سلطان برساند ، له ک: انبی ، له ک: آری: نزع ، له بارس: ،

له بارس: باید ، رارس: ماند ، له ک: اختلال ،

در ضمیر نقش پذیر نشود، اگر میان اخوان سنت رفت بتبوع باشد و طریقی عافیت
 مسلوک آید عقد الفت انتظام گیرد و کار موافقت التیام پذیرد، بیاید که حضرت ما
 راقبله مرادات و کعبه مرادات شناسد تا دوستان سرور و دشمنان مقهور گردند،
 و مملکت قرار یابد و دولت پایدار ماند،

و درین و لا امیر سلیمان شاه که حضرت صاحبقران او را هنگام مراجعت از
 یورش شام و روم در حدود ری گذاشته تا نواحی رستمدار و فیروزکوه بدو ارزانی داشته بود
 و او خبر واقعه هائده آنحضرت شنیده و از خدمت و صولت معزالدین میرزا امیر انشاالله رسید
 و ولایت باز گذاشته بخدمت حضرت خاقان سعید رسید و بتقبیل انال شریف فایض گشت
 و مفتخر و سرافراز شده بمنزله اعزاز از امر او کبار امتیاز یافت، و امیر پیر محمد شکوم که سراری
 ولایت ساری بعهده دلاوری او بود چون از فرار امیر سلیمان شاه آگاه شد او نیز ساری را
 غارتیده بآیکهزار سوار بدار السلطنه همراه آمد و یک روز توقف نموده روز دیگر عازم اردوی
 اعلای شد و بسعی امیر سلیمان شاه و امیر جهان ملک که از عداوت دیرینه کینه او در دل داشتند
 و سخنان ناملایم بعرض رسانیدند بیاساق رسید، و امیر شیخ نورالدین پیش میسر را
 خلیل سلطان در تمهید قواعد محبت جانبدان و تاکید معاهد مؤدت طرفین سعی بلیغ نمود
 و میرزا خلیل سلطان متعهد شد و مقبل گشت که هر چه حضرت خاقان سعید فرماید بواجبی تقیم
 نماید، و امیر شیخ نورالدین مراجعت نموده بموقف عرض رسانید که چنان مقرر شد که

له آ— ، له با ، شناسد ، له آ— ، له زبده — ،

له س— ، امیر انشاالله ، له آ— : فایض ، له زبده مثل متن ، آ— : شکوم ، با : شکوم ،

له با س— ، له آ— : دیرینه ، له ک— : امیرزا ،

له با — ،

خانیکه بگیم را با بعضی خزان پیش میرزا ابیر محمد بن جهانگیر بجانب بلخ فرستند و
 خزان خاص شاه زادگان میرزا الخ بیگ کورگان و میرزا ابراهیم سلطان همچنان با
 خازنان و لوکران ایشان که در سمرقند ماندند بار و وی همایون روان دارند و مالک آن
 طرف چون میرزا خلیل سلطان را سلم باشد حضرت خاقان سعید آنچه امیر شیخ نورالدین
 مصلحت دیده بود تجویز فرمود و امیر شیخ نورالدین و امیر عبدالصمد و بکنه بخشی و والدوداد
 خازن را تعیین نمود که از جیون عبور نمایند و تمام مقامات سرانجام نموده (۲۵۶ ب)
 باز آیند و آنحضرت را عزیمت معاودت بدار السلطنه همراه تقصیم یافت و امیر
 سلیمان شاه عرضه داشت که تو مان او در آن نزدیک از راه در آمده اند و اسپان
 لاغر دارند اگر فرمان شود چند روز در نواحی اند خود و شبرغان گذرانند حضرت خاقان
 سعید ملتمس مبذول داشته فرمود که چون امر که بآن طرف آب رفته اند باز آیند
 با اتفاق متوجه درگاه عالم پناه شوند و پیش ازین نوکر امیر شیخ خواجه از حد و دخراسان
 آمده عرضه داشته بود که خواجه سلطان علی سبزواری سر از جاده انقیاد پیچیده با جمعی
 سر بداران اظهار زبردستی و گردن افرازی میکنند و درین ولا امیر مضراب از جانب
 همراه آمده بود فرمان همایون شد که امیر مشارالیه بمرد و امیر شیخ خواجه متوجه سبزواری
 گشته در آن دیار دایر نمایند و رایات نصرت آیات ع بقال فرخ و روز خجسته سوی هر
 عنان جهانکشای منقطع ساخت و بیست و ششم ذی قعدة نزول اجلال فرمود

له آب، محک، از روی آویخته شد، در باب "میرزا جهانگیر" نوشته است بجای جهانگیر
 که زنده، کابل (بجای بلخ)، که با سراسر،
 فقط کتبخش، ت و دارد، که زنده، سعید،
 که آب، جلال،

ذکر یاغنی نشدن خواجه سلطان علی سبزواری

در وقتی که امیر سید خواجه بجمارت قلعه طوس مشغول بود خبر آمد که خواجه علی پسر خواجه مسعود سبزواری حقوق نعمت حضرت صاحبقران فراموش کرده با جمعی سرداران به پشتی مشتی ارذل دست تصرف باطراف ولایت دراز کرده مملکت موروث ملک خود میداند، امیر سید خواجه علی الفور با سپاهی که ملازم داشت عزیمت نمود و در شهری قنده بموسم بهار که سبزه و ریاحین بفرورودین سر برآورده بودند در مرغزار اردکان فرود آمد، و مسیران با حضار لشکر ماء اطراف قستان و طوس و مشهد مقدس و ابورد و نسا و بازر و وانید، و امیر ضرب رسیده هر دو امیر باتفاق شش صد سوار نادر بر سبیل منغلای بجانب سبزوار فرستادند، و خواجه علی خبر یافته دست سوار مسلح باستقبال ترکان روان کرد و در نواحی بحر آباد هر دو فریق بهم رسیده، ترکان شش قشون بودند و سبزواریان یک قشون، حمله کرده بر قول ترکان زدند و آتش حرب بالا گرفته نائرة قتال و جدال التهاب داشتند، سبزواریان که اندر گران جنگها دیده و کار آزموده بودند اکثر ترکان را بقتل آوردند و سر کشته من فتنه قلبیده

غلبت فتنه کثیره باذن الله بظهور پیوست بیت
نه کیسان بگرد سپهر لبند گوی شاد دارو گوی متمند

له زبده : سعید ، له آب ساس — ، له آب ساس :

سلطان علی سبزواری ، بب : سلطان علی ، ک : ارذل ، ه : آب ساس — ،

ک : آ ، اوکان ، آب ساس مثل متن ، ه : آ : یازر ، بب : یازر ، ساس :

باور ، آمارک به زبده القلوب ۱۵۹ ، ه : آب : و امیر سید (بجای رسیده) ،

ساس : و سید خواجه ،

چون امیر شیخ‌خواجه آگاه شد کمر انتقام بسته فی الحال سوار گشت و بتعجیل تمام ایلعار کرده با دو هزار سوار بآن موضع رسید و در میدان محاربه تنهایی سر دید و از آن بی باکان کسی را نیافت، و از آنجا متوجه جاجرتم گشته، جمعی بی عاقبتان بجنگ پیش آمدند و سپهان زخم دار شدند، امیر شیخ‌خواجه را دو زخم رسید اما اظهار نکرد و با آنکه چند روز قتل و مرهم می نهادند، هیچ یک از مقربان نیز آگاه نشد و قلعه آرا بدو سه روز نقب زده چون خانه زنبور مشک ساختند و در و دیوار انداخته قتل با فراط واقع شد، و از آنجا عازم فریود گشته و مردم آنجا نیز پناه بقلعه برده جنگها سخت کردند، امیر شیخ‌خواجه فرمود که باغات و درختان ایشان را برکنند مردم فریود سادات و علماء را شفیع ساخته امیر شیخ‌خواجه از گناه ایشان درگذشت و بساوری قناعت نموده متوجه مریان شد و قلعه ایشانرا مسخر ساخته عزیمت سبزوار نمود [ورق ۲۵۷] و در ظاهر سبزوار فرمود که لشکر گرد خود جز نکند هر روز از صبح تا شام در هر دروازه صدای نقاره جنگ بلند آوازه بود، و شبها پاس داشته، ده روز برین گذشت ناگاه خبر آمد که پیرک پادشاه از مازندران بولایت جوین در آمد امیر شیخ‌خواجه سبزوار را گذاشته متوجه پیرک پادشاه شد، و خواجه سلطان علی نیز از سبزوار بیرون آمده به پیرک پیوست، و از طرفین صفهاراست شد، امیر شیخ‌خواجه در قول و امیر مضراب در کمین و یوزبوقا

۱۰ (۹۲۵۷)

له زده : سعید ، له آس : له آ : از (بجای از)

له آ : آبت : رس : شده ، له ک : بانک ، له آبت : رس : بانک ،

له ک : نشند ، له آبت : مثل من ، له آ : گفتند ،

له آ : آبت : کند ، له آ : جمع : پیرک ،

له آ : ولایت : مازندران ، له فقطک : خین ، زده ، جوین ،

و شیخ سلطان و ابابکر در میسره، و [از آن طرف] پیرک پادشاه در قلب و خواجه سلطان علی
بر میمنه و جمعی بازند رانیان بر میسره مقرر شد و از جوانب جنگ پیش بردند، میمنه
پیرک پادشاه بقوت خواجه سلطان علی میسره امیر سید خواجه را برداشت و میمنه امیر
سید خواجه بزور بازوی کامیاب امیر مضراب بیت

تمتنی که بروز و غالتوان گفتن که از زمین و زمان سرکشد با استقلال
میسره پیرک پادشاه را برداشته از پس قول او در آمد، پیرک پادشاه که آثار مردانگی

اظهار میکرد روی از صف کارزار بر تافت بیت بزدی
چه گفت آن سپه دار نیکو سخن که بابد ولی پادشاهی مکن

خواجه سلطان علی چون خبر فرار پیرک پادشاه یافت در عقب گرنجیگان شتافت و
لشکر منصور غنیمت گرفته، امیر سید خواجه و روز در قفای ایشان رفت و بسیاری
را بقتل آورد و بجانب سبزوار باز آمد.

ذکر احوال میرزا امیرانشاه کورگان و فرزندان [او] امیرزاده ابابکر و میرزا عمر

حضرت صاحبقران هنگام مراجعت از روم و شام ممالک عراق عرب و آذربایجان
و آران و موغان و گرختانات و شروانات را میرزا امیرانشاه و فرزندان

له از روی آیت و رس ، له زبده : سعید ، له آیت رس —

له ک آیت در ، تصحیح از روی زبده و آیت و رس ، له آیت : بسیار قتل کرد ، آیت قتل بسیار

کرد ، له آیت : امیرزا ، له آیت رس : میرانشاه (بهر موضع) له فقط ک —

له آیت رس آیت : کرجستان ، له فقط آیت : جهان شاه ،

میرزا ابابکر و میرزا عمر ازانی داشته بود، چنانچه سبق ذکر یافت و در مجلد اول پرتو
اندیشه بر آن تافت، و میرزا عمر هر چند خوردتر بود در بر لایق چنان نوشته بودند که در ^{مسئله}
چنانقی و امور کلیه پیش او جمع آیند و از صواب دید او تجاوز نمایند، و او خود
را از روی حکم بر پدر و برادر فایق میدانست، و آن زمستان در قرا باغ قشلاق
فرموده بهار عازم یلیاق الاطاق گشت، و امیر شیخ ابراهیم شروانی و
امراء اطراف خدمتها بعرض میرسانیدند، و میرزا ابابکر با وجود کبر سن انقیاد حکم
حضرت صاحبقرانی نموده پدر را در ولایت دیار بکر گذاشت و مصاحب والده اش
خانیکه پیش میرزا عمر آمد و شرایط تعظیم و مراسم پیشکش بجای آورد و اجازت خواسته
بدیار بکر رفت، و همچنین امیر شیخ ابراهیم و امراء اطراف اجازت یافتند و میرزا عمر
امیر جهان شاه جاکور که ملازم بود از راه گوچه تنگیز بجانب قرا باغ فرستاده متوجه
دارالملک تبریز شد، مردم نخچوان از جمعی مفسدان که قلعه آلبخت را پناه ساخته
خرابی میکردند شکایت نمودند، و حضرت صاحبقران در وقت تفویض آذربایجان بمیرزا
عمر فرموده که قلعه آلبخت را خراب کند، میرزا عمر پیش امیر جهان شاه فرستاد که قلعه را
ویران سازد و در حدود و اقره شکار کنند میرفت تا در [دوم] ربیع الآخر
بشنب غازان نزول فرمود | اکابر تبریز استقبال نموده همه را بتشریفات فاخر (۲۵۸ ب)
مستظهر گردانید، و چند روز در تبریز گذرانیده اوایل فصل خزان از راه مشکین واهر

له فقط و: غایک

له ب: —

له و: امیرزاده

له ک رس: فرموده بود

له بآ رس: ملازم او

له زبده: قرارداده خوی، بآ، اقره، اک، در فرات، بآ مثل ستن

له فقط بآ: الاول

له از روی آ و زبده

له ک: امیر، تصحیح از روی زبده و بآ و ساس

ع عازم قشلاق قراباغ شد

و در حدود اهر با آنکه اول خریف بود سه روز برف و باران و صاعقه چنان قوی شد که مجال حرکت نماند و بیست و دوم جمادی الاولی بقراباغ در لوریت ده عمران شادروان عظمت ارتفاع یافت و امیر شیخ ابراهیم از جانب شروان آمده چند تقو زاسپ و استرو و شتر و غلامان و جانوران و اجناس برسم پیشکش بعرض رسانید و اجازت یافته بملکت خود باز رفت و امیر زاعمراک زمرستان بجیش گذرانیده ، آخر سال خبر آمد که حضرت صاحبقرانی جهان فانی را وداع فرمود ،

ذکر عصیان امیر جهانشاه جاگو و کشته شدن او

چون خبر واقع محقق شد جمعی مفسدان امیر جهانشاه را بر دامن آبرداشتند که چند نوکر معتبر میرزا عمر را از میان برمی باید داشت تا اختیار تمام مارا باشد ، و امیر جهانشاه اکثر ایام بشرب مدام گذرانیدی و مہیاری او عین مستی بودی بسخنان مفسدان فریفته شد صبح بیست و دوم رمضان بدرگاه راندو مولانا قطب الدین او بهی را که راه نیابت داشت و امیر داراب قوچی و شیخ محمد توأچی و عبدالحق پسر تیمور سکوتچی را بقتل آورده عازم سراپرده شد ، میرزا عمر دل از جای نبرده پای ثبات بهمیشرد ، و اینا قان و خانه بچکان را حبیباً پوشانیده سوار شدند و هر ساعت مدد زیادت میشد ، جهانشاه رو برآه گریز آورد و امر عمر تابان

له ک : اهر ، تصحیح از روی زبده و با ورس ، له از روی زبده باب درس ، له کوز زبده ، امیر زاده

له کذا درک و زبده ، تب : شکری ، لک : شکوری ، له فقط ک : پوشیده ، عبارت زبده :

فرمود تا انا قان و خانه بچکان و یسا ولان که حاضر رکاب بودند حبیباً پوشیده سوار شدند ،

له زبده : امر امیر زاده عمر امیر عمر ،

و بابا حاجی و برادرش پسران امیر شیخ محمد تو اچی مقتول و امیر عبدالرزاق و امیر حسین تیمور
 یساول و عاشق در عقب جهان شاه گمراه رفته نماز عصر او را بچنگ گرفتند،
 و بابا حاجی پسر شیخ محمد مقتول را جمعی استرا کر دندتا او را بموجب قصاص بقتل رسانیدند
 و امیر زاعمر خبر یافته سرزنش نمود اما چاره نبود، و در باره فرزندان او
 بخلاف گمان مردم رحمت فرمود و اموال او و جمعی که با او موافق بودند قریب دو
 هزار تومان بعضی بدیوان گرفته باقی بتاراج رفت، و امیر زاعمر از یورت قشلاق
 کوچ کرده و از آب آرس گذشته روز عید رمضان در ظاهر نهر برلاس بقریه نعمت آباد
 نزول فرمود و طوی بظلمت کرده از آنجا باوجان آمد، و خبر رسید که میرزا ابابکر
 با غلبه تمام و لشکر و احتشام از عراق متوجه شده به پیش پیرماق رسید و جهت
 قتل امیر جهان شاه سر مخالفت دارد، امیر زاعمر چهل و هفت قشون مکمل، هر قشون ۱۰
 پانصد سوار غیر پنجه را غرق قول عرض کرد، درین اثنا امیر حسین برلاس از
 پیش میرزا ابابکر آمده عرضه داشت که او بر جاده اطاعت مستقیم است، میرزا
 عمر امیر حسین را بانعام و اکرام مخصوص گردانید و فرمود که خیمه نه پایه که پیش
 ازین ترتیب نموده بود در او جان زدند و عازم سلطانیه شد و روز بروز امراء
 اطراف آمده غلبه و از و حام تمام بهم رسید و در زنجانه رود که سر حد عراق عجم است
 امیر سوختک و امیر دوختخواجه اناق از جانب میرزا میران شاه و میرزا ابابکر

له زبده: استمر   له آب آرس: اغوا،   له آو: گرفت، زبده: مثل متن،

له آو: قربان، زبده: مثل متن،   له ک: زبده، احتشام: ک: راس آب: مثل متن،

له آب: آب: راس و زبده: عراق عرب،   له ک: ابراق و ابراق،

له بعدش آب: سوار،   له زبده: میر حسین،   له ک: حسن،

له آب: —،

رسیده عرضه داشت نمودند که میرزا ابابکر در مقام انقیاد است، میرزا عمر بتبیت
 و دوم شوال در قروق سلطانیه نزول کرده فرمود که خندق کنند، میرزا
 ابابکر لشکر گذاشته با معدودی پیش آمد [ورق ۲۵۸] میرزا عمر در باب گرفتن
 او مشورت کرده، امیرزاده عمر تابان و جمعی منع کردند و سایر امرای موافقت نمودند
 و میرزا ابابکر بنی تاتل باردوی در آمد، رسیدن و گرفتن یکی بود، و نوکران او را
 غارت کرده او را بقلعه سلطانیه محبوس داشتند و فرمان شد که امیر حسین بیگلر لاس
 اغروق و خواتین و احشام او را در گوزل دره سلطانیه مضبوط دارد، و میرزا
 عمر اوائل ذی قعدة بطرف درگجین و همدان رفته تا آخر ذی الحجة آنجا بود
 و اکابر ساوه و قم و لرستان و کردستان پیشکشها بعرض رسانیدند و بجنایات
 مخصوص شدند، و میرزا امیر انشا شاه چون خبر گرفتاری میرزا ابابکر شنید متوهم شده
 عازم دارالامان خراسان شد و مجدود کالبوش آمده چند روز آنجا بود و در آن
 وقت که امیر سعیدخواجه بدفع سلطان علی اشتغال داشت،

سکون گما

- له با : غرق . رس : قرق ، (زبده : لغروق بجای در قروق) ، له بعدش در آهاس +
 چند ، له باب سراس : امیر ، له آ : در قلعه ،
 هک : حسن ، آ مثل متن ، زبده : میر حسین ، له زبده : کورل ،
 له با سراس : درگزین ، بب : کجین ، له آ : رسانیده ،
 له آ سراس بب : میر انشا ، له با رس : هرات ،
 له بب زبده : کالبوش ، آ : کالبوش ، له زبده : دران مرغزار توقف نمود ،
 له زبده : سعیدخواجه بن شیخ علی بهادر ،

ذکر فرزندان میرزا عمر شیخ - میرزا پیر محمد و میرزا ستم و میرزا اسکندر و میرزا ابایقرا

چون خبر واقعه حضرت صاحبقران بمالک فارس رسید میرزا پیر محمد که ارشد اولاد
مرحوم میرزا عمر شیخ بود بر دارالملک شیراز استیلا داشت و برادرش میرزا ستم
در اصفهان و برادر دیگر میرزا اسکندر در همدان بود. میرزا پیر محمد امراء خود را مثل
لطف الله بن بایانتمور* بن آقبوقا و امیر نیکو سیرت جلبان شاه برلاس
و غیرهما جمع آورده از هر کس مشورت طلبید، بعضی گفتند تقلید امیر محمد منظر نشور
ملکت از خلفاء بنی عباس که در مصرند آورده تغییر یا ساقی مغول نماییم، و
جمع گفتند متابعت میرزا عمر کنیم، و فوجی بر آن بودند که میرزا امیرانشاه را پادشاه گوئیم
میرزا پیر محمد که عقل زمانه بود فساد آن را بهایا بامر نمود و گفت حضرت صاحبقران در حال حیات
والده ما را ملکت آغا بجنت خاقان سعید داد، و ما را با و باز بست، و یورت بزرگ با و میداد

له تفصیل هماء فرزندان میرزا عمر شیخ را در عنوان این فصل در زبده ندارد. ۱۰۰ گدا در
نسخه مطلع، اما نام میرزا ابایقرا درین فصل مذکور نیست، بلاخمن در نسب نامه آل تیمور در آخر ترجمه
آئین اکبری: میرزا پیر محمد میرزا ستم و میرزا اسکندر را در زمره ابناء میرزا ابایقرا بن میرزا عمر شیخ
شمرده است، ۱۰۰ که زبده: بن بابا تیمور، آ مثل متن، ۱۰۰ که: بایان سمور، یزدی ۱: ۶۵: بیان تیمور
لکه زبده: آقبوقا، رس و بابا آقبوقا، بیت آقبوقا، ۱۰۰ که: علیا شاه، بیت: علیا شاه
بابا رس، علیا شاه، زبده مثل متن، ۱۰۰ که زبده: ابنا ی که فقط ۱۰۰ که:
امیر اسکندر ۱۰۰ که زبده: والد ما را با میرزاده اعظم اعدل جوان بجنت امیرزاده شاه. رخ بهادر

مناسب آنکه او را آفا و الخ دانسته در صدر رسکه و عنوان خطبه نام آنحضرت را یاد کنیم و چون سلامت در ذات مبارک او هست شاید بهین قدر راضی شده زیادت متعرض نشود، مجموع امرا و ارکان دولت آفرین کرده رای برین قرار یافت و ایچی مقرر ساخته مکتوبی نوشت مضمون آنکه: این بنده بندگی آن درگاه نقش صحیفه دل و عنوان نامه جهان دارد و تاریخی از حیوة باقی باشد سر از فرمان نخواهد تافت و در متابعت و مطاوعت خواهد کوشید و در خلال عرض احوال بیت شاه نامه را برین منوال ارسال نموده بود که

همه بندگانیم شهر رخ پرست من درستم اسکندر و هر که هست

و در ممالک سکه و خطبه بنام و القاب آنحضرت کرده رؤس منابر و وجوه دنانیر بلقب شاه رخ آراسته دارد و بابرادران با خلاص تمام گوش هوش بر راه نهاده تا از بارگاه اعلیٰ اعلا الله تعالی چه مثال فرستند تا در امثال آن غایت جهد

۱۰

بذل کند، و چون قاصد رسید و عرض حال رسانید حضرت خاقان سعید فرستاده را معزز و مکرم داشته فرمود که از آن فرزند در عالم عزیز تر که خواهد بود و بخت الله که خاطر از مهمات آن طرف بکلی جمع شد چه در مصالح ممالک بوجهی قیام خواهد نمود که موجب فراغت خاطر خطیر تواند بود، و هر چند آن فرزند ارجمند | بعدل و انصاف و محاسن اوصاف چنان آراسته است که از مواعظ و نصایح مستغنی

(۲۵۸ ب)

است اما باید که رعایای ممالک که بدیوان آن فرزند اختصاص دارند در حرز حمایت حمایت الشفقة علی خلق الله داشته بذل عاطفت در باره برای وسیله تحصیل رضای حق تعالی شناسد که الخلق عیال الله فاجتهد الیهم بعیال الله و حسن معاش پدر مرخوم بزرگوار خود را در آن ممالک مجد و موکد گرداند که الولد الحمد

له زبده: منقول گردانید، له ک: اعلیٰ، و زبده مثل تن، له بآب رس: همه عالم

له ک: بجهت له زبده: ممالکی له الخ مطلع: فابهم، تصحیح از روی زبده،

محقق قدس العالی علیه السلام: آنکه مکتوبی در این باب از اهل بیت رسالت

محمداً و آل محمد

یقتدی بآبائیه الغزتا ذکر آن بر صحائف روزگار مؤبد و اثر آن بر صفحات لیل و نهار مغلطد ماند
 و از جانب کرمان از پیش امیر ایدکو بر لاس نیز [قاصدی] آمده همین
 معنی بعضی رسانید که در ممالک کرمان خطبه و سکه بنام آنحضرت تزیین منابر
 و صور نقود گردانید، [و] تنکجات* مسکوک شاه رخ آورد، حضرت
 خاقان سعید ایلیچیانرا انعام و اکرام فرموده باز گردانید،

و چون فرستاده بشیر از باز رفت و شرح اکرام و اعزاز باز گفت میرزا پیر محمد
 بضبط مهات مکی قیام نموده محمد سرمدار و امیر تمور ملک را بدارالعباده یزد فرستاد و بجهت
 داروغگی یزد عبدالرحمن ایلیچیکدائی و داروغه ابرقوه سلطان محمود خلعتها فرستاده
 بدارالملک شیراز طلبید، و ایشان سمعاً و طاعتاً گفته کلید دروازه را و اختصار
 خزائن و دفاتر بفرستادگان دادند، و پیشکشها سنگین یراق کرده عازم شیراز
 شدند، و امیرزا پیر محمد در باره ایشان عنایت بسیار کرده داخل امراء بزرگ
 ساخت، و حکم فرمود که مجموع کهنه سپاهیان فارس و عراق که در خرقه و بهر حرفه
 در ولایات متفرق بودند جمع کرده داخل دفتر و مرسوم سازند و مال و متوجهات
 آن سال را در وجه علوفه بلشکر قدیم و جدید مبذول داشت، منصب وزارت
 را بخواجه نیکوسیرت رکن الدین محمد تقویض فرمود، مشاور الیه و ظیفه کفایت و
 رعایت رعیت بجای آورده قانون مال مملکت را بدستور قدیم جمع بست و املاء

له ک: یلعیدی، له ک: و، از روی با نوشته شده زبده: امیرزاده پیر محمد نوکر امیرزاده ادوکر از کرمان

رسید، له ک: رسانیدند، و: رسانند، له زبده: گردانیده اند و برسم بیلک و نشانی

تنکجات، ه: ایلیچیکدائی، و: ایلیچیکدای، ب: ایلیچیکدای، له و: باب: میرزا، رس: مرزا

له زبده: بعضی در خرقه (خرقه) و جمعی بهر خرقه (حرفه)، له با رس: ولایت، ه: زبده: مال و له زبده:

البواب المال قدیم له زبده: بهر لوک (بلوک) را در عهده متصرفی امین و اتمام مستوفی صاحب تکلیف تعیین فرمود،

بولایات فرستاد، و میرزا پیر محمد چند نوبت ایچی بجانب کرمان روان داشت
و بایلی دعوت کرده، امیراید کوآن سخنان ناشنیده انگاشت ع

آمدند ایچیان بجایی رسید

و میرزا رستم از جانب اصفهان آمده میرزا پیر محمد اورانیک دید و دوسه روز
نگاه داشته تربیت و عنایت فرمود و اجازت مراجعت داد و فی الواقع میرزا
پیر محمد را الطفی شال و گرمی کامل و رعایت صلۀ رحم و محافظت حقوق مسلمانان
و غرت مهمانان در نصاب کمال بود، و حکمی نافذ که هیچ آفریده بی حکم یک من گاه
نخواستنی ستادن، و اخراجات صادر و وارود و ولایات از مال بود،

و در آن ولایات میرزا اسکندر از همدان ایچی فرستاد و پیغام داد که میرزا غم امیر
جهان شاه جاکور را فحشاء هلاک کرد و پدر بزرگوار خود میرزا میر انشا را از مملکت عذر
خواست می شاید که از عمر او بدین جانب ملای عاید شود بنا بر آن کوچ همراه متوجه فارس
و عراق شدیم، بهر کجا صلاح دانند اشارت فرمایند، میرزا پیر محمد دانست که
آمدن او بی فتنه نخواهد بود و مکتوبی مصحوب معتمدی باستقبال او فرستاد مضمون آنکه:

ایل و ایوس آن طرف که در تصرف آن برادرند شاید که از جلاء وطن تنگ آیند
و میان ما و آذربایجان خلافت واقع شود صلاح آنست که آن برادر در نظر مقرب
عز خود سناکن باشد و چون تا غایت از میرزا [عمر] حرکتی نالایم صادر نشده من بعد هم
نخواهد شد [ورق ۲۵۹] میرزا اسکندر بحواب التفات نموده عزم جانب

عراق و فارس جزم فرمود، و امراء او چون توکل آروس بوقا و بایزید اروس بوقا

سه آ: نیک دیده یک دور و نال: بآب رس: نیک دید و یک دور و نال: نیک پرسید

و روز دیگر در اجازت مراجعت داد، سه زبده:، در آبت رس اک: ستاند بجای ستاون،

با ستاد سه آ: چاک: سه آ: به خوبی، سه از روی آ: سه آ: اورس، با رس: ارس،

وتمین و یونس جلایر و سید علی جلایر و سیف الدین [و] قمر الدین و ذوالقرنین مغول
چون دانستند که میرزا اسکندر مخالفت برادر میکنند و اسباب دیگر [نیز] موجب
فرار بود، این جماعت اتفاق کردند و خزاین و اسبان خوب گرفته گفتند نسبت
خلاف بمانا خواهد شد و در معرض خطاب خواهیم افتاد و ما نیم شب سوار شدند و اینجویان
و ایوان غلامان بایکدیگر سوگند خوردند و مستوی بن محمد حبیب که یکدست و پای او را
امیر الله داد در قضیه میرزا پیر محمد [بریده بود] چنانچه در او اخر مجلد اول مسطور
است و میرزا اسکندر زجهت قدمت [خدمت] او نسبت با خاندان میرزا عمر شیخ او را
در جرگه امراء بزرگ میداشت او نیز با مخالفان موافق شده بیرون رفتند، میرزا
اسکندر را محل توقف ننماد، با یوسف قورچی و شیخ مغول و ترش و الله داد بن تمین
که در غایت حسن بود و برندق اوزبک و علیشاه آزاد و نیکخواجہ اوزبک قریب ۱۰
پانزده نفر روی با صفهان آوردند و از جماعت گرنجیه توکل اروس بوقا و تمین و
سید علی و یونس و مستوی پیش میرزا عمر رفتند و یوسف و شیر علی و دیگر ایوان غلامان
که اکثر خزیه با ایشان بود بخدمت میرزا امیرانشاه پیوستند، و میرزا اسکندر بعد
از یکماه از اصفهان متوجه فارس شد و میرزا پیر محمد را دیده،

له از روی زبده: عبارت زبده: داده چند دیگر نیز بود که موجب مخالفت ایشان گشته
که بآب زبده: اسباب که آ — ، ه و : اسحوان
زبده: اسحویان ، فقط رس : اتوا غلامان ، که زبده :
تا بجائی که ه زبده : مصطفی ه کذا در
ک و : حینه، زبده — ، که ک — ، از روی نسخ دیگر ثبت
شد، له از روی آ، زبده: خدمت (بجای قدمت خدمت) ه زبده — ،
که و آ ب رس : آورد

بعد از دو روز ناگاه از جانب آذربایجان خبر آمد که میرزا عیسی میرزا ابابکر را گرفته عازم
 عراق و فارس است و آشوبی در آن ممالک افتاد و برادران مشورت کرده اتفاق نمودند که
 در اصفهان مصاف دهند و میرزا پیر محمد مملکت یزد را بمیرزا اسکندر داده و در روز یکشنبه
 سلطان را به یزد فرستاد و خود بمیدان اصفهان روان شد، و میرزا عمر بالشکر گران
 بهمدان آمد، میرزا رستم حاجی مسافر را برسالت پیش او فرستاد، و میرزا عمر اورانیک
 دیده و سخن صلح شنیده باز گردید و برادران امین شدند و میرزا اسکندر به یزد رفت،
 و میرزا پیر محمد از شیراز بعزم تسخیر کرمان براه شایانکاره [و نیز] عزیمت
 نمود، و میرزا اسکندر از یزد بیرون آمده بموکیب میرزا پیر محمد پیوست و برسم
 منغلای روان شد، و خبر یافت که جمعی بهادران کرمان باستقبال آمده در کمین اند
 میرزا اسکندر غنان ریز بر سر ایشان رانده گروه ابنوه بقتل آورد و بسیاری
 در قید اسیر گرفتار آمدند، و بدین یک حمله دلاوران ستمی در دل کرمانیان افتاد که
 دیگر کسی پا از دروازه بیرون ننهاد و جناب نقابت آب سیادت انتساب امیر
 نعیم الدین سید نعمت الله از کرمان بیرون آمد، بمین نفس آن سید بزرگوار
 میان فریقین صلح شد اما تا صورت مصالحه روی نمود بیرونهای کرمان ویران
 شده قاعاً صاف گشته بود، امیر ایدکوشک شهاب الدین پادشاهانه فرستاد و میرزا پیر محمد
 میرزا اسکندر را تربیت و نوازش نموده اجازت جانب ارعاده یزد فرمود و خود بر سلطنت شیراز ماند
 و در آن ایام میان برادران اتحادی تمام بود اما پیش ازین قضایا

له کذا در رس باب دیندی ۱: ۲، گ آ: بکشی، ۵ و — ، ۵ از روی آ،

رس: تبریز، زبده: شایانکاره تبریز (بجای شایانکاره و نیز)، ۵ باب رس:

بیار ۵ و باب: آمد ۵ زبده: در دروازه [یعنی در دروازه] کرمان،

۵ زبده: مفتی اعظم سید نورالدین نعمت الله، ۵ و: سادریها، زبده: سادری، ۵ و: اتحاد،

میرزا رستم خبث باطن امیر سعید برلاس را دانسته بود و هر دو چشم او را میل کشیده
در قلعه محبوس داشت، و چون در یک چشم او اندک روشنائی مانده بود نیمروزی
مستحفظان قلعه را مغلطه داد و از راه بیراهه چند شبانروز | تاخته (۲۵۹ ب)
خود را بشیر از انداخت، و میرزا پیر محمد چشم از عیب آنکه دشمن برادر را نگاه میداد
پوشیده نظر بر آن داشت که چون وقتی عدو دولت من بود این زمان لایمیت و
لایحیی ذلیل و ارپناه بحماییت این دولت آورده است مروت اقتضای آن
میکند که از گذشته گذشته او را تربیت فرماید، میرزا رستم را این معنی ناخوش آمده
پیغام کرد که او چند بار نسبت با این خاندان حرام نمکی کرده و خدای تعالی توفیق
داد که چشم در کشا او را میل کشیدیم، این زمان چون گرازی تیر خورده و مار دُم
کنده است، کدام عقل قبول کند که او در فکر صلاح این خاندان باشد؟ میرزا ۱۰
پیر محمد دانست که اجتهاد خطا کرده اما لباس اعتدال بر آن پوشیده چند جهت که موجب
اطمینان میرزا رستم باشد پیغام داد و مکتوبات و تبرکات فرستاد، و اگر چه او
قبول کرد اما سر رشته یگانگی را عقد در میان افتاد بیت
رشته چو گسست می توان بست اما گره در میان * بماند

ذکر فرزندان میرزا جهانگیر بن حضرت صاحبقران بعد از واقعه هائله

میرزا جهانگیر بن حضرت صاحبقران را دو پسر بود، بزرگتر میرزا محمد سلطان
له و رس ب: شبانروز، له ک زبده: عدوی له از روی و زبده: کج، له و زبده: برده
له بآب رس: را له با: هر رشته که بکشد له و: لیکن بمیان گره، له و —

که آنحضرت او را ولی عهد ساخته بود و تقدیر ملک قدیر عزت شانه ولی را پیش از
مولی بعالم بقا برد، چنانچه در پورش روم شرح آن گفته شد*، و حکایت
فرزندان او گذارش پذیرد انشاء الله تعالی و پسر خرد و تیرزا بهمانگیر میرزا
پیر محمد ست پادشاه ممالک بلخ و طخارستان و قیلان (کذا) و قندهار و کابل و غزنین
و ساحل [هندوستان] و چون آفتاب دولت حضرت صاحب
قران زوال یافت میرزا پیر محمد بجزر استماع این خبر باطل عنان عزیمت بصوب
مدینه الرجال بلخ تافت،

وقائع سنه ثمان و ثمانمائة

تمه حکایات که در خرائجات واقع شد

سابقاً مذکور شد که خواجه سلطان علی سبزواری باغی گشته و امیر شیخ خواجه
لشکر کشیده او را شکست، در افتتاح این سال خبر آمد که میرزا میرانشاه*
متوجه خراسان است، حضرت خاقان سعید فرمود که امیر حسن صوفی ترخان

له زبده: و صورت آن قضیه در هشتصد و پنج در سفر روم شرح آن داده آمده است،

له باب رس: حکایات ۵۷ ک: خورد تر

له در زبده گفته است که دی "والی ممالک بلخ و قندهار و کابل و غزنین و ساحل سند و اقضای

ممالک هند بود" ۵۷ باب: قتلان، تو: قتلان، رس: قتلان، قیلان نظام تصحیفه قتلان

یعنی قتلان است، رک به ۳۱۶ ح ۲۱۷ در ک ندارد اما در تو: هند و سند، و در با

"هندوستان و سند" و در زبده: سند و اقضای ممالک سند دارد، که تو: زبده: خراسان

له زبده: سعید، له زبده: امیر زاده اعظم امیرانشاه، له زبده: حسین،

وامیر جهان ملک و امیر فیروز شاه با پنجهزار سوار نامدار باستقبال روند مقرر آنکه
اگر آنجناب بداعیه ملک گیری و یا غی گری آمده باشد بدفع او قیام نمایند و اگر
براه برادری و ایلی بر حسب اقتضاء وقت میل این طرف نموده آنچه وظیفه خدمت
باشد بجای آرند، و مکتوبی مصحوب ایشان ساخت مبنی بر قواعد نام و ننگ و مکنی
از قواعد صلح و جنگ، مضمون آنکه:

حضرت صاحبقران هر یک از فرزندان را مملکتی داده وظیفه آنکه بحفظ آن ممالک
بنوعی قیام نمایند که قصوری بآن راه نیابد و نقصانی بآر و ق همایون عاید نشود چه بسبب
حرکت نادانسته فرزند عمر بصره الله بعیوب نفسه ممالک آذربایجان که تختگاه پادشاه ایران
است از دست رفت فاما ولایت آران و موغان و آرامنه و گرجستان در تصرف بندگان
آنحضرت است اگر ضبط آن ولایات التفات نمایند اسب خواهد بود بحد الله جناب
شهر یاری عقل روزگار است درین باب تا ملی کامل و تعلقی شامل فرموده بوسوسه
فتنه پیشگان شراندیش که صلاح خویش در فساد جهانی بینند رخصت شروع در
معامله نمایند که موجب خرابی خاندان و سبب استیصال دودمان گردد بدین
بر شیشه خویش تن مزین سنگ بالشکر خویش تن مکن جنگ

و این مبالغت در باب صلح بسبب عجز نیست بل مقصود تا م قیام [ورق ۲۶۰] [۲۶۰]

له زبده بعدش: بن ملک ۱۰ ک: طرب، ۱۱ و زبده مثل متن، ۱۲ همه نسخ مطلع و زبده: مبنی،

۱۳ این مضمون در زبده لفظاً مطابق با مطلع نیست، ۱۴ زبده: امروز وظیفه،

۱۵ سبب: مارونق، زبده: ارنق، ۱۶ آوردن یا آوردن معنی خاندان و قبیل است ۱۷ یعنی عمر بن میران شاه،

۱۸ زبده: و بعضی از آرامنه تا بحد و طرایرین [طرایرون؟] ۱۹ بازرس، قیام و التفات،

۲۰ ک: ۱۲، ۱۳ و: جهان، زبده: مثل متن، ۲۱ فقط با و رس، شروع، ۲۲ و: نظم،

شود و آتش قتل اشتعال یابد بمصدق المكافاة فی الطبیعة واجبة چون مواد
 خصومت در حرکت آمدن میکن که مؤدی برضی شود که تداوی آن صورت نه بند و تدارک
 آن در حوصله امکان نگنجد در عواقب آن تا تل باید فرمود و رنج و خسران آنرا *
 بمیزان خاطر و قادی و ضمیر نقاد ملاحظه نمود، طریقه که وسیله بهبود و ذریعه مقصود باشد
 سلوک باید داشت تا اعدا را مجال اعتراض ننماید و ترک و تاز یک زبان طعن
 دراز نکنند و چون بموجب فرموده حضرت صاحب قران فرزندان در مملکت یکدیگر
 مدخل نسازند و بضبط ولایت خویش پردازند و بداده قناعت نموده شکر موهبت
 بجای آورند مقدمه این شکستیم که لا یدیکم را نتیجه واضح باشد بحمد الله ذات
 بیشال در زمان اقبال است و احوال بحسب وقت [نه] بمقتضی امنیت امن
 امید و آتی است و رجاء صادق که هر زمان از بارگاه صمدیت و درگاه احدیت خلعت
 مزید کامرانی و منشور آمال و امانی در تزیاید باشد بحق محمد و آله
 امراء متوجه شده در سبزه وار با میر سید خواجه می پیوند و با اتفاق عازم کالپوش گشتند که
 میرزا امیر انشاالله آنجا بود و خواجه سلطان علی سبزواری بعد از انهم بام با سیر اباد رفته بود و خبر
 آمدن موكب میرزا امیر انشاالله شنیده پیش آنجناب آمد و امراء مذکور بکالپوش رسیده امیر
 شید خواجه و امیر مضراب بشرف بساط بوس آنجناب مستعد گشته پیغام حضرت

له باب : رنج ، زبده : زیان و رنج ۵۷ ک : خسران ، زبده : مثل متن ،

۵۸ ک : رفته ، تصحیح از روی آ ، ۵۹ ک : باب رس : آرند ،

۶۰ ک : باشند ، زبده : است ، ۶۱ ک : رس زبده : بیحال ،

۶۲ ک : از روی آ و باب : و نه ، زبده : بمقتضای امانت بردن ارادت آ ، ۶۳ ک : کاردانی آ و

زبده : مثل متن ، ۶۴ ک : سعید ، یزدی ۲۵۱ و دیگر مواضع مثل متن ، ۶۵ ک : کالپوش ، رس : کالپوش ، آ و باب مثل متن ،

زبده : کلبوش ، ۶۶ ک : باب : میر انشاالله ، ۶۷ ک : کالپوش ،

را به اردوی خود برده سلطان علی را مقید به راه فرستاد و بقیه سبزواریان را آسیب
 یاساداد، هَذَا اجْزَاءُ مَنْ قَابِلَ النِّعْمَةِ بِالْكَفِّ عَنِ الدِّينِ، درین اثنا امیرزاده
 ابابکر از حبس سلطانی خلاص یافته پیش پدر آمد و از قصه سلطان علی دل ماندگی
 نمود و فرمود که چون پناه بیا آورد سپردن او بدشمن از مروت دور بود، دیگر مردم را
 بر ما چه اعتماد ماند، و بعد از مشورت عربیت آذربایجان مصلحت دیدند و
 ایشان بآن طرف رفته [امرای بندگی حضرت] بقتول خود باز آمدند | و ممالک
 خراسان کَرَّةً بَعْدَ أُخْرَى در تحت ضبط و قبضه اقتدار قرار یافت،

تقیه را

قصه

(۲۶۰ ب)

سیدان و قبیله
 سیدان و قبیله

ذکر حکایات که در عراق و آذربایجان واقع شد

میرزا عمر چون میرزا ابابکر را در قلعه سلطانیه محبوس ساخت از سر فراغت بضبط
 مملکت پرداخت، درین ولاد و لیشی تقوی شعار بابا بیگی نام در ولایت مراغه
 پیدا شده کرامات مثل آنکه کلوخ در دست او قند و نبات می شد مشاهده کردند،
 و میرزا عمر بعد از مبالغه بسیار چیزی هم از آن نوع مشاهده نمود با وجود آن حکم بقتل
 او فرمود، بابا در وقت رفتن فرمود روزی ما چنین مقدر بود اما بعد از من مشا^{سه}ده کنید که چها^{سه} واقع شود
 در هفتادم^{سه}م که سه روز از قتل بابا گذشته بود خبر آمد که

۱۰

له آ: یاساق، ۵ ک: قایل ۵ در زبده بعدش: دپیر برباد شاه سلطان حسین

و خاتون او را صاحب خود داشت، ۵ بآ بیت رتس: میرزا،

۵ ل: آذربایجان ۵ از روی زبده، ۵ بآ: قضایا ۵ بآ: بابانگی

رتس: بابا سکی، زبده: بابانگی ۵ زبده: چون شغبنده [شعبده] او تحقیق پیوست

امیرزاده عمر بهادر فرمود تا او را سیاست کردند، ۵ آ: هفتادم،

۵ زبده: بابا بیگی

امیرزاده ابابکر در قلعه سلطانیه جمعی را با خود یار ساخته و عادل خزانچی و عیسی قورچی و شیخ حاجی را که بر سر او رفته اند قتل کرده و قلعه را مسخر ساخته و خزانه و حبیب و اسلحه گرفته مردم پیش او جمع آمدند و امیر حسین برلاس* و والدۀ میرزا ابابکر که در گوزل دره بودند خبر خلاص او شنیده با تمام اغرق بسطانیه [در] آمدند و میرزا ابابکر اموال قلعه قسمت کرده از راه ری عازم خراسان شد، میرزا عمر این احوال شنیده از پیش براق ایلغار کرده بدو روز بسطانیه آمد، و امیر عبدالرزاق بن خداداد* را در

۱۵ آ: میرزا ۱۵ زبده: معلوم کرده است که قصد او خواهند کرد، جمعی را با خود متفق گردانیده و شمشیر بدست آورده امرا و جمعی که [در] قلعه بودند ازین واقعه خبر داده بر سر او رفته اند و تنها بنفس خود عادل خزانچی و عیسی قورچی و شیخ حاجی برادر عجب شیر را قتل آورده،
 ۱۶ زبده: بیه حسین برلا ۱۶ زبده: کورن ۱۷ از روی آ،

۱۸ بعدش فقط در بآ: بیان این سخن آنکه میرزا عمر نمی خواست که این امر بر ملا واقع شود لاجرم فرمان داد که شربت مسوم [مسموم] در خفیه بخورد او دهند، چون شربت مذکور پیش شاهزاده نامدار آوردند از آشامیدن امتناع نمود، عادل خزانچی و عیسی در کدآ [تورجی] که با شتر آن کار بودند صورت امتناع شاهزاده بعرض میرزا عمر رسانیدند، جواب چنین فرستاد که ادرا در شب نجبه

[نجبه] هلاک کنند، منهی از کیفیت حادثه میرزا ابابکر خبر داد و پیش ازین یکی از نوکران عادل خزانچی شمشیری در میان علف پنهان کرده پیش میرزا ابابکر برده بود آنروز عادل و عیسی در مجلس میرزا ابابکر بشراب خوردن مشغول شدند تا چون شب شود بان فعل شنیع اقدام نمایند و در آخر روز نزد باغتن آغاز کردند و انتظار عاقل ایناق می کشیدند میرزا ابابکر فرصت غنیمت شمرده بهمانه رعان بخانه در آمد و بدست خود بند بکشت و با شمشیر برهنه بگردن دوید و عادل و عیسی را فی الحال بقتل آورد و روی انتقام بصرای عاقل نهاد و درانیز از میان برداشت و قریب ده کس نامی را بدست خود بکشت و قلعه را متصرف گشت، که آ باب رس: خدا یاد زبده: اجدایه

عقب او فرستاد و در حدود قزوین بر دو فریق بهم رسیده از صبح تا شب جنگ کردند، میرزا ابابکر بطرف رسی رفت و امیر عبدالرزاق باز آمد، میرزا عمر جمعی معتمد را در سلطانیه گذاشته از راه شجاس و سرای آباقا روان شد، درین اثنا شیخ خسر و شاه‌هی از جانب سمرقند رسیده [از] میرزا عمر متقبل شد که هر چه از خزانة سلطانیه برده اند باندک زمانی حاصل کند و عمال را در مصادریه کشید، و میرزا عمر از راه او جان غرم نمر او کرده میخواست که امیر بسطام جاکیر را که پیش ازین تخلفی و رزیده بود بدست آورد، امیر بسطام از راه قراباغ با میر شیخ ابراهیم ملحق شد و باتفاق از آب کُر گذشته در برودع نشستند، میرزا عمر پیش امیر شیخ ابراهیم فرستاد که امیر بسطام را گرفته پیش من فرست، امیر شیخ ابراهیم عذر معلول گفت که حالاً تابستانست و آنحضرت زمستان بقراباغ خواهد آمد بنده امیر بسطام را بار دوی همایون رساند، میرزا عمر غضب کرده و از آب ارس گذشته بموضع بابی فرود آمد و امیر شیخ ابراهیم و امیر بسطام و پشتران قرابان و سیدی احمد شکی از برودع بکنار آب کُر رفتند و آبراپناه ساخته و خندق زده متصدد جنگ نشستند، و میرزا عمر بتعجیل رفته نزدیک آب کُر فرود آمد و یک هفته هر دو لشکر در برابر هم بودند، درین اثنا خبر آمد که میرزا امیرانشاه و میرزا ابابکر از حدود خراسان بازگشته بچکاء عراق

له ک: بحاب، آ: سحاس، رس: سنجاس، باب: مثل متن، زبده: سحاس، انا رک

به نزمته القلوب ص ۵۶ و ۵۷ له با زبده: ابقا، له از ردی نسخ دیگر،

له رس: شیراز، زبده: مثل متن، له ک: جاکیر، آ: بب با و زبده: مثل متن،

له ک: (بهر موضع): ابراهیم، له آ: —، له فقط زبده: معقول له آ: بابی، رس: بابی،

با مثل متن، زبده: بابی، له زبده: پسر، له زبده: دکلا نتران و تراکه در بازار حقوق برودع

نشسته بودند چون خبر توجه امیرزاده عمر معلوم کردند بکنار کرفتند [رفتند]، له زبده: زکبار به پیش،

عجم در آمدند و سلطان بخت بیکه نیز با ایشانست، و در آن ایام میرزا ابابکر
 دختر توکل اروس بوقا خواستداری نموده طوپیها کردند و از بسطام بسره روز بدامغان
 آمدند و دامغانیان ساوری و پیشکش فرستادند و لشکریان را در شهر نگذاشتند،
 و سمنانیان بسبب فضولی که پیشتر نسبت بالشکریان میرزا میرانشاه* کرده و
 بعضی را غارتیده بودند درین کثرت مجموع ^{دند} خلا کرده پناه بکوه بردند چنانچه در سمنان
 کسی نبود، و لشکریان سمنان را غارتیده بخواره آمدند، میرزا میرانشاه و میرزا ابابکر
 امیر حسین بر لاس را بقلعه شهر لپار فرستاده خود نیز متعاقب رسیدند و قلعه انبصر
 گرفتند، و آنجا دانستند که امیرزا عمر با وجود هوای تابستان بجانب تدر باغ
 بجنگ امیر شیخ ابراهیم رفته، میرزا ابابکر اغروق را در سوق بلاق* گذاشته
 با دو هزار مرد بسطانیه رفت، جمعی که آنجا بودند قلعه تسلیم نمودند میرزا ابابکر
 خواتین مرزا عمر و امراء او را بهر کس بخشید، و امرا و لشکریان میرزا عمر بمیانج گرم
 رود [ورق ۲۶۱] این خبر شنیده از برگشتند و پیش میرزا ابابکر رفتند،
 [۲۶۱]

له صاحب زبده افاده فرموده که چون میرزا میرانشاه و لپارش رجوع بعراق کردند بعضی از امراء
 که با ایشان بودند میل خراسان کرده پیش بند کی حضرت [یعنی شاهرخ] آمدند ۵ با آرس
 زبده : ارس ۵ و فرستاده ۵ زبده : اما، ۵ ک : گذاشته
 بب : بگذاشتند، رس : بگذاشتند، تصحیح از روی آ با و زبده (وزبده بعدش افزوده :
 و امیرزاده ابابکر چون تعجیل مینمود در رسیدن بعراق بدیشان ملتفت نشد و از دامغان بسره روز
 بسمنان در آمدند ۵ و سمنانی ۵ با آرس — ۵ ک : غارتیده، ۵ آ :
 پیر حسین زبده : پیر حسین، ۵ و با آرس : شهر باز، زبده مثل متن، ۵ آ
 بب : گرفت، ۵ با : سادخ بلاغ، رس : سادخ بلاق، زبده : ساق بلاق ۵ با آرس
 سوار ۵ ک : آ : کمزود، با آرس و زبده مثل متن، در زبده القلوب ص ۸۶ ذکر می از میانج دگر مرودی (رد)

میرزا عمر با امیر شیخ ابراهیم صلی شگسته بسته در هم بسته مراجعت نمود، و نواب او
 شیخ خسرو شاه‌ی و بد نفسان دیگر تدبیری انگیزه گفتند: از ممولان چیزی بقرض
 می باید گرفت و براه بر مال آینده نوشت که لشکر را بخرج احتیاجست، میرزا
 عمر بخلاف رضا رخصت داده بیان قوچین و شیخ خسرو شاه‌ی و سایر ظالمان
 به تبریز رفتند و بدو روز مبلغ دولست تومان عراقی نقد کردند، و اکثر اکابر
 تبریز از خان و مان برافتادند، و جمعی را حکم بود که قلعۀ سلطانیۀ برند، امیر
 بیان بزجر ایشانرا* از تبریز بیرون آورد: به او جان رسانید، و میرزا عمر از
 راه اردبیل بمیانج گرم رود رسیده دانست که لشکریان تمام مواشی رعایا را
 غارتیده بودند، و بسلطانیۀ رفته، و آنجا خبر استیلاء میرزا ابابکر بسلطانیۀ محقق
 شد، امراء مثل عمر تابان و سلطان سنجر امیر سیف الدین* و عبدالرزاق خداداد
 و غیرهم بطرف میرزا امیر انشاه و میرزا ابابکر رفتند و باقی متفرق شدند، نشان
 زوال ملک آنست که بر بیچارگان ظلم روا دارند، که در خاطر گنجید که اساس
 دولتی چنان موکد بسهل فرصتی از هم فرو ریزد! و میرزا ابابکر عمر تابان و فرزندان
 او را تربیت کرده باقی امرا را بیاسار سانید و امیر بیان و شیخ خسرو شاه‌ی در او جان

له صاحب زبده می گوید که میرزا عمر با ضروره جمعی را از اکابر دموالی برای صلح در میان کرده

له مثل مولانا قاضی سکل (کذا) مولانا نظام الدین شامی مؤلف کتاب طفر نامه و غیرهم

له فقط رس: که از (بجای از) له آ: خوان، له آ: ایشان را بر جر

له آ: اردبیل، له ک: آ: گرم رود، زبده مثل متن، له زبده: سلطان سنجر

بن امیر الخ له آ: خدایداد، با بت رس: و خدایداد، عبدالرزاق پسر خداداد است

(رگ برص ۳۷ س ۶) له زبده: و عاشق و پدرش امیر یحیی برادر کالاباسرا و بسادی (بسیاری)

دیگر، له آ: تابان را، له آ: بیاساق،

خبر ویران شدن میرزا عمر شنیده ایشان نیز بازمانه یار شدند و مالها بسلطانیه پیش
میرزا ابابکر آوردند و شیخ ظالم بفرموده میرزا ابابکر مصلوب گشت و میرزا ابابکر تخت
زرین ترتیب نموده میرزا امیر شاه را به پادشاهی نشاند و چند روز بعیش گذرانید
و میرزا عمر از جانب گکارو و دیرافه رفت و بمرد و امیر خالق ترکمان و سالیق برلاس
و جمعی از مردم سلدوز و عازم تبریز گشته، علیکه پسر خالق برسم منغلای به تبریز آمد
و بپیرایه آغاز کرده ترکمانان ناموس مردم می بردند، رعایا غوغا کرده خواجه پیر علی را
که حکم صد هزار آورده بود کشتند [و] دروازها محکم کرده ایستادند، میرزا عمر
کسان بنصیحت فرستاده، شهریان گفتند: میرزا عمر شاه و شاهزاده ماست
اگر بشهر آید حاکمست اما ترکمانان نمیگذاریم، میرزا عمر ترکمانان را اجازت جنگ
داده ایشان مسلح رو بشهر نهادند، و قاضی غیاث الدین و خواجه عبدالرحی قزوینی
ع جان کمر و بر میان بستند
و جنگها مردانه کرده ترکمانان را در شهر مدخل ندادند، و درین حال آمدن میرزا ابابکر
محقق شده میرزا عمر بطرف مراغه عزیمت نمود*

۱- آباء مغلوب، صاحب زبده گوید در روز جمعه بمیت و بهتیم ریح الآخر سز شمان و شانایه
در سلطانیه مصلوب گشت، ۲- آباء رس، نشانید، ۳- آباء، گذرانند،
۴- آباء، جالق، زبده مثل متن، ۵- آباء، وزبده، جالق،
۶- زبده، حکم امیرزاده عمر آورد که مردم شهر مبلغ صد هزار دینار بجهت اخراجات لشکر بدهند،
۷- از روی آباء رس، ۸- آباء رس، فقط در آباء،
۹- زبده، عبدالرحمن، و این مطابق است بر ص ۴۳ س ۴، و غالباً همین صواب است،
۱۰- آباء، بنه، زبده مثل متن،
۱۱- آباء، رس، رفت،

ذکر احوال مظفرالدین میرزا ابابکر و جلوس و استقلال بر تخت سلطنت

میرزا ابابکر را مخصوصان او بر آن داشتند که سلطنت بنام خود کرده اختیار
بدگیری ندهد، آن سخن بسمع رضا شنیده طوی عظیم فرمود و بر تخت نشسته پدر را
خلع کرد و احکام بعنوان این اعلام باطراف فرستاد، و امیر بیان به تبریز آمد،
رنود و او باش که پیشتر ترکمانان را در شهر نگذاشته بودند امیر بیان را نیز مدخل ندادند
بحیال آنکه این جماعت از پیش خود به تبریز آمده اند و میرزا ابابکر هنوز در رمی است
امیر بیان در شتبازان نزول کرد و خبر یافت که امیر دولدای و خواجه بردی
بمدومیر سند و اوراق قتی حاصل شد، روز دیگر قراول خبر داد که شیخ قباثی آقایی و
قاضی عمادالدین از طرف مخالفت با دو هزار مرد رسیدند، و همین روز خواجه بردی
خبر آورد که فردا امیر دولدای بالشکرها میرسد
خواب از چشمش برفت شب که فردا کی رسد

له در ابتدای این فصل صاحب زبده می گوید: امیرزاده ابابکر در غره جمادی الاول سنه ثمان
و شانهایه از دار السلطنه سلطانیه بطرف رمی روانه شد که پدر و مادر و اغراق را انجا گذاشته بود
و در راه شکار کرده و عشرت کنان تا بقلعه شهر یار برفت و پدر و مادر و امرا را بید و هر کس را بقدر او
تشریفات و انعامات مخصوص گردانیده، بعضی از امرای خاصه و اناقان او گفتند الخ، له فقطک، بدیکر،
له آ، بعظمت، له بت، بانواع، له زبده، در یازدهم جمادی الاول مذکور امیر بیان قوچین و بلول برلاس و اصحاب دیوان تبریز
آمدند، له زبده، خواجه میر حسین (جای خواجه بردی بموضع)، له ک، بانی، آ، باب، قبالی، رهس، قباثی، زبده، قباثی (در دو موضع
قباثی در یک جای)، له آ، له بارس، سوار، له فقطک، بولدای، زبده، مثل متن، له بارس، چشم،

امیر بیان توقف نمود | و با چهار صد سوار بران دوهزار زد، رسیدن همان
 بود و شکستن مخالفان همان، درین اثنا امیر بیان شنید که شیخ قصاب با جمعی
 بمدد این جماعت از شهر می آید، ترک تکامشی کرده روی بطرف شیخ قصاب آورد
 و بیک حمله رمه او نیز گوسفند و ارازیم سان بیان رم خوردند، و امیر بیان بشدب
 غازان باز آمد، روز دیگر امیر دولدای آمده تبریزیان دانستند که میرزا ابابکر میرسد
 باستقبال امیر دولدای آمده او را بشهر در آوردند، امیر دولدای در راه شیخ قصاب
 و خواجه عبدالحسن قزوینی را و جمعی پیشوایان را گرفته خواست که سیاست کنند
 امیر بیان مانع آمد، و امراد و شب در شهر بودند [و] بهلول بر لاس را دار و غدر
 شهر گذاشتند و بطرف مراغه رفتند،

ذکر رسیدن میرزا ابابکر بدارالملک تبریز

۱۰

میرزا ابابکر در آخر جمادی الآخر بعظمت تمام در دولتخانه تبریز فرود آمده لشکریان
 در موسم زمستان سخانهای تبریزیان در آند و خرابی تمام باحوال رعایا راه یافت
 ناگاه خبر آمد که میرزا پیر محمد و میرزا رستم و میرزا اسکندر در معاونت میرزا عمر اتفراق

له ناس : نمود ، له ک آ : تکامشی ، اما رک به لغات نواشیه ، در با زیر این کلمه

نوشته است : تعاقب ، له آ — ، له رتس — ،

له آبت با رتس — ، له آ : بوده ، له زبده : بیست و هفتم ،

له آ : الاضری (بجای الاضر)

نموده اند و میرزا رستم غروق میرزا ابابکر را که در سقوق بلاق* بود غارت کرده، میرزا
 ابابکر امیرک منجناز* با جمعی پیشتر فرستاده خود نیز از تبریز روان شد و لشکر او
 بهر چه یافته غارت کرده کاروانی متمول که از سلطانی می آمدند (کذا) نیز غارت
 یافتند و از راه سلطانیه عازم اصفهان شده بجز بادقان رسید، و لشکرهای میرزا
 عمر و میرزا پیر محمد و میرزا رستم و میرزا اسکندر پیش آمده بدو سه منزلی* یکدیگر رسیدند.
 درین و لاخبر آمد که امیر بسطام تبریز را گرفت، میرزا ابابکر مهم تبریز را
 اہم دانسته ایچی پیش شاهزادگان فرستاده بجانب آذربایجان بازگشت، شاهزادگان
 مشورت کرده گفتند قریب پنجاه هزار سوار و پیاده جمع آمده و میرزا ابابکر روی
 گردان و پدر و مادر از و ناراضی و لشکریان و دول و مخالفان ممالک را متصرف
 فرصت غنیمت است، و رای بر آن قرار گرفته در عقب او روان شدند، میرزا
 ابابکر در غروق ارغون^۹ بولایت سجاس خبر توجہ ایشان شنیده مراجعت نمود و
 عازم اصفهان شد، و امرا و لشکریان را گفت درین پورش با من یکجہت باشید
 اگر خدای تعالی مرا فرصت بخشد از سخن شما تجاوز نکنم و بہر چه صلاح بیند عمل
 کنم و بہر طریقت که خواہید عزیمت نمایم، و در حدود درگزین بہم رسیدند*
 ۱۰

لے آ: ساوخی بلاغ، رس: ساوخی بلاغ، زبده: ساوخی بلاق، نزہۃ القلوب: ساوخی بلاغ.

لے آ: بابت رس: منجان را، رک: حص ۴۶ ص ۱۳، در زبده ذکر امیرک را درین موضع ندارد، لے آ: آمد.

لے آ: یافت لے زبده: جناحہ بابین فریقین دو منزل بیش نبود، لے آ: بابت رس: —

لے آ: آذربایجان، لے آ: قروق، رس: عرق، زبده: —، برای قروق ارغون رک: بہیستر پنج ص ۲۲۲.

لے رس: ارغون، زبده: —، لے زبده: برین مقرر کرده متوجہ اصفهان شد و در روز چہارشنبہ

غرة ذی القعدة سہ شمان و شمانایہ بعد و درگزین،

ذکر فتن میرزا عمر بطرف عراق فارس و باتفاق میرزا پیر محمد و برادران بحار به آمدن

میرزا عمر از تبریز براه مراغه بهمدان آمد، حاکم آنجا ارشیون گفت ما را طاقت
مقاومت میرزا ابابکر نیست پیش از هجوم سیل بلا فکر سخاقتی باید کرد، و بعد از
تأمل عازم شیراز شدند که از میرزا پیر محمد استمداد نمایند، از حدود جز بادستان
قاصد فرستاده میرزا رستم را آگاهید داد، میرزا رستم خواص خود را پنج روزه
باستقبال روان کرده خدمت های لایق بجای آوردند، و در حدود اصفهان میرزا
رستم با سادات و علما پیش رفته او را با احترام تمام بشهر آورده طویها کرد، میرزا
عمر میرزا رستم را گفت: سلاطین ماضی در آیام تکبات و حدوث بلیات بیکدیگر
ملتی شده تو فتح اشفاق داشته اند و اگر دران باب اهمال ورزیده اند علی مرالدیو
برزبان نزدیک و دور مطعون و مهجور بوده اند و من بمهتی کلی آمده ام و تا شمس
برادران جمع نشوید برابر میرزا ابابکر نمیتوان رفت، و طیفه آنکه ایچی فرستاده
میرزا پیر محمد و میرزا اسکندر را طلب داریم و تا آمدن ایشان اغروق میرزا ابابکر
که در شوق بلاق* غافل شسته بدست آریم، برین قرار ایچی فرستادند،

و از اصفهان [ورق ۲۶۲] ابلیخار کرده بر سر اغروق میرزا ابابکر رسیدند و (۱۲۶۲)

له آ: عراق و فارس، زبده: اصفهان و آن دیار و آن نواحی، له با: میرزا ابابکر بجای آمدن، بط برادر

را از "و باتفاق" حذف کرده باشد اما ضبط نکرده ام، له بب: ارشیون، رس: ارشیون، زبده:

ارشیون، له زبده: فرزندان امیرزاده عمر له آ: دادند، له فقط با: روزه راه،

له با: ساوخ بلاغ، زبده: ساوق بلاق ری،

اصفهانیان همه را گرد و بیچ کرده خواتین و اطفال و قمایان و اسپان و استرآن و شتران گرفتند و سلطان بخت بگیم و یک چرم میرزا میرانشاه را کوچانیده از ساری قمیش ری بازگشتند، و توکل بر لاس و امیرک منجم و امراء دیگر که بر سر غرق بودند و آدود و ترش آب میخوردند با وجود مستی در عقب آمده جنگی سخت کردند، اما چون لشکر میرزا عمر علیه بودند چیزی نتوانستند ستد و تمام اموال به اصفهان رسید،

میرزا عمر عازم شیراز شد و میرزا پیر محمد بخود استقبال کرده بازار با آرایش داد و او را بحرمت عظیم بشهر در آورد، و چند روز طویهای بزرگ فرموده نوکران او را بعواطف پادشاه نوازش نمود، و زمستان بعیش گذرانید اول بهار متوجه اصفهان شدند و میرزا اسکندر از طرف یزد رسیده باتفاق بحر بادقان آمدند و میرزا ابابکر نیز با سپاهی خویش پیش آمده در نواحی درگزین در موضع خرزبه بهم رسیدند، و لشکر چون اموال بحر اخضر بر یکدیگر زدند

بیت

دُباه در آمد ز مرد و سپاه جهان شد ز گرد سواران سیاه
چندان تیغ بر یکدیگر زدند که شمشیر آهنبین دل بر حال جوانان طرفین خون گریست،
و چندان خدنگ جان ستان ریختند که پشت کمان از بار آن اندوه مهنی ست،
از آن زمان که تیغ صبح از نیام بام برآمد تا آن هنگام که شاد زوان شام باز کشیدند
آتش قتال التهاب و نائرة جدال اشتعال داشت، چهار هزار سوار

لکه آ: آ: رس، کرد و بیچ، بب: کرد و بیچ، زبده: کرد و بیچ، لکه زبده: اسبان،

لکه آ: سارو، لکه آ: منجمان، آ: آب: رس: منجمان، زبده: منجمان، — رک: برص ۴۴ س ۲،

لکه آ: بود، زبده: مثل مستن، لکه آ: عازم، لکه آ: سپاه، لکه آ: خرزبه، آ: آب

رس: جزیره، زبده: بموضع که بخرویه معروفست از توابع درگزین — مذکور است در بیدوی: ۱: ۶۲۲،

لکه زبده: در اول ذی قعدة سده شان و شانمایه،

و پیاده از طرفین قتل آمد، و هر دو لشکر عنان بر تافته ع
بمنز لگه خویش باز آمدند

و از طرفین آن شب تا روز پاس داشتند*، علی الصباح هر دو سپاه در جنبش
آمدند، میرزا ابابکر با هفتصد سوار نامدار بر قلب لشکر میرزا پیر محمد زده از پیش براند
و دیگر از اجمال توقف نماند و هر میتیان تا اصفهان عنان باز نکشیدند،
و لشکر میرزا ابابکر غنیمت بسیار گرفته، در سیلاق الیغریلاق* جهت گرمی هوا چند
روز توقف نمود، و امیر زیرک و امیر عمر تابان را با پسر و برادر بدین گمان که سیل
خراسان دارند* و در جنگ سستی نموده اند قتل آورده عازم اصفهان شد،
و امیر پیر حسین بر لاس باجمعی امرا* از جهت قتل امیر زیرک و امیر عمر متوهم شده
فرار نمودند و با اصفهان در آمده، اصفهانیان اکثر رعایا و بیرونها را با علوفه که
میشد بشهر در آوردند و قلعه طبرک را استحکام داده، میرزا ابابکر بیک فرسخی
اصفهان رسیده فرمود که کسی باغات و عمارات را تعرض نرساند تا مگر اصفهانیان
مطیع شوند، و سه روز توقف نموده با خواص نوکران بکوچه باغها* در آمد، و مردم
شهر فرصت یافته بجنب پیش آمدند و بسیار زخم دار شده از طرفین بازگشتند،
و شب تا روز پاس داشتند، میرزا ابابکر روز دیگر با مجموع لشکر سینه و میسره و
قلب و جناح آراسته بکوچه باغ* در آمد و جنگ در پیوست، و دو هزار

له زبده - له آ: الغریلاق، با: الیغریلاق، زبده: الیغریلاق،

له زبده: متهم بودند به آنک سبانب خراسان خواهند رفت، له زبده: والوس اعلان،

له ک: میرزا، آ و زبده مثل متن، له با زبده: عمر تابان، له آ و ب رس: آمد،

با: آمدند، له زبده: ملوچه باغات اصفهان، له آ: داشت، با مثل متن،

له زبده: بکوچه باغها،

گرگ آشتی کرده مراجعت نمود و بدرگزین رسیده شیخ حاجی از در سلطانیته برخاست
و بطارم رفت و خبر آمدن سلطان احمد به تبریز تیز شد، و بقایای قضا یا در
سال آینده شرح داده آید، انشاء الله تعالی،

ذکر قضا یا که در خراسان واقع شد و قتل میرزا

سلطان حسین*

میرزا سلطان حسین نبیره حضرت صاحبقران بود از جانب مادر جوانی بهاد
آما* بغایت متهمک و بی عاقبت، پیشتر گذشت که در حوالی اند خود* بی موجبی
از اردوی حضرت خاقان سعید فرار نمود و در نواحی کش پیش میرزا خلیل سلطان
رفته بنایت مخصوص شد، و میرزا خلیل سلطان چون وجهی که از خزانه جهت
میرزا پیر محمد بن میرزا جهانگیر مقرر کرده بودند داد و میرزا پیر محمد در بلخ بود میرزا
خلیل سلطان جمعی امرار را چون امیر الله داد و امیر ارغون شاه و تیمور خوابه و خواجه یوسف را
در رکاب میرزا سلطان حسین بکنار جیون فرستاد تا از طرف میرزا پیر محمد خبر باشند،
ناگاه میرزا سلطان حسین را خیال سلطنتی در و مانع پیدا

شده زبده: قلعه سلطانیه ۵۷۵ ک: خواست، زبده: خواسته ۵۷۵ باب رس ک: امیرزاده الخ، یا: سلطان حسین مرزا
لکه زبده: از مادرش و پدرش امیر محمد موسی که برادر تیمان آقا بود، اما رک به یزدی ۲: ۲۵۵ که نام پدر سلطان حسین را محمد یک بن موسی نوشته است
۵۷۵ ک: اما جوانی بهاد و تصحیح از دی آ - وی درین وقت ۲۶ ساله بود، رک به یزدی محل مذکور، لکه زبده: که بعد از وفات حضرت صاحبقرانی
در آخر رمضان سنه ۵۷۵ و ثمانه پیش بندگی حضرت صاحبقرانی ... آمد در حوالی اند خود الخ، لکه زبده: در
ادایل شوال سنه المذكور در نواحی لکه در زبده ذکر بعضی از خزائن بندگی حضرت کرده است که خلیل
سلطان مقرر کرده بود که پیش پیر محمد فرستاده آبا باب رس - لکه زبده: پیر محمد جهانگیر لکه آبا باب رس - لکه بارش با خبر

شد امر را طلب داشت و فرمود که * امری حادث شده که غیر امر در آن محرم نیست، جمیع امر در خانه او جمع شدند و او بر در خرگاه نشسته بدست نوکر خود را نیز باء مار آسایدست و تیر باء قضا مضاد رشتست با تیغ و خنجر و گرز و سپر فرمود که امر را مقید ساخته امیر تیمور خواجه و خواجه یوسف را شربت شهادت چشانیدند و باقی امر امیرانش داد و امیر ارغونشاه و مبشر و سعادت را الرزه بر اندام افتاده زانورده زبان تصرع بکشادند بعد از شرایط پیمان و غلاظت ایمان خون ایشان بخشیده نایب خود ساخت، و خانیکه حرم میرزا محمد سلطان را که از سمرقند بطرف بلخ پیش میرزا [پسر] محمد میرفت غارت کرد و اموال و تجملات پادشاهی گرفته بنوکران داد، لشکر با طوعاً او کرباً فرمان او را منقاد شدند، و لشکر آراسته عازم سمرقند شد، ۱۰

و میرزا خلیل سلطان خبر یافته اکملکاء فراوان بشکریان داد و او از خردی حجه * از سمرقند بیرون آمد ع بطالعی که قضا زو بود بفتح بشیر و باد کردار بدست بزین اندر آمد که زین رانید همان نعل اسبش زین رانید و در نواحی کش در موضع جکد الک ع بکدگیر رسیدند آن دو لشکر و پیش از آنکه صفها راست شود امیرانش داد و امیر ارغونشاه و باقی امر بطرف میرزا خلیل سلطان رفتند و اکثر لشکر نیز موافقت نمودند و ذلك فی ثامن

له آ: فرمود و گفت، له ک: رس، مجرم، آشل متن، له رس: نیستند،

له زبده: خوابگاه، له آب: امیر خواجه، له آ: چشانید، با: چشانیده،

له از روی زبده، له زبده: ادکلکای بی قیاس - در اللغات النوائیه اوکالکا بمعنی عطیه است،

له آ: آخر ذی الحجه، زبده مثل آ باضافه "سنة سبع و ثمانیة"

له زبده: جکدک، له بب: -

مخدم التامین لثمانا میرزا سلطان حسین چاره فرار دید و میرزا خلیل سلطان
مظفر و منصور بسم قند آمد، و میرزا سلطان حسین در نواحی اند خود و شبرغان به
امیر سلیمان شاه پیوست و بحسن تدبیر و لطیف تقریر امیر سلیمان شاه را از راه
برده میان ایشان پیمان بایمان اتقان و استحکام یافت و عهد و نخل و ورق
[۲۹۳] استقرار پذیرفت، میرزا پیر محمد پیش امیر سلیمان شاه فرستاد و [قبایح افعال
و] فضایل اعمال او را بر شمرده گفت: سلطان حسین دشمن من است او را گرفته
پیش من فرست. امیر سلیمان شاه بآن سخن اصلاً التفات ننمود، امیرزا پیر محمد
ازین حمیت چون آتش برافروخت و بسان برق خاطف و باد عاصف
بر سر ایشان شبنون آورد، ع طاقت پنجه شیران نبود و روبه را
عازم همراه شدند و شرف دستبوس حضرت خاقان سعید یافته بعواطف پادشاهان مخصوص گشتند
و آنحضرت در باب ایشان مشورت فرموده فرمان شد که ولایت
سرخس سیورغال امیر سلیمان شاه باشد و حالا صد هزار دینار کیکی و
اسپان خوب عنایت نموده مقرر شد که بجانب خراسان رفته به امیر مضراب
و شهید خواجه پیوند و این در آن وقت بود که میرزا امیر انشا در حدود کابلوش
بود، و در باب آن خود را می یعنی امیرزا سلطان حسین ارکان دولت و
اعیان حضرت عرض داشتند که آن نادان فتان و مبتلاک بی باک در زمان حیات

له رس - ، له ک - ، الثمانا [زبدہ] وکان ذلک من (فی) محرم الحرام سده عشر وثمانیہ [

له رس : در فرار ، له ک - با : اتفاق ، له فقط رس : خط فرستاد ،

له ک - ، خاطف ، زبدہ : خاطر ، له زبدہ : مال ولایت ، له زبدہ : سعید ،

له ک - ، کابلوش ، با : کابلوش ، بب مثل متن ، زبدہ : کابلوش ، له آباب رس : میرزا ،

له بب : قتال ، زبدہ : مثل نسخ مطلع ،

حضرت صاحبقران در سمرقند و باز در شام یا غنی شد، و بعد از فوت آنحضرت با
 امر خلافت کرد، و درین آیام از اردوی ظفر اعلام بی موجهی روگردان شده پیش
 میرزا خلیل سلطان رفت و امراء او را بقتل آورده قصد او کرد و اموال خانیکه
 بتاراج داد اکنون نباید که ناگاه و عیاذاً باشد فتنه بزرگ ظاهر شود که جبر کسر را
 جز بهانه تقدیر در خزانه تدبیر چیزی ننماید و در احوال او دلایل نفاق و در
 افعال او مخایل شقاق ظاهر و پیدا و باهر و هویدا است ع
 بود نشان عداوت عیان ز سیماش

بر لایح همایون از موقف جلال نفاذ یافت و امیر نوشیروان بر لاس میرزا سلطان
 حسین را در بیرون [درب] عراق بقتل رسانید، امیر سلیمان شاه که با او عهد
 و میثاق داشت در طوس این خبر شنیده تنگدل شد و اظهار خلافت کرد، ۱۰

ذکر یا غنی شدن امیر سلیمان شاه و سایر قضایا که در

خراسان وقوع یافت

امیر سلیمان شاه قاسم فرستاده پیغام داد که اگر حضرت خاقان سعید نوکری
 این بنده را خواهد داشت امیر شاه ملک را از پیش براند و نوشیروان بر لاس را
 بقتل رساند چون این پیغام ناخوش بسمع اعلیٰ اسمعه الله البشائر رسید آتش
 غضب زبانه زده با حضار لشکر اقبال داد و عزیمت جانب طوس و مشهد تصمیم

له رکت به زیدی ۲: ۶۸۰ و ۳۱۴، ۵۴ آیت رس زبده: العیاذ ۳۵ قیاساً افزوده

شد که آیت زبده — ، ۳۵ ک: نماید، تصحیح از روی آیت رس،

۵۵ از روی آیت زبده، رس: عرب، — در عراق نام درب مغربی هرات بود، رکت به بیشتر پنج ص ۴۰۹،

یافت و رایات همایون بالشکرها و از دعام تمام بسازی قمش* جام رسید و آنجا
 نوکر امیر سلیمان شاه آمده عرضه داشت که امیر عبدالصمد بن امیر سیف الدین را
 که داماد و محل اعتماد او بود طلبیده، حضرت خاقان سعید امیر عبدالصمد را رخصت
 فرمود [و فرمود] که امیر سلیمان شاه را گوید که در معارک و مقامات مشهور خدمات
 پسندیده از تو بنظر آورده، و حقوقی که ترا در دولت قاهره ثابت است از شرح و
 بسط استغنا دارد، و همیشه بجلیه هنر مترشح رکذا، و به کمال عقل متوشح* و
 بوسایل فضایل متمسک و بآداب آداب متعلق و بسماحت خلق و فصاحت نطق
 و طهارت ذیل و غزالت فضل و رزانت رامی و مثانت فهم و زاهرت نفس
 و نباهت قدر از امراء زمان ممتاز و بیگانه بوده و حضرت، صاحب قران ترا بشایه
 فرزندان و برادران دانسته، روز بازار* اهل اعتبار و وقت، کار شمشیر آبدار*،
 و اعتماد و اعتماد ما بر سیرت خوب و سریرت مرغوب در ترا ید و تضاعف است
 میباید که بی اندیشه متوجه شوی و اگر کسی را* شکایتی باشد بخورخوآن رسید آید،
 امیر عبدالصمد | پیغام رسانیده امیر سلیمان شاه عذری چند ناسموغ
 تقریر کرد و گفت جمعی چند در اضاعت حقوق من سعی مینمایند و حالا

له با: بسازی قمش، زبده: بسازی قمش، له از روی آ، له زبده: بجلیت

هنر فرد متوشح و کفایت معظمت مهابت ملک مترشح، له ک آ باب زبده: غزالت

رس: غزالت، له زبده: عقل، له زبده: رای، له ک: نیاهت، باب: پاهت،

له نسخ دیگر: بیگانه، له ک: بازار، زبده: اذان روز بازار در میان امراء و ارکان دولت از معتبران

و ممتاز از معتبران ممتاز و در وقت کار در دل دشمنان حضرت همچون تیغی جان کداز،

له با بعدش: بوده، له رس: تودر، له با باب رس: از کسی، آ:

کسی (زبده: اگر چنانچه از کسی شکایتی دارد)، له آ: رسانید، له آ: —،

ملازمت آنحضرت بعمل مصطفی ماند که از بیم نیش زنبوران بنوش آن نتوان رسید،
 تنگنات فراوان و لذات بیکران از آن دولتخانه دیده ایم اکنون که سیر در
 لوزینه و نمک در پالوده باشد چه صلاوت ماند، و امیر عبدالصمد در
 آمدن مبالغه مینمود امیر سلیمان شاه مقرر کرد که امیر جهان ملک آید تا یراق بنیم*
 و امیر سلیمان شاه بجانب قلعه کلات رفته آنرا محکم ساخت و بعضی متمرّدان پیش او جمع آمدند،
 حضرت خاقان سعید در ولایت جام میرزا الخ بیگ را بر سر اغروق
 گذاشته و امیر شاه ملک را در رکاب او باز داشته از قریه خرج و ایلغار
 فرمود، و چون رایت آفتاب آیت سائی همایون بر صحرائی طوس و مشهد
 مقدس انداخت امر که در سر حد خراسان بودند و میرزا امیر شاه و میرزا ابابکر
 را بجانب عراق* یراق تمام ساخته روان فرمودند درین ولا باز آمده شرف
 بسا طوس یافتند، و امیر عبدالصمد از پیش امیر سلیمان شاه آمده سخن او بعض
 رسانید و آنحضرت بر حسب التماس او امیر جهان ملک را پیش او فرستاد و میرزا
 الخ بیگ و امیر شاه ملک با اغروق به اردوی همایون پیوستند و امیر جهان ملک رفته و
 سخن گفته امیر سلیمان شاه بوعده وفات کرد و چون جهان ملک باز آمد آنحضرت امیر غراب بجانب کلات فرستاد،
 درین ولا قاصد امیر چرخش بن^۱ امیر تومان^۲ رسید و بموقف

له بب : لغات ۵۴ آ : ام ۵۴ آبب رس زبده : پیداشد ، ۵۴ رس : بر فاق ، بنیم ،

زبده : من فرزند خود را مصاحب او پیش بند کی حضرت فرستم و بعد از دو ماه خود نیز متوجه شوم

۵۴ بقول صاحب زبده غرض از گذاشتن شاه ملک آن بود که شکایت امیر سلیمان شاه اکثر از و بود

چون او حاضر نباشد شاید که امیر سلیمان شاه رغبت آمدن کند ۵۴ آ — ، ۵۴ آ : امیر شاه

۵۴ آ — ، ۵۴ صاحب زبده گوید که قاصد از جانب ماخان آمده بود ، ۵۴ بب رس :

چرخش ، آ : چرخش ، زبده : چرخش ، آب — ، آبب رس : بن تومان ، زبده : بن تیمان ،

عرض رسانید که جماعت ترکمانان قراتتار که حضرت صاحبقران ایشان را
از ولایت روم کوچانیده بملکت ماوراءالنهر رسانیده بود از آنجا گریخته
بدین سرحد آمده اند، حضرت شاهرخانی امیرشیدخواجه و امیرشاهمملک و
امیرجهانمملک را فرمود که ایلغار کرده سر راه ایشان را بگیرند، و امیرشیدخواجه
در اثناء راه پسر پیر پادشاه سلطان علی را که از سمرقند گریخته به استرآباد میرفت
گرفته پیش حضرت فرستاد، آنحضرت او را تربیت کرده با خاتون پدرش بجانب
پیر پادشاه روان فرمود، و برادر سلطان علی سلطان حسین را نگاهداشت،
و پیر پادشاه را استمالت داده پیغام داد که بدستور زمان حضرت صاحبقران
آن ولایت برایشان مقرر است باید که تردد بخاطر راه ندهد و از سر استنظار
پیش ما آید که درباره او عاطفت زیادت بظهور خواهد رسید، و رایات همایون
متوجه کلات گشت، امیر سلیمان شاه کلات را گذاشته بجانب سمرقند گریخت،
و حضرت خاقان سعید زیارت معظم و تربت مکرم صاحب السیر و الطیر سلطان
ابو سعید بن ابوالخیر قدس سره مشرف شده سعادت زیارت بجای آورد، و اولاد
بزرگوار آن بزرگوار را نوازش فرمود، و امر که بر سر راه اقوام قراتتار* رفته
بودند جمعی را مقید ساخته بحضرت رسانیدند، و آنحضرت امیرشیدخواجه را
بجانب کلات فرستاد که آنچه از امیر سلیمان شاه مانده باشد ضبط نماید و آن نواحی

له آ: قراتتار - رک بریدی ۲: ۵۰۱، له زبده: سعید، له باب رس - له آ: کند: بب رس:

گیرند له آ: بب: حسن، در زبده گفته است که وی برادر خورد تر سلطان علی بود،

له آ: نداده،

له آ: فرستاد،

له آ: قراتتار زبده:

له رس: بب: بعدش: +: العزیز

تتار له زبده: سعید،

را از متمرّدان پاک ساخته قلعه که سلیمان شاه عمارت کرده خراب کند، و رایات
ظفر آیات بجانب دار السلطنة هراة عود نموده بهفتم جمادی الاول* نزول فرمود،
درین اثنا ایچی شاه قطب الدین از جانب سیستان آمده عرضه داشت که
شاهان فراه شاه علی و شاه غیاث الدین پسران شاه جلال الدین یاغی خواهند شد
و متعاقب همین خبر رسید، امیر حسن جاندار نامزد آن طرف شد که آن فتنه را تسکین دهد
و هر دو برادر یاغی را بدست آورده بیا سارسانید و آن مملکت را از شر آن ناپاکان
(۱۲۶۴) امین گردانید، [ورق ۲۶۴]

ذکر عزیمت میرزا الغ بیگ بجانب اندخود و شبرغان

و شرح بقایای قضایای خراسان

۱۰. رای آفتاب اشراق سلطان آفاق یراق آن دید که میرزا الغ بیگ و
امیر شاه ملک بجانب اندخود و شبرغان رفته ضبط آن طرف نمایند و رعیت
را در باب دارائی و فرمان روائی آنچه یراق و مصلحت دانند فرمایند، و ایشان
بآن سرحد رسیده چند سوار بزبان گیری از حیون گذرانیدند، و سواران عیسی و

له ک آ مثل متن، در نسخ دیگر در زبده: قلعه را،

که با: ربیع الاولی، زبده: حماد الاول سنه ثمان و دشمان مایه،

که آ: رسیدن، در زبده: متعاقب و متواتر چند کس از شاه قطب الدین رسیدند و همی معنی

عرضه داشت،

که آ: یاغی شده را بیا ساق رسانید،

که آ: —

که آ: ایشان

خضر خواجه را گرفته باز آمدند، میرزا الخ بیگ خضر خواجه را پیش حضرت خاقان سعید
فرستاد و عیسی را بجانب میرزا پیر محمد که در مدینه الرجال کج بود روان
فرمود، و امیر سعید خواجه مهمات قلعه کلات که بهمه او بود ساخته و
پرداخته بشرف بساطبوس رسیده مساعی او مقبول آمد، و چون بتجسید
پیرک پادشاه را گریزانیده و پسر او را گرفته و سر بداران را بر انداخته و
خراسانات را مضبوط ساخته بود و او خود پسر امیر شیخ علی بهادر که شجاعت
و دلوری او محتاج بشرح نیست حضرت خاقان سعید او را تربیت فرموده،
در کلیات مهمات ملکی و مالی صاحب اختیار مطلق و امیر الامر شد، و روی
بضبط مملکت آورده عرضه داشت که مودود گرم سیری تا غایت شرف
بساطبوس نیافته، فرمان اعلی نفاذ یافت که امیر جهانلک متوجه جانب غورو
گرمسیر شده دفع سرکشان و متمردان آن نواحی نماید و درین ولا امیر موسی کاو
امیر زندک ولایت خوارزم را گذاشته سعادت ملازمت دریافتند و بعاطفت پادشاه
مخصوص شدند، و چون فصل شتاباخر رسید رکاب نصرت انتساب بجانب
بیلاق بادغیس در حرکت آمد، و در منزل [قرلی] رباط خبر محاربه

له در زبده بعدش + : فوجین له آ - ، له در زبده بعدش + ، بن چیانگیر

له در زبده : سعید له آب ب ر س - ، له با : خراسان ،

له ک : شجاعت ، آ مثل متن له آب ر س : شرح له ک : دادود

اما بر ص ۶۲ سن مثل متن ، زبده : مودود له آ با : لفاد له بقول صاحب زبده

امیر موساکا از خوارزم و امیر زندک از خیوق آن ولایت را باز گذاشته آمدند - در آخوارزم

بجای خوارزم را " له آب ر س : شد

له از روی زبده و آب ر س : آ : قرلی

میرزا پیر محمد با میرزا خلیل سلطان رسید و در موضع شترکی از طرف ماوراءالنهر
 مهد علیا رقیه خانیکه که دختر امیر کیخسرو بود [برسید و] فرزند سعادتمند میرزا محمد سلطان را
 آکه بیکی که حرم محترم میرزا الخ بیگ بود رسانید*، و حضرت خاقان سعید نشاط
 و انبساط فرموده چند روز بعیش و عشرت گذرانید ع
 در جهان به ز عیش کاری نیست

ذکر محاربه امیرزا پیر محمد جهانگیر و میرزا خلیل سلطان

در آن زمان [که] میرزا الخ بیگ و امیر شاه ملک به اندخود و شبرغان*
 رسیدند، امیر شاه ملک بکنار آب رفته پل بست، و میرزا خلیل سلطان بلب آب
 آمده قراولان او از پل که امیر شاه ملک بسته بود گذشته بانو کران امیر شاه ملک
 جنگ کردند و دو تنخواجه قرابت مشارالیه* بقتل آمد، و از طرفین رسل و رسایل
 آمد شد کرده بر مصالحه قرار یافت، و میرزا خلیل سلطان بجانب سمرقند رفته
 امیر شاه ملک نیز بازگشت، و میرزا پیر محمد امیر شاه ملک را طلب کرد و در
 بلخ ملاقات کرده، میرزا پیر محمد از میرزا خلیل شکایت بسیار نمود و خواص او گفتند:

له زبده بعدش: جهانگیر، ۳۵: استرگی، باب: سترگه، در زبده این لفظ را سترکاء
 نوشته است در ضمن احوالی که در مطلع برص ۶۰ سطر آخر مسطور است ۳۵ عبارت زبده:

رقیه خانیکه [که] دختر امیر کیخسرو و خواهر سلطان محمود بود [برسید] و فرزند [سعادتمند] امیر
 زاده محمد سلطان نورالدین مرقد که بیکی که حرم محترم امیر زاده..... الغبیک کورکان بود رسانید، همه فقط در ک

ندارد زبده: مجدود آمویه که: که بکناره غالباً محل صحیح این که در سطر ۱۱۰ بود، با: امیر (بجای مشارالیه)،

میرزا پیر محمد ولی عهد حضرت صاحب فرانتست و تخت باو میرسد که او آقا است،
و میرزا پیر محمد ایچی پیش میرزا خلیل فرستاد و پیغام داد که حضرت صاحب
قرآن کجا وصیت فرموده که تخت و مملکت خلیل سلطان را باشد، میرزا
خلیل سلطان جواب گفت که: آن قادری که تخت و مملکت بحضرت امیر
داده بود بمن نیز عنایت فرمود، و میرزا پیر محمد و امیر شاه ملک ازین جواب
درتاب شدند و بدین سخن کلمه اختلاف از هر کناره در میان آمد ع
حدیثی بود مایه کارزار

لشکر با ترتیب داده از آب گذشتند و از آن طرف میرزا خلیل سلطان |
لشکر با احسان بکیران فرمود [ع] و من وجد الاحسان قیداً تقیداً

له درک خلیل را قلم زده بالاش میر محمد نوشته، آ: خلیل اینی بجای پیر محمد، باب: خلیل اینی و،
— در زبده بعدش مضمون سطر ۶ و ۷ (و بدین سخن ..... کارزار) آورده
و پس از آن ذکر ایچی فرستادن و جواب خلیل سلطان و لشکر کشی جانبین را،
له باب: صاحبقرآن، له باب: تقیداً، در زبده درین موضع گوید: و آنجنان خزینه که
[مکرراً] از دتهامید باز آنچه در خزانهها ملوک و بادشاهان و غاندها قدیم ممالک [مکرراً] ایران و توران
و توابع آن چون روم و شام و هند و افرنج جمع گشته بتدریج در مدت حکومت امیر صاحب قرآن
انالله برهان در خزانه ارک سمرقند جمع آمده از نفوذ و جواهر و اسلحه و اقمشه هر یک علاحد
چنانکه اگر خزینه را خواستی که تحقیق کنند مجموع محاسبات آنکه در هیچ دور رقم بیاضه [در اصل:
سیاست] چنانکه درین دور وزیده اند و بکمال رسانیده نبوده از [.....] و احصا و ضبط
و استیفاء آن عاجز گشتندی جز نام و تنک و دعای خیر چیزی باقی نگذاشت
— نیز رک: به یزدی ۱۳: ۲۲ بعد،

و در حوالی نَسَف دو سپاه جنگجوی شیرخوی روی در روی آورده جنگ پیش
 بردند و بزخم نیزه و تیر و گرز و شمشیر از پُر دلان نفیر برآمد بیت
 تیر باد مرغزها کرده مقرر چون خرد نیز باد شخصها همچون وان گشته روان*
 غالب و مغلوب مَمْرُوج شده ضارب و مضروب مخلوط گشته بود، میرزا خلیل
 سلطان بقوت بازوی دلاوران ماوراءالنهر و جلالت پهلوانان خراسانی و
 بهادران عراقی که هر یک چون برق از میخ تیغ* آتش میفشاندند و گردنبرد
 بهاران خون می نشانند بر قول میرزا پیر محمد حمله کرده از جای برداشتند و اول
 جماعت ارلات گر خنجره و برانغار پریشان شدند* و میرزا الخ بیگ
 و امیر شاهملک چون دیدند که قول از جای رفت ایشان نیز عنان بر تافتند
 و احمال و اثقال بلخیان بدست سمرقندیان افتاد و خانیکه گرفتار گشت و میرزا
 خلیل سلطان در باره گرفتاران کرم فرموده همه را در حریم امن و نعیم احسان
 جایی داد و ذلک* یوم الاثنين الثاني من رمضان،

و حضرت خاقان سعید این خبر شنید عنان جهانکشای بآن صوب معطوف ساخت،

له در زبده گفته است که ازان طرف خلیل سلطان و جمعی خراسانیان و عراقیان و امیر بندق جهانشاه با
 چند تومان بردست راست و امیر ارغوان شاه و امیر سلیمان شاه بردست چپ و ازین طرف
 امیرزاده پیر محمد در قول بردست راست او نوشیروان بر لاس و بردست چپ امیر شاهملک
 دیاد کار شاه ارلات، له زبده: کشته روان همچون روان، له کس: مجروح، آ مثل متن،
 (زبده: ضارب بر مضروب و غالب بمغلوب مختلط گشته) له آ: تیغ میخ له آ ب: می فشاند

له آ ب: می نشاند، له زبده: کرختند امیرزاده پیر محمد روی بر تافت

له آ ب: و امان، زبده: عدل (بجای امن) له آ ب: رس

زبده: ماوا، له زبده: کان ذلکافی

و میرزا الخ بیگ و امیر شاه ملک بشرف ملازمت رسیده بموجب اجازت یکماه در ولایت بادغیس توقف کردند که اسپان ایشان فرستاد و در منزل ناری قشون امیر قنا شیرین که آنحضرت او را پیش میرزا خلیل سلطان فرستاده بود مصحوب نوکرا و باز آمده عرضه داشت که میرزا خلیل سلطان ع عذرخواهی نموده میگوید که ما بر همان عهد و پیمانیم اما چون میرزا پیر محمد از آب گذشته بولایت ما در آمد با نیز جنگ کردیم و خدائی تبارک و تعالی نصرت داد* حضرت خاقان سعید مزید جاوونی قربانی* را با نوکر میرزا خلیل سلطان فرستاد و پیغام داد که ما نیز بر همان عهدیم ع

بر همانیم که بودیم و همان خواهد بود

اما امیر سلیمان شاه و ارغون شاه و احمد چهره بولایت ما در آمده خرابی کرده اند و چون سیاهی سپاه ما دیده اند کائنهم حمر مستنفرة فرت من قسود رة گر سخته اند، اکنون ما تا کنار آب عربیت داریم میباید که خلیل سلطان نیز بکنار آب آید تا ما جرای گذشته داشته ع

له زبده: پیش از رسیدن ایشان خبر رسیده بود که امیر سلیمان شاه و امیر ارغون شاه و احمد چهره از

آب گذشته اند و بحدود ولایت شبرغان و اند خود در آمده اند بموجب آن خبر عزایم

بادشاهانه .... در مسارعت بدان طرف تعجیل نمود، له با، شوند له آ :

قنا شیرین، زبده و بیت مثل متن، له آب رس - ، له فقط درکت

له با - ، در نسخ دیگر زبده "تبارک و تداود" که ک: عبادنی و قربانی (اما

رکت بص ۶۲ س ۴)، با عادی قربانی، رس عادی قربانی، آ زبده مثل متن، یزدی ۲:

۲۲۵ این کلمه را چون غیبانی نوشته است، له زبده بجای سطور آینده تا "عزیمت داریم" چون

این جزأت معلوم شد ما نیز متوجه شدیم اکنون ما نیز تا کنار آب عربیت داریم الخ له با، ما را له دبه: گذاشته،

عهد و میثاق تازه گردانیم

و اگر خود نیاید امراء معتبر فرستد تا با کسان ما سخن گفته بهر چه مقتضی شود از آن
 نگذریم، و چند روز موبک فیروز در ییلاق بوزاقان و ایلات توقف نمود، و
 از آنجا مزید جاوونی قربانی* آمده و دو تنخواجه جنگیز خان* را همراه آورده عرضه داشتند
 که آنحضرت هر کرا صلاح دانند بکنار آب فرستند که ما امیر الشداد
 و امیر ارغونشاه را تعیین کرده ایم، آنحضرت امیر مضراب را بدین مهم
 نامزد فرمود و جناب قاضی قطب الدین* عبداللہ را صاحب اوارسال
 نمود، و امیر جهانملک که بطرف گرمسیر رفته بود و در راه شکسته و متاصل
 ساخته و از حدود ولایت بیرون تاخته و قلعه و رشای* را عمارت کرده،
 و امیر سیفل گرمسیری و حسام الدین غوری را کوئال نشانده با الجاشی بسیار
 به اردوی همایون رسید، و علی بیگ که با جهان ملک بود پیش آمده از امیر
 شاه ملک نقل کرد که من بسبب بزرگی شهید خواجه بلشکر زفتم ام،
 آنحضرت عتاب بسیار فرمود که چه راه اوست که این نوع سخن گوید، و باینفر
 تو آچی را پیش او فرستاده فرمود که مقرر آن بود که یکماه در بادغیس

له یب - زبده مثل متن، له آ: لولاقان، یا: لوراقان (زبده: "چند روز در ییلاق

بوراقان نمود و از آنجا کوچ فرموده بالمارفت " و در سطور آینده ص ۶۳ ح ۲) الماء فوشته

است، له آ: جاوونی قربانی، نیز رکت به ص ۶۱ ح ۷،

له زبده: جنگیز، له آ: معین، یا: رس: مقرر له زبده -

که زبده بعدش +: بن ملکت، برایش رکت به یزدی ۱: ۶۵۰، له زبده: در ساسی

له آ: سیفل، زبده: سیفل له بب: اولجای، له زبده: سعید

له آ: بای سفل بب: بای سیفل، رس: بای سفل، یا: باز سیفل، زبده -

توقف ننماید، حالا چند روز ریادت شد، باید که فی الحال متوجه شود و اگر بلیشکر
نمی آید در ولایت مانبا شود و بهتر جا خواهد بود، و آنحضرت از ایلات متوجه
دار السلطنه هراة [ورق ۲۶۵] گشته و آب مرغاب گذشته پیش از لشکر
بایلغار شهر آمد، و امیر شاه ملک از راه یکة النک بجانب میرزا پیر محمد جهانگیر
رفت] ،

ذکر مخالفت امیر شیخ خواجه بن امیر شیخ علی بهادر

امیر شیخ خواجه چنانچه مذکور شد راه امیر الامرائی یافته مجموع مهمات کلی و
جزوی بقول و قلم او منوط و مربوط بود و او خود را مستغنی دیده بموجب
کَلَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَکَفٍ اِذْ اَخْرَجَ مِنْ مِصْرَ اَوَّلَ مَنَاجِ اَوَّلَ مَنَاجِ اَعْتَدَ اَل
اخراف یافت و رفتن امیر شاه ملک ضمیمه آن شد که سودای حکومت
باستقلال در دماغ پیدا کرد، جمعی امیر زادگان مثل پسران امیر سیف الدین
عبد الصمد* و طاهر و فاضل* و پسران امیر اوج قراشمس الدین و شیر علی
و ابوسلم و محمد بیگ و تیمور ملک دولدای و محمد فضل الله بوعدها او فریفته

له آب ، ۵۷ باب رس : هر ۵۷ زبده : المار برص ۶۲ ج ۱۲ الما
له آ : النک با : اولنک ، بب مثل من ۵۷ از ردی آ ، زبده : دبیش از انکه
بندکی حضرت پرسید [بر سید] امیر شاه ملک از انکه کذا ، اولنک بجانب امیر زاده پیر محمد
بن امیر جهانگیر رفته بودند ۵۷ کذا در زبده در عنوان ، ۵۷ در زبده بعد عنوان +
در آخر این سال هشتصد و هشت ، ۵۷ زبده : مسجد ۵۷ رکت به ص ۵۷ ، ۵۷ آ : ملکی ،
باب ملکی ، باب ملکی ، ملکی و مالی از بده موید من است ، ۵۷ زبده : امیر عبد الصمد ، ۵۷ رس : ۵۷ ک : شیخ راتا
رکت به ص ۶۱ س ۳ ، زبده : شیر ، ۵۷ ابوسلم بن اوج قرا نکود است برص ۱۰۵ ،

شده از بندگی حضرت روگردان گشتند، و امیر سید خواجه نساز شام غره
 ذی الحجّه با اتفاق این جماعت از جرقالنک سوار شده متوجه جام گشت،
 چون این صورت برای انور که ح یک ذره ز نورش آفتابیت
 روشن شد فی الحال در نیشب با جمعی که حاضر بودند پای عزیمت در رکاب
 سعادت آورده متعاقب او روان شد، علی الصبح در صحرای نو بزرگ
 بدیشان رسیده کشتی فرستاد که چرایا غی شده اید، و آن حضرة یکسواره در میان
 ایشان راند، همه پیاده شده در گریه و زاری آمدند و بگناه معترف گشته
 در پای آنحضرت افتادند، آنحضرت مرحمت فرموده کرامت عفو
 ارزانی داشت و همه را فرموده که سوار شده ملازم رکاب نطفه انتساب باز
 گشته به پنج سالار رسیدند و آنحضرت اعتماد کرده پیشتر بشهر آمد، جمعی که
 موافق سید خواجه بودند گفتند اگر ترا معاف دارد فردا هر یک مارا*
 بعقوبتی کشد که مرغان هوا را بر حال ما گریه آید، ما کوچ ترا از خود جدا
 نمی کنیم، همه باز اتفاق نموده عازم صوب جام و طوس شدند و حضرت
 خاقان سعید عزم انتقام جزم فرمود،

له رس : بندگان، له زبده : سعید، له در زبده بعدش + : سنده ثمان دشمنانایه،
 له با : جرقالنک، زبده : از قبیل خود که ظاهر دارالامان هرات ..... که بحرقالنک معروف
 است، له بب : رس : آفتابیت، له زبده : موبزرک
 که زبده : کس، له آ : شدند، له بب رس : بل، با : پیل، زبده :
 بسریک سالار رسید، له بب - : زبده مثل متن،
 له ک : مارا هر یک، بب مثل متن، زبده : هر یکی را از ما
 له زبده : جدائی مر، له آ : فرموده،

درین اثنا توکل تیمور تواجی از پیش امیر مضراب آمده عرضه داشت که مادر کنار آب بسیار بودیم میرزا خلیل سلطان بوعده وفات کرد و حکم شد که امیر مضراب بیایم سر اعلی آید و آنحضرت امیر حسن صوفی ترخان و امیر فرمان کشیخ را پیش شیدخواجہ فرستاد و پیغام داد که تو کیستی؟ و چه خواهی شد؟ کجا از پیش من بهتر خواهی بود؟ هر چه رفت و گذشت الماضی لا یدکرا گناه تو عفو فرمودیم و همان موجّه و راه معین داشتیم

بیت

بیاد بچنان بر جای خود باش کز آن مقبول تر باشی که بودی
امراء بسیدخواجہ رسیده و نصیحت کرده، مفید نیامد، و آنحضرت میخواست که
اورا بعنایت باز آورد قطع

۱۰ رفیق و عدل جهان را بطاعت آورد اگر چه حکمش عاجز نبود از آگاه
رسیده خاک جنابش ز قدر برافلاک فتاده نام بزرگش ز جود در افوا
چه گفته اند بیت

کس درختی که پرورد غمری بی ضرورت ز بنج نبرد
درین و لا خبر آمد که مودود گریسری باز بسرحد غور آمده خرابی میکند، آنحضرت
امیر اولیس بن امیر آقبوقا و طخائی مرکز را نامزد آن طرف فرمود، و اعلام
ظفر اعلام ببیت و سیم ذی الحجّة الحرام از دار السلطنة براه بصوب طوس در

له بیت : میرزا ، زبده مثل متن ، له ک : سید ، زبده ، سعید

له ک بیت : سید ، زبده ، موج ، با : مورچه ، له ک : سید ، له ک : سید

رسید ، در باب این بیت را ندارد ، له ک : سید ، له ک : سید ، له ک : سید ، له ک : سید

له ک : سید ، له ک : سید ، له ک : سید ، له ک : سید ، له ک : سید

سند شان و شانهای

جنبش آمده مرغزار شبر تو که فراش ربیع در فضاء آن دیبائی هفت رنگ باز کرد
 بود مخیم اقبال و معسکر اجلال آمد، و امیر مضراب که در کنار آب آموی بود
 ملحق شد، و از جانب طبرستان نوکر امیر یوسف جلیل که داروغه آنجا بود مکتوبی
 گرفته آورد که امیر شیخ خواجه بدست نوکر برادر خود یوسف خواجه بمیرزا اسکندر
 نوشته بود مضمون آنکه: خراسان برای شما مستخلص میگردد و انم، چون اینمعنی
 بنظور آمد دیگر امید پیودن ماند | و از جانب سید خواجه معتمدی آمده نمود
 که او بر مخالفت مضر است،

وقائع سنه تسع و ثمانمائه

ذکر نهضت خاقان سعید بجانب طبرستان و مشهد مقدس

نفره محترم الحرام سپاه گردون اختشام بجانب جامه حرکت نموده جمعه هشتم
 ماه آن بقعه متبرک بظلال مواکب و نعال مراکب مکمل و مهمل گشت و

۱. باب رس، بشرق، زبده، بشرف، آ، دیبایه، زبده مثل متن،

ک زبده، و در آن منزل خرم هفته توقف فرمود در خلال آن احوال امیر مضراب الح،

که با و زبده، خلیل، ه ک، سید،

ه با بدش + امیر، ه زبده، یادکار از قوجینان که از نوکران

بند کیحضرت بود با سعید خواجه بوده از و برشته هم در منزل بشرق تو بساط بند کیحضرت رسید،

ه با، گفت، ه، ب، شام، ه زبده، بیستم،

ه زبده، مشکل و مهمل،

حضرت خاقان سعید بصفای عقیدت و حسن ارادت بمزار مبارک و تربت
متبرک جهبط انوار الکشف والالهام شیخ الاسلام احمد جام قدس سره نزول
فرمود و شرایط زیارت بجای آورده از روح مقدس آن آفتاب هدایت
قطب سپهر ولایت استمداد نمود و اولاد بزرگوار او را رعایت فرمود و
صلوات و صدقات مستحقان رسانید و از آنجا بقریه خرچرد آمده ، نوکر میرزا
عمر بهادر رسید و عرضه داشت که احرام خدمت بسته بسبب عدم اسباب
سفر آهسته می آید ، آنحضرت ولداری نموده فرمود که فرزند و برادر است
ملکت و خزانه در یغ نخواهد بود ، روز دیگر که شهباز انجم تیغ زراندود
از قراب نیلگون بر کشید از لمعان آن عرصه گیتی منور گردید رای عالم آرای
اقتضای آن فرمود که عرض لشکر و احتیاط اسلحه و جلیا نماید نظم

۱۰

بفرمود تا لشکر نامدار	شدند از پی جلیه دیدن سوار
برآراستند از پی عرض صفت	گرفته همه تیغ و نیزه بکف
شد از برق [و] گونه گینه درفش	هوا سرخ و زرد و کبود و نقش
تو گفתי جهان سر بسر آهین است	و یا کوه البرز در جوشن است
هوا گشت از گرد چون آبنوس	بلر زیدار کان ز آواز کوس*

آنحضرت چون شاه انجم بر ابلق گردون سیر سوار گشته تومان تومان و قشون
قشون احتیاط فرمود و لشکریان شعر
بیکره همه نعره برداشتند سناها بگردن برافراشتند*

له زبده : برآراسته ، له از روی آ ، زبده : یرنوش (بجای بیرق و)

له زبده : زمین سر بسر آهین ، له فقط بآ — ، له زبده : فرموده میکند شتند

له زبده : برداشتی ، له زبده : برافراشتی ،

که شاہا زمانہ بکام تو باد سپہر و ستارہ غلام تو باد
چون رای ہمایون از عرض جیبا باز پرداخت آفتاب مرحمت آنحضرت
بار دیگر سایہ عاطفت بر حال رسید خواجہ انداخت و کمال رافت نیز رخصت
منیداد کہ جمعی کہ بی اختیار فرمان بردار او شدہ اند مرکز دایرہ غنا و سوختہ
نایرہ بلا شوند بیت

کہ آتش چو در بیشہ یا بدگذر در آن بیشہ فی خشک ماند نہ تر
نوکر او با غار باقدی* را پیش او فرستادہ ملتزمات اورا تقبل نمود و مطالب
اورا تعد فرمود، و با غار باقدی* باور سیدہ آنچہ شنیدہ بود رسانید اما ع
چو گوش ہوش نباشد چو و حسن مقال

۱۰ حضرت خاقان سعید چون استمرار او بر شیوہ غنا و معلوم فرمود آتش حیثیت
زبانہ زودہ بر براق برق حدت، باد سرعت، سوار شدہ لشکر منصور چون کوہ آہن
در حرکت آمد و از نواحی قریہ خرچہ نہضت نمودہ در حوالی رباط سنگ بست
شانزدہم محرم نزول فرمود و از اینجا بمنزل یا قوتہ* بمساح جلال رسید کہ رسید
خواجہ تنگ اسب فرار تنگ بر کشید* و بصوب قلعہ کلات کہ دیدہ گردون مثل

لہ با: امیر سید، زبدہ: سعید خواجہ، شک: فی، ۳۵ زبدہ: قاریا فدی،

۳۶ با: اوسط محرم قریہ یا قوتہ مشہد منزل مہیون شد و اس: شانزدہم محرم منزل یا قوتہ آمدہ، زبدہ:

شانزدہم محرم سند تسع بجوالی رباط سنگ بست نزول فرمود از اینجا قراول روان گردانید چون رایات

ہمایون بمنزل یا قوتہ اولنگ فرود آمدند خبر رسید کہ چون امیر سعید خواجہ از وصول رایات ہمایون

واقف شد الخ، ۳۵ زبدہ: سعید،

۳۷ زبدہ: تنگ اسب فرار تنگ بر کشیدہ، گ: فرار بجای فرار،

آن حصنی حصین* ندیده رفت، و خواست که آنجا متحصن شود، جمعی بنحرد آن که
با او بودند فوجی را* سعادت ازلی مساعدت نمود و ارکان دولت را شفیق ساختند
بیت گرفتند تیغ و کفن صفدران نهادند و بر زمین در زمان
مکارم اخلاق آنحضرت همه را لطف عفو و کرامت امانت ارزانی فرمود و بحریم
زیارت قطب سپهر ولایت، و اختر برج سیادت، و در دریای سعادت، و ثمره
شجره نبوت، نور حدیقه امامت، نور حدیقه رسالت بیت

علی ابن موسی رضا گوی و بس که القاب یابد ز آتش شرف

بمشهد مقدس آمد، و مراسم تعظیم و شرایط تکریم مزار مورد الانوار بجای آورد
و سعادت عظام را انعام و اکرام فرمود، و عازم را دوکان شده در آن فضای
دلکش [ورق ۲۶۶] قبه سراپرده و بارگاه باوچ هر و ماه برآید.

(۲۶۶)

درین اثنا بعض هما یون رسید که خواجه علی نصرالله ترشیزی قلعه پشاورود را معمور
ساخته دعوی هواخواهی امیر کشید خواجه میکند آنحضرت امیر مضراب را نامزد آن صوب

له آ: حصن حصین، آ باب رس: حصن حصینی، زبده: حصی حصین،

له شاید از جمعی باید خواند، عبارت زبده: این طور است: بصورت [بصوب] قلعه کلات
..... با معدودی جند که [از زیور خورد] داخل بودند خواست که بدان قلعه متحصن گردد

و فوجی عظیم را از اسپاهان که ملازم او بودند سعادت ازلی و [.....] مساعدت نمود،

له بعدش در آ: را، آ باب رس مثل متن، له آ: آ باب رس مثل متن،

له آ: له زبده: و در روز دوشنبه هژدهم محرم مذکور..... عنوان... بر سمت مشهد مقدس

..... معطوف فرمود، له ک: سعادت، تصحیح از روی آ باب زبده، له ک: ولایت

تصحیح از روی آ باب رس و زبده، له ک: امانت، آ باب رس و زبده مثل متن، له آ باب:

الرضا، زبده: الرضای، له در باب بعدش + علیه الصلوة والسلام له زبده، شر دارد و ک به زبده مثل متن، له زبده: سعید

فرموده علی نصرالله فرار نمود و امیر مضراب بهات اورا گرفته بموجب حکم عازم هراته شد،
 و آنحضرت امیر پوته را فرمود که تحقیق احوال سیدخواجه (که نماید) امیر پوته
 تفحص نموده تحقیق کرد که امیر سیدخواجه [متوجه کلات شده، و آنجا شنیده
 که امیر علیکه و جمعی امرا بالشکر باء سرخس و مرو عازم اردوی همایونند در
 مضیق حیرت فرو مانده و الفراس فی وقتیه ظفر خوانده در گرمای عظیم عزم
 مازندران کرد، و پیشتر امیر عبدالصمد و امیر شمس الدین اوچ قرارا پیش پرک
 پادشاه بمازندران روان کرده بود، چون مضمون این خبر از آنها امیر پوته
 بر رای انور عرض یافت و امیر علیکه که کوکلتاش آنحضرت بود بالشکر عظیم ضمیمه
 شپاه ظفر پناه آمد حکم همایون نفاذ یافت که تو اچیان لشکر با مرتب ساختن
 دفتر (اء) سان بعرض رسانند و حضرت خاقان سعید امراء تومان و قشون و
 صد [ه] و د [هه] راتا آحاد مردم سپاهی انعام و اکلا فرمود،
 و عاشر صفر از مرغزار اراکان عازم مازندران شد و در یغرا آغاچ خجوشان

له زبده: بد کیفیت خلفات علی نصرالله را سیدرفال امیر مضراب کرد، له آ: لوله: باب دس و زبده مثل متن، له ک: تحقیق تصحیح
 از روی آیت، له اردوی آیت و با و سرس، اما در با کله: امیر را ندارد، و در سرس 'حال' بهای احوال نوشته است، زبده،
 بر عقب امیر سعیدخواجه بودند و تحقیق احوال او کرده بیاورند، له زبده: علیکا بهادر، له آ: ادج قرا، له آب: له آ: لشکر
 ظفر قین، له بب: پسان، با سرس مثل متن، له زبده: شان، له از روی آ، زبده: لشکر با... آراسته گشت
 و دفترهاشان تومنات و قشونات [قشونات] مزین ساخته بعرض همایون رسانیدند، کرم عظیم...
 و در باره امرا و اسف سالاران و بهادران و لشکریان و کافه خدم و حشم... عنایت و عافیت مبدول فرموده الخ،
 له آ: سپاهی را، له و زبده رحلت از اراکان غیر مورخ است و روز دوشنبه عاشر صفر تاریخی است که در و
 سنگی تیمور را بجانب پیر پادشاه فرستادند چنانکه می آید، له ک: یغرا علج، آ: یغرا عاچ، آب: یغرا آقچ، بب: یغرا عاچ،
 رس: یغور یا عاچ، زبده: یغور یا عاچ،

امیر شاه ملک از جانب بلخ بار دوی اعلی رسید و از بلاق سملقان^۱ آنحضرت
 منگلی تیمور نمایان را که بآداب رسالت مشهور بود بجانب پیرک بادشاه فرستاد مضمون رسالت آنکه
 سید خواجه را از حنیض مرتبه بندگی بذروه فلک سروری و امارت رسانیم
 سودای فاسد استقلال حکومت بردارغ او استیلا یافته بنوعی که از مرتبه قبول
 علاج گذشته، و مواد ردیه عناد چنان با مزاج او محزوم شده که شتر بهاء موافق
 نصایح و مواعید مفید نیفتاد، و بتخریب بلاد و تعذیب عباد دست فساد برکشاد
 و چون از توجیه ما آگاه شد بیت

نا دیده زدور برق شمشیر بگرخت چنانکه روبه از شیر
 اکنون چنان استماع افتاد که عزیمت آن طرف داشته، توقع آنکه گلشن موافقت
 را بآب اخلاص تازه دارد، و فتنه جافیه را که سر از ربنه طاعت پیچیده اند
 و پای از دایره خدمت بیرون نهاده در حوالی مملکت نگذارد، بیت
 ارباب عقل را بنود میل اختلاط بادوستان دشمن و بادشمنان دوست
 و یقین شناسد که بعنایت ربانی و بتایید آسمانی قدرت مراعات دوستان
 و قوت مکافات دشمنان حاصل است وَاللَّهُ الْهَادِي إِلَى الصَّوَابِ
 و اگر این معانی بسمع خرد نشنود و صورت و خامت عدم موافقت ما بنظر

له با رس : سملقان ، زبده : سملقان ، ۱۰ زبده :

من کلک تیمور نمایان را که بادای ، (اما رک به ص ۱۰) ،

۱۰ زبده : بهر ، ۱۱ آ : جانب ،

۱۲ بب : فتنه ، ۱۳ رس : —

بصیرت مشاهده نکند عواطف مابعدواصف مبدل گردد و آنچه در مشیت حق باشد نوعی
 بظهور رسد که دست تدارک بدامن آن نرسد و سَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنَّىٰ مُنْقَلَبُ يَنْقَلِبُونَ
 و چون منگلی تیمور بصوب مازندران روان شد موکب همایون چند
 وقت جهت حرارت توقف نمود و عزم شکار فرمود،

ذکر شکار فرعون حضرت خاقان سعید در یلاق سملقان

حضرت خاقان سعید در نواحی یلاق سملقان هوای صید و نشاط شکار فرمود
 و توأچیان جار رسانیدند که لشکر بزرگ شکار صحاری و جبال را در نورند
 و وحش و حیوانات را بصحراراند، و آنحضرت براق برق صفت زیرین آورده
 و عنان بهلال نعل ماه سیر زهره جبین داد، پادشاه زادگان آفتاب پیکر و امراء
 ۱۰ ثوابت لشکر و وزرای عطار و شعار و سپاهیان مرتبخ اقتدار و اسپان صر صر حلت
 و سگان شیر صولت بر اثر شکار تاخته تیر نشاط هر طرف می انداختند، سرین آهو
 بر عقاب پوشیده گشت و اوج هوا و صحن صحرا از پرنده و چرنده خالی شد (۲۶۶ ب)
 نظم
 برکشادند دست را بشکار بر شکاری زمانه گشت حصار
 یوز گرفت گردن آهو باز بدید سینه تیهو

له زبده بعدش + : سخط ، ۱۷ ک : وسیعلمو ، زبده : سيعلمون ،

۱۸ زبده : اسرآباد ، ۱۹ آ باب سراس و زبده : روز ، ۲۰ زبده : کرما ،

۲۱ ک : ، ۲۲ با : سملقان ، سراس : سملقان ، ۲۳ آ باب سراس : — ،

۲۴ آ : سیرک ، ک : باب : پرک ، با سراس : هرکه ، زبده : جهت برکه شکار [سیرک بزرگ] ۱۷ ک : نوردند ،

زبده : نوردند ، ۲۵ آ با : پادشاه زادگان ، زبده مثل متن ، ۲۶ ک : ثوابت ،

گشته یازان بسوی گور کنند چون شهاب از قفای دیو نژند
 شد هوا همچو ابر سرور دین از پر بازو باشد و شاپین
 خاک شکارگاه از خون شکاری گونه لعل بدخشان گرفت، و سنگ خار ازنگ
 یا قوت رسانی پذیرفت، و چند روز بنشاط شکار گذرانیده، دران اثنا
 قاصد رسید و بموقف عرض رسانید که میرزا عمر بهادر نزدیک اردوی
 بهایون رسید بر امید دستبوس حضرت اعلی رسید

ذکر رسیدن میرزا عمر بهادر بخدمت حضرت خاقان سعید

میرزا عمر بهادر را چون با پدر و برادر امید مصالحت نماد چنانچه شرح آن
 گذشت و در ممالک فارس نیز مجال توقف نبود روی امید بدرگاه سلاطین
 پناه آورد و عرض حال فرستاد مضمون آنکه التجا و اعتماد جز بحضرت خاقان سعید
 ندارم بیت

جز آستان تو ام در جهان نمانم سیر بر بحر این در حواله گاه نیست
 و الحالته بده بهمت ضعف مرا کب و هر گونه آرب دور از سعادت دستبوس
 در منزل تخیر مانده ام، حضرت خاقان سعید فی الحال کسوتهای خاصه و اسپان
 ندارد و تاج و کمر فرستاده فرمود که در سبزوار که ممر او بود ما یحتاج مرتب داشته
 شرایط احترام بجای آورند نظم

سرا پرده و خرگه و سیم وزر قطار و مهار و کلاه و کمر

له زبده : بازان ، آ : باران ، بب رت شل متن ، له رکت به ص ۴۸ ، له آ : در زبده پیش

ازین زیادتی دارد که افاده می کند که میرزا عمر از شیراز براه صاغند ، چهارده ، و قون ب سبزوار رسید ،

له بب : له باب رت : آوردند ،

ز اسپان تازی که بشتافتی بتگ روز بگذشته دریافتی

میرزا عمر در سبزه وار جمیع مایحتاج مرتب ساخته عازم اردوی بهایون شد و
غرة ربیع الاول در بیداق سملقان بموضع خواجه قنبرته سعادت دستبوس یافت
و مناسب مانثر پادشاهانه بکمال اعزاز ممتاز شد و خدم و خشم او بخلعتهای فاخر
و اسپان نادر کرم گشته و از غایت شفقت که در باره خود معاینه دید مضمون
یا لیت قومی یعلمون بما غفر لی سرائی و جعلنی من النکمة مین ظاهر ساخته
بزبان حال فحوا ای این مقال به ادا میرسانید که بیت

احوال بنده باز قوامی گرفت نو اسباب عیش و من نظامی گرفت نو

درین ولا منگلی تیمور* مصحوب خواجه مکی که پیربادشاه از جانب استرآباد

فرستاده بود رسیدند و سخن پیربادشاه بعرض رسانیدند مضمون آنکه: چون آنحضرت

این ولایت را بمن مسلم دارد و جماعتی که پناه آورده اند به بنده بخشید و بدار السلطنت

هراة مراجعت نماید بنده ایشانرا با فرزند بملازمت فرستد تا در عبودیت راسخ باشند

چون ملتمسات زیادت از طور پیربادشاه بود آنحضرت بجانب استرآباد نهضت

نمود اما بسبب گرما و حرارت هوا در رفتن شتاب نمی فرمود ع

که گرما ضرری رساند بسی*

له زبده: که ، له زبده: جو ، له بب سراس: یافته (و زبده مویداست)

آ: داشته ، له زبده: الاخر سنة تسع و ثمانیة ،

له بب سراس: سملقان ، له زبده: سملقان ، له زبده: فر ،

له بب: کرب ، له زبده: مفاخر ، له ک: خدام ، له زبده: مثل متن ، له زبده: قراری

له زبده: منکله تیمورنایمان ، له بب: مکی ، له آ: رسانید ، له آ: —

ذکر محاربه که در مازندران واقع شد و انهرام پیر پادشاه و امیر سید خواجه

اول خزان که خسرو انجم سایه همایون بر برج میزان انداخت و بار دیگر بزر
تمام عیار مغربی هر دو پلّه ترازوی روز و شب برابر ساخت و فراش باد عرصه
بوستان را بساط زر بفت* و دیبای شمشیری بسیار است و از پی انهرام گرام نسیم
اعتدال آیین بهوا برخاست حضرت خاقان سعید جلیکاء مازندران در
آده او اسطر بیخ* بنواحی قلعه شماسان نزول فرمود، و نوکر پیر پادشاه
بایزید چوپان در اینجا بود ح
رای عالی بران قرار گرفت

که چون منبع حیوة این طایفه سر چشمه استرآباد است هرگاه بعنایت الله تعالی
آن چشمه انپاشته شود هر آینه اینها چون ماهی بر خشک مانند، بنا بران اصلا
بآن قلعه التفات ننمود قطعه

شکر شاه جهانگیر بخصمان ضعیف حیف باشد که شود ملتفت جنگ و جدال
ننگ بازان بود آن روز که عصفور کشند عار شیران بود آن روز که گیرند شغال
[ورق ۲۶۷] و سپاه گران بجانب استرآباد روان شد و قراولان در موضع
خراسخانه محاربه کرده چند یهادر پیر پادشاه گرفتار شده بیاشارسیدند، و آفتاب

له آ- له زبده : زربافت ، له زبده : اوساط الخ ،

له با : شماسان ، ساس ، ساسان ، له آب آب رس : جوان ، آ چوپان

له در زبده درین موضع افزوده که بایزید " ترمذ و عناد بیش گرفت " ، له آ : بدان ،

له آب آب رس : بیت ، له آب آب رس : پکران ،

له آب رس : پکر ، له آ : پاساق ،

رایت ظفر پیکر بر صحرای استر اباد طالع شد، پیر پادشاه بالشکر بسیار بعد اوراق
اشجار و قطرات امطار ظاهر استر اباد را معسکر ساخت، لشکر منصور بموضع سیاه
بلاد* رسیده بنا بر احتیاط خندق میکنند که ناگاه پیر پادشاه با سپاهی همه چون
غنچه* و لاله در رخ فیروزه و خفتان لعل پوشیده و مانند زنگس خود زر بر سر نهاده
و بید و ارتینخ خلاف کشیده از بیشه بیرون آمدند بیت

چو آمد با سپاه از بیشه بیرون زمین گفתי روان شد همچو گردون

پیر پادشاه در قول و شمس الدین اوچ قرا و شیر علی و جعفر صاحب بر جوان غار،
و امیر شید خواجه و عبد الصمد و سید شمس الدین در بران غار، میمنه و میسر و قلب
و جناح آراسته ع رو بمیدان جنگ آوردند

و لشکر منصور ترک خندق* گرفته در برابر آمدند [از] جوان غار میرزا عمر
بها در و امیر یوسف خلیل و امیر جهان ملک حمله کردند و از قول امیر علی ترخان
و تمام ترخانین دلاور عزم رزم جزم نمودند، و از بران غار میرزا الخ بیگ و
امیر شاه ملک و امیر موسی کا بر دشمنان زدند، و لشکر چون دو دریای موج
از صر صر حمله در حرکت آمدند و بسان امواج دریا بهم رسیدند نظم

له ک : سیاه بلاد، زبده : سیاه بلا، آ : سیاه بلاد، با : سیاه بلا، باب : سیاه بلاد، رس :

سیاه بلاد، تصحیح قیاسی است، ۱۰ زبده : با ترتیب و ساری [سازی] که در روز کارخانه خیال مثل آن مصور
نکرد همه چون غنچه، ۱۱ آ باب رس : آمد، ۱۲ که بعدش در زبده + :

میان کرد بید بود لشکر جو در میخ تنک تابنده اختر + جان آندھی لشکر با نموه که که را داشت کرد و داشت را که
۱۳ هی هم پسرا در قراست، ۱۴ ترک بر مل ۱۵، ۱۶ با رس : صاحب، (آما در زبده، و او را ندارد بعد جعفر)

۱۷ زبده : سعید، ۱۸ زبده : ترک جگر کردن، ۱۹ از روی باب رس، زبده : از طرف (جای جوان غار)، ۲۰ با رس زبده :
خلیل، ۲۱ در زبده + : و از بران غار قول امیر سید علی ترخان و امیر سید احمد ترخان و امیر فرمان شیخ، ۲۲ آ : حمله، زبده مثل متن

بجنبید هر دو سپاه گران   تو گفתי که شد کوه و بیشه روان^۱
 ز پیکان پولاد و پر عقاب   سیه گشت رخشان رخ آفتاب
 و از عکس سناهای خون افشان و تاب تیغ شعله نشان روی هوا پر شهاب
 در نشان گشت و از خسته و کشته دشت و پشته برابر شد ، عاقبت بتایید یانی
 تباشیر صبح شادمانی از افق سعادت حضرت خاقان سعید دمید و نسیم عنایت
 از هب الطاف سبحانی وزید و پیر پادشاه با صد حسرت و آه رو براه فرار
 آورد و چون دست ستیز و آویز بسته و پای بهریت و گریز کشاده یافت
 روی از صفت نبرد گردانیده بسوی بیشه و جنگل شتافت ، و سپاه منصور دست
 قهر بر آورده دشمنان را از پا در آور دند ، و عنان او امر و نواهی استر اباد و
 مملکت جرجان بل تمام بازندران در قبضه اقتدار بندگان کامگار در آمد و مجموع^{۱۰}
 لشکر از نفایس اموال چون کوه و دریا تو انگر گشتند ، و از اینجا که غایت محنت
 آنحضرت بود عنان از دست چاکسوار غضب ستانده و آتش خشم جهان سوز
 بآب لطف نشانده خط لا تزیب علیکم الیوم بر صحایف جرایم مردم آن دیار کشید ،
 و پیر پادشاه بجانب خوارزم رفته سید خواجه و عبدالصمد راه دراز شیراز پیش گرفتند
 ع همه کبود لب و زرد روی و سرخ سر شک و شمس الدین او چاقرا
 و سید حسام خواهر زاده سید خواجه * التجا بدرگاه عالم پناه آور دند و بعنايت مخصوص شدند
 و فتح نامها با طراف مالک در پر واز آمد و آوازه این فتح همایون در بلاد راج
 مسکون دایر و سائر شد و سید عزالدین هزاره جریبی که از کبار سادات ابرار صفاتیاز داشت و

له در زبده بعدش دو بیت زاید را دارد ،   ۷۷ ک : سانه ،   ۷۷ آ : — ،

۷۷ آ : صفاح ،   ۷۷ زبده : سعید ،   ۷۷ زبده : سید خواجه خواهر زاده امیر سعید خواجه ،

۷۷ زبده : امیر سید عزالدین ،   ۷۷ آ : ر : هزار (بجای هزاره) ،

خاندان ایشان همیشه در مقر عز خود بکومت و دارائی رعیت آن ولایت متعین برادر
خود را بنیلازمت فرستاده پیشکشهای مناسب بعرض رسانید، و در مجموع
آن ولایات سکه و خطبه بنام و القاب همایون مشرف گشت،

و مولانا جلال الدین لطف الله صدر که در آن زمان سرآمد صدور جهان بود

برسم رسالت عازم ولایت ساری شد، و شرایط رسالت بجای آورده، حاکم آنجا
مرتضی اعظم رضی الدین سید مرتضی عهد و پیمان مؤکد بایمان ساخت که مدت العمر

سراخط فرمان بر ندارد و خدمت مولوی را رعایت بسیار فرمود* و همچنین مولانا (۲۶۷ ب)

صدر الدین ابراهیم [صدر هزاره جریب] پیش سید عزالدین رفت و ایشان
نیز آداب اعلی و انقیاد بجای آوردند و ع زود باشد که جهان جمله شود تابع [او]

۱۰ ذکر نفویض ممالک مازندران بجانب میرزا عمر بهادر

و ولایت خراسان بمیرزا الغ بیگ کورگان

چون ممالک مازندران مفتوح و مستخلص شد ایالت و حکومت آن ولایت
بجانب میرزا عمر بهادر نفویض گشت و زمام خل و عقد و عنان قبض و بسط آن نواحی

له زبده بعدش + : با صد کس ، له در زبده بجایش نوشته است : با سید ناصر الدین بجانب

ساری روان گردانید که از ایشان عهد و پیمان ستاند، بسو کند مؤکد گردانید،

له با رس - له ک و زبده - از روی نسخ دیگر ثبت شد (اما در با رس :

بهار جریب بجای هزاره جریب) له زبده : با

له زبده : بهار جریب و سمنان فرستاد (بجای رفت) له ک - از روی نسخ

دیگر ثبت شد، له با -

بر بقاء اختیار و قبضه اقتدار نواب میرزا عمر گذاشته تمام ولایت گران
و دهستان و استرآباد و دامغان بجانب شاه شاهی الیه سپرده آمد و اسباب
سلطنت او مهیا داشته امرای شجاعت پیشه ضرغام اندیشه در سلک ملازمت
او منتظم شد و حضرت خاقان سعید نصرت پادشاهان و آداب خسروانه فرموده
گوش هوش او را به لالی مشفقانه گران گردانید و چون خاطر خطیر از ان خطب
کبیر فراغت یافت عنان جهان کشای بصوب مملکت خراسان تافت ع
بافتح و نصرت بمعنان باز آمد از اندران

و بولایت خراسان در آمده بمقتضی اکرموا اولادکم و احسنوا آدابهم
ایالت ولایت طوس و خجوشان و کلات و باور و نسا و یازر و سبزوار
و نیشابور بجانب اختر سپهر شاهی سایه الطاف الهی مغیث الدوله و الدین
میرزا الخ بیگ کورگان تفویض فرمود و حسن معدلت و لطف مرحمت در باره
بلاد و عباد تعلیم فرمود و عربیت دار السلطنت به راه تصمیم یافت درین اثنا
بمسامع جلال رسید که امیر موسی کا کوچ خود را بخوارزم فرستاد او نیز متعاقب
خواهد رفت خدمتش را مقید به راه رسانیدند و آنحضرت چهارم جمادی الاول

۱۰ در اکثر نسخ: جناب میرزا، ۱۱ در زبده می گوید که "خراج و معالیه ولایات مذکوره متن" با توابع و

لواحق و مضافات آن بجملگی بوسی باز گذاشت ۱۲ آبا رس: شاه زاده مشارالیه، بب: شاه مشارالیه

۱۳ زبده: ضراعت، ۱۴ بجایش در زبده می گوید: و امیر زاده الغبیک و امیر شاه ملک را

مقرر فرمود که زمستان در استرآباد قشلاق کنند، ۱۵ در زبده گفته است که سلطان براه

شماران حرکت فرمود، ۱۶ آو زبده: امیر، رس مثل متن، ۱۷ ک:

یازر، آ بب مثل متن، زبده: بارز، رک به ترکستان ص ۴۳۰، ۱۸ بب آ: نشاوری

۱۹ زبده: الثانی، آب رس: الاخر،

دروار السلطنت هراة نزول فرمود وصول بمستقر دولت موافق بلوغ جرم نیز اعظم
 بود بحا ذات نقطه انقلاب شتوی، و در آن ایام در خراسان قحط غلار کذا واقع
 شد که در هیچ تاریخ مثل آن نشان نداده اند خاصه در شهر هراة چنانچه کمین گندم بوزن
 شرع که دویست و پنجاه مثقال باشد بمبلغ سه دینار کپکی که دو مثقال نقره مسکوک
 تمام عیار بود رسید* و حضرت خاقان سعید بموجب الشفقة علی خلق الله
 فرمان داد که انبارها کثا دهند و کمین غله بیک دینار کپکی بمردم دادند ع
 خویش را اگر نیک خواهی نیک خواه خلق باش

[والله الموفق والمعین]،

ذکر شهادت میرزا پیر محمد بن میرزا جهانگیر بر دست پیر علی تاز لعین*

میرزا پیر محمد بن میرزا جهانگیر بن سلطان صاحبقران امیر تیمور گورکان پیر علی تاز
 را از حبض خدمتگاری با وج سرداری رسانید و او را* در امور مملکت
 و رعیت صاحب اختیار مطلق گردانید و ازین نکته غافل ماند که هرگاه بادشاه

لهک: شنوی، رس وزبده: شوی، لهکذا ایضا در آ، بب، غلا یی، رس:

غلای، زبده: غلافی، له با رس — له زبده: رسید که از زمان سه دینار

و [والصواب: دو] مثقال نقره سلوک [مسکوک] تمام عیار بود،

له در زبده مصراع ثانی هم دارد یعنی ع زانکه هرگز بدینا ید نفس نیک اندیش [را]، و بعدش +:

بتدریج در آن ایام قریب سی هزار خروار غله از انبارها درم سلطانی بدین طریق بیرون آوردند،

لهک با رس — از روی آ و بب اما در بب "و المعین" را ندارد،

له زبده: سیر بادشاه، در باب "لعین" را ندارد، له با رس —

اطلاق عنان غیر چنان گذارد مجال مؤاخذہ نماید، و دلیل عجز و فتور و ضعف
و تصور باشد بلکه بحقیقت مشارکت در مملکت خواهد بود و از آن آفتها خیزد که
دست تدبیر بدامن آن نرسد و فتنها آید که صورت تسکین آن در آینه خیال
جمال ننماید، القصه میرزا پیر محمد ایوان بزم بر میدان رزم اختیار کرده بخلوتگاه
عیش خرامید و اسباب شادمانی مهیا گردانید، نهال نشاط در بوستان خرمی
باب آتش فام پرورش می داد و غنچه خوشدلی بنسیم طرب میکشاد، و از ابتداء
صبح تا انتهای رواج بنغمات خسروانه از تنگات [تنگات] خسروی
غافل، و باوتار ملاهی از اقطار پادشاهی متشاغل، سرود درود درود سلطنت
او میداد و او در خواب، و آهنگ چنگ مرثیه او میخواند و او بخیر در شراب،
چون اشتغال او از حد اعتدال گذشت اختلال در امور مملکت ظاهر گشت،
و پیر علی تاز را تمکن زیادت شد و خیال استقلال در دماغ او جا گرفت،
و بعضی (ورق ۲۶۸) معتمدان با خود متفق ساخت و مضمون آؤنوا

میرزا پیر محمد از فروغ مقدم رمضان در خلوت گاه باطن شمع انابت افروخته
بود و بقطرآت سرشک ندامت شمع سان میسوخت در چنین وقتی پیر علی تاز
بی باک ناپاک روز چهاردهم رمضان گرد سر پرده آن شاهزاده سلیم
القلب در آمده او را با جمعی خواص شربت شهادت چشانید و مرغ روحش
از قفس تن پرواز کنان بشاخصار طوبی بر آید و به ارواح شهدا رفی
مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِیکٍ مُّقْتَدِرٍ آرام گرفت، میرزا سید احمد
میرک در شبرغان بود متوجهم شده بخدست حضرت خاقان سعید رسید و شرح
واقعه بعرض رسانید، آنحضرت را امواج غم در بحر خاطر در تموج آمده
افواج الم در سینه مسکن ساخت، عاقبت رضا بقضاداده گردن تسلیم نهاد
نظم

گرچه این حال سخت واقعه ایست چنان حکم کردگار این بود
وامیر مضراب و امیر حسن صوفی ترخان و امیر نوشیروان بموجب فرمان در رکاب
میرزا سید احمد میرک بطرف بلخ روان شدند،
و درین ولا از جانب غور خبر آید که اسپهبد غوری جمعی غوریان و سیستانیان را
گرد آورده در آن حد و دفتنه و فساد میکند آنحضرت بیست و دوم رمضان عربیت
اسفزار فرمود و امیر حسن جاندار و امیر جهان ملک را بطرف غور فرستاده غره شوال مستقر
دولت باز آید، و اسپهبد غوری از توجّه سپاه آگاه شده راه فرار پیش گرفت

له فقط رأس : وی ، ۲۰ آ : قصص ، ۲۱ : آ : قصص ،

۲۲ زبده ، ۲۳ آ رأس — ، ۲۴ آ رأس : بعرض ،

۲۵ باب رأس : بیت ، ۲۶ زبده : امیرزاده ،

۲۷ ک : اسفزار ، رأس : اسفراين ، زبده : سباز ،

وامرا جهات او غارت کرده جمعی که موافق او بودند بیاسار رسانیدند و آن
حدود ضبط نموده باز آمدند،

و پیر علی تاز چون میرزا پیر محمد را از میان برداشت و مملکت و سلج در
قبضه تصرف آورد سوداء ارتقاء مدارج سروری برد ماغ او استیلا یافت و
کدوی سرش بشراب غرور پرگشته کلاه آرزوم از سرنی شرمی برگرفت، و سرنی مغز
او که از خرد موئی بهره نداشت بتاج رعنائی بیاراست و چشم دل او که از نور بصیرت
بی نصیب بود بسمره شوخ چشمی جلاد داد و ندانست که غدر و ظلم را دوامی و نکر و باطل را
نظامی نباشد و زلف مستعار که بر رخسار تزویر و پندار نهاده انگشت نمایی بدور آن
عالم بصیرت گردد و نظر

هر که زوی دروغ زلف نهد بر عذار زوز عروسی شود شانه حکایت کند
و حضرت خاقان سعید را آتش خشم مشتعل گشته صرصر قهر و حمیت درو زیدن
آند و بجبهت دفع مفسدان و قلع متمردان عزیمت بلخ میفرمود، ناگاه خبر آید
که میرزا عمر بهادر بر سبیل طغیان عازم خراسانست،

ذکر مخالفت میرزا عمر بهادر بن میرزا پیر شاه کورگان

چون میرزا عمر بهادر در مازندران متمکن شد و نوکران را قطع تعیین

له زبده، مخلفات، ۲ با ساس، جمعی را، ۳ آ، بیاساق

۴ آ، آورده، ۵ باب با ساس، آرزوم، آ مثل متن،

۶ زبده، سروری، ۷ ک، و دل، آ ساس و زبده مثل متن،

۸ باب با ساس، بیت، ۹ در زبده ترتیب این دو مصراع برعکس متن است،

۱۰ زبده، کلاه، ۱۱ باب، فرمود، ۱۲ با ساس،

بدان سخن التفات فرمودید نتیجه این داد، آنحضرت فرمود که ما با او بد نکردیم
و اینکه مملکت من با و دادم یا ملک ازان منست چنین نیست* ع
بقا بقای خدادان و ملک ملک خدا

بهر که خواهد دهد و از هر که خواهد ستاند تُوْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ، بئین این
عقیدت و حسن این نیت ع همه ملوک و سلاطین مطیع او گشتند،

القصه آنحضرت از دار السلطنت هرات شهر دهم شوال بسعادت و اقبال
ابر و بار خنک باد سیر، کوه پیکر سوار گشته بچلکاء باد غیس درآمد، و در منزل
قرل رباط نوکر امیر مضراب آمده عرضه داشت که پیر علی تاز قصد ارلات
کرده امیر یا دگار شاه ارلات از و گریخت و با امیر مضراب پیوست، آنحضرت
فرمود که امیر مضراب بالشکر باد لب آب مرغاب نشیند که حالارایت منصور
متوجه میرزا عمر است، و درین و لا مهد عالیہ خانزاده از جانب سمرقند
رسید و میرزا محمد جوگی بهادر را رسانید، و حضرت خاقان سعید در فاتحه این سفر
باین مسرت تفاءل نمود و طوی بزرگ فرموده ایشانرا بجانب دار السلطنت هرات
فرستاد و رایت همایون عازم جام شد، و در نواحی قریه بردویه*

له زبده: و آنکه میگوئیم فلان مملکت با و دادم یا آن مملکت ازان منست یا ازان بدرم بود چنین نیست،

له آب زبده: نوند، رس، نوید، آ، نوید، له در زبده: و حشم ارلات متفرق شد،

له آب رس، رایت، له آ، له آ، چولی، آ، چوکی، زبده مثل متن،

له آب رس، له آ، رسید، له زبده: فاتح، له آ: تفال،

له ک: جازم، تصحیح از نسخ دیگر و زبده، له ک: نواحی بردویه (اما برص و س مثل متن)،

آ آب رس مثل متن، زبده: نواحی در [ده؟] بردویه رکذا بهر جای در زبده، نیز

هر دو لشکر بهم رسیدند و در حال میرزا عمر بمقاومت و جدال پیش آمد و ازین طرف اعلام ظفر اعلام افراخته شد و صفها راست بایستاد، جگه تواجی که ستون قلب میرزا عمر بود قلب گاه شکافته و شتافته پیش آنحضرت آمد، دیگران چون آنحال معاینه دیدند فی الحال* بهر طرف پریشان گردیدند نظم

بی در دسرنیزه و آمد شد پیکان آن فتح که مفتاح امان بود بر آمد و نصرت یزدانی و قوت ربانی ماه منجوق شاه جهان سر بعیوق افراشت و دبیر تقدیر طغراء فتح و نصرت بر علم دولت* آنحضرت نگاشت، و میرزا عمر چون شهباز چتر همایون را بال اقبال کشاده دید مرغ صفت پای بست دام اضطراب گردید، و پای از میدان جنگ باز کشیده عنان بدست نامرادی داد و با جمعی اندک و خوف بسیار روی بوادی فرار نهاد،

و این فتح روز دوشنبه تاسع ذی قعدة در حوالی بر دوی جام اتفاق افتاد و غنائم بسیار در قبضه اقتدار سپاه ظفر شعار آمد و حضرت خاقان سعید بصدق نیت شرایط شکر حق تعالی بجای آورده اسیران را در حریم امن و امان ماوی^۱ داد و عرصه خراسان از آسیب ظلم و طغیان ایمن گشت، و فتح نامه با طراف ممالک روان شد، و سواری بسرعت تمام عزیمت هر آه نموده

له زبده: جنگ، بب: جگه تواجی، با رس: حکه تواجی، له ک: شتافته،

له زبده: کرخیته، له با: له با رس: بیت، بب: —،

له زبده: آ: بحول، له با رس: —، له در زبده: بعدش + اقبال،

له زبده: منشور مملکت، له زبده: روز دوم، له زبده: ذی الحجه

له ک: بر دوی، تصحیح از روی زبده و آ، نیز رک به ح ۱۲ صفحه گذشته،

له ک: ماوای، آ: ماوا، بب: ماووا،

بہتر عمر تبا و گانی کہ بیک میرزا بایسنغر بہاؤ در بود ہم بحریم رسانیدن خبر متوجہ
 شد و ہر یک را داعیہ آنکہ بیک روز بہرہ آید و آن مسافت کہ زیادت
 از سی فرسخ است بیک روز پماید، بہتر عمر بر باطِ تومان آغا کہ نزدیک
 کوسویہ است رسید و سوار را آنجا دید و خود را لنگ ساختہ پیش او آمد و
 گفت مرا نیز بہت رسانیدن خبر فتح فرستادند اما مرا قوت رفتار نماندہ،
 و سوار سخن او باور کردہ بہتر عمر بی غلطی داد و براہ ایستاد و زرد گاہ رو
 بشہر آمدہ خبر فتح آورد و بانعام و اکرام چنان [ورق ۲۶۹] ممتاز (۱۲۶۹)
 شد کہ ہمہ عمر بی نیاز بود، و آنحضرت میرزا الخ بیک را مجدداً بحکومت
 خراسان و مازندران معین ساختہ ہم از جام شاہزادہ عالی مقام عازم
 ولایت طوس شد، و رایات ہمایون ع

۱۰

دولت و اقبال یار فتح و ظفر بہمنون

متوجہ دار السلطنۃ سمرقند [و الصواب : ہرات] گشت،

و در منزل امرو دگ قاصدی از طرف کرمان آید و بموقف عرض رسانید
 کہ امیراید کو برلاس را مرضی صعب طاری شدہ و دیعت حیوۃ را بمقتاضی
 اجل سپرد، إِنَّا لِلّٰہِ وَإِنَّا إِلَیْہِ رَاجِعُونَ،

لے بے : بتادگانی، آ با سس مثل متن، لے با سس —،

لے آ با پی، بے : بے، سس : بی، لے آ —، لے زبدہ : بجانب دارالملک

مراجعت نمود چون بمنزل امرو دگ رسیدند قاصدی، (درک : دو منزل امرو دگ بجای منزل

امرو دگ و در آ : دو منزل امرو دگ، و در باب رس : دو منزل امرو دگ)؛ از سطور بالا

ظاہر است کہ در زبدہ ذکر سمرقند نیست فقط دارالملک مذکور است و مراد ازان ہرات است

یزدک بہ ص ۸۹ س ۱۲

ذکر فتن امرای بجانب غور و آوردن میرزا عمر از

طرف مرغاب

درین ولا از جانب غور خبر آمد که جمعی مفسدان باملاک صالح پسر ملک اسمعیل* از هندوستان بغور آمده و محمد سپهبد غوری که پدران او در زمان ملوک کرت حاکم غور بوده اند با او یار شده و بنیاد فتنه و فساد و ظلم و سیداد کرده اند و عمال که ضابط اموال بوده اند بدرجه شهادت* رسانیده و رعایا را بچور و تعدی پایمال گردانیده، حضرت خاقان سید خواست که رکاب عالی بعزم آن طرف در حرکت آورد و امرای عرضه داشتند که کفایت این مهلت دفع چنین جزئیات بکسین بنده این* درگاه آسمان رفعت و برآورده این بارگاه کیوان رتبت حوالت باید نمود و نظر شد

چه حاجت تیغ شاهی را بخون برس آلون تو بنشین و اشارت کن بچشمی و به ابروی
فرمان همایون نفاذ یافت که امیر شیخ لقمان برلاس و امیر حسن جانداژ بدفع

له زبده: کردهی از غورو [در اصل: او] و بعضی از سجستان مقدمیم [در اصل: مقدمیم] بجای با؛
در نسخ دیگر مطلع: مقدمیم (بجای با) له زبده: پسر ملک اسمعیل بن ملک مصلح و کلمه "بن"

غالباً از سهو کاتب افزوده شده است، رک به ص ۹۰ ج ۴، ۱

له ک: کرد، زبده: الکت، آ باب مثل متن، له زبده: جندقن از کارکنان و
عمال له آ، بشهادت، له با: آرد، له ک: با: این بنده،
له باب سراس: بیت، له آ: نفاذ، له زبده: بدش:؛

با جند هزار سوار بیاده در متابعت ایشان بروند و بدفع الهم

آن حادثه قیام نمایند

و میرزا عمر بهادر که در صحرائی بر دوی جام انهرام یافت اگرچه بی دُرِع
داودی نمی خفت و بی جوشن سیمانی نمیرفت و از شعله رخش روشنی در دل
کیوان می تافت و بزخم خدنگ سینه سندان می شکافت [عاقبت] چون قضا رسید
از آن همه حزم و احتیاط هیچ فایده ندید و در حوالی آب مرغاب بدست نوکران میرزا گرفتار شد
همانجا دُرِع داودی بنیادخت

ع زخمی سنگین بر سر و بندی گران بر پای بارودی همایون که در منزل امرو دگ
بود رسانیدند، و حضرت خاقان سعید مرحمت فرموده محفۀ پادشاهانه عنایت
نمود و طبیب و جراح ملازم ساخته بدار السلطنه بهرآة* فرستاد و شاهزاده
دُرِ تقوز رباط* جان شیرین بهزار حسرت داد، و بیست و پنجم ذی قعده
در مزار امام فخرالدین الرازی مدفون گشت ع امید دراز و عمر کوتاه چسود
و آنحضرت اوایل ذی حجه مستقر دولت نزول فرمود، و وصول کوکبه عیدضی
موافق نحر اعدا اتفاق افتاد و منتصف ماه عرصه بادغیس بنور ظهور موکب منصور
آراسته شد، و آنجا بر رای انور عرضه داشتند که امر که بجانب غور رفته اند
بموقف عرض میسر مانند که یا غنی گروه انبوه است و مودود گریسری در صدد
مدد ایشان، بنا بر احتیاط نزدیک زفتیم تا بهر چه فرمان شود عمل نماییم

له بآرس — ، له کذا در جمیع نسخ مطلع ، له آ : سیما ،

له ک آ — ، از روی نسخ دیگر ثبت شد ، له بآرس — ،

له آ : درعی ، له زبده : سکی ، له بآرس : بهرات

له ک : در نفور رباط ، آ ب : در نفور رباط ، بآرس مثل متن ، زبده : بتغوز رباط

که یکینزلی شهر است ، له صاحب زبده گوید که آن روز چهارشنبه بود ،

آنحضرت از بلاق کیتو امیر جهان ملک و امیر سید احمد ترخان و امیر فرمان
شیخ را روان فرمود* و امراء بهم پیوسته بیاغی رسیدند و حُسام انتقام کشیده
در یکدم کار ایشان بتمام رسانیدند و دران دیار دیار نگذاشتند، و محمد سپید
گر بخت ملک صالح گرفتار گشت و او را مقید به راه آورده بهر عبرت دیگران
بر در ب میدان* مصلوب شد [بیت]

بر کشد دشمن ترا گردون   لیک بزنگد راند از سر دار*
و باقی فتنه جافی را بدار البوار فرستاده امرا و سپاهیان با غنایم فراوان ع
بدرگاه عالم پناه آمدند

ذکر واقعات ممالک آذربایجان

میرزا ابابکر سال گذشته* ماه شعبان در تبریز بود که خبر آمد که میرزا عمرو
میرزا رستم اغروق اورا که در ری بود غارت کرده با صفهان بردند، میرزا
ابابکر محمد دواتی وزیر الدین قزوینی را در تبریز برای عمارت بارو گذاشته
عازم صفهان شد*، محمد دواتی دروازه ها و بارو و سنگ انداز و تیر گذارها

له زبده: با چند قوشون بمدا ایشان فرستاد،   ۲۷ آ: باخر،

۳۷ بیت: رسانید،   ۳۸ زبده: پسر ملک اسماعیل ملک مصلح   ۳۹ زبده: —

۴۰ ک: از روی آفتاب و ساس، اما در بابا 'نکذرنند' بجای 'نگذراند'،

۴۱ ک: فتنه،   ۴۲ با: خافیه،   ۴۳ با: —   ۴۴ یعنی ششم

۴۵ زبده: ساوق بلاق ری،   ۴۶ زبده: امیر محمد (بجای محمد)   ۴۷ زبده: خواجه زین (بجای

زین)،   ۴۸ زبده: خود بر عقب امیر زادگان رفت،   ۴۹ صاحب زبده می گوید که دواتی

"خلق تبریز را الزام کرده در کرد تبریز دروازه ها الح " ساخت،   ۵۰ با: رس: باروها،

ساخته راهها مسدود گردانید و رعایا را استمالت داده بزراعت و
 عمارت مشغول شدند، ناگاه خبر آمد که امیر بسطام جاکیر* عزیمت تبریز
 دارد و امیر شیخ ابراهیم نیز متوجه است، دواتی را طاقت مقاومت هیچکدام
 نبود کسان پیش بسطام فرستاده صلح کرد و بسطام بیستم شوال* به تبریز آمد
 و چند روز معاش پسندیده کرد و جمعی نمام پیش امیر شیخ ابراهیم که در بیرون
 تبریز نشسته بود* از امیر بسطام سخنی چند رسانیدند که بو حشت [رسید]
 امیر شیخ ابراهیم منصور برادر بسطام را با پسرش محمد مقید ساخت و امیر
 بسطام شنیده فی الحال غره ذی حجه بقصد آنکه بحرب و شبنخون کاری از پیش
 برد از شهر بیرون آمد و جمعی او را مانع شده بطرف سرافرفت، و محمد دواتی
 و شیخ قصاب و خواجه شیخ محمد کجی و خواجه محمد مشقی و خواجه زین الدین قزوینی
 را با خود برده بشکین رسید و در بلیاق قشقا بر کوهی بلند در مرغزار فرو
 له زبده: نظام الدین بسطام جاکیر بشکین [به شکین] رسیده،

له زبده: نیز از آب اس عبور کرده، ۳۰ با رس: امیر بسطام جاکیر، آ: امیر بسطام

له زبده: در روز جمعه بیستم شوال سنه ثمان و ثمانمائه، ۴۰ در آب آ رس:

تمام، ۵۰ زبده: و در سطور آینده صاحب زبده گوید خبر مقید شدن منصور و محمد

«روز جمعه غره ذی الحجه سنه ثمان و ثمانمائه در تبریز با امیر بسطام رسید»

له نقطک: ۶۰ زبده: امیر منصور ۷۰ با رس:

له با رس: شیخ محمد ۸۰ آب: کجی، — منسوب به کجوجان؟ ۹۰ آب:

له اکثر نسخ مطلع، مشقی، باس، تصحیح از روی زبده، در سطور آینده در مطلع نیز وی را قزوینی نوشته است،

له زبده: را از اصحاب تبریز در جای را، ۱۰۰ بشکین، آ: بشکین، رس: بشکین، زبده:

بشکین، تصحیح قیاسی است، ۱۱۰ زبده: در حدود دهول و تحطیلادر ۱۲۰ با: فشا، رس: فشا،

آمد، و شیخ قصاب و قاسم انکوتی که قراول بودند از احشام که امیر شیخ ابراهیم
می برد چند خانه و چیزی می مواشی بازگردانیدند، امیر بسطام چون دانست که
امیر شیخ ابراهیم عازم تبریز است تبریز را اجازه داد و بطرف اردبیل
رفت و محمد مشقی وزیر الدین قزوینی بغداد افتادند* و محمد دواتی و کجی
هفتم ذی حجه بقتول امیر شیخ ابراهیم رسیدند، و فی الحال ایشانرا مقید ساخته
مال خلیفه حواله داشت، و آخر ماه بتبریز آمد و چند روز بعشرت گذرانید و از آنجا
باوجان رفت، و رین اثنا خبر آمدن سلطان احمد شنید، فرمود که مدتها مارا
با این خاندان مبارک طریقه اخلاص مسلوکست* چون عرصه ملک خالی
بود و رعایا از طمع بهر کس در زحمت آمدیم و محافظت کردیم، اکنون که خداوند
خانه تشریف آورد ما بخانه خود رویم، از اوجان کوچ کرده منصور جاکیر و
پسرش را که مقید داشت گذاشته پیش امیر بسطام فرستاد و عازم شروانات
له در زبده بعدش + : و سه روز آنجا اقامت کرد،

بب : انکولی، بابا : انکوتی، سراس : انکوسی،
له زبده : اردویل، له آ—
له زبده : عازم بغداد شدند که پیش سلطان احمد روند، له آ سراس : کجی، بابب :
کجی، زبده : خواجه محمد کجی، له زبده : هفدهم، له زبده : برایشان حواله،
له در زبده بعدش افزوده که بتاریخ ۱۹ رذی الحجه امیر شیخ ابراهیم بباغچه ارغوان نزول فرمود
از روز بسبب آنکه گفتند روزی نیک نیست در شهر رفت، و در روز یکشنبه ۲۵ بشهر درآمد،
له زبده : بجانب اذربایجان شنید، له باب : مسلوک بود،
له بعدش در زبده + : بطرف سراد وارد ویل روانه شد چون بحدود سراد رسید منصور الح،
له آ بابب سراس —، له زبده : شروان،

شد، و سلطان احمد او اسط محرم بدار الملک تبریز آمد و مجموع اکابر آذربایجان
و تبریزیان شادمانی نموده شهر را آیین بستند و عهد قدیم تازه کردند و شیخ
علی اویرات و محمد سارو و ترکمان پیش سلطان احمد آمده اسبها کشیدند سلطان
گفت بیت

بجا آورید حق نمک   بکاشم ساد چرخ فلک

خواجه محمد کجی و امیر جعفر و خواجه مسعود شاه و خواجه زین الدین قزوینی را
دیوان ساخت* و باز گیرانیده اموال ستاند و دیگر باژ تربیت فرموده
بر سر کار آورد، و درین ولا خبر آمد که میرزا امیرانشاه و میرزا ابابکر در محاربه
اصفهان مظفر شده و باز گشته* عازم تبریزند، سلطان احمد متوهم شده،
با غلبه تمام متوجه اوجان شد و با امراء مشورت کرده مصلحت عزیمت
جانب بغداد دیدند، سلطان روان گشته لشکریان آذربایجان پریشان شدند،
میرزا ابابکر هشتم ربيع الاول تبریز آمد و بسبب طاعون بشهر

له بقول صاحب زبده زولش در تبریز در روز شنبه ۲۳ محرم بود،   له زبده: اوزات

له زبده: سارق و (بجای سارو)؛ بظاهر سارو و سارق یکی است، رک بظفر نامه ۱: ۴۲۵ س،

له آ، بجای، له آباب: کجی، رس، کجی،   له نظام الدین جعفر،

له زبده: بدیوان تبریز و ضبط مملکت مقرر فرمود، با: صاحب دیوان، شک: گردانیده، تصحیح از دی،

له ک: دیگر باز، آ، باز، له زبده: امیرزاده،   له زبده: و از اینجا بسلطانیه آمد،

له صاحب زبده گوید که هفت هزار پیاده از شهر تبریز و نواحی و بلوکات جمع گردانید،

له حافظ ابروی گوید که در سعید آباد مکتوبی از ان شیخ علی ابوتراب گرفتند که از جمله ارکان دولت او

بود، و سلطان احمد ازین معنی بهم برآمد و امراء او صلاح در رفتن بجانب بغداد دیدند، "بتوهم آنکه نگاه

لشکر ابوتراب پیش ازیشان بغداد نروند" له با، سلطان احمد، له زبده: بیت هشتم، له آ: رسید،

در نیامده بشنب غازان [نزول] فرمود و از آنجا بطرف نخوان رفته بطرف
ملک عزالدین بکردستان فرستاد، و ملک آمده در باب قرا یوسف سخن گفتند
و بر محاربه قرار یافت و هر دو سپاه رزمخواه نزدیک یکدیگر رسیده آب ارس
میان فریقین حایل بود، غره جمادی الاولی و لیران طرفین تیر را سفیر ساخته
سوال و جوابی داشتند روز دیگر* میرزا ابابکر از آب گذشت و صفها راست
کرده بمحاربه مشغول گشت نظم

آب بکر با لشکری بیشمار* در آمد بهیجا چو اسفندیار
دلاور قرا یوسف پهلوان* بمیدان در آمد چو رستم روان*
میرزا ابابکر جنگها مردانه کرد اما لشکر او روگردان شده جمعی گرفتار گشتند و
میرزا ابابکر نیز برگشته بمرد آمده تبریز را غارت فرمود* و لشکریان او در
۱۰ بیچ یمین بسیار نگذاشتند و فقراء و مساکین اماکن [و مساکن] را وداع
کرده بسیاری بشکنجه هلاک شدند، و شیخ قصاب دو نوکر امیر مزید بکنه

۱۱ از روی زبده و با ۱۲ زبده : براه مزید [مرد] جدد، ۱۳ بقول حافظ
ابرو این روز روز شنبه بود، ۱۴ زبده : صباح چهارشنبه، ۱۵ حافظ آبرو اسمای
سالاران میمند و میسر و قلب هر دو جانب را نیز دارد، ۱۶ صاحب مطلع از ده بیت
زبده فقط بیت اول و آخر را آورده است، ۱۷ آب آب : لشکر پیشمار،
۱۸ زبده : ترکمان ۱۹ زبده : بیل دمان، ۲۰ در زبده + : و از آب ارس
بگذشتند اور [۱] محل مقام نماند از آب بگذشت، ۲۱ آ : آند و،
۲۲ زبده : فرمود که تبریز و نواحی از غارت کنند، ۲۳ از روی نسخ دیگر ۲۴ آ : بسیار،
۲۵ صاحب زبده برین می افزاید که "روز دوشنبه و سه شنبه غارت بود" و شیخ قصاب خبر مزیت
امیرزاده ابابکر شنیده "جمعی بر خود کرده و تاختی کرد در روز دوشنبه که شهر را (باقی حاشیه بر صفحه ۹۵)

را که چند اول بودند بقتل آورد و دیگران ترک تالان کرده گریختند، و شیخ
قصاب شب در صحرا آتش بسیار فروخت و میرزا بگمان آمدن ترکمانان
کوچ کرد [و] شیخ قصاب [ورق ۲۴۰] در عقب تاسعید آباد آمد و میرزا
ابابکر سلطانیه رفته قلعه را محکم کرد و آن زمستان در ملک رمی گذرانید*،

ذکر عصیان بیان قوچین و قتل او و بانی قضا یا

میرزا ابابکر در رمی شنید که بیان قوچین در قلعه شهر یاریا غی شده است
و پیش میرزا عمر بماند و آن فرستاده که برادرت از لشکر ترکمان روگردان
و خراب و ضعیف در قزوین غافل شسته، جمعی پیش من فرست تا بکسر

(بقیه حاشیه ص ۹۴) تالان می کردند، بعدش عبارتی مسوخ دارد که درج ذیل است :

* تا بنیند و ودقات رسید امیر زید بکنه در حدود صوفیان اول مانده بود نوکران شیخ قصاب ده کس
از ایشان گرفته بقتل آوردند دیگران هر بیت شدند با میرزاده ابابکر خبر رسانیدند که لشکر ترکمان رسید
[برای صوفیان که بظاهر به غرب تبریز بود رک به نزبه القلوب ص ۲۴۹] ۱۳۴۹: آ: مزید،
زیده: زید، ۱۳۴۸: کمینه، زیده و آ مثل متن، با: مکنه، رس: بکینه، نیز رک به ص ۱۲۳ اس،
حاشیه این صفحه: - ۱۳۴۸: جنداول (امارت به لغات نوابیه و رساله فضل الله خان)،
با رس: جنداول، ۱۳۴۹: زیده: والا در خاطر داشت که جنر و زو توقف کند تا لشکر نیکو
ساخته شود، ۱۳۴۸: از روی نسخ دیگر، ۱۳۴۹: زیده: عقب ایشان، ۱۳۴۹: با:
سعد آباد، [این مقام بر چهار فرسنگ بود از تبریز، رک به نزبه القلوب ص ۱۸۳] ۱۳۴۹: آ: کرده،
زیده: کردند (فاعل ایشان بجای میرزا ابابکر)، ۱۳۴۹: زیده: بطرف ساوق بلاق رمی رفتند و زمستان آنجا
گذرانیدند، ۱۳۴۹: زیده: امیرزاده، ۱۳۴۹: با رس: -، ۱۳۴۸: شهر تصحیح از روی آد نسخ دیگر
مطلع و زیده: - برای قلعه شهر یار رک به یسترینج ص ۲۱۴، ۱۳۴۹: زیده: شما خود توجه نمایند باز نایبیا به اتفاق،

اورویم، میرزا ابابکر آگاه شده شیرین بیگ* را در قزوین گذاشته عازم
 شهریار شد و قلعه را محاصره نمود، و امیر بیان جنگها سخت کرد و لشکریان
 میرزا ابابکر مردان پیش رفته فسیل را گرفتند و اهل قلعه را دل و دست از
 کار رفت و امان طلبیده قلعه را تسلیم کردند، میرزا ابابکر قلعه را به علی صدیق
 سپرده امیر بیان و کسان او را بیاشارسانید، و در وقتی که میرزا ابابکر قلعه
 را محاصره داشت میرزا عمر لشکری از مازندران بزمی فرستاد تا بسراغروق
 میرزا ابابکر رفته* دو هزار خانه و ارمغول بجانب استرآباد راندند، چنانچه
 شرح داده آمد، و میرزا ابابکر بساوه رفته مال امان بر رعایا حواله کرد، و
 امراء بجانب کردستان روان ساخته اموال بسیار آوردند و خود بطرف دگرزین و همدان روان
 شدند درین اثنا عمر کتوک* به سمیع میرزا ابابکر رسانید که جمعی امراء

۱۰

له بعدش در زبده + : امیرزاده عمر این معنی را فرصتی دانسته آن مقدار که توانست مردم جمع کرده

بدان طرف روان گردانید ، له زبده : شیر ، له بارس :-

له ۲ : بیاساق ، له زبده : و درین حال که امیرزاده ابابکر بچنگ قلعه مشغول

بود آن لشکر که امیرزاده عمر فرستاده بود چون معلوم کرد که امیرزاده ابابکر بر در قلعه است

ایشان بسراغوق رفتند ، (با : سر بجای بسرا) له رک به ص ۸۴ ، رک : آید ، بجای

آمد ، له در زبده این قصه را مشرح تر آورده است و گفته که محمد پسر کوچک طاهر و طیفور برادر

طاهر را بایکدیگر مخالفت شد و چون میرزا ابابکر بر سید ساهه را بدو تسلیم نمودند و بیرون آمدند، میرزا

ایشان را مقید کرده بقلعه سلطانیه فرستاد ، و در ساهه سه روز مقام کرده مال امان بر رعایا حواله داشت ،

و ساهه را بایکتمور داد و بطرف همدان روانه شد ، له در زبده فهرست این امر را دارد و آن شامل است

بر توکل ارس بوقا و پیر حسن [حسین] برلاس و اسمعیل آنکا و شیخ محمد داروغه و نوشروان برلاس و

خواجه پیر حسین و خواجه بردی له زبده : بعضی از اصحاب امیرزاده ابابکر ،

اتفاق کرده اند که میرزا ابابکر را از میان برداشته میرزا امیرانشاه را
تقویت کنیم و سلطانیه و قزوین تالان کرده بخراسان رویم، میرزا
ابابکر عمرکتوک را گفت که قطعاً این سخن باکس مگوی که من هم شنیده ام
وامراء توکل اس بوقا و پیر حسین برلاس و اسمعیل آنگه را طلبیده همه را گرفت
و تعلقات ایشان را بعلی صدیق سپرد و خواست که نوشیروان برلاس خواج
بردگی را نیز بگیرد ایشان خبر یافته گریخته بودند، این جماعت را که گرفته بود
حاضر ساخته احوال پرسید، توکل اس بوقا گفت: ما را اسمعیل آنگه برین داشت
گفت که را بجای من تعیین میکردید؟ گفتند میرزا امیرانشاه را، گفت: او
خبر داشت؟ گفتند: نه، همه را بقتل رسانید و سر هر یک بولایتی فرستاد، و
پدر را بند فرمود، و قتلخواج یساول و عمرکتوک را که این خبر رسانیده بودند
هر یک را کمر صق که خراج مملکتی بود عنایت فرمود، و از امرای پدر هر کرا
ازین قضیه خبر بود بقتل رسانید و از سرزمین درگزین بقروق ارغون رفت
ع چند روزی بکام دل گذراند

۱. له آ، میرانشاه، ۲. زبده: در اشای آن حال عمر کھول با امیرزاده ابابکر چون این معنی معلوم کرد
با عمر گفت ۳. صاحب زبده درین محل گوید که ایشان را گرفته سوار شده روی بخانه توکل نهاده
در راه برادر توکل را نیز گرفتند و بخانه فرود آمد و زن و دختر و مال و منال او را گرفته بعلی صدیق سپرد،
۴. در زبده: خان و اموال ایشان را تالان کرده بخانه خود فرود آمد، ۵. زبده: این چهار تن را
۶. بعدش در زبده مضمون آن "نصیحت پادشاهانه" را آورد که "حضرت خاقان سعید" هنگام عنایت
کردن مملکت ما و راء النهر میرزا الخ بیگ فرموده و در مطلع برص ۱۲۷ س ۵ آورده است بدین وقایع
۷. پس این نسخه زبده مضمون چندین اوراق مطلع را ندارد، بظاهر اصل این نسخه زبده ناقص بود درین موضع ازین
که مضمون نصایح در وسط صفحه مخلوط است بمضمون قتل امراء ۸. با قتلخواج ۹. آ، آورد که در زبده

ذکر مخالفت که میان فرزندان میرزا عمر شیخ واقع شد

میرزا اسکندر خبر وفات امیر اید کوشنید. در مملکت کرمان طمع کرد و
ایچی بشیر از فرستاده میرزا پیر محمد را استدعا نمود و پیش از آمدن جواب بشیر از
متوجه شده بر فسنجان رسید، مردم آنجا با امید بدو کرمان محاربه کرده، چون از
طرف کرمان مایوس شدند امان طلبیدند، میرزا اسکندر از گناه ایشان گذشته
کسی را نیاز زد و بکوبنان آمده داروغه آنجا گر خجسته بود بر آنجا [نیز] مسلط
شد و در قلعه فسنجان و کوبنان معتمدان گذاشته عازم یزد شد، و پسر امیر
اید کو صاحب سلطان با غلبه تمام بکوبنان آمد، و میرزا اسکندر غنایمی که گرفته
بود بیزد فرستاده از سه فرسخی کوبنان بازگشت و در برابر لشکر کرمان ساعتی
ایستاده آخر روز بکوبنان [درآمد]، لشکر کرمان با آنکه بسیار بودند هم در
شب بجانب کرمان عود نمودند و قراولان اسکندری فرسنگی در پی رفته کسی
ندیدند و میرزا اسکندر عازم یزد شد، و بعد از آن کرمانیان فسنجان و کوبنان
از گماشتگان میرزا اسکندر انتزاع نمودند،

۱۰

له آ —

له بعدش دراک + : در فارس و عراق و کرمان

له ک : بکوبنان ، نزبه القلوب من ۱۲ :

له آ : فسنجان ، راس : برسمان ،

له از روی آ

له ک : بکوبنان ، رک : لیستریج ص ۳۰۹

له فقط آ : امید

له ک : کوبنان

له آ : فسنجان ، رس : فسنجان ،

له ک : از روی آ و نسخ دیگر ثبت شد

له ک : بکوبنان ،

و درین سال میان فرزندان میرزا عمر شیخ بسعایت مفسدان و خباثت
 حاسدان اراقم و حشت در جنبش آمد و آتش فتنه اشتعال یافته بآن رسید که میرزا پیر محمد
 فرمود که میرزا اسکندر را بند کردند و بیزدرا بمحمدی سپرده ۱ خزاین آن انقل شیراز کرد (ب ۲۴۰)
 و داروغگان مواضع و سرحد پایش میرزا پیر محمد آمدند غیر عمر قورچی که داروغه نایین بود ابا
 نمود و میرزا پیر محمد عازم اصفهان شد و از راه فیروزان در آمده شکستن بندها
 و تخریب عمارات و تصبیح زراعات فرمان داد و چون میرزا رستم صاحب فراش
 بود و کسی بجنبش پایش نیامد میرزا پیر محمد از نزدیک اصفهان بازگشته بشیراز
 آمد و برای خانزاده یراق راه حج فرمود و میرزا اسکندر را مقتید بخراسان فرستاد
 و او در چارده فرسخی طبرستان گسیخته از راه بیابان بنایین اصفهان آمد و میرزا
 رستم رسیدن او فوزی عظیم دانسته او را بتعظیم تمام به اصفهان آورد و میرزا پیر محمد
 از استماع اتفاق ایشان متوهم شده نوکران میرزا اسکندر که در شیراز بودند
 بند فرمود و میرزا اسکندر باعث شده با اتفاق میرزا رستم متوجه شیراز گشتند،
 میرزا پیر محمد فرمود که از سرحد بند عضد تا دامن قلعه ماران کنار رودخانه
 را که محل گذار است نگاه دارند، و تیمور خواجه را برسم منغلای بدره تنگ
 فاروق فرستاد و میرزا اسکندر بمشهد مادر سلیمان علیه السلام رسیده
 بقریه گهر رفت و درین حال تیمور خواجه از طرف مخالف آنجا رسید و
 لهک : ناین ، شه برای آن رگ به نزاع ص ۵۱ س ۱۹ ، فیروزان شش فرسخ بود از اصفهان ، شه آ : باغات ،
 شه ب : شه باب ساس — شه ساس : گذر ، شه آ : متغلا ، شه ب : متغلا ،
 شه باب ساس : بدر — قصبه فاروق مذکور است در شیراز نامه ص ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، شه ب : بکمر ،
 ساس : کمر ، شه ب : شل متن — برای گهر رگ به شیراز نامه ص ۱۲۳ ، مشهد مادر سلیمان م نام
 است مقبره گذر کبیر (کبیر) را ،

و آن زمین چنان هموار است که اگر کنجشکی حرکت کند می نماید، میرزا اسکندر
 بنی التفاتانه برایشان تاخت و همه را پریشان ساخت * و تیمور خواجه
 مضیقی، همچو تنگ فاروق گذاشته و از آب گذشته بقول خود ملحق شد، میرزا
 پیر محمد دانست که این جرأت اسکندر است، بعد از مشورت جمیع تومانات و
 قشونات کنار آب گرفته گذارها نگاه میداشتند، میرزا اسکندر از تنگ فاروق
 گذشته بقصبه کناره آمد و میرزا رستم با لشکر قول رسیده از گرفتن گذرها متحیر
 ماند و روز باختر آمده ابروی تاریک در هم پیچید، میرزا اسکندر گفت اگر امشب
 باران آید و فردا آب بزرگ شود گذار دشوار است بهر طریق امشب از آب
 می باید گذشت، برین قرار جمعی را در گذار کنکری که مشهورترین گذارهاست
 و در برابر لشکر فارس باز داشته نقاره میزدند و میرزا اسکندر از گذار جشنیان^{۱۰}
 بر آب زده چون باد گذشت، و مستحفظان باقی گذرها این خبر شنیده و گذرها
 گذاشته همه گریختند، میرزا پیر محمد با وجود چنین گناهی بزرگ چون محل نازک
 بود از مستحفظان* باز خواست نکرده عازم شیراز شد، و باد و باران چنان
 قوی شد که گویی فزع اکبر بود یا طوفان دیگر روی نمود، هر دو لشکر متعاقب
 یکدیگر نماز شام بشهر رسیدند، میرزا رستم در برابر دروازه سلم لشکرگاه زده
 بسبب لای بدامن کوه رفت، و مدت محاصره پهل روز کشید و اکثر ایام
 صبح تا شام جنگ و جدال و حرب و قتال بود، و چون فتح میسر نمیشد اصفهانیان

له آ- ب- پریشان، به رک به زبته القلوب ص ۱۸۸، به ابر، به آ: گذر،

به آ: گذرها، به آ: جشنان، به فارس، به ک: سلم، تصحیح

از ردی نسخ دیگر و زبته ص ۱۱۲ این دروازه را در قدیم درب سلم گفتند و منسوب است بابوز کریم سلم

بن عبد الله از قدامی شیراز و آلان میروم است به دروازه شاه داعی رشیر از نامه ص کا

مصلحت چنان دیدند که گرمسیرات شیراز را فرو چیده و احشام ولایات را در نور دیده از خرابی هیچ دقیقه فرو نگذارند، و گرگین لاری بایشان بود، اصفهانین ولایات و گرمسیرات غارت و تاراج کرده، و غنیمت بسیار گرفته عازم اصفهان شدند.

وقایع سه عشر و ثمانمائه

ذکر توجه حضرت خاقان سعید بجانب بلخ

حضرت خاقان سعید در افتتاح این سال بدولت و اقبال بهت دفع پیر علی تاز عازم بلخ شد و سپاه ظفر پناه در حرکت آمده نوزدهم محرم از بیلاق بادغیس توجه نمود و تالنگر شیخ زاده* بایزید عنان کمیت جهان پمپی باز نکشید، و اوایل صفر همای راایت سلطانی سایه میمون بر خطه اند خود انداخت و آن بلده را از بیداد فتنه جافیة امین ساخت، و پیر علی تاز جرأت ۱۰ نموده تا پل خطیب پیش آمد و سر پل گرفته بنشست، و موکب همایون بمنزل [ورق ۲۴۱] دو که رسیده از طرف بلخ دانه خوابه قوچین و بعضی (۲۴۱) نوکران میرزا پیر محمد آمده عرضه داشتند که چون پیر علی تاز از توجه رایات ظفر آیات خبر یافت روی از میدان ستیز تافته به بیابان گریز شتافت، آنحضرت میرزا سید احمد و امیر یادگار شاه و امیر نوشیروان و امیر حسن

له آهس — ، له آ — ، سه با آهس : پیرزاده ،

له ک با ب : فتنه ، له بب : حافیة ،

له آ : حطب ، له با : دایه ، له با آ : راه ،

صوفی و امیر چهارشنبه و امیر جهان ملک را در عقب او فرستاد ، و امرا
 با و رسیده پیر علی با معدودی بیرون رفت و اجمال و اثقال او بدست
 لشکر منصور افتاد ، و از آنها که با او بودند هر کس سعادت مساعدت نمود
 با ردوی همایون رسیده امان طلبید و چنانچه از مکارم اخلاق آنحضرت معتاد
 بود همه را خلعت امان کرامت فرمود ، و بیستم ماه صفر با بقدر بلخ منزل همایون
 شد و بمسامع جلال رسید که جمعی از حشم خلم متوجه ختلانند ، آنحضرت امیر حسن
 جاندار را در عقب ایشان روان ساخته و او همه را تاخته متفرق گردانید ،
 و چون شهر بلخ را غبار موکب همایون معطر ساخت و همای چتر سلطانی سایه
 بران ولایت انداخت امراء که در عقب پیر علی تاز رفته بودند او را از
 ولایت بیرون کرده ع با فتح و ظفر معاودت فرمودند

۱۰

و سلطان محمود ولد امیر کبیر و حاکم ختلان و خواجه علی پسر امیر التاجاتو حاکم
 سالی سرای* پیشکشها فرستاده و وظیفه خدمتگاری بجای آوردند ، حضرت
 خاقان سعید امیر قناشیرین* را بسم قند روان کرد و از ان طرف امیر
 الله داد و سیدی و منصور خماری بشهر ترمذ آمده بودند و منصور بدولت
 ملازمت رسید ، آنحضرت امیر جهان ملک و امیر فرمان شیخ را پیش از امیر

له آ : ستم ، له آ : با بقدر ، با : ناقص ، رس : با مقدر ، له ک : یافته ،

آ : ماخته ، له ب : له رس : له آ : ،

له با : له باب : و حاکم ، له با رس : المحتو ، آ : اطلاتو

بب : او لجاتو ، له آ : سرای ، له ک : قتلان شیرین (اما مثل متن در سطور آینده) آ :

قناشیرین ، با رس : ماشیرین ، له فقط آ : رسید (بجای و) له ب : توند ، له ک :

از روی آرنسنگ دیگر ثبت شد (در باب رس میرزا خلیل سلطان (بجای خلیل سلطان) ،

الله داد فرستاده پیغام داد که ما با خلیل سلطان بر همان عهدیم، امر او رفته
و با امیر الله داد سخن گفته باز آمدند، و آنحضرت امیر فرمان شیخ را پیش
میرزا خلیل فرستاد که فرزند سعادتمند بکی کا شاد الله عصمتها را
بیاورند و امیرزا خلیل سلطان مصحوب امیر قنات شیرین ایچی فرستاده
شانقار و پیشکش بسیار و بیلاکات بادشاهانه روان کرد، درین اثنا
خبر آمد که پیر علی تاز در یکشنبه الک نشسته، آنحضرت امیر مضراب و امیر
توکل برلاس و امیر شیخ لقمان برلاس و امیر علی بیک بکاول را نامزد
آن طرف فرمود و فرمان اعلی نفاذ یافت که قلعه هندوان بلخ که
مدت سی و نه سال بود که حضرت صاحبقران در مبداء پادشاهی آنرا
خراب کرده بود و معمور سازند، و لشکری و رعایا چند گاه باهتمام تمام بعمارت
آن تل خاک مشغول شده معمور ساختند، و ایالت ولایت بلخ را امیرزا
قید و که فرزند ارجمند شامزاده سعید شهید میرزا پیر محمد بود تفویض فرمود
و امیر شمس الدین اوچ قرا و امیر توکل برلاس را که نوکران آنحضرت
بودند امیرزا قید و داد، و امیر جهانملک را فرمود که چند گاه* در بلخ توقف
کند که مملکت بر میرزا قید و قرار گیرد و موکب همایون مراجعت نموده
در شبرغان نزول فرمود، و درین ولا امیر فرمان شیخ از جانب سمرقند
رسیده مهد عالی بکی کا* را رسانید و موجب مزید مسرت آمد، آنحضرت خطه
اند خود را سیورغال امیر سید احمد ترخان ساخت، و رایت معلودت

له کذا ایضاً در آ، در نسخ دیگر غلطها، ۵۰ آ: بکیه، باب:

یک، ۵۰ ک: آ: نفاذ، ۵۰ برای قلعه هندوان بلخ رک: لیستریخ ص ۴۷۲،

۵۰ ک: چندان، ۵۰ آ: اعلی ملکی کا،

بصوب دار السلطنة هرة برا فراخت و منتصف ربيع الآخر بمستقر دولت باز آمد
 نجسته باد بتا بید ایزد متعال وصول رایت حضرت مستقر جلال
 و امراء که بطلب پیر علی تاز رفته بودند باورسیدند و آتش قتال برا فروخته پیر علی
 رایت ضلال برا فراخت اما ع عاقبت جز فرار چاره ندید
 رخسار امید تیره و چشم امل خیره روی بعقبه هند و کش آورد و امراء ع
 منظر و منصور باز آمدند

و از تقدیر الهی در آن محارک امیر علی بیگ که نوکر نیک حضرت بود سعادت
 شهادت یافت و فرزند او امیر عبدالعلی سالها در سلک معتبران انتظام داشت
 و امیر جهان ملک نسق مہات ولایت بلخ و ایالت میرزا قید و نموده و اہل
 شر و فساد را کوچانیده و موافقان پیر علی تاز را بیاسار شنیده باز آمد، ۱۰

ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب

مازندران کرشت ثانی

(۲۷۱ م)

چون موکب [بہمایون] حضرت خاقان سعید از یورش بلخ بدار السلطنة ہرہ
 رسید نوکر میرزا الخ بیگ آمده عرضہ داشت کہ پیر بادشاہ مردم او باش و خسایش
 الناس و مردم جاؤنی قربانی و توکلی راجع کرده و بمازندران آمدہ قلعہ استرہاد
 را محاصرہ دارد و شمس الدین علی جمشید قارن کہ بموجب حکم کوتوال آنجاست در
 مضیق ضرر و معرض خطرست، چون این حکایت عز استماع یافت فرمان

لے بیت، با: ۱۰ لے فقط درک، لے فقط ک: عبدالعلی، لے آ: رسانده، لے آ: رس:

کرشت ثانیہ، لے از روی آ: باب رس، لے بب: خساس، لے رس: جانی، لے آ: بیت رس، لے آ: ضرر،

همایون نافذ شد که امیر مضراب بسرحد سیستان و اگر مسیر رفته قشاق آنجا کند
و شاه زاده نور دیده دولت و نهال بارغ سلطنت ابوالفتح ابراهیم سلطان را
در دار السلطنت همراه گذاشته امیر نمک را پیش او بازداشت، و موکب همایون
به نزد هم جمادی الآخر بمنزل بشت تو فرمود، و در قصبه کوسویه لشکرها را تعیین
نمود که هر کس برای رود بهضت حضرت خاقان سعید براه جام و مشهد قرار
گرفت، و امیر حسن جاندار و امیر فیروز شاه و امیر شیخ علی حنک و امیر عجب شیر
براه زاده و محلات رفتند و آیات نصرت آیات بموضع طرق مشهد مقدس
رسیده امیر شاه ملک بجز بساطبوس فایز شد، و آنحضرت شرایط قبه مقدسه
منوره بجای آورده و استمداد نمود، برای کان شیخ رفت و آنجا بعضی رسانیدند که خراسانیان
از پیر بادشاه جدا شدند، و میرزا الخ بیک کورگان در قصبه خوجان شرف
دستی پس یافته آداب طوی و پیشکش بجای آورد، و در منزل خواجه قنبر
امیر یادگار شاه ارلات و امیر شیخ لقمان برلاس و امیر علیکه کوکلتاش بالشکرها
بادغیس و سرخس و مرو و ماخان و سایر آن ولایات رسیدند، و ابو مسلم پسر
امیر اوچ قرا از طرف مازندران آمده عرضه داشت که پیر بادشاه از آوازه

له فقطب آ : لهک : زاده : لهک : شرتو، راس : تشریف : آ مثل متن
له آ : لشکرها جمع نموده، له آ : حک : با : جنگ : بب : حک : رس مثل متن
لهک : زاده : با : راده، له با رس : (درک
بساطبوس بجای بساطبوسی، آ مثل متن، له راک به نزبه القلوب ص ۱۵۱
لهک : آداب و طوی، آ مثل متن، له با بب : رس :
له کذا در جمیع نسخ و بظاهر همین صواب است نه ما جان که لیسترنج (ص ۴۰۳) تجویز نموده،
له آ

سپاه ظفر پناه راه فرار پیموده بجانب رستمدار رفت، و موکب همایون بتجیل روان شده ماه را بیت خورشید فراز افق صحراء استر با دطالع شد و مملکت مازندران دیگر باره مضبوط و محفوظ گشت و فتح نامها با طرافت مالک روان داشته چوپین^{۱۰} قوچین را بجانب سمرقند پیش میرزا خلیل سلطان ارسال فرمود و قلعه استرآباد را محکم ساخته کو توالی آن برابولیت مقرر شد و قلعه شاسمان را عمارت نموده شیخ سلطان را بحفاظت آن گذاشت و مهیات مملکت استحکام یافته کلیات سلطنت انتظام گرفت بیت

نظام حال زمان^{*} و توأم کار جهان تمام گشت با قبال شهریار جهان
و قشلاق در مازندران یراق دیده مرتضی^{*} اعظم امیر سید عزالدین هزاره جزی
بسعادت ملازمت مشرف گشت و عنایت آنحضرت که همیشه شامل حوالیات
بود خطه دامغان را سیورغال او فرمود، و مقالید امور و نواهی جمهور مملکت
مازندران ضمیمه دیگر ممالک فرموده بنواب کامیاب شا هزاره عالیجناب
میرزا الخ بیگ باز گذاشت و عنان جهانکشای بصوب خراسان معطوف
ساخته لشکرها را اجازت فرمود، و لشکارکنان از طرف سرخس درآمده تاسع
ذی قعدة مستقر دولت و سریر مملکت^{*} یعنی دار السلطنة هراة از شرف
پای بوس آنحضرت عزت و جلال و سعادت و اقبال یافت،

ملک: چوپین، آ: چوپین، باب: چوپین، راس: چوپین،

سلطان: باب: راس، تعیین: فرمود، سل: آ: لیس، سل: آ: شاسمان، باب: راس، شاسمان،

سل: آ: حال جهان، باب: راس: کار جهان، سل: آ: از، سل: آ: مرتضی، سل: آ: هزاره،

باب: راس: هزاره، سل: آ: دامغان، سل: آ: بیت، سل: آ: داد، سل: آ:

ذکر خصیایان امیر جهان ملک و جمعی که با او موافق بودند و مال حال ایشان

امیر جهان ملک پسر امیر ملک برادرزاده امیر خاری از قبیلہ قوچینیان بود و در زمان طفولیت حضرت خاقان سعید ملازم بود و بدقایق خدمتگاری و رقابت جان سپاری بنوعی قیام نمود که قریب از اقران ممتاز گشت چون سرسلطنت عالم بوجود آنحضرت مشرف و مکرم شد جهان ملک (ورق ۲۷۲) در میدان خدمت گوی (۱۲۷۲) سبقت از همگنان ربود و چون قصه امیر سید خواجه واقع شد موج و منصب او بجانب جهان ملک تفویض رفت و او امر و نواهی او در وصل و فصل احوال و فرع و اصل اموال مطاع و مسلم شد از شراب قوت دولت و مستی قدرت حکومت دماغ او منجبط گشت و سر از ربقه اطاعت و روی از قبله مطاوعت بر تافت و سبب جزوی آن بود ۱۰ که چون آنحضرت از ماندن در آن لشکری بجانب سیستان مقرر می فرمود و با حضار لشکرها مشال داده بود و خواجه غیاث الدین سالار که صاحب دیوان ممالک بود و مضرری پرداخته و دفتری ساخته می نمود و بنام امراء و ارکان دولت دفعه دفعه جمع کرده بهر بیضه مرغی و بهرنی گوشت گوسفندی و بهر یکمن جوده من و بهر توبره کاه خرداری بکوشه تقریر نوشته بود و در آن سال اجناس قیمتی تمام داشت و خواجه

له ک : بکلت : باب : مملکت : تصحیح از روی آ : نیز رک : ص ۳۲ ح ۱۱ و یزدی : ۱ : ۶۵۰ : ۸ : له آ :

خاری : باب : رهس : خاری : (بظاہر خاری صحیح است رک : یزدی : ۱ : ۲۱۶ : ۹) : له آ : باب : قوچینیان :

رهس : قوچیان : له آ : رهس : امیر جهان ملک : له آ : رهس : کردن : له آ : باب : رهس :

له رک : به دستورالوزرا ص ۳۲۳ : له آ : دبر : له آ :

غیاث الدین این حشویا ترا در دفتر خود بارز کرد و تیولات اتراک را یکی در چهار
 تبسیر گرفت و همه را از خود رنجانید بلکه با اولوالامر عاصی گردانید، فذلک
 این حساب بآن مفضی شد که چون این دفتر بعرض همایون رسد و حضرت
 حواله دارد و مال نباشد بی عرضی باید کشید، جمعی نادانان بر عصیان متفق گشتند
 و در سلخ ذی قعدہ امیر جهان ملک با خویشان و امیر حسن جاندار با پسرش یوسف
 جلیل و سعادت بن تیمورتاش با برادر و بهلول بن بابا تیمور (کذا) و سلطان بایزید
 عثمان و نمک بایکد گیر عهد کردند که قصد حضرت خاقان سعید کنند، اما چون
 عنایت پروردگار نگہدار آنحضرت بود شتمه از آن معنی معلوم فرمود و امیر مضراب
 را که از جانب سیستان آمده بود طلب داشته، مخالفان دانستند که سخنی بسمع
 اعلیٰ رسیده، خواستند که بشکری که عازم سیستان بود ملحق شوند بدین عزیمت
 بطرف جز غلنگ رفتند، آنحضرت با جمعی بهادران که ملازم رکاب همایون
 بودند سوار شد، و امیر مضراب بعاصیان رسیده جنگ سخت در پیوست و
 مضراب بهادر را زخمی عظیم* [بر روی] رسیده بشهر در آوردند و آن بیجاقتان
 از آب کار و بار گذشته آب را حصار ساختند و آنحضرت برین طرف آب
 ایستاده لشکری که نامزد سیستان بود جوق جوق به بندگی حضرت می پیوستند
 و جماعت عاصی هر یک بطرفی جستند، سعادت بن سعادت را با برادرش و
 احمد آقو قارا قشونیان امیر حسن صوفی* ترخان در باد غیس گرفته آوردند و

شاه آراس : ادلی الامر، بب : ادلی العزم   شاه آراس : شدند،

شاه آ : نادان،   شاه آباب آراس : جرغلنگ، آ مثل متن،   شاه آ : زخم عظیم، آ

آراس : زخمی،   شاه فقط آ :   شاه بب : کار دبار (؟)   شاه آ : نسخ دیگر : دولت

شاه بب آراس : آقو قارا،   شاه آ : حو مان احمد صوفی،

سعادت بیاض رسیده برادرش و احمد آقو قارا آزاد کردند و جهان ملک و نمک
را امیر چکس در ماخان گرفته مقید بجانب هرات فرستاد و در چهل دختران شربت
فناچیدند ع اینست سزای هر که عصیان ورزد
و امیر حسن جاندار و پسرش یوسف جلیل از راه بیابان طلس با صفهان پیش
میرزا رستم [رفتند] و سلطان بایزید را در حوالی جام گرفته بشفاعت میرزا
ابراهم سلطان حیوة یافت ع عاصیان را از شفاعت هست امید نجات
ان شاء جواد کرم

ذکر آمدن پیر علی تاز بحدود بلخ و قتل او

میرزا قید و از بلخ قاصد فرستاده عرضه داشت که پیر علی تاز باز مردم
جمع کرده و از بدخشان مدیافته متوجه بلخ است ، حضرت خاقان سعید
بهادران نصرت شعار برسم ایلغار نامزد آن طرف فرمود و لشکر منصور در حوالی
بلخ به پیر علی تاز باز خوردند و در حمله اول پیر علی تاز سر خود گرفته بدخشانیان
بولایت گریختند ، سرداران هزاره پیر علی مشورت کرده گفتند
تا این خمیره فساد در میان ما خواهد بود یا غی گری کم نخواهد شد اتفاق

۱۰ آ : پاساق ، ۱۱ ب : ساس : جل ، آ : جل ،

۱۲ آ : درزید ، ۱۳ آ : خلیل ، ۱۴ از روی باب ساس

۱۵ ب : بیت ، ۱۶ بعدش در فقط آ : : ه و ف رحیم

۱۷ در باب ساس بعدش + : خود ،

۱۸ آ : در هم پیر علی ،

نموده اورا گرفتند و سر بی مغز او که آرزوئی گناه داشت پُر گاه کرده بدار السلطنه
هراة فرستادند قطعه

تیخت ز کله سر بی مغز دشمنان   نسرین چرخ را چو های استخوان دهد
هر سربک که با تو زبان آوری کند   ایام گوشمال بگرز گران دهد
(۲۷۲ ب) و اهالی آن ولایت بته بستر | فراغت آسوده در دعای دوام دولت
افزودند،

حکایت مالک فارس و بلاد عراق عجم

میرزا پیر محمد عزم انتقام سال مقدم مصمم گردانیده اکلاء فراوان بشکریان
داد و بیراق تمام آهنگ راه عراق و اصفهان کرد، و میرزا رستم بقلبه سال
مقدم مغرور شده آمدن امیر حسن جاندار و فرزندان نامدار او موجب ازدیاد غرور
گشت، و در آن ایام بسبب طاعون بسیار از اهالی اصفهان فرورفتند و میرزا
رستم در بیلاق گندمان خبر لشکر فارس شنیده جمعی او را بصلح دلالت کردند و او
از روی عجب گفت "جمعی کاروانیان شیراز را برای ماتهرکات می آورند"
میرزا پیر محمد نزدیک رسیده میرزا رستم اغروق را گذاشت و دو فرسنگ پیش رفته
و موعج جنگ اختیار کرد و فرود آمد و قراولان طرفین یکدیگر را دیده آن شب ز پاس داشتند
علی الصباح میرزا پیر محمد طنطنه کوس حربی ساخت و از نفیر رغو و مهیت کور کا زلزله
در گنبد گردون انداخت و صفوف لشکر آراسته در برانغار حلبا نشاه برلاس که رستم زمان بود و
وطاهر [بن] امیر سیف الدین را باز داشت و قول را با میر سعید برلاس

له ک: آرزوی گناه داشت، باب فارس: آرزوگاه بود، له باب رستم: براسله باب س: فارس: دولت ابد

مقرون، له آیب: فرودند، له آ: یراق، له آبارس: بسیاری، له آ: مثل متن در باقی نسخ: کورکه،

له آ: حلبا نشاه، له فقط برکت

و شیخ محمد جوان و صدیق سپرده در جوانخوارخواجہ حسین شربت دار با امرای
 نامدار مقرر شد، و از طرف میرزا رستم در قول سلطان شاه و قاضی احمد عسکری
 بود، و در جوانخوار صادر افکن و میرزا اسکندر، و در برانخوار میرزا رستم
 و امیر حسن جاندار قرار یافت، چون هر دو صفت در برابر ایستادند میرزا
 رستم تجلیل نموده بر لشکر فارس حمله کرد و بهادران طرفین و دلاوران جانبین
 در یکدیگر افتاده داد و مردمی و مردانگی دادند، عاقبت اصفهانیان و گریز نهادند
 میرزا رستم بکاشان آمد و امیر حسن جاندار و فرزندان و سلطان شاه و
 محمود آقبوقایی ملازم بودند، میرزا رستم ایشانرا در کاشان گذاشته خود با فرزندان
 متوجه خراسان شد و شرح آن آید انشاء اللہ تعالیٰ و میرزا اسکندر نیز عزیمت خراسان نمود
 ۱۰ میرزا پیر محمد چون انتقام خود کشید فرمان فرمود که هیچ آفریده را با کسی کار نباشد
 و غیر آنکه در روز جنگ فرود آورده اند متعرض نشوند، اصفهانیان چون
 مژده امان شنیدند فوج فوج و قشون قشون میرسیدند و میرزا پیر محمد
 چنانکه عادت پسندیده او بود همه را نوازش و تربیت [می] فرمود، و
 لشکر فارس چند روز در مرغزارهای شهرک و گندان نشستند تا اولافان
 فریب شدند، و امیر حسن جاندار بیچاره و ارباب فرزندان از کاشان پیش میرزا پیر محمد
 آمد و در همان ولا ایلمچی حضرت خاقان سعید رسید و خبر گریختن ایشان رسانید میرزا
 پیر محمد مجموع را بند فرمود و محمد قججاتی و عیسی تکاؤل (کذا) را به بدرقه تعیین نمود

له فقطک: سعدی، له آء: له آهس: آقبوقاسی، با: آقبوقا، بب: آقبوقایه،

له رک به ص: له فقط درک: له با: مرغزار، له رک به نزعة القلوب ص ۱۸۵،

له آ: الافان، له آء: قججاتی، له آ: تکاؤل، بب: بکاول، با: بکاول،

(اگرچه بکاول قریب است و تکاؤل را در کتب لغت نیافتم اما صورت این کلمه درک و آموید بکاول نیست)،

و به همراه ایچی نجر اسان فرستاد، اما چون بندهایان از بلوک بر آن گذشتند و بندها شکسته [و محافظان را بسته گذاشته سر خود گرفتند] و میرزا پیر محمد خاطر از معامله کاشان و جربادقان و سایر بلوکات اصفهان بلطف و عتف جمع فرموده، عازم اصفهان شد، و غله اصفهان با آنکه آفتاب بسبب رفته بود از جهت بلای و باناد و زویده مانده بود، چون میرزا پیر محمد قدم مبارک در شهر نهاد از ملال با هیچ اثر نماند و دیگر باره شهر محمور شد، و میرزا پیر محمد فرمود که دفترهای مالی و خراجی را تمام و را آب شستند و اصفهان را بفرزند خود میرزا عمر شیخ داد و امیر سعید برلاس و شیخ محمد جوان و فاضل را پیش او گذاشت و ضبط مال دیوان را بخواجه مظفرالدین مسعود نظنیر می رجوع [فرمود] و شیخ یساول را بحکومت کاشان فرستاده بشیر از معاودت فرمود و در مستقر دولت آرام یافت،

۱. ذکر محاربه میرزا ابابکر و امیر قرا یوسف و کشته شدن

مختارالدین میرزا امیرانشاه کورگان

سابقاً مذکور شد که میرزا ابابکر چند نوکر معتبر خود را [ورق ۳، ۲] در موضع

(۱۲۴۳)

له باب رس : همراه ، ۴۵ با : پراهان ، رس : برهان ، برای بران
 رک به زمه القلوب ص ۵۱ و لیسترنج ۲۰۶ ، ۳۵ از روی آ ، باب رس : بندها
 را شکسته ، ۴۵ آ باب : نادرده ، ۵۵ آ باب رس : خارجی
 ۴۵ با رس — ، ۴۵ آ : فاصل ،
 ۴۵ آ باب : نظری ، رس : نظیری ،
 ۴۵ بعدش در باب + : ترکمان ،

درگزین گشته بقروق ارغون رفت و چندگاه آنجا ساکن بود، ناگاه خبر آمد که
شکرا اللہ جمال الدین بلغزو بروی بیگ و شرفشاه طارمی او از دوی حجه شیخ حاجی
عراقی را گشتند، میرزا ابابکر طبل بشارت فرمود و از قروق ارغون براه سجاس
بگوزل دره آمده و یک دو ماه آنجا بوده، شکرا اللہ شرف دستبوس یافت و
بمنصب عالی وزارت مشرف شد، درین اثنا خبر عزیمت امیر قرا یوسف
بجانب سلطانیہ محقق شد، میرزا ابابکر دروشن قوشچی را بادوایت مرد جلد در
سلطانیہ گذاشته از چلکاء زی بیاسی کوه دماوند رفت و تابستان آنجا گذرانید
و امیر قرا یوسف و امراء تراکمه بسلطانیہ آید، یکشب آنجا بودند و روز دیگر سلطانیہ
را غارت کرده مردم او را خانه کوچ تبریز و مراغه وارد بیل بردند و درین
ولا سلطان معتصم پسر سلطان زین العابدین بن شاه شجاع که دخترزاده سلطان
اولین بود از خدمت حضرت صاحبقران فرار نموده باز آمد و پناه بقرا یوسف*
آورد و قرا یوسف* او را تربیت فرموده بهمدان و لرستان فرستاد و خود به
تبریز رفت و میرزا ابابکر خبر مراجعت قرا یوسف شنید، عازم سلطانیہ شد،
و درین ولادت است که شکرا اللہ بلغزا با امیر سید رضا گیلان حاکم گیلانات بیعت

له آ: درگزین، ۴۷ ک: گذاشته، تصحیح از دوی آ: باب سراس، و ص ۹۷،

۴۸ ک: بلغزا، سراس: بلغزا، ۴۹ ک: مذکور است بر ص ۴۸،

۵۰ آ: آ: باب: عروق، سراس: قروق، برای این موضع که در کوه سجاس بود رک به

زبته القلوب ص ۶۴، ۵۱ آ: بعالی منصب، ۵۲ از دوی آ: ۵۳ ک: جلگاه،

۵۴ آ: جلکار، ۵۵ آ: سراس: ترکمان، ۵۶ سراس: ویس - م: ۵۷ ک: رک: برایش و

برای معتصم به زبما در ص ۲۵۳ بعد، والده معتصم بنت شیخ اولیس جلایر بود، بر ص ۱۶۴ ذکر گشته شدن معتصم می آید،

۵۸ آ: با امیر قرا یوسف، ۵۹ آ: امیر یوسف، ۶۰ آ: امیر قرا یوسف، ۶۱ آ: —

کرد و از قزوین برود بار رفت، میرزا ابابکر بقزوین آمده خواجه شرف الدین خالیدی
 و سید عزالدین را با جمعی بطلب شکر الله فرستاد و ایشان او را امین ساخته بقزوین
 آوردند و میرزا ابابکر مال خطیر بر و حواله کرد چنانچه لشکری هلاک شد و میرزا ابابکر
 بواسطه جمادی الاولی بسلطانیه آمده دوشب در میان بار و بیل رفت و آن نواحی
 را سه روز غارت کرده غنائیم با قروق رسانید و مراغه را نیز غارتیده لشکریان با
 عورات و اطفال بی رسمیهها کردند و در جیحال قشلاق فرموده لشکر بکردستان
 فرستاد تا غنائیم بسیار آوردند، و تا بهار آنجا بعیش گذرانید و در آنجا شنید
 که امراء جاوینی قربانی نوروز و عبدالرحمن با پنجهزار سوار از طرف سمرقند براه
 خوارزم و مازندران بحدود دری رسیده اند، میرزا ابابکر قاصد فرستاده همه استمالت
 داد و ایشان در توابع دژگزین بار دوی او ملحق شدند و مجموع بانعام اکرام مخصوص
 گشتند و با ایشان در باب امور ملکی مشورت نموده رای بر آن قرار یافت که عازم
 آذربایجان شده آن مملکت را از ترکمانان مستخلص سازند و عزم تبریز کردند،
 و از آنطرف [امیر] قراپوسف آگاه شده شانزدهم ذی قعدة بشنب غازان
 آمده و تبارزه گردا و خندقی کردند و امیر بسطام جاکیر با برادران منصور و
 معصوم و پسرش اخئی فرج* و امیر حسین سعد و برادرش محمد تا قریب بیست

له یعنی تصبه دلیم، رکب بیست و پنج ص ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، باغروق (در باب سراس هم اغروق نوشته

بجای اقروق) ۱۴۷، ۱۴۸، غارت کرده، ۱۴۹، ۱۵۰، لشکریا، ۱۵۱، ۱۵۲، جیحال، آ، جیحال،
 آ، جیحال، سراس، جیحال، برای سلطان آباد جیحال (در کردستان) رکب به نهمه ص ۱۰۴، و لیسترنج

۱۵۳، ۱۵۴، با : قربانی،

ص ۱۹۳، ۱۹۴، غنیمت، ۱۹۵، سراس : جانی،

۱۹۶، آ : امیر فرج،

۱۹۷، از روی آ،

۱۹۸، ترکمانان

۱۹۹، کذا ایضاً در آ،

هزار سوار و پیاده پیش قرا یوسف* جمع شدند و بیست و چهارم ذی قعدة در
منزل سردرود* تلاقی فریقین واقع شد مینه و میسره و قلب و جناح آراسته
از طرفین روی بحرب آوردند بیت

دلاور قرا یوسف نامدار بهیجا در آمد چو اسفند تیار

امیر بسطام در میدان تاخت و دو کس را نا چیز ساخت و پیر عمر و بریم بیک و
جلال الدین خلیفه چند کس را زخم رسانیده گریزانیدند، میرزا ابابکر از مشا هده
این حال بیت

بغرید برسان ابر بهار چو شیر ی که بنید بمیدان شکار

ترکمانان را که پیش آمده بودند گریزانیده جلال الدین دیزک را بقتل آورده
و لشکر طرفین چنان بر هم تاخت که غالب از مغلوب کسی باز شناخت نشد

ز تبریز تا دامن سردرود روان گشت خون سپاهی چورود
ز بسیاری کشته در کارزار نبد هیچ کس را مجال گذار

میرزا ابابکر چون شیر گرسنه و گرگ درنده اهر طرف می تاخت و مرد
می انداخت [و بر هر طرف که حمله می کرد]* [ع اگر بر فریدون ز داز پیش برد
بعد از زمانها که در دریای قتال غوطه خورده بود چون بمقام خود باز آمد سپاه را
بر هم زده دید و در میان گیر و دار و اشنای کارزار قضا بساط سلطنت پادشاه

له آ ب : امیر یوسف ، با رس : امیر قرا یوسف ،
له ب : ب : سرد ، با رس :

شور ، برای سردرود سرک به لیستریج ص ۱۶۳ ،
له آ : اسپند یار ،

له با رس : گذرانیدند ،
له با رس : زیرک ،

له با رس : منزل ،
له آ : کرک ،
له آ : شیر

له نقط ک :
له با ب رس : کرد ،

معزالدین میرزا میرانشاه را در نوشت و دبیر تقدیر منشور فنا بنام او نوشت
بیت

اونیز گذشت ازین گذرگاه   آن کیست که نگذرد ازین راه
میرزا آباکر* عزیمت هریمیت نموده بسطانیه رفت و ترکمانان غنیمت فراوان
گرفتند و ترکمانی سرسلطان سعید شهید میرزا میرانشاه را پیش قرا یوسف*
آورد، قرا یوسف قهر کرده فرمود که گردش زدند و سرپادشاه سعید را ببدنش
بعزت تمام شسته* در سرخاب مدفن ساختند، و بعد از مدتی شمس غوری
نام در صورت درویشان استخوان او را بما و راء النهر رسانیده در قبة الخضراء
کش مدفون شد ع   گنج خاکست گنج را مسکن

۱۰ صبح اگر درین واقعه جامه درید صافست و ماه اگر درین حادثه چهره خراشید
محقق، سحاب اگر درین غم بجای آب خون بارد سزااست و دریا اگر درین
مانم گفت بر سر آورد و اما آفتاب را مهر نشاید خواند که بعد از ویرا فروخت
و شفق را [مشفق] نباید گفت که دلش بر و نسوخت، و [امیر] قرا یوسف
میگفت که اگر او را زنده پیش من می آوردند بولاجی رعایت او میکردم،
و قرا یوسف بزین فتح نامدار سجده شکر حضرت پروردگار بجائی آورده و امرا

له بعدش فقط در آ + : کورکان ،   له آ : تدبیر ،   له ک : ابکر

له آ ب : امیر یوسف ، با رس : امیر قرا یوسف ،

له آ : شسته بابدنش ، با ب رس : بعزت شسته بابدنش ،

له با : مدفون   له در آ : اگر ، رابعد ، مانم ، آورده است ،

له فقط ک :   له فقط آ :   له آ ب رس : بجا ،

ودلاوران را تربیت فرموده اجازت داد، امیر بسطام بولایت خود اردو بیل
رفته و با ساختگی تمام عازم عراق عجم شده بسلطانیه آمد، و پیشتر درویش
حامد آشتی را که در حسن مشایخه بود برسالت پیش درویش قوشچی که از قبل
میرزا ابابکر کوتوال قلعه سلطانیه بود فرستاد و با انواع استمالت داد،
اصلا مفید نیفتاد، و امیر بسطام از منتصف محرم سنه احدى عشر [۱۱۱۵]
تا واسطه صفر بحرب و ضرب گذرانیده روز جمعه هفدهم صفر قلعه فتح شد و
همات آنرا مضبوط ساخته کوتوالی آن را به برادر خود معصوم داد، و امیر قراوسف
امیر بسطام را انعام و اکرام تمام فرموده ایالت عراق عجم را بروسلم داشت،

حکایت سلطان احمد بغداد

سلطان احمد درین سال اثنی عشر سنه عشر باستحکام بارو و حفر خندق
بغداد سعی و اجتهاد نمود، و او آخر سال شاهزاده علاءالدوله ولد سلطان از حبس
سمرقند خلاص یافته نزدیک بغداد رسید و سلطان استقبال نمود، و چون چشم
او بر قرة العین افتاد از غایت اشتیاق پیاده شد و فرزند گرامی در پای
پدر نامی افتاد و یکدگیر را کنار گرفته پدر او را دلداریها نمود و بشهر در آمده

له باب: اردو بیل، له باب: آشتی، باب: رهس، آشتی، آشتی، بظاہر این نسبت است

به الیشت یا الیشت رک به زده ص ۱۰، مع ج ۴، له آ: قیل، له فقط در رک

این کلمه را بالای سطر افزوده است، له باب: رهس: نوید داد، له باب: رهس:

امیر معصوم، له باب: رک به ج ۳ ص ۱۱، له باب: رهس:

برای شجره نسب علاءالدوله پسر سلطان احمد رک به زباده ص ۲۵۳، و برای ذکر اسیری دی به یزدی:

۶۳۸ و ۶۴۱، له آ:، له آ: نامی، له آ: کرامی،

چند روز بعیش گذرانیده ، و بعد از چند گاه سلطان شاهزاده را بجله فرستاد تا
 آنجا بفراغت داد عشرت داد ، و بادشاه احمد بر عادت مهبود بشرب خمور
 ولذت ولدان و حور مفسطور بود ، و آخر ماه شعبان شاه علاء الدوله را پسری آمد
 شیخ حسین نام نهادند و سلطان بجهت طوی بطرف حله رفت و جشنی بزرگ
 مرتب ساخته بدقی بعیش مشغول بودند ، و سلطان باز آمده زمستان در بغداد
 گذرانید و بهار فرزند را طلب داشته بخوشوقتی بسر بردند
 هر وقت خوش که دست دهد مغتنم شمار

وقایع سنه حدی عشره اوشمانه

ذکر جشن سنت ختانی شاهزادگان

حضرت خاقان سعید مقتضی سنت نبوی علیه الصلوة والسلام فرمود که فرزندان
 که عنوان صحیفه شادمانی و جمال چهره کامرانی و میوه دل و ثمره عمر بیت
 دو گوهر کائن بختیاری دودری برج کامکاری

غیاث الدوله والدین میرزا ابایسنغر و جلال الدین محمد جوکی بهادر سنت

له آباء خمر باقی نسخ مثل متن ، له آباءس منظور ، له واضح نیست از ظاهر عبارت گمان شعبان

سنه می شود اما اگر آمدن علاء الدوله در اواخر همین سال است تناقضی دارد باص ۱۱۷۱ ، شاید از

اواخر سال (ص) مراد از اواخر سنه باشد له آو نسخ دیگر جهت له از حاذق است و مصرع ثانی کس و قون نیست که انجام حجت

له آباءس مقتضای له آباءس ، له آباءس و دیگر ، له آباءس درج ، له آباءس محمود ،

تصحیح از روی باب ۱۱۷۱ و کذا ایضا در نسب نامه تیموریه که لنین پول مرتب کرده در شجرات بادشاهان اسلام مقابل ص ۲۶۸ ،

موگد وقاعده محمد بجای آرند، و فرمان همایون نفاذ یافت که اسباب طوی و احتیاج
 هتیاگر وانند صیت [ورق ۴۴۴] این سنت سامعان عالم بالاشنیدند و آوازه (۱۲۴۴)
 این جشن همایون با طراش ربح مسکون رسید، ماه که سیار اقطار السموات و سیاح
 منازل و مقامات است طبل بشارت این سور و کوس نشاط این سرور بر
 بام آسمان فروگرفت، و عطار که مستنبط علوم و مستخرج احکام نجوم است ارتفاع
 قوس النهار بدرجه و دقائق حاصل کرده طالع وقت مشتمل بر صعود دولت و
 سهم سعادت اختیار کرد، و ناهید که پرده سرای سرا پرده سپهر است زمزمه
 چنگ بخرچنگ رسانیده نغمه عود از سعود گذرانید و بحرکت شوق فلک وار
 در چرخ آید، و آفتاب چون ابرنسیان گوهر فشان و چون شاخ خزان درم
 ریزان شد و عقیق بخرمن و یاقوت بدامن آورده لعل از خارا و دراز دریا
 نثار کرد، و بهرام که سپهدار انجم و سالار کشور انجم است چون چاوشان بختگاری
 برخاست و صفها از چپ و راست بیاراست، و سعد اکبر بر فراز شش پایه
 منبر خطبه تهنیت به ادارسانید و از برای دفع عین الکمال و ان یگاد و رو
 خویش گردانید، و کیوان که پیر دراک و صومعه نشین قلعه افلاکست عود قماری
 بر حجر خورشید نهاد و طلسم دولت بر صفحه ماه کشید، و در دار السلطنه هراة
 بموضع باغ شهر خرگاه هاء صد سری و هشتاد سری و خیمه هاء سقر لاط و سایه
 با نهاء ابریشمین سر بعیوق افراخت و تخت هاء زرو و نقره بخوشه هاء لعل و مروارید
 ترصیع و تزیین یافت، بساط نشاط از بخار عنبر غالیه سایی شد و مجلس انس
 از بخور عبیر نافه کشای گشت، و بازارها و دوکانها بر مثال باغ ارم خرم و آراسته

لله آ: محمد،

لله آ: غیره: شوق،

لله آ: کمال،

کشادند و قبهاء خوب منظر مانند درج پرگوهر و برج پراختر برسم آیین تزیین
دادند، ساقیان سیمین ساق ساغر زرین بر دست بلورین نهاده و بلبل شکر
فروش هر طرف صلاء عیش در داده بیت

گفتی که لعل ناب و عقیق گداختست در جام زر ز عکس رخ او شراب ناب
مغنیان خوش الحان نواهای خسروانی در بزم آن خسرو ثانی میسر بیدند و آواز
رود و سرود بچرخ چنبری میسر سازند، و رامشگران زهره طبع بزیر و بم چنگ
و عود هوش از دل و دماغ می ربودند و دل و جان را فرح بر فرح میفزود،
و در هر جا مجلس* بسان بهشت برین آراسته و ساقیان نازنین مانند حور عین
نشسته و برخاسته، چند روز متصل بعیش و نشاط و عشرت و انبساط اشتغال بود
و حضرت خاقان سعید درباره خواص و عوام انعام و اکرام تمام فرمود و این
جشن همایون در دار السلطنه هراة اواخر ربیع الثانی بخوبترین وجهی روی نمود
ع مجلس عیش و نشاط و خرمی آراستند

ذکر احوال میرزا ابابکر بعد از واقعه میرا میرانشاه

چون میرزا ابابکر بسبب واقعه پدر مغفور و انهرام لشکر لکسور و در ممالک
آذربایجان و عراق نتوانست بود عازم دارالامان کرمان شد و سلطان اولیس
پسر امیراید کو برلاس که بعد از پدر و برادر حاکم آنجا بود موکب او را به تعظیم و
اجلال استقبال نمود و گفت: مابنده و بنده زاده این خاندانیم اگر مارا نسبت به
فرزندان و فرزندان زادگان حضرت صاحبقران خدمتی بدست برآید کدام دولت

له بیت ریس: می رسانید، له آ: ربود، له آ: کاه مجلسی، له ک: خواسته،

له ک: آذربایجان، له آ: باب: بنسبت

درای آن تواند بود ممالک و خزاین و دقایق همه مبذولست و از آنحضرت قبول
 مأمول، و چند روز بطوی و عیش گذرانیدند، میرزا ابابکر سلطان اویس را
 بادشاهی با استقلال دیده در خاطرش شعله حسد زبانه کشید و معنی لا یجتمع
 فحلان فی شؤل و لا سیفان فی غم^۱ بظهور پیوست، و از جا نبین
 و هشت و نرفت آشکارا گشت، میرزا ابابکر فکر گرفتن سلطان اویس داشت
 و سلطان [اویس] نیز بر لوح اندیشه [این] صورت [می نگاشت] (۲، ۳ ب)
 میرزا ابابکر بسی بسیار خود را از آن ورطه خو خوار بیرون انداخت و عزم جانب
 سیستان با خود مقرر ساخت، و در فصل تابستان روی به بیابانی نهاد که آب
 آتش فشان آن نمودار حمیم است و هوای پاره سانش آیت عذاب الیم
 و بحد و سیستان آمد، شاه قطب الدین بمقدم او شادمان گشته موکب او
 را با کرام تمام تلقی نمود و پنداشت که موافقت با او موجب استغنا از استرغناء
 حضرت خاقان سعید خواهد بود و میان میرزا ابابکر و شاه قطب الدین عهد
 و موافقت استحکام یافت، و استماع این اخبار سبب آن شد که عزم پورش
 سیستان مبتم گشت،

ذکر عزیمت خاقان سعید بجانب سیستان

حضرت خاقان سعید عزم پورش سیستان فرمود و رایات ظفر آیات از

لک : تواند، با : خواهد، لک : خملان، آ : مکلان، لک : آ : عمد

لک فقط درگ : لک آ : سینه، لک از روی آ و با و بی :

لک آ : اندیشه، لک آ : لک آ : بی : حضرت خاقان ر : بجای

کوه را سخ از بیم تیغ نشان بر حذر مینمود و در آنجا ساکن بودند، جمعی بهادران
سیستان و دلاوران زاوستان مثل هندو بوقا و محمود شمس و محمود غوری و
سیه سوار و محمود سیه سوار و عمر سیه سوار بکنار دیوار حصار آمده مستعد جنگ
و قتال بر پشت دیوار حصار ایستادند، لشکر منصور را چون چشم بر ایشان
افتاد جمعی از پر دلان زمانه و بسا دلان در خانه که پلنگان کوه قتال و شیران
همیشه جدال بودند مثل محمود شاه چهره و شاه محمود کوردی و یوسف عراقی و
خداداد و حسین خلج و بایزید پندار (؟) ع

شیران جنگ جوی و پلنگان تندخوی

حمله کردند و از دیوار ها گذشته پیاده در میان یاغی درآمدند و کارزار تیر و
کمان برایش و گریبان رسید و با هم بر آمیخته بسیار گرز و شمشیر بر هم ریختند،
سیستانیان چون دست بر د سپاه ظفر پناه دیدند فرار نموده در قلعه خزیدند
و دم در کشیدند، امراء دولت و اعیان حضرت منجیقها، ساخته عراد با افرخته
و از اطراف شگها انداخته بحفر خندق و کندن نقب مشغول شدند، سه نقب
بعده امیر مضراب و یکی بعده امیر علی ترخان، و یکی بعده امیر حسن صوفی ترخان
و یکی بعده امیر علیکه کوکلتاش و یکی بعده امیر جلال الدین فیروز شاه و یکی بعده
نوشیروان و یکی بعده فرمان شیخ، و یکی بعده امیر سید علی ترخان، و یکی بعده
امیر یوسف خواجه و امیر بکنه* و مولانا ابراهیم صدر و یکی بعده امیر خاوند شاه
و یکی بعده امیر موسی شیخ و امیر محمد مشرف و جماعت سرداران، سپاه سپهر
له آب: بر آب: پر، که بظا هر محمود و عمر ابنای سیه سوارند که معنی خانه سلاطین و امرا که در عرف هند در بار گویند (فرهنگ

اندراج) که کذا درک: آذینه: خدایار، سه آب: پدار، آب: بندار، رس: بندار: بایندر: که کذا درک
آرس: دشایه که کار از باشد، سه آب: کشید، سه آب: عرابها، تصحیح از روی آ، که رس: بایندر: که کذا درک
رس: امیر بکنه، نیز درک که رس: ج ۹۵، ۱۰۱

مواکب از اطراف وجوانب خندق میکنند و نقب پیش میبردند، و اهل حصار
 نیز جنگهای مردانه [ورق ۲۴۵] میکردند و شبانروز بنوک پیکان جهان سوز
 و زبان سنان شعله افروز آتش قتال التهاب و اشتعال داشت و چهار دیوار
 آن حصار استوار چون چشم زره و خانه زبور شد، اهل قلعه دلایل عنایت
 الهی و مخایل قدرت پادشاهی مشاهده نموده بعین الیقین برایشان روشن شد
 که اگر از تیغ شاه جهان امان نجویند مجال تلافی و امکان تدارک نماند شاه اسکندر
 نیال تکین و پهلوان شمس دراز* و باقی نقباتی قلعه از اوج رفعت بحضیض
 مسکنت آمده امیر شاه ملک را شفیع ساختند و شفاعت او محل قبول یافته
 آنحضرت رقم عفو بر جراید جرایم ایشان کشید و چنان قلعه که طریق استخلاص
 آن بر خسروان جهان بسته بود گشاده شد، شاه اسکندر و سر داران قلعه بساط
 بارگاه بوسیده آواز و اِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَحْمِلْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ
 بر آوردند آنحضرت گناه ایشانرا بذیل کرم پوشیده همه را تربیت و نوازش فرمود
 و چون خاطر همایون از هم فرآه فراغت یافت عنان جهانکشی بصبوب قلعه
 اوکث تافت و پهلوان شمس دراز را با معارف سیستان که از قلعه فرآه بیرون
 آمده تربیت یافته بودند مجدداً خلعت پوشانید و برسم رسالت پیش شاه
 قطب الدین فرستاد، مضمون آنکه: همیشه عنایت ما شامل احوال
 پادشاهان بوده، و شاه شاهان ابوالفتح که بشرف ملازمت حضرت

له آ: نیال تکین، شمس: بنالتکین، (بب غیر واضح نوشته است) ۱۰ فقط با: ۱۱
 ملک شمس الدین دراز، ۱۲ فقط ک: نقیهای، ۱۳ بب: رفعت نخوت (بجای
 رفعت)، ۱۴ با شمس: نخوت، ۱۵ فقط درک: ۱۶ با شمس: جهانکشی،

۱۷ رک به نظرنامه ۱: ۳۶۲ س ۱ و سیستان خصوصاً ص ۱۲۲ و ۲۱۵ و ۲۸۴ و ۳۲۲ و ۸۰،
 ۱۸ مذکور است در مواضع عدیده در نزدی شلایرا: ۶۶۴: ۲: ۳۴۸،

صاحبقران مشرف گشته بود در ملک ملک ویرگه شاهان بحرمت روزگار میگذرانید
و چون او بر حمت [حق] پیوست مملکت سیستان بر اعقاب او مسلم داشته آمد
و سخن غرضخواه و تمام در حق ایشان محل استماع نیافته، و چون ممالک تعلق
بدیوان ما گرفت همچنان برقرار آن مملکت را بایشان عنایت فرمودیم، و از
غایت اعتقاد و اعتماد که بر جان سپاری ایشان داریم شاهان فراه که مدتها مدید
در لشکر ای بیحد حضرت صاحبقران را کوچ دادند بر موجب مکتوب ایشان که
ذکر یاغی گرمی شاهان بعرض رسانیدند سیاست فرمودیم، و الحالقه هذیه مخالفت
از ایشان غریب و عجیب مینماید، بیاید که بعقل رجوع کرده تامل نماید که آخرین
کار بجا خواهد رسید، و ایشان را از عادت ما معلوم شده باشد که عفو از زلست
زیر دستان و تجاوز از حقوق گنه گاران شیرت حمیده و سنت پسندیده ماست
۱۰ باید که برخلاف گذشته متوجه درگاه عالم پناه گردند که در باره ایشان غایت عنایت
لهو خواهد یافت، حق علیم است و کفی به شهیداً که مقصد ملک و جان او
نداریم و از آنچه پیشتر بودند عزیز تر خواهند بود، و اگر بنیه تنبیه از گوش غفلت
برکشند و از خواب غرور بیدار نشوند و از آتیه هواجس خذلان و وساوس شیطان
روی نتابند هر آینه عواصف عاصف در حرکت آید و آتش غضب زبانه زند، و
بر جمعی اختیار که نه باختیار در میان آن اثر دارند آن رود که در شریعت معدلت

لهک : برکه ، آبا ، برکت ، سراس : جرکه   لهک آ : در نسخ دیگر دارد

له آ : به ک سراس : کوچ با ، ه فقط با : رسانند چون

لهک : ذلت ، له آ : سیر   ه فقط آ : بالله   لهک : از روی نوشته شد

لهک : شیطانی ، له در نسخ عواطف ، بود آما بدبختانه ضبط نشد که در کدام نسخه

لهک : سخت ، تصحیح از روی آ ، لهک : اختیار کرده ، تصحیح از روی آ ،

جایز نباشد، بنا بر آن صبری نمایم و بجمل علم اعتصام می فرماییم ایشان نیز در
 نص فمن بداله بعد ما سمعه فانما اشهد على الذين يبدلوننا احتياط
 تمام بجای آورند و بغور فرموده نحن الزمان من رفعا ارتفع ومن وضعا اتضع رند
 و چون آن جماعت عزیمت سیستان نمودند موبه همایون دایره وار گرد
 اوک درآمدند و قلعه آن را که بلاش مشهور است نقطه کردار در میان گرفتند،
 شاه نصرت پسر شاه محمد با فوجی بهادران سگزی بخصم اوک درآمده بجنگ
 و جدال بیرون آمدند و دلاوران لشکر منصور حملهاء | بهادران پیش بردند
 اهل حصار پشت بر دیوار استوار داشته چون آتش در حجر و عرض در جوهر ثابت
 و پایدار ایستاده جنگ را آماده بودند، لشکر منصور آب رود را از ایشان
 باز گرفته و ایشان آب چاهی که در قلعه بود روز میگذرانیدند، چاخیان
 نقب زده آب چاه را نیز از ایشان ستند، شاه نصرت که بخصانت حصار و
 مردان کار مغرور بود روی نیاز بر زمین تضرع نهاده از سر عجز امان طلبید،
 و حضرت خاقان سعید مرحمت فرموده لشکر از پای و دیوار حصار باز خوانده و دربار
 شاه نصرت ماطفت فرمود، و اهل قلعه کار و نک [و قلعه] گوین که از توابع اوک
 بود احوال قلعه فراه وادک مشاهد کرده ایشان نیز امان طلبید و برین آمدند و بر محنت و عنایت مخصوص گشتند
 و چون آن ولایات مسخر و مفتوح شد رایات همایون بجانب زره
 در حرکت آمد، و چون بلب میرمند رسید با آنکه شاه قطب الدین
 سعادت خدمت در نیافت کسی نیز نفرستاد، آتش قهر بادشاهانه بالا

لک: ارتفع، لک: سگری، لک: با: چاخیان، لک: کرنگ: معجم البلدان (۴: ۲۶۹)!

لک: از روی آشت شد، لک: آ: کرن، لک: آ: کوی، لک: بیرون آمده امان

طلبیدند، آ مثل متن، لک: آ: وزه، لک: بب: درد،

دولت نزول اجلال فرمود ع چون آفتاب برج شرف را جمال داد

ذکر آمدن الیچیان خطای کت اول

بهر سعادت مندی که حضرت حق جل و علا اورا ببلطف شامل خلعت اجتناباً پوشانید و بر اصنام [و] برایا حاکم و آمرگر دانید و آن دولت مند در سر آ و سر آ سر آ و جہراً از حدود الهی تجاوز جایز ندارد و حق نعمت با فاضل و عدل احسان که زبده اعمال انسانست گذارد و با و فور استغنا و ظهور استعلا با شرف تمام اعتراف آرد که لَا اَمْلَکَ لِنَفْسِیْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ و یقین داند که از راه بشریت میان دُریت آدم تفاوتی نیست و تمایزی که حاصل است جز عطیّت فضل رب الارباب که یَرْزُقُ مَنْ یَّشَاءُ بِغَیْرِ حِسَابٍ نمیتواند بود، و استیفاء این دولت و استبقاء این موهبت بر عیّت پروری و مرحمت گستری میسر گردد، هر آینه زمانه غاشیه همت [او] بردوش نهند و گردون حلقه اطاعت او در گوش کشند مقصود ازین تشبیب و مطلوب ازین تهذیب آنست که چون موکب همایون از یورش سیستان باز آمد الیچیان پادشاه خطای که جهت رسانیدن تعزیت حضرت صاحب قران [ورق ۲۷۶] فرستاده بود (۲۷۶) بابللاکات و تنسوقات رسیدند و سخن بادشاه خود بعرض رسانیدند و حضرت خاقان سعید در باره ایشان مرحمت و عنایت نموده اجازت مراجعت فرمود،

له آ: ختامی، به آ: سه آ: بارس: تعالی، سه آ: بارس: احتیاء،

سه ک: اصنام، تکمیل لفظ از روی نسخ دیگر، سه آ: بارس: معدلت،

سه قیاساً افزوده شد، سه ک: کند، آ: شل متن،

ذکر عزیمت بیلای بادغیس از انجا عزم ماوراءالنهر

چون اوقات شریف ماه مبارک رمضان با تمام رسید و شریاط عید صیام که از کبایر (کذا) شعایر اسلام است بجای آورده شد و نیز اعظم شرف خانه خویش را مشرف ساخت مشعر

باز فراش چمن یعنی نسیم نو بهار برچمن انداخت فرشی از پرند هفت کار و باغ و راغ بگلها رنگین تزیین یافته کوه و صحرا رشک نگار خانه چین شد ، حضرت خاقان سعید فرزند دولت مند میرزا ابراهیم سلطانزاده بامارت دار السلطنه هراة بازداشت امیر جلال الدین فیروز شاه را ملازم او گذاشت و فرمان فرمود که امیر لطف الله و بابا تیمور [لطف الله بایانمور] و امیر حمزه قنوقو بسر حدیستان رفته بر خبر باشند ، و موکب منصور پنجم ذی قعدة بطرف بادغیس روان شد ، و مثال همایون با حضار ۱۰ لشکر با نفاذ یافت و باندک مدتی سپاهی که حد آن دروهم نگنجد و عد آن را میزان اندیشه نسجد در ظل رایت نصرت آیت که مطلع آفتاب فتح و ظفر است جمع آمد ، و درین اثنا بمسامع جلال رسید که میرزا خلیل سلطان بدست امیر خدا داد حسینی گرفتار شده و مملکت ماوراءالنهر بهم برآمد ،

له آ : هک برص ۲۵ س ۶

له آ : کبار ،

له آ : خداداد حسینی ؛

له آ : فرصتی

(یعنی خداداد پسر حسین رگ به نظر نامه ۱ : ۳۶۴)

ذکر احوال مملکت ماوراءالنهر درین سال و نہضت ہمایون بسعادت و اقبال

چون میرزا خلیل سلطان شنید کہ حضرت خاقان سعید در بادغیس لشکر با
جمع فرمود و نیز بالشکر فراوان بحوالی کش آمد و آنجا خبر یافت کہ امیر خدایداو
حسینی بکنار آب بجنڈ رسید، میرزا خلیل امیرالمداد و امیر ارغون شاہ را
باسہ ہزار سوار نامزد آن طرف فرمود و ہر دو لشکر در حدود دیزاق* نزدیک
ہم رسیدند و چند روز در برابر ہم بودہ، امراء از میرزا خلیل مدد طلبیدند، و
میرزا خلیل با چہار ہزار سوار ایلغار کرد و از سمرقند گذشتہ در قریہ شیراز
فرود آمد، و خدایداو آگاہ شدہ روز خود را بمخالفتان نمود و شب ہمہ شب راندہ
روز دیگر نماز پیشین چون برق خاطف بمیرزا خلیل سلطان رسید و شعلہ حرب
برافروخت، و سمرقندیان پریشان شدند، و میرزا خلیل سلطان بجسار ویران شیراز
در آمد، و امیر خدایداو در زمان شیراز را گرفتہ اورا بدست آورد، و این واقعہ*
سیر دہم ذی قعدہ وقوع یافت، امیر خدایداو امثلہ و احکام می نوشت و مہر

۱۰ لہ از روی باب رس، لک : حدوق دیزاق، آ : حدود براق، س : حدود

بلاق، تصحیح از روی آ؛ دیزاق غالباً همان دیزک است کہ مذکور است در لیست پنجم ص ۴۸۵ و ۴۸۸ =

ترکستان در مواضع عدیدہ (سہک بہ فہرست آن کتاب)، و یا قوت ۲ : ۱۰، کہ "الدیزکی و یقال الدیزقی"

نوشتہ است، لک : ار برابر، آ : برابر، تصحیح از روی آ، ۴۵ آ —

۴۵ آ : خلیل سلطان، لک رس : زور، تصحیح از روی آ، ۴۵ آ رس —

۴۵ بعدش از باب چند اوراق افتادہ است، ازین موضع تا ص ۴۸۹ س ۱۱ (در باب بزرگی خردنمرد) را در باب

ندارد، ۴۵ آ : خدایداو،

میرزا خلیل میگرد و با طرات ممالک ارسال مینمود تا تمام ولایت ماوراءالنهر خدش را مسخر گشت،

چون این اخبار بجز حضرت خاقان سعید رسید موکب همایون به بیت و کم ذیقعه عازم ماوراءالنهر شد، و آنحضرت امیر چرس را پیش میرزا خلیل فرستاده بود، امیر خدایداد نوکر خود و نوکر میرزا محمد جهانگیر را همراه چرس فرستاده در رباط قتلخ تیمور بار دوی همایون رسیدند و عرض داشتند که [امیر خدایداد میگوید که من بنده آنحضرت و این صورت بنابر خدمتکاری بظهور آمده، اکنون بهر نوع که حکم شود بتقدیم رسانم، حضرت خاقان سعید چوبین قوچین را با نوکر خداداد پیش او فرستاد و پیغام داد که حالا اختیاری نمانده و ما میرسیم هر چه یراق باشد چنان خواهد شد انشاء الله تعالی] امیر خدایداد باید که بی تردد متوجه گردد که عنایت پادشاهانه شامل احوال اوست و آنحضرت ششم دوی حجه بلب آب رسید،

۱۰ و امیر شیخ نورالدین در وقتیکه | اجازت جانب ماوراءالنهر میخواست (۲۷۶ ب) عرض داشتند بود که هرگاه موکب همایون عازم ماوراءالنهر شود من نیز به اردوی اعلی ملحق خواهم شد، و بهمان بلجار به بخارا آمده، امیر خدایداد خبر یافت که امیر شیخ نورالدین به اردوی همایون میرود، از دارالملک سمرقند برسم ایلغار سوار شد و بر سر شیخ نورالدین تاخت و مردم او را تار و مار ساخت و بسمرقند باز رفت، و موکب حضرت شاه رخ از آب عبور فرمود و امیر خدایداد میرزا احمد میرک

۱۰ اک مسلم، ۱۱ اک سراسر: بعضی عرض، ۱۲ اک س

۱۳ اک قلع، ۱۴ اک قلع، ۱۵ از روی آبارس، ۱۶ اک: جوین، بارس:

حوسن، ۱۷ اک: قوچی، تصحیح از روی آ: نیز اک: ص ۱۶ س ۲، ۱۸ اک: اعتباری،

۱۹ از روی آ نوشته شد، ۲۰ اک: یلغار،

و میرزا سیدی احمد را بتسخیر ولایت حصار فرستاده بود، شاہزادگان پیش از آنکه
فرمانی باستحضار ایشان نفاذ یابد بار دوی علا آمدند و تربیت و نوازش یافتند،
و شاه ملک آغا را که خاتون میرزا خلیل بود عبدالحواجه بار دورسانید و در خزان
خبر آمد که خدا ید او را چون دندان طمع در کام ناکامی شکست و کعبتین ایام بر مراد او
نگشت میرزا خلیل را بند فرموده بسرعت تمام عزیمت مہریت نمود، و موکب
ہمایون بدولت و اقبال متوجہ مستقر جلال شد، و پیشتر امیر علاء الدین علیکہ
با امنای دیوان بضبط شهر و خزائن روان فرمود، و اکابر سمرقند تار باط ایام آمدہ
شرایط استقبال و مراسم تعظیم و اجلال بجای آوردند، و میرزا محمد جہانگیر و باقی امراء
شرف دستبوس یافتند، و سابع عشرین ذیحجہ دارالسلطنہ سمرقند مستقر موکب ہمایون
آمد، اکابر و اشراف دعا و ثنایہ ادا رسانیدہ نشاط و انبساط نمودند، و آنحضرت
ہمہ را بتشریفات پادشاہانہ و عنایات خسروانہ رعایت و نوازش فرمود، و امیر
شیخ نورالدین و امیر مہشربشرف ملازمت مستعد گشتہ در سلک امرای عظام
انتظام یافتند،

ذکر قضایای فارس عراق درین سال

میرزا پیر محمد بعد از ضبط ممالک عراق و فارس متوجہ حوزہ و شوشتر و سایر
بلاد خوزستان شد چہ امیر خاندہ سعید برلاس و شیخ زادہ [و] توکل کہ حکام

لہ آبا: خوار، ساس، جبار، اک: خوار، لک: آمنا، لہ با: سباط ایام

اک: رباط بام لہ اک: لک: یافتہ، آ مثل متن،

لک: عنایت، آ مثل متن، لہ پسر عمر شیخ، لک: خورستان، لہ بارس: خواند،

لہ از روی آ،

آن نواحی بودند مخالفت نمودند و میرزا پیر محمد از منزل راهرمز عبدالسدیر و انجی
و عبدخواجه و مولانا صنع اسد را پیش شیخ زاده [و] توکل فرستاد و عهدنامه روان
کرده پیغام داد که اگر انقیاد نمایند قطعاً منقراض عرض و سر و مال و ناموس ایشان
نشود و تذکار بمضی نکند و از جریمه خاند سعید گذرد و اهل آن ولایات را از
آفات مصئون دارد و چون پیغام بامراء رسید مشورت کرده قرار دادند که باستقبال
بیرون آیند و میرزا پیر محمد در یک فرسخی شوشتر فرود آمده امراء با خزاین و پیشکشهای
فاخر بیرون آمده شرف بساط طوسی دریافتند و بعواطف بادشاهانه مخصوص شدند
و میرزا پیر محمد در شهر شوشتر بدارالاماره نزول کرد، و چند روز بدولت گذرانیده
عازم دزفول شد و آنجا دوسه روز بوده همت سرانجام نموده متوجه حوزة گشت
و درکنار رود چهار دانگه اصول احشام کرد و اعیان اعراب جزائر مصحوب
سید یونس و سید عبدالسدیر پیشکشهای نیکو فرستادند و میرزا پیر محمد ممالک
خوزستان را مسخر ساخته و بیات که از مضافات بغداد است تاخته بواسطه تغیر
هوا که سبب تب و موجب تعب بود چنانچه امیر خاند سعید بر لاس حلت نمود
عنان دولت بصوب شیراز بازگردانید و در آن ولایات معتمدان نشانند

لک آ: راهرمز، رس، راهرمز عبدالسد، اک: و میر عبدالسد؛ و شاید که "از منزل راهرمز میر عبدالسد"

باید خواند از آنکه بقول حمد اسدستونی (نزهة ص ۱۱۱) راهرمز را در ایامش "رامز" می خوانند

لک: عیدخواه، با رس، عبدالخواجه، اک: عبدخواجه، لک: زاده

لک از روی آ: نشوند، آ رس مثل متن، لک آ اک: ولایت، لک آ: آفت

لک اک رس: بساط طوس، لک آ: گذرانیده، و، لک: اصول واحشام، با اک رس: اصول احشام

لک اک: حوزة، رس مثل متن، با، لک بعدش فقط در اک: افامن هن القری

اذا یاتهم باسنا بیاتاد هم نایمون، لک آ: کردند

تمتہ قضایای فارس و عراق و احوال میرا اسکند

چون میرزا پیر محمد بابرادران محاربه کرده غالب آند و میرزا رستم بخراسان رفته
پناه بدرگاہ حضرت خاقان سعید آورد چنانچہ گذشت ، میرزا اسکندر نیز
عازم دارالامان خراسان شدہ چند گاہ در قریہ احمد کہ میان تون و طبرستان واقع
است بسر برد ، و چون روزگار خواست [ورق ۲۴۷] کہ آن راز آشکار کند
اسکندر بجهت محافظت آب حیات عمر عزیز در ظلمت شب وَاللَّيْلِ اخْفَى لِلْوَيْلِ
از راه بیراہہ و بیابان بجانب بلخ و شبرغان روان شد ، و آن ولایت رسید
جمعی باو پیوستند ، و میرزا قید و کہ در بلخ بود متوہم شدہ قصد او کرد و از
طرفین لشکر ہا برابر آوردہ ، میرزا اسکندر تاب مقاومت نیاورد و مردم او متفرق
شدند ، خواست کہ تغیر وضع کردہ از جیون عبور کند و متوجہ اوزکشت شود ،
شہنگام چہرہ کہ محل اعتماد او بود فرار نمود و آن عربیت فسخ کردہ در بیابان
سرگردان میگشت [بیت

تکا و رانی در زیرین در آورده چو ابرگاہ مسیر و چو بگرگاہ توان]
تا بحوالی اند خود رسید ، حاکم آنجا امیر سید احمد ترخان کہ حضرت خاقان سعید
آن ولایت با و عنایت فرمودہ بود خبر یافتہ استقبال نمود و شرف دستبوس
یافتہ خدمات شایستہ بجای آوردہ ، اما عرضہ داشت بہ پایہ سریر

لہ رک بہ ص ۱۲۷ ، لہ با : لویل ، لہ فقط با : در برابر ، لہ ۲ اک : راس : تغیر ،

لہ ۳ اک : اور کند ، لہ ک : ، از روی آ نوشتہ شد ، در با فقط مصرع

اول را دارد این طور : تکاور از بی رفتن ب زیر الخ لہ آ با : راس : آورد ،

اعلیٰ فرستاد و شرح قضیه اعلام داد، و میرزا اسکندر را از نیمی بر حذر می بود لیکن

بیت

هر نیک و بدی که در شمار است چون دزگری صلاح کار است

دست رضا در دامن قضا زده سر بگر بیان توکل فرو برده بود بیت

راه روگر صد سینه دارد توکل بایش مرغ زیرک چون بدام افتد تحمل بایش*

و پای صبر در دامن تحمل کشید، اما بمقتضی عسی آن تگر هوأشیئا و هو خیر لکم

آنچه میرزا اسکندر از آن میترسید سبب بهبود او گردید، و نوکر سید احمد آمد

و نشان جزم آورد که گماشتگان حدود و مستحفظان طرق پیرامون متعلقان

میرزا اسکندر زنگ زدند، و هر طرف که خاطر مبارکش میل نماید خدمات پسندیده نموده

بسلامت گذرانند و مکتوبی در باب سفارش او به برادرش میرزا پیر محمد اصدار

یافته بود مضمون آنکه :

جناب فرزند اعز [اگر تم] ارشد نورالدوله والدین میرزا پیر محمد اطلال الله تعالی

بقائه ! میباید که در جمیع احوال نص و احسن کما احسن الله الیک را

قدوه گردانیده اقاصی و ادانی را از حسن اشفاق بهره مند دارد و بموجب

اول الامر حکم بعضهم و لی بعض هیچ آفریده اقتباس انوار این مهم را مستحق تر از جماعتی

که فضیلت صله رحم دارند در خیال نتوان آورد، طایفه که سر وجود از یک گریبان

بر آورده اند و پایی نشو و نما در یک دامن کشیده، ثریا شکل از یک مطلع طلوع

کرده و بروج و ارازی پی یکدیگر برآمده، و چون جواهری که از یک عقیق منتشر

له در آ این مصراع رابعه تحمل کشید (س ۶) می آورد -

له با اک رس : امیر سید

له آ -

له ک و بقاؤه

له از روی آ افزوده شد،

له ک : دامن، آ مثل متن،

شود و کلماتی که از یک لفظ منتشر گردد، و این حالات جز میان اخوة و اخوات و اقارب
 [و] [عصبائت] نتواند بود که این جماعت را زیادت ارادت و اعتقاد
 در حق یکدیگر باشد، و اگر ناگاه عیاذاً باللہ خدشه در میان آید راه تمام و حاسد
 بسته جاده لَا تَشْرِيْبَ عَلَيْكُمْ الْيَوْمَ کشاده دارند، مقصود آنکه فرزند میرزا اسکندر
 را باز طلبیده بغایت و شفقت مخصوص سازد، و ناهیتی از اطراف مملکت بدیوان او گذارد
 چوں این مکتوب بمیرزا اسکندر رسید با خواص خود مشورت نموده عزم
 صوب عراق و فارس جزم کرد بامید آنکه شاید محرک الحرق نزع زنگ
 نزاع از آئینه خاطر برادر بزرگوار زدوده باشد، و وسیله صلح رحم در دل
 او آورده، برین قرار [و عراق] متوجه فارس و عراق شد
 هر روز بمنزلی و هر شب حبیبی

می بود و بیابان و بادیه می پیچید، و چون سر راه مضبوط بود و حدود مسدود
 تغییر وضع نموده صحرای صحراییتناخت تابیت و ششم ماه مبارک رمضان تنگ
 تنگ شام از تنگ الله اکبر شیراز گذشته و متعلقاً ترا بیرون گذاشته پیاده
 از دروازه سعادت درآمد و بخانه خواجه حسین طبیب رفته، در حالت افطار
 خبر بمیرزا پیر محمد رسید و دست از طعام باز کشیده او را با احترام تمام طلبید و انواع
 اشفاق و دلداری نمود و اسباب بادشاهی مرتب داشته در محله مؤردستان در خانه
 رمضان آقا که اختاپچی شاه شجاع بود بخیر و سعادت نزول فرمود

له ک : بشر، آ : منتشر، بآ : مستبشر، اک : منتشر،

له قیاساً افزوده شد، له از روی آ، له از روی آ،

له آ با راس : تغیر، له آ با اک راس : له آ : طلب فرمود،

ما در منزل شرف آمد

ذکر احوال سلطان احمد و قضا یا که در بغداد و خوزستان واقع شد

سلطان احمد خبر مراجعت میرزا پیر محمد از ولایت خوزستان شنیده متوجه
شد و نخست بخویزه رسیده پیش از طلوع آفتاب قلعه را بی خبر چون حلقه
انگشتی در میان گرفت، مستحفظان آن زمان سر از خواب غفلت بر آوردند
که اشعه تیغ یاغی از چهار طرف ایشان تابان بود و سراییمه [بر- ظا] اسپان سوار
شده رو بگریز نهادند و ندانستند که رخ زهری که بجان رسید تریاک چسود،
جنگ آوران همه را در شمشیر گرفته، هر که از تیغ خلاص شد اسیر گشت سلطان کسی
را نکشت، و پیر حاجی کوکلتاش خبر خویزه شنیده و قلعه و ز فول گذاشته بطرف
شوشتر گریخت و امیرالس در شوشتر چنان ترسیده بود که بصد سلسله در قلعه
سلاسل توقف نمی نمود و خود را بر اهرمز افکند، و میرزا پیر محمد خبر عزیمت سلطان احمد
شنیده بود و توکل و نوشیروان بر لاس را بمردامراء خوزستان فرستاده، امر
در راهرمز بالس رسیدند و بضبط قلعه داری قیام نمودند، سلطان خوزستان را
مسخر ساخته عازم راهرمز شد، مولانا قطب الدین قاضی با امرای میرزا پیر محمد گفت:

له آبا: ناخبر، ۷۱ آک: ششده، ۷۲ آبا آک: آوردند،

۷۳ آک: بندها شدند، ۷۴ آ: نکا ولان، ۷۵ بعدش در با + : را

۷۶ آبا: این برای قلعه سلاسل که در شوشتر بود رک بیزدی: ۷۷ آ: ۷۸ آک: توکل ۷۹ آ: خوزستان،

۸۰ آک: از روی آبا آک نوشته شد، ۸۱ آبا: بایین، ۸۲ آک: اش،

۸۳ آبا:

اگر جنگ خواهید کرد و علفه و علوفه آماده است و اگر بیرون خواهید رفت پیشتر
 بیرون روید تا رعایا در بلا نمانند، امر او رعایا سوگند خورده یکدل شدند و پیادگان
 شهر با قراولان سلطان مبارزیه نمودند، ناگاه نیم شبی سواد اغروق سلطان
 با مشاعل فراوان پیدا شد، امرای میرزا پیر محمد هر یک بطرفی گریختند و رعایای
 بیچاره در دام بلا گرفتار ماندند، سلطان قاضی قطب الدین را با جمعی پیادگان
 قتل کرد و باقی رعایا بشوشترانده قلعه را بهر منرا بازین هموار ساخت، و
 مقصود نیزه دار را بکوئالی قلاع خوزستان معین کرد درین اثنا شنید که
 پسرش علاء الدوله عاصی شده متوجه تبریز گشت، سلطان عزیمت بغداد
 نمود و او و پس نامی که مادرش در حرم سلطان بود دعوی فرزندی سلطان میکرد
 سلطان بیست هزار دینار حق الشکوت انعام فرمود و او را نصیحت نمود که بعد
 ازین مثل این سخنان نگوید ع او نیز ز سلطان بهمین راضی شد،

ذکر مخالفت سلطان علاء الدوله با پدرش سلطان احمد

سلطان احمد در آن زمان که در خوزستان بود پسرش سلطان علاء الدوله
 متوهم شده از بغداد براه جله و اربیل با ذریایان رفت، امیر قراوسف آگاه شد
 که شاهزاده بنی اجازت پادشاه آمده، مختصر خرج الیومی تعیین نمود و ماه رمضان
 گذشته جمعی را ملازم فرمود که شاهزاده را بسرحد ولایت او رسانند، در حدود

له نقطه اک: مبارزها، له آ اک: گریخت، له آ: خوزستان

له در آ و اک: قیلش: سلطان، له آ با اک: می بود، له آ اک: سخن، برای این نویسنده کتب ۱۱۹

له آ: آن، له کذا و در جمیع نسخ، له ک: به ص ۱۱۸، له ک: اردبیل،

با: اردو بیل، تصحیح از روی آ، له آ اک: —

قوی گردان ملک عزالدین اورا گرفته پیش ملک بردند ملک اورا دو ماه نگاه
داشته خدمات شایسته بجای آورد، و امیر قرا یوسف بملک عزالدین نوشت که
شاهزاده بی حکم بادشاه آمد بود مابد آن سبب اورا رعایت ناکرده عذرخواستیم
ادنیز باید که همین طریق مسلوک داروتا موجب ملالت و خرابی رعیت نشود
ملک عزالدین را طاقت مقاومت او نبود شاهزاده را اجازت فرمود، و آن
بیچاره را مرغ روح از نفس تن پریده از جان سیر شد و بجانب اردبیل میل
کرد که چند روز در صحبت [ورق ۲۴۸] شیخ سالک ناسک شرف الدین علی (۲۴۸)
صفوی* گذراند قطعه

۱. با من پدر که باد پراز نور مقدش   گفتا گرفت ز غم دهر مشکلی
یاد در پناه همت صاحب دلی ریز   یا التجا نمای با قبال مقبلی
چون بنوا حی تبریز آمد جمعی بی باکان بطلال چون لشکر و قبال هجوم کرده شاهزاده
و نوکران اورا مقید گردانیدند و خبر بامیر قرا یوسف رسانیدند و او شاهزاده
را بقلعہ عبد الجوز* فرستاد، بیچاره زخم قوی بر بازو و در خاطر هزار آرزو و از
متکای سلطنت در مقام محنت افتاده و تحت و ملک بر باد داده چهره نخت
را بناخن تغابن میخراشید و جز صبر هیچ چاره نمیدید
صبر است دوا ی من و در داک مرانیت

۱. بظاہر مراد از ملک عزالدین بن عبدل والی جزیره ابن عمرو جبل جودی و غیر ہماست، رکت بہ زبیا و رص ۲۶۶،
۲. آ. تشویش، ۳. درکت اولاً طلبیدہ نوشتہ بود، باز بالای آن پریدہ نوشتہ است و
طلبیدہ را قلم زن نکرده، ۴. آ. شرف الدین علی صغری، رکت: شرف الدین علی صغری تصحیح
از روی آ. بظاہر مراد از سلطان علی بن صدر الدین موسی صفوی است، رکت بہ روضۃ الصفا
۵: ۸، ۶. آ. بامیر یوسف رسانید، ۷. آ. عبد الجوز، رکت: عبد الجوز، ۸. آ. افتاد

وقایع سده ششمی عشره و شانمایه

بقیه حکایات ماوراءالنهر

حق سبحانه و تعالی چون سر بر سلطنت سمرقند را که مملکت موروث حضرت خاقان سعید بود رخ بنی در دسیر نیزه و آند شد پیکان
 با آنحضرت عنایت فرموده شکر نعمای ناتناهی الهی بواجبی ادا نمود، و امیر خدا داد
 با ابل بغی و فساد روی بخولستان نهاد، آنحضرت اوایل محرم امیر خضر خواجه و
 امیر حسن کاو خواجگی را فرمود که بخراسان رفته بامیر لطف الله و امیر حمزه تقو
 که در حدود سیستان اندلحق شده مدد یکدیگر باشند و لدنیا (۹) ترخان را پیش
 خدا آید و فرستاد و پیغام داد که: پیشتر معروض داشته بودی که از برای شما
 کاری کرده ام اکنون ما از آن کار منت داریم و ثبات قدم این جانب بطریق
 وفاداراه صفا دانسته باشد و تربیت دور و نزدیک و تقویت ترک و تازیک
 شنیده چون امری واقع نشد که موجب اجتناب باشد چرا بملحق نمی شود و
 روی گردانست چون لدنیا (۹) ترخان باور سیده رسالت ادا کرد امیر خدا داد
 گفت: امیر شیخ نورالدین آنحضرت را برین مزاج خواهد گذاشت اگر او را مقید
 سازند من بخدمت آیم، آنحضرت از جواب ناصواب او غضب فرمود و بغرم
 رزم او نهضت نمود رخ آتش قهرش معاذ الله کز و سوز و جهان

له کت: اثنی عشر، ۵ آ: حکایت، ۶ کت: تقو، ۷ با: تقو، ۸ که در آباک

قبلس: امیر، ۹ آ: لدنیا، ۱۰ با: ولدنیا، ۱۱ کت: در بنا،

ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بطرف مغولستان و کشته شدن امیر خداداد

حضرت خاقان سعید را عزیمت جانب مغولستان تصمیم یافته از دار السلطنه
سمر قند بقریه شیراز آمد، و میرزا رستم و امیر سید علی ترخان و امیر شاهملک و امیر
نوشیروان را منغلای ساخته بشاه رخیه* فرستاد و میرزا امیرک احمد و برادرش
میرزا بالیقرا و امیر سلطان شاه برلاس و امیر حسن صوفی را نامزد خجند فرمود، و
آنحضرت یلیاق اورا تپه را منزل همایون ساخته از امرای منغلای خبر آمد
که امیر خداداد عرضه میدارد که [اگر] امیر شیخ نورالدین بدین جانب آید هر چه
یراق باشد بتقدیم رسانیم، آنحضرت [امیر] شیخ نورالدین را روان فرمود،
و درین اثنا از نگارخانه غیب صورتی روی نمود که مثال آن در آیینہ
خیال کسی نبود، و شرح این سخن آنست که امیر خداداد از مغولستان طمع مدد
داشت و از محمدخان بادشاه آسجا نقش معاونتی بر لوح اندیشه می نگاشت
و محمدخان برادر خود شمع جهان* پادشاه را بالتماس امیر خداداد بمدد فرستاده
بنواحی تاشکند آمد، و امیر خداداد باستبشار تمام استقبال نموده شرایط
خدمت بجای آورد و ندانست که عسی ان تحبوا شیئا و هو شر لکم،

له آاک: خدای داد، له ک: منغلای، له یعنی بناکت، رک: باین عربشاه ص سج و بظفر نامه ۲: ۶۳۶

(لیسترنج برص ۴۸۲ قوی مختلف را نقل نموده) له آاک: محمد که درست نیست، له در آاک بعدش: و امیر شاهملک

له ک: منغلای، آ: منغلا، با: منغلای، له از روی آاک، له از روی آ و با و آک، له آاک: ترخان، —

برای نسب نامه محمدخان بن خضرخان بن تغلق تیمور رک: به زامبادور ۲۷۲، له آاک: پادشاه جهان، له با: پادشاه جهان را،

شمع جهان در قضیه خدایاد با خواص خود تامل نموده فرمود که با وجود چندان عنایت
 که حضرت صاحبقران را درباره او بود با فرزندان او چه وفاداری نمود شعر
 وفا مجوی از و در سخن نمی شنوی   بهرزه طالب | سمرغ و کیامی باش (ب ۲۴۸)
 برین یراق اتفاق کرده او را بقتل آورد و سر او را پیش امیر شاه ملک فرستاد قطعه
 برای کارزار دشمن شاه   که جانش خصم بود و طبع دشمن
 گهی از غنچه سازد و هر پیکان   گهی بر آب پوشد باد جوشن
 جمعی را که ممد و معاون خود تصور کرده بود سبب هلاک او شده شر آن شریر
 کفایت کردند و کفی الله المؤمنین القتال بیت
 اسی کرش کار جهان ساخته   بی من و تو از همه پروا نته

ذکر فیوض مملکت اوزجند میر امیر احمد بن میر عمر شیخ

چون ممالک ماوراءالنهر در قبضه اقتدار خاقان کامگار قرار یافت و انوار
 عاطفت آنحضرت بر اطراف آن ولایت تافت رای اعلی اقتضا فرمود که میرزا
 امیرک احمد بن میرزا عمر شیخ را که در ملازمت آنحضرت طریق جانپاری ملوک
 داشته بود تربیت نموده مملکت اوزجند را سیورغال او فرمود، و برادر او میرزا
 بایققرار او امیر مضراب و امیر موسی کار را تعیین نمود که بآن ولایت روند و
 مهمات آن نواحی ساخته و رعایا نواخته بار دوی همایون باز آیند، و امرای
 منغلای شهر خدایاد و پسر او الله داد را که در قلعه شاهرخیه بود آوردند و بعنایت

له رک بریدی ۱: ۲۵۹، له آت (بهر جای): اورجند، با: روزی چند (۱)، له آ: اوزجند، با: روزجند،

له ک: برادر او، المارک برص ۱۴۱ اس ۵، له آ: امیر، له با: س،

بادشاهانه اختصاص یافتند، و امیر شیخ نورالدین که بموجب حکم عازم ملاقات خدایداد بود چون عنایت ایزدی قضیه او را کفایت فرمود امیر معاودت نمود و عرضه داشت که لشکر مغول بولایت آمده مبادا که خرابی کنند اگر اجازت باشد بجانب ولایت خود رود، و آنحضرت اجازت فرمود بشرط آنکه زود باز آید و امیر شیخ نورالدین قبول کرد، و آفتاب رایت همایون سایه دولت بر ولایت خجند انداخت و بسامع جلال پیوست که بعد از واقعه امیر خدایداد نگاه بانان امیر را خلیل سلطان باتفاق اولطرف الاقلعه رفتند و به امیر خالق پسر امیر خدایداد* پیوستند فرمان همایون نفاذ یافت که امیر شاهملک و جمعی امراء نامدار بجانب الآر وند و ایشانرا بدست آرند و رایات ظفر آیات عازم دار السلطنه سمرقند شد.

ذکر آمدن امیر خلیل سلطان پیش حضرت خاقان سعید

امیر شاهملک بطرف الان کوه رفته قلعه آرا محاصره کرد، امیر خلیل سلطان پیغام فرستاد که راه من باز دهید که از قلعه بیرون میروم و عبد الخالق* نیز گفت شما از در قلعه برخیزید که من پیش حضرت خاقان سعیدی آیم، امیر شاهملک ترک محاصره کرده عازم اردوی همایون شد و شیخ نورالدین بمیعاد مقرر نیاید آنحضرت مولانا قطب الدین قرومی و امیر توکل قرقر را که از اقربان بکیاست و فراست ممتاز بودند و در زمان حضرت صاحبقران بامور کلی قیام می نمودند پیش امیر شیخ نورالدین فرستاد مضمون سخن آنکه: مقرر چنان بود که بزودی مراجعت نماید سبب توقف

له آ: پسر امیر خدایداد عبد الخالق، اک: امیر عبد الخالق پسر امیر خدایداد، له اک: شاهملک

له ک: الان، با: الاکوه، اک: مثل متن - بظاہر مذکور است در نزہ ص ۲۳۹، له آ: امیر

عبد الخالق، له آ: روم، له آ: با: عالی، له آ: از روی آ با اک،

چیت؟ امیر [شیخ نورالدین گفت : عنایت آنحضرت در باره خود
بسیار بسیار شایده کرده ام و از تقصیرات شرمندہ ام بیت
عذر تقصیر بخوانیم کہ در خدمت رفت اگر خدا خواستہ باشد کہ بخدمت برسیم
امید وارم کہ درین ولا از آمدن معاف دارند و چون رایات ہمایون بجانب
خراسان عود نمایند این بندہ بخدمت میرزا الخ بیگ کورگان بیت
کمری بر میان جان بستہ جان کمر وار بر میان بستہ

حاضر شوم و میرزا خلیل سلطان از جانب الان کوه آمدہ بامیر شیخ نورالدین پیوست
و مولانا قطب الدین صدر و امیر توکل باز آمدہ محذرت امیر شیخ نورالدین عرضہ
داشتہ حضرت خاقان سعید را عذر او سموع نیفتادہ عنان عزیمت بجانب او العطا داد
و در آق سولات یچی کا * نوکر قدیم میرزا خلیل سلطان آمدہ احوال او

بعرض رسانید و آنحضرت [ورق ۲۷۹] او را بمواعید مستظہر ساختہ
باز گردانید، میرزا خلیل سلطان باز یچی کا را فرستاد کہ آنحضرت عہد و میثاق کردہ
کہ از امر ابر کس باین طرف آید این فرزند ہمراہ او عزیمت اردوی ہمایون نماید
آنحضرت امیر شاہ ملک و امیر حسن صوفی و امیر علیکہ کوکلتاش را تعیین فرمود
و ہر چند عالمیاز معلوم بود کہ بر قول آنحضرت اعتماد میتوان نمود اما چون معاہدہ
میان اصناف جہانیان ع رسمیت قدیم و عادت مالوفست
آنحضرت بدل صافی و اعتقاد پاک بر زبان آورد کہ : دل و زبان درین سخنان
یکسان دارم کہ اصلاً و قطعاً قصد جان فرزند خلیل سلطان نکنم و او را عزیز و
مکرم دارم، و اگر کسی قصد او کند کاینما من کان بقدر وسع در دفع آن کوشم

لے آ - ، لے ک : الان ، آ مثل متن ، لے با - ، لے اک : اقسولان

رک بہ نظرنامہ ۲ : ۶۳۷ بعد ، لے ک : یچی کا ، لے آ -

و سخن نغزخواه در حق او نشنوم امراء این عهد و از آنحضرت شنوده عزیمت نمود
و بعد و آنرا آمدند که [میرزا] خلیل سلطان و شیخ نورالدین در اترار بودند،
امیر شاه ملک در کنار آب توقف نمود و امیر حسن صوفی و امیر علیکه را روان فرموده
و امراء ملاقات کرده سخنان حضرت خاقان سعید بعضی رسانیدند و امیر شیخ
نورالدین نیز حاضر بود، میرزا خلیل سلطان بعنایت مستظهر گشت و بر عهد
و پیمان اعتماد نموده عزیمت اردوی همایون فرمود، و در موضع ازون آتابشرف
دستبوس مشرف شد آنحضرت او را با عز و اکرام تمام در آغوش آورد و مجلس
انش ساخته اسباب عیش پرداخته شد و آرای متفرق و اهوای منتشر بر
ولای دولت قاهره متفق و مجتمع گشت،

۱. و موبک همایون بجانب دارالسلطنت هراة معاودت نمود، و آفتاب افج
معالی عزم برج شرف و مرکز سعادت فرمود و آوازه این فتح همایون و بشارت بمیل
در اقطار آفاق و اطراف ممالک راجع مسکون انتشار یافت بیت
صیت فتحش چو پر تو خورشید رود از شرق تا بغرب جهان

ذکر عنایت فرمودن مملکت ماوراءالنهر و ترکستان
بمهر سلطنت و کامکاری میرزا الخ بیگ کورگان

حضرت خاقان سعید ایالت مملکت ماوراءالنهر و ترکستان را بفرزند
سعادتمند راحت روح و قوت دل قره عین معیث الدین میرزا الخ بیگ

کورگان عنایت فرمود، و هر چند آن فرزند دولتمند در تقدیم اسباب عدالت
و تنفیذ احکام سیاست بهیچ تهییج و تحریض^۱ به تصریح و تحریض^۲ محتاج نه، اما
آنحضرت از راه شفقت پدرانه و نصیحت پادشاهانه مشفقانه فرمود که
حق تعالی این موهبت عظیم و عطیت جسیم ما را ارزانی داشت و با عجز آلت
و قصور حالت بنظر اجتناب مخصوص ساخته فرمان ما را در اقطار عالم نفاذ داد، و
ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ باید که قدر دولت و پادشاهی دانسته
شکر نعمای الهی بجا آورد و ابواب انصاف و انتصاف بر روی ارباب حاجات
کشاده دارد و مقتضی يَا دَاوُدُ اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمُ
بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ در جمیع امور عمل نماید، و علماء را که ورثه انبیاء اند علیهم
السلام^۳ بحشم اکرام ملحوظ و بنظر انعام محظوظ داشته در حوادث دینی از مقتضی
فتوی ایشان در نگذرد، و خاندان عالیشان متعالی مکان شیخ الاسلام بران
الملة^۴ والدین عبداً الجلیل^۵ المرغنیانی که بصاحب هدایه مشهور است مکرم
و معظم دارد، و فرزندان ایشان را که اباً عن جد مشایخ اسلام و صنادید ایام
اند بر همگان تقدیم نماید، و در همه احوال ملاحظه جاه و جلال ایشان رعایت

له آ: تنقید، له آ: هیچ، له ک: تهییج، له ک: تحریض، تصحیح قیاسی است،

له بآ: له آ: له بآ: تا، له ک: علیهما السلام،

له نام و نسب صاحب هدایه (م ۵۹۳)، در کشف الظنون ۲: ۶۴۸ برهان الدین علی بن ابی بکر است

و در براکلمن ۱: ۳۷۹، علی بن ابی بکر بن عبد الجلیل، آ: عبد الجلیل،

له در اک: + : و هو ابن عماد الدین ابی بکر بن جلال الدین محمد بن ابو (کذا)، بکر بن

عبد الجلیل بن ابو (کذا) بکر بن محمد عمر بن عامر بن ابی عبد الله بن ابی بکر عبد الرحمن بن

قاسم بن محمد ابی بکر الصدیق رضی الله عنه،

فرماید، و قضاة را در اجراء احکام شرعیة قوی دست دارد، و با قین را که
 سبب آبادانی | عالم و واسطه ارزاق بنی آدمند از ظلم و حیف مضمون (۲۶۹ ب)
 داشته بعدل و داد مقرون سازد، و طایفه متجنّده را که نگاه داران حریم
 دولت و حافظان حوزه مملکت اند بکشاده روی و خوش سخنی مطیع و منقاد
 گرداند و مواجب و مرسوبات ایشان را بوقت میعاد بتمام رساند و جمعی که در
 شرایط جانیاری بواجبی قیام نمایند در از و یاد انعام ایشان افزاید و بعضی
 که طریق خذلان مسلوک دارند گوشمال بسزا فرماید، فی الجمله در همه احوال
 بر جاده خیر الامور رفته از افراط و تفریط محترز باشد و در سرحد با مردم
 کار دیده گرم و سرد روزگار چشیده معین سازد و معموری قلاع آن بقاع بواجبی پرازد
 حضرت خاقان سعید اسباب سلطنت فرزند سعادتمند مهیا فرمود
 و امرای شجاعت پیشه غضنفر اندیشه و وزیرای صاحب کیاست صابنی کفایت
 تعیین نمود و زمام حل و عقد و عنان قبض و بسط آن ولایت با صابت رای
 صایب و فکر ثاقب امیر اعظم نوین اعدل اکرم امیر غیاث الدین شاه مملکت
 باز گذاشته اعتماد بر وفور عقل و ظهور دانش او فرمود تا چنانچه از فرط درایت
 او سر در روی بنظم امور مملکت آورد،

له آ، حوضه ۷ در نسخه زبده این مطالب را مفصلاً بر ورق ۹۶ ب س ۵ بعد دارد. و چنان
 که سابقاً بر مشرح ۶ گفته شد مضمون مطلع صفحات ۹۷ س ۹ (سر هر یک، ابولاتی فرستاد) تا ص
 ۱۲۷ س ۵ (جمعی که الخ) را در زبده ندارد و غالباً اصلی که از این نسخه زبده نقل شده ناقص بود
 و اوراق عدیده را درین موضع نداشت، ۷ ک: غطنفر، زبده، ضاعت، ۸ ک: آ: صالی
 ۹ در زبده: شاه ملک طاب شاه، ۱۰ ک: بعدش در زبده زیادات دارد مثلاً این که امیر موصوف پیوسته
 منیان و جاسوسان [در] قاضی بلاد و اطراف روان داشتی،

ذکر نفویض ولایت حصار شادمان بمیرا محمد جهانگیر

ابن میرزا محمد سلطان

چون خاطر خطیر و ضمیر آفتاب تاثیر کلیات مهمات مملکت ما وراء النهر و ترکستان را منظم فرمود و موبک همایون بصوب مالک خراسان مراجعت نمود و ولایت حصار شادمان را بمیرزا محمد جهانگیر بن میرزا محمد سلطان برسم سیورغال ارزانی داشت و حاصل آن ولایت را بنواب او باز گذاشت و ابواب نصارت پدران مفتوح داشته فرمود که: در همه احوال نیکوکاری را عمده سازد **إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ** و شرط الشفقة علی خلق الله بجا آورد، و عمال را فرماید که میان رعایا سوتیت نگاه دارند و جانب ضعیفاء را برای استرضاء اقویاء فرو نگذارند و نگذارند که از دستور متداول و قانون متعارف عدول نمایند و رسوم مخدث پیدا کنند و از کمال سیاست و فرط فراست او هر متغلب در رنج و بلیت متقلب باشد، فرزند اعز این وصایا که بهترین هدایاست بسم رضا اصفا نماید و در کل احوال این شرایط را مقتدا و پیشوا سازد و شاهزاده [شادمان بحصار] شادمان روان فرمود،

له زبده: لغارستان و توابع آن با میرزاده اعظم امیرزاده بیر محمد (اما رک به ج ۴)

له آ- محمد سلطان پسر غیاث الدین جهانگیر برادر شاه رخ سلطان بود له زبده: ترکستان با توابع و لواحق

آن، له ک: همایون را، آ مثل متن، له زبده بعدش: بانواع و مصافات (کذا) له زبده: امیرزاده

بجای میرزا، له کذا ایضاً در زبده و همین صوابست، له زبده: بجهت اخراجات دیوان ادا له ک: من

احسن عملاً، تصحیح از روی قرآن مجید ۹: ۱۲۱، له آ-، له فقط ک: اکمال زبده مثل متن، له از روی آ،

ذکر سپهر غل فرمون ولایت قندهار و کابل بخدمت میرزا قید بهادر *

موکب همایون از حیون عبور نموده ولایت قندهار و کابل و غزنین تاکنار
آب سند و افغانستان که در زمان حضرت صاحبقران مفوض بمیرزا پیر محمد بن
میرزا جهانگیر* بود حضرت خاقان سعید بفرزندان و میرزا قید و بهادر عنایت
فرمود و فرمود که: آن ممالک را با احسان و عدلت رونق و طراوت دهد و اندیشه
ظلم و بیداد و جور و فساد را که عاقبت وخیم و غایله عظیم دارد بر ضمیر منیر نگذارند
ع آئینه همان به که بر و گرد نباشد إِنَّا الْمَلَأُ بَيْنَیْکُمْ مَعَ الْکُفْرِ وَلَا یَبْقَی مَعَ الظَّالِمِ
و عنان عادت و سیرت بدست عقل و بصیرت سپارد، و گوش هوش بر
مضمون عَلِیکُمْ بِالنَّصِطِ الْأَوْسَطِ دارد و نام خوب که مجد و طراوت ملک و دعای
خیر که موکد قاعده دولتست در باب بزرگی خرد نشمرد* ،

۱۰

ذکر نفوس ممالک بلخ و مضافات آن بجانب میرزا پیر احمد سلطان بهادر

رای اقا لیم کشای حضرت اعلی اقتضاء آن فرمود که ایالت ولایت بلخ و طخارستان

له زبده: امیرزاده قید و بن امیرزاده میر محمد بهادر، له زبده: امیر و امیرزاده میر محمد امیر جهانگیر، له از روی آداب
و زبده (امادر آ: متقی بجای یقی و در زبده: الغذل بجای الکفر، له بعدش در زبده زیادتى دارد و منجمه آن
این که "در اعطاء و انفاق انجاز و اشفات (اشفاق) بجهت بدبیر (تبدیر) و اسراف نرساند، له در زبده می گوید:
و نواب خویش را .... امر کند تا .... اقبای (اقتضای) ذخیره نیکو نامی را در باب بزرگی [خرد] نشمرد و در تخصیلات
اموال از قانون جهود و رسم قدیم نگیرد و نام خوب که مجد طراوت ملک بود و دعای خیر که موکد قاعده دولت شود
.... حضرت ما و روزگار آن فرزند حاصل آرند، له نسخه بیت که (باقی حاشیه بر ص ۱۵۰)

تا سرحد کابل و بدخشان بفرزند دولت مند آفتاب آسمان دولت ما سپهر مملکت ،
 ابو الفتح میرزا ابراهیم سلطان * تفویض نماید و رفع و خفض و بسط و قبض آن ممالک
 بمین مدلی (ورق ۲۸۰) شامل و حسن عقل کامل او رجوع فرماید بنابران نشان
 همایون نفاذ یافت که شاهزاده که در دار السلطنه هراة قایم مقام حضرت خاقانی
 بود متوجه اردوی عالی گردید ، و شاهزاده امثال مثال عالی فرموده و از هراة
 عزیمت نموده شانزدهم ماه رجب در خط اندخود بشرط ملازمت مشرف گشت *
 آنحضرت هر چند نجابت قرّة العین علیّه عین الله * بعین الیقین میدید و
 فروغ نور الهی در جبین مبین او مشاهده مینمود و معاینه میداد اما چون مهر شفقت
 پدر و رحق فرزند بمنزله آفتابست [در] اضواء چشم آنحضرت مشعل از
 رای انور خویش که لمعه ایست از بوارق یصدای [ی] الله لنوره من یشاء

(بقیه حاشیه صفحه ۱۴۹) مضمون ص ۱۳۰ سطر آخر تا ص ۱۴۹ اس ۱۱ را نداشت باز این جاشامل مقابله متن می شود

ه فقط باب : مملکت ، ه زبده : طغارتان با توابع ، ه آ و زبده —
 بعدش در زبده می گوید که بندگی حضرت " بعد از تسخیر بلاد ماوراء النهر در رجب سنه اثنی عشر و ثمانیایه
 عنان عزیمت بر صوب خراسان . . . . . منعطف گردانید " - ه آ با : اقلیم ،

(حاشیه این صفحه) ه در زبده بعدش + : که التفات خاطر بناظم احوال آن دیار بیشتر بود ،
 ه زبده : مظفر الدین ابراهیم سلطان بهادر ، ه ک : خفض ، زبده : خوض ، ه آ ، حس ، زبده مثل متن ،
 ه آ ، خاقان ، ه آ - ، ه زبده ، روز یکشنبه شانزدهم رجب المذكور امیرزاده جوانخت از دارالملك
 هراة . . . . . بر حسب فرمان متوجه آن طرف گشت و چون بخط اندخود رسیدند و بیعادت

[دست] بوس حضرت سلطنت شعاری مشرف گشت ، ه آ با : بجا ب ،
 ه زبده ، عین الله علیه ، ه آ با ب : می گردید ، ه از روی آ و

نسخ دیگر مطلع در زبده ، ه آ با : جسم ،

پیشوای عزایم او گردانید و فرمود که: در مصارف اعمال و تصاریف احوال تقوی
 و پرهیزگاری که زاد و معاد و عتاد و یوم التناوست فَإِنَّ خَيْرَ الْإِزَادِ التَّقْوَى
 پیرایه عادت و سرمایه سعادت سازد، و قوی و ضعیف را در قضیه محبت یکسان داند
 و رایت ظلم و آیت جور منکوس و مطموس گرداند، و از دعای ستم رسیده که اتَّقُوا
دَعْوَةَ الظَّالِمِ پہلو تهی کند، و قاعده خیرات و بناء حسنات مهتد و مشید دارد، و
 نام نیک را ابدال دهر باقی گذارد بدیت

نماند بگیتی کسی پایدار همان به که نیکی بود یادگار

چون کلیات مهمات آن ولایات بر حسب ارادت سرانجام یافت موکب
 همایون بقال سعد و طالع میمون متوجه دار السلطنه هراة شده شانزدهم ماه
 شعبان در مستقر دولت و سرپرست زول اجلال فرمود ع
 چون آفتاب آمده در خانه شرف

ذکر شده شدن سلطان علی بن پیر بادشاه . ن

لقمان بادشاه بن طغایتمور خان *

حضرت خاقان سعید نوبت دوم که لشکر بمبازندران کشید پیر بادشاه پناه

شک تصایف، آوزیده مثل متن، ۱۰ زبده: میعاد، شک: قبضه، تصحیح از روی آوزیده، ۱۱ که بعدش

در زبده افزوده است که در وقت حرکت و اقامت [از] صلحت عام و نظم کلی فارغ و فاضل نباشد و آنچه صحیح

[بج] امال و ترفیه احوال رعایا باز کرد و بتقدیم رساند و در حفظ حصون و قلاع شرایط حزم و احتیاط [بج] بجای آورد

شک: عاقده، تصحیح از روی آوزیده، ۱۲ که بعدش در زبده، ۱۳ سده اثنی عشر و شانزده، ۱۴ آجلال، ۱۵ زبده: -

برای طغایتموریان رگ بر زامباورص ۲۵۶، ۱۶ آ- زبده: طغایتمور، ۱۷ در زبده،

جولایت رستم دار بر دو شرح آن گذشت ، چون موکب همایون معاودت نمود
 پسر پیر بادشاه سلطان علی با لهام دولت و تلقین سعادت بعزم بساطبوس متوجه
 گشته در حوالی منہ* مبارکه بار دوی همایون رسید و آنحضرت در باره او تربیت
 و عنایت فرمود و در یورش سیستان ملازم بود ، بعد از فتح قلعه فراه ناگاه بی موجهی
 فرار نمود و بر رستم دار رفت که پدرش آنجا فوت شده بود ، امیر کیومرث رستم داری
 او را مددی تمام کرد و نوکران پدر او و بعضی مردم هر جانی* پیش او جمع شدند و
 خبر توجه رایات ظفر آیات بجانب ماوراءالنهر شنیده تسخیر استر آباد با خود قرار داد
 و چون میرزا الخ بیگ کورگان متعاقب موکب منصور روان شد و نوکر معتمد
 خود ابواللیث را در استر آباد گذاشت سلطان علی باغوا و افساد جمعی عام
 استر آباد گشت ، و ابواللیث اسباب محاربه ساخته هر دو گروه بالشکر ابنوه بهم
 رسیدند ، و آتش قتال اشتعال یافت ، و زخمی کاری به سلطان علی رسیده هلاک
 شد و سپاه منصور غنیمت نامحصور گرفته سر سلطان علی را بهر ارسانیدند ،

ذکر آمدن امیر شید علی از ساری و باز او را بولایت و رسانیدن

حضرت صاحبقران هنگام مراجعت از روم و شام حکومت آمل و ساری و

له رک برص ۱۰۵ سطر آخر که زبده پیش ازین + : بجانب دارالملک ، سه آ : در منہ ، زبده ، در دشت

خاوران بحوالی منہ ، سه بعدش در زبده + : او را عزیز و کرم گردانیده بختی مرغوب و

مکانی مضبوط فرود آورده و مواجب نوکران و حواشی تعیین [تعیین] فرمود ،

سه آ : هر جانی ، آ : مردم هر جا ، زبده : مردم او باش و هر جانی ، سه ک : شنید ، تصحیح

از روی آ ، سه آ : شکر ، سه صاحب زبده افاده فرماید که " از کشاد تیری از بندگان دولت "

زخمی بسلطان علی رسید ، سه زبده : علی کیا - برای نیامه وی رک به زامباورص ۱۹۳ ، سه آ -

توابع* بجناب مرتضیٰ اعظم امیر سید علی بن امیر سید کمال الدین بن امیر سید قوام الدین
عنایت فرموده بود، و بعد از واقعه آنحضرت حضرت شاه رخ نیز آن ممالک را
برو مسلم داشت، و درین ایام که آنحضرت در اوراق النهر بود امیر سید مرتضیٰ برادر
امیر سید علی مذکور بمجاونت سادات هزاره جریب که داماد ایشان بود لشکری جمع
آورده* قصد برادر کرد، و او التجا بدرگاه عالم پناه آورد و آنحضرت درباره
او عنایت نمود و تقبل فرمود که او را به مملکت او رساند و صاحب اعظم خواجه
شمس الدین محمد مشرف سمنانی را مقرر فرمود که مصاحب امیر سید علی بولایت ساری
رفته امیر سید مرتضیٰ را گوید که: حضرت صاحبقران ولایت آمل و ساری بامیر سید علی
عنایت فرمود و مانیز مقرر داشتیم، حالا استماع می رود که جناب مرتضوی او را آزان
ولایت اخراج کرده از پنجانب تحاشی ننمود، انیمعنی از کیاست و فرست او دور
می نماید چه عالمیاز معلومست که ما عنایت و رعایت در باره ایشان لازم میدانیم
و ملتقات ایشانرا با جناح مقرون میگروانیم و عاقل بی مجبی و حشمت حضرتی که منبت
نهال آمل او بوده بدل راه ندهد و باید که مراسم متابعت بتقدیم رساند و روی از
جاده اطاعت نگرداند و این سخن بنا بر رشدی که از ناصیه روزگار مرتضوی شنیده ایم

له (بهر جای): مرتضی .. ۲ ب اک - ۳ آ : برادر

که زبده: برادران امیر علی سید مرتضی که داماد سید عزیز الدین اسپر عماد (؟) است که مملکت تونس
و مرار حربت [هزاره جریب] و قریم [فریم] و سمنان در تصرف ایشانست لشکر جمع کرد؛ درک:

مرتضای (بجای مرتضی آ: مرتضی) و هزاره جریب (بجای هزاره جریب، در بآ: هزار

جریب و در بآ: هزاره جریب، ۵ زبده: صاحب زاده، شک: مرتضی، آ مثل متن

۶ زبده: جنان بندگان، ۷ درک قبل ازین لفظ که را افزوده است،

۸ آ -

و ائقیم که بسمع قبول خواهد شنود، و اگر در دل اندیشه فاسد و در دماغ غوری
باطل دارد بیرون خواهد کرد، ما امروز در خراسان که مرکز دایره دولتست باهشتا
هزار سوار کمل نشسته ایم و خاطر از جوانب جمع و ضبط آن مملکت ظاهراً احتیاج
نهضت رکاب همایون نداشته باشد، چه لشکرها که در آن حدود داند و انتظار
اشارت میبرند اگر جناب مرتضوی نصیحت و فرمان نشنود شنو آند،

خواجه شمس الدین محمد مشرف و امیر سید علی باستر آباد رسیده* خواجه محمد
بساری رفت و امیر مرتضار انصیحت کرده، بجای زرسید خواجه محمد باز آمد و
امیر سید علی در استر آباد نوکران امیر خضر خواجه و فوجی از مردم ساری جمع آورده بطریق
شبیخون بساری رفت و سید مرتضار را بیرون کرده مملکت بر و قرار گرفت،

۱۰ ذکر آمدن سرداران و ایلیچیان اطراف تهنیت

فتح ممالک ماوراءالنهر

در آن ولایه رایاست همایون از مملکت ماوراءالنهر معاودت نمود امیر نیکپی
شاه بدخشانی که شاه بهاء الدین برادران او را بقتل آورده بود* او گر سخته پناه
بدرگاه عالم پناه آورد و حضرت خاقان سعید او را نوازش نموده بمواعید امیدوار
گردانید، و از طرف خوارزم ایچی امیر زانکه* رسیده تهنیت فتح ماوراءالنهر رسانید

له باب: شنو آید، شه زنده، باستر آباد رسیدند امیر علی در استر آباد توقف نمود، شه ک: ساری، آمل متن،

له آ: شه زنده: استعداد خود کرده بود و بعضی از نوکران امیر خضر خواجه و دیگر از مردم سپاهی که در اطراف بوده جمله

اتفاق نمودند، شه زنده: یکی شاه از بدخشان و رسیدن، شه باب: رایت، شه زنده: یکی رک به ترکستان ص^{۳۹۱}

بعد، شه زنده: بقتل رسانیده قصد او کرده، شه ک: امیر زانکه، آک: امیر زانکه، باب: امیر زنده: امیر زانکه

و آنحضرت در بارهٔ اورعایت فرموده اجازت داد، و نوکران فولادخان و امیرایدکو بهاد
و امیر ابسی که صاحب اختیار دشت قجاق و ممالک اوزبک بودند برسم رسالت رسیدند
و بیلاکات بادشاهانه از نشانها و جانوران شکاری رسانیدند، مضمون رسالت آنکه:
حسن مکارم اخلاق و لطف باثر اعراق آنجناب در ممالک آفاق خصوصاً در ولایات
دشت قجاق اشتهار تمام دارد درین ایام چون خطهٔ فاخره سمرقند که منشأ دولت و مبدء
سعادت بقر قدم مبارک زینتی تازه یافت و بتجدید آن ولایات تعلق بفرمان
برداران آن دیوان گرفت واجب نمود شرایط تهنیت بجای آوردن ملتس
آنکه بعد الیوم اصلاح ذات البین و اتفاق جانبین حاصل باشد بدیت
چو مادوست باشیم با یکدیگر بود راهبها امین از شور و شر

آنحضرت الیچیا را انعام فرموده بکلاه و کمر بادشاهانه نواخت و از برای فولادخان
و امیرایدکو و امیر ابسی* بیلاکات خسروانه معین ساخت و امیر حسن کارا که بحسن خلق و
لطف لطق موصوف بود مقرر فرمود که پیش فولادخان رود و از برای شاهزاده
جوان بخت میرزا محمد جوکی بهادر کریمه از خاندان خانی و دودمان چنگیز خانی خواستاری نماید
(ورق ۲۸۱) و دختر امیرایدکو را که از قوم منکقوت اند نامزد گرداند، و امیر حسن کا (۲۸۱)

له زبده: ۱ نیی، ۲ آ، ایسی، ۳ آ، ایسی، برای فولادخان رک بزباد ۲۲۶ ۲۲۷ آ زبده: قجاق، ۳ آ بیت، ۴ آ، و

(بجای از) ۵ زبده: شونقار، ۶ زبده: بعدش ۷: و غیره از تمسقات آن دیار،

۸ مضمون رسالت در مطلع مختصر است از زبده، ۹ ک: اغراق، زبده: اعراف،

۱۰ آ: قجاق، ۱۱ زبده: بود، ۱۲ زبده: مثل متن،

۱۳ زبده: وفاق، ۱۴ در زبده این اسم را حذف کرده است درین موضع، در آ

بب "ایسی" بجای ابسی،

۱۵ آ: منکقوت، زبده: منکفوت، ۱۶ آ: مثل متن،

عزیمت نمود، و درین اثنا* جمعی ترکمانان که در اُقرنچه و دهبستان بودند و در فتنه
پیر بادشاه قرار نمودند* برهنه نمودنی بخت کلاستر ایشان تیمور سالار ایل و الوس خود جمع
کرده و بیوریت اصلی آورده بشرف بساطبوس رسید، آنحضرت گناه ایشان عفو نموده
احشام را در آن مقام پورت داد و همه آسوده خاطر آرام گرفتند و نشستند*،

ذکر فرستادن جناب ولایت آّب شیخ زین الدین الخوافی بجانب سیستان

در سال گذشته گذشت که موکب ظفر نشان از یورش سیستان بازگشت و عزیمت
ماوراءالنهر فرمود ع^۱ اکنون چو بدولت و ظفر باز آمد

حکام سیستان تهید معذرتی نموده عرضه داشتند که اگر آن حضرت جناب ولایت آّب
شیخ زین الدین الخوافی را روان فرماید و خون اهل سیستان بخشیده هر آینه ایشان
امین شده بخدمت شتابند، آنحضرت ملتس میزدول داشته جناب ارشاد انتساب را

له زبده: چون امیر حسن کا با ایلیجیان متوجه آن جانب گشت در اثنای این حال، له ک: اقرنچه، آّب:

اقرنچه، زبده: افرنچه، لیسترنج ص ۴۵۴: اقرنچه، له با: قرار نمودند، زبده: متفرق شده بودند

و هر یک بطرفی گریخته، له زبده: کلاستران، له زبده: بعدش +: و غیره، له با: آّب: الحمد لله

(بجای و نشستند) له ک: درین، له از روی بی: ک آ، له ک: ج، آ: ح،

له در زبده: بعدش +: ادام الله تأئیده و خرس د؟ تهید: را که از دودمان زهد و تقوی (و) خاندان

درس و فتوی قطبی مدارالیه و عالمی معتمد علیه است در رسد و تعاون و رسد [رشاد] و تدین و

احاطت بعلوم اسلام و تبحر در معرفت شرایط و احکام بدرجه است که ابنای روزگار از بخار [بخار] خالص او

معترف [مغترف] اند و بفضیلت سبق و مزیت تقدم او معترف علم را بزیور تقوی آراسته اند، له آّب: بعدش +:
ادام الله میامن برکاته، له بخشد؟

رخصت عربیت فرمود و اکابر سیستان استقبال نموده وظیفه احترام بجای آوردند
 و جناب شیخ عنایت و مرحمت که حضرت خاقان سعید وعده فرموده بود به الهی آن
 ولایت رسانید اکابر آنجا مثل شاه مسعود و برادر شاه قطب الدین و قاضی سابق حرب
 و باقی اعیان سیستان باتبیع و کفن بدرگاه عالم پناه آمدند جناب شیخ زبان فصاحت
 بشفاعت اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ برکشاد و اِنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى
 بر خواند و بموقف عرض رساند که قدم صدق این جماعت از موضع ثبات لغزیده است
 و آنحضرت را درین باب اقتدا بسنت الهی باید کرد که با کمال قدرت و جلال بر ما تم
 و جرایم بندگان و قوف می یابد و در عقوبت اہمال و اہمال میفرماید و چون از در توبه
 در آیند توبه ایشان قبول میفرماید و روشنست که سیستانیان مدتها نسبت با این
 خاندان طریقه خدمتکاری و وظیفه جان سپاری بجای آورده اند و حالا اگر در کفران نعت
 ۱۰ قدمی گذارده اند و خاطر منور آنحضرت از رده جزای خویش دیدند و زیر قهر چشیدند
 و انگشت ندامت گزیدند و الحالہ ہذا بامید رحمت بادشاہانہ ع

باتبیع و کفن بر نیہ ساز آمده اند

آنحضرت را بواعث مرحمت جبلتی در حرکت آمده شفاعت جناب شیخ قبول فرمود
 و خط عفو بر جرایم ایشانش کشید و همه را انعام و اکرام نموده شاه نصرت و لدشاه
 محمود که در قلعه طوس محبوس بود اطلاق فرمود و صاحب اکابر سیستان پیش پدرش
 شاه محمود فرستاد و شاه مسعود ملازم اردوی ہمایون گشت

۱۵ مذکور نیست در شجرہ ملوک سیستان کہ در سیستان ص ۱۰۴ درج است

۱۶ بآب اک بعدش + بیت ما جان فدای خنجر تسلیم کردہ ایم خواہی بدار خواہ کش ای رای تست

۱۷ ک : اقتدی ۱۸ بآب زبده : جای ، اک : جایی ، درک : جای را بجزای تصحیح نموده

۱۹ درک بر سیستان ص ۱۰۴

ذکر آبادان گردانیدن شهر مرو

حضرت خاقان سعید پانزدهم ذی قعدۀ بطالع سعد و اختر همایون بر صوب بادغیس که متنزہات آن در فصل بہار خرم تر از روی نگار* و خوشتر از وعدہ دلدار نہضت فرمود و چون قواعد سلطنت بجمارت استقرار می یابد و معاقبت خلافت برآفت نشو و نما می نماید خاطر انور حضرت چنان اقتضا فرمود کہ شہر مرو را کہ عبور زمان در وں و ویران بود بحال عمارت باز آورد، و آن خطہ کہ از مشاہیر بلدان خراسان است و تختگاه سلاطین کامران و بدست بُر در روزگار و حوادث لیل و نہار در رہم رنجتہ* و از عمارات آن جز رسوم و اطلال نماندہ عمارت کنند و سیمین [از] شان [اعشار] و ستمائہ کہ تولی خان پسر چنگیز خان حکم بویرانی آن فرمود تا این سال کہ بنیاد عمارت شد | صد و نود و چہار سال گذشتہ بود، القصد آنحضرت فرمود کہ در مجموع بلاد

۱۰ خراسان ترک و تازی یک دور و نزدیک روی بدین مہم آورند، و نخست آب کہ قوام معیشت انسان بدان منوط بل اصل خلقت اشیا بر آن مربوط است جاری ساختند و فرمان ہمایون نفاذ یافت کہ آب مرو کہ از نہر مرغاب است و بند آن آب بُردہ و جوی اپناشتہ جوی را باز رو بند و بند را بندند و بدین امر خطیر از امراء کبیر علاء الدین* علیکہ

(۲۸۱ ب)

۱۰ بعدش در بآ + : بمین معدلت خاقان سعید ، ۱۱ بعدش در زبده + : سنہ اثنی عشر و ثمانیہ

۱۲ زبده : خوشتر از جہہ یار ، ۱۳ زبده : خرم تر ،

۱۴ بعدش در زبده + : جہ عرصہ وسیع آن قابل عمارت و زراعت بسیار است ،

۱۵ زبده : اطراف و جوانب آن در رہم رنجتہ ، ۱۶ در نسخ مطلع — : از روی زبده نوشتہ شد ، نیز

رک بہ ترکستان ص ۴۴۶ بعد ۱۷ آ : نفاذ ، ۱۸ آ : کنند ، زبده : کشد ،

۱۹ زبده : بند مرغاب ، ۲۰ بآ : علاء الدولہ امیر ، زبده — ،

کو کلتاش و امیر موسی و از دیوانیان امیر علی شفقانی مقرر شدند و کاری که فرضا بادشاه
 باخیل و سپاه یکسال نتواند کرد باندک مدتی و سهل فرصتی با تمام رسید و زمینهای چون
 دل عاشقان خراب و بیسان کار هنرمندان بی آب چون رخسار خوبان و عذار لاله دیوان
 طراوت و صفا و رونق و بهایافت و اطراف و جوانب که مسکن اراک و اماکن ثعالی
 بود منبت درختان ریای و منبت مرغان خوش الحان گشت و سال اول پانصد و هج
 عوایل بزراعت مشغول شد و خدایق بتمدن و توطن آن بایل شدند طول بجوی از سر
 بند تا دروازه علمدار که مقبره بریده و حکم و علمداران حضرت رسول الله علیه و آله و سلم
 است دوازده فرسنگ و عرض در اوایل بسیت گز تا پانزده گز و عمق از پنج گز کمتر نیست
 و در شهر مساجد و بازارها و حمامات و خانات و خوانات و مدارس و دیگر بقاع خیر ساختند
 و چون آب رفته بجوی مرو باز آمد و عمارت شهر ساخته [دور و اخته] شد امراء متوجه پایتخت

له زبده: اصحاب کتاب، شک: شعانی، باب: شعانی، زبده: شقایق، تصحیح از روی آینه کج بود ۲۲۲

له زبده: کار یکساله بادشاه صاحب [۱] اقتدار که باخیل و چشم بسیار و الوس و لشکر بسیار بدان قیام نمایند بود،

له زبده: و چون روی کار، شه باب: آتاب، زبده مثل متن، شک: از آب، شک: مثبت، شک: بنیت،

باب: بنیت، [زبده: بنیت] و مغرس درختان رمان [دریان] و سیب مغرش [منبت و مغرش] مرغان [خوش]

الحان کرد [۲]، له زبده: از سر بند مرغاب تا بد دوازده [دروازه] علمداران محرو است که مقبره [بریده] و حکم است

و ایشان علمداران حضرت رسالت علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات است [اند] دال دروازه بدیشان

منسوب است قریب دوازده فرسنگ (در کت بریده بجای بریده، تصحیح از روی باب: آتاب، بجای رسول صلی الله

علیه و آله و سلم اند) رسول الله علیه السلام، و در باب: رسول الله علیه الصلوة والسلام، برای بریده بن النصب

و الحکم بن عمرو الغفاری، رکت به معجم البلدان ج ۲ ص ۵۱۱ و ۵۰۴ و موضوعی که در حواشی معجم البلدان ج ۵ ص ۳۴۱ و ۳۴۲

ذکر است، در کت 'اند' نوشته است بجای است، له زبده: عرض هنر و در اوایل بسیت گز گرفته

و در او اضربا زده گز رسید و عمق آن در موضعی که زمین همواره بوده از پنج گز، هیچ جا کمتر نیست، له از روی آینه زبده

سریرا علا گشتند و حضرت خاقان سعید تا آب مرغاب^۱ برفت و بسبب گرمی هوا بنجایلیاق
 کیتو باز آمد و در آن فضای دلکشای آداب عید^۲ی بجای آورده عازم دار السلطنه^۳ همراه شد
 بیت بیمن عون الهی بدولت و اقبال رسید موکب عالی بمستقر جلال*

ذکر وقایع ممالک فارس و عراق و شهادت میرزا

پیر محمد و جلوس میرزا اسکندر

سابقاً بموقف عرض رسید که میرزا اسکندر بشیر از آمده میرزا پیر محمد او را دلجوئی نموده^۴
 و عزم تسخیر ولایت کرمان فرمود و مرا حل پیوده بمنزل دوجابه^۵* (۹) رسید، خواجه حسین
 شربت دار که میرزا پیر محمد او را از طبیب زادگی بمرتبه امارت رسانید و در ملک مال
 صاحب اختیار مطلق گردانید^۶ آن ناپاک با جمعی بی باک بر غدری اتفاق کردند و شب
 در خرگاه آن بادشاه عادل سلیم القلب در آمده او را بدرجه شهادت رسانید^۷ و میرزا
 اسکندر آگاه شده با دو رفیق طریق شیراز پیش گرفت^۸ و بعد از دو شب از روز باقبال و

۱۰

له در نسخ مطلع - قیاساً افزوده شد، زبده: برفت و چون هوا گرم بود بجانب کیتو مراجعت نمود، ۳ زبده: بمبارکی
 و سعادت بمقر عز و جلال نزول فرمودند، ۳ زبده: ذکر قایمی که درین سال هشتصد و دوازده در فارس و عراق واقع
 شد الخ، ۳ بعدش با: بعون مہیمن خلاق ۳ رکب به ص ۱۳۶، ۳ در زبده بعدش +: و امیرزاده
 اسکندر نسبت برادر طریق خدمت و ملازمت پیش گرفت، ۳ با: دو حامه، بب: دوجامه، زبده: دوجامه،
 در زبده ص ۱۸۸ منزلی بنام خرّمه در نسخ مہجوم مذکور است ۱۶ فرسخ از شیراز بجانب کرمان، شاید که آن مراد است،

۳ زبده: که کی از نوکران و تربیت یافتگان امیرزاده سعید شهید و مخفور و مہر و بود و او را از مرتبه رکابداری بدرجه امارت و
 سرداری رسانده خیال سلطنتی در دماغ بیداشده، ۳ ک: و آن، ۳ آ: زبده: عذری، ۳ با: رسانیدند، زبده: رسانند
 ۳ با: زبده: راه ۳ در زبده بعدش اولاً مضمون ص ۱۳۸ س ۹۵ را آورد پس زان مضمون ص ۱۳۸ س ۱۳۸ بعداً، ۳ آ: شب: روز،
 زبده: مثل متن،

سعادت از دروازه دولت درآمد و بجانه امیر تیمور خواجه که قائم مقام میرزای سعید
شهید بود رفته صورت واقع بازگفت امراء که در شهر بودند آن حرکت از میرزا اسکند
گمان بردند و چون لشکریان رسیده شرح قضیه باز نمودند* اعیان و کلویان فارس
بامیرزاده اسکندر بیعت کرده او را بپادشاهی برداشتند و خواجه علاءالدین محمد که
کلانتر کلویان بود بضبط شهر و بار و قیام نمود و خواجه حسین بعد از فراغ از آن واقعه
بادشاه سعید برادر خود خواجه علی را فرمود که بوதாக* میرزا اسکندر رفته او را نیز
شریت شهادت چشاند و [ع] او هم عیان باد بشیر از رفته بود

و امیر عبد الصمد* همان زمان بطرف یزد رفت و باقی امراء مطیع حسین ناپاک
شدند (ورق ۷۸۲) و آن ملعون بظلمتی هر چه تمامتر بظاہر شیراز آمده و در (۷۸۲)
میڈان سعادت چتر بالایی سر او داشته* از چهار طرف شهر جنگ انداخت و بدرب
موردستان آمده با کلو علاءالدین محمد سخن گفت و جوابهای محکم شنید و میرزا
اسکندر در درون دروازه آن سخنان را شنید* و آن روز تا شب از طرفین
تیر انداز بیاه مردانه و جنگهای بهادرانه کردند و آخر روز یکی از امراء از دروازه

له این دروازه مذکور است در شیراز نامه ص ۲۵، له زبده: تیمور خواجه و جماعت امراء له با: نمی بردند زبده

مثل متن، له زبده: ناکاه متعاقب این خبر میر شیخ رسید و برد (کذا) مصدوقه آن عال کو اهی داد باور کردند،

له آ: بامیر له در زبده ذکر می از این خواجه و کلویان نیست، بظاہر صاحب مطلع مانندی دیگر را نیز پیش

نظر داشت درین موضع، له با: بازار - برای باروی شیراز رک به نزده ص ۱۱۴، لیستریج ص ۲۵۰

و شیراز نامه ص ۲۵، له با: حسن، له از روی آ، له در زبده بجایش: با جمعی بطرف وثاق

له ک: رفت، تصحیح قیاسی است، له ک ب: چشامید، آ دو مال عبارت زبده، مثل متن،

له ک آ: از روی نسخ دیگر ثبت شد، له زبده: امیر طاهر (طاهر)

بامیر عبد الصمد (رک به ص ۱۳۸) له فقط درک، زبده: شربت دارد (بجای ناپاک) له زبده: بی باک (بقیه حاشیه بر صفحه ۱۶۲)

مُوردستان بشهر درآمد و خواجه حسین آگاه شد سرایسمه و از راه جعفر آباد عازم یورت گشت، و امراء و لشکر میل میرزا اسکندر کردند، و میرزا اسکندر شمشیر کشیده فرمود که دروازه موردستان کشایند تا امراء و لشکریان در آیند و در آن شب دیوار عبور یوم النشور بر صراط ظاهر شد، روز دیگر صباح آن نابکار نمک بجرام مخدوم کش بجانب کرمان فرار نمود و میرزا اسکندر جمعی را که شرار شرارتشان زبانه کشیده بود سیاست فرمود، و مملکت فارس بی مانع و مُنازع بحکم استحقاق و حق وراثت تحت تصرف و تسخیر درآمد بیست

در ثنا اسکندر ثانی که گویم رواست زانکه سد مملکت به از اسکندر داشته*
و امراء که میرزا پیر محمد ایشان را بطریق منغلای بکرمان فرستاده بود ازین خبر متفرق گشته عازم شیراز شدند، امیر صدیق در راه حسین لعین را گرفته و یک گوش او

۱۰

و بقیه حاشیه ۱۶۱ جمهور امراء که در لشکر بودند بعد از دو روز دیگر تیرتیبی هر چه تا ستر، طایفه زبده - محله میدان سعادت

بظاہر بیرون دروازه سعادت بوده باشد برای دروازه سعادت رک به زجه ص ۱۱۴، لیست رنج ص ۲۵۰ و شیراز نامه ص ۱،

۱۶ محله بنام موردستان مذکور است در شیراز نامه ص ۱ و کتب ۱۶ زبده (ص ۱۱۴)؛ چون شب درآمد

بعضی از امراء میل بجانب امیرزاده اسکندر کرده اند و چنین استماع افتاد که اول کسی از اتباع امیرزاده سعید شهید که بشکر

امیرزاده اسکندر ملحق شد امیر جنید تواجی بود حسین شربت دارد و یک که او را کاری از پیش نبرد و هر زمان نکبت و خذلان او

زیادت میشود و روز دیگر علی الصباح با معدودی چند بطرف کرمان قرار فرار نمود؛ (در باب کشادند بجای کشایند و درآمدند بجای در آیند)

— برای جعفر آباد رک به شیراز نامه ص ۱، صحراء جعفر آباد بیرون دروازه مسطر (دروازه اصفهان جالی) بود در

شمال مشرق شیراز (شیراز نامه ص ۱) (حاشیه این صفحه) ط ۱۶: مزاحم، زبده مثل متن، ۱۶ زبده - ۱۶ در ابتدا می این فصل صاحب

زبده گفته بود که میرزا پیر محمد چون بداعیه تسخیر کرمان چند منزل قطع کرد بعضی امراء لشکر بطریق منقلار روان کرده امیر صدیق

و توکل و امیر بیان و عبد الکریم و آن لشکر منقلار اس (؟) ک... بطریق قراول روان شد ۱۶ زبده؛ ایشان بعضی از مواضع

کرمان غارت کرده بودند که ناگاه آن خبر بدیشان رسید که بجانب شیراز محاذت نمودند و از یکدیگر متفرق شدند،

بریده با خنجر برسم نشانی پیش مرزا اسکندر فرستاد و او را بمزار شیخ سعدی قدس سره*
 آورده بعضی از ریش و بروت او تراشیدند و آرایش خاتونانه کرده برگاهشان گذاشتند
 و کلاه دولت بر سر نهاده پیش میرزا اسکندر آوردند، میرزا اسکندر از و پرسید
 که چرا قصد قتل برادر من کردی؟ گفت اگر من قصد او کردم ترا خود بد نیامد،
 میرزا اسکندر کار دکشیده بدست خود چشم راست او را از حدقه بیرون آورد
 و فرمود که او را بزخم چاقی هلاک کردند و سر او را با صدفهان فرستاده تشریف آوردند و بعد
 از دو سه روز که آویخته بودند سوختند و مجموع امرا پیش میرزا اسکندر جمع آمدند
 و داروغه بیزد* با آنکه نوکر قدیمی خاندان عمر شیخی* بود مخالفت نموده امیر عبدالعزیز
 و طاهر را گرفت و بیک ملک آغار که مخدومه او بود غارت کرده از شهر بیرون
 راند و میرزا اسکندر خبر یافته امیر عبداللہ و عبدالکریم و خواجہ محمود خوارزمی را
 بمحاصره یزد فرستاد و خود عازم اصفهان شد و در صحرائی کوشک زرقوریتهای
 فرمود،

۱. بجای س اتاس (و او را بمزار . . . سوختند) در زبده فقط این جمله را دارد: با عقوبتی تمام او را
 هلاک کردند، ۲. باب، مزار سعدی در شرقی شیراز است، رکب شیراز نامه ص ۳۴، ۳. بعد در باب: را
 که باب: خاتونان، ۴. ک: کاد، ۵. باب: نشانیدند، ۶. باب: و ادام،
 ۷. باب: نرم، ۸. باب: ۹. از روی آیت، ۱۰. آیت: بود،
 ۱۱. زبده: کو تو ال شهر و قلعه یزد، ۱۲. باب: قدیم عمر شیخی، زبده: قدیمی خاندان عمر شیخ،
 ۱۳. زبده بعدش: که بد آنجا رفته بودند، (رکب به ص ۱۶۱ مع ح ۱۳) ۱۴. ک: یک ملک الخ، آ:
 یک ملک الخ، زبده: و خاتون معظمه بیک ملک اتارا که در آن واقع سرسبز گشته بود غارت کرد و با اکثر رستاران
 حرم بے حرمتی کرد مخدومه خود را، ۱۵. زبده: ۱۶. زبده بجایش: بنفس خود بعد از ضبط ممالک فارس و فواحی آن
 ۱۷. زبده: کوشک زرد، زبده (ص ۱۳۴): کوشک زرد (نسخه دیگر: کوشک زرد)، رکب برای کوشک زرد (یا زرد) بے سترخ ص ۲۸۲،
 ۱۸. آ: قورلیتهای،

ذکر سلطان مقتضم

و پیش ازین سلطان مقتضم بن زین العابدین بن شاه شجاع که امید گاه
دودمان اولییه و پشت و پناه خاندان مظفریه بود گذشته شد احوال چنان بود که
چون پدرش را بسم قند بردند و بجانب شام افتاد و بعد از واقعه حضرت صاحبقران عازم
عراق و آذربایجان شد و امیر قرا یوسف اورانیک دید و روزی چند در تبریز بعباش
گذرانید بعد از آن باتفاق امیر بسطام جاگیر و سنمونی قاضی احمد صاعدی غریب اصفهان
کرد و میرزا عمر شیخ بن میرزا پیر محمد و امیر سعید برلاس و امیر جلبانشاه که در اصفهان
بودند باستقبال رفته و جنگ ناکرده متوجه یزد شدند و امیر شاه نوکر جلبانشاه
در کاشان بود باتفاق صاحب اعظم خواجه غیاث الدین سیدی احمد ضبط شهر کرده
و خود را از کاشانیان و کاشانیان را از لشکر سلطان مقتضم نگاه داشتند و شرط حزم بجای آوردند
و امیر فاضل از میرزا عمر شیخ که عازم یزد بود جدا شده در کوشک زر پیش

۱۰

۱۰ بعدش در آ+ : سلطان، زبده مثل متن - مقتضم دختر شیخ ادیس بن حسن الیکانی (۷۵۴ - ۷۷۶) بود، ۱۰ در نسخ
مطلع - زبده : کشته بر... (یک کلمه محوشه) احوال چنان بود که، ۳ زبده : متوجه عراق کشته جنگگاه در کردستان
کردانید و از آنجا تبریز پیش امیر یوسف رفت، (در آذربایجان بجای آذربایجان)، - رک به ص ۱۱۳ بذیل قایم نشد،
۱۱ بعدش در زبده + : اکابر تبریز مجموع پیش او تردی کردند از آن جهت که نبیره سلطان ادیس بود،
۱۲ زبده : نظام، ۱۳ در زبده بعدش + : و امرای ترکمان و آذربایجان و عراق،
۱۴ زبده : و فاضل و امیر (بجای و امیر) ۱۵ آبا، جلبانشاه، بب (بهر موضع) : جلبانشاه،
زبده مثل متن، ۱۶ زبده : و بهم نارسیده باز گشتند و قلعه و شهر اصفهان باز گذاشته خانه خیر (کذا) متوجه
یزد شدند و فاضل در ولایت بر آن باتفاق جماعتی از امرای (از) نشان جدا گشته روی بجانب امیر زاده
اسکندر آورد (رک به ص ۱۱)، ۱۷ زبده ذکر امیر شاه و کاشان (ص ۸ قاس ۱۰) را ندارد، ۱۸ رک به ص ۱۶ ج ۱۸،

میرزا اسکندر آمد و صورت ا حال بعرض رسانید؛ میرزا اسکندر امیر صدیق و امیر کیویش (۲۸۲ ب) و بیان را در عقب امراد که جنگ ناکرده بطرف یزد رفته بودند فرستاد و خود متوجه سلطان مختصم گشت، و در حوالی آتشگاه هرد و لشکر بهم رسیدند و جنگ در پیوست و اصول و اعیان فارس بجانب سلطان مختصم رفته و دشمن دلیگرشته نزدیک قول میرزا اسکندر راندند* اما لشکر اسکندری به نیروی بازوئی حیدری دود از دودمان مظفری بر آوردند و سپاه سلطان مختصم پشت داده روی بگریز نهاد؛ اکثر سرداران آذربایجان و عراق دستگیر شدند و پای بند تقدیر گشتند* و سلطان مختصم بدر اصفهان رسیده خواست که اسپ از جوی جهانرود شاهزاده مردی گران بود خود را نگاه نتوان داشت بقفا افتاده*، دلاوری از عقبش رسیده سر او را از بدن جدا کرده و آتش فتنه او فروشت؛ و ملک فخرالدین نظنری نیز کشته شد و امیر بسطام جاگیر بجانب ری ۱۰

له در زبده گفته است که میرزا اسکندر حال اختلال امرای اصفهان و نزدیک شدن مختصم و جماعت لشکر آذربایجان از تقریر فاضل و جماعت خبر گیران معلوم فرمود، ۱ بعدش در زبده ۲: [با] تومان و قشونات که تعلق بدیشان داشت، ۳ به بنفس خود، با بنفس نفیس زبده: بنفس خود با همه لشکر، ۴ بعدش در زبده افزوده است که میرزا اسکندر فاضل را بنوازش بادشاهانه سرفراز گردانید و از منزل فوشه [قوشه] بعضی امرار (که نام ایشان شمرده است) بطریق منقلا روانه اصفهان کرد، ۵ برای این مقام رگ به زنه ص ۵۰، ۶ بعدش صاحب زبده گوید که امرای که باصفهان رفته بودند بعد از دخول در شهر و تصرف دروازه قاضی احمد صاعدی بغوغاء عامه شهر از جادراکه (چادراکه) ایشان را خراج کرد امرابار دو معاودت کردند و روز دیگر که اغرق ملحق شد تعبیه صفوف براراسته مقابل همدیکر ایستادند؛ (بعدش می گوید که سلطان شاه که در میمنه بود بر دشمن غلبه کرد و مقابل خود را از جای براند و امرای ساقه و قول دشمنان را منہزم کردند) ۷ زبده، ۸ آذربایجان، ۹ آ: عراقیان، ۱۰ زبده: و ایشان را در پی کرده تا بحوالی اصفهان رفتند، ۱۱ آ: مرد، ۱۲ آ: بقفا افتاد، ۱۳ ک: نظری، با: مظفری، زبده: نظری، ۱۴ زبده: —،

رفت * وقاضی نظام الدین * احمد صاعدی طوق تعصب و گردن انداخته با اتفاق رعایای
چهار دانگه و دودانگه از کوتا، اندیشی ال دراز پیش گرفت * و هر چند میرزا اسکندر یلچی
فرستاده فائده نداد و مسموع نیفتاد، و بدان واسطه آن بهار و تابستان تا نصف خزان
در بیرون اصفهان خرابی تمام واقع شد * درین ولایت میرزا ستم از حضرت خاقان سعید
اجازت یافته نزدیک اصفهان رسید قاضی احمد صاعدی که از متهوران جهان به
سر آمده بود با دیگر سرداران استقبال نمود، و میرزا اسکندر خبر یافته امیر عبدالصمد را
که از حبس یزد خلاص شده بجانب ورزنه آمده بود روان فرموده * و امیر خان سعید
بر لاس را بتاخت جرباذقان تعیین نمود * و موکب اسکندری عازم دارالملک شیراز
شد،

۱۰ جمعی امرای میرزا پیر محمد که از اصفهان متوجه یزد بودند و امرای میرزا اسکندر
صدیق و کیومرث و بیان که تمام متعاقب ایشان عزیمت نمودند بکدگیر رسید جنگ
کردند * و لشکر میرزا اسکندر غالب آمد، امیر جلبان شاه بر لاس بصدیق و کیومرث پیوست
و امیر شیخ محمد جوان و امیر خان سعید بر لاس از راه کرمان بخراسان رفته بمبیرا

۱۱ زبده : سرداران اصفهان را بعضی بوزعه و رعایای (رعایای) چهار دانگه و دودانگه
از کوتا اندیشی ال دراز در پیش نهادند، ۱۲ بعدش در زبده + : و آخر کار بدان اسخامید
که غلات بیرون شهر سوخته شد و خانان اهالی ولایت برداخته کشت، ۱۳ زبده :
منتصف خریف بمکاح و میامت کدرانیدند، ۱۴ زبده بعدش + بن امیر
عمر شیخ هماد، ۱۵ زبده -، ۱۶ زبده : عبدالصمد را بوزنه فرستاد، (آ :
ورزنه (بجای ورزنه) اک : ورزنه؛ برای این مقام رک به زبده ص ۵۱) ۱۷ زبده : نامزد
میرزا دکان (جرباذقان) کرد (مکرا)، برای جرباذقان یا گل پایگان رک به لیست رنج ص ۲۱۰،
۱۸ زبده : اما قضیه یزد بیشتر تقریر کرده شد که امرای اصفهان متوجه یزد شدند و امیرزاده اسکندر (بقیه قاصد ص ۱۸۹)

رستم پیوست و باعث گشته و اجازت یافته بعراق آمد چنانچه مذکور شد،
 و امراء میرزا اسکندر که بمحاصره یزد رفته بودند یزدیان تنگ آمدند و امیر عبد
 را از حبس بیرون آورده جهت صلح پیش میرزا اسکندر فرستادند و طاهر را نیز گذاشتند
 و ابابکر که سردار یزدیان بود طاهر را قایم مقام خود ساخته نیمروز از قلعه بیرون آمد
 طاهر فرصت غنیمت شمرده در قلعه که بطرف شهر بود در بست و دروازه بیرون آتش
 قاصدی همخان با و پیش امراء فرستاد و امراء لگام ریز در قلعه تاختند و مهملات آن
 مضبوط ساختند و بسیار از اشرار قتل آمدند و میرزا اسکندر امیر یوسف خلیل را بکومت یزد مقرر نمود
 و چون ممالک فارس و بعضی از عراق عجم میرزا اسکندر را مستخر و مسلم
 شد عرضه داشتی بخدشت حضرت خاقان سعید فرستاد و پیغام داد که بعد از واقعه
 جانسوز برادر سعید شهید کارها بر سنن استقامت بفر دولت قاهره منتظم است و ۱۰

(بقیه حاشیه صفحه ۱۶۶) صدیق و کیومرث را بر عقب ایشان بفرستاد چون بدان جماعت رسیدند جنگ کردند و

(در بآ جمعی از امرای بجای جمعی امرای) آمدن میرزا رستم مذکور است برص ۱۶۶ س ۴، ۵ آ؛ امراء بجای لشکر،

له ب - ، ۵ آ؛ آمدند، ۳ له رک برص ۱۶۴ ح ۸، ۵ له زبده؛ با معدودی اندک ردی بکمران نهادند و

در انجانی راه نیافته خود را بخراسان انداختند و با میرزاده رستم حلق (ملحق) شده و او را باعث کشته بران که

از بندگی حضرت اجازت توجیه بجانب عراق طلبید - عبارت متن درین موضع خالی از ایجاز مغل نیست،

حاشیه این صفحه: - ۵ له زبده؛ عبدالقصد را گرفته بودند اطلاق کردند، ۵ له آ و زبده؛ نیمروزی،

بآ مثل متن، ۳ له زبده؛ بجبهتی را غنی از خانه بیرون آمد، ۵ له زبده؛ بست، ۵ له زبده؛ و بموجب

فرمان امیرزاده اسکندر اکثر آن جماعت بقتل رسانیدند، ۵ له آ؛ خلیل، ۵ له آ و زبده؛ خلیل، ۵ له آ، بحضرت،

۵ له زبده؛ بعد از ذکر واقعه دل کداز جانسوز و نایب تنگاه بکردوز برادر سعید شهید خود ... صورت

واقعات اینجائی بجز عرض رسانید که بفر دولت قاهره ... بعد از جنین واقعه شکر باری تعالی و جسامت واجب

است [که کارها بر سپان (سنن ۶) استقامت و وقف (۹) ایشار و اختیار منتظم گشت، ۵ له یعنی میرزا پیر محمد،

عرصه ممالک از مزاحمت اخذ مستغنی و التماس نمود که از برادران هر که صلاح دانند
نامزد عراق گردانند تا ممد و معاون یکدیگر باشند و حضرت خاقان سعید رقم اختیار
بنام میرزا بایقرا کشید و طبل و علم و عبید و خدم و سایر اسباب بادشاهی مرتب داشته
(ورق ۲۸۳) روان فرمود و بمیرزا اسکندر نوشت که چون لطف بیزدانی و فضل

ربانی اسلاف ما را بحض عنایت نفاذ امر و جریان حکم کرامت فرمود و از اسلاف
باخلافت رسید و خدای تعالی آن فرزند را مقالید امر و نهی مملکتی که بتختگاه سلیمان
علیه السلام منسوبست ارزانی داشت شکر آن بجا باید آورد تا موجب دوام
دولت گردد و بر موجب ملتس او سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ میرزا بایقرا را
متوجه آن صوب گردانیدیم باید که طریقه عافیت مسلوک دارد تا عقد الفت
انتظام گیرد و کار موافقت التیام پذیرد بحمد الله که جناب فرزندی ازین وصایا
مستغنی است اما بنا بر تذکار تکرار می نماید منتظر از خصایص کرم و لطایف شمیم فرزندی
آنست که برادران و صلت رحم را در ظل شفقت خویش دارد چه رعایت اقارب را
در ثبات دولت اثر می شست هر چه غظیم تر اکنون صدق شفقت ما بر اخوان خویش

له ک: مزاحمت، زبده مثل متن، له ک: مستغنی، آیت: مستغنی، زبده: مستغنی تصحیح

قیاسی است، له زبده: برادران او، له در زبده بعدش: که به هامت (بشهامت) و

جلادت و بهادری موسوم بود، له زبده: و مضمون این کلمات (بجای و): صاحب مطلع حسب عادت

خود مضمون را مختصرتر از زبده درج نموده، له برای وجه تسمیه مملکت فارس به ملک سلیمان و تختگاه سلیمان رکت به

مجدد تعلیم و تربیت طهران شماره ۱۱ و ۱۲ ص ۸۹، بعد، له در زبده می گوید که شکر بجای باید آورد تا بمزید

انعام مخصوص گردد و از جهت استدامت آن مواهب سنیه بر پنج عدل و طریق احسان سلوک باید کرد، له

ک: نه، له با: صله، زبده مثل متن، صله رحم را مصنف گویا بمعنی خویش و اقارب آورده

است، مثل اهل رحم، له ک: است،

لازم شناسد و پیوسته طریق مکاتبات مسلوک داشته ابواب مراسلات مفتوح دارد و آرزویی که باشد اعلام نماید تا در اتمام آن وظایف اهتمام مبذول افتد و باجا موصول گردد، انشاء الله تعالی،

ذکر فرستادن میرزا خلیل سلطان بجانب عراق و آذربایجان

میرزا خلیل سلطان ملازم حضرت خاقان از ماوراءالنهر به راه آمده بود و آنحضرت او را در محل نیک فرود آورده مواجب بواجب تعیین نمود و نوکران او را رعایت فرمود و میرزا خلیل سلطان چند روز بعیش گذرانیده خدمت پیش گرفت و روز و شب خود را نقش شادروان قصر دولت آنحضرت ساخته ملازمت پایتخت سلطنت را قبله حاجات دانست آنحضرت را مهر و محبت در حرکت آمده اسباب سلطنت او مهیا فرمود، و امراء و نامدار مثل امیر حمزه قزوینی و بیک فولاد و خضر سپاهی و صدر حسن و خواجگی را با ده هزار سوار نامدار تعیین نمود که متوجه عراق عجم و آذربایجان شوند که تعلق بدیوان پدر مرحوم [امیر] میرزا انشا داشته و هر جا توانند مستخلص گردانند و هر کجا مصلحت دانند مقام کنند، و آنحضرت فرمود که رایات همایون متعاقب متوجه آن بلاد است، و میرزا خلیل سفتم ذی قعدة عازم عراق گشت و درین اثنا نوکر میرزا اسکندر هر قوچاق

لهک : و ضایف : با - به بت - سه زبده : امیرزاده ،

که زبده - (در آیه (قریباً بهر موضع) : آذربایجان) ، سه کت : بواجب ، تصحیح از روی آ

و زبده ، که کذا ایضا در باب زبده ، که بت : فولاد ، زبده شل ستن ، که کت : سپاهی ، آذربده : سپاهی ، زبده - : نه فقط اک : دو ، زبده شل ستن ، که آو بت زبده - : عبارت زبده و پنج تراست یعنی : امیر حمزه قزوینی ... و غیرهم با مقداره هزار سوار در زمره او معدود گردانیده [مقرر فرموده که متوجه عراق العجم] ، که زبده : پدر مرحوم مغفور میرزا ، که زبده : روز جمعه سفتم ذی القعدة سنه اشنی (کذا) عشر (کذا) و شانزده ، که آ : هر قوچاق ، بت : هر قوچاق ، با : قوچاق ، زبده : صورت قوچاق ، نیز رک به ص ۲۰۴ س ۱ ،

توچین از جانب فارس رسید و بلیکات بادشاهانه بعضی رسانید و اخبار آن دیار بازگفت و آنحضرت او را تربیت و عنایت فرموده خوش بازگردانید و سخنان خوب فرستاد*،

ذکر قایم عراق اعرب و اعجم و احوال سلطان احمد

سلطان احمد سال گذشته که تسخیر ولایت خوزستان فرمود مقصود نیزه دار را در آن قلاع* تعیین نمود و عازم دار السلطنه بغداد شد، و آخر زمستان او را در بغداد عارضه پیدا شده بدلات اطباء میل هوای بیلاق نموده تازیانه شیخ المشایخ اویس قرنی قدس سره آمد، و مزاج او روی بصحبت آورد و او را بر عزم جانب سلطانیه دلالت کردند و نمودند که بسطام جاگیر اصفهان رفته و پیشش بایزید کودکی در آنجا نشسته*، بجزر آوازه شما قلعه باز میگنارد، و خر مشاه در گزینی زیادت

۱۰

مبالغت کرد و سلطان بهمدان آمد و شنید که بسطام شکسته حال از اصفهان باز

طه زبده: و پیش کشها که امیرزاده اسکندر فرستاده، ۳۷ بعدش در زبده + : و شرایط تهنیت

و رسم خدمت بجای آورد، ۳۸ زبده —، ۳۹ کاک —، از روی نسخ دیگر، —

(عنوان در زبده این طور است: ذکر احوالی که درین سال شصت و دو و زده در بغداد و عراق و (کذا) عجم واقع شدند نسبت سلطان احمد) ۴۰ زبده: در ششستر، ۴۱ بعدش در زبده + : و

زمستان در بغداد گذرانید، ۴۲ زبده گفته است که در ۲۲ محرم ۱۱۳۸ «باجمعی ملازمان و اناقان

عزیمت بیلاق فرمود»، ۴۳ اک: زیادت، ۴۴ با: زمان، — برای مزار اویس قرنی رک به زبده

ص ۱۹۲ و ۱۹۳، بنظر مزارعی که در کردستان است مراد باشند، مشاهد اویس در دیگر مواضع هم هست رک به

معجم البلدان ۲: ۵۹۶، ۴۵ زبده: بسر خود بایزید با هزار مرد در آنجا گذاشته، و او کودکی است، ۴۶ زبده: شنید

که امیر بسطام از اصفهان مراجعت نموده شکسته و خراب حال جنابک با بازنده نوکر سلطانیه رسیده — رک به ص ۱۶۵،

گشته* و از عزیمت سلطان آگاه شده معصوم برادر خود را در سلطانیه گذاشت
و باره بیل رفت ، سلطان | در قروق سلطانیه فرود آمد ، و حکام اطراف
بتخصیص سید عبدالرزاق که بتغلب حاکم قزوین شده بود پیش سلطان
آمده و بتشریفات بادشاهانه مخصوص شد ، سلطان قاصد پیش معصوم فرستاده
و عهد های نیکو داد و التفات نکرد ، سلطان گفت صبر کنیم تا خود پیش ما آید و این
اشاره از بغداد خبر آید که او پس نامی بفرزندی سلطان منسوب شده و جمعی مفسدان
خیال سلطنت در دماغ او نشانده اند ، سلطان را مجال توقف ننماید بسرعتی
تمام بحوالی بغداد آمد و عقد جمعیت آن جماعت از هم ریخته هر کس بجانبی گریختند
و مانع بن شلیت که خمیر مایه آن فساد بود و او پس مذکور گرفتار شدند

۱۰ ذکر احوال آذربایجان و امیر قرا یوسف

امیر قرا یوسف موسم بهار با میر شمس الدین محمد دواتی و امیر سیدی احمد*

له آ: باردیل ، (در زبده هم اردیل نوشته است) ، له یا: غرق ، بب: قرون ،
له یا: قاصدی ، زبده: کس ، له آ: بسرعت ، (در زبده گفته است که سلطان احمد متوجه
بغداد شد و روز هفتم مجد و بغداد رسید) بلای این او پس رگ برص ۱۲۸۰ هـ زبده: بعضی بدست افتادند و بعضی بگریختند
له آ: شعیب ، اک: نسیب ، زبده: شیب ، له زبده برین افزوده است
که چند تن دیگر هم در قید اسیر [اسار] افتادند و لشکر در عقب هزیمتیان رفتند و هر کدام
می یافتند بدکیران می رسانیدند و کرت و گیر احوال آن طرف بر پنج استقامت باز آمد و باقی
آن سال سلطان احمد در بغداد بعیش و خرمی گذرانید ، له بب: قرا یوسف ترکمان ؛
زبده: یوسف (بجای قرا یوسف) ؛ در زبده بعدش + : درین سال اثنی عشر ، له یا: محمود ،
زبده مثل متن ، له آ: دواتی ، زبده: دواتی ، له زبده: سید احمد بصر جلال الدین .... بعد

و ازون شمس الدین عزیمت صحراء موش کرد، و ملک صالح والی ماردین خبر
فرستاد که امیر قرا عثمان قصد ماردین کرده، اگر بفریاد نرسند اختیار از دست
خواهد رفت؛ امیر یوسف از راه بیابانی که از انجا براق با دمی توانست گذشت
و فلک را از دیدن آن سر حیرت میگشت بحد و داند آمد، و امیر قرا عثمان
لشکر بصحرای کشیده هر دو سپاه بهم رسیدند و میان ایشان محاربه عظیم رفت؛ صحرای
موش و حوش و طیور را بساطی شد پرفایده و سماطی پرمایده؛ عاقبت قرا یوسف
غالب آمد و قلعه ماردین را تصرف نموده داروغه نشان داد و لشکر اجازت داده
آن تابستان در سیلاب الاطاق گذرانید و فصل خزان بدولتخانه تبریز آمد،
و لشکر بجانب ولایت شکی فرستاد؛ والی آنجا امیر سیدی احمد* بالشکر در برابر
آمد؛ و مردم قرا یوسف یراق جنگ ندیده بعضی مواضع شروان را غارتیدند و به

۱۰

له آ: اوزن، باب: اوزون، زبده مثل متن، ۷ رکب بیست و پنج ص ۱۱۶، ۷ آ: امیر، زبده مثل متن
برای ملک صالح بن داود ارتقی رکب بزبده و ص ۷۲۹، ۷ زبده: میردین، ۷ در زبده بعدش + : با فوجی
ترکمان خوشخوار و دلیران روزگار، - برای قرا عثمان بایندی آق قویونلو رکب بزبده و ص ۲۵، ۷ در زبده گوید که امیر
شمس الدین بدلیسی و امیر سهند و دیگر امرای آن دیار در رکاب امیر یوسف روانه گشتند، ۷ آ: بیانی، ۷ زبده
(بهر جادین سطور) آمد نوشته است و گفته که قرا عثمان قلعه آمد را استحکامی هر چه تمامتر داده بود، نیز رکب به
ص ۲۳۱ ج ۱، ۷ باب: بصحرای موش (زبده: در صحرائی آمد فریقین بهم رسیدند) ۷ ک: زبده: بر
له آ: امیر قرا یوسف، زبده: امیر یوسف، ۷ نامش در زبده: امیر بیر علی، ۷ ک: گذار نسخ مطلع بدون
'را' ۷ در زبده گفته است که امیر یوسف در ریح الاول سنه اثنی عشر و ثمانه از انجا (یعنی از ماردین)
مراجعت نمود، ۷ تا نسخ آمدنش بدولتخانه تبریز در زبده: [۰۰۶] نزد هم جمید الاخر سنه اثنی عشر و ثمانه،
له باب: شکی، باب مثل متن زبده: شکی ولایتیت در ارمنیه برود که قریب بغلیس (جمع البلدان ۳۱۱ و ۳۱۲)
له در اداسطرحب (زبده) ۷ زبده: سید احمد پسر سعید علی، ۷ ک: بکنا آب که آمد (زبده) ۷ ک: دیده، نسخ دیگر مثل متن

تبریز آید و دهم ماه شعبان سلطان احمد کس فرستاده التماس نمود که چلکاء همدان را جهت بیلاق با اینجانب گذرانند امیر یوسف التفات نموده فرستاده را اجازت داد و بیست و هفتم شعبان ملک عزالدین شیر (کذا) با پیشکشهای لایق آمده امیر یوسف را از فرستادن لشکر بجانب شروان منع کرد و کسان بشروان روان کرده امیر شیخ ابراهیم را بر صلح دلالت کرد و او بنا بر صلاح مسلمانان شکسته بسته صلحی برهم بست و امیر یوسف آن زمستان در تبریز گذرانید و خشک سال بود فصل بهار عاشر ذی قعدة خبر آمد که کیامرد طالقانی و مرید بکنه نواحی قزوین را غارت کردند امیر بسطام در حدود قزوین بایشان رسید و آتش حرب برافروخته بسطام غالب شد و امیر یوسف از الاطلاق باو نیک آمد و آنجا جمعی از شیخ حسن حاکم آرزو بخان (کذا) شکایت کردند امیر یوسف چهل و پنج روز محاصره کرده مردم آرزو بخان بتنگ آمدند و تضرع و زاری نمودند امیر یوسف مرحمت فرمود و شیخ حسن پیشکشهای مناسب فرستاده خود نیز بخد مت آمد و امیر یوسف او را تربیت و عنایت فرمود و در ولایت ارض یک قلعہ نیک داد و آرزو بخان را بناصرالدین پیر عمر که وزیر او بود تفویض فرمود و این احوال در شهر سنه ثلث عشر و ثمانمائه واقع شد و درین و لاخبر آمد که سلطان احمد عازم تبریز است

له آیت : اجازت فرمود ، زبده : اجازت مراجعت داد ، ۵ زبده ، ۵ آ : شیر

(کذا ایضاً در مطلع ص ۴۳۳) ، زبده ، ۵ زبده : مولانا عبدالرحمن جندی (۹) و امیر حاجی مسافرا

با تو خود بطرف شروان فرستاد ، ۵ آ ، ۵ با (بهر موصح) : قرا یوسف ،

شک : مرید ، با اک زبده : مرید ، ۵ آ : بکنه ، با : تکیه ، زبده مثل متن ،

۹ در زبده گوید که اخئی فرخ [فرج] پسر امیر بسطام خبر شنیده [به ؟] بدر فرستاد امیر بسطام در ۲۶ سوال آگاه

شده متوجه آن طرف شده است و در روز جمعه ذی القعدة در حدود قزوین بیکدیگر رسیدند ، (بقیه عاشره ص ۴۴)

وقایع سه شلث عشر [ة] وثمانمائه

ذکر هفت بادشاه برین قلم بهرم قهر و ولایت باوراء النهر*

حضرت خاقان سعید غم پورش ماوراء النهر جزم فرمود و بسبب این عزیمت آن بود که در اواخر ذی الحجه خبر آمد که امیر شیخ نورالدین گردفته برانگیخته و خاک اوبار بر فرق روزگار خود پخته با جمعی بی باک بجوالی سمرقند آمد و امیر شاه ملک از سمرقند بیرون آمده و نزدیک قزل رباط بهم رسیدند و یک شب از طرفین پاس داشتند بیت سفیده چو بر زور کهسار پدید آمد از دور رخشان شیر

(بقیه حاشیه صفحه ۱۷۳) نه زبده: از تبریز متوجه الاطاق شد و در راه شکارکنان بحدود اولنگ رسید و از اولنگ بجای باونیک، یا قوت این کلمه را اولنگ ضبط کرده است، اما لیسترنج من اولنگ دارد نه زبده حسین، نه کس از روی آشت شد و زبده نیز مؤید آن است، نه آ: ارض پیک زبده: از خنیک تصحیح قیاسی است، برص ۲۴۱ شهر از خن مذکور است شاید که از خن و ارغن یکبیت و صواب آنست که در زبده است، نه ل: یک، ب: نیک، آ: سک، اک زبده: نک، نه آ: ب: (بهر موضع) از رنجان، نه زبده: اوایل شهر، نه بجای ثلث عشر نه زبده: از بغداد اعانم حاشیه این صفحه: نه نسخ مطلق و زبده: ثلث عشر نه آ: بماوراء النهر، نه بعدش در زبده: سنه اثنی عشر (کذا) و ثمانمائه زبده: یا غی کشته است و لشکر بسیار فراهم آورده از باساقیان [یا ساقیان] و احشاه [احشام] آن نواحی با غلبه برجه تمامتر، نه از روی با ب: اک، نه زبده: جناحه بین العسکرین قریب یک فرسنگ زیاده نبود، بهم رسیدن ایشان بقول صاحب زبده "روز یکشنبه پانزدهم ذی الحجه سنه اثنی عشر (کذا) و ثمانمائه بود"، نه آ و زبده: سپیده، نه بعدش در زبده: بینداخت این چادر لا جورد بیار است کیتی بدیای زرد،

هر دو لشکر صفها آراستند، از طرف امیر شیخ نورالدین چند پشته بود و لشکر او تمام
 نمی نمود دست چپ و راست او بهم پیوسته بیکبار جمله حمله کردند [ورق ۲۸۴] (۱۲۸۴)
 و بر قول امیر شاهملک زده از جا برگرفتند و امیر وفادار گرفتار شده شکستی
 تمام بلشکر امیر شاهملک رسید و شاهملک باز گشته بطرف قرآنیه بیرون
 رفت و بکوه الاقصر اق* که میان کش و سمرقند است پناه برد،

و چون مضمون این قضیه بمسامع جلال رسید فرمان فرمود که امرای نادر
 چون مهر و سپهر تیغ زن و سپه دار مثل امیر ضراب بهادر و امیر یادگار شاه ارلات و امیر توکل
 برلاس و امیر نوشیروان برلاس و امیر محمد صوفی ترخان و امیر یوسف خواجه و امیر
 عجب شیر متوجه ماوراءالنهر شوند، و جمعی امراء چون امیر حسن صوفی ترخان*

له در زبده + قریب یک فرسخ عرض لشکرایشان بود، له زبده: صف لشکر،

له زبده: دست چپ و راست امیر شیخ نورالدین بتدریج بقول او پیوست و لشکر مقابل
 تصور آن کردند که مین و سیار یا غنی مکر عربیت کرید دارند که از جایش خود نابدا شدند و بعضی گفتند
 مکر میخواستند که مکر می کنند و کمین کرده و ایشان را در کشند و بسبب فتنها و کرد بسیار بر کیفیت این
 وقوف نیافتند و بعد از آنکه عساکر شیخ نورالدین تمام بقول او پیوست یکبار جمله حمله کردند،

له در زبده گوید که شاه ملک از آنجا متوجه شهر شد و در نزدیک شهر جمع آکند و صلاح ندیدند که بشهر روند
 شک: قرآنیه، آ: قرآنی، له زبده: و میل بجانب کوه کرد و بالا قسراق، د با: الاقراق بجای
 الاقصر اق* له در زبده گفته است که لشکری جبار چون مهر و سپهر دار و یسان شهاب و سهاک [سماک]
 نیزه دار و بجز گذار بامرای عظام... شل فلان و فلان... "متوجه آن طرف گردانید"، له اک با:
 سردار، بب: سپر، له ک: صوفی، له از "و امیر یوسف خواجه" تا "امیر حسن صوفی ترخان" را
 فقط در آن ندارد، له بعدش در زبده +: ابن شیخ علی بهادر، له بعدش در زبده +: و دیگر

امرای قشونات. له زبده: امیر اعظم امیر حسین صوفی ترخان و امیر الیاس خواجه،

وامیر محمد بیگ و امیر محمد خواجه نامزد ولایت قوس و مازندران شدند که از آن حدود بر
خبر باشند و شاهزاده جوان بخت معزالدین میرزا بایسنقر قایم مقام آنحضرت
در دار السلطنة به راه مقرر شد و موکب همایون بطالع سعد و فال میمون چهاردهم
محرم بعزم پورش ماوراءالنهر هفت نمود،

و در منزل مرو و از جانب سمرقند عرضه داشتی رسید که بزرگان سمرقند مقدم هم خواجه
کامل الدین* عبدالاول و خواجه عصام الدین و قاضی صلاح الدین و مولانا قطب الدین
وامیرک دانشمند و خواجه فضل الله ابواللیثی* فرستاده بودند مضمون آنکه: روز دوشنبه
شانزدهم ذی حجه خبر محاربه امیر شیخ نورالدین و امیر شاه ملک سمرقند رسید و همان
روز محمد الیقزابد* روانه آمده سخن شیخ نورالدین رسانید، سمرقندیان بتیر چرخ اورا چنان
زدند که بر پلاس نهاده پس بردند و روز جمعه امیر شیخ نورالدین* خود بدر شیخ زاده
آند که محافظت آن با تمام خواجه عصام الدین و اولاد شیخ زاده ساغرچی بود و
سخن گفته، کشتی جواب نداد، و بدر آهینین رفت که خواجه عبدالاول و قاضی
صلاح الدین آنجا بودند و سخن گفت، خواجه عبدالاول گفت ما مردمان طالب علمیم
ما را با حکومت کاریست، حاکم ما میرزا شاه رخ است، فرزند خود را با نایبی* این جا

لا بعدش در زبده + : و امیر علیکارا نیز مقرر فرموده بودند که در هرا باشد، ۱۷۶ ک : مرود، زبده : مرود
- مرو و تلفظ مرو الروذ است جمیع ال خراسان را، رک به یاقوت ۴ : ۵۰۵، ۱۷۶ با و زبده -، ۱۷۶ زبده :
فصل بن ابولیت سمرقند، ۱۷۶ در زبده می گوید که عرضه داشتی از فلان و فلان آند و نوکران امیر موسی کا
وامیر بابا تیمور نیز مصاحب رسید، ۱۷۶ ک و زبده : البقرا، ۱۷۶ زبده : بدر در واده شهر،
۱۷۶ زبده -، ۱۷۶ مذکور است در زبده ۲ : ۶۹۰، ۱۷۶ ک : ساغرچی، آمل متن، زبده :
صاغرچی، ۱۷۶ آ : کس، ۱۷۶ با : باقایی، اک : بامینی، عبارت زبده : فرزند خود را اینجا
گذاشته بود : بادی (نایبی) [نیز نصب فرموده]

گذاشته بود شما ایشان را گریزانید؛ ما شمارا تا اجازتِ حاکم نباشد اختیار نخواهیم داد، و بزرگان بعد از عرض این سخنان التماس نموده بودند که هر چند زودتر این جمع فقرا را از دست ظالمان خلاص دهند، حضرت خاقان سعید قاصدی چون باد بسمرقند فرستاد* و از سرعت نهضت همایون بشارت داد و در منزل جیکتو با شیخ نجشی* نوکر امیر شاهیملک عرضه داشت آورد که میسر را بلغ بیگ در کنار آب بموضع کلف پُل نشسته و این بنده با امیر نوشیروان متوجه بسمرقند گشت؛ و در موضع قلبله از جانب امیر مضراب خبر آمد که امیر شیخ نورالدین رسید، و شرح آن چنانست که چون شیخ نورالدین ظفر یافت امیر رستم طغای بوقارا بضبط بخارا فرستاد؛ و جنگیز افلازرا بکش؛ و خود متوجه بسمرقند شد، و چون آنجا اختیاری نیافت عم زاده خود امیر شیخ حسن را فرمود که بکنار آب رفته حصار ۱۰ کرکین را محاصره کنند، درین اثنا پسر امیر خداید حسین بی اجازت امیر شیخ نورالدین بمنزل و ولایت خود رفت* و وهنی تمام بحال او راه یافت، و فادار را که مقید داشت قتل آورده بترمد آمد؛ و میرزا محمد جهانگیر بن میرزا محمد سلطان را که در ولایت حصار بود بهر حیل و تدبیر پیش خود آورد*، درین اثنا شنید که امیر

له زبده: نوکری سلطان نام که بر سوم سفارت و آداب رسالت تملی [تملی؟] یافته بود مصاحبت [مصاحب]

ایشان روانه گردانیده، له کذا ایضاً در زبده - برای جیکتو (یا چاکتو = طالقان) رکت به لیسترنج ص ۴۲۴ ح،

له بآب: بول، زبده - اسم این موضع ریا قوت و مستوفی کالیف نوشته اند و لیسترنج کالیف یا کلیل، له بآ: قلیل،

زبده: قیل، له زبده: بترمد آمده است (بجای رسید)، له زبده: امیر زاده، له ک: جنگیز، زبده: غکر،

له در زبده گوید که شیخ حسن عمزاده او بود، له بآب: مقرر فرمود، له آ: کند، زبده: بعضی از عساکر

خود با امیر حسن ... داده مقرر گردانید که بکنار آب روند و حصار کرکین را محاصره کنند، له آ: ولایت

خود رفت، زبده: متوجه گوشه شد، له زبده: حصار شادمان، له در زبده (لقیه حاشیه بر صفحه ۴۲۴)

شاه ملک بسمرقند آمد و رایت ظفر نشان از طرف خراسان بآمویه رسید، شیخ نورالدین میرزا محمد جهانگیر را بجانب بسمرقند برد و بآمویه آنکه شاید مردم آنجا او را پیش آیند و جنگیز اغلان و عبد الکرم امیر سیف الدین را در نزد برابر امیر مضراب گذاشت و سلطان بایزید را بکلف افرستاد که مقابل میرزا الخ بیگ را نگاه دارد و خود بسمرقند رفته بر شهر دست نیافت و دوسه روز در بلخ و لکشا و کان کل گذراند،

و چون حضرت خاقان سعید بمنزل قاقو تو رسید نوکر امیر شاه ملک آمده سر دولت تو تو آچی را بار دوی هایون رسانید و آنحضرت بالشکرهای بحر جوش بکنار چون بکلف آمد که میرزا الخ بیگ آنجا بود و سلطان بایزید که از مخالفان در برابر گرفت و فری نمود چون خبر وصول رایت فرقد ساسی و اعلام سپهر آرای شنید و بگریز نهاده خیمها انداخت و مضمون من نجی برآید

(بقیه حاشیه صفحه ۱۷۷) تفصیل این را دارد، یعنی این که نورالدین میرزا محمد جهانگیر را "تطبیح کرده است و عانود که من این مملکت را از بهر تو گرفته ام و از برای تو شمشیری زغم و امیر صاحب قران .... بتو وصیت کرده است امیرزاده اعظم بدان ملتفت نشد تا چند کثرت مکر کرد و انید" و بعضی از نوکران قدیمی امیرزاده محمد سلطان ... مثل امیر بشرد و امیر جنید ایان (۹) و حمزه سلدوز و غیره را فریبی چند داد که شما چرا این امیرزاده را نمی آرید من رستم (۹) بسمرقند نخواهم (کذا) بود بولایت خود باز میگردم شما اگر او را پیش من می آورید امیر و حاکم بسمرقند کرد و شما هر یک امیری معتبر شوید ایشان بدین قول فریفته شدند و امیرزاده محمد جهانگیر را بی اختیار [پیش] شیخ امیر نورالدین آوردند،

حاشیه این صفحه: - له آ: رفت و رایت، له آ: امیر شیخ، له آ: عکر، بب: جکر، با: جکر، زبده: جکر، له زبده: عبد الکرم بن امیر یوسف الدین، له زبده: کوشک - برای مال این باغ رکت به یزدی ۹۱۲ بعد و بآرنامه بذیل واقعات ۹۰، و برای کان کل رکت به یزدی ۱۱۲: ۲ و ۶۳۵، له آ: قاقو، دیگر نسخ و زبده مثل متن، له آ: دولتمور، بآب: دولتمور، زبده مثل متن، له بعدش در زبده: که او را امیر شیخ نورالدین فرستاده بود که لشکرهای نواحی بسمرقند را ضبط کند، له در زبده گوید که بگردار مرغابی آب آمویه را بنا (کذا) ساخته دوسه ساعت توقف نمودند بعد از آن روی گریز آورده خیمها بپیداختند (آ با آ آورده بجای نهاده)،

فَقَدْ رَزَمَ دَسْتِ آوِزِ سَاخْتِ؛ وَ چُونِ خَبَرِ گِرِ نِجْتَنِ سُلْطَانِ بَا یَزِیدِ دَر تَرَنَدِ بَچْکِیَزِ
 اَعْلَانِ وَ عِبْدِ الْکَرِیمِ رَسِیدِ اَیْشَانِ نِیَزِ فَرَارُ بَرِ قَرَارِ اَخْتِیَارِ کَرَوَنْدِ؛ وَ فَرْمَانِ قَضَا جَرِیَانِ
 نَفَاذِ یَافِتِ کِه عَسَاکِرِ مَنصُورِه بَادِ پَایَانِ آتَشِ گِذَارِ دَر آنِ دِرِ یَایِ مُغَرِّقِ کِه دَجلَه وَ
 فَرَاتِ نَسَبِتِ بَآنِ جَوِیْجِه بَاشَدِ وَ کَرُ وَا رَسِ دَر جَنْبِ آنِ چَشْمُه مَنایِدِ وَ سَنَدِ وَ مِیْرَمَنْدِ
 وَ رِپَلوِیِ آنِ جَدولِ تَقْوِیمِ بَاشَدِ رَا نَدَنْدِ؛ وَ رُوزِ جُمُعَه سَهْمَتِ سَهْمِ صَفَرِ مَوکِبِ مَنصُورِ اَز
 آبِ عُبُورِ فَرمودِ؛ وَ اَمِیرِ مُضَرَّابِ نِیَزِ اَز گِذَرِ تَرَمَدِ گِذَشْتَه بَارِ دَوِیِ اَعْلَا آندِ؛ وَ اَشْخَرْتِ
 مِیْرَزَا لُغِ بَیْگِ وَ اَمِیرِ مُضَرَّابِ رَا بَجَانِبِ کَشِ فَرَسَادَه بَا سَیْکِیِ رَوَانِ شَدِ سِیْتِ
 هَمِیْرِفَتِ بَا هَوِشِ وَ رَا می دُرَنگِ کِه سَیْرَتِ پَشِیمَانِیِ آردِ وَ بَچْکِیَزِ
 اَمِیرِ شَیْخِ نُورِ الدِّینِ چُونِ اَز عُبُورِ سِپَاَهِ طُفَرِ پِنَاهِ آگَا هِ شَدِ تَجَلْدِیِ نَمُودَه اَز حَوَالِیِ
 سَمَرَقَنْدِ عَازِمِ کِنَارِ آبِ گِشْتِ؛ اَمِیرِ شَاهِ مَلِکِ سَوَارِ وَ پِیَادَه سَمَرَقَنْدِ جَمْعِ سَاخْتَه
 ۱۰ بَا فِیلَانِ وَ بَزَرِگَانِ بَعَزِمِ رَزَمِ اَمِیرِ شَیْخِ نُورِ الدِّینِ بَیْرُونِ آندِ؛ وَ اَو عَطْفَه عَنَانِ
 کَرْدَه بَرِ اَیْشَانِ تَاخْتِ وَ صُلُوتِ اَو سَمَرَقَنْدِ یَانِ رَا پَرِ اَیْشَانِ سَاخْتِ؛ وَ اَسْلَحَه وَ

شاه آ: بجکر، باب: بجکر، زبده: بجکر، شاه ک: قرار، شاه ک: فرار،
 شاه ک: حویج، آ: جوع، زبده: مثل متن، شاه در زبده گوید که امیر مضراب و لشکرها که در ترند
 بودند نیز از آب گذشته بار دوی همایون ملحق شدند، شاه آ: بعدش در زبده+:

زندی پشیمانی آیدت بار تودر بوستان تخمندی مکار

شاه زبده: از گذشتن بندگی حضرت از آب، شاه زبده: متوجه آن طرف گشت، چون بمنزل خور... بلاق
 رسید شاه ملک لشکر سوار و پیاده سمرقند جمع کردانیده از سمرقند بیرون آمد و میلانی [پیلانی] که در سمرقند
 بودند آراسته کردانیده بیرون آورد و بزرگان سمرقند نیز با ایشان موافقت نمودند با استعدادی هر چه تمامتر بر عزم
 آنکه از عقب شیخ نورالدین بروند و بروی زنند، شاه آ: برایشان، شاه بقول صاحب زبده هنوز لشکرها یکدیگر
 نرسیده بودند که سمرقندیان بگریختند،

اموال گرنیگان را گرفته شوکت او زیادت شد و از غایت غرور با خود مختار گردید
در برابر لشکر منصور آید و بزرگان سمرقند* امیر شاه ملک را بر واقعه کثرت ثانی
لامت گونه میکردند؛ امیر از بزرگان متوهم شده ایشان را از شهر همراه خود بیرون
آورد و میرزا احمد میرک* با پانصد سوار از ولایت خود بمدد امیر شاه ملک رسیده
باتفاق عازم اردوی شدند و سایر امراء و سپاهیان سمرقند بشرف بساط بوس مشرف
گشتند و میرزا الخ بیگ قوچینان نواحی کش را جمع آورده بموکب ظفر قرین پیوستند*
و غلبه و کثرت تمام در سلک خدمت انتظام یافت،

و امیر شیخ نورالدین نیز مستعد جنگ و جدال و حرب و قتال شده در حوالی قزل رباط
و آب یام میمنه و میسر و قلب و جناح بسوار و پیاده برآراست و شرایط سپاه آرائی و
مرآثم لشکر کشی بجای آورد* و سپاه حضرت خاقان سعید بتایید ملک مجید آراسته
بود، و در وقتی که هر دو سپاه صف کشیده در برابر هم رسیدند امیر شیخ نورالدین
در حق امیر بیشتر بدگمان شده او را بقتل رسانید و فرموده مَن اَعَانَ ظالماً

نه زبده: در شهر سمرقند بزرگان، نه زبده: امیر احمد، نه صاحب زبده می گوید: و امیر بابا تیمورخان
در سمرقند تعیین کرد و باقی امراء مردم سباهی که در سمرقند بودند با جمهم متوجه بساط بوس بنده حضرت کشته
و لشکرهای قوچیان (کذا) که در حوالی کش بودند بمجموع با میرزاده . . . . الخبیک کورکان
پیوستند و باتفاق متوجه اردوی همایون گشت (در آحوالی بجای نواحی) نه در زبده: و عساکر
منصوره . . . . در کنار آب قشقه جمع گشتند، نه صاحب زبده گفته است که شیخ نورالدین در
حوالی قزل رباط و آب [یام] لشکرهای خود ساخته گردانید و چون رایات همایون متوجه او گشت میمنه
و میسر خود تعبیه داد و قلب و جناحین بسوار و پیاده مرتب و مزین گردانیده الخ — برای آب یام
رک بیزی ۱: ۱۵۰، نه باب: لوازم، زبده مثل متن، نه در زبده (بر ورق ۱۳۱ و ۱۳۲)
اعیان هر دو سپاه را که در چپ و راست و غیره بودند نام بنام شمرده است، نه زبده —

سلطه الله علیه سرخوش ظاہر گردانید*، دلاورانِ طرفین روی سوی میدان آورده
آتش حرب بالا گرفت و نایره قتال اشتعال یافت یک پسر امیر خدا پیدا از
جانب مخالف جنگها، مردانه کرد و میرزا احمد میرک* پیش رفته اورا گریزانید
و باید و را فرود آورد* و قوچینان آثار شجاعت ظاہر کردند و آنحضرت که ع
همیشه یاد منصور و مظفر

بخود آهنگ جنگ فرمود؛ و پر دلان قول و دلاوران قلب بیکبار در حرکت آمدند
و نسیم فتح و مظفر* بر علم دولت حضرت خاقان سعید وزید و شیخ نورالدین مغرور
منہزم گردید و در یک ساعت چنان لشکر بی عدد پامال بلا و پی سپر رنج و غنا
شدند* انظمه

چاک دامن تیره دل افکنده سر کوتاہ عمر چون گل و چون لاله و چون گرس و چون یاسمن
[ورق ۲۸۵] بعضی را که سعادت ازل رہنمونی کرد روی عجز بر آستان بیچارگی (۱۲۸۵)

نہادہ آیت فاعترفنا بذنوبنا فھل الیٰ خذوچ من سبیل را عذر خواہ جرم
و گناہ ساختند و جمعی را کہ مستحق سیاست بودند آنحضرت عنایت فرمود،

و روز شنبہ نہم ربیع الاول صورت واقعہ روی نمود و یازدہم ماہ باز چہرہای فر
سایہ دولت بردار السلطہ سمرقند انداخت و از شعاع آفتاب اعلام و از تابش
ماہ خیام اطراف آن بلدہ را منور ساخت و زیارت والد بزرگوار یعنی صاحب قران

سہ زبده: السداد ردی و باید و بردست چپ شیخ نورالدین بودند و احمد میرک بر قبول دست راست شاہ رخ سلطان

سہ زبده: امیر احمد، سہ زبده: فرود آمد، سہ زبده: قوچیان، سہ آ، سہ آ، سہ ک

از روی آ و نسخ دیگر ثبت شد و زبده ہم مویدا نیست، سہ در زبده گفته است کہ سپاہ بچہ شیخ از آتش تنج آبدار

انکہ بقا گشتند و پیل حمد جلد پامال بلا و پی سپر رنج و غنا شدند، سہ نسخ دیگر: بیت، سہ از "وزارت والد"

تا "استمداد فرمود" را در زبده ندارد، سہ آ ب، و (بجای یعنی)،

ندارد دریافته بسایر مزارات متبرکه قیام نمود، و از روحانیت اکابر آن دیار و بلاد
 استمداد فرمود، و اهالی سمرقند بار دیگر از چنگ نوایب و قبضه حوادث خلاص یافته
 شرایط تهنیت بجای آوردند و آنحضرت هر یک را باندازه رتبت بر بساط قربت
 مجال داده، و امیر شاهملک را با سپاهی نامدار بجانب اترار فرستاد* تا هر کرا از
 اتباع شیخ نورالدین در آن دیار ببیند مستاصل گرداند، و چون مهمات ممالک
 ماوراءالنهر بتازگی نظامی گرفت و کارها بتازگی قوامی یافت حضرت خاقان سعید
 بفال میمون و طالع مسعود عزیمت مراجعت فرمود و بپشتیم ربیع الاول* از دار السلطنه
 سمرقند بصوب خراسان روان شد و در حوالی کش بر رای اعلا عرضه داشتند که
 حمزه سلطه و زو جمعی فتنه انگیز بعد از انهمزام شیخ نورالدین بجانب حصار شادمان فتنه
 دست از عناد و فساد کوتاه گردانیده اند، آنحضرت امیرضراب را بدفع فساد آن
 مفسدان فرستاد و موکب ظفر شعار از خزارایلغار کرده عنان جهانکشای بسمن
 غزال رفتار غزاله دیدار داد، و چون خورشید بر سبز خنک فلک سوار گشته روان شد
 و اوایل ربیع الآخر در دار السلطنه هراة نزول فرمود ع
 اعلام تو بر عالمیان میمون باد

له تین و تبرک (سجای قیام)، له بب و زبده: دست، له در زبده + : ابواب فوائد و عوائد
 بر شریف و دنی و فقیر و غنی کشاده آمد علی الخصوص جماعتی که در محافظت و نگاه داشت شهر بیعی [سعیی]
 نموده بودند بزیادتی عنایت و تربیت مخصوص گشتند، له زبده: فوجی از حشم منصور در متابعت منصوره
 امیر شاهملک و امیر یار کارشاه و امیر موسی کا و سلطان بایزید امیر عثمان (کذا) بر تعاقب هزیمتیان جو
 ابرو باد روان و بفرمان شدند، له آو دیگر نسخ: داند، له در زبده (ورق ۱۳۷) گفته است که امر و عسکری
 که بطرف اترار روان نواحی رفته بودند در آن موضع خرابی بسیار کرده بودند و اتباع شیخ نورالدین در آن دیار بکلی مستاصل
 گردانیده و متعلقان او را بر انداخته و اکثری از جماعت که این فتنه برانگیخته (بقیه حاشیه بر صفحه ۱۸۳)

ذکر آمدن الیچیان اطراف چون موکب همایون در مستقر دولت آرام گرفت

چون دار السلطنه هرات از سعادت نزول موکب همایون رونق و صفایافت و
انوار عدالت آثار بر اطراف آن بلده تاخت و جهانیان را بغیایات بیغایات بهره مند
گردانید و مراسم خیرات و منافع حسانت باقصی الغایه رسانید لاجرم صنادید عالم روی
امید بدرگاه معظم نهادند و خود را ذره وارد در تاب آفتاب دولت آنحضرت جلوه دادند
آوردن و رسائل با صنوف و ضایل و فنون و سایل بدرگاه سلاطین پناه فرستادند [امیرایدکو
بهادر از ولایت اوزبک و دشت قیچاق و امیر شیخ ابراهیم از ولایت دربند و شروانات و
امیر سید عزالدین از هزاره جریب و پسر امیر سید علی کیا از بلده ساری و امیر حسن کیا از قلعه
فیروزکوه و از ولایت گرمسیر و قندهار و چند روز متعاقب ازین ولایات الیچیان
میرسیدند و پیشکشها مناسب گذرانیده سخن حکام خود را بوسیله امراء عظام بعرض

(بقیه حاشیه صفحه ۱۸۲) بودند در زمره عبید و سلک موالی معدود و منتظم شدند شاه زبده در روز پنجشنبه

بیت و نهم ربيع الاول شاه آ، عالی، زبده مثل متن، شاه زبده مصحفاً: بیلدوز، شاه بابا، خوار،
زبده: موضع هزار، شاه زبده -

حاشیه این صفحه ۱ - شاه آ و نسخ دیگر، بغایات عنایات، شاه زبده: معاهد، شاه از روی اک و بادوب
در زبده گوید که "الیچی" امیرایدکو و "توکران" امیر شیخ ابراهیم و خوشان "سید عزالدین" و "پسر" امیر سید علی کیا و
"نایب" امیر حسن کیا و "امراء صده جات" از قندهار و گرمسیر آمدند که اک - شاه آ: قنجا، برای
حدود این دشت رک به لین پول ص ۲۷۲ ج، و شار موای ص ۳۹، نیز رک بزهره ص ۲۵۸، شاه بابا: هزار جریب،
زبده: هزاره جریب و قدیم (تصحیف فتریم: رک به لیسترنج ص ۳۴۲) شاه در داوند: رک به لیسترنج ص ۳۴۱،

میرسانیدند درگاه جهان پناه سجده گاه ملوک جهان و بوسه جای صنادید ایران و
توران گشت، بیت

ز بسکه بر در او سجده میبرد ملوک مجال نیست قدم راز از دحام چباه
حضرت خاقان سعید الیچیان را بکرامت تشریف و عنایت انعام شرف خست
و همه را عنایت بیغایت نموده اجازت فرمود،

ذکر آمدن مودود و گریزی و پیر بدرگاه عالم پناه*

امرای گریز و قندهار که الیچیان بدرگاه عالم پناه فرستاده بودند در اثنای
عرضه داشت باز نمودند که پیر محمد پسر امیر قتل و برادر امیر تومان قندهاری که به پیرک
مشهور است بر مودود و خروج کرده او را از ولایت بیرون تاخت و مودود و پیرک
متعاقب رسیده | خاک درگاه عالم پناه را سرمه دیده امید ساختند و مودود و پیرک
که ضِدَّانِ لَا يَجْتَمِعَانِ تَبُودُنَا بَرِّیک در خانه ملازمت مینمودند بیت

چنان بساخت جهان اهوای دولت او که از طبیعت اخلاص و رقت ناسازی
امرائی بزرگ در دیوان اعلامه ایشان را پرسیدند و بغور قضیه رسیدند، صورت

له: غایت عنایت با: غایت رعایت (له زبده ۴۰ اب): ذکر منازعت مودود و گریزی و پیرک و آمدن ایشان پیش
بند کی حضرت، (له زبده: امرای صده جات که از ولایت گریز و قندهار آمده بودند در پایه سر بر اعلی عرضه داشتند که
کلمات "و بدرگاه عالم پناه" را فقط در کت دارد، (له کذا ایضا دراک و زبده، آ: ملوک، ب: قتل و، با: قتل و،

له در زبده افزوده است که اکثر مردم آن ولایت با پیرک اتفاق نموده اند، (له کذا ایضا در زبده) (له در نسخ مطلع
ب: از ردی زبده نوشته شد) (له زبده ۴۱ اب): بعد از تفحص و تحقیق معامله ایشان جنان معلوم شد که در اول کناد از طرف
مودود بود و پیرک بران حرکت از رکذا) بعون عنایت بندگان حضرت سلطنت شعاری .... اقدام نمود آن لیری
باستظهار محرمت و عاطفت نواب کامیاب کرد (باب ۲: از جانب مودود خواسته بود بجای از جانب مودود بود)

واقع در آینه عدالت چنان روی نمود که غبار کدورت بحقیقت از جانب مودود بود* ،
حضرت خاقان سعید گذشته را عفا الله عما سلف بر خوانده و آینده را مثال عالی ارزانی
داشت که حکومت به پیرک مفوض باشد و مودود در پایه سر را علی بملازمت قیام نماید* ،

ذکر عمارت مدرسه و خانقاه حضرت خاقان سعید

که درین سال با تمام پیوست

درین سال که موکب همایون فال از ولایت ماوراءالنهر حاووت فرموده دار السلطنه
هراة در غایت معموری و آبادانی بود، و مدرسه و خانقاهی که حضرت خاقان سعید
بنیاد فرموده بود با تمام پیوست، و حسن تمام آن بلده را از طراوت و لطافت
آن بقاع روی نمود، و درین مقام جوآ و خوش خرام قلم بدست یاری رقم چند قدم
در صفات دار السلطنه هراة خواهد پیمود،

۱۰

در صفات دار السلطنه هراة

دار السلطنه هراة بلده ایست و لکشا ترا از بوستان ارم و خطه جانفزا تر
از گلستان های عالم اسوادی چون گیسوی ماه رویان دلاویز و معموره چون
چهره سیمبران طرب انگیز، خواص دم عیسی در انقباس نسیمش مضمرو حیات
آب خضر و نشاط باده جان پرور در صفات هوایش مخمر، هوای جانفزا ایش

له ک: یعنی، که زبده برین + : و فیما بعد بر امثال این حرکات اقدام ننماید که زبده بعدش + :

صم، که زبده: بملازمت رکاب فلک فرسای مشغول گشت، هم مضمون این هجاء را تا آخر ص ۵ ص ۱۹۰،

در زبده ندارد، که ک: جوادش، آتشستن،

در لطافت و اعتدال مایه بخش نسیم بهار قصرهای زرنگارش برکنار آبهای
 خوشگوار جنت تجرّی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ نعت عمارات و پذیرش
 اِرم ذات العِمارِ وصف طربخانه‌ها فی نظیرش الَّتِي كَمْ مَخْلَقٍ مِثْلُهَا
 فِي الْبِلَادِ مصر را از سوز فراق روی عزیزش جامه در نیل و نیل را از غیرت
 زلال او سنگ در قندیل بیت

از آب روی رود بهری بر جمال مصر نیل کشیده را بنود رونق و بهار*
 آیش خاک را در چشم کوفت نشانده و چشمه حیوان را در ظلمات حیرت نشانده، و
 بلدان خراسان که اشرف ممالک اقلیم رابع تواند بود دار السلطنت (بهرات)
 در آن بلدان قریب بمركز واقع است، چه طول هر اقلیم از مبدأ که جزائر خالداست
 صد و هشتاد درجه گرفته اند و عرض از خط استوا نود و درجه و ازین نود و درجه
 شصت و شش معمور است باقی در طرفین از افراط گرما و سرما مقام نوع
 مردم نمی تواند بود، و طول بهر آن نود و چهار درجه کسریست و عرض آن سی و چهار
 درجه و کسری، پس ازین* تقریر بوضوح پیوست که دار السلطنت بهر آن
 اقرب بلاد است نسبت بامركز معموره عالم فَالْأَقْرَبُ إِلَى الْمَرْكَزِ
 أَوْلَى بِالْإِعْتِدَالِ وَيَتَرْتَّبُ عَلَيْهِ غَايَةُ الْفَضْلِ وَنَهَايَةُ الْكَمَالِ
 حضرت خاقان سعید چون آن بلده را مستقر سرسلطنت و مرکز دایره
 خلافت فرمود فرمود که بازارها که قدیم الايام تمام پوشیده نبود و مردم بازار از
 گرد و غبار و تراجم اقطار زحمت بسیاری یافتند آنها را شگافتند و بنیاد

له ک: ازان، اک: بآب: از، ک: بهار، نسخ دیگر مثل متن، ک: از روی بآب: اک،
 ک: آ ب: اک: شست، بآ مثل متن، ک: انواع، تصحیح از روی آ، ک: ۲۲ دقیقه
 دفرنگ اندراج ۳: ۴۱، ۱، ک: ۳۰ دقیقه دفرنگ اندراج همان موضع، ازین روی در زنده ص ۱۵۲ س ۱
 ک: باید خواند در طول دل در عرض (بجای ک: در هر دو موضع)، ک: آ: از، ک: تیز تلف،

بازارها گنج و آخبر بر آورده طاقهای عالی بستند و جاها از بهر روشنائی باز گذاشته و باقی را فراهم آوردند؛ بازارها هر یک در چشم جهان نگاری و در چمن روزگار بهاری روی نمود؛ وضع چهارسوی مربعی متساوی الاضلاع واقع بر مرکز دایره خیرالیقاع، و از چهار دروازه چهار بازار بآن محل میرسد؛

وضع مدرسه و خانقاه معارف پناه

بر طرف شمال شهر تحت القلعه در جانب جنوب مدرسه عالی و خانقاهی (ورق ۲۸۶) متعالی پیوسته بهم و در میان آن بقعه صحن سرانی بزرگ و (۲۸۶) صُفّه و طاقی رفیع و بر دو طرف دو منار بلند قامت بدیع استقامت ارتفاع یافت؛ و از شعشعه طلا و لاجورد انوار بهجت آثار برور و دیوار آن بقعه تافت مهندسان دقیق اندیشه و بنایان چابک عمل، نازک پیشه، غایت صنعت و کمال دقت بنظهور آوردند؛ و قواعد محاذ آنرا در اعلام خارج متانت و اقصی مدارج رصانت بر آوردند و درین سال یعنی سنه ثلثه عشر این دو بقعه بدیع منوال بشرف اتمام و حد کمال رسید؛ در عرصه روی زمین از سر حد روم تا اقصای چین [در رس و فتوی را] وضعی بنزاهت و موقعی بطراوت آن دو بقعه نشان نمیدهند؛ نفایس کتب مشتمل بر اصول و فروع و محتوی بر معقول و مشروع در صنایع پرداخته و معد و مهیا ساخته؛ و افراد علماء اعلام بتدریس زمره انام و افادت خواص و عوام معین شده؛

له آ: گذاشت، له آ: طاق، له آ: بنا آن، بب: بنا آن، با مثل متن،

که آ: اعلی، له آ: (مطلع: ثلث بجای ثلثه) له آ: باب اک: اقصی،

ش فقط در کت

ریاض دین بزباب تقوی و جواب فتوی ایشان شاداب و سرسبز* طلب
 مجتد و اهل تحصیل مستعد رجال لا تلحقهم فحارة ولا بیع عن ذکر الله بیت
 چو صبح دوم جمله پاک اندرون قلیلاً من اللیل ما یفجعون
 و نقش العلم لا یعطیه بعضه حتی تعطیه کُلُّه [بکلیت] اهل یتوی
 الذین یعلمون والذین لا یعلمون بر صفحه صدق رغبت نگاشته و از فواضل انعام
 بادشاه اسلام ما محتاج و اسباب معاش چون وظایف درس و تکرار مرتب
 داشته هذا ذکر وان للمتقین لحسن مآب و از بخاری* علماء ائمه
 و صنادید فضلاء ائمه که مشتری از آفتاب دانش ایشان فروش سعادت اقبال
 نماید و عطار و از وقت فطنت ایشان اسرار علوم التماس کند چهار دانشمند
 متبحر که عناصر کردار هر یک مدار کارخانه دین متین سید المرسلین بودند بر رسم
 تدریس در مدرسه کریمه تعیین نمودند بنحسب جناب مولانا اعظم قدوة بخاری الامم
 مولانا جلال الدین یوسف او بهی و دیگر جناب عالی مرجع الافاضل و الالهالی مولانا
 جلال الدین یوسف علاج و دیگر مولانا اعظم اکرم حاوی الکمال مولانا نظام الدین عبد الرحیم
 بار احمد و دیگر مولانا الامام فضل العلماء الانام خواجہ ناصر الدین لطف الله خواجہ عزیز الله مقرر شدند
 و در روز اجلاس حضرت خاقان سعید در آن بقعه مبارک تشریف حضور

له آ : بزباب ، آک : بزبادت و ۲ در نسخ دیگر بالعکس ،

۳ قرآن مجید ۵۱ (الذاریات) : ۱۰۱ ۴ از روی آ : نسخ دیگر با ششامی آک که کلمه را منسوخ کرده است

۵ آ : لذر ، ۶ قرآن مجید ۳۸ (ص) : ۴۹ ، ۷ ک : از بخاری ، ۸ در آ اول

ذکر مولانا نظام الدین آورده است ، ۹ رک : حبیب السیر ۳ : ۱۳۳ ، ۱۳۴ ،

۱۰ ک : آک : علاج ، ۱۱ ب : آک : سد کبر ، آ : سوم ، ۱۲ ک : کذا در ک : ب : آک

آ : آ : حبیب السیر : یار ، ۱۳ آ : آ : ب : آک : چهارم ، ۱۴ همه نسخ : دو ، حبیب السیر : در ،

ارزانی داشت و اکابر آیام و مفاخر انام حاضر شدند، و این علماء اعلام
 بدرس علوم اسلام چون فقه و تفسیر بتقریر و پذیرا اشتغال نمودند، و در
 میدان بیان گوی سبقت بچوگان رویت از همگنان ربووند، و منصب
 شیخی خانقاه معارف پناه بجناب شیخ الاسلام اعظم قدوة مشایخ العالم خواجه
 علماء الدین علی حشمتی تفویض رفت و شرح بزرگی مشایخ آن خاندان محتاج
 شرح و بیان نیست [ع] وَالْأَمْرُ أَوْضَحُّ مِنْ نَارٍ عَلَى عِلْمٍ، و همچنین در خانقاه
 سایر مباشران اعمال و متصدیان اشغال از امام و مؤذن و واعظ و دیگر کارکنان
 مقرر شدند، و اوقات شایسته برین دو بقعه مبارکه بترسبیل اشتراک مقرر
 گشت و درین تاریخ یعنی سنه اربع و سبعین احوال این دو بقعه در غایت
 جمعیت و رفاهیت است و منصب شیخی بخادم الفقرا حاوی این اوراق عبدالرزاق
 ابن اسحق موقوف است ع هر کسی پنج روزه نوبت اوست
 القصة قبة الاسلام بهرارة بمین تختگاه حضرت خاقان سعید مجمع اساطین سلاطین
 و مطلع خورشید بادشاهان روی زمین و کعبه احرار و ابرار و قبله | اختیار و اجاب (۲۸۶ ب)
 و مشکن اقطاب و اوتاد و مأمن زهاد و عباد گشت قطعه

از جماعت روز جمعه جامع مجموع او میکند با کعبه روز حج اکبر همسری
 اهل فضل او همه کمال در انواع علوم بوده هر یک می در عهد خویش از نادری
 و کار شهر بهرارة دران مرتبه رواج و رونق یافت که لطافت متنزهاتش و جلوه
 اشک بر رخسار بغداد روان ساخت و طراوت شمراتش [سمر] سمرقند را در

له آ: الاظم له برای زیادتی درین موضع رک به حبیب السیر ۳: ۳۳، ۱۲۳، له ک: ساز، له آ: معین، له ک: اک

با: اوقات، تصحیح از روی نسخ دیگر، له ک: که بر بجای بر له در فارسی گاهی به تشدید یا آورند رک به فرم آنند

له ک: ساکن، تصحیح از روی له ک: با اک - از روی آ و نسخ دیگر،

گوشه طاق نسیان انداخت مصراع وین بود از دولت سلطان اعظم شاهرخ
و شرح بناء دار السلطنة هراة و احوال بلوکات و حالات و لایات قلم دوزبان
بشرح و بیان تقریر نموده و تحریر فرموده هر کرا میل مطالعه آن باشد گو رساله
که علحده در آن باب مسطور است بنظر اشرف مشرف سازد
تا میل آن کرا بود و چون کتد نظر

ذکر بناء باغ سفید و بنیاد کوشک*

حضرت خاقان سعید فرمود که بر جانب شرقی شمال هراة بموضعی که پیشتر
بباغ سفید موسوم بود در فضائی چون عرصه امید و سلج و بنائی چون ذروه فلک
رفیع مهندسان دانا و بنایان توانا روز جمعه بیست و چهارم* ذی قعدة بطالع
سعد و ساعت میمون عمارتی بنا نهادند و در باغ جناح بر روی جهانیان
کشادند و بنحویترین صورتی طرح کشیدند و چهره اول الفکر آخذ العمل بحشیم بصیرت
دیدند اساسی که تا بنیاد جهان و نهاد عالم است کس مثل آن نشان نداده باغی
که شمیم نسیم آن نکست مشک و عنبر بمشام جان فرستاده، و کوشکی که علو قدر از
چرخ برین گذراند و اوج رفعت تا ذروه مشتری رساند قطعه

له آب ، (زبدہ: عبارت "بجای بنیاد")

له آب اک زبدہ: شمالی،

له عبارت زبدہ: حضرت سلطنت شکاری ... بطالع [طالع] سعد ... اختیار کرده و

بر جانب شرقی شمالی شهر هراة بموضعی که ... موسوم بود چند موضع دیگر بران مضاف (مضاف)

کردانیده: بزرگان ... و بنایان ... در فضائی ... در روز جمعه ... بنیاد نهادند

له آب: بنا آن ، له آب: چهاردهم ، زبدہ: و چهارم ، له آب: زبدہ: بنیاد،

له آب: جهان، تصحیح از روی آ و نسخ دیگر، له آب: اسای، آ مثل متن، له آب: مشرق، له آب: نظم،

چمن از دکشی چون عارض دوست   سرایش از خوشی چون چهره یار
یکی را سعد گردون کرده معمور   یکی را بخت میمون بوده معمار
چهار طاق ایوان مقرنس آن را بطاق منقوس کیوان رسانیده و کنگره قصر
رفیش از نطق مشتری گذرانیده، ایزار دیوار از اجاریشم مفروش و تماشیل
منبت بر آن مثبت و منقوش، هر کس فسحت آن دید یا بان ز بهت سرا
رسید روح روح پرور فردوس اعلا شنید بیت
گلابست گوی بجویش روان   همی شاد گردد بجویش روان
نقاشان چایک دست در هر خانه کارنامه پرداخته و بر هر غرفه منظره چون
نگارخانه چین ساخته، عمارتی چنین عالی و اساسی چون کریاس گردون
متعالی بهمن دولت و علو همت آنحضرت باندک مدتی تمام شد ۱۰
در غایت لطف و خرمی گشت تمام

ذکر نهضت همایون بصوب سیلاق بادغیس و آمدن ایلیچیان از ممالک

موکب نصرت شعار اوایل بهار میل سیلاق فرمود و او آخر ذی قعدة بجانب

له بعدش در زبده +:

یکی از وی ارم باطل نیز هست (بنز همت)   یکی از وی حرم نازل بمقدار
وزان باد بهشت از وی با طرافت   روان آب حیات این را در انبار
زجوب طوبی این را ساخته در   ز طین خشت [جنت] آزا کرده دیوار

له زبده: رسیده، له ک: نه طاق، اک: لطاف، آ: مثل متن، (زبده: کنگره قصر رفیش بر طاق مشتری پیوسته)
له بعدش در زبده +: و عرصه حوالی، له زبده: نمایند [تماشیل] مصور و طلسمات مثبت، له با:

بادغیس عزیمت نمود، و در آن فضای خرم طبقات لشکر با خیل و شتم در ظل
 رایت فتح آیت که مطلع خورشید فیروزیت جمع آمدند* و ابان توأچی که بولایت
 اوزبک پیش امیر ایدکورفته بود و نمود و بعرض رسانید که امیر ایدکوره در تعظیم
 قدر و تعظیم امر هیچ دقیقه نامرعی نگذاشت و بورد و مکتوب سهر افتخار بر فلک
 افراشت، و از کلماتی که بر زبان فصیح امیر ابان رجوع کرده بود و حکایاتی که به
 اداء عذاب او حواله نمود استنشاق رواج مصافات و موالات بمشام صدق
 میرسید مضمون آنکه: بنده و خدمتگزار آن حضرتم و بهر چه فرمایند فرمان بردار
 توقع از اعطاف آنحضرت آنکه همین طریقه مرعی داشته در رفع حجاب مغایرت
 و فتح باب مودت راه مرسلت و مکاتبت که سلوت مخلصان بآن تواند بود
 مفتوح و مسلوک فرمایند و بسنخان صاحب غرضان التفات نمایند بیت

۱۰ [ورق ۲۸۷] قول صاحب غرضان گوش یکن بهر خدا

یار ما باش که ما از دل و جان یا بر تویم
 و بخدمات لایقه اشارت در یخ ندارند که در اتمام آن آثار دو تخواهی بظهور رسا
 و همچنین از اطراف ممالک که پیش ازین ایلمچیان آمده بودند و

له زبده (۱۳۳ ب): و از اطراف و اکناف عساکر همایون روی بدان جانب آوردند امیرزاده اعظم
 امیر سید احمد و امیر توکل برلاس اند بلخ و شبورغان متوجه اردوی همایون گشتند و از ولایت
 ختلان رفته [رقیه ۹] خانیکه و محدوم [مخدوم ۹] و بر والدنیان (۹) کریم داد و سلطان محمود
 اولجا تئو و لشکرهای آن نواحی با جمهم ببساط بوس رسیدند؛ در آ فیروزست بجای
 فیروزیت، به باب زبده: ادکو، به بعدش در زبده+
 و بردست امیر بآن [ابان] مفاوضه منظوی بر معانی و الفاظی که طراز و سائل [رسائل] گذشته
 تواند بود و روی رزمه و زرائع (۹) ماضی تواند شد فرستاد، به ک: استنشاق،

مصحوب ایشان قاصدان رفته مجموع شادمان و خرم بار دوی معظم رسیدند

ذکر قضایا که در عراق عجم واقع شد

چون میرزا اسکندر مالک فارس مضبوط ساخت کمند بخت بلند بکنگر بقصر تسخیر عراق عجم آمد، و امیر عبدالصمد و امیر صدیق را بجانب اصفهان روان فرمود و ایشان بقصبه ورزنه آمدند و قلعه ابراهیم ساخته، میرزا رستم خبر یافت و قلعه را محاصره کرد و میرزا اسکندر آگاه شد امیر تولک امیر یوسف حبیل را بعدد فرستاد و خود نیز متوجه شد میرزا رستم از آمدن تولک و یوسف حبیل واقف گشته باستقبال ایشان آمد ایشان مرد میدان رستم نبودند پناه بقلعه خرابه دستبرد بردند میرزا رستم و میرزا ابایقرا که در آن زودی بعراق آمده بود غرم محاصره کردند ناگاه شنیدند که میرزا اسکندر بقصر زد رسید میرزا رستم عازم اصفهان شد و میرزا اسکندر چنان تعجیل آید که بعضی رستمیان اسکندریان گرفتند و همچنان بسعت می آمدند میرزا رستم سه فرسنگ استقبال نموده هر دو لشکر بهم رسیدند مصر ۱۰ غریو کوس و بانگ نای برخواست

و آن دو لشکر چون امواج بحر خضر یا افواج دشت محشر بر هم زدند و میرزا اسکندر ز طفر یافته میرزا رستم با اصفهان در آمد و میرزا اسکندر بموضع آتشگاه فرود آمد

پیش ازین مرزا خلیل سلطان بموجب فرمان خان سعید از خراسان باده هزار سوار بجانب عراق و آذربایجان آمده بود چنانچه شرح آن گذشت و مقر رستمیان بود که هر جا خواهد ساکن شود و او چند گاه در ولایت ری می بود و درین ولایت میرزا رستم کس فرستاده استمداد نمود و میرزا خلیل سلطان بقصد مصالح میان برادران عربیت فرمود و هر چند پیمان صلح پیش مرزا اسکندر فرستاده مفید نیفتاد و میرزا اسکندر در یک طرف اصفهان بمقام داشت میرزا خلیل سلطان از طرفی دیگر با اصفهان در آمد و میرزا اسکندر هر روز جمعی بدروازه

له بیت مثل متن، آ: تسخیر، با: قصر، - نیز در ص ۲۱۲ ج ۱، ۱۶۴ آ: ورزنه، - برای این موضع رکب به زنده ص ۱۵۱
 آ: ساخت، اک: ساختند، ۱۶۴ آ: یافت، ۱۵۵ بیت: حبیل، با: حبیل، ۱۵۶ آ: قال ابو یوسف با اصفهان مدتی
 قری تسخیر کل واحدة دستبرد یا قوت ۲: ۴۳، ۱۶۴ آ: در ناحیه اربین اصفهان قلعه بود و است (زنده ص ۱۵۰)، ۱۶۴ رکب به ص ۱۵۹

فرستاده از طرفین جنگها سخت میکردند اما از عدم قوت قوت اصفهانیان فوت شده از تعدد
 اسباب محیثت طاقت ایشان طاق شد میرزا رستم بصورت اصفهان را گذاشته عازم جانب
 امیر قراپوسف گشت و میرزا اسکندر جمعی را تا قم در عقب فرستاد و امان رسیدند و میرزا خلیل سلطان
 در اصفهان بود و میرزا اسکندر همچنان عناد و خصومت می نمود درین اثنا جمعی از لشکر شول واکراد
 بی اجازت میرزا اسکندر گشتند بدین سبب ترک محاصره گرفته عازم شیراز شد و اصفهانیان
 برنج غلا و بلای قحط مبتلا شدند و آتش جوع مشتعل گشت و صعوبت نیافت از حد گذشت
 از مواشی آنچه دایر استلال بر جبین داشت هر کس بهر چه ممکن بود می خرید و هیچ جا نمیرسید
 تمام چوبهای عمارات و ستونها و ایوانات بجای همزم بسوخت بیت

بسوخت آتش قهر تو جمله را تر و خشک چنین بود چو در افتد بر غر از آتش

و در ایام در بندان اصفهان گویند میرزا خلیل سلطان بسر پالیز درویشی رسید که در
 شهر باب چاه فروغ گردانیده بود و درویش خرپه آورده شرط خدمت با دارسانید میرزا خواست
 که درویش را رعایتی فرماید پس نشد درویش را | عذر خواهی نمود فاعتبر و ایا اولی الالباب
 میرزا خلیل از اصفهان به روی آمد و عرضه داشت بیایه سر پالیز و مضمون آنکه چون در
 اصفهان از جهت قحط نمیتوانست بود بجانب روی عود نمودیم اکنون بهر چه فرمایند عمل نماید

(ورق ۲۸۴ ب)

له با: از عقب، آک مثل متن، درج ندارد، ۲ با: بدین سبب میرزا اسکندر

(بجای بدین سبب)، ۳ در آ و او را ندارد، ۴ با: آک: جمله (بجای جمله را)

۵ در زبده ۱۳۶ ب گفته است که صورت این قضایا در رمضان ۱۳۳۵ هجری بر شاه رخ سلطان رسید و متقاب

نوکر امیرزاده خلیل سلطان بهادر رسید و عرضه داشتی رسانید مضمون آنکه در اصفهان روی مقام نمود (نمود)

نوکران متفرق می شدند و چون از جهت فوت قوت [قوت] فامساک بمصرف نداشت مانع او تسریح باحسا

نمی توانست شد پیش از آن که این چند معدود نیز متفرق گشتند متوج جانب روی شده ایم

ذکر آمدن سلطان احمد به تبریز و قتل او بفرمان امیر قرا یوسف بن امیر قرا محمد ترکمان

سلطان احمد دوازدهم محرم از دارالسلام بغداد عازم آذربایجان شد و در نواحی همدان
اگراد آن بلاد را در قبضه اقتدار آورد و شاه محمد بن امیر قرا یوسف در سیاق او جان افتاد شد
عزیمت خوی نمود و سلطان بیست و هشتم ربیع الاول در دولتخانه تبریز نزول فرمود و کسان
در عقب شاه محمد فرستاده در سلاطین باور رسیدند و او را گریزانید و درین حال امیر قرا یوسف در
ولایت آذربایجان بود و ضبط و یاسامشی بهات آن نواحی می نمود و شرح آن گذشت چون این خبر
شنید متوجه تبریز شد و روز جمعه بیست و هشتم ربیع الآخر سلطان و قرا یوسف در قریه اشک که دو
فرسخی تبریز است بهم رسیدند و از طرفین صفها کشید و اسباب مقاتله و جدال ترتیب داده ابواب
محاربه و قتال کشادند بیست

۱۰

ز پیکان الماس و پر عقاب   نبه تیج پیدار رخ آفتاب
ز سرخاب سرخ آب برسان رود   گذر کرد بر دامن سرد رود

له زبده: بردس، له زبده: روز دوازدهم محرم سنه ثلاث عشر و ثمانه، له درک ندارد، - برای شاه محمد رک به زیاده

ص ۲۵، له زبده: به موضع قرا باغ سلاطین شاه با: گریزانیدند، آ مثل متن له زبده (مصحف): لشکری محاصره آذربایجان برده بود

له رک به اصل، له در زبده افزوده است که امیر محمد دو نوشته عرض لشکر نمود که جلیباده بدش بجد و تبریز آمد سلطان از

دولت خانه تبریز بست عراق [بسمت عراق] نزول کرد و تعداد لشکر بغداد کرد و بیست هزار خانه بحساب درآمد

له آ آک: امیر یوسف، باب: امیر قرا یوسف، له فقط زبده: آیند، له آ: مجادله و قتال، له صاحب زبده گفته

است که چون امیر یوسف بقریه مذکور رسید دلاوران طرفین محاربه نمودند تا روز جمعه مذکور امیر یوسف و سلطان احمد با

لشکرهای حصار صف قتال ترتیب داده دست بحرب کشادند، له این ابیات را در زبده دارد، له کت به سرخاب: -

سرخاب نام کوهیست در نواح تبریز، و سرد رود نام ناحیه بطرف جنوبی بایل بغرب بیک فرسنگی شهر تبریز (زبده ص ۱۰۷)

و سرد رود نام رودی هم هست که به سرخاب رود متصل شود در شمال تبریز و لیست ربیع ص ۱۶۲

آتش حرب برافروخت و تاب آلهاب جان دلیران میسوخت سلطان بنفس خود جنگها
مردانه و کوششها بهادرانه فرمود اما ع

چون سعادت نه بود کوشش بسیار چه سود*

و سپاه سلطان مردم میدان ترکمانان بنمود بیت

قفسار اکی تیر زهر آب دار گذر کرد بر بازوی شهریار

دلیران احمد شه سرفراز گرفتند در پیش راه دراز

هریمت غنیمت شمر دند زود سر اسیر گشتند برسان دود

احمدیان رو به هریمت نهادند و یوسفیان دست بغنیمت کشادند سلطان خود را با غنیخت

و یکی از پیام تبریز بهاء الدین جولاه نام امیر یوسف را مطلع ساخت و جمعی بطلب او رفته

چون چشم بادشاه بر ایشان افتاد بیت

بدانست شه کاند او را زمان بدست قرا یوسف ترکمان

بحکم رضینا بقضاء الله تعالی این بیت خواند که بیت

چو با من بود لطف یزدان پاک نباشد ز مردن مرا هیچ پاک

دست به بند و گردن بکمند داده پیش قرا یوسف آمده و بعد از انواع حکایات بفرمان امیر

مشار الیه حجه (کذا) هلاک شد و چون این خبر بعضی حضرت خاتان سعید سید از خواجہ عبدالقادر گونید

له در زبده اعلام بعضی از امراء جانبین که در سینه و میسر بودند درج نموده است ، ۲۵ بیت چو دلت آ

ترکمان ۲۵ این سه ابیات از جمله هفت ابیات است که در زبده دارد ، ۲۵ زبده : قرا یوسفیان ، ۲۵ زبده : جولا

۲۵ زبده : اعلام لشکریان امیر یوسف کرد و امیر یوسف چون ازین حال خبر یافت تلمش و شکری برش را بان شخص همراه

کردانیده بطلب احمد فرستاد ، ۲۵ نقطک : دو بیت ، ۲۵ با آ : حجه ، بیت : بخجه ، زبده : بعد از انواع حکایات

حکم کرد و او را بجهت هلاک کردانیدند ، ۲۵ در زبده ندارد ، - برای کمال الدین عبدالقادر بن غیبی الحافظ المراغی

یک به دانشمندان آذربایجان ص ۲۵۸ - ۲۶۴ ، ولادتش در ۵۴۷ و وفاتش در ۸۳۸ واقع شد ،

که سالها ملازم سلطان می بود پرسید که برای سلطان احمد هیچ ساخته، خواهی این رباعی گفته [و علی ساخته] بموقف عرض رسانید رباعی

عبدالقادر زودیده هر دم خون ریز بادور سپهر نیتت جای ستیز
کان مهر سپهر خسروی را ناگاه تاریخ وفات گشت قصه تبریز
فی الجمله سلطان احمد را بعد از هلاک دوشه روز بر خاک انداختند بسبب آنکه فتنه انگیزان
می ساختند که سلطان بسلامت بیرون رفت تبریزیان اجازت خواسته بموجب وصیت
سلطان در عمارت دمشقیه پهلوی مادر و برادر مدفون شد

سپردند تیریز یا نشنجاک سوی خانه رفتند دل چاک چاک
دشاه ولد بن شاهزاده شیخ علی بن سلطان اولی که ملازم عم به تبریز آمده بود و سلطان علاءالدوله
بن سلطان احمد که در قلعه عبدا الحوز مجوس بود شربت شهادت چشیدند و بدمشقیه سر نهادند*
و سلطان در وقت عزیمت تبریز از بادشاه شروان امیر شیخ ابراهیم استمداد نموده بود
و او پسر خود گیومرث را روان فرمود و در روز هزیمت (ورق ۲۸۸) سلطان احمد گیومرث
نزدیک رسیده متحیر ماند

نه رای سفر کردن و نه روی اقامت

له زبده گفته، له زبده: خواجه عبدالقادر (مصحفا بجای خواجه عبدالقادر) له از روی آ، درک ندارد،
زبده، خواجه... این رباعی در تاریخ وفات او گفته بران علی ساخت و در بندگی عرضه داشت، که فقط در
کتاب و با، از "قصه تبریز" بحساب ابجد ۸۱۳ حاصل می شود، له در زبده ندارد، له در بیت تا کله ایشان
ص ۲۰۵ سل (پادشاهان را نصیحت تلخ آید چه ایشان) را ندارد، بقول حافظ ابرو سلطان حسین برادر سلطان احمد در عمارت
دمشقیه [تبریز] مدفون شد (ذیل جامع التواریخ ص ۲۲)، له در زبده پیش ازین بیت افزوده: -
زکیو برادر بدو مادرش - بدگر طرف خویش دهم خواهرش، له زبده: کشته، له زبده: سلطان احمد
له فقط با، عبدا الحوز، از نیز رک به ص ۱۳۹ ح ۵، زبده: عبدا الحوز، له زبده: و ایشان هر دو را نیز نقل دمشقیه
کردند، له زبده: دران ایام که سلطان احمد از بغداد توجه تبریز میبشت، له با، تبریز رسید، له زبده: فی روی له با: فی برای (رای)

امیر قرا یوسف او را گرفته در قلعه ارجیش حبس فرمود و امیر شیخ ابراهیم هر چند مال نفیسی نداشت
 چون امیر یوسف را این فتوحات میسر شد از غارت و گناه تبریزیان که مدد سلطان احمد
 کرده اند گذشته از راه مرند عزیمت یورت خود نمود و چند گاه آنجا بوده بعزم قشلاق به تبریز آمد
 درین اثنا شنید که میرزا رستم از محاربه برادر و قحط اصفهان روگردان شده متوجه تبریز است
 چنانچه ذکر آن گذشت، امیر قرا یوسف شرایط تعظیم تقدیم نمود و چپ در روز طویاء سنگین
 فرمود و بعزم روان داشتن میرزا رستم او را سطر رجب بطرف مرافه آمد و در حدود لیلمان
 امیر محمد سار و ترکمان از جانب عراق عرب آمد و تشریف و نواخت مشرف شد و او را
 رجب میرزا رستم را با نوکران خدمتگاه خسروانه و خلعتها و ملوکانه تعیین نمود و اسبان خوشید
 و جمعی نوکران اعتمادی ملازم ساخته روان داشت و خود در غایت عظمت و نهایت
 اُبّهت بطرف تبریز رفت،

له آباء: ارجیش، آ: ارجیش، از بده ارجیش، (امارک به نزقه ص ۱۰۰، و لیستریخ ص ۱۸۳) که ارجیش
 نوشته اند برای ارجیش، له بعدش در زبده افزوده است: و مدتی دران بند بماند، له آ: قرا یوسف
 له در آ ندارد، له از زبده معلوم می شود که امیر یوسف بعد از قتل سلطان احمد حکم کرده بود که تبریز را نهیب و غارت
 کنند بجهت آنکه تبریزیان معاونت سلطان احمد کرده بودند، له زبده: در روز پنجشنبه بیت و چهارم حاد الاضر
 بشهر تبریز نزول کرد و همدران روز خبر رسید، له زبده: امیرزاده رستم بن امیر شیخ غمربادر ... از
 اصفهان بسبب آنکه مدتی بود که امیرزاده اسکندر اصفهان را محاصره کرده بود و اهالی آن بقحط و تنگی مبتلا گشته
 التجا با امیر یوسف کرده ... در روز یکشنبه بیت و نهم (بیت و ششم جادی الآخر سنه المذكور بر ۴، اب) به تبریز رسید
 له رک به ص ۱۹۴، ۲، له درک ندارد، له زبده: جهت روانه کردن له زبده: روز سه شنبه رجب سیزدهم
 له فقط آ: لیلان، برای این مقام رک به لیستریخ ص ۱۹۵، له بعدش در زبده افزوده است: که از امرای بزرگ
 نرا که عراق عرب بود، له آ: آخر رجب زبده: در روز دوشنبه رجب بر ۵، الی بیت و ششم رجب المذكور،
 له زبده: به تبریز مراجعت نمود و آن زمستان در تبریز گذرانید،

وقایع سنه اربع عشر وثمانمائه

ذکر قضایا که در خراسان واقع شد

حضرت خاقان سعید در افتتاح این سال بسعادت و اقبال در یلیاق بادغیس بود چنانچه صریقلم سخن پرداز شرح آن باز نمود، و درین اثنا میرزا عمر شیخ بن میرزا پیر محمد از جانب فارس و عراق بخدمت آنحضرت آمد و سبب آن بود که میرزا اسکندر چون آن ممالک در تصرف آورد صلاح وقت در آن دید که میرزا عمر شیخ و میرزا سلطان علی بن میرزا رستم را که برادران او بودند از مملکت عذرخواهی ایشان را استعداد سلطنت از روی وراثت و استحقاق متعین بود متوجه شد که ناگاه جمعی ایشان را بران دارند که سرطلب ملک برآیند و اختلال بسطنت و زوال بدولت او رسد و شاه زادگان ازین معنی منتره و مبتر بودند فی الجمله ایشان متوجه دارالامان خراسان شده و آخر محرم در یلیاق بادغیس سعادت و سبب یافته منظور نظر کیمیا خاصیت گشتند ۱۰ و هم در یلیاق بادغیس ایچی هندوستان رسید که خضر خان پادشاه بعضی از آن ممالک اظهار اذعان نموده قاضی مولتان را که واسطه عقد اکابر آن دیار بود با تحت هدایا ارسال نموده نام و القاب آنحضرت را زینت منابر و نقش و نایر ساخته بعضی رسانید و آنحضرت بلمتسات او شکر با آن سخن ساز قصه پرواز، شکر رک برص ۱۹۱، شکر ک: امیر شیخ الخ، زبده: امیرزاده پیر محمد (که درست نیست)، شکر زبده: از خطه مملکت و حوزه سلطنت خود بطرف روانه کردند، — از زبده نظام است که میرزا سلطان علی = میرزا علی درک برص ۳۶۵ ح، شکر آ: آخر، زبده: در اواخر، شکر آ: خوان، شکر ک: پادشاه باد که غلط است، در زبده گوید: خضر خان که پادشاه بعضی از ممالک هندوستان بود اظهار اذعان و انقیاد نموده، شکر بعدش در زبده افزوده: التزام باج و خراج نموده، شکر بعدش در زبده گوید: بندگی حضرت عز و شمع ..... از دانی فرمودند و او را بجل ز محلی، مضبوط و مکانی مرقوم فرود آوردند،

بایجاب مقرون گردانیده و تشریفات گرانمایه پوشانیده انعام و اکرام نمود و اجازت مراجعت فرمود و حمزه چهره نوکر میرزا الخ بیگ رسید و یکی را از مغولان مقید رسانید و عرضه داشت که امیر شیخ نورالدین پیش محمدخان بادشاه مغولستان رفته و او شمع جهان را بحد وافر ستاده قریب سیرام رسیدند و شرح این سخن گفته آید انشاء الله تعالی،

و سلطان اولیس پسر امیر اید کو برلاس از جانب کرمان قاصد فرستاد که میرزا اسکندر ملک فارس و عراق مضبوط ساخته عازم کرمان شد و در نواحی کرمان خرابی بسیار میکند، درین ولایت باز نوکر میرزا الخ بیگ آمده و مغولی را در بند آورده اخبار ساریه (کذا عرض کرد و شرح آن آید)،

بعد ازین حضرت خاقان سعید خاطر خطیر از طرف ماوراءالنهر جمع ساخته لشکر باراجازت فرمود و از عرصه بادغیس عنان مرکب کامرانی بمستقر جهانبانی انعطاف داده و در دار السلطنته
(۲۸۸ ب) هراته باغ زاغان مرکز پرکار دولت و نقطه دایره خلافت | آید
و درین ایام نوکر امیر شیخ ابراهیم از مملکت شروان* رسیده پیشکشهای پادشاهانه بعضی رسانید و آنحضرت فرستاده را عنایت فرمود و رعایت کرده باز گردانید،
و از جانب سمرقند خبر آید که امیر شاه ملک بجانب مغولستان رفته و الحای بسیار گرفته و این سخن محتاج بیان است،

له در زبده گوید که بعد از چند روز تشریفات گرانمایه بهره مند گشتند که حمزه چهره، سه اک: نورالدین الخ بیگ
سه زبده: یکی از مغولان با خود رسانید، سه سابقاً برص ۱۴۱ گفته است که شمع جهان برادر محمدخان بود، نیز که به
زمباده و ص ۲۴۲، برص نام پدرشان خضر خواجه هم می آید، سه آ: بسیرام، سه آ: سارا الخ، اک: سارا، در زبده
اخبار ساریه عرض کرده اند، - بظاهر تصحیف ساری است که بمعنی طرف و ناحیه است در رساله فضل الله خان و لغات
سه آ: داده بیستم را، با اک: بیستم شهر صفر، زبده: در بیستم صفر سه اربع عشر و ثمانی، سه زبده:
ممالک شروانات، سه با اک: مغول، له ک: آ نیست، با اک: مثل متن،

ذکر باغی شدن امیر شیخ نورالدین کرت ثانی

سابقاً مذکور شد که امیر شیخ نورالدین در حوالی سمرقند منہزم گشت اما همچنان سودای استقلال در خیال داشت و ہر زمان ہر راہی میگرفت و ہر طرف فتنہ می انگیزت نوین عظم امیر شاہ ملک عرضہ داشت بیایہ سرپای علی فرستاد کہ شیخ نورالدین ترک باغی گری نمیکند اگر فرمان شود صوران را محاصرہ کنیم شاید کہ آن صید وحشی بدام آید حضرت خاقان سعید فرمود کہ صلاح و فساد آن طرف بعمدہ اوست ہر چہ مصلحت داند چنان کند و امیر شاہ ملک او اوسط رمضان سال گذشتہ از سمرقند متوجہ صوران گشت و امیر موسی کا و امیر حمزہ ترخان را منغلای ساخت و امیر شیخ نورالدین خبر یافتہ راہ گریز پیش گرفت و پناہ بخول برد، امرا منغلا در عقب رفتہ باز ماندگان او را اثر شیر در گلہ و گرگ در رمہ نمودند و باز آمدند، امیر شاہ ملک پیش امیر عبدالخالق پسر امیر خدایداد حسینی کہ در آن ملک صاحب طرفی بود فرستاد و پیغام داد کہ چون لشکر ما عود نماید ہر چہ شیخ نورالدین این گشتہ بصوران آید، باید کہ در کمین باشد کہ احتمال دارد کہ او را بدست آرد امیر عبدالخالق کہ میان او و امیر شیخ نورالدین عداوتی عظیم بود مصرعہ

تبعی کشیدہ بر سر رہ در کمین نشست

امیر شیخ نورالدین بی خبر در ولایت درآمد و امیر عبدالخالق ناگہان بر و تاخت و جنگ بسیار کردہ جمعیت او را پریشان ساخت و امیر شیخ نورالدین باسی سوار باز بجا مغول رفت

لے رک برس ۱۸۱، و زبدہ افزودہ است کہ تاریخ این واقعہ ہم ربيع الاول سنہ ثلث عشر و ثمانیہ بود،

لے بعدش در باب اک افزودہ: سودای سلطنت ز سر این گدا زفت لے زبدہ و صور آزاد - برای صوران (یا صبران)

رک بلستریج ص ۴۸۶، لے آبا اک زبدہ: بتقدیم رساند، لے زبدہ: در سیزدہم رمضان شریف سنہ ثلث

عشر و ثمانیہ، لے بعدش در زبدہ افزودہ: چون بندر گاہ (کذا) رسیدند، لے ک: متعلای، آ: منغلا،

با: منغلا، (زبدہ: متعلای لشکر گردانیدہ ایشان را طرف صوران نامزد فرمود) لے زبدہ: کہ او نیز از لے

وامیر عبد الخالق اگر چه اورا میتوانست گرفت اندیشه کرد که اگر او را از میان بردارد امیر ملک
اورا نیز در آن طرف نگذارد و فی الجمله امیر عبد الخالق از جمله غنائیم ده هزار اسب گرفت و
مریض شده بعد از هفتده روز وفات یافت بیت

بفیروزی اندر برترس از گزند که یکسان نگردد سپهر بلند

امیر شاه ملک جای او را بعد از تسخیر آن بلاد بتیمور ملک پسر ولدای داد که در لیل و
دلایل مردانگی و مخایل فرزادگی مشاهده می افتاد، امیر شیخ نورالدین پیش محمد خان پسر خضر خواجه
بادشاه مغولستان رفت و سعی کرد که ایلیچیان امیر شاه ملک را که آنجا بودند گرفتند و خان پانزده
هزار مرد مقرر فرمود که همراه برادر او شمشج جهان متوجه ماوراءالنهر شوند و امیر شاه ملک توقف یافته
صورت حال عرضه داشت پایه سر را علی کرد و امیر زار الخ بیگ در سمرقند توقف نمود و امیر
شاه ملک عزیمت مخالفان جزم کرد و مغولان بمحاصره قلعه سیرام که در تصرف کسان امیر
عبد الخالق بود اشتغال داشتند که خبر توجه امیر شاه ملک یافتند عازم جانب او شدند و امیر
شاه ملک از عزیمت ایشان آگاه شد تدبیری اندیشید که موافق تقدیر آمد و شرح آن چنانست
که شایسته که نوکر شایسته او بود با دو هزار سوار نامدار مقرر فرمود که ایلغار کرده بولایت ییگی

له زبده: قریب ده هزار اسب بدست لشکریان عبد الخالق افتاد، له کذا درک، آبا اک زبده: هفده، سه

آبا اک: پیروزی، ... بعدش در زبده سه بیت دیگر را دارد، سه زبده: ایالت سیرام و آن نواحی بدور بود مقرر
فرمود سه زبده: و محمد خان (کذا) بیشتر ایلیچیان پیش امیر شاه ملک (کذا) فرستاده بود امیر شیخ نورالدین بنامی وسعادت (سعات)
بدانجا رسانید که محمد ایلیچیان شاه ملک را گرفت، سه زبده: شاه جهان - در زبده هفده هزار دارد بجای پانزده هزار، سه در زبده
اسمهای امرای نامدار این لشکر را نیز دارد، سه زبده: عساکر ماوراءالنهر ساخته گردانیده امیر... الغبیک کورکان و دار السلطنه میفرستند
توقف فرمود و امیر شاه ملک بالشکرهاهای آراسته متوجه ایشان شد، سه آبا: شده، سه آ: شایسم، آبا: شاه لیسم،
اک مثل متن، زبده: شایسم، سه آ: یکی، آک نیکی، زبده: نیکی، بظاهریانگی است که بقول بابرنامه (طبع وقف گیب)

ورق اب همان اطرار (در یک نسخه طراز) است در همین کتاب بر ورق ۱۰۱ ییگی نوشته است، نیز رک به ترجمه بابرنامه از بیروج^{مطرح} ۱۱

در آیند و بخانههای مغولان که در آن ولایت بود و تسلیم روی نمایند شایسته روز و شب معترت میر
نموده بنوعی شتافت که مخالفان را بر بستر امن در خواب غفلت خفته یافت و آن مجموع را غارتیده
خانها را زیر و زیر گردانید و الحامی بسیار گرفته شش هزار اسب بخد مت امیر شاه ملک رسانید
مغولان این خبر شنیده از هم فرورختند و هر یک بطرفی گریختند

و امیر شاه ملک احوال معاود مغولان عرضه داشت پایه سر بر اعلی نمود و در وقتی که موکب همایون
(ورق ۲۸۹) در میلاق با و غیس بود آنحضرت لشکر با اجازت داده مستقر دولت مراجعت فرمود چنانچه
ذکر آن گذشت اینست شرح احوال که قلم عنبرین خال بر طیب و عده آن مقال مشک ساسی گشت

ذکر توجه حضرت خاقان سعید بجانب راءالنهر

چون امیر شیخ نورالدین از طرف مغولان طرفی بر بن بست و دندان طمع او در کام نامحتمل شکست
روی بحلیه آورده کسان بمغولستان فرستاد و بصورت عرضه داشت پیغام داد که: بارها گفتم که
امیر شاه ملک باشما دوست نیست و غدر میکند با و نمیکردید اینک تمام الوس را بر هم زد، اگر
تدارک این قضیه نخواهید کرد ضرر را و زیادت خواهد شد محمد خان بالشکر فراوان عازم راءالنهر
له زبده: خانهای اکثر از لشکر که متوجه آن طرف گشته بودند در ولایت بولایت نیکی بود، ۱۰ به آمل متن،
نیکی بود ... شایسته را ... فرمود که ایغار کرده از راه بشکند (کذا) بولایت نیکی در آیند ۱۱ در بآنداده ۱۲ با آک

۱۳ الجاء ۱۴ به بقول زبده از جمله غنائیم ۱۵ هزار اسب گرفته بودند از آن جمله ۶ هزار در راه تلفت شده و ۶ هزار دیگر
پیش شاه ملک رسانیدند ۱۶ به بقول زبده مغولان را این خبر در قراقرس آن که از توابع اترار است رسید (این قراقرس آن
مذکور است در شرف نامه یزدی ۱: ۴۹۹)، ۱۷ در زبده بعدش گفته که: امیر شیخ نورالدین بعد از آنکه از مقاومت و

قتال و جنگ و جدال مایوس شد و بامرای مغول قاعده و داد و رستم (رسم) اتحاد بنیاد نهاده بود و خست خود را
نامزد بادشاه جهان (شمع جهان) کرده چون این قضیه دست داد با پانصد سوار متوجه صور آن گشت و اسخا قضیه
مقاومت (مصاحرت) و مناکحت با تمام رسید، ۱۸ به رک به ص ۲۰۰، ۱۹ آک با: غدر، زبده: مکر و غدر می کند

شده خبر بسم قند رسید و میرزا الخ بیگ شرح واقعه بپایه سر را علی رسانید حضرت شامی بر اخصار
لشکر با فرمان فرمود و بدولت سعادت عزیمت ماوراءالنهر جزم نمود و چهارشنبه سلخ ربیع الاول از
دارالسلطنه به راه مبارغ مختار آمد و بالشکرها ای جهان روان شده باب مرغاب رسید، وقاصد
میرزا الخ بیگ خبر رسانید که مغولان بولایت خود باز گشتند

و شرح این حال از روی اجمال آنست که محمد خان از تختگاه خود بموضع علان^۱ باشی که میان
بگی و صور^۲ آنست آمد و میر شیخ نورالدین ملحق شد محمد خان با اعیان دولت خود مشورت نموده مردم کار دیده
تجربه یافته گفتند چه موجب است که ما برای شیخ نورالدین با قومی با قوت و با جمعی باشوکت دشمنی کنیم و
حال جنگ معلوم نیست ایچی حافظ نام پیش امیر شاه ملک فرستاده پیغام داد که سابقاً میان ما عداوتی
نبود و صورت نزاعی که روی نموده انگیز صاحب غرضان بود این زمان با تو دوستی نمی کنیم اگر میان
تو و شیخ نورالدین نزاع باشد ما او را حمایت نمی کنیم* امیر شاه ملک ایچی را رعایت کرده خوشدل
باز گردانید و نوروز بخشی بابیلاکات پادشاهانه بخدمت محمد خان فرستاد و از جانبین قوا عداوت را کید یافت
درین اثنا نوکر میرزا الخ بیگ ملک یساوول رسید و بموقف عرض رسانید که میان میرزا الخ بیگ
و امیر شاه ملک کدورتی واقع است آنحضرت از جهت معاودت مغول و خبر ملک یساوول در
عزیمت جانب ماوراءالنهر متردد بود و چند روز در النک^۳ حجتی توقف نمود و امیر سیدی علی ترخان جهت
تحقیق اخبار بسم قند ارسال فرمود امیر سیدی علی تفحص احوال نموده آنست که از آن وقت که آنحضرت
امیر شاه ملک اغنایت فرمود و در ممالک ماوراءالنهر صاحب اختیار ساخت تمام امور بر وفق رای
جمهور بفرمایید و نظر ثاقب منتظم گردانید و با میرزا الخ بیگ در مقام نصیحت و دوستخواهی است

۱- در زبده افزوده: سده اربع عشر و ثمانیاء، ۲- با: علان ماسی، اک: علان ماشی، زبده: علان ماس

۳- آ: نیکی، با: سکی، اک: نیکی، رک: بص ۲۰۲ ج ۱۱، ۴- زبده: می کنم، ۵- زبده: می... نمی کنم

۶- در زبده افزوده است که محمد خان بر همان قول که کرده بود بولایت خود مراجعت نمود، ۷- اک: شد، ۸- زبده:

حضرت سلطنت شاهی امیر شاه ملک را و منظوم نظر عنایت گردانیده در ممالک ماوراءالنهر نیابت فرزند اعز الغبیک کوکان مقرر کرد

اما اکثر طباع خاصه بادشاهان نصیحت تلخ آید چه ایشان همه وقت طعم ایام را شیرین و خوشگوار
بکام خود خواهند و همه عالم را فرو خود بینند و اگر امیر بنا بر مصلحت خلافت ای شاهزاده کرده باشد
امحاب اغراض آن را بر بی حسابی و سبک داشت حمل کنند و بنوعی دیگر باز نمایند و چگونه
گمان توان برد که نصیحت موجب عداوت گردد بیت

دارو سبب درو شد اینجا چه امید است زایل شدن عارضه و صحت بیمار

امثال این قضایا از قید حساد و کمر اضداد بعید و بدیع نیست خاصه بر درگاه سلاطین فی الجمله امیر علی
ترخان باز آمده شرح احوال بعض رسانید و از آن طرف امیر شاه ملک متوجه مغول شد حضرت
خاقان سعید خواست که ضبط مملکت بنوعی نماید که مناسب | ناموس سلطنت باشد بنابراین (۲۸۹ ب)
موکب ظفر نشان عازم سمرقند شد و بقیه الاسلام بلخ آمده بر چیچون پل بستند و موکب منصوب بیت
و یکم جمادی الاولی عبور فرمود و میرزا الخ بیگ و جمیع بزرگان در منزل قشقا شرف و متبوس یافتند ۱۰
و آنحضرت چون آفتاب در بیت شرف در [دار السلطنه] سمرقند نزول نمود و بمنزرا اکابر آن دیار و
صاحبقران نامدار رفته صلوات و صدقات مستحقان رسانید، و مرغزار کان کل لشکر گاه گردانید
و بعد از چند روز نوکر امیر شاه ملک سر امیر شیخ نورالدین را آورد و شرح این سخن از نوادر
وقایع است،

له رکت برص ۱۹۴ س ۱۱۱ - از لفظ 'بیت' بر آن صفحه تالفظ 'ایشان' برین صفحه ۱۱۱ از بیت ساقط

شده است، ۱۲ بب: مصلحتی احیاناً زبده؛ و اگر احیاناً جهت مصلحتی خلافت را می او کرده باشد

۱۳ زبده: بردیری حمل کرده، ۱۴ در زبده: بادشاهان و ملوک که وایما در میان ایشان حقد و حسد

بنفس عداوت است، ۱۵ زبده: آب آموی، ۱۶ بآک: الاول، ۱۷ زبده:

الاول سده اربع عشر و ثمانه، ۱۸ در زبده ندارد، ۱۹ یقول زبده بادشاه در کان کل نزول فرمود

۲۰ ... مدتی چند روز برای آبادانی مملکت - انتظام امور ولایت بر در شهر مقام فرمود ... بعد از آن شش روز

که بجان کل مقام فرموده بودند نوکر امیر شاه ملک رسید، ۲۱ در آ ندارد،

شرح قتل امیر شیخ نورالدین بحسن تدبیر امیر شاه ملک بدهر ق

هرگز آتیسیر درجه طالع بحریم قاطع رسد هر آینه از نظر سعادت اثر نخست باید و هر صورت
که با خود نقش بند غیر آن در آینه خیال جمال نماید سبت

هزار نقش بر آرد زمانه و بنود یکی چنانچه در آینه تصور است

و کسی را که درین معنی شکی باشد و حکایات گذشته را باور نکند گو بچشم عبرت صورت این حال
مشاهده نمای و بگوش هوش این حکایت استماع فرماید (کذا) چه در توارنخ قدام و مولفات
فضلاء چنین حادثه مطالعه نه رفته و معاینه نه گشته

و کیفیت واقعه چنان بود که چون امیر شاه ملک عزیمت مغولستان نمود و در کنار سیحون
عزم پل بستن نمود امیر شیخ نورالدین آگاه شده قاصدی پیش چنگیز اعلان فرستاد و پیغام داد
که من با امیر شاه ملک بدر کرده ام و خود عذرخواهی نمیتوانم نمود توقع آنکه میان ما واسطه شوی
و هر چه ازین طرف تقبل نمائی بتقدیم رسد چنگیز اعلان رمضان اوزبک را که از اعیان
نوکران او بود و بچرب زبانی آب لطف بآتش عذمت امتزاج مینمود روان نمود و فرمود که
امید بجانب امارت آب آنست که ملتس رو کند و نصیحت قبول فرماید چه معلومست که درخت
دشمنی میوه پشیمانی بار آرد و تخم زارع ثمره انقطاع دهد شمارا سوابق مودت و لواحق محبت در میان
بوده اگر آنجناب نصیحت بسمع رضا اصفا نمایند من قبول میکنم که امیر شیخ نورالدین بعد ازین در
مقام رضا جوئی در آید امیر شاه ملک گفت: اگر سر صلح و صفا دارد تو مان آقا و برادر شیخ حسن

له کذا درک، در زبده نیز در بعضی جایها بظاهر بالغم نوشته است، له با: تیسر، له ک زبده: بحریم، له آ: جمال خیال،

له آ با: چنانکه، له ک: حکایات، آ مثل متن (زبده: بگوش هوش حکایت این واقعه استماع نمای) له آ: هر مفعول: چنگیز زبده: چنگیز

بب: چنگیز، آ: حکرا، له زبده: آ: کرد، له آ: چنگیز از زبده: چنگیز، له در زبده ندارد: له زبده: بر اشال حرکات گذشته اقدام نماید

و از انچه مقرر گردانید شود تجاوز نکنند (کند) له زبده: آفا، از از واج امیر تیمور رک به یزدی: ۱۴۰: ۲۹۲ شاید که بعد مرگ امیر شیخ نورالدین
داودنکس، رک به یزدی: ۲: ۷۲۷

و نوکرش شکم و پسرش محمود شاه را پیش ما فرستد تا سخن او اعتماد را شاید این مثل مشهور است
 که هر که شیر گرم خورده تا آب پخت نمیکند بخورد؛ شیخ نورالدین ما را بسیار بازی داده است؛
 چون امیر شیخ نورالدین از جانب چکیز نوید شد علی کاء نوکر امیر عمر تابان که بدو چهار
 ماه در بند داشت پیش امیر موسی کاوا میر دولخواجه فرستاد که شما تا کی جانب شاهملک اندا گرفته
 اید؟ وقت آنکه طرف ما گرفته اشتی دهید؛ اگر او بدرشتی سخن گوید او را بلطف و نرمی ازان
 منع کنید؛ امراء سخن گفته؛ امیر شاهملک ایشان را پیش امیر شیخ نورالدین فرستاده خود متعاقب
 بصوران آمد و قاصد روان داشته گفت؛ اگر بگناه اعتراف کرده میگوئی بد کردم من با تو
 صلح میکنم و اگر نه میان من و تو جنگ است؛ امیر شیخ نورالدین گفت اگر امیر شاهملک با
 دو نوکر بدر قلعه آید تا من نیز با دو نوکر بی رسول و پیغام سخن کنیم بهتر باشد؛ برین قرار هر دو یکدیگر
 را دیده سلام کردند کنار گرفته پرسیدند؛

۱۰

امیر شاهملک گفت؛ همه عالم را معلوم است که حضرت صاحبقران ترا بمنزله فرزندان تربیت
 فرمود؛ بدرجه بزرگ امارت رسانید؛ و تو خود انصاف ده که هیچ آفریده با این خاندان این جرأت

له آ؛ شکوم؛ باب مثل متن؛ زبده؛ سینکم؛ له آ؛ جنکراغلان؛ بب؛ جنکیز؛ زبده؛ جنکراغلان
 له زبده؛ علی؛ که کذا درک آ؛ باب؛ اندا؛ در با ندارد؛ زبده؛ آندا؛ را . . . برای این کلمه
 رک به لغات نوائیه ص ۳ و تاریخ مبارک غازانی ص ۸ و ۳۰۸، له زبده؛ نیز بگیری و برفی محالست و
 مواسا و ملافت میان؛ اشتی پیدا سازد (سازید) له در موضع زیادی هست در زبده و حاصلش آنکه موسی کا
 و دولخواجه شیخ را گفتند که اگر دی التزام نماید هر چه امیر شاهملک فرماید ایشان پای در میان نهند؛ شیخ
 "باز خبر فرستاد و خود بر عقب روانه شد ایشان بیک روز پیشتر بصوران رسیدند امیر شاهملک برود دیگر
 برسد و پیش امیر شیخ نورالدین فرستاد و خود بر عقب روانه شد اگر الخ؛ له بب؛ بگناه او؛ له آ؛ اگر ده؛
 له ک؛ در آید؛ آ؛ مثل متن؛ زبده؛ آیند؛

بی حرمتی کرده که تو می کنی حالا الماضی لایذکر ع
 که گفته اند بزرگان که از گذشته نگویند

(۱۲۹۰) من بر کرم حضرت خاقان سعید اعتماد دارم (ورق ۲۹۰) که تو اگر در مقام اعتذار آئی ترا
 گزندی نرسد، امیر شیخ نورالدین گفت ریسمان که بگسیخت درست نمیشود و اگر شود
 پیوندگره باقی ماند بیت

رشته چو گسیخت می توان بست * اما بمیان گره ماند
 سخن صلح قرار گرفت، امیر شاهملک تومان آغا را اسلام کرده و زمان حضرت صاحبقران
 را یاد آورده در گریه شد و امیر شاهملک شیخ نورالدین را گفت: روز بلند شد و هوا گرم
 از برای ماسامیان و خوردنی فرست تا زمانی بیاسایم بیت

چند روزی که درین مرحله فرصت داری خوش بیاسای زمانی که زمان این همه نیست
 بدین سخن او را فریب داد، آه از دنیای غدار و فریب آن بایکد گیر!
 القصه موسی کاظم و امیر و تلخواجہ چند نوبت آمد شد کرده، سخن صلح بجای نرسید، امیر شاهملک

۱۰ آ: پیوند درست، زبده: دیگر باره درست نمی شود، ۱۱ آ: می شود کرده باقیست، ۱۲ آ: و اگر پیوند
 کنند کرده باقیست، در باب کلمه "و اگر شود" را ندارد و "است" دارد بجای ماند، زبده: و اگر پیوند کنند البته
 کرده باقیست، ۱۳ آ: زبده: رشته جوشت [گست] و اتوان بست، ۱۴ آ: باب: لیکن، زبده: مثل متن،
 ۱۵ آ: در زبده گفته است که امیر شاهملک از دروازه بر کنار خندق بسوی برجی که تومان آقا و را سجا بود روان شد که او را
 داشت (کذا) که اگر بطرف او میل کنند و دریا بد که قصد او دارند در پیش او صحرابود تاخته بمردم خود پیوند، ۱۶ آ: زبده
 مفهوم می شود که آنکه گریه کرد تومان آقا بودند امیر شاهملک، ۱۷ آ: درک ندارد، ۱۸ آ: اهل آن، باب: مثل متن،
 ۱۹ آ: درک ندارد، از روی آ نوشته شد، ۲۰ آ: در زبده ذکر چند نوبت نیست، فقط یک بار رفتند و او را نصیحت کردند
 که سلطان شاه رخ را ببیند و الا فرزند یا برادر خود را بفرستد، و چون مفید نیفتاد پیش شاه ملک آمدند.

چون دید که امیر شیخ نورالدین صلح نمیکنند فکر هر قداق با امراء در میان آورد امراء گفته اواز آن نیست که همچنین قصد اوتوان کردند

کجا همای بدام کسی در آرد سر

امیر شاه ملک با امراء دیگر سخن نگفته با خود گفت: این کار جز بدگیری نمیشود و این سر با کسی نباید گفت
گر اهل عقلی این همه با خوشتن بگوی

امراء را گفت: یک بار دیگر این بی دولت انصیحت کنید که اگر خود و فرزند پیش بندگی حضرت نمیرند و نوکر نیک خود را فرستد تا باز گشتن را ناموسی باشد امراء رفته و امیر شیخ نورالدین با دو سوار نزدیک قلعه ایستاده با ایشان سخن می گفت امیر شاه ملک هر قداق را گفت: تو مرا بجای برادری بل بیشتر اگر امروز قدم جرات در پیش نمی و بر این معنی که در خاطر آمده اقدام نمائی شاید که ظفر روی نماید و نام دلاوری بر روی روزگار باقی ماند درین حال که امراء باز گردند ترا پیش شیخ نورالدین باید رفت و او چون رسید
۱۰. هر آینه طلبیده در آغوش خواهد گرفت چون تو نزدیک سی پیاده شو و چون سرفرو دارد که ترا در آغوش گیرد و او را دلیر و مردانه چنان در آغوش گیرد که دستهای تو بر پشت او بهم رسد و او را محکم گرفته از اسب فرو کشد و او را بزیر آوردن عهده تو و ترانگا بداشتن عهده ما

و هر قداق بد قلعه رفته چون چشم شیخ نورالدین بر افتاد آواز داد هر قداق پیاده شد و چند کت زانو زد و امیر شیخ نورالدین خم شده و آغوش باز کرده او را در بغل گرفت چون دست هر قداق غذا را ز پشت امیر بهم رسید هر زوری که داشت او را فرو کشید و چون بر زمین افتاد زانو بر سینه او نهاد و شمشیر از میان کشید

له درک ندارد، له زبده: امیر شاه ملک فرموده که من یک فکر کرده ام الخ له در با (بهر وضع) پرتداق ،

له با: دیگر با امراء له زبده: یک فکر له زبده: که ما را نیز ناموسی است تا باز گشتن را سببی باشد له در باب

وزبده ندارد، له با: دلیران، اکت بب مثل متن ، له در زبده گوید که امیر شاه ملک فرموده تا دوست سوار جوشن پوش شمشیر گذار دو تیر پرتاب از در قلعه دور تر معد بایستادند و هر قداق بدان طرقت رفت ، له زبده: آواز داد و او را کرم

برسید ، له در زبده ندارد، له آ: او ،

دو نوکر شیخ نورالدین که در برون قلعه بودند بر هر قداق تاختند و یکی شمشیر بر بازوی او فرود آورد و هر قداق
 شیخ نورالدین را بر آن نگاه داشته شمشیر حواله سوار کرد و چنان زد که لبهای سپ بریده شد و اسپان هم
 کرده شمشیر بر روی شیخ نورالدین مظلوم فرود آورد و چنانکه انگشتهای دست او که منع تیغ میکرد و بینی با
 یک نیمه کاشه سر جدا شد و امیر شاه ملک از دور بر بالای بلندی چشم برایشان داشت چون هر قداق
 دست بالا کرد و امیر شاه ملک با دو بیت سوار کتل تاخته بد قلعه رسید و هر قداق هنوز بر سینه شیخ
 نورالدین بود چون مدد رسید برخاسته یک دو شمشیر دیگر بر سر او زد و سرش از تن جدا کرده بر خاک شکست انداخت
 امیر شیخ نورالدین اگر چه روزی چند با امیر شاه ملک شطرنج منارعت باخت و در بساط مقام
 و مقاله اسپ مناصحت تاخت و در پس فرزین بند فریب کمین ساخت عاقبت نظر از بازی خصم
 برداشته و فیل بند غدر او را عدم انگاشته در خانه مات نشست و رقع حیات بر افشاند بیت

۱۰ به پیل بازی خود گر چه ساخت فرزین بند | بیک پیاده شه رخ ز اسپ دور افتاد (۲۹۰ ب)

امیر شاه ملک هر قداق را که چنان این خیر طیر از تکاب نمود تبریت و نوازش بسیار فرمود و او را گفت که:
 همه عمر ممنون تو خواهم بود هر قداق عرضه داشت که اگر من در خدمت مشقتی تحمل کردم بامید غنای مخدوم
 بر من آسان گشت و کار چنین جز بمساعدت دولت نه تواند بود و کدام خدمت ازین زیادت باشد که
 نام خدمتگاری بنده در میان الوس باقی ماند و این همه نتیجه فکر صواب بندگی مخدوم است
 امیر شاه ملک بعد ازین واقعه قلعه صوران را محاصره کرد حضرت خاقان سعید امیر شاه ملک
 طلبیده فرمود که اهل قلعه از تو دور و هم اند تو پیش ما آئی تا ما کس فرستاده ایشانرا طلب داریم امیر
 شاه ملک کمر فرمان بسته روی بحضرت بهشت صفت که **وَإِذْ لَأَيُّتَ ثُمَّ دَأَيْتَ نِعْمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا** آورد و ع

دست مدار از کمر مقبلان

له درک ندارد، از روی آفرشته شد، له فقط آ: اسپها، زبده: اسپان ایشان، له زبده: پس شمشیر الخ
 له در زبده ندارد، له در زبده ندارد، له در زبده افزوده است: تا شیخ نورالدین را در آغوش گیرد، له ک: برخاسته
 له ک: غدر او را عدم انگاشته، آ مثل متن، (زبده: از فیل بند کرد و غدر روزگار این کشته الخ)، له زبده: چون، له
 زبده: هر قداق بهادر، له در آ ندارد، له ک: کردی، آ مثل متن،

ذکر معاودت حضرت خاقان سعید از جانب ماوراءالنهر

چون بهات ولایات ماوراءالنهر به تجدید مضبوط شد و اطراف ممالک از آسیب بی باکان محفوظ گشت حضرت خاقان سعید غم مراجعت فرموده موکب منصوب از کان کل کوچ کرده بوک گنبد آمد، آنجا میرزا احمد میرکمر انقیاد بسته شرف دستبوس یافت و بجنایت مخصوص شد و امیر شاه ملک نیز بسعادت ملازمت مشرف شد و آفتاب عطف از اوج جلال بر چهره احوال او تافت و میرزا الخ بیگ در همان منزل طوی عظیم کرده پیشکشهای پادشاهانه بعرض رسانید و امیر شیخ حسن برادر امیر شیخ نورالدین عرضه داشت فرستاده اظهار انقیاد کرد و آنحضرت توکل چهره را فرستاده فرمود که اگر ای توان آقا را پیش ما فرست و چون میان میرزا الخ بیگ و امیر شاه ملک اندک غباری شده بود فرمانهایون نفاذ یافت که امیر شاه ملک عازم خراسان شود و موکب عالی با کوکبه دولت و اقبال در دراز سلطنت به راه نزول اجلال فرمود و بعد از چند روز بانوی عظمی توان آغاز رسیده و آنحضرت در تعظیم شرایط تکریم تقدیم نموده قصبه کوسوئی را به رسم سیورغال بر توأب او مسلم داشت و حالاً در آن قصبه و نواحی از آثار خیر او مدرسه و خانقاه و رباط بنجایت معمور است،

له در آوزیده ندارد، له زبده: بوک که گنبد، له زبده: امیرزاده، امیرک احمد، له آ باب: استسعاد یافت، له در زبده افزوده است: ایل و افتار کذا) او را سر کرده کسان او را ضبط نموده بایندگی حضرت سلطنت شعاری اظهار اذعان و انقیاد نموده، له زبده: بمصاحب اردوی هابیون متوجه خراسان کرد، له با مثل متن باب: جلال له آ: آقا، له در زبده افزوده که توان آقا را بجای عالی فرود آوردند و گوهر شاد آقا با مجموع آقاییان و خواتین باستقبال اورفتند و او را اعزاز و اکرام تمام کرده طویها کردند، له بقول زبده: (باب) مال متوجهات این قصبه در زمان صاحب قرانی سیورغال این خاتون بود، له زبده: حالاً که روز تحریر است در آن موضع ساکن است و عمارات خیر از رباط و خانات و مدارس ساخته،

ذکر وفات میر خلیل سلطان و الدانش خاوند

مؤکب منصور چون بدار السلطنه تهره رسید خبر افتد جانسوز و نایبه جگر دوزشهنزاده جهانیا نصیر الدین*
میرزا خلیل سلطان شنید که در ملک رمی بعارضه دوشه روزه شانزدهم حبیب با حسرت شباب بمنزل تراز
رفت از حد و شان این حادثه و نزول این نازله دلبهای عزیزان در آتش و جانها در کشاکش ماند بیت
از بسکه خون دیده احباب موج زد از گریه چرخ بر سر ملوفان حباب شد
هنوز گوش از صد مده صدای زلزله کوس حیل خلیل خلاص نیافته طنین ارتحال والده اش مهد علیا
خانزاده در شرفات قصر دماغ و غرفات حجره خیال پیچید ع
داغی نگشته نیک که داغی دگر رسید

و آن بانوی کبری در شهید مقدس رضوی وفات یافت و در جوار روضه بزرگوار مدفون شد مثل آدمی
۱۰ و احوال او و سر انجام و مال او چون مسافریت که منزل او مهد است و مسکن آخر لحد و میان این دو
منزل مرحله چند محدود و چند روزی محدود و بهر سالی چون مرحله و بهر فصلی چون رباطی و بهر هی فرنگی و
بهر هفته میلی و بهر روزی قدری و بهر ساعتی مسافتی و بهر دمی قدمی و آدمی در و این شش
و از منزل آخرت فارغ گشته رباعی

بنگر که به بن رسید افسانه عمر آمد بگداز شمع پروانه عمر
تو غافل و خوش نشسته و با دجل هم گاه امید برد و هم دانه عمر

ذکر قضایای ممالک فارس و عراق

(۱۲۹۱)

له آ - ۱ شه زبده: از طرف عراق الخ، ۳ شه زبده - ۲ شه زبده: ممالک، ۴ شه زبده: مرضی دوشه روز شب چهارشنبه
شانزدهم رجب سنه اربع عشر و ثمانیه، ۵ شه باب آ زبده: صدمت، ۶ شه زبده: ژلا [ژال]، ۷ شه زبده: حجر
۸ شه زبده - ۹ شه زبده - ۱۰ شه در اصل (ک) اوراق متعدد بی ترتیب شده، و ترتیب درست با عدد ورق
داغ اصل نیست، ۱۲۹۸، ۱۲۹۶، ۱۲۹۹، ۱۲۹۱، ۱۲۹۴ و نوشته شده است،

میرزا اسکندر در ماه صفر لشکر معتبر از ممالک فارس مرتب ساخته [ساخته] آغازم ولایت کرمان شد
 و اول بسیر جان رسیده محاصره کرد و سیر جانیان باره بیرون را به طرح ریخته در قلعه کوه گرختند و میرزا اسکندر
 جمعی بمحاصره گذاشته متوجه کرمان شد و بهر جا لشکر او رسید از عمارت و زراعت اثر نماند و فوجی امر او برسم بلغا
 بطرف بم و جیرفت و سایر گریسیرت فرستاده خود بنواحی کرمان آمد و جمعی که محاصره سیر جان میکردند بعیش
 مشغول شده طریقه حرم فرو گذاشتند اهل قلعه ناگاه شخون آوردند و تیر دی نمودند چنانچه امرای محاصره
 بیک اسپ و تازیانه به اردو آمده میرزا اسکندر غضب فرموده گریختگان را بنوعی ادب کرد که سبب
 عبرت دیگران شد و میرزا اسکندر امیر عبدالصمد را بجانب خبیص فرستاده سلطان حسین بدفع او از
 کرمان روان شده میان ایشان جنگی سخت بوقوع پیوست عاقبت برهان الدین عبدالصمد طغریات
 و همچنین امر که بگریسیرت رفته بودند غالب شده هر دو گروه منظر و منصور باز آمدند

میرزا اسکندر بر ظاهری کرمان نزول فرمود کرمانیان مرتضیٰ اعظم سیدش لدین بی راقدن سره ۱۰
 بیرون فرستاده مال و خراج قبول کردند میرزا اسکندر بنا بر حسن اعتقاد که درباره سید اعظم داشت و نیز
 شنید که میرزا رستم از درگاه قرا یوسف عود نموده با صفهان رسید و قطب الدین طارمی باغی شد این

بعدش در آن افزوده است: در ممالک فارس ساس سلطنتی نهاد، که از روی باب، ک آ - که در زبده گفته است که جماعتی را

بنا داشتن قلعه خندق داشتند بعضی را بحرین و باروک داشت تا سیر جانیان از محاصره و مقاتله تنگ آمدند تا غایتی که باره بیرون را بطرح
 ریخته در قلعه کوه گرختند و بهل فرصتی شهرستان سیر جان گرفتند و قلعه را مدت چهل روز محاصره کردند کاری ست نمداد - برای بیرون

و قلعه کوه رک به لیسترنج ص ۳۰ و ۳۱، که در زبده اعلام بعضی از اینها درج نموده است، که آباء، که آجرم، که

ب: حسین برلاس و الدامیراید کو برلاس، یا حسین برلاس، که مثل باب اما 'ولد' نوشته است بجای 'والد'

زبده: سلطان حسین، که بقول زبده اهل کرمان سلطان حسین را فرستادند، که بقول زبده یکی از اصحاب عبدالصمد

زخم خورده با میرزاده اسکندر رفت و تقریر کرد که عبدالصمد از مقابل کرمانیان عاجز است، امیر اسکندر امیر جلبان شاه را بمساعدت

عبدالصمد فرستاد و وی هنوز نرسیده بود که کرمانیان منهرم شدند، که آ، مرتضی، در زبده امیر بجای مرتضی اعظم سید

(و طالب راه بجای قدس سره) که آ، خرج، باب، خرج، زبده شلستن، که آ، امیر قرا یوسف،

معافی سبب آن گشت که التماس سید قبول کرده صلح نمود و بجانب شیراز معاودت فرمود،
 و چون میرزا رستم از جانب تبریز با صفهان آمد و خواجه احمد عدی که صاحب اختیار بود با سایر اکابر عراق استقبال
 نمود و میرزا رستم یکدوماه در اصفهان کامکار و کامران گذراند و چون خواجه احمد صاعدی خلاف احکام رستمی
 میکرد میرزا رستم در باب قتل او بارگان دولت مشورت نموده قرار دادند که چون بمبارکباد غیبتی که در آن
 نزدیک واقع بود آید او را تنها بمجلس آورده از میان بردارند و بموجب مقرر عمل نموده کار او تمام شد و
 نشنیده که هر که بمرد او تمام شد

اصفهانیان با میرزا رستم دل دگرگون کردند و میرزا اسکندر نزدیک اصفهان رسیده میرزا رستم طاقت
 مقاومت نداشت، بضرورت عازم خراسان شد،

ذکر احوال امیر قریب و فرزند آن او درین سال

چون امیر قریب و یوسف خاطر از جانب سلطان احمد جمع نمود و تختگاه دارالملک تبریز تصرف نمود
 اراده اش آن بود که اسم خانیت در میان اولاد او باشد بنا برین تختی زرین ساخت و طوی بزرگ

۱۰
 له با: معالده زبده مثل متن، ۱۰ در زبده درین موضع ذکر سبب رفتن امیرزاده رستم به تبریز را کر آورده است چنانکه بر
 صفحه ۱۹۸ (و حاشی آن صفحه) گذشته، ۱۰ زبده: اختیار اصفهان بود، ۱۰ آ: میرزا، ۱۰ آ: رسید، ۱۰ در زبده این
 واقع را مفصل تر نوشته است که بیشترش تکرار وقایع است که در مطلع ص ۱۹۳ مذکور است مثلاً این که میرزا اسکندر امیر عبدالصمد
 بالشکری بورزنه فرستاده، رستم بالشکری بسرایشان آمده بود و ایشان محاصره کرده، امیرزاده اسکندر یوسف خلیل و توکل ابد
 عبدالصمد فرستاد و خود نیز متعاقب ایشان روان شد، رستم چون از رسیدن یوسف و غیره خبردار شد از ظاهری بورزنه باستقبال
 ایشان رفت و از جانبین آتش حرب مشتعل شد، درین حال امیرزاده اسکندر بکوشک نزد رسید و قاصدی بورزنه فرستاد این
 قاصد گرفته پیش رستم برزید و لشکرش که قریباً سه هزار (سوار و پیاده) بودند ساختگی جنگ کردند، اما آخر منبهم شدند و بجانب
 شهر رفتند و لشکر میرزا اسکندر در آتش گاه فرود آمد و رستم بالفور ترک اصفهان گفته متوجه خراسان گشت، ۱۰ آ زبده: ۱۰
 له آ: سبب: ارادش،

ترتیب داد و اکابر اعیان آذربایجان را احضار نمود و پیش رو دان^{ست} که ارشد اولاد او بود بتاج و کمر
سرافراز ساخت و بیادشاهی برداشت و تخت زرین نشاند و نوکر واریش او بخدمت قیام نمود و چند
روز طوپیهای بزرگ فرمود و خلعتهای پادشاهانه و کمرهای خسروانه با اعیان آذربایجان و امرای ترکمان
داد و همه پیشکشهای مناسب گذرانیدند و بعد از طوی بر صدر فرمان چنین نوشتند که :

سلطان پیر بوداق شہر لیخیدین ابوالنصر یوسف بہادر نوریان ستون میسر

و هم درین سال شاه محمد پسر بزرگتر امیر قرا یوسف بغداد مسخر کرد و آنچنان بود که بعد از واقعه سلطان احمد اولاد شاه زاده ولد بن شاه زاده شیخ علی بن سلطان اولیس یعنی سلطان محمود و سلطان محمد و سلطان اولیس حاکم بغداد شدند و میان ایشان اختلاف عظیم شد امیر شاه محمد بن امیر یوسف در اردبیل بود این اخبار شنیده طمع ملک بغداد کرد | و ابلیغار کرده ناگاه بدر وازه سوق سلطان فرود آمد و درین حال سلطان محمود پسر بزرگتر شاه ولد حاکم بود و از قبل او عبد الرحیم ملاح صاحب اختیار جمعی اش را امیر بخشایش را که در زمان پادشاه شهنه و داروغه بود گفتند: با وجود تو این

۱۰ کت (بهر موضع)؛ پیر یوداق، آ (بهر موضع)؛ پسر بداق، آ باب؛ پربدق، زبده؛ پیر یوداق، ۱۰ کت؛ آ باب؛ راکه
 (بجای که) ۳ کت زبده؛ بر طریق نوکران دست ادب پیش گرفته خدمت نمود، ۱۰ کت؛ آ مثل متن اما نوشت بجای نوشتند
 زبده؛ و در احکام و امثله که ازین روز باز با طراف و جوانب میفرستاد چنین می نوشت، ۱۰ کت؛ یر یغ الدین الخ،
 آ مثل متن، زبده، خان یغند ابونصر ۱۰ کت؛ سوزد میز، آ، میوزم، آ مثل متن، زبده، سوزد میز و بعدش افزوده؛ و درین سال چون قتل
 تیر ماه با خود رسید زستان تبریز آمد و شلاق آن سال در تبریز بود، ۱۰ کت؛ و زبده گوید که بعد از سلطان احمد از اعیان فلان فلان (مثل متن) و مادر سلطان اویس
 [و] رندی [دندی] سلطان بنت سلطان اویس (بودند) و غالباً از اینجا است که در مطلع هر موضع دندی سلطان دختر سلطان اویس نوشته است و حالا که وی بنت
 حسین بن سلطان اویس است از کت بر زبده و ۲۵۳، (آ باب) زبده مثل متن — در محمد بن الخلیفه ص ۲۴۸ و زبده و ۲۵۳ نامش شاه ولد است و نامش الدش علی

۹ در زبده گفته است که اینان هر روز یکی را بقبط شهر تعیین نمودندی و روز دیگر او را بقتل آوردندی؛ چنانکه در اندک مدت چند کس را که بمرتبه امارت رسیده بودند چون عبدالرحیم طراح و ناصرالدین رحلی و نجشایش شحنه بقتل رساندند؛ ^{۱۰} ^{۱۱} ^{۱۲} ^{۱۳} ^{۱۴} ^{۱۵} ^{۱۶} ^{۱۷} ^{۱۸} ^{۱۹} ^{۲۰} ^{۲۱} ^{۲۲} ^{۲۳} ^{۲۴} ^{۲۵} ^{۲۶} ^{۲۷} ^{۲۸} ^{۲۹} ^{۳۰} ^{۳۱} ^{۳۲} ^{۳۳} ^{۳۴} ^{۳۵} ^{۳۶} ^{۳۷} ^{۳۸} ^{۳۹} ^{۴۰} ^{۴۱} ^{۴۲} ^{۴۳} ^{۴۴} ^{۴۵} ^{۴۶} ^{۴۷} ^{۴۸} ^{۴۹} ^{۵۰} ^{۵۱} ^{۵۲} ^{۵۳} ^{۵۴} ^{۵۵} ^{۵۶} ^{۵۷} ^{۵۸} ^{۵۹} ^{۶۰} ^{۶۱} ^{۶۲} ^{۶۳} ^{۶۴} ^{۶۵} ^{۶۶} ^{۶۷} ^{۶۸} ^{۶۹} ^{۷۰} ^{۷۱} ^{۷۲} ^{۷۳} ^{۷۴} ^{۷۵} ^{۷۶} ^{۷۷} ^{۷۸} ^{۷۹} ^{۸۰} ^{۸۱} ^{۸۲} ^{۸۳} ^{۸۴} ^{۸۵} ^{۸۶} ^{۸۷} ^{۸۸} ^{۸۹} ^{۹۰} ^{۹۱} ^{۹۲} ^{۹۳} ^{۹۴} ^{۹۵} ^{۹۶} ^{۹۷} ^{۹۸} ^{۹۹} ^{۱۰۰} ^{۱۰۱} ^{۱۰۲} ^{۱۰۳} ^{۱۰۴} ^{۱۰۵} ^{۱۰۶} ^{۱۰۷} ^{۱۰۸} ^{۱۰۹} ^{۱۱۰} ^{۱۱۱} ^{۱۱۲} ^{۱۱۳} ^{۱۱۴} ^{۱۱۵} ^{۱۱۶} ^{۱۱۷} ^{۱۱۸} ^{۱۱۹} ^{۱۲۰} ^{۱۲۱} ^{۱۲۲} ^{۱۲۳} ^{۱۲۴} ^{۱۲۵} ^{۱۲۶} ^{۱۲۷} ^{۱۲۸} ^{۱۲۹} ^{۱۳۰} ^{۱۳۱} ^{۱۳۲} ^{۱۳۳} ^{۱۳۴} ^{۱۳۵} ^{۱۳۶} ^{۱۳۷} ^{۱۳۸} ^{۱۳۹} ^{۱۴۰} ^{۱۴۱} ^{۱۴۲} ^{۱۴۳} ^{۱۴۴} ^{۱۴۵} ^{۱۴۶} ^{۱۴۷} ^{۱۴۸} ^{۱۴۹} ^{۱۵۰} ^{۱۵۱} ^{۱۵۲} ^{۱۵۳} ^{۱۵۴} ^{۱۵۵} ^{۱۵۶} ^{۱۵۷} ^{۱۵۸} ^{۱۵۹} ^{۱۶۰} ^{۱۶۱} ^{۱۶۲} ^{۱۶۳} ^{۱۶۴} ^{۱۶۵} ^{۱۶۶} ^{۱۶۷} ^{۱۶۸} ^{۱۶۹} ^{۱۷۰} ^{۱۷۱} ^{۱۷۲} ^{۱۷۳} ^{۱۷۴} ^{۱۷۵} ^{۱۷۶} ^{۱۷۷} ^{۱۷۸} ^{۱۷۹} ^{۱۸۰} ^{۱۸۱} ^{۱۸۲} ^{۱۸۳} ^{۱۸۴} ^{۱۸۵} ^{۱۸۶} ^{۱۸۷} ^{۱۸۸} ^{۱۸۹} ^{۱۹۰} ^{۱۹۱} ^{۱۹۲} ^{۱۹۳} ^{۱۹۴} ^{۱۹۵} ^{۱۹۶} ^{۱۹۷} ^{۱۹۸} ^{۱۹۹} ^{۲۰۰} ^{۲۰۱} ^{۲۰۲} ^{۲۰۳} ^{۲۰۴} ^{۲۰۵} ^{۲۰۶} ^{۲۰۷} ^{۲۰۸} ^{۲۰۹} ^{۲۱۰} ^{۲۱۱} ^{۲۱۲} ^{۲۱۳} ^{۲۱۴} ^{۲۱۵} ^{۲۱۶} ^{۲۱۷} ^{۲۱۸} ^{۲۱۹} ^{۲۲۰} ^{۲۲۱} ^{۲۲۲} ^{۲۲۳} ^{۲۲۴} ^{۲۲۵} ^{۲۲۶} ^{۲۲۷} ^{۲۲۸} ^{۲۲۹} ^{۲۳۰} ^{۲۳۱} ^{۲۳۲} ^{۲۳۳} ^{۲۳۴} ^{۲۳۵} ^{۲۳۶} ^{۲۳۷} ^{۲۳۸} ^{۲۳۹} ^{۲۴۰} ^{۲۴۱} ^{۲۴۲} ^{۲۴۳} ^{۲۴۴} ^{۲۴۵} ^{۲۴۶} ^{۲۴۷} ^{۲۴۸} ^{۲۴۹} ^{۲۵۰} ^{۲۵۱} ^{۲۵۲} ^{۲۵۳} ^{۲۵۴} ^{۲۵۵} ^{۲۵۶} ^{۲۵۷} ^{۲۵۸} ^{۲۵۹} ^{۲۶۰} ^{۲۶۱} ^{۲۶۲} ^{۲۶۳} ^{۲۶۴} ^{۲۶۵} ^{۲۶۶} ^{۲۶۷} ^{۲۶۸} ^{۲۶۹} ^{۲۷۰} ^{۲۷۱} ^{۲۷۲} ^{۲۷۳} ^{۲۷۴} ^{۲۷۵} ^{۲۷۶} ^{۲۷۷} ^{۲۷۸} ^{۲۷۹} ^{۲۸۰} ^{۲۸۱} ^{۲۸۲} ^{۲۸۳} ^{۲۸۴} ^{۲۸۵} ^{۲۸۶} ^{۲۸۷} ^{۲۸۸} ^{۲۸۹} ^{۲۹۰} ^{۲۹۱} ^{۲۹۲} ^{۲۹۳} ^{۲۹۴} ^{۲۹۵} ^{۲۹۶} ^{۲۹۷} ^{۲۹۸} ^{۲۹۹} ^{۳۰۰} ^{۳۰۱} ^{۳۰۲} ^{۳۰۳} ^{۳۰۴} ^{۳۰۵} ^{۳۰۶} ^{۳۰۷} ^{۳۰۸} ^{۳۰۹} ^{۳۱۰} ^{۳۱۱} ^{۳۱۲} ^{۳۱۳} ^{۳۱۴} ^{۳۱۵} ^{۳۱۶} ^{۳۱۷} ^{۳۱۸} ^{۳۱۹} ^{۳۲۰} ^{۳۲۱} ^{۳۲۲} ^{۳۲۳} ^{۳۲۴} ^{۳۲۵} ^{۳۲۶} ^{۳۲۷} ^{۳۲۸} ^{۳۲۹} ^{۳۳۰} ^{۳۳۱} ^{۳۳۲} ^{۳۳۳} ^{۳۳۴} ^{۳۳۵} ^{۳۳۶} ^{۳۳۷} ^{۳۳۸} ^{۳۳۹} ^{۳۴۰} ^{۳۴۱} ^{۳۴۲} ^{۳۴۳} ^{۳۴۴} ^{۳۴۵} ^{۳۴۶} ^{۳۴۷} ^{۳۴۸} ^{۳۴۹} ^{۳۵۰} ^{۳۵۱} ^{۳۵۲} ^{۳۵۳} ^{۳۵۴} ^{۳۵۵} ^{۳۵۶} ^{۳۵۷} ^{۳۵۸} ^{۳۵}

کشتی بان را چه محل حکومت باشد اتفاق کرده ملاح را بقتل آوردند و بغداد پر غوغا شد و اولاد شاه ولد
و دندی سلطان بنت سلطان اوسین بغداد بطرح رنجته بجانب شوشتر گریختند و شاه محمد بغداد
را گرفت و قلعه هبیت و بعضی کردستانات و قبضه تسخیر آورد و سالها در آن مملکت فرمان اورد و آن بود
وقایع سنه خمس عشر و ثمانمائه و نتمه سنه اربع عشر [ق]

میرزا رستم او اخر شهر سنه اربع عشر [ق] پناه بدرگاه حضرت خاقان سعید آورد و بیت
نهاد روی بدرگاه او و ضیعی و شریف کشاده گوش فرمان او قضا و قدر
و شرف و مقبوس یافته آنحضرت و ارجحش اشفاق و مکارم اخلاق معزز و مکرم داشت و چشم عنایت و نظر طفت
بر انتظام احوال او گماشت و بار دیگر در باره او التفات پادشاهانه و اهتمام خسرانه بذل نمود و
اسباب سلطنت مرتب داشته بجانب عراق فرستاد و آنحضرت زمستان در هرات اتفاق قشلاق فرمود
ذکر عزیمت زیارت مشهد مقدس معالی و بعضی فضایل و حکایات

چون سپاه سراروی بانهزام و انتها آورد و مزاج هوا آغاز نشو و نما کرد و نسیم اعتدال بخش
صبا در تربیت الهفال نامیه آثار انفاس مسیحا نمود و آفتاب جهان تاب بدستگیری ابرگو هر بار
الطهار اسرار زمین فرمود رای حضرت خاقان سعید که طلوع غیب و جام جهان نمای
مجلس لاریب است افتضا آن کرد که موسم عید اضحی زیارت مشهد مقدس رضوی که اهل تحقیق
آن را برابر حج داشته اند بجا آورد و نهم ماه ذی قعدة از دار السلطنة هرات عزیمت فرمود بوقت

له زبده: دندی سلطان، له زبده: دل از بغداد برداشته بیرون آید، له آ—، له زبده: امیرزاده رستم عمر بن (صوابش: بن عمر) شیخ بهادر، له ک— باب—، له در زبده گوید که میرزا رستم با
لهارت نفس و ذکا و عرق کمال عقل و فطر شهاست و وفور خورد (کذا— خور) و کیاست و محاسن اخلاق و سوابق اخلاص
مذکور و موصوف بود، له زبده: او را باز طرف عراق روانه فرمود، له ک— محلا، آ—، له ک—، له ک—
المطاف، تصحیح از روی آوزبده، له با: حج اکبر، له زبده: روز دوشنبه نهم ذی القعدة سنه اربع عشر و ثمانمائه [نمایه]،

که بیت

هزار نافه به هر گوشه کشاد و صبا   هزار عقد بهر منزلی گشته سحاب
 درین اثنا بسمع اعلی رسید که مودود گرسیری که التجا بدرگاه عالم پناه آورده بود چنانچه مذکور شد
 و مدت چندگاه در بهراه ملازم درگاه همایون بود چون مدت توقف او دید شد و منازع او بعنا
 مخصوص گشت مودود در روزی چند دم ^{اللیل حبلی} می زد و ^{بعل} و ^{بعل} و ^{بعل} می کرد درین وقت که
 موکب منصور عزیمت مشهد مقدس فرمود مودود فرصت غنیمت انسته در اثنای راه عازم گرسیر شد آنحضرت
 بتفحص احوال او کسی بهراه فرستاد و چون قوت دولت آنحضرت چنان بود که هر که خلاف او برل
 گذراند جان نبرد و اگر پشت بر دولت او کند محنت روی باو آورد و لاجرم چون مودود عزیمت گرسیر
 نمود در منزل بر سینه جماعتی بلوچان که علی تیمور رئیس و مهتر ایشان بود در کار باو دوچار شدند علی
 تیمور از و پرسید که بدین طرف چگونه افتادی جواب داد که آنحضرت مرا بولایت فرستاد علی تیمور گفت که
 عنایت نامه باید نمود و الا موقوف بود مودود تیغ کشیده چند تن از بلوچان مجروح گردانید و بعضی را
 بدرجه شهادت رسانید علی تیمور فرامود و مودود تاخته در عقب او بود تیمور پسر علی تیمور از پس مودود
 ع   چو ابروی خوبان کسان بیچنگ

له زبده، بقعه، له زبده، رقع، له زبده، کشیده، له زبده، چون دوسه کوچ رفتند، له رک به ص ۱۸۲،
 له کذا ایضا در زبده، له بعدش در زبده افزوده، و از امارت ولایتی که مقلد حکومت آن بود معزول شد،
 له آ: ایضاً جبل، له ک: بعلی، تصحیح از روی آو زبده، له آبت: تعلی، له آ —،
 له در زبده گوید که بعد از آنک موکب میمون چند منزل کوچ فرمود معلوم شد که مودود بیورت خود فرو نیامده، بهرات
 فرستاده تفحص نمودند که سبب حبسیت، معلوم شد که این خیال در خاطر دارد که قند هارو گرسیر رود و دران نواحی فتنه
 انگیزد، له کذا در نسخ مطلع و زبده، ق: ترسین، در مظان ذکرش یافته نشد، له زبده،
 باید بود تا حکم برسد، له زبده: جانان، — در زبده مصراع اول هم دارد:

مگر چون دل عاشقان کرده تنگ

تیری بر شانه او زد که از سینه اش بیرون آمد و از اسپ افتاده تیر فنا از شخصت قضا بهدین
جان او رسید جماعتی بلوچان مودودیان را مقید ساخته با سر مودود و بهر افرشته اند و قاصد
که از اردوی همایون تنفخص حال مودود آمده بود با سر مودود و بیک روز بهر افرشته رسید ع
هر که بر تافت سر از حکم تو جان داد و بباد

و چون موب همایون بطالع سعد و اختر فرخنده قطعه

بوقت آنکه برج شرف رسد خورشید بگاه آنکه بصحر اکث صبا لشکر

دبان لاله کند ابر معدن لؤلؤ کنار سبزه کند باد مسکن غنبر

بمشهد مقدس معالی رسید و شرایط زیارت بجا آورده صدقات مستحقان رسانید،

دورین و لام تضاء اعظم سید عزالدین حاکم مملکت قوس که چند جا ذکر بزرگی او گذشته

از راه حسن اخلاق و صفای عقیدت بشرف ملازمت رسید و پیشکشها که از چنان بزرگی مناسبت

چنین حضرتی باشد گذرانید و عز قبول یافته بعوالت بادشاهان سرفراز شد و در سلک امرای

کبار و ملوک نامدار و سادات عظام انتظام یافت، و نوکر امیر سید علی از بلده ساری برادر

امیر حسن کیا از فیروز کوه آمده پیشکشها و عرضه داشتها گذرانیدند و جمال حال ایشان بزیور اخلاص

آراسته شد و رایات همایون بجانب دارالملک عود نموده امیر سید عزالدین چون دولت و

سعادت لازم بود، و آنحضرت از راه بادغیس بموسمی که نقاش چابک دست طبعی در تصویر

خلل زبجی و تنکاری مینمود شکار کنان و صید افکنان جمعه عاشر محرم الحرام در وادار السلطنة

بهر افرشته مقام و آرام فرمود

آمدن ایچچیان بادشاه خطای

له آ باب شست، آ: جماعت، (زبد: بلوچان در قرب یک ساعت متعلقان مودود را با جمعهم مقید گردانیدند)

له ک: معلّا، آ: رضوی، آ: تفضی، ه: زبد: بزرگی و شہامت، ه: زبد: آغاز نموده بود،

درین ولایت خطای ایلیچیان از پیش دای منک خان پادشاه چین و ماچین و سایر
آن مالک رسیدند فرمان بهایون نفاذ یافت که شهر و بازارها آئین بندند و هر صنعت و رکال
هنر ظاهر کرده دکان خود را آرایند و امراء برسم استقبال بیرون رفته مقدم ایشان ابر خود مبارک
داشتند و همه را به تعظیم تمام در شهر آوردند زمانی بود چون روز جوانی فرح افزای هنگامی چون
شب وصل غم زدای حضرت خاقان سعید فرمان فرمود که باغ زاغانرا چون باغ جنان آراسته
یسا و لان بهرام صولت ضرغام سطوت بهر کس را محل و مقام تعیین فرمودند و حضرت خاقان سعید
خورشید طلعت چون آفتاب بر اوج رفعت و سر بر سلطنت برآمد و عظماء امراء ایلیچیان ابشر
و تنبوس رسانیده و تبرکات گذرانید و سخنان [ایشان] عرضه داشتند و مکتوب پادشاه
خطای باین عبارت بود :

صورت مکتوب پادشاه خطای

دای منک پادشاه معظم نامه ارسال میفرماید بیدار سمز قند مشایخ بهادر را ما فکر می کنیم
خداوند تعالی جمیع خلایق بیا فرید آنچه در میان زمین و آسمان است تا هر یک راحت و
رفاهیت باشند ما بتائید امر خدای تعالی خداوند مالک روی زمین گشته ایم بتابعیت حکم الهی
جهان داری میکنیم بسبب این میان دور و نزدیک فرق نمیکنیم همه برابر و یکسان نگاه میداریم
پیش ازین شنیدیم که تونیک عاقل و کاملی و از همگنان بلندتری بامر خداوند تعالی اطاعت میانی
و رعایا و عساکر را پرورش داده در باره همگنان احسان و نیکی رسانیده بسبب آن نیک داشتیم

له دای منک لقب خانواده بود که در چین بعد یوان (یعنی مغول) فرماز دای کردند نام پادشاه چین مذکور متن یونگ لو بود، یا خود
از حاشیه قی ص ۲۱۳، که ک : آرایند، آ مثل متن برای منظومه در ذکر اودین بندی پیشه دران سمز قند در شش رک بریزوی
۶۰۵: ۲ بعد، که باب آ - که از روی آ، در زبده این مکتوب را درج ننموده است،
که : بیدار، آ مثل متن، که باب - که باب : کم، که : تع، که آ : سبب،

علی الخصوص ایلمچی فرستادیم تا کما و تر قو خلعت رسانید چنانکه ایلمچی آنجا رسیده تونیک تعظیم امر را
 نموده و محنت مارانیک ظاهر گردانید همه خرد و بزرگ شاد گشته اند فی الحال ایلمچی فرستاد
 تا خدمت و تحفه اسپان و متاعهای آن دیار رسانیدند بحد صدق نمودن ترا دیدیم که
 شایسته ستایش و نوازش باشی پیشتر در مغول با خبر رسید پدر تو تیمور قوما بام خداوند تعالی
 اطاعت آورده تازی | پادشاه علی بار خدمت نموده تحفه ایلمچیان منقطع نگردانیده
 سبب این مردمان آن دیار را امان داده و مکنان ادو تمند گردانید دیدیم که تو بهمت
 و روش پدر نیک متابعت نموده اکنون دو چگون بای از کسان هزاره سوچو و دانگ چنگ
 صده سون قوبچی با جمهم فرستادیم با تهنیت خلعت کما و تر غوها تا صدق ظاهر گردد بعد
 ازین کسان فرستیم تا آسمی و رو کنند تا راه منقطع نشود تا تجارت و کسب بمراد خویش کنند
 خلیل سلطان داد زاده تست می باید که ویرانیکو تربیت نمائی تا حق زادگی خویش
 بجای آورده باشی تومی باید که بصدق و رای ما متابعت نمائی، اینست که اعلام
 گردانیده میشود،

و مکتوب دیگر همراه این مکتوب فرستاده بودند یکی سیلاکات که فرستاده بودند در اینجا مفصل کرده

له یعنی خلعت ترقو، صاحب فرینگ اندراج ۱: ۶۶ ص گوید که تر غونوعی از بافته ابریشمی سرخ رنگ باشد که
 ک با: خورد، بت مثل متن، که ک: تور، که ک: خوا، تصحیح از روی ق: باب، فوما، آ اک: قوما
 — فوما = کورگان (رک: ق: ص ۲۹۴ ج ۲) که ک با: چگون پای، آ: حوول بای، ق: ص ۲۱۵
 Douchioun - Bai، که ک: کسای و اک: با: کسان و، که ک: بت — نسخه قاتر میر بظاہر
 "از کسان هزاره سوچو" (Sou-tcheou) می داشت، که ک با: دان چینگ، اک: داک چینگ، آ: دانگ چینگ
 بت: دانگ چینگ، ق: Dan - Tching، که آ: قونچی، اک: با: فونچی — ق:
 له داد بلغت ما و را دلنر بمعنی برادر باشد، du sadah de Soum - Koutchi
 (فرینگ اندراج ۲: ۵)

وکی بر مثال خط راه که ایلیچیان را باشد و هر که مکتوبی (صواب مکتوب) بزبان فارسی و خط فارسی نوشته و در همان مکتوب بخط مغولی مضمون سخن بزبان ترکی نوشته و در همان مکتوب بخط خطای همان مضمون بزبان خود نوشته، حضرت خاقان سعید مکتوب را اصفا نموده و قائل آن را بفکر دوزین ادراک فرمود و بعد از اطلاع بر مقاصد همه اباشعاف مقرون ساخته فرمان شد امر ایلیچیان اطوی دهند.

ذکر آمدن ملک قطب الدین از سیستان

درین اثنا ملک قطب الدین بن ملک محمود که پیشتر از مراسم بندگی متقاعد بود اعتماد بر لطف حضرت خاقان سعید نمود و بدار السلطنة هراته آمده امراء کبار را شفیع انگيخت و دست در دامن اعتذار او بخت امراء عرضه داشته که هر چند ملک قطب الدین در خدمتکاری از موضع ثبات لغزیده است ^{تبع} رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا كُيَا بَاتِيخ و کفن عازم در گاه عالمپناه است، و غبار وحشت از آینه ضمیر میر آخضر زردوده ملک قطب الدین سعادت و تبوس یافت ۱۰ و بامید رحمت آنحضرت بحیوة نو مستظهر گشت و قدرت استدعای و ائنا ما وعدتنا علی سبیلک در و پدید آمده از گناه استغفار و اعتذار نمود بیست

عذر به آن را که خطائی رسید آدم از آن عذر بجائی رسید و قبول کرد که هر سال خواسته و احوال آراسته بخزانة عامه فرستد و بخدمت شایسته قیام نماید و آنچه از خراج گذاشته باقی باشد به او ارسالند و وظیفه بندگی بجا آرد آنحضرت ملک نیمروز را بجانب ملک تفویض فرمود.

له آ: پاری، له آ: بنشته، له ک: باشعاف، له مثل متن، له زبده: قطب الدین علی سبیل قول معجز تاریخ سیستان ملک قطب الدین، در سیستان از ۸۲۲ تا ۸۴۲ فرمازد و ای کرد، تاریخ سیستان ص ۳۱ ح ۱ و دیباچه آن کتاب ص ۵۰، اما آنچه در متن است خلاف آنست، له در زبده افزوده است که با وجود آنکه حضرت سلطنت شکاری لشکر بدان کشته او ترمود و عصیان نمود و پیش بندگان حضرت نیامد، له قرآن مجید ۲۲: ۲۲، له زبده: چون این پای مردمی نمودند و غبار وحشت از خاطر اشرف زایل گردانید سعادت بساط تبوس... دریافت، له قرآن مجید ۳: ۱۹۲، له زبده: مقرر فرموده اند که آنچه از خراج ماضی پیش او باقی مانده است ادا کنند، له زبده: برین شرائط مالک نیمروز را تسلیم باشد.

ذکر روان فرمودن ایچیان خط

چون همت ایچیان خطا کفایت شد اجازت انصاف یافته معاودت نمودند و شیخ محمد بخشی برسم رسالت با ایشان روان شد و چون پادشاه خطا تا غایت دین اسلام قبول نکرده مقتضی شریعت نمیروند حضرت خاقان سعید از روی دوستی و نصیحت نامه عربی و فارسی فرستاد تا باشد که بنور هدایت ایمان مشرف شوند

صورت مکتوب عربی*

بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا الله محمد رسول الله
قال رسول الله يعني محمد [۱] عليه السلام لا يزال من امتي
امة قائمة بامر الله لا ينصر من خذ لهم ولا من خالفهم حتى
ياقي امر الله وهم على ذلك لما اراد الله تعالى ان يخلق ادم
وذريته قال كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف فخلقت
الخلق لا اعرف فاعلم ان حكمته - جدت قدرته وعلت كلمته -
من خلق نوع الانسان [احياء] اثار العرفان واعلاء اعلام الهدى
والايمان وارسل رسولا بالهدى ودين الحق ليظهره

له زبده پادشاهان، له زبده بسواد، له باء، له درك بعدش افزوده است: على ولي الله، باب
اك زبده، له زبده، له ك: محمد مصطفى صلى الله عليه وآله وسلم، باب زبده:
محمد عليه الصلوة والسلام، تصحيح از روی آواک، له رك به مشكوة المصابيح طبع كاپنورص ۵۸۳ و ۵۸۴، در آن موضع
لا يضرهم دارد بجای لا ينصره این جمله از اضطراب معنوی خالی نیست زیرا که لما اراد ظاهر می کند که مقوله آیه قبل از خلق آدم
گفته شد و حال آنکه در نفس مقوله فخلقت الخلق بر ضد آن دانست، له زبده، له ك: قدرت الله ك بگم له كذا در
ك زبده، اما بظاهر كلمه (غالباً بر وزن املاء مثلاً احياء) مضاف آنا زبده و از اصل ساقط شده، له قرآن مجید ۹: ۳۳،

(١٢٩٣)

عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَدِرَ الْمُشْرُكُونَ، لِيَعْلَمَ الشَّرَائِعَ وَالْأَحْكَامَ
 وَسُنَنَ الْحَلَالِ وَالْحَرَامِ (ورق ٢٩٣) وَاَعْطَاهُ الْقُرْآنَ الْمَجِيدَ
 مَجِزَةً لِيُنْفِخَ بِهِ الْمُنْكَرِينَ وَيَقْطَعَ لِسَانَهُمْ عِنْدَ الْمَنَازَعَةِ
 وَالْخِصَامِ وَابْقَى بَعْنَانِيَّتَهُ الْكَامِلَةَ وَهَدَايَتَهُ الشَّامِلَةَ أَثَارَهُ إِلَى
 يَوْمِ الْقِيَامِ وَنَصَبَ بِقُدْرَتِهِ فِي كُلِّ حِينٍ وَزَمَانٍ وَفُرْصَةٍ وَ
 أَوَانٍ فِي أَقْطَارِ الْعَالَمِينَ مِنَ الشَّرْقِ وَالْغَرْبِ وَالصُّدُورِ ذُقْدَرَةَ
 وَأَمْكَانٍ وَصَاحِبَ جُنُودٍ مُجَنَّدَةٍ وَسُلْطَانَ لِيَرْوِّجَ أَسْوَاقَ الْعَدْلِ
 وَالْإِحْسَانِ وَيَبْسِطَ عَلَى رُوسِ الْخَلَائِقِ أَجْنَحَةَ الْأَمْنِ وَالْأَمَانِ
 وَيَأْمُرَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالطُّغْيَانِ وَيَرْفَعَهُ
 مِنْهُمْ [بِهِمْ] أَعْلَامَ الشَّرِيعَةِ الْغُرَاءِ وَازَاخَ مِنْ بَيْنِهِمُ الشَّرْكَ وَالْكَفْرَ
 بِالتَّوْحِيدِ الزَّهْرَاءِ فَوْقَنَا اللَّهُ تَعَالَى بِسَوَابِقِ لُطْفِهِ وَلِوَاحِقِ فَضْلِهِ
 أَنْ نَسْعَى فِي أَقَامَةِ قَوَانِينِ الشَّرِيعَةِ الطَّاهِرَةِ وَأَدَامَةِ قَوَاعِدِ
 الطَّرِيقَةِ الظَّاهِرَةِ وَأَمَرْنَا بِحَمْدِ اللَّهِ أَنْ يُفْضَلَ بَيْنَ الْخَلَائِقِ
 وَالرَّعَايَا فِي الْوَقَائِعِ وَالْقَضَايَا بِالشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ وَالْأَحْكَامِ

له ك آ : لِيُنْفِخَ ، تصحيح از روى آ ب زبده : لنفخم ، له ك :
 السَّائِئُهُمْ ، زبده : لِسَانُهُمْ ، له آ : بَعْنَانِيَّتِهِ ، زبده : بِقَضَايَةِ ،
 له ك - : از روى ب ب زبده ، له زبده : الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ ، له ك آ : و
 له ك : مُحَيَّدَةً ، له ك : الْبُرُوجِ ، زبده : لِبُرُوجِ ، له زبده : الْجُورِ ،
 له ك : يَرْقِعُ ، له ك : أَزَاجِ ، له ك : الزُّمَرِ ، له آ ب :
 الزَّاهِرَةِ ، آ ك : الزَّاهِرَةِ ، له زبده : تَعَالَى وَتَقْدَسُ ،
 له ك : تَفْضُلِ ،

المصطفويّه وتبني في كل ناحية المساجد والمدارس
وتعمّر الخواص والصوامع والمعابد لئلا يندرس اعداء
العلوم ومعاليمها وينطمس اثار الشريعة ومراسمها وان
بقاء الدنيا الدنية وسلطنتها واستدامة اثار الحكومة
وايالتها باعانة الحق والصواب واماطة اذى الشرك والكفر
عن وجه الارض لتوقع الخير والثواب فالمرجو والمأمول
من ذلك بجانب اركان دولته ان يوافقونا في الامور المذكورة
وليشاركونا في تشييد قواعد الشريعة المعمورة ويراسلون الرسل
والقاصدين ويفتحون المسالك للسائرين والتاجرين ليستأكد
اسباب المحبة والوداد ويتعاضد وسائل المودة والاتحاد ويستزيم
طوائف البرايا في اطراف البلاد وينتظم اسباب المعاش بشين
صنوف العباد والسلا [م] على من اتبع الهدى والله
دوّت بالعباد،

صورت مکتوب فارسی

بجانب دای منک پادشاه از شاه رخ سلطان سلام مالکلام چون خدا تعالی
بحکمت بالغه و قدرت کامله آدم علیه السلام بیا فرید و بعضی فرزندان او را پیغمبر و رسول گردانید

له ک: بنی، ه آ: نمر ه فقط ک: حکومت: ه زبده: ه ک:

الصواب، ه ک: نراسلون، ه ک: تفتحون، ه ک: مفتحون، ه زبده: الاخرة

(الاخرة) ه ک: التسرع، زبده: يتسرع، ه زبده: لصنوف، ه ک: العباد و، ه ک: العباد و

زبده مثل متن، ه زبده: ه زبده: الصلوة والسلام، ه ه آ: ه زبده: بنمبر،

و برستی بخلق فرستاد تا آدمیان را بخت دعوت کنند و باز بعضی ازین پیغمبران چون
 ابراهیم و موسی و داود و عیسی و محمد کتب داد و شریعت تعلیم کرد و خلق آن
 روزگار را فرمود تا بشریعت عمل کنند و بر دین ایشان باشند و بمحورث این رسولان
 مردم را بدین توحید خدا پرستی دعوت کردند و از آفتاب و ماهتاب و ستاره و
 شیطان و بت پرستیدن بازداشتند و هر کدام را ازین رسولان شریعتی مخصوص بود اما همه
 در توحید خدای متفق بودند چون نوبت رسالت و پیغمبری بر رسول محمد مصطفی صلی الله
 علیه و آله رسید شریعتهای دیگر منسوخ گشت و او رسول و پیغمبر آخر الزمان شد و همه عالمیان
 امیر و سلطان و غنی و وزیر و فقیر و صغیر و کبیر را بشریعت او عمل می باید کرد و ترک رفت
 و شریعتها گذشته می باید و الا اعتقاد حق و درست نیست و مسلمانی عبادت از نیست و پیغمبر
 ازین بچند سال چنگیز خان شروع کرد و بعضی فرزندان خود را بولایتهای مملکتها فرستاد و چون
 بمحدومرای و قمرم و دشت قبیجا ق فرستاد و در آنجا نیز بعضی پادشاهان چون آذنگ و
 جانی خان و ادریس خان بر سر اسلام و مسلمانی بودند و بشریعت حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و آله
 و سلم عمل میکردند و هولاکو خان را ببلاد خراسان و عراق و نواحی آن مقرر کردند پس ازین

(۱۳۹۳ ب)

له آذنه : ایشان را : ملک : عیسی : آذنه : و محمد علیه الصلوٰة والسلام له آذنه : خداوندی

له آذنه : پادشاه و سلطان : تصحیح از روی آذنه : له آذنه : له آذنه : خدای تعالی له آذنه :

و الله و سلم : له آذنه : زمان : له آذنه : مثل متن : له آذنه : بکر : له آذنه : بکر : له آذنه : بکر :

له آذنه : چون قارا : له آذنه : آذنه : زبده : قبیجا : له آذنه : آذنه : و بقی جان : له آذنه : آذنه :

است : بقی : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه :

(غیاث الدین محمد) از ۱۱۱۱ تا ۱۱۱۲ : و جانی بیگ (جلال الدین محمد) از ۱۱۱۲ تا ۱۱۱۳ : و ادریس خان از ۱۱۱۳ تا

۱۱۱۴ : و ادریس خان از ۱۱۱۴ تا ۱۱۱۵ : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه : له آذنه :

موضع : محمد علیه السلام : له آذنه : محمد رسول صلی الله علیه و سلم :

بعضی از فرزندان او که حاکم آن ممالک بودند چون آفتاب شریعت محمدی صلی الله علیه و آله وسلم در دل ایشان بود همچنان بر سر اسلام و مسلمانی بودند و بسعادت اسلام مشرف گشته با خرت رفتند چون پادشاه راست گوی غازان و اوجایتو سلطان و پادشاه سعید ابو سعید بهادر تا نوبت حکومت و فرمان روائی و سلطنت و کامرانی به پدر و مخدوم امیر تیمور کورگان طاب ثراه رسید ایشان نیز در جمیع ممالک بشریت محمدی صلی الله علیه و آله وسلم عمل فرمودند و در ایام سلطنت و جهانداری ایشان اهل ایمان و اسلام را نفی هر چه تمامتر بود اکنون که بطف و فضل خداوند تعالی این ممالک خراسان و ماوراءالنهر و عراق و غیره را در قبضه تصرف آید در تمامی ممالک حکم بموجب شریعت مطهره نبویه میکنند و امر معروف و نهی منکر کرده و ریغ و قواعد جنگیز خانی* مرتفع است چون یقین و تحقیق شد که خلاص و نجات در قیامت و سلطنت و دولت در دنیا بسبب ایمان و اسلام و عنایت خداوند تعالی است با رعیت بعدل و داد و انصاف زندگانی کردن واجب است امید بومیت و کرم الله تعالی آنست که ایشان نیز در آن ممالک بشریت حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه و آله وسلم عمل کنند و مسلمانان را قوت دهند تا باشد که پادشاهی چند روزه دنیا بپادشاهی آخرت که وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى

۱۰

له زبده : پادشاه آن مملکت ، له زبده : محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم ، نیز رک به س ۵ ،
 له زبده : کشتند ، له زبده : پادشاهان ، له زبده : الجوتو ، له زبده + : و جعل
 الجنة مثوا ، له فقط در ک ، آ : محمد علیه السلام ، ب : محمد علیه الصلوة والسلام ، زبده :
 محمد رسول الله صلی الله علیه و سلم ، له زبده : کردند ، له آ : غیرو ، له زبده : وادرباجان و غیرها
 له زبده : می کنند ، له زبده : بر عفو (۱) ، له آ : حکمرانی ، با : جنگیزخان ، ب : جنگیز خانی ، ک :
 جنگیز خانی ، له زبده : کردان ، له آ : زبده : خداوند ، له آ زبده : ، له آ : علیه السلام
 له زبده : مسلمانی ، له زبده : وَالْآخِرَةُ ، رک به قرآن مجید ۹۳ : ۴ ،

متصل گردد،

و درین وقت از آن طرف ایلمچیان رسیدند و تخفها آوردند و خبر سلامتی ایشان و معموری آن ممالک گفتند؛ محبت و دوستی که میان پدران بود بر موجب محبت الابرار قدابۃ الابرار نازده گشت؛ و نیز ازین طرف محمدنخشی ایلمچی فرستادیم تا خبر سلامتی رسانند؛ مقرر آنست که بعد ازین راهها کشاده باشند تا بازگاتان سلامت آیند و روند که این [معنی] سبب آبادانی ممالک و نیکو نامی دنیا و آخرتست؛ توفیق رعایت اتحاد و مراقبت شرایط و داد و در توفیق اهل طریق باد!

حضرت خاقان سعید فرمود که ایلمچیان اطراف را چون ایلمچی محمد قرمان که با تحف روم آمده بود و ملک قطب الدین سیستانی و ایلمچی پیرک از کر مسیر مجموع ملتمسات ایشان را ساخته و همه را با نعام و اکرام نواخته اجازت مراجعت نمود و ۱۰ باز رفتند خوشدل و خرم،

ذکر شاهان بدخشان و فتن ایلمچی بجانب ایشان

شاه بهاء الدین بدخشان قاصدی پیش حضرت خاقان سعید فرستاده بود و التماس نمود

له زبده: مفصل، له زبده: برساند، له کت: باز رجائان، زبده: بازار گاتان، له زبده:

سلامت روند و آیند، له از روی زبده، له آ زبده: نیکو نامی، له بب: باد تم (یعنی تم)،

له امیر محمد قرمان که این ایلمچی را فرستاد از ۵۸۵ تا ۵۸۹ در لائی قادی (Lycaonia) فرمان روائی

کرد، رک به فهرست امراء این خانواده در لین پول مقابل ص ۱۸۲، له زبده (درق ۱۸۸)؛

ایلمچی محمد قرمان از بلاد روم آمده بود و تحت و ظرایف آن دیار رسانیده و ملک قطب الدین سیستانی

که ذکر او گذشته و پیرک از کر مسیر خود مجموع ملتمسات با جابت مقرون شده با و طان خود

مراجعت نمودند،

که محمّدی روان فرایند تا مال ولایت فرستد و فرزندان خود را بکازمت مشرف سازد؛
و آنحضرت امیر حمزه قزوئی را که از اعیان حضرت بود ارسال فرمود و مشارالیه با بخاریه
شاه بهاء الدین خیال محال و اندیشه استقلال بخاطر راه داده بود و انقیاد احکام نمود
و بانو کران میرزا ایچل در مقام مقاتله بود، امیر حمزه باز آمده صورت واقع بعضی رسانید؛
آنحضرت فرمود که امراء کبار امیر مضرب بهادر و امیر سید علی ترخان و امیر فیروز شاه
متوجه بلخ شده و ظل چتر فلک ساسی میرزا ابراهیم سلطان در آیند*؛

و امراء بلخ رسیده میرزا ابراهیم سلطان همه انعام فرمود و شاهزاده و امراء عزیمت بدخشان
نمودند و از راه بغلان با کشش آمده شاه بهاء الدین بطرف بدخشان گریخت و لشکرها با امراء بدخشان آمدند

له زبده: و فرزندان، له در زبده: + و در حسن رای و کمال دانش مشارالیه متفق علیه، له زبده: دید

که شاه بهاء الدین در [ن] حدود دست تطاول کشاده و پای از حد خود بیرون نهاده است و اندیشه فساد و نقش
استقلال را بخاطر راه داده التزام طاعت قبول نکرد و بدان وعده های وفا ننمود ملک آثار تمرود و عصیان
اد و مشاهده کرد امیر حمزه مراجعت نمود و از و چنان دریافت که با اصحاب اطراف که حدود
منفل است بر طبعی بداخلتی می باشد و ترصد فرصتی می کند و با غوای جمعی مفسدان شریک و اغرای قومی فنان
شور انگیزه اقدام می نماید و بانو کران امیر و امیرزاده اعظم ایچل (رکذا) نویان که در آن سرحد بودند جنگ
کرد و بنیاد مخالفت و منازعت نهاد بنا برین مقدمان با جمعی از امرای را فرمان شد الح،

له ک اک: ایچل، باب: ایچل، له ک اک: مقابل، بب: مقابل، آ مثل متن، له آب اک: حمزه قزوئی،
له زبده: و از آنجا بریرایت ..... ابراهیم سلطان ..... و امرای آن دیار مثل

امیر توکل برلاس و امیر نوشیروان و غیرهما بالشکرها که در آن حدود بودند با اتفاق لازم بدخشان شوند،

له آب: بقلان، بب: و زبده مثل متن، له ک بشکش: تصحیح از روی آ اک با و بب، زبده: بیلیاق

اکش، له در زبده: بجای دوسه سطر آینده می گوید: آنجا خبر تحقیق کردند که شاه بهاء الدین در ادکوه (ارگو) لشکرها می خود

جمع کرده است متوجه او شدند چون عساکر منصور هم الله تعالی بتاغان رکذا بطلان؟ [نزدول کردند خبر رسید (باقی حاشیه ۲۲۹)]

و میرزا ابراهیم سلطان (با لشکر پیاده و کشتی توقف نمود و شاه بهاء الدین بکوههای سخت و بیشه‌ها پر درخت رفته بود) لشکر منصور از کان لعل گذشته بولایت شعبان و غنچه و پامیر درآمد و آن مواضع منبع آب حیوانست، و از آنجا نیز گذشته، اجمال و اقبال شاه بهاء الدین بدست لشکر افتاد و امراء بکوهها برآمدند که در خیال مردم جبال نبود (ورق ۲۹۴) که کسی بیگانه بد آنجا تواند رفت و هر که بایلی پیش آمد بکمال و جان امان یافت لشکریان بازگشته با غنیمت فراوان بشهر بدخشان رسیدند و حکومت آن ولایت را به شاه محمود* برادر شاه بهاء الدین دادند که پیشتر بدرگاه عالمپناه آمده بود و آثار نیکو بندگی بظهور آورده، فرمان شد که در پناه رایت میرزا اسماعیل باشد،

درین اثنا بمسامح جلال رسید که حرم محترم میرزا الخ بیگ چون صدف بدر وانه آبتن است حضرت خاقان سعید از غایت و داد که نسبت با حفا و اولاد داشت

(بقیه حاشیه صفحه ۲۲۸) :- که شاه بهاء الدین بطرف بدخشان که سخت لشکر باران سمت دوان شدند چون کشتی رسیدند در آن موضع ..... ابراهیم سلطان ..... بالشکرها پیاده توقف نمودند و جمعی کثیر از امرا را لغا کرده در بنی شاه بهاء الدین میرفتند چون بدخشان رسیدند شاه بهاء الدین کریمت بود و بطرف کوههای سخت رفته عساکر منصوره بر عقب او روان گشتند بکان لعل رسیدند و از آن گذشته بولایت شعبان و غنچه و پامیر درآمدند برای موضع مذکوره متن و حاشیه رکب به حواشی ق ص ۲۲۲ بعد و لیست رنج ص ۴۳۶ بعد و خریطه ۹ در آن کتاب و خریطه های که وود (ص ۷۷) در سفر تا منبع جیحون (لندن ۱۸۴۲) دارد، و دیباچه آن کتاب ص ۹۱ و افغانستان تالیف جمال الدین احمد طبع کابل ۱۳۱۳ هـ (خریطه در آخر کتاب)،

حواشی این صفحه :- له از ک افتاده است از روی نسخ دیگر افزوده شد، آ، سحان، باقی، سحان، آب:

سحان، آک، شعبان، قاتر میر این کلمه را سحان می خواند (ق ص ۲۲۲ ح ۱)، زبده، شعبان، آ، آب:

عند آک، عند ق مثل متن، زبده، عند - قاتر میر این کلمه را و غنچه (و داخان) می خواند (ق ص ۲۲۲ ح ۲) که در جمیع

نسخ: بامیر، زبده، شاه سلطان محمود، زبده، اجل نویان، زبده، از جانب سمرقند خبر رسید، آ، آ، آ،

فرمود که آن صدف شرف را قبل از میعاد و صبح محل بخراسان آورند؛ و بموجب فرمان فرموده
مختفای پادشاهانه ترتیب کرده بابا آغایان و خواجه سرایان از سمرقند متوجه خراسان شدند
و نزدیک دار السلطنه همراه آغایان و خواتین استقبال نموده بباغ زافان فرود آوردند*
و عاشر جمادی الاولی یکی کاخان زاده همایون قدم از کتف عدم بخیز وجود آورد و چهارشنبه
پانزدهم ماه مذکور طوی بعظمت فرمودند،

ذکر احوال ولایت خوارزم که درین سال شصت و پانز داخل دیوان اعلی شد

چون احوال خوارزم درین دفتر مسطور نشده رقم قلم آنست که از ابتداء جلوس
فرخ فال سال بسال بطریق اجمال باز نماید و شرح وقایع آن ولایت تقریر داده آید،
و صورت حال آنست که در زمان واقعه حضرت صاحبقران امیر موسی کا*

۱۰

لک : آوردند، آب شل متن، که زبده (۱۹۰)، فرمان شد در باغ زافان چهار طاقتها و تعبیهها ساختند
اسباب طوی و ما یحتاج آن متیا گردانید؛ خیمها و خرگاهها با تختهای زر و نقره بخوشه‌ها لعل و مردارید مرصع و
مزین گردانیدند، انچه در وفا [و فاء] و سح کنجید و دست اجتهاد برداسن آن رسید از اسباب عشرت و عیش متیاشد
لعابان شیرین حرکات و شعبدان حاکم [چاکم] طرفات هنرهای نمودند و باز به بیرون می آوردند چند روز منجمان ماهر
لمازم بودند تا در روز جمعه ثالث جماد الاول سنه خمس عشر و ثمانیة موافق لوشیل درین مکان مبارک یکی کما (کیا)
خانزاده همایون قدم از کتف عدم بخیز [بخیز] وجود آمد،
در زمان آن دولت (یعنی زمان شاه رخ سلطان)،
که زبده : واقعات خوارزم
که زبده : موسی کیلیا بموجب حکم و فرمان

آن حضرت (یعنی تیمور)،

حاکم خوارزم بود و قوم قراتاتار که آنحضرت ایشان را در مشتصد و شش از مملکت روم آورد چنانچه در مجلد اول مفصل است در زمان سلطنت میرزا خلیل سلطان از ولایت ماوراءالنهر گریخته بخوارزم رفتند و میان ایشان و امیر موسی کاآتش جنگ افروخته شد و شرار شرارت قراتاتار نواحی خوارزم را سوخته عزم روم کردند و امیر ایدک و امیر الامراء شادی خان از جانب دشت به طمع خوارزم متوجه گشت و امیر موسی کا با ماوراءالنهر رفت امیر ایدک و در رجب سنه ثمان و ثمانماه خوارزم را گرفت و امیرانکا را حاکم گذاشته بجانب دشت رفت *

و جمعی عراقیان در روز عید رمضان از میرزا خلیل سلطان روگردان شده از سمرقند عزم خوارزم کردند و آنجا رسید پیر پادشاه بن لقمان پادشاه بن طغایمورخان را که در مازندران

له زبده : تاتاران روم — رک به شرف نامه یزدی ج ۲ ص ۵۰۱ بجد برای آوردن تیمور قراتاتاران را ،

له آ — له در زبده گوید : و بعضی از ایشان بجانب خوارزم رفتند ،

له زبده : کیا (بهر موضع) ؛ له زبده (۱۹۱ ب) ؛ و تاتاران غلبه بودند نواحی شهر

را غارت کردند و امیر کوکه (الخ) له این لفظ در نسخ مختلفه صورتهای عدیده دارد درین

موضع و در سطور مابعد : با آدکو (و گاهی ایدکو) بب همواره آدکو ، و آ آدکو (و گاهی آدکو) نوشته است ،

زبده : ارکو (و در بعضی مواضع آدکو) — رک به لین پول ص ۲۲۹ برای آدکو (سجده ۹) رئیس نوگانی با

'پادشاه گرجیاق' و بهمان کتاب ص ۲۳۲ برای سنین خوانین خانواده اورو و توققاش ، شادی بیگ

(از آل اروس) از ۸۰۲ تا ۸۱۱ (۸۱۰ در زامباد و لین پول المارک به مطلع ص ۲۳۲) فرمان فرما بود ،

له زبده + : پادشاه دشت قفجاق ، له بعدش در زبده + : و جماعت تاتاران متفرق گشتند ، له ک : ابکا ، آ ،

اکا ، باقی ، انکا ، بب : اکا ، اک ، افکا ، زبده : انکا (و جایی ، انک و جایی دیگر ، انکه) ، له زبده :

دشت قفجاق معاودت نمود ، له زبده + : سنه ثمان و ثمانماه ، له در جمیع نسخ و ق : پر ، زبده : سیر ،

— پیر یا پیرک از بیت جوجی خان از ۷۹۰ تا ۸۱۲ حاکم مازندران بود ،

از مصاف حضرت خاقان سعید گرنیخته پناه بخوارزم برده بود بیادشاهی برداشته
 زربسار که میرزا خلیل سلطان بشمار بایشان داده بود برسم نثار پریشان کردند
 و عازم مازندران شدند و قصه آمدن ایشان بمازندران سبق ذکر یافت،
 و امیرانگه برقرار حاکم خوارزم بود تا در شهر سنه احدی عشر شادی خان^۱ و فنا
 یافته فولاد خان پادشاه شد و امیرایدکو بیوسون محمود صاحب اختیار بود و
 انگه را طلبیده بغلجه را حاکم خوارزم ساخت، و فولاد خان در شهر سنه ثلاث
 عشر فوت شده تیمور خان پسر [تیمور] قتلخ خان پادشاه شد و قصد
 امیرایدکو کرد و او منهرم بخوارزم آمده و یراق کرده بجانب الوس رفت و در
 موضع سام که ده روزه خوارزم [است] اتجق بهادر و غازان از جانب تیمور

له در زبده (۱۹۲) گفته است که "سیر [پیر] پادشاه بن طغای تیمور که در مازندران از مصاف "تیمور گرنیخته بود" او نیز
 بخوارزم رسید پیش امیرانک رفت و حامی جماعت عراقیان کشته ایشان را بمن (ایمن؟) گردانیده،
 عراقیان در خوارزم خرید و فروخت بسیار کردند" و با پیر پادشاه بیعت کردند "و زربسار بر سر وی پاشیدند
 و از خوارزم متوجه مازندران گشت — پیر پادشاه در ۸۰۹ از مازندران بخوارزم رفته، رکت به ص ۴۴،

له رکت به ص ۵۵ و ۴۴ بعد، له ک : ابکا، با : انکا، آ : الکا، زبده : آنکه، له زبده :
 شادی بیگ [بیک] خان، له ک : ابکا، له ک : بغلجه، آ : بغلجه، باب : بغلجه، اک : بغلجه،
 ق (ص ۲۲۶) : Bagledjeh، زبده : تغلجه، له بقول لین پهل ص ۲۳۲ پولاد از ۸۱۰ تا
 ۸۱۵ فرمان ردائی کرد، له از روی آ و زبده، در با نام این پادشاه را قتلخ تیمور خان نوشته است
 نیز رکت به ق ص ۲۲۶، له زبده : و بعد از دوسه ماه براق [یراق] لشکر کرده باز جانب الوس
 روانه شد، له ک — از روی آ و نسخ دیگر ثبت شد و ق مطابق است
 با آنها، له با : آجق، اک : اجو، ق (ص ۲۲۶) : Adjeh، زبده : احق،
 له زبده : غازان، با : غازیان، له تغلجه زبده نیست که بندی آن را نیکی خوانند

انگاشت درین حال تیمور مفلوک نزد یک خوارزم رسید، غازان دکنه را بشراب مشغول کرده نوکر خود جانخواجه را فرستاد تا تیمورخان برگشته بخت را بقتل آورد، و جلال الدین سلطان شنیده از امیر غازان منت دار شد و نشان فرستاد که غازان خان ماست فرموده او را حکم داد انبید، و امیر دکنه برای تیمورخان عزاداشت، و از امراء محاصره خضرغلان بجهت اروج بزرگتر بود، بعد از دکنه، بعد از ایشان غازان، درین حال از همه زیادت شد، و امیر ایدکو صلح کرد و او بیرون آمده یکدگر را طوی دادند و امراء ترک محاصره کرده متوجه جلال الدین سلطان شدند،

۱۰ قحولای بهادر در موضع بلوقیا بدیشان رسید و بطعنه گفت: خوارزم ناگرفته چرا باز گشتید؟ امراء گفتند: مادت هفت ماه تمام محاربه و محاصره کرده با ده هزار مرد نتوانستیم گرفت، ترا خود سه چهار هزار مرد بیش نیست صلاح بازگشتن است که ما سخن صلح گفته ایم و او پسر خود را پیش خان میفرستد، قحولای گفت: یک نفس من ایدکو را کافیست،

باین غرور عزم خوارزم کرد، و امیر ایدکو خبر یافته استقبال نمود، چون لشکر او کمتر بود براه کرد و فریب شب مرا حل می پیود [و روز پنهان می بود]،

لهک: خانخواجه، تصحیح از روی بآ و زبده و ق و اک — ۲ زبده + د چند بهادران

دیگر با او تعیین کرده که بروید و تیمورخان را بقتل آورید، ایشان رفتند و تیمورخان را بقتل آوردند،

۳ زبده: و فی الحال ایچی فرستاد، مضمون اک، ۴ زبده: قائم مقام (سجای خان) ۵ زبده + :

اما چون این حکم جلال الدین سلطان بر سید او از اشارت [امارت؟] لشکر معزول شد، ۶ زبده: ادرق،

۷ با: قحولای، اک: خجولای، زبده: قحولای، ۸ فقط زبده: برقوقیا، ۹ بعدش در زبده +: حالا خود چهار

هزار سوار دارم، لهک —، از روی نسخ دیگر و ق نوشته شد، فقط زبده: و بروز فرمود [فرد] می آید،

چون نزدیک رسیدند امیراید کو لشکر خود را دو بخش کرد و جمعی را فرمود که چون بیاغی
رسند جنگ پیش برند و هر بیت شده* پریشان شوند و گفته بود که نمد کهنه و جل اسب
و توبره بر شکل بوقها بسته* در وقت گریز هر طرف اندازند، چون امیر قجولای
رسید و مردم امیراید کو جنگ پیش برده گریختند لشکر قجولای بتصور آنکه یاغی همین
بود از حصر* اُلچا در قفای هزیمتیان تاختند بیت

از آدمی عجب چه که ماهی در آب نیز جان از حصر در شیر کار دهان کند*

از طرف دیگر امیراید کو بهادر با تیغهای رخشان و سنانهای درفشان رسید قجولای
با آنکه لشکر او در پی یاغی رفته بود جز جنگ چاره ندید و کوششهای بهادرانه
و حملهای دلاورانه کرده عاقبت لقتل آمد، و امیراید کو سیراورا بخوارزم فرستاده
فرمود که توق اورا بر پامی گردند و نقاره چیان او نقاره میزدند و یاغی که در پی
اُلچا رفته بود توق خود را دیده جوق جوق میسرند و در دام بلا افتاده گردن
در ذل غل و دست در قید بند میدادند تا باین تدبیر هزار آدمی دستگیر شدند
و لشکر امیراید کو غنیمت گرفته بخوارزم باز آمدند و اسیرانرا بندهای گران نهاده
بر عایا سپردند مقرر آنکه از بندیان هر که گریزد نگاه دارند و را بقتل آورده محله اورا
غارت کنند و مردم شهر در زحمت افتادند،

له زبده + : امیراد کو کتی [کشی] بیدار ساخت لشکر خود را فرمود که اینجا توقف کنید تا از زمان که ایشان
از ما بگذرند و در کوچ باشند ما خود را بر ایشان زمین مردم خود را دو کرده کرد، یک قوم را بر کنار جنگی
[جنگلی] تعیین کرد که چون لشکر یاغی بر سیدی باید که صف کشیده آواز محاربت کنید و چون ایشان
حمله کنند هزیمت شوید، له زبده : بر شکل پنجه [بقها] بر قفجه بستند،

له نقطه آ - له ز : حوض ، له زبده : سرور کار جهان ،

له بعدش در زبده + : عنان کشاده و سنان کشیده ،

و درین سال یعنی [سنه] خمس عشره [هجرت] خاقان سعید لشکری نامزد خوارزم
فرمود از امرای خراسان امیر علیکا و امیر الیاسخواجه با سپاه گران روان شدند
و از ماوراءالنهر امیر موسی کا با پنجهزار سوار عازم آن دیار شد و نزدیک خوارزم
به هم پیوستند و در آن زمان مبارکشاه پسر امیر ایدک حاکم بود و بکیچک امیر دیوان
و صدر قاضی چون خبر لشکر محقق شد اعیان ملک جمع آمده مشورت کردند اکثر
صلاح در صلح میدیدند و بعضی براه جلالی رفتند و باقی جنگ و کارزار اختیار
میکردند و درین اثنا امیر علیکا ایچی فرستاده استمالت گونه داد و صلح جویان
ساوری بیرون فرستادند و اکثر [مردم] خوارزم دل بر صلح نهادند، نوکران
امیر سعید علی ترخان (ورق ۲۹۵) و امیر الیاسخواجه بطرفی رفته بودند و جمعی را کشته
و اسیر گرفته خوارزمیان متوهم شدند و جمعی که بایل جنگ بودند جرأت نمودند
و غلبه تمام از خاص و عام بیرون آمده جنگ در پیوست، و چون سخن صلح
در میان بود و لشکریان هر طرف پریشان خوارزمیان آن روز تا شب

(۲۹۵)

۱۰

لکه ک — از روی آ نوشته شد، ۲ زبده + : بمشورت و صواب دید امراد،

۳ زبده + : امیر علی ترخان، لکه با وقی + : کوهکلتاش، در زبده نامش علی کیاست،

۴ زبده : حضرت مخدوم . . . . . معیث الحق والدین الغلبیک کورکان پنج هزار سوار مصاحب امیر موسی کیا

تعیین فرمود که باتفاق آن لشکر متوجه خوارزم شوند، ۵ زبده : بیلک، ۶ زبده :

صدر که قاضی بود، صاحب اختیار مملکت این سه کس بودند، ۷ آ : مقرر،

۸ زبده : علی کیا، ۹ زبده : آوردند، ۱۰ از روی زبده ،

۱۱ در زبده + : و خرابی بسیار کرده ، ۱۲ زبده : و لشکر امرابیب آنک صلح در میان بود

استعدا و جنگ ناکرده متفرق بودند، و بی [پلی] هست بودند بعضی از لشکریان بل بگذشتند و بعضی هنوز نگذشته بودند

که جنگ در پیوستند و شهربان در آن روز جنگهای سخت کردند،

جنگ سخت کردند* و شب آوازه انداختند که امیراید کو و چنگیز افغان رسیدند
و نقاره شادیا نه زدند، امرار روز جرأت* ایشان دیدند و شب خبراید کو شنیدند
هم در شب عنان بعزم مراجعت یافتند و خوارزمیان در عقب آمده احوال
و اقبال گرفتند،

حضرت خاقان سعید از استماع این خبر متغیر شده فرمود که امیر سید علی
ترخان و امیر شاهلک عزم رزم خوارزم نمایند و لشکر ما وراء النهر پیش
ایشان آیند و آنحضرت هر کرا دانست که در آن نوبت بر رعیت ظلم کرده بود
عتاب و خطاب فرمود و فرمود که چون درین کسرت بتوفیق الهی خوارزم مسخر
شود از آنجماعت که در آن نوبت جرأت نموده اند انتقام کشند و باقی رعایا
را آسیبی نرسانند،

۱۰

امراء نزدیک خوارزم رسیده شنیدند که پسر امیراید کو مردم خوارزم را خر خسته
له بَب : جنگیز، آ : جنگر، اک : با : جنگیز، زبده : جنگز، له فقط آ : زور در حرب

[زبده : چون روزانه ایشان جراتی دیده بودند و در شب آن خبر شنید]، له بعدش در زبده + :

تصور کردند که این خبر راست [است] بلی که بسته بودند آن را آتش زدند الخ،

له آ : باب اک : بهادران خوارزمی، له بعدش در زبده (۱۹۶ ب) + : در ذی الحجه سنه

ست عشر و ثمانیه عساکر ماوراء النهر که بخوارزم رفته بودند بدار السلطه سمرقند رسیدند، و باقی امراء
که بجانب خراسان رفته بودند چون خبر آن حادثه بر بندگی حضرت سلطنت شکاری رسانیدند آتش حیث

زبان زد، له در زبده بر نه اسمای امراء ذیل را افزوده است : شیخ لقمان،

یادگار شاه، فرمان شیخ، نوشیردان برلاس، له در زبده گفته است که باوراء النهر

نیز فرستاد که لشکر بخوارزم روانه گردانند ایشان نیز کسرت ثانی ساختگی لشکر کردند و متوجه شدند امیر سلطان شاه

برلاس و دولت خواجه عناق و امیر اسکندر بهند و بوقا، له فقط آ : ستانند،

بسیار کرده و مال بسیار گرفته بدین بهانه که شما طرف مخالفان داشتید و ساوری برین
 بردید، و بعضی را کشته و جمعی را مقید ساخته خوارزمیان از و متنفر اند و نیز شنیده اند که
 حضرت خاقان سعید کسی را که بر رعیت خوارزم ظلم کرده گوش و بینی بریده و
 بدین جهت رعایا طعنا مل این طرف اند، و پسر اید کو متوهم شده بجانب پدر گریخت
 و امراء این اخبار تحقیق کرده بظاهر شهر فرود آمدند و سادات و علماء و اعیان شهر
 با ساوری و پیشکش بیرون آمده شهر تسلیم کردند، و امراء مظفر و منصور بجانب
 خراسان و ما وراء النهر بازگشته،

و امیر شاه ملک چند روز ضبط امور و نسق مصالح جمهور و نظم قواعد
 مملکت و وضع قوانین معدلت فرمود و بمقتضی رای زرین و خاطر دور بین
 تمام مهمات خواص و عوام سرانجام نمود، و نوکران نیک محافظت آنجا باز داشته
 متوجه پایتخت سریر اعلی شد و اوایل سنه ست و شصت^{۱۰} بدر السلطنه هراة رسید
 و بنوازش فراوان مخصوص گشت، و بعد از چند گاه حکومت خوارزم بدو مفوض شد
 و تا آخر ایام حیوة در تصرف او بود،

ذکر احوال فارس و عراق و گرفتن میرا اسکند شهر قمر

میرزا اسکندر چون در ممالک فارس و عراق فرمان فرمای علی الاطلاق
 شد قصد تسخیر بلده قم کرد و چند ایچی بطلب خواجه محمد قمی فرستاد و از مردم خواجه
 امردی خوش شکل بود او را نیز طلبید، و خواجه بهیچ وجه ملتفت نمی شد، میرزا

له زبده : از و متفرق کشته بودند، له کت : زرین، تصحیح قیاسی است، له زبده : در

اوایل شهر سنه ست و شصت و ثمانیا که سنه ست و شصت و شصت^{۱۱} بعدش در زبده + : و مدتهای ، له آ - ،

له فقط کت : مردی ، در زبده ذکر می ازین امر نیست ، له آ باب اک : خواجه محمد ،

- محمد قمی که قتل قلعه گیو بود در سنه ۷۹۵ هـ هنگام ایلاء امیر تیمور بآن نواحی (پنجوی : ۵۸۴)

اسکندر عزم محاصره قم نمود و قلاع نواحی آن را مستحضر فرمود و کوتوال قلعه گیو
 علی دمه سرنام را مقید به در قم برد و در قم مردم جنگی بسیار بودند، جنگهای سخت
 کردند، و میرزا اسکندر را کاری از پیش نمی رفت، درین حال نصرالله صحرانی
 حاکم ساوه اندیشید که هرگاه قم فتح شود نوبت ساوه خواهد بود و با آنکه
 میان او و محمد قمی نیک نبود عمر اده خود عماد گور را با چند سپاه جلد بهد و فرستاد
 و خواجه محمد را بدان سبب قوت و شوکت زیاده شد، میرزا اسکندر از ظاهر
 قم برخاسته خواست با صفهان رود، مظفر فرابانی که محمّد خواجه محمد بود کتابتی
 پیش میرزا اسکندر فرستاد و پیغام داد که: اگر حکومت مالی قم بمن تفویض کنند
 و بعد و سوگند موگد سازند شهر تسلیم کنم، چون عهد و پیمان استحکام یافت (۲۹۵ ب)
 آن نمک بحرام آغاز مکر و فریب کرد و با خواجه محمد راست آورد که عتیت قم که
 اکثر در قلعه بودند بشهر روند تا محافظت شهر نمایند و مردم را در شهر متفرق
 ساخت، و خود با خواص و برادرزاده خواجه محمد امیر محمود در شهر برسم محافظت
 گشته در هر جا بهر بهانه ملازمان امیر محمود را می گذاشت چنانچه با امیر محمود

له بعدش زبده + چون قلعه کهو و غیره، سه فقط با: کبو، قی مثل متن زبده (سه بار)؛ کهو (عبارت زبده درین موضع؛

در قلعه کهو شخصی بود کوتوال از قبل خواجه محمد قمی علی دمه سرنام او را گرفت) و دمه آلت دمیدن آهنگران است، سه در زبده؛

با وجود که بفت [نفت]؟ بر دیوار بازده [زده] بودند و آب در خندق انداخته که دیوار ریش [ریض] و سور شهر خراب

شود فتح آن میسر نشد، سه زبده؛ را [از] در قم برخاست و امیر عبدالصمد را در قلعه کهو بگذاشت و امیر عبداللّه بدو انجی

را بساعت او تعیین کرد و بعد از آن بجانب اصفهان معاودت نمود، بعد از چند روز مظفر فرابانی که نائب خواجه محمد قمی بود

مکتوب پیش امیرزاده اسکندر و امرای او نوشت، شکست زبده؛ محمود بن خواجه ابراهیم بن خواجه عماد قمی،

شکست می گشت، آتایت مثل متن و قی موافق با آنها، (زبده؛ و بهر موضعی که میر رسید یک ده (دو) هزار ملازمان

امیر محمود انجا تعیین می کرد که بحفاظت مشغول باشند)،

بیش تر از پنج شش کس نماند از دروازه کنکان بیرون رفته امیر محمود را گرفت*،
 و فوجی از لشکر میرزا اسکندر که بمشورت مظفر کافر نعمت در خانقاه خواجہ علی
 صفی در بیرون همین دروازه بودند از کمین غدر بیرون آمده در شهر ریختند و
 امیر محمود را مقتید بی پای قلعه بردند، خواجہ محمد را در قلعه چندان کس نبود که بدفع
 یا غنی قیام تواند نمود بضرورت بیرون آمده، او را با صفهان بردند و خواجہ
 محمد را با برادرزاده بقتل آوردند، و حکومت قم رجوع بعبدالله پرواچی شد
 و ضبط مال حسب المعاهده بمظفر مقرر گشت و میرزا اسکندر درین سال اصفهان
 را تختگاه ساخت ع

اصفهان را صفای دیگر شد

ذکر احوال مملکت آذربایجان امیر قرا یوسف ترکمان

امیر قرا یوسف اواخر سنه اربع عشره^۱ دلا لاطاق ییلاق کرده اوائل سنه
 خمس بدیار بکر رفت و جهت پسر خود پیر بلاق^۲ که او را به پادشاهی برداشته
 بود چنانچه مذکور شد طوی بزرگ ترتیب نمود و هزار گوسفند و یکصد مادیان
 ذبح فرمود و امراء و اعیان آذربایجان و کلان تران ترکمانان را اسپان نادر^۳

له زبده: متوجه دروازه کرکان شد و گفت بیرون دروازه احتیاط کنیم چون از دروازه بیرون رفتند مظفر فرمائی

امیر محمود را بگرفت، ۱۵ بعدش در زبده + بعد از تعذیت [تعذیب] بسیار،

۱۶ بعدش در زبده + و اکثر عراق عجم و تمامت ممالک فارس در تخت [تخت] تصرف آورد،

که بعدش فقط در آ + بن قرا محمد، ۱۷ در زبده + که امیر قرا عثمان دران جانب بود،

۱۸ ک آ: پر بلاق، با روق و زبده: بوداق، ۱۹ زبده: و چندگاه بود که اسم سلطنت بنام بصره بوداق

کرد و بدینا نچه ذکر آن گذشت، ۲۰ رگ بص ۲۱۴ س ۱۱ ۲۱ زبده: اسب خاصه،

و پستیهای زرنگار داد و عامه سپاه را رعایت کرد و صورت واقعه آن است که از
 سرداران روزگار که نام ایشان بر اوراق لیل و نهار نگاشته اند کسی لشکری آراسته تر از امیر
 قرا یوسف نداشته فی الجمله بعد از طوی متوجه بندیس شده، والی آنجا امیر شمس الدین شریط خد
 بجا آورد و از آنجا بقلعه سار و رفته جمعی بمحاصره آن باز داشت و بهار دین آمده خزائن در
 قلعه آن نهاد و کوتوالی آن به قرا بهادر داد و به طرف آمد و امیر قرا عثمان روان شد
 و مزروعات آمد و جرموک را چرانیده، اهالی جرموک امان طلبیدند و امیر قرا یوسف
 بقرار آنکه هزار اسپ تسلیم نمایند امان داد و ایشان در ادا تعلل نموده امیر یوسف
 بخلیه قلعه را منخر ساخت و قتل عظیم شد، و از آنجا بشهر ارغن آمد و امیر قرا عثمان بمجاریه
 پیش آمد و شکست یافته بقلعه متحصن شد و امیر قرا یوسف شهر غارت کرده و بعزم معاودت
 از آب فرات عبور نموده متوجه صحرای موش گشت و لشکر اجازت داده بتبریز آمد^{۱۰}
 و شنید که لشکر او که بار دبل رفته بودند بر اولاد جاگیر دست نیافتند و امیر بسطام

۱۰ زبده: بتکلف، ۱۱ زبده: از آنجا براه کوه حمران (کذا) روانه شد و بقلعه سادور (کذا) که در چهار روز مسافت
 مار دین است نزول فرمود، ۱۲ زبده: با جمعی را، ۱۳ زبده: کوتوالی آن قلعه بمبارزان قرار داد، ۱۴ زبده: مکر،
 ۱۵ زبده: اما جردوک در سطور آینده، ۱۶ زبده: اهالی آن نواحی، ۱۷ زبده: عذر ایشان
 مقبول فرموده فرمان داد که هر که اسب که در میان ایشان باشد بدهند و یک روز دیگر بجهت آوردن اسبان
 توقف نمود، ۱۸ زبده: و بسیاری قتل آمدند تا بقهر و غلبه شهر بستند (بستند) و خانه ها و بازارها آتش زدند و بسوختند
 و درختان قلع کردند و عمارات باغات مندرس گردانیدند، ۱۹ زبده: از آنجا معاودت نمودند متوجه قلعه شهر ارغن
 (کذا) شد امیر قرا عثمان در حوالی جردوک بر سر کوهی بلند متحصن گشت و امیر یوسف بیای قلعه ارغن
 نزول فرمود، ۲۰ زبده: فرمود، ۲۱ زبده: عبور کرد براه حما چون (کذا) متوجه وادی موش شد
 ۲۲ زبده: خود در صحرائی الاطاق بعیش و عشرت مشغول گشت بعد از چند روز از آنجا متوجه تبریز گشت،
 ۲۳ زبده: جاگیر،

در سلطانیه است

امیر قریوسف غم عراق عجم کرد و او اسطجمادی الاخری* بسلطانیه آمد و نامه و پیغام در سمع
اولاد جاگیر جایز نیامد و از سر قهر ماکن و مساکن سلطانیه ویران شده، امیر قریوسف بیستم رجب بتبریز
بازگشت از جانب تراکه قرا باغ و شروان فارغ نبود،

و از دهم شعبان* از تبریز ایغار کرد و بقرا باغ آمده ایچی پیش ابراهیم فرستاد و او را
به صلح پیغام داد، امیر سیدی احمد شکی و کشتنیل گرجی با امیر شیخ ابراهیم اتفاق نموده به صلح
در نیامدند و امیر قریوسف از آب [ارش] گذشته از طرفین جنگ بسیار کردند و امیر شیخ ابراهیم
و برادر او شیخ بهلول و کشتنیل گرجی با غلبه بسیار گرفتار شدند و امیر قریوسف کشتنیل گرجی و
برادران او را با سی صد نفر از ازانوران* گرج بتیغ آبدار بانش دوزخ فرستاد و شامخی را غارت
کرده با ذربایجان آند* صد تومان چهار پائی رانده، بیشتر بسبب سرانگشت شدند و امیر شیخ ابراهیم

۱۰

له زبده: قلع سلطانیه، له زبده: در دوشنبه جمادی الاخره سنه خمس عشر و ثمانیه، له زبده: و چند نوبت کسان پیش امیر
بسطام فرستاد... مفید نیفتاد و بجای نامه... نیامد، له با: جاگیر، له باب اک: اثر، له زبده: در روز چهارشنبه
بیستم، له و آن تراکه و لشکریان که در قتلخ قرا باغ ازان [ازان] بودند مترد خاطر شد که مبادا که از طرف شروان خبری [خرابی]؟
واقع شود ترتیب لشکر کرده در روز شنبه ثانیه عشرين شعبان سنه خمس عشر و ثمانیه الح، له زبده: سید، له در آ
(مصحفاً): گرجی، زبده بعدش + : و امرای گرجستان که با او (یعنی ابراهیم) متفق شده بودند، له از روی باب اک
قی، در زبده گفته است: و در منتصف رمضان از قرا باغ براب قاینی (کذا) زده عبور فرمود، و چون بدان
طرف رفت لشکر امیر شیخ ابراهیم در حرکت آمدند و انش حرب برافروخت، له زبده: با برادرش و بیشتر سرداران گرج
له ک، از ازانوران، یا: ازانوران، باب اک: برای ازانور که بزبان گرجی یعنی شریف و بزرگ
قوم است رک بتاریخ جهانگشای جونیه ۲: ۳، ۴، ۵، له زبده: و از شروان بجانب ادر بایجان مراجعت نمود
له زبده: قریب حد، له زبده: از اسب و اشتر و کاود کو سپند، له زبده: و امیر قریوسف در روز پنجشنبه
صلح شوال سنه المذكور بدار السلطنه تبریز نزول فرمود،

و شیخ بهلول و مولانا ظهیر الدین قاضی را مقید به تبریز آوردند و جمعی که بصلاح راضی
 نمی شدند بحبس و قید مبتلا گشتند (دورق ۲۹۶) امیر یوسف با امیر شیخ ابراهیم (۲۹۶)
 مقرر کرد که آلات مرصع که در مجلس شروان می داشته بخزانہ سپارد و شیخ بهلول
 دو بیت تومان عراقی و مولانا قاضی صد تومان فرود آورده خلاص شوند، و اموال
 مقرری بدارسانیده شیخ بهلول و قاضی اجازت یافتند و امیر شیخ ابراهیم در تبریز
 مانده، اول بهار عنایت و احسان و کرامت امان شامل روزگار او شده عازم دیار خود
 گشت، و امیر یوسف آخر محرم سنه ست عشره (۱۰۰۰) بیلاق او جان رفت و منصور
 برادر زاده بسطام در تبریز محبوس بود،

وقایع سنه ست عشره (۱۰۰۰)

حکایت تزویج میرزا محمد جهانگیر بن میرزا محمد سلطان

حضرت خاقان سعید امتثال او امر الهی نموده خواست که بر سنن نبوی گوهر
 شب افروز که در درج سلطنت بود با کفوی مناسب امتزاج داده از دواج فریاد
 و اندیشه عالم نورد در اطراف جهان جولان نمود و رقم این کار بر احفاد حضرت
 صاحبقران کامگار قرار فرمود و میرزا محمد جهانگیر بن میرزا محمد سلطان معین شد
 و ارکان دولت و اعیان حضرت نثارها آورده زرافشانها کردند و چند دست خست

له زبده، بسرمولانا قاضی بایزید، له زبده، آلات، از طلا و نقره مرصعه، له باس، که در زبده
 تاریخ نصحت مراجعت شروان که شیخ بهلول ادا دهند و در یعنی روز پنجشنبه سابع عشرین ذی الحجه ۱۰۰۰، له زبده،
 تتمه فصل زمستان در تبریز گذرانید و چون بوی بهار بشام عالمیان رسید در روز پنجشنبه بیست و نهم محرم سنه ست عشره
 شامایه بطرف او جان و بیلاق سمند توجه نمود، له زبده، امیر زاده، له فقط بیست و نهم سنن (بجای سنن)، که در

فرآش خانه از خیمه و خرگاه و مطبخ و آبخانه و سایه بان و شامیانه مرتب گشت، بغال
 هلال نعال و اسبان صبارفتار و بختیان کوه پیکر هامون گذار قطار قطار بچش آب در
 شمار آمد و مجلس بسان آسمان بانوار کواکب آراسته و چون بوستان بانواع ازهار*
 پیراسته گشت و منجمان ماهر طالع وقت اختیار کرده سادات و قضات و اکابر و
 اشراف را بباغ زاغان آوردند و چهاردهم جمادی الاخری* درمی که در صدف
 سلطنت پرورده بود در عقد نکاح دُرّی برج دولت میرزا محمد جهانگیر آمد ع
 مبارک باد این عقد همایون!

ذکر قشلاق فرمودن حضرت خاقان سعید در مازندران بعزم یورش آذربایجان*

از آن زمان که واقعه هایلّه بادشاه سعید شهید معز الدین میرزا امیرانشاه در

۱۰

له آبا: سایان، شه زبده: و نقد و جنس بے حد و شمار نظم {۱} - از کمریز سلاطین و زرافشان مملوک
 شام را در در کنار و صبح را در درویشان

اکلیل مجوهر و هلال (کذا) مغیر لیبسات فاخر مرقع بفسون (بفتون) جواهر مندب (همندب) و مرتب اسباب طرب (و)
 نشاط ساخته و پرداخته تعبیهایی که رشک کنبه مفرس بود بسته شد چمنهای باغ را در فصل تابستان کلهای (ی) از غوانی
 و حلهای زعفرانی بدید آید بانواع اسلحه و آلات مصقل از هر گوشه چون آفتاب می تافت، شه اک بے: بانوار
 ازهار، آبا: بازهارانوار، زبده: و بوستان بانوارها پیراسته، شه ک: چهاردهم جمادی الاخر، زبده:
 روز پنجشنبه جمادی الاخر سنه ست و شصت و ثمانیّه، شه زبده (۲۰۳ ب): و عزیمت یورش عراق و ادر باطخان،
 شه رک به ص ۱۱۲، صاحب زبده می گوید که حضرت سلطنت شکاری را عزیمت قشلاق و مازندان ازین سبب شده بود که بعد از
 واقعه حضرت امیر بزرگ انقلاب بسیار در بلاد عراق عرب و آذربایجان بوقوع رسیده بود قضیه هائله امیر و امیرزاده امیرانشاه
 بهادر واقع شده و قریب هفت ترکمان در آن بلاد دست تسلط بر آورده و پای از حد خود بیرون نهاده (باقی حاشیه بر صفحه ۲۴۵)

آذربایجان واقع شد پیوسته حضرت خاقان سعید عزم پورش آذربایجان داشت و
نقش انتقام مخالفان بر لوح اندیشه می نگاشت و از جهت حدوث وقایع که در بلاد
ماوراءالنهر و خراسان تا حدود هندوستان بوقوع می پیوست چنانچه شرح آن معروض
گشت آن عزیمت در عقدۀ تاخیر مانده بود، اکنون چون بعون عنایت یزدانی و
تائید دولت آسمانی مجموع آن بلاد مضبوط شد و خبر انقلاب عراق عرب و مملکت
آذربایجان و استیلای امیر قراپوسف ترکان بمسامع جلال رسید آنحضرت عزیمت
تسخیر عراق و آذربایجان فرمود و فرمان جہانمطاع باطراف ارسال نمود مقرر آنکه
لشکرهای ماوراءالنهر و خوارزم از آن حدود برخیزد و احتیاط نمایند و باقی لشکرها
بمعدل لا یستأخرون عنه ساعة ولا یتقد مون^۱ رسیده باشند؛ [و آلات مقاتله و
ادوات مقابله ترتیب یافت، لشکرهای چون کوه آهن و دریای موج فلک منتظم گشت بیت ۱۰

سپاهی کوه پیکر فوج بر فوج   چنانک از روی دریا موج در موج
سراسر با سنانهای زره سم   ز سر تا پای در آهن شده گم

(البقیه حاشیہ ص ۲۴۴) در همان ایام که آن صورت بوقوع پیوست حضرت سلطنت شعاری را داعیہ حرکت بدان جانب بود

فاما فتنهای که در بلاد ماوراءالنهر و خراسان و بلخ و تخارستان و زابل و کابل تا هندوستان بسبب اختلاف متران سپاه و

هواهای اعیان مملکت بوقوع پیوست... بالغ و دوزخ رکضت همایون بود - بآب: میرانشاه (بجای امیرانشاه)، - رک: پس ۳۹۵ که پس از آنجا آمد.

حاشیہ این صفحہ: - ۱. زبده: در رجب سنہ ۱۰۰۰ و ثمانیہ با حصار [با حصار] لشکر با مثال همایون
بنفاذ انجامید که از مواضع خود در حرکت آیند و بوقت میعاد محل معلوم لا یستأخرون الخ رسیده باشند

و عساکر ماوراءالنهر و خوارزم را فرمان شد که ہم در آن ولایت از حدود و جهات برخیز باشند، —

آ: باطراف ممالک (بجای باطراف)، — "ولا یتقد مون" را در باب آ واک ندارد، ۱. مطلع

ندارد، در زبده دارد، ۲. زبده: بی کرا، ۳. کت: چنان که، ۴. زبده مثل متن، ۵. کذا ایضاً در

زبده (ص ۲۰۴ ب) و ۶: گرفته هر طرف شیران جنگی: کمان چاچی و تیران [تیر] خدنگی.

و چند زنجیر قیل کوه پیکر عفریت منظر که از سمرقند آورده بودند در مقدمه مقرر شد، هر
یک بضاعت جُسته کوهی جسیم و بدرشتی هیکل طودی عظیم بریت

همه ژنده فیسلان گردون شکوه به تنیدی چو دریا بهیکل چوکوه
و آنحضرت هژدهم رجب از دارالسلطنه هرات نهضت فرمود و چون لشکر منصور
(۲۹۶ ب) به نیشاپور رسید رای انور مصراع |

کافتاب از فروغ آن تابلیست

چنان اقتضای مکتوبی بجانب میرزا اسکندر روان فرماید و از عربیت همایون
اعلام نماید و دبیر روشن ضمیر نامه باین عبارت در کتابت آورده :

صورت مکتوبی که میرزا اسکندر فرستاد

فرزندی اعزبی خلد ملکه بسلام مالا کلام مخصوص گشته معلوم فرماید که
بفیض فضل الهی و یمن تائیدات نامتناهی احوال این ممالک بر مناسبت
استقامت استقرار یافته و امور این ولایات بر مجاری استقامت
استمرار پذیرفته و هر زمان از بارگاه صمدیت و درگاه احدیت دربر کرم

۱۰

له زبده : برین سیاق بموسی که گفته میزان ..... ترازد (رکب بر ص ۲۴۹ س ۴ بعد) بر عزیمت قشلاق

مازندران در روز یکشنبه هژدهم رجب المذكور الخ — فقط در آ صفر بجای رجب ،

له صورت این مکتوب در زبده در جایها متفاوت است از مطلع ، له زبده (۲۰۵ ب) فضل ربانی

و یمن دولت روز افزون ، له زبده (۲۰۶ ب) : ایساق رکذا جارلیست و امور دولت بر مجازی (مجاری) اطراد

(رکذا) مستمر و لشکر با جزار در سلک عبودیت منتظم اند و اعنه بشمار در تحت فرمان ملازمند و همت بردن اعداء ملک و

فتح باقی بلاد مقصود (مقصود) و بواسطت فتح و نصرت یزدانی و قوت قدرة آسمانی هر دم از خزان فضل ربانی و

دیوان لطف سبحانی خلعت مزید کامرانی و منشور حصول المال و امانی ارزانی میدارند ،

و غر نعم نصیب دولت و قسمت حشمت مای آید* و هر مراد که بر خاطر
گذرانیم دولت مساعدت می نماید* و روزگار موافقت میفرماید*
اکنون همت بر تفریق جمع و تمزین شل قرا یوسف ترکمان و ضبط
ونسق ولایات آذربایجان مصروف است* حالاً عربیت آنست
که زمستان در مازندران گذرانیم و چون طلیعه بهار سپید اشود
رایات شاهی افراخته سوار و پیاده لشکر با اسبان پیل پیکر رخ بدین
هم آورده فرزین بند خیم را کشائیم و دستبرد با و نمایم* چه از آن
زمان که نازله هایلۀ برادر و مخدوم پادشاه سعید شهید بوقوع
پیوسته* [پیوسته] تدارک آن قضیه فرض عین بل عین فرض
دانسته ایم اما بسبب بعضی قضایا که درین ممالک واقع شد چنانچه
جناب فرزندی را معلوم است توجه بدان طرف مبستر نمیشد امروز
بجدا شد تعالی ممالک خوارزم و خراسان و زابل و کابل تا اقصای
هندوستان و مملکت ماوراءالنهر تا نواحی ترکستان و مازندران
با تمامت طبرستان در تحت تصرف بندگان است و خاطر از جوانب

له زبده: ایام حشمت گردانیده می آید، له زبده: گذرانیدیم (گذرا)، له زبده: کرد، له زبده: نمود، له زبده: موقوف و مقصور گردانیده، له زبده (مصحفاً)، دست بر خود برنمایم، له زبده: ازان وقت باز که قضیه حائله برادر و مخدوم امیر و امیرزاده سعید شهید نورالله مرقده بوقوع پیوسته خاطر بر تدارک امر و استقام از مخالفان موزع بوده و از استعداد قلع و قمع آن طائفه غافل نبوده ایم و له درک: از روی باب آگ نوشته شد: برای شرح این واقعه درک بر ص ۱۱۶، له زبده:، له زبده: طرف، له بعدش در زبده: و آن معنی از موقوفت بفعل نمیرسید، له ک:، له زبده:، له زبده:، بندگان دولت استقامتی بغایت و طراوتی تمام یافته است و دواعی اخلال [اخلال؟] را از ساحت آن احسابی (؟) هر چه تمام تر از هیچ جهت تفرقه و پریشانی نیست که مانع رکضت همایون گردد [د] سکون و حرکت و اقامت و نهضت بدین هم موقوف و مصروف گردانیده ایم شکرانه که افرید کار حق تعالی و تقدس بفضل شامل و انعام کامل خویش قوت - (درک - تعالی بجای تعالی)،

جمع وحق تعالی قوت* انتقام ارزانی فرموده صدمه زار سوار هر یک
چون ابری غران و برقی رخشان در اردوی همایون ملازم اند و
بیچ آفریده با این خاندان - که عقد ایامش از انفصام مصئون باد! -
این جرأت ننموده که قرا یوسف نموده، و الحاله بده، سودای استبداد
از سر بیرون نکرده به شیوه مخالفت* مستمر است انتقام از وطبعاً
و شرعاً و عقلاً و نقلاً بر ما و شما از واجبات و دفع اواز مفترضات
است اگر ما بایکدیگر راه مباسطت کشاده نداریم و جاده اتحاد
نسپریم و در جذب منافع و دفع مضار متشارک و متشاکب نشویم
دشمن قوت گیرد و طمع او در مملکت زیادت گردد، و می باید* که
در اول بهار بالشکر متوجه شده در حدود ری اتفاق ملاقات باشد
و به هیئات مجموعی روی بدین مهم آورده هر چه صلاح وقت باشد

۱۰

له در زبده بعدش + : و قدرت آن در امکان میتوان آورد ، ۲ به بعدش در زبده + :

و از عدت و الت بیچ باقی نه ، ۳ زبده + : و قوالی شهر [شهر] و [ا] غوام

بدوام مقرون ، ۴ زبده : جرأت و حسارت [جسارت] نتوانست نمود ،

۵ زبده : نکرده است بر شیوه مخالفت و طریقه مانعت ، ۶ زبده : طبعاً و شرعاً

و عقلاً انتقام این قضیه بر ما و شما از واجبات و دفع دشمن از مفترضات مهمات ملکی — که ،

نقضات (بجای مفترضات) ، ۷ زبده : و طبعی مداخلت ،

۸ زبده بعدش + : و سعی و کوشش میباید نمود تا بیکانه را از میان سرداریم [برداریم] و آن

مالک را از . . . . . [دو لفظ ناخوانا] . . . . . و خبث وجود ایشان پاک گردانیم می باید ،

۹ زبده : اوایل بهار بالشکر با ساخته متوجه شدند جناحه در حدود ری بایکدیگر اتفاق ملاقات

افتد با جمعلی ،

تقدیم افتد و پیش از ملاقات از امراء هر کرا صلاح داند فرستد تا
مشورت نموده هر چه مقرر شود با تمام رساند انشاء الله تعالی (و حده)

و چون نامه تمام شد و شرف اختتام یافت در صحبت ابوسعید ملک فرستاده
آمد و حضرت خاقان سعید بموسی که کفّه میزان طیار شد و خریف از جاده اعتدال
بطلوع سهیل میل انحراف نمود بیت
استاد زرگر مهر بکشاد دست و بازو انگنده خورده زر در کفّه ترازو*
و فراش خزان صحن باغ و بستان را بساط زر بفت ساخته و هر طرف دیبای هفت
رنگ انداخته قطعه

فرشی نگنده بود زر دیبای هفت رنگ گیتی ز بهر مقدم سلطان کامگار
از فرق شاخ رنجته زر بای بچسب بهر نثار موکب میمون شهریار
شکارکنان و صید افکنان بجلکاء مازندران در آمد، اکابر و اشراف از اطراف و
اکتاف روی بار دوی همایون آوردند، امیر عزالدین از هزاره جریب و

له زبده، رسانیده آید (بجای افتد) و قبل الملاقات از امرای خود، له زبده، بفرستد تا جانفشی و مشورت نموده برهنج که
مقرر گردد با تمام پیوسته آید - آ، رسد (بجای رساند)، له از دوی آبت آت زبده با: و حده العزیز، له کذا
ایضاً در زبده، له در زبده (۱۲۰۴)، بموسی تا ترازو را در اشای ذکر نهضت خاقان سعید از هرات آورده (در ک
برص ۲۲۶ س ۴)، درین موضع بجایش عبارت ذیل را دارد: بموسی که سپاه تیر ماه در صحن باغ و راغ کاری افازند
و فلک سبز کار (کذا) اشجار چون روی عاشقان روزگار شد و میناء صحن باغ و بستان بزم کمر با کشت شاخ زر بار و با کمر
کشت - در زبده (۱۲۰۵) خریف خریف بطلوع سهیل میل انحراف از جاده اعتدال هوا کرد و دارد بجای خریف - نمود / در آدب هم
خریف خریف دارد (بجای خریف) در با: خریف خریف - در زبده، تهر و زر بجای خورده زر له زبده، درهای له زبده، بجلکاء
له آبت آت، هزاره جریب، با: هزاره جریب (درین موضع و مواضع دیگر) قی مثل با: زبده، هزاره جریب بمنان آت، هزاره الخ،

امیر حسن کیا از فیروزکوه و امیر علی از ازل و ساری، و حکام گیلانات بر درگاه جهان پناه جمع آمدند و مناسب (ورق ۲۹۷) مراتب بعنایت و عاطفت مخصوص شدند و حاجات و متمسکات بشرف عرض رسانیده باجابت مقرون شد و اجازت یافته بر سر اشغال و اعمال خود رفتند.

ذکر مخالفت میرزا اسکندر و اطهار با غی گری

در آن زمان که موکب ظفر نشان در قشلاق مازندران بود ابو سعید ملک از جانب اصفهان عود نمود و بعضی رسانید که مزاج میرزا اسکندر از وقت انوین اعتدال^{*} انحراف یافته است و حال آنکه چون واقعه میرزا پیر محمد واقع شد چنانچه گذشت و میرزا اسکندر بر سر سلطنت عراق و فارس متمکن گشت خطبه و سکه بنام والقباب حضرت خاقان سعید آرایش داد، و ایچی بهت رسانیدن این خبر بخراسان فرستاد، اما چون خراسان بگوهر و زرشون گشت و عدد سپاه از ذرات آفتاب افزون شد رایت جلالت تا محدب فلک الافلاک برافراشت و آیت سلطنت با قلام شهب ثواقب بر جباه کواکب نگاشت هر روز آثار سعیدت او در دلهما بیشتر و هر ساعت ساحت ولایتش و شیع ترمی شد علم بی نیازی بر بام آسمان بر آورد و سر از ربقه اطاعت آنحضرت بدر آورد و بی حجتی ظاهر و دلیلی باهر گمان برد که آنحضرت بهت تسخیر فارس و عراق بمازندران آمده و به ظنی خطا خود را

له زبده: حسین، له زبده: فیروزکوه — برای فیروزکوه رک به ص ۱۸۳ ج ۷، له زبده: امیر سعید

له زبده: بعد از چند روز که رایات همایون در نواحی مازندران گذرانید، له زبده (مصفا): امیر سعید

له زبده: قانون و قاعده بیشتر، له رک به ص ۱۶۰ بجعد، له زبده: قصاص و ایچیان با تحف و هدایا

— رک به ص ۱۶۷ س ۸، له زبده: متمکن تر، له زبده: بسطی بود [نور] زینتی تازه می یافت

در معرض خطر و بلا آورد و آن الظن لا یغنی عن الحق شیئاً، شیطان آمال و بسیاری
ملک و مال او را بر آن داشت که جواب ناصواب از سر غرور و گردن کشی در صحبت
نوکری که همراه ابوسعید ملک آمده بود بعرض رسانید؛ آنحضرت بدان سخنان التفات
نفرمود و فرمود که اگر نتواند آمد امیری با مقدار لشکر که یراق داند فرستد و نوکر او را
رعایت نموده اجازت فرمود؛ و نوکر بخدمت میرزا اسکندر پیوسته صورت حال
عرضه داشت؛ میرزا اسکندر را شقاوت بخت و نخوست طالع در چاه بلا و مملکت فنا انداخت بیت
بلی شقاوت اصلی چو در کسی آویخت بسا که شربت ناکا میش چشانند باز

القصة مخالفت ظاهر کرده خطبه و سکه بنام خود ساخت و راه خراسان مسدود کرده
سواران بسرحد ها تاخت و جمعی از اصفهان بسمنان فرستاده صوفی آباد را غارت
کر دزد و فوجی از راه بیابان بقتستان خراسان آمده، چون مردم این دیار خبردار
بودند مخالفان از ضرب تیغ خراسانیان فرار نمودند؛ میرزا اسکندر را جمعی خوشامدگوی
بی عاقبت بر مخالفت می داشتند و چنین امری خطیر را حسن تدبیری پنداشتند؛
و او را خود درین معنی بکسی احتیاج نبود چه در عنفوان جوانی و ریغان زندگانی بگنج
و سپاه مغرور و بتاج و سر پر سرور شد و شهوات نفسانی و لذات جسمانی هر روز
با تجرع اقداح راح بر و اح می رسانید و هر شب در آغوش گل رویان صبح بصبح
متصل می گردانید با وجود مداومت [ندام - ظ] سایر مسکرات و مخدرات دیگر در کار بود و شوق

له زبده؛ چنین امری خطیر آورد - برای آیتی که بعدش آورده است رکب بقرآن مجید ۵۳: ۲۹، له زبده؛ بوقت یورش فرستد؛

له زبده (۱۲۰۹)؛ بسرحد های سوار تاخت فرستاد تا غایتی که از جانب سی سوار ایشان تا سمنان رسید و قریه صوفی آباد

را غارت کردند؛ له بعدش در زبده + که بسبب معاش [معاش] نابسندیده خود ازین حضرت

دروهم بودند؛ له زبده؛ کامرانی؛ له زبده؛ بعد از حوسلات و رشفت عقاربنگ و چون لغت

وافیون بجنین تکلف و سوق (شوق) (جمله بظا بهر نام است)

چو خسر و کند میل مستی و خواب   شود بی گمان کار ملکش خراب
مقاسات رنج و تعب کردن است   ایالت نه بازی و می خوردن است
اگر شاه آگاه باشد مدام   همه کار عالم شود با نظر مدام
اللَّهُمَّ وَفِّقْ لِلْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ ،

ذکر اپچی فرستادن میرا اسکندر با طراف اظهار خلافت*

میرزا اسکندر اظهار خلافت کرده تخت را بهرامسد و دفرمود و جمعی تعیین نمود
که نواحی رسی* که ممر لشکر منصور بود آتش زدند و این چنان است که دریا را بنیشتن
ترسانند و زمین را از زلزله بفرسودن پاساکن گردانند و دیگر از تخیلات بیلاکات
بسرحدها فرستاد | و شیوه بغی و عناد خود را در خاطر با قرار داد، از آنجمله کافی اسلام
را بطراف سیستان و قندهار و کر مسیر نامزد فرمود و چند سر اسپ تازی و زینهار زرین
و خلعتهای فاخر جهت سرداران ولایات مذکور ارسال نمود، و شاه بهرام با کافی اسلام
همراه بود و مکاتبات مصدر باین عبارت القاء بمورد المسلمین و ولی
امیر المومنین السلطان اسکندر (و) من امره مطاع* روان کرد
مضمون آنکه :-

حضرت عزت جل و علا از دیوان توتی السُّلْكَ مَنْ تَشَاءُ

له زبده: بجواب و گرفتار شدن کافی اسلام ، له زبده: دفرمود تا مراجع و آن نواحی ، له کت: تخیلات ، بب
تخیلات ، با: تصورات ، اک: تخیلات ، در زبده: صورت فقره این طور است: یکی از تخیلات [تخیلات] او آن بود که
بیلاکات بادشاهانه ترتیب کرد و بسرحدها روانه فرمود ، له زبده: با ، له زبده: از جاها اطلاع دوزی و غیره که پیش شاه
قطب الدین برد بسجستان و همچنین بشاه بهرام علی حده ولایت قندهار و کر مسیر به یک [پیر] و ملک محمد به یک از بیلاکی
معین ، له باب آ اک: مکاتیب ، له ک: القایم له آ له زبده مثل متن ، له ک: من امره المطاع [پیش من] (نیز رک برقی من) ملک ، علا

سلطنت ممالک بهار زانی داشته بعنایت ازلی و اقیتم که هر روز
مواد این معانی در تزیید باشد، حال طرح نظر سعی و مطرح شعاع
قصد ما آنست که بلا دی که در تصرف جد با امیر بزرگ صاحبقران
بوده تمامی مضبوط گردانیم، قرا یوسف که خود را بوجود تراکم
استظهاری تصور کرده بود یک حمله مارا پای نیارود بهیت
سیل اگر شنگ را بگرداند چون بدریارسد فرو ماند
و تا آن زمان که حضرت شاه رخ با طریق ایلی و خویشی و دوستی
مرعی داشت مانیز رعایت جانب ایشان میکردیم، اکنون بالشکر
گران متوجه ما زندران گشته اند مانیز اصفهان را معسکر همایون
ساخته مقرر است که هفتاد هزار سوار اوایل بهتار جمع باشند، بیاید
که ایشان با ما یکجست بوده سوار تاخت ایشان بجوالی هرا رسد
و چون این قضیه را از پیش برداریم آن ولایت را با کابل و زابل
و بعضی خراسان سیورغال ایشان خواهیم فرمود،

له زبده: فرموده و بعنایت ازلی و ثوقی آن داریم، ۱۰ زبده: + ولاد مهابانی آرزو افروز، ۱۱ زبده:
بلا دی را که در تحت تصرف دیوان، ۱۲ زبده: صاحب حران انار الله بر مانده بوده بهامت مسخره، ۱۳ زبده: +
و بکثرت عدت ایشان مغرور گشته، ۱۴ زبده (۱۲۱۱): کوه، ۱۵ زبده: حضرت سلطنت شاری، ۱۶ زبده:
بر طریق، ۱۷ زبده: بود، ۱۸ زبده: چون بدین جانب آمدند مانیز لشکر چهار و سپاهی بیشمار ساخته گردانیده
ایم و مستند [حر] ب و قتال گشته اصفهان را، ۱۹ زبده: + در اصفهان، ۲۰ زبده: + آن حدود را مضبوط
نمایند و لشکر با خود ساخته و چنان سازند که سوار تاخت، ۲۱ زبده: برخاسته می شود، ۲۲ زبده: باب: ولایات
له زبده: باب بسیاری مواضع دیگر بدیشان ارزانی داریم و وعده چند که مواعید عرقونی [عرقوبی بیش] نیست
ان مدجو [مرجو] بل محصل تواند بود،

مثل مشہور ثبوت الحدیث شہر انقش را بر طاق نسیان نہاد بیت
چنین گفت رستم خداوند خوش بدشت آہوی ناگرفتہ بخش،
فی الجملہ کافی اسلام عازم سیستان شد قضا را در رباط اشتران نوکر داروغہ*
طبس اورا شناختہ اسبان و بیلاکات را دید، عرضہ داشت بدار السلطنہ ہرات فرستاد
و میرزا سیور غتمش کہ در ہرہاۃ قائم مقام حضرت خاقان سعید بود فرمود کہ نشانی
بنام ملک قطب الدین ارسال نمودند کہ کافی اسلام از طرف عراق بدان جانب*
آمدہ می باید کہ اورا پیدا ساختہ بدین طرف فرستند و از آن جانب خدمت کافی بنواحی
سیستان رسیدہ از آمدن خود خبر داد، و ملک فی الحال کسان فرستاد تا اورا گرفتہ*
مقید ساختہ و بامکتوبات و بیلاکات بجانب ہرہاۃ بردند و از ہرہاۃ بار دوی ہمایون
رسانیدند، حضرت خاقان سعید چون مکتوبات میرزا اسکندر بامہر و نشان و خاتمہ
و عنوان دید حکایت مخالفت او کہ تا غایت محمول بر حسد و افترا بود و شکنی در آن
داشت بتحقیق باور فرمود و حجاب ظن از چہرہ یقین رفع نمود، با وجود این صورت

لہ زبدہ: نہادہ ممالک کابل و رابل (زابل) بالعنصری خراسان بدیشان شیورغال [سیورغال] فرمودہ،

لہ زبدہ: نوکری ازان داروغہ، ۳۳ بقول صاحب زبدہ نوکر داروغہ طبس آفای خود شیخ ہندو شاہ

(نام داروغہ) را از اپنے دیدہ بود خبر کردہ، ۳۴ بآک آب آ، اعلیٰ، ۳۵ در زبدہ گوید

کہ نشانی در قلم آوردند و "امیر موسی نوکری تجیل تمام بدین مہم بسجستان فرستاد کہ کافی اسلام از طرف عراق الخ

۳۶ بآک آب آ، آن جا، ۳۷ زبدہ: ازان طرف کلفے چون برآمد (کذا) رسیدہ، ۳۸ زبدہ:

کہ متفحص احوال او باشند و اورا بگیرند و نگدارند کہ بجای دیگر رود درین اثنای نوکر امیر موسی از دار السلطنہ

ہرہاۃ صہبنت عن الافات بیش قطب الدین رسید و نشان گرفتن کافی اسلام رسانید شاہ قطب الدین محمد حم

را با چند سوار دیگر بطرف زامرود (کذا) روانہ ساخت تا کافی را بگیرند، ۳۹ زبدہ +: امیر موسی اورا بانوکر

شاہ قطب الدین و نوکران خود و عرضہ داشتہای خراسان بار دوی ہمایون بجانب مازندران روانہ کرد، ۴۰ بآک

آنحضرت خواست که در معرض معارضه نیاید شعر

اذا انت قابلت المصی بما آتی فانك لعمری والمصی سوء

امراء عرضه داشتند که چون میرزا اسکندر آوازه عصیان در جهان انداخت و عالم آسوده را آشفته ساخت اگر در سیاست او اہمال رود عقد سلطنت منتظم نگردد بیت اگر نباشد تیغ سیاست سلطان بنای ملک بکیارگی شود ویران

از راه معارضه الفاسد بالفاسد و دفع الشر بمثلہ عدول نباید نمود؛
آنحضرت فرمود که آنچه شما میگویید عین صواب و مصلحت ملکست اما اگر فرزند اسکندر از روی نادانی و غرور جوانی بر حرکات ناشایست اقدام نمود تواند بود که به نصیحت پنبه غفلت از گوش او بدر آید و بر قبایح اعمال و فضائح افعال خویش واقف شده از در توبه و انابت در آید و اگر دشمن باشد دوست او چه بر آید بیت
اگر بصلح میسر شود که باد دشمن ره وفاق روی آشتی باز جنگ است
ما را نظر بر آنست که رعیت رحمت نیابند، امراء دعا گفتند؛

ذکر احوال عراقین و آذربایجان و توجہ میرزا اسکندر بعزم رزم و از راه بر گشتن

امیر قرا یوسف زمستان در تبریز گذرانیده اول بہار (ورق ۲۹۸) بولایت (۲۹۸) خود رفت و امیر شیخ ابراہیم را کہ در تبریز مقید داشت گذاشت چنانچہ گذشت؛

لہ نقطہ آ در مقام الخ ازبده: رانی ملک آرای خود در معرض معارضه مضمرات بے معنی نیارد، لہ زبده —
لہ آ بدست — صورت فقرہ در زبده: او نیز با وجود آنک او را در دل شعیبتی (شعنبی ؟) باشد چه بدست او بارو،
لہ نقطہ آ — لہ بعد ۲۹ ب یک ورق (کہ ورق داغ اصل نمواش ۱۲۹۱ است) در نسخہ خطی بر وضوح نیست و بطل بعد ورق
۲۹۸ مجلد شد نمواش تصحیح درج کی کنیم آنچه در متن نمواش ۱۲۹۸ است در نسخہ خطی ۱۲۹۱ است و ۲۹۸ ب در همان نسخہ ۲۹۱ است لہ رک بعض ۲۴۳

و همچنین محمد پسر منصور* برادرزاده بسطام جاگیر که در تبریز اسیر بود در باره او عنایت
فرمود و ولایت اردبیل و خلخال را برسم سیورغال باو کرم نمود و در آن ایام خلایق
آذربایجان بقط و غلامبتلا بودند و نرخ غله بیایه رسید
کز آن نراز تر اندر صیر پایه نماند

بیت

گشت چون پروین بقیمت سنبله کار گندم این چنین بالا گرفت
قرا یوسف تالستان بعراق عجم آمد و خرابی تمام بحال آن دیار خاصه سلطانیه و قزوین
راه یافت، ناگاه امیر یوسف شنید که محمد پسر منصور* که امیر اورا گذاشته بود باز
مخالفت نمود و در غره جمادی الاولی خواجه جمال الدین صفوی را در اردبیل
گرفت و اسپان و دواب و نفود که موجود بود بباد تاراج داد و خواجه را در قلعه فرج
که در حد و اردبیل است حبس کرد، و در نواحی همدان خبر آمدن میرزا اسکندر
شنید،

و شرح این سخن آنست که میرزا اسکندر عراق و فارس ضبط کرده اصفهان را

له فقط آ: محمد منصور، زبده: امیرزاده محمد الخ، له فقط زبده: امیر بسطام (بجای بسطام)، سه ق: *djaghir*
له زبده + : شاه رود با توابع و لواحق، سه فقط ک: بقط، اک: بقط غله، زبده: بحدب (بحدب) و قط، له زبده +:
آن زمستان در تبریز گذرانیده و، له زبده + : و همدان و درگزین از نهب و غارت و خرابی عمارت، له زبده: محمد منصوری
له ک: صفوی، آوق و زبده مثل متن - صورت واقع در زبده (۲۱۳ ب): در غره جمادی الاول سنه ست و شصت و ثمانیه بدرخانه
جمال الدین صفوی زنده در اردبیل و او را بیرون خوانده و خواجه جمال الدین از عقیدت او خبر نبود بعد از آنکه این معنی انکار کرد قوت مخالفت نتا
بضرورت با او موافقت نموده، له زبده فرج، ق: فرخ، له در اک (و زبده) درین موضع عنوان ذیل دارد: ذکر لشکر کشیدن مرزا زبده:
امیرزاده [اسکندر] بجانب امیر زبده: بعزیمت حرب [قرا یوسف] و جنگ ناکرده باز گشتن [زبده] بمعادوت نمود (کذا) [له آبا: فارس]
س در زبده (۲۱۳) گوید که ممالک فارس تنها در چندگاه در تصرف او بماند و عراق دران رمضان بدان مضاف و منضم شد،

مستقر بر سلطنت ساخته بود و در آنجا عمارات علیّه فرمود و اساس سلطنتی نهاد و
که از ملوک عجم هیچکس ندارد یاد

و شهباز بتتش در اوج رفعت پرواز نمود و بعزم تسخیر ملک آذربایجان از راه
لرستان توجه نمود و بالشکر بیشتر از چون و چند بحدود نهاوند رسید و از آن طرف
امیر قرا یوسف عربیت او شنید و هر دو لشکر رو بیکدیگر آورده نزدیک آمدند و از
قضای الهی امیر قرا یوسف را عارضه عارض شد و اثر ضعف ظاهر گشت و
از مردم ادب یاری بیار شد و بضرورت مراجعت نمود و میرزا اسکندر خبر یافته
گفت: میرزا قرا یوسف از بیم ما گریخت و دست عجز در دامن ضعف و مرض آویخت
و شاهزاده سر افتخار بر اوج لامکان برافراخت و کمند بهمت بلند بر کنگره قلعه
آسمان انداخت، القصد در غایت عظمت به اصفهان آمد و امیر یوسف بهنگام
مراجعت بقلعه گاورود رسید امیر بابا حاجی که آن قلعه را مامن ساخته به امیر یوسف
دم مخالفت می زد و درین ولاطریق موافقت مسلوک داشته با تحفه و بیلاک پیش
آمد، امیر یوسف او را اکرام تمام نمود و ولایات که در حوالی گاورود بود سیورغال
او فرمود و لشکر اجازت داده عاشق جمادی الاخری بدولتخانه تبریز فرود آمد

له زبده + : جہ از رض و قلعه و جہ بخت خاصه و دران عمارات تکلفات بیہ عذر کرد، ۱۰ زبده (۲۱۳ ب) و دلائل

سستی بر صفت حال قلب و قالب بید آمده و جان استماع افتاد و روئی از جادہ صحت گردانیده بیمار شدند —

در نسخ دیگر مطلع: بسیار (بجای بسیاری)، ۱۰ فقط در ک، ۱۰ آ و زبده، ۱۰ افراخت، ۱۰ زبده، ۱۰ از آن طرف

قرا یوسف چون بہست [بہشت؟] رود رسید باباجی (کذا) کہ بہتہا بود تا قلعه گاورودا (کذا) مامن ساخته الحزن

باقی: گاورود (بجای گاورود)، اک: گاورود، در نزہ ص، ۸ گاورود و بہشت رود را از ناحیت ہامی لایت

مرافقہ شمرده است، ۱۰ زبده، ۱۰ ادفان [ازغان] و القیاد، ۱۰ زبده، ۱۰ گاورود، ۱۰ زبده: روز

چهارشنبہ عاشق جمادی الاول سنہ ست عشر و ثمانیہ،

و درین سال شاه محمد بن امیر قرا یوسف از بغداد قصد امیر سار و ترکمان حاکم
شهر زور کرد و از طرفین کوشش نموده شاه محمد غالب آمد و امیر محمد را گرفته در قلعه
بهیت^{*} محبوس کرد و فرزندان او را در بغداد شهر بند فرمود و بعشرت اشتغال نمود،
و حاوی اوراق عبدالرزاق بن اسحق السمرقندی^ک درین سال در دار السلطنه
هراة دوازدهم شعبان از کتیم عدم بملک وجود آمد قطعه

عیان نشد که چرا آدم کجا بودم در یخ و در در که غافل جان خویشتم
چگونه طوف کنم در فضای عالم قدس چو در سراچه ترکیب تخته بستم
اگر ز خون دلم بوی شوق می آید عجب مدار که هم در دنا فاختم
امید آنکه عاقبت عاقبت باشد انشاء الله تعالی^{*}

وقائع سده سیم عشر^{*}

ذکر فرستادن میر ابایسنغر از مازندران بخراسان

چون فصل زمستان به آخر رسید و نسیم جان پرور بهار در اطراف صحرا و مرغزار
و چین و گلزار و زید حضرت خاقان سعید^{*} فرزند سعادت مند بیت
جوان و جوان نخبت روشن ضمیر بدولت جوان و بتدبیر پیر

له زبده: محمد سارو، ۱۰ زبده: بهیت (کذا) ۱۱ زبده: زن و فرزندان او را بغداد برد، ۱۲ که بعدش در باب آک +

تاب الله علیها، ۱۳ آک +، در باب "انشاء الله تعالی" را ندارد، ۱۴ فقط آک: سبع و عشر،

آک و زبده +: دشمنانیه، ۱۵ زبده: حضرت سلطنت اعلا (کذا) اعلاه الله تعالی عزیت ضبط و نسق ممالک

عراق وادر بائجان در خاطر داشت،

غیاث السلطنة والدين ميرزا ابایسنغر که به اشرف مراتب بادشاهی انوار
مواهب الهی در جبین مبین او پیدا بود دلایل کامگاری و مخایل شهریاری در
ناصیه همایونش هویدای نمود به امارت مملکت خراسان* | تعیین فرمود، و
شاهزاده رکاب فلک سامی و عنان جهانکشای اوائل محرم از قشلاق مازندران
بصوب خراسان معطوف ساخت و چون خورشید عالم آرا عزم بیت الشرف
کرده سایه همایون بر آن بلاد انداخت، و چهارم صفر در مستقر دولت نزول فرمود و
غیرت فردوس شد از قدم او هرا*

از یمن موکب میمون و فروغ طلعت همایون عالمیان در ظلال اقبال آسودند
و جهانیان در بها و امن و امان غنودند **قطعه**

۱۰ اسکندر آن زمان که هری انهادنی گرداشتی ز دولت و اقبال شهنشیر
در روی بجای خاک شتی همی عبیر در روی بجای سنگ نهادی همی گهر
اکابر و اشرف غبار موکب او را سرمه مثال در چشم افتخار کشیده می گفتند بیت
خاک سم سمند ترا نکیه گاه ناز این بر دو گرد بالش مشکین دیده با

ذکر ترمذ سید علی کیاد و ولایت ساری*

در آن زمان که موکب ظفر نشان در قشلاق مازندران بود جمعی ارباب غرض

له زبده: معز الحق والدين اميرزاده، له زبده: بادشاهی، له زبده: بختیاری، له زبده: بامارت حکومت
تمامت خراسان و بلاد شرقی آن، له رک برص ۲۵۵ ح ۵، له زبده: سنه سبع و ثمانیة، له زبده: بموسی که خورشید
عالم آرای روی بشفرت خویش آورده بود، له زبده: روز چهارشنبه [سال] ح عشر صفر، له در زبده بجایش: چونکه در آمد شهر مرکب
میمون شاه - غیرت فردوس شد از قدمش آن دیار آب یمن است غیرت آب حیاة - خاک اراضی اوست نافه مشک تبار،
له زبده: له زبده: همی، له زبده: در آمل و ساری و باز انقیاد نمودن، اک: در ولایت ساری و باز انقیاد نمودن،
له زبده: عساکر، له زبده: کهور و کبود، جامه و استر با داشتند و مردم همه جنس بساری و آل تردد کردند،

به سید علی کیا رسانیدند که خویشان و برادران او که صفت الاقارب كالعقارب
 دارند پیش امراء و نواب تقصیرات او می شمارند و می خواهند که حکومت آن ولایت
 بدگری دهند و مزاج همایون به نسبت او دیگرگونست و درین اثنا او را به اردوی
 همایون طلب داشتند و او متوهم شد [ه] عذری معلول و سخنی نامقبول گفت حضرت
 خاقان سعید را تعلل او عجیب و غریب نمود چه بعنایت آنحضرت مملکتی و هیچ
 در تصرف او بود آنحضرت امراء عظام امیر مضراب بهادر و امیر الیا سخواجه را
 نامزد ولایت او فرمود و فرمود که پیش از ملاقات [قاصد] فرستاده گویند که اگر
 به سخن صاحب غرضی متوهم شده عالمیان را معلوم است که بی رخصت شریعت
 قصد ملک و مال هیچ آفریده نداریم و از طریق عدل و احسان عدول نمی جوئیم
 و راه ظلم و طغیان نمی پوئیم می باید که خود را در ورطه هلاک نیندازد و در کمند بلامقید
 و مبتلا نسازد و در خرابی ولایت و خونهای ناحق نکوشد و صورت انصاف از
 چشم عقل نپوشد اولاً عنایتی که در باره او کرده ایم بدیده بصیرت مشاهده نماید و

له زبده + : که حاکم آمل و ساری بود ، ۲ زبده : و دیگر تقصیر حدسایتی (۹) که بدو نسبت

کردند و گفتند حکومت آن موضع الخ ، ۳ زبده + : و قریب ده هزار سوار بل زیادت در

فرمان داشت و ثامت [صامت] و ناطق جمع گردانیده و عقار و صنایع [ضیاع] ساخته آن خفیف [خفیف]

حول (کذا) باوج نباهت رسیده و بیک اشارت آن حضرت این همه در معرض تلفت می افتاد ،

که زبده + : بالشکری آراسته ، ۴ زبده + :

و او [را] بدرگاه طلب دارند اگر ابا نماید قهر و قسرا اقرا [او را] [۹] با اتباع

و ساع [اشیاع] در قید قهر و غل دل [ذل] کشیده جزا و سزاء

کفران نعمت [بدورسانند] ، ۵ درک ندارد ، از روی نسخ دیگر

نوشته شد ، زبده : کس ،

ثانیاً مال آن قضیه که بجا میرسد ملاحظه کند، حالا بیست و چهار سال است که حضرت پدر مغفور با آن مملکت به شمشیر کشاده و حکومت آن ملک هم بایشان داده و ما نیز هر همان قاعده مسلم داشته ایم، با اختیار نمی خواهیم که در فرمان آنحضرت تغییر واقع شود و الا مترصد این مهم بسیارند،

چون امیر سید علی کیا از توجه امرا و فرموده حضرت اعلیٰ خبر یافت کسان پیش امرا فرستاده خدمتها قبول کرد و پسر خود را بالشکر و هدایا به اردوی همایون فرستاد و آنحضرت گناه او بخشیده کرامت عقوار زانی داشت،

ذکر قضایای ولایت ماوراءالنهر درین سال

سابقاً مذکور شد که در زمان عربیت قشلاق مازندران فرمان شد که لشکرای ماوراءالنهر از همان حدود بر خبر باشند، میرزا الخ بیگ ایچی فرستاده امیرک احمد راطلب فرمود و او توهم کرده ابا نمود و میرزا امیرک احمد گفت که از مزاج میرزا الخ بیگ می ترسم و نمی توانم آمد و بستم و دو لتخواهم، میرزا الخ بیگ امیر بایزید پر واپچی را که معتمد او بود بجانب اندگان ارسال نمود و فرمود که سخن او سخن منست،

له زبده: سه بجای چهار تی موید متن، له فقط آ: سه زبده: کردند و ایشان را شفع ساخت و مذرخواهی بسیار نمود.

له زبده (۲۱۹) + : تا در عدد دیگر بندگان منخرط شد امیر [امرا] شفع گشتند و سخن او را عرضه داشتند.

له رک: ص ۲۳۵ س ۱۷، له زبده: ایچی بطرف امیرزاده امیرک احمد فرستاد و او را بجهت بانقی مشورت طلب داشت.

فقط آ: میرزا احمد میرک (بجای امیرک احمد) - برای وی رک برص ۱۲۲، له زبده (۲۱۹ ب) + : و در کردن کشتی انظار

کرد و کرت دیگر کسان فرستاد و او را نصیحت نمود، عذری چند نامسموع تقریر کرد، له زبده: بنده و دو لتخواه ایشانم و با

امیرزاده اعظم چنان نمودند که امیرک احمد می گوید اگر حضرت امیرزاده از معتمدان خود یکی را بفرستد که با او عهد و بیعت کنیم چون

دل قراری باشد و خاطر تسکین یابد این بنده امین شده پیش ایشان آید،

هر شرط و عهد که کند به آن دفا نمایم امیر بایزید پیش او رسید چند آنکه سعی کرد بجائی
 نرسید اما وعده کرد که پسر خود را بخدست فرستد^۱ آن وعده بسر آمد و پسر نیاید میرزا
 الخ بیگ کوزگان عازم اندگان شد و میرزا امیرک احمد قلاع آن نواحی محکم ساخته
 بکوه رفت^۲ و (ورق ۱۲۹۹) میرزا الخ بیگ قلعه آخی را که اعظم قلاع [او]^۳
 بود محاصره فرمود و آن قلعه ایست که از شرفات آن سنبله فلک توان چید و از
 غرفتش غلغلۀ ملک توان شنید، اهالی قلعه بحصانت مغرور گشته آهنگ جنگ
 راست کردند و لشکر منصور اطراف قلعه را چون چشمه زره و خانه زنبور ساخته ،
 قلعه مستحکم گشت و اموال فراوان بدست لشکریان افتاد و میرزا الخ بیگ رعایا را
 در ساحت امن و حریم امان مقام داد و پابنده بکاول را کو تو ال ساخته بجانب
 اندگان روان شد و میرزا امیرک احمد به کوههای سخت دور دست رفته بود^۴
 میرزا الخ بیگ امیر موسی کا و امیر محمد تابان را بحکومت اندگان مقرر فرمود
 و موکب منصور بسمرقند معاودت فرمود^۵

و میرزا امیرک احمد از مراجعت میرزا الخ بیگ خبر یافته بالشکری که از مغولستان بدو
 او آمده بودند عازم اندگان شد امیر موسی کارکذا و امیر محمد تابان و امیر علی قوچین بعزم رزم از
 اندگان بیرون آمده بجوالی او شش رسیدند و چون از حال یاغی خبر داشتند بی احتیاط فرود آمدند^۶

۱ زبده: بمبالغه بسیار بدان رسید که وعده کرد پسر خود [خود؟] را بعد از چند روز بفرستد ،

۲ زبده: که موضع حصین بود ، ۳ فقط درکت ندارد ، ۴ زبده: زمزمه ،

۵ ک: با: باینده بکاول ، زبده: بیابند بکاول ، بی: Baiendeh-Bekaul ،

۶ زبده: موسی ، ۷ در زبده این فصل عنوان ذیل دارد: ذکر آمدن امیرک احمد بجوالی اندگان و کشته

شدن امیر موسی کا و محمد تابان ، ۸ در زبده ذکر ی از او شش نیامده است ، ۹ زبده: امین فرود

آمدند و زیادت احتیاطی نمودند ،

وامیرزا امیرک از حال ایشان آگاه بود ناگاه بسرایشان رسید، و امیر موسی کا
وامیر محمد تابان و امیر علی و دیگر بهادران را بقتل آورده، امیر رستم پسر امیر سلیمان
شاه با مخالفان جنگ کنان عازم اندگان شد و میرزا احمد تا اندگان آمده جنگ
بسیار کردند و امیر رستم و باقی امراء اندگان را زنگاه داشتند، و مغولان الحیا گرفته
بمغولستان بازگشتند،

ذکر عربیت حضرت خاقان سعید بجانب ممالک

عراق و فارس

چون آفتاب عالم تاب بمجاذات نقطه اعتدال ربیعی رسید و جمشید خورشید
لناب سرا پرده بادشاهی از دنبال ماهی برگردن بره بست و از آبگیر حوت
بمنز هتگاه حمل آمد حضرت خاقان سعید چهاردهم محرم کرم از جلکاء مازندران عزم
جانب ملک ری فرمود بیت

ز نعل باد پایان تگاور زمین گفتمی که گردونی ست دیگر

و چون رایات نصرت آیات سایه همایون بر خطه دامغان انداخت ایلچی امیر

له آ: میرزا امیرک، اک: بب: آ: میرزا امیرک احمد، ۵۰ زبده: شهر و حصار نکا داشتند چنانچه برایشان

بیج دست نیافت آنرا لامر غایب و خاسر بطرف مغولستان معاودت نمود، ۵۰ زبده (۲۲۱ ب): یعنی خسروستارگان

الطاب، ۵۰ ک: بره، اک: برد، آ: شل متن، ۵۰ زبده: بطن حوت بجر اکاء

حمل نعل [نقل] کرد، ۵۰ زبده +: از ضبط و نسق ممالک خراسان و توابع و مضافات آن

باز برداخت در روز چهارشنبه چهاردهم محرم سنه سبع و ثمانیایه جون عزائم [عربیت] یورش

تصمیم یافت، ۵۰ زبده +: با سپاه در سپاه،

بسطام از سلطانیه رسید و بموقف عرض رسانید که: بنده خدمتگار آنحضرت کمر
خدمت بر میان و حلقه بندگی در گوش منتظر فرمان ع
بهر چه حکم کنی نافذست فرمانت

چون صحبت نهضت همایون استماع نمود ارادت آن بود که بر رسم اقامت خدمت
زمین بوسیدی فاما موانع روزگار بر خاطر نواب معدلت شعار واضح باشد
اگر اعلام فرخنده اعلام عزم اینجانب نمایند ملتس از نواب کامیاب آنکه پیشتر
شرف اعلام ارزانی فرمایند تا حسب المقدور بایحتاج خدام سرانجام نماید و
تغائر لشکریان و نعل اسبان بجز قبول مقبول آید بیت

کسی که عز قبول تو یافت در عالم بچشم همت او ملک ری نماید خوار
گوش هوش باستماع اخبار آنطرف نهاده و دل و جان به امثال فرمان داده بیت
همه پیشیم تا پدید آئی همه گوشیم تا چه فرمانی

آنحضرت ایچی امیر بسطام را تربیت فرموده نوکری همراه او فرستاد و پیغام داد
که بر نیکو بندگی او اطلاع یافتیم، باید که قلعه را استحکام داده پسر یا برادر خود را
باردوی همایون فرستد ع

تا اعتماد بر سخنش بیشتر شود

و چون موکب همایون بجوالی ری رسید جمعی نوکران میرزا اسکندر از اصفهان

له زبده: بند و - معروض امیر بسطام را در مطلع باختصار آورده است، له زبده: مطاوعت، له زبده: بند می (بندی)

از احوال آن طرف باز نموده که رایات همایون را عزیمت آن جانب بود توقع بنواب الخ، له زبده (مصحفا): تغاوتی مثل متن

له زبده: بر اندازه طاقت و توان ترتیب نماید، له ک: خار - بب اک مثل متن، با: جواز، این بیت را در زبده ندارد،

- ایهام است درین کلمه زان که نام موضعی هم هست در حدود ری، رک برع، له عنوان این فصل در زبده: ذکر گرفتار شدن [امیرزاده یوسف خلیل

رکلا، بسبب آن له بب اک: بخار ری، آبا: بخار ری (قی مثل آن)، زبده: جوالی خوار ری - برای خوار ری رک بر زبده ص ۳، اس ۴،

گر نیخته آمدند و بعضی رسانیدند که لشکری از اصفهان نامزد محاصره ساوه شد،
و سبب آن چنان بود که [در وقتیکه] رایت ظفر نشان در شلاق بازندان بود
نصرالله صحرانی حاکم ساوه التماس دار و غم نمود و آنحضرت ملتمس مبذول داشته
نوکری بساوه فرستاد ۱ و میرزا اسکندر آگاه شده امیر یوسف خلیل و امیر
حلبان شاه برلاس و امیر بیان قوچین و امیر عبدالسدر پروانچی و سعدالله را نامزد
محاصره ساوه کرد، حضرت اعلی برین حال واقف شده جمعی از لشکر منصور
نصرتهم الله بانتصار نصرالله تعیین فرمود تا رعایای ساوه از مشاوی آن گروه خلاص
یابند، امیر حسن صوفی ترخان و امیر سید علی ترخان و امیر دولتخواجه اناق و
امیر چهارشنبه باده هزار سوار نصرت شعار عازم آنجانب شدند،

امرای میرزا اسکندر از توجه امراء و عزیمت حضرت اعلی خبر یافته با یکدیگر
مشورت نمودند با اتفاق گفتند: ما همه بنده و بنده زاده حضرت صاحبقرانیم

لک ۱ از روی آ نوشته شد، زبده: دران ایام [که] رایات همایون، ۲ زبده + : نوکری پیش بندگی
حضرت فرستاد و اظهار دولتخواهی و یکجتهی نموده، ۳ باوق (بهر موضع)، خلیل، زبده، و خلیل، ۴ بی،
حلبان شاه، با (عموما)، حلبان شاه (در یک موضع مثل متن) زبده مثل متن، ۵ برای کلمه برلاس رک به حاشیه ق ۲۵،
۶ فقط ک: قوشچی، ق مثل متن، زبده، قوچین، ۷ زبده -

۸ برای پروانچی رک به حاشیه ق ص ۲۵۰، ۹ زبده (۲۲۳ ب) + : با چند هزار مرد مقرر گردانیده که بروند و ساوه
را محاصره کنند و نصرالله (را) قهر و قهرادرغل ذل و قید قهر کشیده بدرگاه آوردند [آوردند] چون امراء
مذکور متوجه ساوه گشتند آن جماعت از اصفهان کر نیخته پیش بندگی حضرت رسیدند و این معنی عرضه داشت،
۱۰ زبده، مساعی، ۱۱ زبده -، ۱۲ زبده: با سایر امراء و قریب ده هزار سوار،
۱۳ زبده: بندگان حضرت صاحبقرانی انرا الله برهان بودیم و (به) تربیت و عنایت و شفقت او هر یک امیری و بزرگی
شدیم امروز اگر چه امیر زاده اسکندر و (کذا) فرزند زاده آن حضرت است الخ،

اگرچه میرزا اسکندر نبیره^۱ آنحضرت^۲ اما بر قول و فعل او اعتماد نیست و حضرت
شاهرخ فرزند صاحب قرانیست^۳ و فرزند بولایت از نبیره او کی باشد خاصه
فرزندی که فرمان فرمای اقالیم عالم و بادشاه رُبع مسکون باشد، امراء چون این
معانی در بیان آوردند هر یک دیگر پرا در امتثال آنحضرت از خود راغب تر دیده
مجموع اتفاق کردند که بالشکر منصور جنگ نمی کنیم، و چون امیر یوسف حبیل در
قضیه جهان ملک چنانچه گذشت با مخالفان اتفاق داشت بر و اعتماد کردند و او را
گرفته مقید ساختند و با امرای نادار ملحق شدند، و هنوز آنحضرت در ملک ری بود
که این صورت در آئینه فتح روی نمود و در فاتحه این یورش بی قتل و کشتش
چنین فحی میسر شد،

۱۰ و چون موکب ظفر شعار بقلعه شهریار آمد بیان توچین و پسر عبدالکدر پوآنچی
و سعدا شرف زمین بوس یافتند و متعاقب نصرالد صحرانی بسعادت بندگی
مستعد گشت و بعنایت سرافراز شد، و رایات نصرت سایه دولت بر ولایت
ساوه انداخت، امیر حسن صفوی و امیر سید علی و سایر امراء با امرای میرزا اسکندر
رسیدند و یوسف حبیل را مقید رسانیدند، و آنحضرت درباره امرای نو در آمده
غایات عنایات بظهور آورده، امیر یوسف حبیل که بعد از واقعه جهان ملک در اطراف
عالم سرگردان گشته و انواع حوادث بر سر او گذشته عاقبت با اتفاق پدر بزیارت کعبه معظم

له زبده: زیادت اعتماد، ۱۰ ب: صاحب قرانی است، ۱۱ ب: صاحب قرانیست، ۱۲ آ: آج اک:

است، ۱۳ زبده: امیرزاده، ۱۴ رک: بص ۱۰۸، ۱۵ زبده: حضرت

سلطنت شاهی ایشاز تربیت و نوازش فرمود و بخلع فاخر مفتخر و سرافراز گردانید،

۱۶ زبده: + ترخان، ۱۷ زبده: + و جلبان شاه، ۱۸ اک: (شلق)، حبیل،

نش در آیک سطراندارد از "رامقید" تا "امیر یوسف حبیل"، ۱۹ فقط اک: بزانو،

فایض شده و بعد از آن ملازم میرزا اسکندر گشته چون پیش آنحضرت آوردند جریمه
 او را عفو فرموده گناه او را نابوده انگاشت و مضمون عفا الله عما سلف بر
 لوح فرموده السلطان ظل الله نگاشت تا یوسف حبیل قوی دل و فسیح ال
 از گناه استغفار نمود و شفیع المذنب اقدار و توبته اعتداده و آنحضرت
 حکومت قم بعد از پدرواچی ارزانی داشته امیر یوسف حاجی وزیر را بضبط
 قلعه و کوتوالی گذاشت ،

ذکر شکار فرمودن در صحرای ساوه*

حضرت خاقان سعید در فضای و لکشای صحرای ساوه هوای صید و نشاط

شکار فرمود به بیت

- ۱۰ چون رای بادشاه نشاط شکار کرد   اول بلطف صید دل روزگار کرد
 و انگاه چون بمرکب دولت سوار شد   بر خسران روی زمین افتخار کرد
 در آن بیابان گور خرب یار میاشد ، خاصه فصل بهار ، لشکر نادر جبال و صحاری
 یز که کرده قمرغه شکار بهم پیوست سگان معلم در دویدن و یوزان در غریدن و باز
 و شاهین و چرخ و لاجین در پرواز آمدند قطعه
 چون باز تو کشاده کند پر و بال خود   خورشید را نهیب بود ماه را حذر

له زبده : عفا الله عما سلف یخواند تا یوسف حبیل ، — در مطلع صورت این جمله غریب است — فقط ک

سد (بحالی الله) له زبده : آنجا مقرر گردانید ، له زبده : صحراء و فرها ان دان نواحي ، له (با : بموک ، باب اک

زبده مثل متن ، له زبده (۲۲۶ ب) : جر (کذا) رسانید تا عا که منصوره .... اطراف و کناف جبال و صحاری را بر که

[یکه] کنند بعد از چند روز که قمرغه شکار بهم پیوست الخ ، — برای بر که و قمرغه رک به حواشی ق ص ۲۵۲ ،

له زبده : یوزان محکم در غریدن و انواع شکره از باز الخ ،

فردا بزیر سایه طوبی کست چرخا بهر صید را که باز تو کی سر دزیر پر
 و خوش را در دشت میدان دویدن و طیور را در هوا مجال پریدن نهاد، آنحضرت
 با امرای نامدار و وزرای سعادت یار و مبارزان بهرام اقتدار در بهترین ساعات
 بر اسپان ماه سیر بلال نعل چون خورشید بر سبز خنک فلک سوار شدند و از خون
 وحشیان صحرا و بیابان لاله‌ستان گشت و گور خروآهوی (ورق ۳۰۰) بسیار
 کشته سیاه را مایه پرفایده بهم رسید
 و موبک ظفر نشان بجزا و فراهان آمد* و پیشتر امیر حسن صوفی و امیر الیاسخواجه
 قلعه ایقان که در آن نواحی بود محاصره داشتند و هنوز فتح نشده بود، آنحضرت
 جمعی را بعدد ایشان فرستاده بفرمودت قاهره مسخر گشت* و در مقام کورگان
 سه نفر از رؤسای اصفهان باستان ظفر آشیان آمدند و بعنایت پادشاهانه و
 التفات خسروانه اختصاص یافتند،

۱. زبده: بود، ۲. زبده: عساکر منصوره جبل و صحاری در نوردیدند جهور و (کذا) حیوانات صحرای
 را رانده بیک محل جمع گردانیدند، ۳. زبده: نعل،
 ۴. فقط ک: لاله‌ستان، ۵. زبده: بعد از آن کوچ فرموده بنواحی نزل
 فرمود، — در آن بحر افرامان (بجای بجزا و فراهان)، ورق: بجزا و فراهان،
 ۶. ک: الغان، آ: اک، ایقان، باقی زبده، ایقان، بب: العان،
 ۷. زبده: چون این جماعت رسیدند و باتفاق از جانب و اطراف بحفر و نقب مشغول گشت مکان حصار
 نیز کوشش بسیار نمودند عاقبت الامر (بفرمودت) دولت قاهره ثبتهما الله تعالی مسلم و مسخر شد،
 ۸. زبده مثل متن، ق: Hourkan، ۹. زبده: و احوال امیرزاده اسکندر
 مجمل و مفصل بعضی رسانیدند،

ذکر رسیدن مولیٰ ظفر نشان بجوالی اصفهان

چون رایات ظفر آیات نزدیک اصفهان رسید و بمرحله باغ رستم که دو
فرسخی اصفهانست فرود آمد، و بهر کراسعادت مساعدت نمود از اصفهان روگردان
شده در سلک عبید و خدم منتظم گشت، شیخ محمد خوش امیر عباس گرنخت
رسید و متعاقب او شیخ علی قزاق با سیصد سوار بمسکرها یون پیوست، و در
مقام آتشگاه جمعی حشمتیان بدرگاه عالمپناه آمده بعرض رسانیدند که خیل خانه ما
در بیرون دروازه اصفهانست اگر مرحمت فرموده فرمایند که جمعی دلاوران
نزدیک شهر آیند شاید که آن مسکینان از آن بلا خلاص یابند، حکم همایون نفاذ یافت
که امیر مضراب بهادر و امیر الیاسخواجه نزدیک شهر رفته معاودت نمایند که
حشمتیان بار دوی اعلیٰ رسند، امراء چون باد که عرصه خاک پیاپی و شیل که از فراز
به نشیب آید و لبشهر نهادند، قراولان میرزا اسکندر در برابر آمده از طرفین
مردان مرد و دلاوران صفت نبرد و گردان معرکه دلاوری و نهنگان دریای صفدری
همه جنگ جوی و تندخوی روی در روی آوردند، دلهای شیران بلشیه جنگ

له زبده: سلطنت شکاری خلد الله تعالی ملکه و سلطانه، بسپاهان و قضا یابی که در آن ایام واقع شد،

له با: بمله، زبده مثل متن، ورق ترجمارش *village* ده نوشته است و کلمه محلات را نیز در سطور

آینده همین طور ترجمه نموده، له فقط درک، له زبده: یکی از نوکران امیرزاده اسکندر شیخ محمد نام،

له زبده: امیر سید علی قزاق با قشون خود مقدار (درق: *lagha*) له زبده: آتشگاه — برای قلعه آتشگاه

رگ به زده ص ۵۰، له آگ: حشمتیان، با: چشمشان، بب: بهر موضع، حشمتان، ق: *nomades*

زبده مثل متن، له زبده: امیر اعظم امیر، له با مثل متن، آگ و بب حسب تصریح بالا،

له گ: سیلی، آ مثل متن،

ودلیران میدان نام و ننگ چون شعله آفتاب در اضطراب آمد، میرزا ابالقرا که از جفای برادر دلی پُر آذر داشت چون آتش خروشان و دریای جوشان گشت، امراء امیر جلبان شاه بر لاس و لطف اللہ بایاتیمور و خضر خواجه پسر امیر شیخ علی بہاور و توکل باورچی و علیشاہ آزاد کہ ہر یک بنوک پیکان کوه گداز سوار را بر زین و زین را بر اسپ و اسپ را بر زین دوختی و بتیغ صاعقہ فعل آتش جہان سوز در اطراف معرکہ برافروختی حملہ کردند، مبارزان اصفہانی در حملہ اول محل خود باز گذاشتہ روی بمحلات آوردند و بہادران سپاہ منصور در عقب ایشان ریختند و بتیغ جہان سوز و خدنگ آتش افروز خاک معرکہ با خون بر آمیختند،

۱۰ امیر لطف اللہ بر سر پل ایستادہ حشمتی را می گذرانید و چند آنکہ یاغی قصد او کرد ہمہ را بزخم شمشیر بازگردانید و از آن طرف امیر عبدالصمد و امیر جنید حمایہا بہادرانہ نمودند اما لطف اللہ را از سر پل دور نتوانستند کرد، دہ زخم شمشیر باو رسید و شمشیر او شکستہ همچنان جنگ میکرد، عاقبت اصفہانیان گریزان شدند و دلاوران حشمتیان را بار دوی ہما یون آوردند،

میرزا اسکندر از شکستی کہ در صدمہ اوئی بشکر اورسید و احوال کشنگان

۱۱ فقط ک: شعلہ، زبدہ مثل متن، ۱۲ با آ آک تی: لطف اللہ بایاتیمور، (در زبدہ مصحفا: لطف اللہ

بن و یاتیمور، — اما بایاتیمور بجای و یاتیمور در موضعی کہ می آید برص ۲۷۳ س ۷) ۱۳ تی: (زبدہ: خضر خواجه

امیر شیخ علی بہاور) ۱۴ در زبدہ این فقرہ فقط در صفت امیر جلبان شاہ آمدہ است، ۱۵ ک: سور

۱۶ فقط آ: ۱۷ آ زبدہ: و ہلہ ۱۸ رک بہ حاشیہ ۲ صفحہ سابق،

۱۹ آ: در ریختند، با مثل متن، ۲۰ زبدہ: کوٹہا محلات را از خون ہمراہ طہر خون گردانید، ۲۱ با حشمتیان

۲۲ زبدہ: رسیدہ بود و ہمچنان جنگ میکردند، آخر الامر شمشیر او شکست، ۲۳ آ باب: —

و مجروحان شنید حیرت بر مستولی شده آتش غیرت در نهاد او زبانه زد و از صفات
احوال سپاه نصرت شعار امارات فتح و ظفر مشاهده کرد و علامات زوال اقبال بر
و جئات آمال خویش معاینه دید و ارکان دولت خود را بجلوت طلبید و مشورت نمود
بر آن قرار دادند که با تمام سپاه بیرون آیند لشکری چون ذرات آفتاب فراوان
و چون قطرات سحاب بی پایان بیت

لشکری بجز سیل موج شکوه ثابت و پایدار همچون کوه
همه بهرام طبع و کیوان هوش همه پولاد ترک و آهن پوش
از شهر بیرون آمدند و ندانستند که بیت

هر که را بخت رهبری نکند | کوشش و جهاد یاری نکند (ب) ۱۰
حضرت خاقان سعید فرمود که کورکای جنگ گرفته و دلاورانی چون قضا نافذ عزم
بر باد پایانی چون عمر بکرو روی بقهر اهل شهر آوردند بیت
بحکم شهنشاه گردون شکوه بجوشید لشکر چو دریا و کوه
چون صفهای طرفین و لشکرهای جانبین راست شد میرزا اسکندر صولت و
صدمت لشکر منصور دیده دانست که تاب مقاومت نمی آرد سرداران عراق و
گردن کشان فارس یراق و اتفاق کرده ع

بجز پشت دادن ندیدند روی

وَلَوْ أَعْلَىٰ أَدْبَارِهِمْ نُفُورًا بِرِخْوَانِهِ رُوی بَرْتَا فُتَنَدُ و لَشَكْرٍ مَنْصُورٌ در

له آ، پناه، ۱۰ مطلع، سیل بحر، زبده، سیل بحر، ۱۱ زبده، مخالفان، ۱۲ صاحب زبده درین موضع

کلام راطولی داده است و در اثنای آن گفته که بحکم شهنشاه امیرزاده اعظم امیرزاده ابراهیم دامیر دولت خواجہ اساق
[ایناق] و امیر سید علی ترخان نامزد [این هم شدند]، و امیر فرمان شیخ نیز با غلبه نوکران و خاصکیان متوجه [سیدان جنگ]

شدند، ۱۳ آ، فولوا، ۱۴ و زبده مثل متن، ۱۵ رکب، ۱۶ قرآن مجید، ۱۷ (سوره نبی اسرائیل)، ۱۸ ۴۹، ۱۹ ب، ۲۰ آ، لشکر منظر (زبده و سار منصور)

تقای هر میتیان شتافتند، خلقی بسیار قتل آمد، و میرزا اسکندر نزدیک شد که بدست آید بهر از حید باصفهان در آمد، و موبک منصور بظاہر اصفهان فرود آمد، و در آن مقام شیخ وردی از قلعه شهر یار و یار یزد پسر امیر بسطام از قلعه سلطانی بدرگاه عالم پناه آمده بعنایت سرافراز شدند،

درین اثنا ناگاه سبید سوار پوشیده از دروازه برانغار بیرون آمده*
آهنگ جنگ کردند، امیر الیاسخواجہ در برابر آمده بسیار قتل آورد و باقی مقهور و کسور بشهر گریختند اما امیر الیاسخواجہ راز خم رسید، حضرت خاقان سعید فرمود که دیوارهای حصار به طناب پیوده بر امراء بخش کردند چنانچه کسی بهیچ از شهر بیرون نتواند آمد، چهاردهم ربیع الاول لشکرهای جهان تومان و قشون قشون پیرامون شهر فرو گرفتند،

ذکر فتح دارالملک شیراز و شرح آن

چون خبر موبک همایون حضرت خاقان سعید بدارالملک شیراز رسید

ملک: بهزا، ۱۰۰ زبده (۱۲۳۱)؛ بعد از آن چون حضرت سلطنت شکاری ... کوچ فرموده از طرف شهر آمده از طرف جرانقا [ ] امیر فاته شیرین (کذا) و سید حسام و باقی امرکارهای مردانه کردند بندگی حضرت اعتبار دیوار و شهر بند اصفهان کرده بظاہر شهر فرود آمد - با آت بب: همایون (بجای منصور) آ: میمون، سه ک ق زبده: وردی (تصحیح قیاسی است) ۱۰۰ زبده: در خلال این احوال ناگاه ناخبر از طرف بوانقاریل [ ]

دروازه کشاده الخ، ۱۰۰ زبده: + : ازان طرف نزدیک بود فی الحال سوار گشته در مقابلہ ایشان آمد، ۱۰۰ زبده: یکشنبه چهارم ربیع الاول سنه سلج و عشر و ثمانیہ، ۱۰۰ تومان = ده هزار مرد (ق) ۱۰۰ قشون = صد مرد (ق) ۱۰۰ زبده: بر مثال طوق بیراهن [پیرامون]، ۱۰۰ زبده: سبب، ۱۰۰ زبده: در پنجشنبه هزدهم ربیع الاول مذکور خبر رسید که الی ... رس [شیراز] چون از مقدم همایون خبردار گشتند،

و هر زمان نقصان به اصفهانیان رسیده قوت لشکر منصور زیادت می شد،
 اصفهانیان لاف جلالت زده بیرون می آمدند و مبارزان دلاور پیش میرفتند،
 اول بستر تیر یکدیگر را نگاه میداشتند و تیر و کمان گذاشته تیغ و سنان بر میداشتند
 و ریش و گریبان گرفته سر موتی در جنگ فرو نمیکذاشتند، تا مدت محاصره
 به پنجاه روز کشید،

و در آن ایام از اطراف ممالک اخبار بدرگاه جهان پناه رسید، اول
 میرزا الخ بیگ از ماوراءالنهر شیخی قراوناس را فرستاده حکایت قتل امیر
 موسی کا و امیر محمد تابان و امیر علی قوچین بر دست میرزا احمد میرک چنانچه
 گذشت بعرض رسانید، آنحضرت بر قتل آن امرای نادر تاسف خورد
 و فرمود که قضایای عراق پیش نهاد همت عالی است چون فراغی روی نماید
 در مستقر دولت تدارک آن شود، انشاء الله تعالی،

دیگر نوکر بکنه بخشی از شیراز آمده عرضه داشت که امیر لطف الله بابای تیمور
 (کذا) امیر جلبانشاه بقتل آورد بگمان آنکه جلبانشاه خروج خواهد کرد آنحضرت

له زبده: بزخم، له عنوان این فصل در زبده: ذکر اخباری که در آن ایام از اطراف ممالک رسید، له آ؛
 شیخی، باب: شیخی، آک: شیخون، زبده: سخن، قی: Schikhouin، له زبده: له دیگر نسخ: له
 امیرک احمد له رک برص ۲۶۳، له آ؛ له آ: نمود، له زبده: نوکر مخدوم زاده مضیث الحق والدین
 الخبیک کورکان را رعایت نموده باز گردانید، له زبده: بویا تیمور [صوابش: بویا تیمور] له این عبارت که محدود
 بقلابین است فقط در کت ندارد، از روی آ نوشته شد، له باب آک: برلاس را، در آ این کلمه را جلبانشاه
 نوشته است بهر دو موضع درین سطر، له زبده: بعضی جناب بلطف الله رسانیدند که جلبانشاه خروج خواهد کرد و انید (کذا)،
 دیگر در خلال این احوال و شیراز باز گرفت (کذا) لطف الله تحقیق این سخن ناکرده این معنی باور کرد و فرستی نگا داشته
 جلبانشاه بقتل رسانید،

لطف الله [نادان را که بر چنین امری تحقیق اقدام نمود و بکنه نجشی را عزل فرمود و
امیر سید علی ترخان را بحکومت آنجا تعیین نمود و فرمود که (ورق ۱۳۰۱) آن قدر (۱۳۰۱)
را تحقیق کند،

دیگر از ولایت گستر قاصدان دندی سلطان دختر سلطان اولس رسید
انهار انقیاد کردند آنحضرت ایشان را نواخته اجازت فرمود،
و دیگر در وقت عزم محاصره اصفهان عبدالکد پرواچی و علی درویش را
بجانب کاشان فرستاده بودند، ایشان رعیت را ایل ساخته آن ولایت را
ضبط نمودند و عرضه داشت رسید،

ذکر فرستادن مولانا غیاث الدین قاضی سمنان باصفهان

در اثنای محاصره اصفهان بسمع همایون رسید که میرزا اسکندر از حرکات
خود پشیمان شده باز خطبه و سکه بزبور القاب آنحضرت آراسته می سازد، حضرت
خاقان سعید را رفت بادشاهانه و مرحمت خسروانه بهانه می طلبید که او را نصیحت
نموده براه خیر دلالت کند تا باشد که از خواب غفلت بیدار شده دیگر آتش حرب

۱- فقط ک- امری، ۲- آ، آن (بجای آنجا)، ۳- زبده، تحقیق این معامله کنند، ۴- زبده، ششتر،

۵- زبده-، لین پول ص ۲۴۷ ذکر می از Tandu زوج شاه ولد نمیره سلطان ادیس
آورده است که تا ۸۱۹ در واسط و بصره و شوشتر فرمان روائی کرده، بظاهر دندی سلطان همین است
اما چطور ممکن است که دختر سلطان اولس بدجنیره اش باشد؟- در حقیقت ویست دختر حسین بن سلطان اولس رکن
به ص ۲۱۵ ج ۲، تاریخ وفاتش بر ص ۲۹۹ مذکور است، ۶- زبده-، ۷- زبده، ایشان بدان طرف رفته
کاشان را گرفته بودند و آن مردم سر بانقیاد در آورده، ۸- زبده، و در آن ایام باردوی همایون رسیدند،
۹- زبده ۱۰- باستیصال جنگان قدیم و قهر خدشکاران دیرینه رخصت نمیداد بهانه میطلبید،

افروخته نگردد و خدمتگاران قدیم که بضرورت در آن طرف اند سوخته نشوند،
 بنابراین مولانا غیاث الدین سمنانی که دانشمند متورع بود مقرر شد که با صفهان
 درآمده بامیرزاده اسکندر گوید که سخن صلح نظر بر صلاح طرفین و اصلاح جانین
 است تا مملکت خراب نشود و رعیت در اضطراب نباشند قاضی بشهر درآمده
 سخن رسالت عرضه داشت، و میرزا اسکندر از تند خوئی و درشت گوئی و ذمت
 و منفعت و قیقه فرونگداشت و از استبداد بی بنیاد هیچ نیندیشید تا بموجب
 قضای رفته رسید با و آنچه رسید قاضی بازآمده صورت ماجرا بعرض
 رسانید، حضرت خاقان سعید دانست که میرزا اسکندر سخن صلح را بر عجز و
 قصور حمل می کند هیبات هیبات شعر

و نحن رجالٌ نردی الحِلْمَ شِیمَةً^{۱۰} ونغضبُ حیانا فنزوی العوالی^{۱۱}
 فرمود که علاج مزاج او جز بقهر و پذیر نیست و خشم مواد فساد او جز بشمشیر و توسع تدبیر^{۱۲}
 بعد از چند روز میرزا اسکندر امیر توکل فرقا که بزرگ ترین امرای او بود
 و بدیانت و دانش آراسته و محمد بیگ را با دو سه اسپ پیش آنحضرت فرستاد و التماس
 نمود که آنحضرت عود نمایند تا من بفراغ خاطر پیش ایشان آیم، آنحضرت فرمود که اگر
 پیش ما آید^{۱۳} او را عزیز داریم و اگر نمی آید بطرف یزد یا همدان رود، ما راه او باز داریم

له باب آ: بامیرزا، زبده مثل متن،
 ۱۰ فقط آ: صلاح، زبده مثل متن،

۱۱ در زبده صراحت ذکر می از درشت گوئی و ذمت و منفعت نیاورده است، ۱۲ زبده: حضرت

سلطنت شعاری را در خاطر آید، ۱۳ ک: شمه، ۱۴ ک: فتوی، زبده: فتوی، ب: ب:

فتوی، با: فیردی، ۱۵ ک: الخوالیا، زبده مثل متن، ۱۶ ک: زبده، جسم،

۱۷ زبده: دوسه روز دیگر امیرزاده، ۱۸ زبده: فقط ک: سر زبده: سر، ۱۹ و غیر نسخ: نماید،

(زبده: باز کردند من بعد از آن پیش ایم) ۲۰ زبده: می آید،

قاصدا و رفته سخن گفته، راضی نشد، و همچنان بر سر عصیان بود و هر روز جنگ می شد و اگر سپاه نامدار بسی بسیار بر بالای دیوار بر می آمدند چون دیوار طرف شهر بیت گز یک انداز بود مردم شهر بزخم تیر بر و نیان را از سر دیوار دور می کردند و درین اثنا آنحضرت امیر سلطان بایزید برلاس و امیر چقماق شامی را بتسخیر ابرقوه فرستاد،

ذکر جنگ سلطانی و فتح اصفهان

چون مدت محاصره اصفهان بدرازی کشید حضرت خاقان سعید بهمت عالی بر اتمام مهم اصفهان مصروف داشته اعلام گیتی ستان برافراشت، و دوم جمادی الاولی که غره صباح دولت بود فرمان فرمود تا دلیران و دلاوران چون شیر زیان و پیل دمان در حرکت آوند، از نفیر نای و خروش کوس غلغلۀ درطاس نگون گردون افتاد، و آواز نعره و فریاد بقمه پروین و قبه چرخ برین رسید بیت چنان شد زخم کوس و نعره و جوش که گردون منسبه محکم کرد در گوش

مبارزان چون ابر و باد روان بگشته تیر از کمان چون ژاله باران شد، و چون سفیر تیر از تدبیر باز ایستاد و کار بزبان سان و پیام حسام افتاد بهادران طرفین و دلاوران جانبین دست در گریبان یکدیگر بدشنه و خنجر کاری ساختند و سرها (ورق ۳۰۲) بر مثال گوی در میدان معرکه می انداختند بیت

زهر سوخته چندان بی پیوست که راه جنگ بر شکر فرو بست

له آکر از زبده: فاما انظر شهریک انداز بود که قر [یب] بیت که [گز] زیادت،

له کک اک: سلطان، آ و زبده مثل متن، نیز رک بیزدی ۱۸۰: ۳۱۸ س، ۴، ۵ زبده: آشوب ما.

بکه زبده: روان شدند تیر از کمان چون ژاله و باران روان گردانید،

زمین از خون مردان موجزن گشت سپر باخشت و جوشنها کفن گشت

آن روز از صبح تا رواح میان ارواح و اشباح قهر خدائی جدائی میفرمود و میان ضارب و مضروب و غالب و مغلوب فرق نبود، از خسته و کشته فضای هامون حکم کوه و پشته گرفت و از خواب کشتگان زنده رود اصفهان گوشت لالهستان پذیرفت، عاقبت نسیم فتح و ظفر برایت حضرت خاقان سعید و زید و علم دولت مخالف چون بخت او برگردید و لشکر منصور زربانها بر دیوار نهاد و برآمدند و مخالفان از پا در آمدند، میرزا اسکندر با خواص خود روی قلعه نهاد و شب بموافقت حال پریشان ایشان تیرگی آغاز کرد بیت

بر صرخ بنات نعش و پروین* بستند نقابهای مشکین

و لشکر منظر بر سر دیوارهای حصار مشعلها روشن کرده، آن شب از پرتو مشعل باروز مقابل بود، درین اثنا امیر عبدالصمد گریخته پیش آنحضرت آمد، میرزا اسکندر از فرار عبدالصمد آگاه شده آه جگر سوز از درون غم اندوز بر آورد و سر اسیمه و ار قلعه باز گذاشته فرار نمود، علی الصباح که ع

جهان ز شعله آفتاب روشن گشت

سپاه نصرت پناه پای در کوچه غارت نهاده دست بتاراج بر آوردند، چندان

۱. زبده: جرخ زن، ۲ زبده: دیران سپه برهم فتاده - صلائی مرک در عالم فتاده، تن از اسب سرازتن سزگون شده

فلک دریا زمین صحرائی خون شده - همه روی زمین شکرت بگرفت - ز خون تازه رود شرف بگرفت

۳ زبده: از حکم طهارت بیرون شد، ۴ زبده: برایشان، ۵ زبده: ثیاب نقش پروین،

۶ زبده: حضرت سلطنت شعاری فرمان فرمود تا مجموع لشکریان و (کذا) بر سرهای دیوارها مشعلها روشن گردانیده

ک: دیوارها و حصار و بجای دیوارها حصار، آ: دیوار حصار، ق: مویید دیوارها حصار، ۷ زبده: امیرزاده

۸ زبده: مصراع اول هم دارد: لباس صبح زکس شفق بمون گشت، ۹ زبده: مشعل،

زواهر جواهر و کنوز نقود و طرایف حلی و لطایف اوانی و ظرایف ظروف و غرایب اقمشه و عجایب امتعه بدست لشکریان افتاد که کثرت آن ثروت هنگامه آزار آورد و لها شکست و عدت آن غنیمت دروازه نیاز را بر خاطرها فرو بست ،

حضرت خاقان سعید را چون این فتح همایون دست داد پشت دولت بمسند سلطنت باز نهاد و رسم ظالمان متهور و قانون عادلان مخیر برداشت و بنهاد ، و فتح نامها بمالک ماوراءالنهر و ترکستان و کابل و غزنین و هندوستان و خراسان و خوارزم و مازندران و طبرستان روان فرمود و بمراسم شکر الهی قیام نمود ،

۱۰ چون میرزا اسکندر از قلعه بیرون رفت جمعی متعاقب رفته او را گرفته بخدمت حضرت خاقان سعید رسانیدند ؛ و چندان که از سخن پرسیدند زبان مکالمه بسته بجواب نپرداخت و از افعال ذمیمه شرمند سر در پیش انداخته ، آنحضرت رعایت صله رحم فرموده او را برادرش میرزا رستم سپرد که جانب اخوة فرو نگذارد ، و خود نقش اجرام سماوی و تعبیه شطرنج دوران فلکی مهره اخوت بوضعی در شش انداخت و نژاد قضا بر بساط دهر منصوبه باخت که همانیان انگشت تحیر

لک : ظرایف حلی ، جب شلستن ، آب : طراف حلی ، آت : طرایف حلی ، زبده : ظرایف حلی ، ۴ : زبده + ؛

و نفایس فردش و بصائله (۵) السله ، ۳ : زبده + ؛ و زده . ۱ : ثیاب (۶) ثیاب و عساق جنول (عقاق

خیول) ، ۲ : بعدش در زبده (۷۲۳۸) عنوان ذیل است ؛ ذکر احوال امیرزاده اسکندر بعد از

فتح اصفهان ، — ذکر فتح نامها در زبده ندارد ، ۵ : زبده + ؛ و مراسم عصبیت بجای آرد ، خود نقش کعبتین

۶ : زبده ، فلک عکس قصور آن ضما و نقیض اندیشه خواطر بود و زاد قضا بحرب [بحرب] دستی و دغا مهره

اخوت بوضعی در شش انداخت که مقابران [مقامران] هفت کردون ،

بدندان تفکر گرفتند، شخصی که از نازکی اگر در پرده حدقه خورشیدی گفتی [بستر] درشت است و دور شدی میل آهن تافته بخور در حدقه او کشیدند، نزدیک بود از آن صرقت در معرض مرضی هلاک افتد و موجب جنونی مفرط شود، نوبت سلطنتش بانقضار رسید و دور خلافت او بخلأقت کشید، از دور چرخ جفا پیشه و از جور سپهر خطا اندیشه آن دولت منتهی شد و آن سعادت منقضی گشت،

ذکر حالاتی که بعد از فتح اصفهان وقوع یافت

چون دارالملک عراق حضرت سلطان آفاق را مستخر و مفتوح شد و سرسرداران و رقاب گردن کشان در طوق طاعت و حلقه عبودیت آمد آنحضرت لشکر را از غارت منع فرمود و بر مصداق شعر

أَحْسِنُ إِلَى النَّاسِ تَسْتَعِيدُ قُلُوبَهُمْ فَطَالَمَا اسْتَعِيدَ الْإِنْسَانُ إِحْسَانُ ۱۰

عمل نمود و سایه امن و امان بر احوال خواص و عوام اصفهان انداخت و همه را در حریم عدل و نعیم احسان ماوی ساخت و صد هزار دینار کیکی که نذر (ورق ۳۲) مزارات فرموده بود بفقراء و مستحقان رسانید و ثلث مال نیت میل* بر عایا بخشید

۱ زبده: لباس، ۲ نفطک — از نسخ دیگر وزبده ثبت شد، ۳ زبده: از لذت

عیش و فائده حیات نصیبی نماند، ۴ زبده: و آن ضرب موجب، ۵ زبده: غیرت

سپهری شفتت، ۶ زبده: مبلغ هزار دینار نذر [نذر] مزارات فرمود که بفقراء و مستحقان

رسانند، — باب اک: بکی (بجای کیکی)، ۷ آیت: نیت میل، ۸

یونت میل، صورت فقره در زبده (۲۴۰ ب): و از سال یونت میل که در حوزه دیوان اعلی

اعلا لا اله تعالی ثلثی بر عایا بخشید، (یونت ایل یعنی سال اسب است،

از فرہنگ آندراج)،

و نظم و نسق تهات ملکی فرمود و بضبط ممالک و حفظ مسالک اهتمام نمود، و بعضی لشکریان را بجانب خراسان اجازت مراجعت فرمود، و خزان خاص و زواهر جواهر و دروغر و ادانی زرین و سیمین و اسلحه بندی و مصری و چینی آلات و فراشخانه بدار السلطنه هراة فرستاد، و ممالک فارس و عراق را باب استحقاق رعایت فرمود چنانچه غزال قلم مشکین رنم در مشام ایام عطرسای خواهد نمود،

ذکر تفویض ایالت اصفهان بجانب میرزارستم بن میرزا عمر شیخ*

امیرزارستم مدتی مدید در ممالک ماوراءالنهر ولایت خراسان و مازندران ملازم حضرت خاقان سعید بود و در چند معرکه بمراسم جانپاری قیام نمود و پیش ازین سالها در اصفهان حاکم و نافذ فرمان بود درین وقت چون بتائب همین ۱۰ خلاق تمام ممالک فارس [و عراق] در قبضه اقتدار قرار گرفت و مجدداً رؤس منابر و وجوه و نایر بنام و القاب بهایون زیب و زینت یافت آنحضرت حکومت تخت عراق و ایالت دارالملک اصفهان بجانب بادشاه معظم میرزارستم مسلم داشت،

له درین موضع در زبده (۲۴۱ ب) چند کلمات را درج نموده است که بعد آنکه آتش فتنه انطفا پذیرفت بادشاه مضمون آن را

بر عیای ممالک رسانید، ۱۰ ک: زاوهر، ۱۱ زبده +: رخوت [و تخت] اثواب،

۱۲ زبده +: از نیمه و خرگاه و غیره، ۱۳ زبده: و امارت جیوش و حکومت فارس و عراق،

۱۴ آ: عنایت، ۱۵ زبده: حکومت ممالک اصفهان، ۱۶ فقط آ: زبده: بن امیر عمر شیخ نویان

طاب ثراهما، ۱۷ آ: میرزا، ۱۸ ک: ولایت، ۱۹ آ: آیت، ۲۰ باک: مثل متن،

۲۱ فقط ک: منان، ۲۲ فقط در ک: ندارد، ۲۳ زبده: امیر و امیرزاده اعظم رستم بهادر،

و جنابش باز بر سر پر فرمان روانی آن مملکت ممکن گشت و اکابر و اشراف رغبته
و رهنبته^۱ سر بر خط حکم او نهادند و بحکم احتساب و استحقاق صنادید دارالملک
عراق عنان عبودیت بکف عنایت او دادند^۲ بیت

در دست ما چون نیست عنان اوقتی بگذاشتیم تا کرم او چه می کند
و او نیز رعایا را که زیر دست عنا و پایمال بلا گشته بودند حسن عنایت و لطف
رعایت مرعی داشت و جمعی را که در سوابق ایام بر هر گونه اجرام و آثام اقدام
نموده بودند نابوده انگاشت^۳، ساکنان آن بلاد که از جور و سب و اذیت هر طرف
افتاده بودند از عدل شامل و لطف کامل عزم او طمان نمودند، و میرزا رستم
تا در حیوة بود حکومت مملکت اصفهان بموجب فرمان مفوض بنواب
دیوان اوبود،

۱۰

ذکر تفویض فرمودن ولایت همدان و لرستان^۴ بمیرزا بابقر^۵

میرزا بابقر در غرة شباب و ربیعان جوانی در میدان پردلی و پسלוانی

ملک^۶، راهبته^۷، شاه زبده^۸؛ و امیرزاده بحکم استحقاق مالک از مته دارالملک عراق شد، شاه زبده
(۱۲۳۲)؛ و اگر چه بعضی ازان بودند که نسبت او تحفایات (؟) غلیم و حسات (؟) ظاهر نموده بودند و مخالفت و
معاندت قدم گزارده غائب غایت^۹ علم و نهایت بخش و کمال عفو و اغضا با مضارسانید^{۱۰} شاه زبده اینجا^{۱۱}؛ و کسانی که
بیخ بغی و عدوان بر روزمان در زمین مملکت دل نشا^{۱۲} [نده بو] دند بزور بازوی باس و زخم سر پنجه قهر قلعه [قلع] کرد^{۱۳}
شاه زبده^{۱۴}؛ مزاج طاعت لشکر و حشم که از قانون صحت اخلاص و هوا خواصیه منحرف گشته بود بصولت بذیر
[؟] از [؟] به [؟] حال اعتدال باز آرد [آورد]، . . . . . خلی جند که بسبب مورد عساکر و یا غنی
کری حادث شده بود بقدر وسع و امکان به نیکوتر وضعی و خوبتر حیاتی بجای آورد و شهر و ولایت معمر گردانید،
شاه آ و زبده^{۱۵}؛ مالک^{۱۶}، شاه زبده^{۱۷}؛ و امیرزاده بابقر اغفر الله ذنوبه^{۱۸}،

آمده بود، و در شمال او دلائل* مردانگی و مخایل فرزانگی پیدا و هویدای می نمود،
حضرت خاقان سعید چشم عنایت بحال او داشتند و نظر مرحمت بر او گماشته
ایالت همدان و قلاع و روجرد و نهاوند و تمام لرستان سیورغال او فرمود،
و فرمان داد که بعدل و داد همت بر آرایش و آسایش جهانیان* مصروف
دارد، و نگذارد که هیچ آفریده دست ظلم بر روی کسی بر آورد، و ابواب
انصاف و انتصاف میان قومی و ضعیف و وضعیع و شریف مفتوح سازد،
و بحال تجار که طایران ممالک آفاق و ناشران مکارم اخلاق اند بواجبی پردازد،
میرزا با یقرا آن و صایا بسمع رضا اصغا نمود و مراقبت حدود و محافظت عهد
در شریعت جهان داری واجب و لازم دانسته متوجه آن ممالک شد،

۱۰ و حضرت شاهرخ روی به ضبط سایر ممالک و نظم باقی مصالح آورد،
و ولایت ری را بجانب میرزا ایجل بن میرزا میرانشاه و مملکت قم را بشاهزاده
سعد و قاص که هر یک از حدیقه خانی شجری و از شجره جهانبانی ثمری بودند تفویض
فرمود، و حاصل آن ولایات را در وجه اخراجات دیوان ایشان تعیین نمود،
و ابواب نصاح پدران بر روی دولت ایشان باز کرده اسباب | تجملات (۳۲ ب)
بادشاهانه برای هر یک مرتب ساخت و فرمود که: در قوانین معدست و

له ک: اوایل نسخ دیگر و زبده مثل متن، له زبده: ایالت و حکومت، له زبده: بروجرود - یزدی (۵۸۶ ا) بجد

نام این موضع را مثل متن نوشته است، له زبده: ارانش جهان الخ، له آ: برآرد، له زبده: بریدافاق و نشرکننده

اخلاق اند - ک: ناشران (بجای ناشران) له آ مثل متن، ک: با، پردازند، شد فقط در ک: دیگر نسخ - له

عنوان این فصل در زبده (۲۲۴ ب): ذکر تفویض ممالک قم بامیرزاده سعد و قاص طاب ثراه، له در زبده درین فصل

ذکر از تفویض حکومت ری بمیرزا ایجل نیامده، له زبده + : قم و توابع آن، له زبده: اما اینی

له زبده: و از راه مرحمت و مهربانی مثال فرموده اید تا،

آئین سلطنت اقتدا بآبای کرام و اجداد عظام نمایند و اکابر و اشراف آن
مواضع را بنظر عافیت و نشر رحمت رعایت تمام فرمایند تا خاطر برابری
و داد و منقاد و معتاد شود و سبب آبادانی آن بلاد و دیار گردد، شاهزادگان
و صایا شنیده بولایت خود رفتند،

ذکر نهضت همایون بصوب دارالملک شیراز

عین انبساط و اهتزاز

خاطر همایون چون از مهمات ممالک عراق فراغت یافت عنان دولت
و سعادت بصوب دارالملک فارس تافت، و فرزند سعادتمند میرزا ابراهیم
سلطان را بضبط اغرق گذاشت، و رایت سرعت و اهتزاز بجانب شیراز
برافراشت، و چون ماه لوای همایون بطالع سعد و خست بمیمون از افق خطه
شیراز طالع شد و آفتاب طلعت آنحضرت بر اطراف آن مملکت لامع گشت
حکام شولستان و لورستان و باقی امراء و سرداران روی بار و روی همایون
آوردند و بالتفات پادشاهانه مفتخر و سرفراز گشتند، و اهالی شیراز خاصه جمعی که
پیش ازین شرایط نیکو بندگی ظاهراً ساخته بودند بعنایت اختصاص یافتند، و
نویسن کامگار افتخار الامر امیر مضارب بهادر بایالت آن ممالک مقرر شده

له ک: نظر، آ آ باب اک مثل متن، - صورت فقره در زبده، و بازمه احسان اکابر و اشراف آن مواضع

را منقاد کردند و بنظر (بشر؟) عوارف و نشر صنائع و لها بدست آورد، له بعدش زبده + : و امیر

حسن صوفی و امیر شیخ لقمان، له بب، طالع، اک: طاعت، له آ: شدند

له زبده: امیر اعظم اعدل ملک الامر آء فی العالم،

ده هزار سوار ملازم او معین گشتند و آن ولایت از طرف غربی تا خوزستان
و از جانب جنوب تا هر موز نامزد او شد و در آن ایام امیر مضراب را عارضه
عارض شد که البته از علاج آن عاجز آمدند و مرغ روحش از تنگنای قفس قالب
بفضای جانفزای عالم ارواح پیوست پیریت

از آن سر و آمد این قصه در لایز که چون جا گرم کردی گویدت خیز
آنحضرت باز ماندگان او را رعایت نمود و میرزا ابراهیم سلطان را طلب فرمود،

ذکر سیورغال فرمودن مملکت شیراز بشاهزاده عالی شان

میرزا ابراهیم سلطان*

رای آفتاب اشراق سلطان آفاق اقتضای آن فرمود که خورشید
پهر مملکت ماه آسمان سلطنت میرزا ابراهیم سلطان ابراهیم سلطان فارس و توابع تعیین فرمود و نظاً

۱۰

له زبده: امیر مضراب بهادر بر موجب فرمان لبط (بضبط) و نسق آن مشغول گشتند .... و رایات بضبط بند کی حضرت

بر عزیمت معاونت بدار السلطنة خراسان حرکت فرمود در آن ایام ۱۰ زبده: تنک، ۱۱ زبده: و بند کی حضرت

هنوز در حدود آن بلاد بود که خبر واقعه با ائمه امیر مرحوم مضراب بهادر رسید (بعدش گفته است که حضرت سلطنت شکاری این

واقعه بسیار تالم شده) ۱۲ با آیت: سلطان ابراهیم، ۱۳ زبده: تفویض حکومت ولایت فارس و توابع (به)

امیرزاده ابراهیم بهادر خلد الله تعالی ملک و سلطانه، ۱۴ آ: مالک، ۱۵ در مطلع ندارد، قیاساً افزوده شد زبده (۲۴۵ ب)

حضرت سلطنت شکاری .... فارس با توابع و مضافات و منسوبات آن بدان مفوض گردانیده فرمود که اعتماد دولت و

استظهار و استبداد و استقلال تو بمباشرت اشتغال (اشتغال) ملک و معرفت مقدار سپاه و حشم و ارتیاض مصالح کافه اعم و

وقت بد قائل امور جمهور و تفصی از عمده کفالت و اهتمام بمناسبت احوال رعیت و اجتهاد در تقویت دین و ثبات و قراری

که در محض آن منصب تراست زیادت از آنست که برید اندیشه کینه آن راه یابد و فکر بدرک آن محیط آن شود اما،

و فرمود که اعتماد دولت بر معرفت مقادیر سپاه و حشم و مراتب عبسید
و خدم است و اعتضاد مملکت بر رعایت دقایق امور جمهور و استحکام حدود
و ثغور و اهتمام باحوال رعیت و انتظام دین و دولت، و بعد الحمد که استحقاق
آن فرزند سعادتمند زیادت از آنست که محتاج باین سخنان باشد اما از راه
شفقت پدرانه نصیحت بادشاپانه می رود:

می باید که چنان سازد که رعایا در ظل رافت مرفه حال بدعا اشتغال نمایند و لذت امینی
و حلاوت انصاف بذوق جان دریابند، و حکم جزم کند که ثواب جز طریق عدالت نپذیرد
و در تحصیل اموال دیوانی از قاعده مهتود نگذرند و نام نیک که مجد و طراوت ملک و
دعای خیر که مؤکد اساس دولت و ثنای جمیل که جمال چهره جلالت و ثواب جزیل که
موجب کمال سعادت است حضرت ما و آن فرزند سعادتمند را حاصل شود بیت
۱. تاصیبت نام نیک شود از تو منتشر ^{شنا} تا ذکر فعل خوب بود از تو یادگار

اگر خواهی که نواحی دولت در قبضه اقتدار تو آمده رغبت رعیت در متابعت
زیادت شود و از ملوک آفاق بکارم اخلاق مستثنی شوی ز برین قاعده که شنیدی
کار کنی و ازین تجاوز نمائی، [

شاهزاده جوان بخت زمین خدمت بوسیده بد آن اعزاز و سلطنت
به دارالملک فارس یعنی شیراز اہتر از نمود و روی نیاز بر زمین خلاص سوده گفت بیت
من آن کترین بنده ام شاه را که بوسم همی خاک درگاه را
بوسیدن خاک درگاه شاه ز دم خمیه بر تارک مهر و ماه

له فقطک: انصاف، زبده مثل متن، ۳ زبده +، در رسم قدیم، ۳ زبده: سیادت، ۴ ک: یا، دیگر نسخ و زبده: تا،

۵ ک: یا، زبده مثل متن، ۳ از روی زبده نوشته شد، درک ندارد و بظاہر در دیگر نسخ هم ندارد از آن روی که هنگام

مقابلہ متن چیزی ثبت نشده، ق ص ۲۰۵ س ۲۲ موبد زبده است، ۳ زبده: همین،

همانا صفای نیت و خلوص طوین بنده بر ضمیر منیر روشن باشد که (ورق ۳۰۳) (۱۳۳)
 اگر همه عمر بشکر و ار کمر خدمت بسته دارد و شکر یک محبت شاه نتواند که بجای آورد قطعه
 چو طویان سخن گو اگر شود هر دم بشکر شاه جهانم شکر نثار زبان
 هنوز گفته نیاید صد هزار یکی گرم بهر سر موئی بود هزار زبان
 و آنحضرت بر کمال عقل و دانش او آفرین فرمود و ارکان دولت فارس را بمتابعت
 او ترغیب نمود،

و اهل آن مملکت روی بخت و سعادت بخدست درگاه شاه آوردند
 و شاهزاده در مستقر عز و جلال دست دریا نوال کشاد و در بارگاه جمشید
 احتشام بار خواص و عوام داد و در ارتقاع قدر و انتشار ذکر و علو مناقب
 و سمو مراتب دوستان انصاف و دشمنان اعتراف آوردند
 وَالْفَضْلُ مَا شَهِدَتْ بِهِ الْعُدَاةُ

ذکر معاودت خاقان عالمستان بجانب خراسان و آمدن میرزا الغ بیگ از طرف سمرقند

حضرت سلطان آفاق چون بفروغ رای آفتاب اشراق مالک فارس

ملک جهان، آرزیده مثل متن، ش فقط آ، در زبده بعدش همین طود چند فقرات دیگر را هم بزبان شاهزاده بیان نموده
 ش فقط آ، ش آ، ملک، اک، مملکت، ش زبده (۲۴۶ ب)؛ چون امیر و امیرزاده بدان مخطیبتین شد اهلایه فارس
 بخدست درگاه همایون ... روی نهادند سرداران اطراف و کردن کشان اکناف در صرح حرمت بارگاه معظم ... باطوف کردن گرفتند
 (بیاض بهر دو جا از من) بهمت مکان و نظربادشاهانه روز بروز ریت زینتش افراخته ترمی کرد و همراهِ (همواره؟) در مسند عز و جلال
 دست بر نوال کشاده، ش زبده، ش فقط آ، مراجعت حضرت سلطنت شکاری بدار الملک هراة، ش فقط آ،

و عراق ضبط فرمود و ولایات بار باری استحقاق تفویض نمود پای عزیمت در
 رکاب معاودت آورده عنان دولت بسند جهان پیمای داد و از تختگاه فارس
 بدارالعباده* یزد آمد، و از راه بیابان بقیستان خراسان عبور نمود و در
 قصبه جنابد بوثاق مرتضای اعظم افتخار اعظم الوزراء فی العالم امیر سید
 زین العابدین نزول فرمود، و سید مشارالیه خدمات پسندیده بتقدیم رسانید
 و انواع تحفه و بیلاکات لایق برسم پیشکش گذرانید چنانچه مولانا مقری قمستانی
 در قصیده شرح آن میگوید ابیات

فتح شد ملک عراق و نصب گشت اعلام دین
 خشم رازان فتح کسر احباب رازان نصب جر
 آنکه از صدیل کرد انکار فعل و قول شاه
 شد - چو پیش آمد - بمیلی چشم و گوشش کور و کر
 کار کار دولتست آنرا که دولت داد حق*
 کی رسد در کار او از زمره باطل مثل ضرر
 رنج راه و عین تاریکی کند روان صیب
 خضر را روزی ز عین آبجیاست آمد مگر
 تلخی حرمان شیرین قسم فرهاد آمده
 کام شیرین کرده سر و در صغیان از شکر
 خسرو اعظم بقوستان در آمد از عراق
 فتح و نصرت در رکاب اقبال و دولت را نگر

له زنده: بدارالعباده، له اک و بار و قصبه تا آخر ابیات یعنی باز سعی مستقر ندارد سه دیگر نسخ: مرتضی - در زنده ذکر نزول جناب
 و مقری و قصیده اش نیست له آ و فرود آمد و مرتضی سه نقطه آ: داده اند، له ک آ: باطن، له ب مثل متن، له آ: آبجیان، له ب: آبجیان آنچو

قیمت خاک جنباید در عیون خاص و عام
 بہتر از کل صفا ہا ہا شد کہ گشت اورا عمر*
 یکسر آمد تا وثاق قسرة العین رسول
 مایہ مجد و معالی حاوی فضل و ہنر
 میرزین العابدین آن کز سیادت آئندہ
 پرتو نور سعادت از جنبیش چون قمر
 در خور بزم سلاطین شاہ را طوئی کشید
 آنچنان کاوصاف او از ہر چہ گویم بیشتر*
 گشت شاہ از خدمت او خرم و خندان و شاد*
 [دروا] زش قفل بکشد [از در درج در]*
 شد بفیروزی و دولت کامیاب و کامران
 رایت کشور کثانی باز سوی مستقر

و بہیت و دوم رجب در دار السلطنۃ ہر اہ نزول اجلال فرمود، و میرزا
 بایسنقر کہ در ہر اہ قایم مقام آنحضرت بود شرايط نثار و پیشکش تقدیم نموده بشرف
 اعراس فراز شد، و سرداران اطراف و گردن کشان اکناف روی بہار گاہ
 ہمایون و در گاہ ہمایون نہادند و ابواب سعادت بر وجہ دولت خود کشادند،

لک: قیمت، ۵۷ ک: اورا بصر آ، تصحیح از روی نسخ دیگر، ۵۷ آ: لامعت، ب: لایح است

۵۷ ک: بشر تصحیح از روی آ، ۵۷ ک: ہیج ... تصحیح از روی ب: ۵۷ آ: و خوش

ب: حاکم، ۵۷ ک: (ناقصا): رزش قفل بکشد، آ: (ناقصا): قفل بکشد، تکمیل مصراع از روی ب:

۵۷ آ: کاجوی، ۵۷ فقط اک: دوشنبہ الخ، زبدہ: در روز دوشنبہ ثانیہ عشرین رجب المرجب

سہ سہ عشر و ثمانیہ، ۵۷ آ: جلال، ۵۷ زبدہ: ق مطابق متن، ۵۷ آ: نہاد،

امیر بسطام جاگیر که از عظمای امرای قدیمی عراق عجم بود و در سلطانیه وارد بیل
 تاحد و گیلان و آران و مغان باخیل و حشم و عبید و خدم بیلاق و قشلاق
 می نمود درین ولاطریق خدمتکاری مسلوک داشته بدار السلطنه بهره آید | (ب ۳۳)
 و همچنین تاج الدوله برادر امیر کیومرث رستم داری از رستم دار و نصر الله
 صحرائی از ساوه و شاه و بیست پسر سلطان توچی از طرف غزنین رسیدند و بانواع
 عنایت و عاطفت مخصوص شدند و هم درین ایام از جانب امیر قراقرس
 پیک و مکتوب شتمل بر سلوک جاده دولخواهی بدرگاه شاهنشاهی آید
 و سید عبدالکف برادر سید عبداللطیف از جانب مکه معظمه زادها الله
 تعالی شرفاً [و] توقیراً با مکتوب حاکم مکه رسید و حضرت خاقان سعید بیت
 آن خسروی که هر که زمین بوی او کند بر فرق آسمان نهد از افتخار پای
 همه را بالعام پادشاهانه و اکرام خسروانه اختصاص داد،

و درین اثنا در درج سلطنت و درمی برج خلافت بیت
 شاهی که مملکت زجالش کمال یافت عالم ز نور رای منیرش جمال یافت
 میرزا الغ بیگ کورگان از طرف ماوراءالنهر بخراسان آمد و دوازدهم رمضان

له زبده است و خیل و حشم انبوه دارد، له زبده و هم درین ایام کیومرث رستم داری از روی اخلاص و خدمتکاری برادر خود
 تاج الدوله را پیش بندگی حضرت فرستاد - برای گیشترین بیتون رستم داری رکب بزمباور علی، له زبده و او پس له زبده؛
 درین اثنا قراقرس با عرض داشتی که مضمون آن محرم خبر از تحقیقت مدد [صدق] طواعت [طوبت] و خدمتکاری و خلوص
 اذعان و فرمان برداری بود رسید، (بطاهر پیک از جانب قراقرس بجای قراقرس باید خواند) ق هم مطابق است بمتن، شک؛
 کعبه زبده؛ از حضرت مکه شریف شرفها الله تعالی (بجای از جانب الخ)، له زبده؛ درج السلطنه و الجلال، له زبده؛ برج
 العظمت و الاقبال، له زبده؛ مغیث الحق و الدین النبیک کورگان . . . . در اواخر شعبان الحظم سنه سبع و ثمانمائه
 از دار السلطنه سمرقند متوجه گشته در دوازدهم رمضان،

بدار السلطنه هرات رسيد و بشرف ملازمت حضرت خاقان سعيد مشرف گرديد ببيت
فرخ رخ آن پدر که چنين باشدش سپر خرم دل آن پسر که چنين باشدش پدر
و باتفاق نور حدقه سلطنت و نور حدیقه خلافت يعنی برادر کامران کامگار
میرزا بایسنغر بهادر ملازمت پایۀ تخت فرقدسای بجای آوردند، آفتاب
دولت از مشرق سعادت بر اطراف مملکت تافت و چشم جهانیان از
فروغ طلعت این دو قرۀ العین دین و دولت روشنی یافت، بازوی
دولت از اعتضاد دوشاهزاده خورشید طلعت جمشید رایت قوی شد،
ولشت سپاه دین بدوشه سوار میدان کین متین گشت ببيت

جهانزاد دولت اینست مقصد فلک راصولت آنست مقصود

۱۰ دولت بخش کشور کشای و دوشه خورشید طلعت مشتری رامی پیش تخت پدر
ایستاده، آنحضرت بزبان حال شکر ملک ذوالجلال بجا آورد شعر
نَحْمُ الْإِلَهَ عَلَىٰ عِبَادِ كَثِيرَةٍ وَأَجَلُّهُمْ نَجَابَةُ الْأَوْلَادِ

ذکر ولایاتی که حضرت خاقان سعید بفرزند سعادت مند

میرزا بایسنغر عنایت فرمود

حق تعالی و تقدس چون ابواب سعادت بر روی دولت حضرت خاقان سعید

۱ اولش در زبده، از زمین بخت و طالع مسعود در هرات - گشتند شادمانه پدیدار [بیدار] کیدگر،

۲ قبلش در زبده افزوده که اتفاق و موافقت و اتحاد و مصادقتی که میان این دو برادران یعنی میرزا

الخ بیک و میرزا بایسنغر بود بعد درجه از دیاد پذیرفت، ۳ زبده، سوار، ۴ زبده، ولایتی،

ه آ -

کشاو و عنان اختیار عالمیان بقبضه اقتدار او داد بعین بصیرت و تحقیق
 وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا تاتلی بسزا فرمود و از مضمون و احسن کما
 احسن الله اليك تجاوز نمود و عموم خلائق را از حسن اشتقاق بهره مند
 گردانید خصوصاً فرزندان و قرابتان (کذا) را بسلطنت ممالک رسانید، و هر
 شهری که بخطبه همایون، و سکه میمون مرین بود بدولتمندی که بآثار عقل ابتدا
 و بانوار عدل اقتداد داشت رجوع فرمود، و چون وفور اقبال و ظهور اجلال
 در فرزند سعادتمند ثمره [شجره] سلطنت و نهال بارغ خلافت، و اسطوره
 عقد سلطانی و رابطه سلک جهانبانی محض الدنیا والدین میرزا بایستغیر بهادر
 آنحضرت مشاهده نمود و فروغ آفتاب دولت در جبین مبین او معاینه بود
 شکر مواهب الهی به ادارسانیده مضمون کلام در نظام بر زبان گذرانید که؛

۱۰

سپاس بقیاس حضرت خداوندی را که تاج سرافرازی ما را بلعل و یاقوت
 اولادنا اکبادنا مرصع ساخته از افسر خورشید گذرانید و قطرات سحاب نسب ما را
 در صدف شرف دُرهای عالم افروز گردانید و از افق تفوق ما چندین نیل
 آفاق گیر طلوع یافت که از هر یک نظر مهری بر ذرات ذریات آدم تافت،
 و در طالع مسعود ما با اجتماع این کواکب مسعود که مشتری سعادت ابدی از

۱ از زبده ۲۵۰ ب سطر آخر، ۲ زبده، دولت، ۳ زبده، سلطنت

۴ در زبده ۲۵۱ تا ۲۵۳ بعضی عبارات این کلام را بصیغه غائب بیان کرده است، صاحب

مطلع این عبارات را از نو ترتیب داده و کلامی مطول در باب رعیت داری (ص ۲۹۴ تا ۲۹۶ س ۱۰)

بظاهر از خود برو افزوده بصورت خطبه از سلطان شاه رخ می آرد عبارات زبده را که به عبارات مطلع

فی الجملة مطابقتی دارد در حواشی نشان داده شده است، در قی نیز جز شمار ولایات (رک به ص ۲۹۴)

چیزی از "مضمون کلام در نظام" نیاورد است ۵۵ رک به شعر حجتان بن المصطفی در حماسه (وایه بند ۱۳۳۴ ص ۴۴) که فقط آنطری

حُظوظ ایشان خواهد اتصالاتی نهاد که تاثیرات آن ایام دولت مارا ع
همه بشارت اقبال و کامرانی داد

و دو دمانِ محترم را از آن چراغهای نورانی روشنائی بخشید که شاهِ اختران
بسان درویشان دامن شعاع باز داشته نور فروغ آن خواهد چید (ورق ۳۰۴) (۱۳۰۴)
بشکرانه این درجه شرفی که خورشید وجود مارا در نو بهار جوانی و نور و زیهانبانی
کرامت فرمود و گلستانِ عهد مارا بدین شگوفهای نو میداده شمیمِ عنبر نسیم
فرود بر ما فرض عین است که مردم دیده جهان بین را در اطراف عالم طواف
دیم و بچشم عقل و نظر بصیرت نگاه کنیم و در آن مملکت که مصلحت دانیم
قره العینی نصب فرماییم، بحکم این قضیه رای عالم آرای اقتضا فرمود که فرزند
اعزاز شد [ارجمند] دره تاج السلطنت و اسطه عقد المملکت

۱۰ غیاث الدنیا والدین امیرزادایستغربها در که از غیش رحمت غیب
دریست که تاج خلافت را آب دهد، و مهریست بر سپهر دولت که
نگین سلطنت را تاب بخشد، در باره او تازه انعامی ارزانی داریم و مملکتی
و سیج بنواب او سپاریم، و امرای شجاعت پیشه ضرغام اندیشه و وزیرای
صاحب کفایت صابی درایت در دیوان او جمع فرماییم، و علماء عالم و
فضلاء بنی آدم و ظرفای متفطن و شعرای متفنن در سلک ملازمان تعیین نماییم، بنا بر آن

ملک خطوط، سه نقطه در آ، سه زبده ص ۲۵۱/س ۱۵، سه زبده (۲۵۱ ب)؛ درین وقت بر مقتضای عطی القوس

باریها بال [مال] و معاملات مالکی که پیشتر تحت تصرف حکام جاد نیی قربان که فرزندان امیر از خورشاه بودند یعنی طوس و شهد و ابیورد
و شلقان و یارود [یا زرد] و در [در] پنجه (پنجه) بادشاه لختا تیمور و بعد از او میرولی حاکم بود مثل استرآباد و کبود جامه و توابع و

مضافات بجهت اخراجات دیوان خاصه ابقاه الله تعالی و طول الله عمره از این فرمود — در آ کلمه مقدس را ندارد

— ک ب ب؛ سملکان (بجای سملقان)، آ؛ سملکان، ق؛ — *Salmaikan* — در آ مازندران استرآباد دارد

(بجای مازندران و استرآباد) — ق؛ — *Schemâdan* — برای شاکمن رگ به یزدی ۱۵۴۸ و لیسترینج ص ۳۴۸

ولایت طوس و مشهد مقدس و ابیورد و سملقان و جرمغان و خجستان و
 نسا و یاز و تمام مازندران و استرآباد و شاسمان و کبود جامه و مضافات و نسوبات
 جرجان بآن فرزندان زانی داشتیم* و زمام مہام آن ولایات بقبضہ اہتمام ثواب
 او باز گذاشتیم، اگرچہ ذات قرۃ العین را علیہ عین اللہ سعادت ابدی
 و عنایت سرمدی از عہد مہد کہ نہر سکوت از حقہ یاقوت برداشته تا این زمان
 کہ بر بساط نشاط و ارتباط و انبساط قادر گشته در ہمہ احوال مرضی خصال و
 محمود فعال بودہ و در نظر اہل بنیش صورت و سیرت او مستحسن نمودہ و بتادیب
 ادبئی ربی از تعلیم مؤدبان استغنا یافته و انوار الهامات الہی بر مرآت
 آگاہی اوتافتہ* انا از اسجا کہ مہر و شفقت آباد حق مردم دیدہ بمنزلہ ع
 آفتابست در اضاءت چشم

[خواستیم کہ] شعلہ از رای انور خویش کہ لمعہ ایست از برق یھدی اللہ
 لِنُورِ مَنْ يَشَاءُ* پیشوای عزایم او سازیم تا در نور آن ناہمواریہای جہان را
 بدیدہ دور بین معاینہ دیدہ مغاکینشاء آن را بدیدہای معاندان انباشتہ گرداند
 و دست اعتصام در جبل اللہ با اعتقاد متین محکم ساختہ سررشتہ طناب انصاف
 از غایت الطناب بمشارق و مغارب رساند، باید کہ رعیت در سایہ آفتاب
 رعایت او کہ نمودار سایہ بان ظل اللہ است آسایشی یابد کہ نبات را زیر دامن
 سحاب و نیلوفر را در آب و دیدہ را در بستر بلک ہنگام خواب حاصل آید،

لہ در حرم مشهد مقدس کتابہ ایستادہ بایسنفر نوشتہ شد ۸۳۱ یعنی ۱۲۱۴ م حکومت وی درین ولایت (ز اسفند ۱۲۹۹ از روی

مقالہ سائیکس پیکو در مجلہ ایسویہ IRAS بابت ۱۹۱۰ ص ۱۱۳۶) ۱ لہ برای سملقان رک بہ زیدی ۱: ۳۵۱

ولیتسریخ ۳۹۲، ۳ رک بہ زبدہ ۲۵۱ ل ۶ بجد - نقطہ آ: تادیب (بجای تعلیم) لہ باب -، اک مثل

متن، لہ از روی تادیب، لہ باب -، لہ ک: یهد (بجای یددی)، لہ ک: کیمیا، لہ ب: مگما، لہ آ: آب، لہ ک: شلتن

کوسِ عدل را آوازه بجدی بلند گرداند که از غلغلۀ آن نوشیروان از خواب ابد
 برخیزد، و ظلم بغایتی رَم خورد که تا عهدِ خُشاک بیای پس گریزد، و در چسار
 سوی ولایت از دوالف انصاف و دوا ریاست نصب فرماید که عوانان
 خاین را از مشاهده آن مرتبه عالی نماید و در شرق و غرب عالم آفتاب وار
 متجسسان گمارد که مثلاً اگر آفتاب در کلبه درویشی بگرمی سرد در آرد و الطاف
 فرزندی ازان آگاه شود از ابر کف پرده را حتی بر آن بالا کشد، و هر طرف
 که قصه محتاجی غنچه مثال از شاخسارِ انال سر بر آرد نسیم گرمی بر آن سوی
 وزاند تا آن بی برگ را در چمن امید گل مراد شگفاند، از ناوک آه
 پیران کمان پشت که در دل شب کشایند امین نخسپد که از سپر ماه روشن
 گذرانند سادات و علماء و مشایخ را بمواهب انعام و مواجب اکرام و
 مراسم تعظیم و مناظم تکریم معزز و مکرم دارد و چشم عنایت و نظر مرحمت **۱** **برایشان*** (ب ۳۰۴)
 گمارد، و اگر خواهد که دایره داران لشکر پرکار و ارقامت خدمت
 دو تا کرده زمین بوس کنند و وایر تنگه ها بر لوح خاک چنان گردان گرداند که
 پرکار سپهر در حیرت آن سرگردان ماند، و اگر دور این سودا خاطر خطیر را سرگشته
 سازد که چندین دوا بر نفوذ از کجا گرد آید یقین داند که دایرات لشکر برای
 این کار باشد، هرگاه مدورات دوا بر لشکر سلطانی دایر گشت مدورات
 سکه شیطانی چندان گرد توان آورد که گردن توان آورد، بلکه دور خزانۀ دایره
 یابد که پرکار سرگردان اندیشه را گرداگرد آن دور میسر نشود، و چون پرکار کار
 برین مرکز راست ایستاد بعد ازان دوا بر سپهر پیرامون رضای فرزندی گردود
 چو پرکار در زیر دست نَدیب

جمعی بهادر که ناموری رکند، در بابها باشند اگر چه در سلک نسبت
 سهل قیمت اندایشانرا از سمت سماط خسروی دوزگرداند و نظم امور ایشان را
 زیور نطق عزت و پیرایه کمر شمشیر دولت داند و باقین که چشم نیاز در هوا
 داشته کار خود را آبی میجویند و آسمان با مهر تمام جگر ابر را قطره قطره کرده تا
 برکشت ایشان مایه لطفی می بارد و زمین در درون پاره پاره تخم پراکنده
 ایشان را پرورش داده امید بر وارد، باید که در معاملات ایشان طریق انصاف
 مسلوک دارد تا از دود رقم ظلم اهل قلم ع
 در خرمنشان نیفتد آتش

و سایر محترفه و پیشه وران را از جور و حیف محفوظ دارد و بعین عنایت ملحوظ
 ۱۰ گرداند

سبیل امراء و کبراء و سادات و قضات و ائمه و ائم و خدم و حشم و
 عامه رعایا و كافة بر ابناء و لایات تذکوره آنکه بادشاه و فرمان فرمای خود فرزندان
 اعز را دانسته تمام آن ممالک را محکوم حکم او شناسند، و سعادت دولت او
 که آن ولایات را مساعدت نموده غنیمتی عظیم و موهبتی جسیم شمرند، و شکر
 عطای ربانی و مدح و ثنای سلطانی بجای آورند، و از ابتدای سنه
 ثمان عشره (۱۰) معاملات آن ولایات را بنو اب و گماشتگان فرزندان اعز جواب گویند
 و سر از ربنه طاعت و گردن از طوق اطاعت بر نتابند، تا موجب از دیار معدلت

له رک به زبده (۲۵۲ و ۱۰)؛ مثال واجب الامتثال لازال نافذ فی الاقطار و الامطار [الاصار] اصدار

فرمود که عموم اهالی آن دیار علی اختلاف صور و اسلافهم، ... بادشاه و فرمان فرمای خود فرزندان اعز دانند و سر بر
 سلطنت تمام آن دیار را محکوم امرا [و] شناسند سبیل امرا الخ (بکلامی مطول تر از مطلع)، ۲۵۲ آ: از استقبال الخ
 زبده، از استقبال سنه ثمان عشر و ثمانمائه،

و مرحمت او شود انشاء الله تعالی ،

وقایع سده شان عشرة*

نهضت حضرت خاقان سعید بجانب سرخس و

رقن میرزا بالسنغر بجانب طوس

در اول فصل بهار و هنگام اعتدال لیل و نهار که امزجه مرکبات طبایع از نشو و نما در اهتر از آمده مرغان خوش آواز در پرواز شدند حضرت خاقان سعید منتصف ذی الحجه سده سبع عشره از دار السلطنه هراة بجانب سرخس نهضت فرمود ، و در آن بلدة شرف زیارات مشایخ دریافته عزیمت هنده مبارک نمود ، و در مزار مورد الانوار صاحب السیر و الطیر سلطان طریقت شیخ ابوسعید ابوالخیر قدس سره شرایط زیارت و آداب آن مقام بجا آورد ، و چند روز در صحاری دشت خاوران بعزم شکار سوار شد و کلنگ بسیار بچنگل چرخ و شاهین و شتخار افکار و گرفتار گشت ،

له زبده (۱۲۵۲) : سده شان عشر و ثمانیة الهجرة الهلالية ، سده زبده : ذکر حرکت برکات همایون حضرت

سلطنت شکاری بعزیمت قوشلاشی ، سده زبده : راجعت همایون حضرت بالسنغر بهادر خلد الله تعالی

ملکها ، سده اک ۱ ، بطوس ، آ ، بطوس و سایر ولایات ، زبده : ابورد و طوس ، سده زبده :

چون فصل زمستان باخر کشید و مزده بهار بدلهار رسید خاک زمین از تفت جرات آتش دل کرم و خوش مزاج شد

مرکبات طبایع الهی ، سده زبده —

و بعد از فراغت از شکار رای اصابت شعارشاهزاده جوان بخت میرزا
 الخ بیگ را اجازت معاودت بما وراء النهر ازانی داشت، و امرای اطراف
 مثل امیر بسطام جاگیر و تاج الدوله رستمدری و دیگران را رخصت مراجعت داد،
 و در اواخر ذی الحجه سنه سبلح عشره جناب میرزا بایسنخر بهادر عزم ولایاتی نمود
 که بتجدید مفوض بدیوان او شده بود، و جهت استمالت خواطر و مصالح اکابر
 و اصاغر بر آن بلاد گذری فرمود و اهالی رورق ۳۵، و اعلی قدوم موکب
 عالی را که سبب آسایش و آرامش آن بلادست مراسم استقبال و شرایط تعظیم
 و اجلال بجا آوردند، و شاهزاده بهراختلال که باحوال آن بلاد راه یافت بود
 بانواع رعایت و عنایت اصلاح فرمود، و چند روز بصید افکندن و جانور
 پرانیدن اشتغال فرمود بیت

(۳۵)

۱۰

هر جانور که از سر دستش کشاد یافت مرغان چرخ را همگی تار و مار کرد
 و بعد از چند گاه بیارگاه سلاطین پناه باز آمد،

و حضرت خاقان سعید بصوب ولایت بادغیس عزیمت فرمود، و اوائل
 محرم امراء که در طرف خوارزم بودند* باردوی اعلی رسیدند و بعضی رسانیدند
 که احوال [آن دیار بحسن تدبیر نوین کامگار امیرشاهملک قرار یافت

له زبده، ۱ بهیت و ششم در ذی الحجه مذکور — در زبده گفته است که بتاریخ مذکور

امیرزاده بایسنخر برای تصیید نیز (اصل: نیز) بصوب ابورد عنان گرای شد " چون
 بتجدید مال و معاملات آن دیار " تعلق بدیوان خاصه حضرتش گرفته بود بجهت استمالت خواطر و ضبط مصالح
 بران دیار گذری فرمود " — ۳ زبده: ضبط مصالح، ۴ زبده: روز، ۵ عبارت را

که بقوسین محدود است فقط درک ندارد، از روی آردگیر نسخ ثبت شد، ۶ زبده: که بجانب
 خوارزم رفته بودند با امیرشاهملک،

و امیر حسن کاکه بر رسم رسالت پیش امیر یوسف قرارفته بود باز آمده احوال آن
 ممالک عرضه داشت نمود، و او اسط محترم امیر شاه ملک بموکب همایون پیوست
 و درین آیام در خراسان چندان باران آمد که عمارات ویران شده اکثر قنواة
 انباشته گشت، و او اسط صفر خبر وفات دندی سلطان دختر دکن سلطان
 اولیس از جانب شوستر رسید، و آنحضرت امیر توکل بر لاس را بجانب فارس
 پیش میرزا ابراهیم سلطان فرستاد، و رایات همایون عزیمت معاودت
 بصوب دار السلطنة هراة نمود، و دوم ربیع الاول در باغ زانغان بدولت
 و اقبال نزول اجلال فرمود،

ذکر بنای قلعه دار السلطنة هراة

- ۱۰ اهل بصيرة مقتضى وَاَجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدِّقٍ فِي الْآخِرِينَ سعيها
 نموده اند که نام ایشان در جریده آیام باقی باشد بنوعی که سیلاب فنا آن را
 محو نتواند کرد، و از تند باد فتنه و شر پریشان و ابر نشود، و هوشمند کامل و خردمند
 بینادل و رشید بنایی کوشد که غبار خاک توده روزگار حسن رخسار آن نپوشد
 و اسم علو و رسم سمو آن در جهان ناپایدار یادگار ماند بنابرین مقدمه حضرت خاقان معید

۱۱ زبده : چهاردهم، ۱۲ زبده : هم درین روز چهارشنبه محرم مذکور، — صاحب زبده گفته است

باران " مدت یک شب با روز چنان بقوت آمد که اکثر کاریزها انباشته شد و در وادیهار رود خانماروان
 کشت و در اکثر آن بلاد خراسان دران روز باران بارید، — ۱۳ زبده : از ششتر

برسید و روز دیگر حضرت سلطنت شعاری — برای دندی سلطان رکت برص ۲۴۵ ج ۵،

۱۴ زبده : سلطان مظفرالدین ابراهیم، ۱۵ زبده : در ربیع الاول سنة

المذکور حضرت سلطنت از ییلاق عزیمت،

درین سال* بتشید حصن حصین و تسدید قلعه منیع متین و در دار السلطنة مهراة
اشارت فرمود شعر

إِنَّ أَشَارَنَا تَدُلُّ عَلَيْنَا فَانْظُرُوا بَعْدَنَا إِلَى الْأَشَارِ
وَأَنَّ قَلْعَهُ الْيَسْتِ بِرِوَايَةِ شَمَالِ شَهْرٍ كَرْتِ مَلِكٍ فَخْرٍ الدِّينِ
سَاخَتْ بِحَصَارِ اخْتِيَارِ الدِّينِ مَشْهُورٍ بُوْد، وَنُوكِرٍ أَوْ مُحَمَّدٍ سَامٍ دَرِينِ قَلْعِهِ أَمِيرِ
دَانَشْمَنْدَرَاكَه اَزْ أَمْرَاءِ مَعْتَبِرِ خَدَّابَنْدِهِ اَوْ لِحَاثِيُو سُلْطَانِ بُوْد قَتْلِ فَرْمُوْد، وَ اَمِيرِ
صَا حَقْرَانِ دُرُو قَتْلِ فَتْحِ مِهْرَاةِ دِيَوَارِ هَايِ شَهْرِ خَرَابِ كَرُوْد اَمَّا قَلْعُهُ رَا اَزْ بِمَعْتَمِدَانِ
سِپَرُو و بَعْدَ اَزْ حَنْدِ گَاهِ فَرْمُوْد كِه مِیَا نِ قَلْعِهِ وَ دِيَوَارِ اَصْلِ شَهْرِ فَا صِلَةُ پِیْدَا سَا زَنْدِ
تَا قَلْعِهِ رَا اَمَّا سِرْ كُوْنِي نَبَاشْد، پَنجَاهِ كَرْدِ دِيَوَارِ اَزْ جَانِبِ شَرْقِ بَرِ مِیْنِ رَسَانِیْدَنْدُ وَ

شاه زبده + در شهر سوره شان عشر و ثمانیه، شاه زبده: بتشید رکذا) بناء حصنی حصین و تسدید اساس قلعه منیع و

رفیع که در استواری باشد سکندر دعوی بر ابري بل تعلق بریزی [تصلفت برزی] نماید نظم حصنی حجرش الخ -

باب: بدیع (بجای متین)، اک - ۳ بعدش در زبده افزوده است که "ماثر و مفاد حضرت سلطنت

شعاری طراز تواریخ ملوک و سلاطین" است و انواع اصطناع که در باب رعیت و رعاة فرمود و میفرماید فسانه

فریدون نسوخ گردانید - اگر چه امروز "عرصة" فسحت حوزه مملکت ان سرحد خنای تا دیار عرب" و از "اقاصی هند تا دیار

روم و فرنج است و تختگاه ممالک ایران و توران را بر فرزندان قسمت نموده امید آنکه "توابع و مضافات آن" یعنی راج سگون

سفر فرمان بندگان دولت گردد - راج به قلعه هرات هر چه در مطلع درج است قریباً تمام آن بالفاظ صاحب زبده است

شاه از ۶۸ تا ۷۸، فرمان روانی کرد (لین پول ص ۲۵۲) اما از مبادی (ص ۲۶) دارد بجای ۷۰، شاه از ۷۰ تا ۷۹، فرمان روانی

کرد (لین پول ص ۲۶۰) رگ بذیل جامع التواریخ ص ۲ بعد برای ذکر قتل امیر دانشمند بردست جمال الدین محمد سام در صفر ۷۸۳، بادشاهان کُرت

به یونانی بنام بودندرک بذیل مذکور ص ۱۵۰، یزدی ۱۵۰، شاه در سنه ۸۳، رگ به نظر نامه یزدی ۱: ۳۶۲، ملک غیاث الدین این دیوار را

در حدود ۸۰ بنیاد کرده بود یزدی ۱: ۳۳، عبارت را که محدود است بقلعه بین فقط در کت ندارد و از روی نوشته شده زبده هم فی الجمله مطابق است

آن شاه زبده: اصلی شاه زبده (۱۲۵۶) سرکونی نباشد قریب پنجاه کز بود دیوار دیوار را از جانب شرقی قلعه بر زمین رسانیدند

هفت صد هزار مرد بموجب نسخه کارکرد، و حضرت خاقان سعید چون سریر سلطنت
 جهان را مشرف ساخت و دیگر باره در باره عمارت شهر طرح جدید انداخت چنانچه
 شرح آن مذکور شد، و آنحضرت درین تاریخ فرمود که همان حصار قدیمی که بر روی
 خاک بنحش خام بود بسنگ و آهک و گچ و آجر قلعه ساختند که بر بسط خاک
 بنائی بدان حصانت و اساسی بدان رصانت در هیچ مملکت بتکلفتر از آن
 نپروا خند بیت

حصنی جرش جواهر پاک اصلش چو زمین ستون افلاک
 چند بیت در صفت قلعه و تاریخ عمارت که بعضی از آن بکاشی

۱ زبده، نسخه آمده است که در دی کار کردند تا خراب شد، ۲ زبده، باره شهر هراته دیگر بار عمارت فرمود
 ۳ رک به ص ۱۲، ۴ زبده، بروی خاک بنحش [بنحش] خام بر آورده بودند بسنگ و آهک [آهک]
 و گچ و آجر [آجر] حصار که بسط خاک بنائی بدان حصانت در هیچ مملکت نشان نداده اند بتکلفی هر چه تمامتر
 بر آوردند، ۵ رک به حاشیه ۲ ص ۴۰۲، ۶ زبده (۲۵۶ ب) بجای عبارت متن: چند بیت در مدح شاهزاده در صفت

قلعه و تاریخ عمارت آن گفته شده و بعضی ازین ابیات بکاشی بر کتابه قلعه ثبت است ابیات

ایا بادشاهی که بر روی دنته	کلامی نیامد ز مدح تو خوشتر
خداوند دولت (کذا) بزرگی و دولت (کذا)	خداوند شمشیر و دیم و افسر
خدیو جهان بالیسفر که کیتی	ندید و بر [ند] بنید چون بنده پرورد [چو او بنده پرور]
جهانزادان جوهری در معانی	که بستند نه جرخ اعراض جوهر
سریر ترا بسنده این سبزه طارم	ضمیر ترا کشته خورشید جاکر
زهی ذات تو عین اقبال دنیا	خمی [خمی] دور تو راحت ملک و کشور
قصرین تو هرگز ندیده زمانه	نظر [نظیر] تو هرگز نزاده ز مادر
باندیشه اندر نکند مدحیت	که مدحت تمامست و اندیشه ابر (باقی حاشیه)

بقیه حاشیه متعلقه صفحه ۳۰۱ :-

ترا گفتن مدح دشوار باشد	که هر چند گویند ازان [ازانی] افزون تر
حدود جلالت ز افلاک بیرون	سپهر کمالات ز ادراک برتر
نه اقام [افهام] را عقد مغیب [معنیت] مدک	نه او هام را کنه ذات [ذات] مصور
ز حصر نوانی [توان] تا افهام عاجز	ز درک جلال تو او هام مضطر
تجلی رایت کند کوه را خاک	خیال سخایت کند خاک را [از] زر
ایا بادشاهی که [کز] انصاف [و] عدلت	جهان را بنیل سبد [سیه] کشت و اور
خواص فعالیت بود که نخواهد [نخواهند]	رطوبت زاب و صرارت ز اخگر
نفاذ [نفاذ] مثال ترا تا قیامت	نهد بر جبین ملک و دولت دو افسر
جو لطف تو بذل تو کشتت و بجد [گشتت] بیجد	جو جود تو فضل تو کشتت برتر
ز اولاد تیمور خان صحی [صحی] کیتی	نخواهد تنی کشتت تا روز محشر
از ان اصل طاهر جنین فرع آید	که آید ز پشت غضنفر غضنفر
بجز در زه بیند از موضع در	بجز ز زنیابند از مسدود ز
شهنشاه اسلام شرخ بهادر	که از عدل تو [اد] کشت کیتی منور
ز حشمت جو فوج بخوش عساکر	ز رفعت براداج [ادج] سپهر سسک
جهان قطره و همتش بحر آفر [زافر]	فلک زره [از] خاطرش شمس و انور [شمس] انور
باولاد او باد عالم مزین	باخبار [با حفا] ادب ادب کیتی معطر
شهنشاه الغبیک و سلطان ابراهیم [براهیم]	که هستند شاکسته و تخت [تخت] و افسر
یکی را نشاندست بر تخت توران	دگر کرده از بهرش ایران مستخر
شده روشن از هر دو چشم زمانه	یکی شمس و ملک [شمس] ملک و دگر ماه کشور
جهان بادشاه باینفر که قدرش	برفعت ز ادج سپهرست برتر

برکت به قلعه مبارک نوشته اند ثبت افتاد قطعه

نهادند بنیاد این حصن عالی   بمیون زمان و بفرخنده اختر
ربیع دوم ضادوی ح ز هجرت   که رفته ز بطحا بدیشرب پیمبر*
بوضع نهادند اول هری را   که شد پنج دروازه در وی مقرر

بقیه حاشیه متعلقه   بجز منوچهر و فریدون
باین و جمشید [باین جمشید] در رسم کند

صفحه ۳۰۲   کمین جا که بزم ادکشت خسرو
کمین غادم خلق او هست   عنبر

رُخ زر ز دستش شود زرد و دکان [در کان؟]
ز طبعش بخوشدل بخود بخوشد دل بحر؟ [در بر

ندارد همی ابر بادست او پای   و در خود کشد سر بگردون اخضر

در سوز علمش [سیو غتش] ضرر مند و قتل   که در جنب او بود عالم محقق

در شاه زاده جوکی محمد   که شد آیت حق بدیشان شهر

همه ملک راست خفند و لایق   همه تاج را مستغندند [مستغندند] و درخور

بدین پنج صفدر که اندر معانی   جوایشان نیارد ایام دیگر

تغافل نمایند دین الکی   بظاهر فرمایند شرع پیمبر

کسی را که اولاد ازین گونه باشد   بود ملک در خاندانش مقرر

بماناد شه شاه رخ تا قیامت   بر احباب میمون بر اعدا منظر

بود ملک دنیا بدولت مسلم   شود جاه عقبی بطاعت میسر

ز تاریخ اگر گفتی جارسد [؟]   شود سال او هم ز تاریخ اظهر

حاشیه این صفحه ۱ - ضی ح یعنی شده - بب، بیج (بجای ی ح) آ، ح، له فقط ک، بوضعی، باقی نسخ و زبده

مثل متن - در صده چهارم هر یک از شهرهای و قلعه چهار دروازه داشت، ابن حوقل و مقدسی نام های اینها ضبط کرده اند (لیست پنج ص ۴۰)

در صده هشتم در شهر بند نکه ملک غیاث الدین کرت بنیاد کرد دروازه بنام دروازه انصاری بوده است (ریزدی ۱: ۳۱۰) در جهان نما

(صده یازدهم) مذکور است که در آن عصر بسات را پنج دروازه بود (لیست پنج ص ۴۰) ، له زبده ، اورا ،

(۳۰۵ ب) | همان پنج در پنج برج حصارش
 دلیل ثبات بنایش بدانی
 بر بین و بدان جمله در ضرب بشمر
 اگر خرو و دانی درین نیک بنگر
 زیادت شود اصل و فانی نگرود
 که دایر بود آن عدد و تابه محشر
 مهندس نهاده درون و بروش
 قصوری مقرنس، بروچی مدور
 ز روی لطافت چو ایوان کسری
 ز راه حصانت چو سد سکندر
 بنای کمانش چو ایوان کیوان
 بز لزال دوران نگرود مبتدر
 سرپای او جمله زیب است و زینت
 زوایای او جمله زرست و گوهر
 نهادش چو جانست در جسم ارکان
 سوادش چو نور است در چشم اختر
 و الحمد لله علی حسن الاختتام*

۱. فرستادن اشکالت نام بجانب میر امیرک احمد بن میر عمر شیخ

میرزا احمد میرک چون در حوالی اندگان امیر موسی کاو محمد تابان و علی قوچین
 را بقتل آورد چنانچه مذکور شد از امیرزا الخ بیگ ترسیده عزیمت کاشغر نمود* که
 بمخولستان پیش محمد خان رود، و حضرت خاقان سعید خبر عزیمت او شنید [۵]

له آحسن، زبده مثل متن، لهک، و نهایش، زبده مثل متن، له زبده، لیکن [لیک]، له زبده: این
 له بعدش زبده + بمعارش فخر آورده انجم، بسرکایش جاه افزوده لشکر، لهک زبده: کمالش، له زبده: بغیر

— بعدش در زبده + : و را از حوادث زیان نیست آری + حوادث فلک [را] نباشد زیان گر

له بعدش در زبده + : جو خورشید رای زرین [رزین] تو کرده + بیک دم زدن عالمی را منور

الاتا زمین و زمانست و بادا [بادا] + زمانت متابع زمینت مسخر

له زبده —، له حق: (امیرک)، له رک به ص ۲۶۳ و ۲۶۴، له آیب: میرزا، له زبده: بجانب کاشغر رفته بود بعزیمت

آن، له نقطک: ترخان، باب اک (ق)، خان، اک هم مثل زبده در آخر ص ۳۱۶ (خان) نوشته است بجای ترخان،

توکل نوکراو [را] با استمالت نامہ بخد متش فرستاد مضمون آنکہ :

اطال الله تعالى بقاءه في خلود السعادات الابدية و

حصول المرادات السرمديه !

و فور سلام و صنوف تحايا که نسایم آن از مہر فیض اشتفاق باشد

و بر یاض نفحات خفادت گذرد، مزین بزینت مہر بانی و محلی

بجلیہ تعطف جاودانی تامل نماید، نگلی خاطر عاطر و جملگی ضمیر منیر

متعلق احوال شناسد، اشتیاق و آرزو مندی بملاقات عزیز

فرزندی فوق الحد تصور کند، توفیق ذوق تملاتی مقدر باد !

شانزدہم ربیع الاول از دار السلطنہ ہرۃ نفاذی یابد در حالتی کہ

شکر مواہب یزدانی واجب است ، لہ الحمد والمنة ،

۱۰

چہین استماع می رود کہ میان او و فرزند الخ بیگ مجرور

سخنان نامعتبر اہل فساد صورتی کہ متضمن تشویش بلاد و عباد

باشد روی نموده ، و این خبر در مملکت عراق بار سید و

بسبب بعد مسافت بتدارک آن پیرداختیم ، و چون بدار السلطنہ

ہرۃ رسیدیم شنیدیم کہ آن فرزند عازم مغولستانست ،

کے ک - ۱ از روی نسخہ دیگر ، ۲ زبدہ : راہب از ، ۳ زبدہ : ذکران احوال و اعمال شناسد ، ۴ زبدہ :

والعداست ، ۵ بعدش زبدہ + ، علی حسب المراد ، ۶ بے اک : انقاد می یابد ، ۷ : انقیاد می یابد ،

زبدہ : صورت انقاد [انفاذ] و رقم اصداری باید [یابد] مضمون این فقرات را در زبدہ مفصل ترمی آرد ،

۸ زبدہ : صورت حال واقعہ آنکہ ، ۹ بعدش زبدہ + : و مجال محال اندیش ارباب عناد ، ۱۰ زبدہ : ملال خاطر

مقدمات حوادث و تشویش ضمایر تواند بود ملا (؟) کشتہ خبر کیفیت این واقعہ ، ۱۱ بعدش زبدہ + : آزمان ،

۱۲ زبدہ : حال کہ رایات ہایون ، ۱۳ زبدہ : نزول فرمود چہین استماع انقاد ،

بغایت بعید و بدیع نمود، چه کمال اہتمام اینجانب نسبت ما
برادران و فرزندان من المہد الی الحمد معلوم دارد؛
و ثوق کمال و اعتقاد شامل آنکہ از سر استظهار تمام متوجہ شود
تا بناء پذیر فرزندگی کا بحبال الراسیات ثابت باشد، این
صورت از روی رعایت صلہ رحم و راہ مسلمانی و غمخواری
مسلمانان رفع افتاد، از تکلف و تصلف و حمل بر شایہ مکرو
حقد عاریست، جمعی کہ ملازم اند شاید متوہم شدہ آن فرزند را
مانع آیند کہ حرکات ناشایست از ایشان اختیار و اضطراباً
صادر شدہ، مجموع را امین سازد کہ ماجرئہ ہمہ را عفو فرمودیم،
الماضی لا یدکر، حقاً ثم حقاً کہ ہمہ را در پناہ رافت ما وانی خواهیم داد
والتوفیق من اللہ المنان

عمرت چوتھی خرد باقی باد

۱۰ زبده بعدش + : [و] د فور تعلق خاطر، ۱۱ زبده بعدش + : کہ بجمہ طریق مسلوک بودہ و بہت و ہموارہ در تحری
مراضی ایشان حسن اجتہاد تمہید رسانیدہ برقرار بدان مناسبت رسوخ و ثبات موکدست، ۱۲ زبده (۱۲۵۹) :
کہ بقدمی ثابت و نیتی خالص در موقف اخلاص و منہج رکذا (اختصاص رجای آنکہ)، ۱۳ بعدش زبده + :
کہ بمزید تخصص - و تاسیس موہبت و مختص شد، ۱۴ کال بحبال و قدور راسیات (رکب بقرآن مجید ۳۴ سورہ سبا)
۱۵ و جفان کالجواب و قدور راسیات، و مصرع امیہ بن ابی الصلت : و رب الراسیات من الجبال
بب مثل متن، زبده : کال بحبال الراسیات والطود [والاطواد] الشائحات،
۱۶ زبده : و مستقیم باشد و از جادہ و لا منحرف نشود، ۱۷ زبده : و دین داری و غمخواری کی حال
مسلمانان و امن و استقامت امور عموم و خصوص، ۱۸ زبده : از توجہ بدین جانب مانع آیند بنا بر آن کہ،
۱۹ در زبده درین فقرات تا آخر استقامت نامہ بعضی اختلافات خفیفہ را دارد، کہ ثبت نکرده شد،

ذکر آمدن ایچی امیر قرا یوسف و خبر وفات میرزا ایچل

امیر قرا یوسف آخر محرم از خواص خود مردانشاه نام که در سخن گذاری مشهور خاص و عام بود ارسال نمود، و فرستاده چون بشارت بساطبوس مشرف گردید مکتوبی بوسیله امرای عظام بعرض رسانید مضمون آنکه: اگر آنحضرت قلعه سلطانیه را باینجانب ارزانی دارند آنچه وظیفه دولتخواهی باشد بجا آرم حضرت خاقان سعید فرمود که نشان صدق آن خواهد بود که ایچیان آمد و شد نموده پسر خود را پیش ما فرستد، هرگاه چنین کند ما سلطانی آن دیار تا بقلعه سلطانیه چه رسد بدو ارزانی داریم، و ایچی را رعایت نموده اجازت مراجعت نمود،

و درین اثنا خبر آمد که میرزا ایچل را که آنحضرت بعد از فتح مالک عراق

۱ زبده: در او اخر محرم سنه شان و ثمانماید، ۲ در زبده: و از دقایق آداب

خدمت و رسم دانی حظی وافر داشت، ۳ در زبده گفته است که این مکتوب مملو از تواضع

و تذلل بود، ۴ در زبده: و بدو وقت (وفت) فرمان مراسم انقیاد بتقدیم رسانیده

آید، ۵ زبده: که سمت راستی و نشان صدق، ۶ زبده: که پیوسته ایچیان و کسان

آمدند نمایند و بادوست این جانب دوست و بادشمن دشمن [باشد و بی تردد و تفکر باستظهار تمام

پسر خود را — قی ص ۲۷۱ بنظر هر بند نموده دارد (بجای نموده) — فقط آ' پسر، دارد (بجای

پسر خود)، ۷ مطلع: آنچه، تصحیح از روی زبده، ۸ این فصل در زبده عنوان ذیل

دارد: ذکر خبر وفات امیرزاده اجل بن امیرزاده امیرانشاه کورکان نورالد

مرقد هما و تعیین امیرزاده ایلانکیز [کذا] بجای او،

۹ زبده: امیرزاده اجل نویان، — این جمله مطول خالی از اضطراب

و فارس بکومت مملکت ری فرستاده بود و چنانچه گفته آمد شاهزاده چند روز
 در آن ملک بعباش گذرانیده* روزگار (ورق ۳۰۶) جفاکار و سپهر بی مهر
 حسد برد و مرضی مملکت روی نموده مرغ خوش از تنگنای قفس قالبِ مظلم
 قصد پرواز عالم علوی* کرد و ودیعت حیات را اواخر محرم بمقتضای احبیل
 سپرد بیت

درینا که آن شاه مقبل نماید درینا که شاهزاده ایجل نماید
 حضرت خاقان سعید بروفات میرزا ایجل تا سقف بسیار نمود و امیر شریار
 ایلنکیر* را بجای او مقرر فرمود، و امیر یوسفخواجه و امیر قنات شیرین و امیر
 عجب شیر در حدود آن ولایت معین شدند، و امیر الیاسخواجه بالشکرگران
 بصوب مازندران روان شد، و چون خبر توجه امیر قرا یوسف بقصد سلطانیه
 معلوم شد آنحضرت امیر ابراهیم امیر جهانشاه* را با بیست قشون فرستاد

له رک به ص ۲۸۳، ۲ زبده، پس از آنکه اوراداران مالک اندک انتعاشی روی نمود و چند روزی
 بغیظت و کمرانی گذرانید، ۳ فقطک، ۴ مملکه، ۵ زبده، در معرض عارضه صوب افتاد و بجای مرضی ملک
 روی نموده) ۶ زبده، افق عالم علوی، ۷ زبده، آجل، ۸ بعدش زبده +

درینا که از باغ شادمانی بناگاه شکست بروسی

۹ زبده، آجل، ۱۰ میرزا ایلنکر، اک، ایلنکیز، ق، ۱۱ Zengher، زبده، آیدانکیر - برای
 نسب نامه میرزا ایلنکر بن ابی بکر بن میرانشاه برادرزاده میرزا ایجل رک به لین پول ص ۲۶۸، ۱۲ ق امتحان
 (بجای قنا)، زبده مثل مطلع، ۱۳ ق، عجب شیرین (بجای عجب شیر)، زبده، عجب شیر با شلق، ۱۴ در زبده
 گفته است که چون خبر توجه قرا یوسف بجانب سلطانیه معلوم شد امیر الیاسخواجه بجانب مازندران فرستاده بودند، (و) فرمان شد که
 امیرزاده ابراهیم با بیست قشون مور (؟) دگیر برود تا بالیاسخواجه پیوسته به ری روند، ۱۵ زبده، امیرزاده ابراهیم بر
 [بن ۹] در ق (ص ۲۶۲) امیر ابراهیم و امیر جهانشاه نوشته است اما صواب این است که ابراهیم پسر امیر جهانشاه است،

که بامیر الیاسخواجہ پیوستہ بجانب رومی روند و با اتفاق امرا کہ آنجا انداگر
امیر قرا یوسف متوجہ شود بمقابلہ او در آیند، و الا در آن حدود و نواحی بودہ
اطراف ممالک ضبط نمایند، امراء بموجب فرمودہ عمل نمودند،

ذکر فتن میر اسعد و قاص پیش امیر قرا یوسف

عاشر ربیع الاول از جانب [بلدہ] تم عرضہ داشت امیر زادہ سعد و قاص
رسید مضمون آنکہ :

امیر بسطام جاگیر خبر توجہ امیر قرا یوسف بجانب سلطانیہ شنیدہ و
پسر خود را در قلعہ گذاشتہ پیش بندہ آمد، اورا گرفته ام بہرچہ
حکم شود عمل نمایم،

حضرت خاقان سعید از استماع این خبر متغیر گردید و فرمود کہ :
بسطام را تربیت کردہ ایم و چون دشمن قصد او کند و او پناہ بولایت ما آورد
اورا بشکر و مال مساعدت می باید نمود، چہ محل قید و استی می باید کہ چون
فرمان رسد امیر بسطام را بواجبی رعایت نماید، و آردہ شیر تو اچی بدین مہم

۱. ۱. زبده : امیر زادہ ، ۲. آ : یوسف ، ۳. زبده : سنہ ثمان عشر و ثمانیہ ، ۴. ک : از روی آ ، ۵. زبده :

۶. فقط ک : شنیدہ بجانب سلطانیہ ، تصحیح از روی آ و نسخ دیگر ، زبده : بجانب سلطانیہ و آن نواحی شنیدہ ،

۷. زبده : ، ۸. زبده : سلطانیہ گذاشتہ است و قلعہ را بدو سپردہ و با معدودی جند کرخیہ و بیش بندہ آید بدین جانب

اورا گرفته ام (و) موقوف گردانید (و) تا حکم ہمایون بہر طریق کہ نغاذیا بد بدان موجب بتقدیم رسانیدہ آید ، حضرت

سلطنت شکاری .... ازین خبر متاثر گشتہ این معنی از امیر زادہ سعد و قاص بغایت [نا] پسندیدہ داشت و غضب فرمود

[و فرمود] ، ۹. بعدش در زبده + : و با جازات ما بدان جانب رفتہ است ، ۱۰. بعدش زبده + : ازین نوع ملامت

و سرزنش بسیار کردہ فرمود ، ۱۱. آ ب ک : زبده : ارد شیر ، با مثل متن ،

مقرر شد* و استمالت نامہ بنام امیر بسطام بمبالغہ تمام فرستادہ آمد، و میرزا سعد و قاص را جمعی مفسدان گفتند کہ پیشکشی ہیچو بسطام داری بدرگاہ امیر قرا یوسف باید رفت کہ ہمہ عمر ممنون خواہد بود، و شاہزادہ سادہ دل بقول قومی مضل فریفتہ شدہ قتلخو اجہ را در قم بر سر اغروق گذاشت و بسطام را گرفتہ با سیصد سوار در بیابان عصیان و تیر ضلال گمراہ گشتہ متوجہ امیر یوسف شد، و امیر یوسف مقدم اورا عزیز داشتہ باستظہار او طمع عراق عجم کرد و اورا دلداری نمودہ گفت بیت

توسروی بسوی چمن آمدی   سوی خانہ خویشتن آمدی

و امیر بسطام را اطلاق نمودہ تربیت فرمود، و میرزا سعد و قاص میل اقامت نمودہ، امیر قرا یوسف اخئی فرج پسر امیر بسطام را نامزد قم فرمود و او متوجہ شد کہ حرم شاہزادہ را با ذریباجان بر د، و نزد یک قم رسید، آنجا یکی

۱۰ زبده: نامزد [نامزد] فرمودہ بجانب قم روانہ ساخت، ۱۱ در زبده گفتہ است

کہ چون صورت این ماجرا با میرزادہ سعد و قاص رسید بقول بعضی صاحب غرضان "مزاج او از جادہ اعتدال منحرف گشتہ بود و قابل بدرفتاری بند نہاند و جمعی اورا بران داشتند الخ،

۱۲ آ: مفسد، با مثل متن، ۱۳ بقول صاحب زبده بسطام [با] "وجود قرب ہمارا از مہتمای

مدید" با قرا یوسف دم یا غی کری می زد، ازان بود کہ ہیچ پیشکش نزد قرا یوسف و رای بسطام نہ بود، ۱۴ زبده: بالوکران خاصہ خود قریب سیصد سوار، ۱۵ بعدش زبده: بہ پیش تو آیم بے گفت وگو۔ اگر شیر فرست کنی بآورد

۱۶ زبده (۲۶۲): و بسطام را نیز بعد از گرفتن سلطانیہ بچند روز بگذشت [بگذشت]،

۱۷ فقط آ: اخئی فرج، زبده: امیر فرخ، ۱۸ زبده: را با جمعی مصاحب لوکران

امیرزادہ سعد و قاص مقرر کرد اندیدہ کہ بقم روند و کسان امیرزادہ سعد و قاص را بدور رسانند،

۱۹ زبده: اقا،

بنت میرزا میرانشاه حرم محترم میرزا سعد و قاص زنی عاقله عالی همت بود،
در آن حال با خود گفت: سعد و قاص غلطی کرد، [اگر] مادر آن مملکت
بیگانه افیم بیت

ز دشمن نیاید بحسب دشمنی بفرجام، هر چند نیکی کنی*

لحظه فلحظه شاید قصد او کنند، بعد از آن حال مادر میان ترکمان چون باشد؛
از آنجا که کمال تدبیر و بعد غور و فکر او بود نوکران خود را مکمل ساخت و چون
تراکم رسیدند همه را گرفته با تمورشینج و قتلخواجه* و شیخ علی زنده که محرک میرزا
سعد و قاص بجانب یاغی بودند بقتل آورد و سرهای آن نامرادان را آن
شیر زن همراه نوکر خود شیرزاد پیش حضرت خاقان سعید فرستاد و شرح واقعه
اعلام داد، آنحضرت بدین مردانگی او را تحسین فرمود و شعر
ولو كان النساء بمثل هذا لفضلت النساء على الرجال

۱۰

با وجود او بود تانیت خورشید افتخار*

و شیرزاد را رعایت نمود و شیر علی نوکر میرزا رستم را با او همراه کرده با استمالت نامه

له زبده (۲۶۲ ب) : داهییه بود عالی همت بزرگ نمت و از حرکت امیرزاده سعد و قاص بغایت متفکر و ملول خاطر
گشته در آن تاملی کرد و از عاقبت آن باز اندیشید و بر پیش خاطر آورد مادر مملکتی بیگانه افیم و ایشان را یاغی میخوانند
و سعد و قاص غلطی کرده است و بیش ایشان زنده نظم ز دشمن الخ، - کلمه اگر را که محدود است بقلابین در ک
ندارد، از روی نسخ دیگر ثبت شد، له زبده : شاید که له فقط آ: آن، له زبده : مستند گردانیده، له آ: بابیت :
و قتلخواجه، زبده : قتلخواجه، - بعدش زبده + : و شیخ حسن زنده، له زبده : که بیشتر یاری بر حرکت امیرزاده
سعد و قاص بدان جانب ایشان بودند، له فقط در ک، له ک : نامردان، زبده و ق: مثل متن،
له آ : له این مصرع از روی تب و بآ درین موضع ثبت شد، در ک او را در آخر این فصل نوشته است، له آ :
له زبده : ایشان را استمالت و ولداری نموده بطرف قم و آن ولایت روانه فرمود و الله اعلم،

بطرفِ قُم روان فرمود*،

۱ (ب ۳۶) ذکرِ یابی شدن میرزا بایقرا و قتل میرزا

اسکندر بقمرموده برادر او میرزا رستم*

چون میرزا سعد و قاص بترکمانان ملحق شد مملکتِ قُم و کاشان تا همدان محل فتنه و تشویش گشت، و در زمان فتح اصفهان میرزا رستم میرزا اسکندر را میل کشیده بود و حضرت خاقان سعید نه پسندیده، و آن بصیر را پیش برادر صغیر او میرزا بایقرا روان فرمود که شاید شفقت اخوت در حرکت آید و چون به برادر پیوست روز و شب با خود ع

نقش تغییر مملکت می بست

۱۰ در آب و آینه صورت فتنه می جست و در خواب و بیداری طلب حادثه می کرد اگر چه از جلالت بنیانی عاقل بود در فتنه انگیزی بنیایان را اسب و رخ طرح می داد، رفتن میرزا سعد و قاص را فرصتی دانست غنیمت شمرد و میرزا بایقرا را گفت: هیچ وجه درین حدود نمی توان بود چه میرزا سعد و قاص بالشکر ترکمان عنان ریز خواهند راند و آن زمان مجال گریز نخواهد ماند، عاقبت

سه زبده: سه باب اک: به ترکمان، با: ترکمان، سه زبده: مملکت قُم و کاشان و

حوالی آن، سه زبده: [شب] و روز [در] تدبیر آن بود که بجه نوع آن مملکت را بهم برآورد،

سه زبده: واقع، سه زبده: سه زبده (۲۶۳ ب): و با امیرزاده بایقرا اصلاح و التوا

ملکی در مطارحه افکنند رای و تدبیر بسیار اندیشیدند و با انواع فصول بر فصول در میان آورد گفتند،

سه زبده: نند، بیش ازان فکری می باید کرد،

باغوائی جمعی مفسد شریر از قلّت عقل و عدم تدبیر این خیال کج راست آوردند
که قاصد شیر از شوند* شعر

و اذا اراد الله رحلة دولة من دار قوم اخطا والتدبیر*

و چون اقتضای مرور و استدعای جنبش چرخ و نتیجه قرآن نحسین در طران
که هم در آن اوان واقع شد آن بود که کار مملکت فارس از دست حوادث
در دانه پای افتد میرزا بایقراف مقتضی مستی شباب و سرعت بطرل سابقه ا قضا
و قدر با اتفاق میرزا اسکندر عازم شیراز شد و نوکر میرزا اسکندر مراد تلبه عاقلی
کرده بجانب اصفهان گریخت و میرزا رستم را از فکر تباہ ایشان آگاه کرد و میرزا رستم خواست
که عقد جمعیت ایشان از هم فروریزد و جمعی بسرا راه فرستاد و میرزا اسکندر را شقاوت
بخت و نحوست طالع بموجب ليقضي الله امرًا كان مفعولاً در هاوئیه یوان انداخت ،
۱۰ و لشکر اصفهان در حوالی جربادقان بخالفان رسید و میرزا اسکندر بدست الوس بیگ
و اصیل گرفتار شد و او را با اصفهان پیش رستم زمان بردند و میرزا بایقراف بدین سبب
تیغ قصد در نیام توقف و تیر سعی در جعبه تخلف ماند و چند روز در گندان گذراند
و میرزا ابراهیم سلطان چون خبر مخالفت میرزا بایقراف استماع نمود و ارکان دولت را

له زبده سخافت، له آ، سوء، زبده، سوي، له زبده: این خیال کج با خود راست گرفتند که شیراز
بی بایدرفت و مملکت فارس بدست فرو گرفت، له در بک کثر (بجای کج)، له ک، اخطاء و التدبیر،
آ: اخطاء التدابیر، له ک، لقيج، له زبده: امیرزاده بایقراف را شیطان غرور در ایشان دماغ بیضه نهاد و
شکر [سکر] شباب و جنون بطرل [بل] سابقه قضا و قدر را در ورطه خطر انداخت تا قصد مالک شیراز را بیابست
در متن آنچه در قلابین محدود است فقط درک ندارد، له باء، آک ب ب مثل متن، آق به مثل متن، زبده مثل متن
له کذا درک، آ و نسخ دیگر: رسیدند، له زبده، الوس و اصیل بیگ، له زبده: امیرزاده رستم، له زبده،
و صنی درین سبب در عزیمت بیدار گشته، له ک، آبر حیم،

جمع آورده مشورت فرمود و نوکران میرزا اسکندر که در شیراز بودند چون سونج خواجه
و اردوان و مزید با شلیق^۱ را بند کرده همراه معتمدی بجانب خراسان فرستاد، [و]
بندیان و رخا^۲ حبش^۳ که میان ابرقوه و مشهد مادر سلیمان است معتمد را بقتل
آوردند و بگندمان پیش میرزا بایقر رفتند و بر توقف ملامت کرده بر تجمیل
تخریص نمودند بیت

جهانگیری توقف بر نتابد جهان آن کس بر دو گوهر شتابد
میرزا بایقرا باز عزم شیراز کرد، و میرزا ابراهیم سلطان نیز اسباب قتال ساخته
باستقبال بیرون آمد و در حوالی بیضا سواد طر فین بهم رسید، نفیر نامی و فروش
کوس صدا در طاس نگون گردون انداخت و آوازه نعره و فریاد دلیران را
بنحود ساخت^{*} بیت ۱۰

از غرپ کوس شد سقف هوا پر مشغله و ز فروغ تیغ شد روی زمین پر مشغله
درین و لا بعضی نوکران میرزا ابراهیم سلطان مثل یکنچ^۴ چهره و مسعود شاه شول
و غیرهما بجانب میرزا بایقرا تاختند و بازگشته تیر در روی ولی نعمت انداختند
و جمعی عراقیان در پرده مخالفت راست آمده همین راه می ساختند میرزا ابراهیم سلطان

۱- زبده: سرخ، ۲- آ: شلیق را، ۳- آب مثل متن - بعدش در زبده + : از ایشان متوهم شدند

که نباید فتنه انگیزند و فروجه کنند مجموع را، ۴- در زبده نامش: بیر علی بسرد نیاز [دینار]

است، ۵- از روی آ، ۶- آیا این "رابط مشک" است که حمد الله مستوفی در زبده ص ۱۸۸ س ۱۵

ذکر می از روی آورد؛ ۷- زبده: بیر علی بسردینار، ۸- ک: تخریص، ۹- زبده: تا باز بجهت کشته

(به شیراز شدند) ۱۰- زبده: اشوب صدا، ۱۱- زبده: بقمه پروین و قبه جرخ برین رسید، ۱۲- زبده (۱۲۶):

از طر فین کشتش و کوشش بسیار کردند و مقاتله و مجادله بشمار افتاد تا بحدی رسید که امیرزاده ابراهیم سلطان بهادر

خداوند تعالی ملکه و سلطان را مجال توقف نماند عنان از میدان جنگ بر تافته متوجه جانب ابرقوه شد،

این معنی دریافت و عنان بجانب ابرقوه تافت* و شب بشیر از آمده والده خود
طولی آغا و از خزانه نقد* وجود برداشته تا ابرقوه جانی توقف نمود ، میرزا
بایقر صبح جمعه اواخر ربیع الاول بدر و از ه اصطخر شیر از آمد و تا چاشتگاه
(ورق ۳۷) سواره ایستاده چون شهر از بادشاه خالی بود سادات و قضات (۱۳۷)
و اکابر و کولیان بیرون آمده میرزا بایقرا را بشهر در آوردند و میرزا رستم
چون این خبر شنید میرزا اسکندر را که خمیر مایه فتنه بود بقتل رسانید و عَزَّ
مَنْ لَا یَمُوتُ] ،

ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب مملکت فارس کَرْت ثانی*

حضرت خاقان سعید چون خبر مخالفت میرزا بایقرا شنید رای عالم آرای
که مصباح ظلمت زدای و مفتاح جهان کشای بود در آینه تدبیر چنان مشاهده نمود
که پیش از آنکه او را قوتی پیدا شود دفع او کند امیر جلال الدین فیروز شاه را با سپاه
رز مخواه از راه بیابان یزد و فرمود که بمیرزا ابراهیم پیوسته در زالت خلل و ازاحت
علل کوشند و امیر غیاث الدین شاه ملک را بجانب ری فرستاد که

له آ: و از خزانه نقد راجب: از خزانه نقد: آ: و از خزانه نقد: —

در زبده از "و شب بشیر از" تا "در آوردند" را ندارد ، ۳۷ ک: کولیان ر مثل ص ۲۷۳ (۱) آ: ب:

مثل متن ، اک: کولیان ، ۳۷ از روی باب اک: ، ۳۷ اک: ممالک عراق و فارسی بعزم کشتانی الخ

در آبا و زبده کلمه "مملکت" را ندارد ، ۳۷ مضمون این سطور را در مطلع مختصر تر آورده است از زبده ،

۳۷ زبده: [بیابان] بروند و در ابرقوه بخندوم و مخدوم زاده عالمیان ابراهیم سلطان بهادر میوندند ، ۳۷ زبده: —

بأمره که در آن حدود اند محقق شود، و امیر شیخ لقمان بر لاس مقرر شد که لشکرهای
ختلان، و قندز (و) بقلان و آن نواحی را به اردوی اغلارساندا و در اندک
زمانی لشکر فراوان جمع آمدند بمیت

چو شد کار لشکر همه ساخت و زیشان دل شاه پرداخت
آنحضرت هفتم جمادی الاخری از دار السلطنه هرات نهضت فرمود بمیت
بشگیر هنگام بانگ خروس برآمد ز درگاه آوایی کوس
و در مزار بزرگوار شیخ الاسلام احمد جام قدس سره بعد از تقدیم آداب آن عالی
مقام از مردم امیر قرا یوسف جاسوسی گرفته احوال آن طرف معلوم شد،
و از سمرقند نوکر میرزا الخ بیگ رسیده عرضه داشت رسانید که محمد خان
پادشاه مغولستان دعوت حق را بلیک اجابت گفته بنیره خضر خواجه اغلن
نقش جهان پسر شمع جهان را بجای او نشانند،

و موکب منصور از نیشاپور عبور فرموده بحدود بسطام رسید،

له زبده: بر عقب جماعتی که پیشتر بجانب ری رفته اند روانه کرد، له زبده: را بجانب قتلان فرستاد که
لشکرهای آن نواحی جمع گردانیده باردوی، له از روی ق (۲۴)، له بعدش زبده: و بباقی
اطراف ممالک فرمانهای بدعوت عساکر صادر [صادر؟] فرموده، له زبده: بسیار با استعداد بشمار، له ک آت زبده،
الاخر، زبده: + ستمه شان عشره و ثمانیه، له زبده: نظم ز لشکر همه کشور آید بجوش زکیستی برآمد سرخرودش
له زبده: گاه خردش خروس زهر سومی داشت آواز، اک باب آ: گاه خردش الخ،
له در زبده (۲۶ ب)، گفته است که چون بمزار شیخ الاسلام احمد جام رسیدند "جاسوسی از قرا یوسف بدین
لشکر گرفتند بعد از تهدید و وعید اعتراف نمود احوال آن از و معلوم گشت" و هم در آن ایام نوکران امیرزاده
الخ بیگ رسیدند، له ک: در بجای در، له باب آ: اعلان زبده: برای نسب نامه اینبار که به
زبان آورده ۲۴۲، له بقول صاحب زبده در ثالث رجب المرجب "عرشه نیشاپور بغبار موکب" مکمل گردید،

وامیر علاء الدین علی که امیر سید علی کیا را از آمل و ساری بطریق خدمتگاری بدولت
ملازمت رسانید و بعنایت مخصوص شده جهت ترتیب لشکر بولایت خود رفت ،
وامیر حسن کیا از قلعه فیروزکوه بارودی همایون آمد و شرط خدمت بجای آورد ،
وامیر معصوم برادر امیر بسطام از طرف اردبیل رسید و احوال امیر قراپوسف
که در حوالی تبریز بود بعرض رسانید ،

فرمان جهانستان نفاذ یافت که امراء که در حدود ری اند متوجه طرف
شیراز شوند و قاصد بجانب ابرقوه رفت که جلال الدین فیروز شاه در رکاب
میرزا ابراهیم سلطان بصوب کوشک زرد روند [کذا] و با امراء که پیشتر رفته اند
پیوندند [کذا] و باتفاق عازم شیراز شوند ، لشکرها بموجب فرموده در قصر زرد
بهم پیوستند **بیت**

۱۰

برین گونه رفتند تا قصر زرد زگر و سپه جهان لاچورد

۱۰ در زبده فقط اینست که سید علی کیا آمد ، نه این که امیر علاء الدین او را آورد ، ۲۷ ق (ص ۲۷۷)

بعدهش + : کوکلتاش ، ۲۸ بعدش در زبده (۱۲۶۸) + : امیر اعظم امیر شاه ملک که پیشتر رفته بود در آن

ایام در حدود مازندران بود بجهت آنک زود تر بشکری که قبل از دوفته بودند پیوند اجازت خواسته در

مقدم رجب تحویل متوجه آن طرف گشت ، ۲۹ در میتم رجب (بقول صاحب زبده) ، ۳۰ در ششم

شعبان المعظم نوکر امیر منصور برادر بسطام از اردبیل بارودی همایون رسید (زبده ۲۹۸) ، ۳۱ بقول زبده

(۱۲۶۹) حضرت سلطنت شکاری مقرر فرمود (۱) که لشکری که متوجه شیراز گشته چون با صندان

رسند امیرزاده رستم بالشکری خود بدیشان ملحق گشته عازم شیراز شود ، پیشتر ایچی دگیر پیش ابراهیم

سلطان فرستاده بود که "امیر جلال الدین فیروز شاه و لشکر آن جانب متوجه شوند و باتفاق عازم شیراز گردند

بر موجب آنک بوقت رسیدن باقی لشکر" "مقام کوشک زرد بیکدیگر ملحق شوند و باتفاق عازم شیراز گردند"

۳۲ : جانب ، آ مثل متن ، ۳۳ رگ به لیسترنج ص ۲۸۲ ،

چون میرزا بایقرا خبر توجیه لشکر داشتید در مضیق تفکر و طریق تحیر سرگردان
گردید اما بشیوه تجلد خود را می داشت و باندیشه خیال محال می پنداشت
که موکب منصور بخود عزیمت نفرمود و آوازه آمدن آنحضرت جهت بیم او
خواهد بود چون میرزا ابراهیم سلطان با لشکرهای جهان بحوالی شیراز آمد
میرزا بایقرا چهار دیوار حصار ملجأ و گریزگاه و مأمن و پناه ساخت و موکب منصور
از راه قم و کاشان بمیت و کیم شعبان باصفهان رسید، و در آن مقام قاصد
میرزا ابراهیم سلطان عرضه داشت رسانید که میرزا بایقرا در شیراز است،
آنحضرت از استماع این خبر عزیمت پادشاهانه در حرکت آورده از موضع دشت
هیار برسم ایغار برسمند باد رفتار | سوار شد با سپاه نصرت برمین و لشکر ظفر
بریسار، ثالث رمضان اعلام فتح پیکر و چتر قرخ اختر از افق آسمان ابر طالع شده
بظاهر شیراز رسید و در فضاء جانفرا میدان سعادت سر پرده دولت باز کشید
چون میرزا بایقرا از وصول آیات ظفر آیات خبر یافت دانست که اختر شب تاب
تاب آفتاب عالم تاب ندارد بیت

(۳۶۰ ب)

۱۰

دانشیدن ماه چندان بود که خورشید تابنده پنهان بود
در حال بی نظم امور و فافتاد ترتیب اسباب سحیح نوکر خود قشلاق را

شبه زبده: فروماند، شبه بعدش زبده: و امیرزاده رستم و امیرجلال الدین فیروز شاه، سکه ک: بلخا، سکه در زبده (۲۶۹) گفته
است که این موکب در ۹ شعبان بظاهر قم و در ۱۴ شعبان در بلده کاشان رسید و در ۲۱ شعبان باصفهان، شبه زبده (۲۶۹) ب:
میآ، ق (ص ۲۴۸): دست میآ، بقول صاحب زبده (ص ۱۸۵) دیه هیار سرحد ملک فارس است و از دوتا اصفهان هشت
فرسنگ است، شبه آ، شبه زبده:، شبه در زبده (ص ۱۱۴ س ۲) دروازه سعادت شیراز مذکور است بظاهر آن دروازه
روی بمیدان سعادت داشته باشد (در زبده این میدان مذکور نیست ق مثل متن)، شبه در زبده بعدش: + بشیر و کفن
گرفته، شبه ق (ص ۲۴۹): Kaschoklawake، زبده (۲۴۰) مثل متن،

پیش شاهزاده جوان بخت غیاث الدین میرزا بالینغر فرستاده طلب شفاعت نمود^{له}
 که من بنده ام تاجه فرمان دی و گرتیج بر تار کم می نمی*
 شاهزاده متمسک او مبذول فرموده بعرض حضرت اعلیٰ رسانید که امثال این افعال
 از بایقرادلیج و شینج است اما تا عاصی ترکب معاصی نشود و مجرم بر جریم*
 اصرار نماید آئینه عفو فروغ ندهد و پیکر احسان در معرض استخوان نیاید، اکنون
 اگر اجازت باشد اورا با تیج و کفن بدرگاه عالمینا آورم تا منشور من عجل
 مِنْكُمْ سُوءَ بَعْثَالَةٍ شَرَّ تَابٍ مِنْ بَعْدِهِ بِتَوْقِيعٍ فَإِنَّ اللَّهَ عَفُوٌّ رَحِيمٌ*
 موشح گردد، آنحضرت شفاعت فرزند سعادتمند قبول فرمود، و میرزا بایقرادشبه
 شنبه پنجم رمضان شرمسار و خجل از شیرازی بیرون آمده شرف دستبوس یافت و
 آنحضرت ذیل عفو بر زلت او پوشیده از گذشته درگذشت، و غیر از دوسه تن ۱۰
 که از برای صلاح عام بیانشا خاص شدند، هیچ آفریده بامری مؤاخذه نگشت
 و چشم عنایت بر اهالی آن مملکت گذاشت و شعار استشار ع
 از چهره روزگار ایشان برداشت

له زبده نظم :- بامید عفو جهان بادشاه (اصل : عفو کرم) بجای عفو) مصراع ثانی ندارد [

بشیمانم از کار کردار خود درین داورها زمن بودید [بد]

قضای خداوند بروردگار چنین بود ای خسرو تاجدار

کنون بنده ام الخ اگر الخ

نه پیچم سراز حکم فرمان شاه چو شش کشتی [کشتنی] را بنجشد کناه

له زبده : اصدا فعل قبیح - در دوسه سطور آینده صاحب مطلع انتخاب فقرات متفرقه زبده درین فصل کرده و اسلوب کلام تغییر داده

له قرآن مجید (سوره الانعام) ۵۴، که تمته آیه شریفه : وَاَصْلَحْ فَإِنَّ اللَّهَ عَفُوٌّ رَحِيمٌ زبده : واصلح را دارد، له زبده : عفا الله

عما سلف - رجای قرائن الله الخ که در قرآن مجید (سوره النحل) ۶۱ آمده است، له زبده - شک با آنک : ذلت، له فقط آ : بیاساق

ذکر حالاتی که بعد از واقعه میرزا بایقرا وقوع یافت

چون خاطر حضرت اعلا از قضیه میرزا بایقرا فراغی یافت و او نیز از غایت انفعال مجال ملازمت نداشت و گذاشتن او در آن ممالک محل اعتماد نبود و رای عالی چنان اقتضا فرمود که او را بطرف قندهار و گرمسیر فرستاد تا به امیرزاقید و مصاحب باشد و خدمتش را بمحمدی سپرده روان داشت و موکب عالی بدارالملک شیراز درآمد و فرمان قضا مضافاً نافرذ شد که عطاء امراء بالشکرها که در عهده اهتمام ایشانست بعلفخوار بباروند، امیر یادگار شاه ارلاک و امیر نوشیروان برلاس بالشکرها بربارنغار بطرف قلعه سفید و شولستان رفتند و امیر شاهملک با تومانها بربارنغار بجانب شبانکاره روان شدند و میرزا رستم عازم اصفهان گشت ،

و آنحضرت بلده فرخنده شیراز محل اقامت ساخت ، و بمصالح مملکت پرداخته مفسدان را برانداخت و اساس سلطنت فارس که سمت اندراس یافته بود بار دیگر بعدل شامل آنحضرت معمور شد ، و امراء لرستان و شولستان ع بدرگاه عالمپناه آمدند

و ملک گرگین از ولایت لار و ناحیت دریا با* اصرام کعبه آمال بسته بشرف قبله اقبال مشرف شد و پیشکشهای پادشاهانه بموقف عرض رسانید و محل قبول یافت ،

له زبده (۲۴۱ ب) : دران حدود وقوع پیوست ، له آ : فاطر خطیر ، له زبده بعدش + : و مردم بدین

شریفتند انکیز بسیار ، له نسبش این طور است : قید و بن پیر محمد بن جهانگیر بن تیمور ، له زبده : مفاد ،

له زبده : امرای هزارجات و تومنات و قشونات ، له برای این کلمه رکب به ق ص ۲۸۰ ح ۱۱ له زبده : تومنات

له رکب به لیسترنج ص ۲۶۴ ، له زبده بعدش + : و دارا بکرد ، له زبده — ،

و آنحضرت همه را انعام و اکرام فرموده با و طان و بلدان ایشان اجازت
مراجعت نمود*،

و آنحضرت پیشتر ایچی بجانب شوثر فرستاده بود و سلطان اوس بن شاه
ولد بن شاهزاده شیخ علی بن سلطان اوس را استمالت داده و او فرستاده را مخیر
و کرم داشته و قاصد همراه ساخته، بشیر از آمدند، و حضرت اعلی ایچی را رعایت
فرموده رخصت معاودت (ورق ۳۰۸) نمود، و باقی ماه مبارک رمضان ۱۳۰۸
در دارالملك شیراز گذرانید و هلال قرخ فالن شوال بفروغ عالم افروز جهان را
منور گردانید بیت

روز طرب رخ نمود روزه پایان رسید

۱۰ رایت سلطان عید بر سر میدان رسید
و آنحضرت جهت اقامت حلوۃ عید عزیمت مصطفی فرمود بیت
خوشا نسیم مصلا و آب رکن آباد غریب را وطن خویش می برد از یاد
الاهی شیراز بزبان نیاز با هزار اعزاز میگفتند* قطعه

له در زبده (۲۴۲ ب) + : و مرآت و حرارت زغبی که در سیم قلب و مذاق روی ایشان در قبضه امیرزاده با یقرا

منگن گشته بود بجلاب و تحم و کشاکش رحمت و رافت اذالت آن لازم شمرده تا مطمئن و مستظهر گشته با و طان

و بلدان خود مراجعت نمودند

له رکت به لین پول ص ۲۴۸ ، له زبده : ایچی

له بعدش زبده + : اظهار ادغان [اذعان] و انقیاد نموده طریقه خدمت و تواضع مرعی داشته

با خدمت و پیشکشی مناسب در بلده شیراز بجل عرض رسید ، له آ : عنایت ،

اکت : عنایت و رعایت ، له فقط آ — له زبده (۲۴۳ ب) : الاهی شیراز

در آن صورت و شوکت و عظمت تحیر میبایست ، از یکی وجود میبایست فریاد و آشوب بخرگاه جبرخ زری کلاه رسیدند

دکذا زبان بدعا و ثنا گشاده گفتند

طلوع کوکبه عید بر تو میمون باد / که هست طلعت تو بر جهانیا میمون
مخالفت تو چو ماه از محاق در کم و کاست / ولیک است تو چون هلال و زافزون

ذکر سیورغال فرمودن بعضی ممالک عراق عجم بجانب

امیر اعظم الیاسخواجه بهادر

چون ممالک عراق عجم بار دیگر ع

تعلق بدیوان اعلیٰ گرفت

حضرت خاقان سعید در هر ولایت سرداری که رعایا در کف رعایت و برایا
در پناه حمایت او توانستند بود تعیین فرمود، نوین اعظم و رستم روز رزم
امیر مبارزالدین الیاسخواجه بهادر را بامارت مملکت قم و کاشان و رمی و رستمدار
تا حدود گیلان باز داشت و زمام تمام ممالک آن ولایات بقبضه عدالت و
شجاعت او باز گذاشت و فرمان اعلیٰ نفاذ یافت که اموال و متوجهات آن ولایات

له زبده: تفویض ممالک قم و کاشان با توابع و مضافات آن بامیر اعظم اک: اکثر بجای بعضی، عراق ر بجای عراق

عجم، مبارزالدین الیاسخواجه (بجای الیاسخواجه) له بعدش در زبده + : امیر شیخ علی، له زبده (۲۷۳ ب): اجدر

از قدیم شرائط و استشارات و استخارت نوین، له زبده : حاتم کاه بزم امیر الیاسخواجه بهادر بن شیخ علی بهادر

له زبده بعدش + : با توابع و لواحق آن

له زبده: کهلانات باجگلی مضافات و منسوبات از شکران و عامه رعایا [رعایا] و اصناف طبقات

از [ا] عراب و تراکه و لوج و فلج و صحرانشینان از [ا] ایل بدو و حضرت کفایت و حمایت او تفویض

کرد و مال و معاملات آن مواضع در وجه ارزاق عساکری که ملازم او باشند صرف نمایند

در وجه اخراجات لشکرها که ملازم او باشند صرف نماید* و در تمهید معدلت
و تشیید مرحمت که موجب نیکنامی دنیا و آخرتست تقصیر جایز ندارد و مقاصد
خلاق را علی تفاوت درجات بحصول موصول داشته از ملاحظه انزال الناس
مناذلهم طرفه العینی غافل نباشد و از صلاح و فساد و ضبط ممالک و حفظ
مسالك بقدر قدرت خبردار بوده پیوسته قاصدان جهت اخبار [و استخبار]
بدرگاه فلک اقتدار فرستد و در استمالت رعیت و آبادانی ولایت و ترغیب
زراعت و تخریص عمارت اهتمام تمام بجای آورد و در قهر مفسدان و قمع شریران

لای زبده: از لوازم در زبده (۱۲۷۴) افزوده است که طوایف شتم و متجنده را رعایت و مراعات

و لواخت بواجب لازم دادند و در آفات اثبات و اطلاق و اعطاء اتفاق و اسفراص [استقراض] و لشکر
و استکشاف کثرت و کیفیت شماره و تفحص صدقات و مزارجات بنفس خود قیام نماید و آنان را که در خدمتی آثار مرضیه
بظهور رسانند بانعام و تربیت یعنی (ترجیب و زیادتى) موجب و اقطاع مخصوص گردانند همچنان بر مقصران بعد
از تحقیق خیانت و [ر] اقامت مراسم خدمتگاری و الزام حجت و وضوح نیت و تومیدی از اساس رشد
عکم بسیارست براند، ثغور و سرحد بگردان معتمد و گزیده و دلیران عاقل کار دیده معهود دارد و در حفظ راهها اهتمام
تمام بتقدیم رساند و پیوسته بحزم و احتیاط زندگانی کند و از فسادات موصوف قبل الوقوع با تمهید اسباب دفع و
امداد موجبات تلفی و تدارک آن قیام نماید و پیوسته منهبان و جاسوسان ببلادر روان گرداند و سله از روی آئینه زبده (۱۲۷۵): فرمان
قضای مضایفا که (۹) سکان آن مواضع امر او و زراد و مشکب و دماقین و ارباب و اهل و متوطنان از اهل بدو [و] و بر و اعلا
و تراکه و صحرانشینان و غیر هم آنست که امیر مشارالیه را حاکم و آمر و نامی [نامی] خویش داند و سلامت و آمان [امان] در مطاوعت
فرمان او شناسد [بعدش گفته است که دیهات اعمال بگماشتگان او باز گردند و رفع مشکلات از ایشان طلبند خصوصاً جمعی لشکریان که در آن
مدد متوطن اند] و امر و نواهی او را مطاوعت نمایند و مال و متوجهات و یوانی براه و نشان قیاب و گذارد [ادگه دارند] و از
مقتضی فرمان او تجاوز و عدول بجا نزنند و در قهر مفسدان و قمع شریران طریق متابعت و موافقت او سپرند [بعدش گفته است
که موجب مثل بروند و از فرمان او عدول نجویند] تا مرضی الاثر و محمود الخیر باشند

سعی بلیغ نماید تا مرضی الاثر و محمود الخیر باشد ع
در همه عالم به ازینگی نباشد هیچ کار

ذکر عزیمت سلطان آفاق بعزم زیارت حضرت شیخ مرشد ابوالحسن

برار باب الباب چون فروغ آفتاب عالم تاب واضح است و بر کبیر
و صغیر چون پر تو خورشید جهانگیر لایح که تحصیل سعادات دارین و تکمیل مرادات
منزلهین بوسیله محبت اولیاء دین و ذریه ارادت اصحاب یقین تواند بود
بنابر آن حضرت خاقان سعید عزیمت زیارت حضرت قدس منزلت عرش منقبت
قطب آسمان ولایت، مهر سپهر هدایت، مرشد الخلق الی الحق شعر

سمعی خلیل الله مرشد خلقه رشید بنور الله نور قیومه
توسل ارباب الهدایه بابه و مخزن اسرار الولایه صدده
فان رمت اصحاب المنی بوسیله الا انما خیر الوسائل نذرده
مقرب حضرت الخلاق قطب الافاق، شیخ المرشد ابوالحسن ابراهیم قدس
سره العزیز و فیضه العظیم بیت
حدیث قبه زرین رواق سیمین طاق

کتابه ایست برایوان شیخ ابوالحسن*

له بعدش آ+ : قدس سره ، آک+ : بجانب کازرون و بعد از معاذ و نفوس ملکه (۹) ، زبده + :

کازرونی له کت: بدره ، بیت: ندره ، له در زمره ص ۱۲۶ س ۱۱ وی را " ابوالحسن بن ابراهیم بن شهریار

کازرونی " نوشته است و فاش در ۴۲۴ واقع شد (فارسی نامه ناصری ۲: ۲۴۹) ، له آبا بیت - ،

شعر

ثَلَاثَةُ تَشَوُّقٍ الدُّنْيَا بِجَهَنَّمِهَا شَمْسُ الضُّحَى دَاوُدَ اسْحَقُ وَالْقَمَرُ*

فرمود، و چون بدان مزار متبرک و مرقد مبارک که بحقیقت مقصد دعوات مقبوله و مهبط برکات مأموله است رسید جبین اخلاص و اعتقاد بر آستان فلک نهاد نهاد و شرائط تجلیل و تقبیل* و مایکون من هذا القبیل بتقدیم رسانید | (۳۸ ب)
و مجاوران و ساکنان را بفضل انعام و بذل اکرام خوشوقت گردانیده، و هنگام مراجعت بزیارت آفتاب فلک هدایت و مرکز دایره ولایت سیدی داوود قدس سره فرمود، و شرف تقبیل خرقه بهترین عالم صلی الله علیه و آله و سلم دریافت، و بمجموع زیارات و مشاهد بزرگان کازرون رفته استمداد نمود و از راه کول بجانب شیراز عود نمود،

۱۰

و عنایت آنحضرت باردگیر سلطنت مملکت فارس را بفرزند سعادتمند میرزا ابراهیم سلطان ارزانی داشت، و ایالت تختگاه سلیمانی را بحسن معدلت او باز گذاشت و بطریق نصیحت بر زبان شفقت راند که: اگر زمانه چشم زخمی رساند شاید که حسن حکمت الهی در آن باشد و شاید که چو و ابینی خیر تو درین باشد

تا از خواب غفلت بیدار شده عواقب امور بحشمت بصیرت بیند و پشت بسند اتفاقات دولت که مانند زیارت طیف و سحابه صیفت است باز نهند،

له فقط آباء، له ک: مقدم، زبده: مصدراً مثل متن، له زبده: فلک اشتباه که زبده: تنظیم و تجلیل، له زبده: مراجعت از کازرون، له زبده (۲۷۶ ب): شیخ خرد، له زبده: —، له در زبده ص ۱۸۷ منازل راه شیراز تا کازرون شمرده است و کول در آن نیست، در سیرت شیخ ص ۲۶۷ بحیره مؤید مذکور است که راه مذکور قریب از آن می گذرد، شاید آن مراد باشد، در فرهنگ آنندراج ۲: ۱۵۱، کول یعنی حوضی را بگیر آمده است ۹۷ و دیگر نسخ: سلیمان، له این تقریر بلفظ مطابق زبده نیست له آ، دران

از واقعه زمان و حادثه آسمان نشیند ع

مشو غافل که نتوان شد ز مکر آسمان امین

شکر است تعالی که بذات بمیشال^۱ فرزندی طول الله عمره از نوا یب زمان و
مکاره حدشان آسیمی نرسید و طایفه که هوا جس خذلان و وساوس شیطان
در ایشان متمکن بود جزای اعمال دیدند و سزای افعال کشیدند و حالا اختیاراً
و اضطراراً سر بر خط عبودیت دارند*، بعد ازین رجا بفضل الهی و اثنی است
که هر روز رایات دولت عالی تر و آیات نصرت متوالی تر باشد، باید که
صورت التحظیم لامر الله^۲ بر صفحه خاطر نگاشته و معنی والشفقة علی خلق الله
مرعی داشته بمقتضی آن عمل نماید،

و آنحضرت اصول و اعیان آن مملکت را تربیت و عنایت فرمود و
۱۰ کار مملکت فارس شارکماکان و الغنائم^۳ زیاده اما بعضی اهل و متوطنان
فارس بسبب آن فتنه پایمال قضا و قدر و دست فرسای خوف و خطر
گشتند و اعلام عالمستان بتائید ملک مستعان از تختگاه سلیمان علیه السلام
عازم دارالامان کرمان شد

ذکر نهضت موبک ظفر نشان بجانب مملکت کرمان

حضرت خاقان سعید در آن زمان که عربیت تسخیر مملکت فارس میفرمود*

له زبده: حادثه   له زبده: واقعه   له آوزبده: بنی همال   له زبده: در بقعه طاعت

آند و سریر (سر بر خط)   له زبده: امداد   له کت: الامر لک   له کت: بمقتضا

له کت: صان، آتب مثل متن   له زبده: والغنائم زیاده   له آ، دارالامان (جای مملکت)

با آک بتب: ولایت، له زبده: رایات همایون حضرت سلطنت شعاری، . . . بهالک فارس در آمد

نشانی بجانب کرمان پیش سلطان اولی بن امیراید کو برلاس ارسال نمود مضمون آنکه
 هر که اسعادت جاودانی مساعدت نماید و عنایت ربانی نشان
 فرمان برداری او را بتوقیع آدلی الامر منکم موضح فرماید بر عامه خلایق واجب
 است که احرام خدمت او بسته روی بحریم اخلاص نهند، و دست در
 فترک اطاعت او زده عنان بقبضه ارادت او دهند، بتخصیص کسانی که
 بسوابق مرضی مستظهر بوده آبا و اجداد ایشان در وظایف خدمتکاری
 این خاندان آثار ید بیضا نموده اند و درجه بلند منصب بزرگ یافت، عنی
 جناب برادری که بواسطه تربیت و عنایت ماورثند امارت متمکن است،
 و توقع و چشم داشت از طیب اعراق و کرم اخلاق آنست که چون بر
 مضمون مفاوضه واقف گردد و بی توقف و تفکر و تردد بدین جانب حرکت
 فرماید، چند کثرت مکتوب نوشته و استدعا نموده اثر اجابت پیدانشد،
 مانع آن نهضت مبارک معلوم نیست، اگر شرایط اخلاص و طاعت داری
 بجای آورد و داعی همت ملکانه و مساعی مکرمت شاهانه بنابر قضیه من جاء
 بالحسنة فله عشر امثالها در تقرب و ترجیب اثر ثمره اخلاص

له آیت آت زبده: او کوله مضمون نشان در مطلع بازبده بحرفه مطابق نیست،

له زبده: مثال طاعت داری و فرمان برداری له کت: اولو آمل متن، زبده: واولی

له زبده: پای در حریم له زبده: بحمل متن دولت او تنگ جویند له زبده: و حال اطلاق و خلف

صدق اعنی الخ له فقط: مسکن، زبده: مثل متن، له فقط کت: اغراق له با کت ب ب له زبده: خود در بزرگ

خاص و عام را مقرر و منصور [منصور] است که ادا کردم و اعدا نعم در حق او زیادت اناست که در حق امثال او اقرار (قرآن)

و اگر شرایط له کت: بغایز قضیه، زبده: له قرآن مجید ۶ (سوره انعام: ۱۶۱) له زبده، بر له زبده: ترجیب

و اکرام و انعام و آثار ثمره اخلاص و فر سعادت اختصاص ظاهر گرداند، ک: کرد و (بجای گرداند)،

(۱۳۰۹) و فر سعادت اختصاص ظاہر گردانند، و اگر از ربقہ طاعتداری (ورق ۳۹) سر تافتہ عصیان ادباً و ادباً و ریافتہ باشد و سوابق حقوق بلوا حق عقوق تبدیل نماید ہر آئینہ بموجب حکم ذالک بما قد مت آید یک کمرہ بواعث سیاست در تحریک او تحریک دادہ آید، بحمد اللہ قدرت مراعات و قوت مکافات حاصل است،

چون ایچی کرمان رسید و از احوال سلطان اوسین تفرس نمود معلوم کرد کہ خاطر آمدن ندارد، و ایچی باز آمدہ عذر معلول کہ در تاخیر توجہ گفتہ بود بعرض رسانید، و چون جواب نہ بر وفق صواب بود و در وقت فتح اصفہان کہ اورا طلبیدہ بودند نیز تقاعد نمودہ بود این عذر نامسموع ضمیمہ آن شد و مزاج ہمایون متغیر گشتہ آتش غضب اشتعال یافت و عنان اہتمام بصوب انتقام والی کرمان تافت، و والدہ و نوکران اورا کہ خدمتی علی الرسم آوردہ بودند قید فرمود، و عساکر و ریا موج انجم فوج بجانب کرمان عزیمت نمود بیت

سحر گہ ہنگام بانگ خروس نہادند بر کوہ پیل کوس

۱۳۰۹ زبده: روز کار ۱۳۰۹ زبده: حقوق مقابلہ (۹) را بکفران و حقوق [عقوق] مقابلہ روا دارد ۱۳۰۹ زبده: ایڈیٹیم - برای

این آئینہ شریفہ رکت بہ قرآن مجید (سورہ انفال) ۵۳: ۱۳۰۹ کت: تحریر، تصحیح از روی زبده، ۱۳۰۹ کت: ۱۳۰۹

۱۳۰۹ زبده: فالما شیکش و خدمتی علی الرسم ترتیب داد و صاحب جمعی از نوکران بردست والدہ خود فرستادہ است چون جواب

۱۳۰۹ زبده (۲۲۷۹) بدش: فرمود کہ چنداں بخوار با مشلہ و مکاتبات بالواریع لفایح و مفردن با عناف مواعظ تنبیہ و

تخذیر نمودیم نافع نیامد و جز اصرار بر لجاجت و استمرار بر شر است جوانی [جوانی] نداد با احتیاط لشکر و تربیت [ترتیب]

ساز و سلاح فرمود، ۱۳۰۹ زبده: نظم: - بحر می کہ گردش صبا در نیاید [نیاید؟] - بحشی [بحشی] کہ روی زمین بر شاہد

سر [شعر؟] سحر گہ الخ تہن با سب اندر آورد بای - بخنید چون باد لشکری [لشکر] زجانی

اعلام ظفر پیکر و چتر فرخ اختر از دارالملک شیراز در اهتزاز آمده بنواحی سیرجان رسید، و آنحضرت بزیارت مرقد منور و مشهد معطر شاه شجاع کرمانی که جلوه گاه طاووسان بساتین انس و تذروان ریاض قدس است فرموده شرایط زیارت بجای آورد، و میل نظاره قلعه سیرجان کرد و آن قلعه ایست که کاتبان دیوان ایوان نیلوفری بخامه خورشید خاوری گویا برکتاً به آن نوشته اند که بیت

فلک را این سرفرازی از آنست که برجی از حصار سیرجانست
درین اثنا مرتضیٰ اعظم و شیخ الاسلام معظم امیر سید شمس الدین بی
قدس سره از طرف کرمان آمد و آنحضرت جناب مشاؤون الیه را اکرام و احترام فرمود، خدمت سید زبان بشفاعت^۹ اَنْ تُعَدَّ بِهِمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ کُشَادَه

له در زبده افزوده است که هر یک از امراء بطرفی از اطراف کرمان نامزد فرموده اند در زبده ص ۱۲۰
ص ۱۰ می گوید که مزار این ولید در گواشیر است که همان برد سیریا کرمان است، (در کتاب بیست و پنج ص ۳۰)
و غیر سیرجان، سه زبده: سراج فرس [سراج قدس] سه زبده: ریاض کبریا بی سربستان انس سه در زبده
بجایش گفته است که عنان عزیمت بصوب تسخیر و تدبیر ساکنان و متحصنان قلعه سیرجان (که چنین است و چنان است)
معطوف گردانید و بفکر تفتیق آلات محاصره از جنس [چسب] و مخنق و عراوه و امثال ذالک مشغول گشته که از جوانب اطراف
پیرامون حصار درآیند و بعد بیتی که درج مطلع است افزوده: هوایش غیرت فردوس اعلا: زمینش جفت طاق آسات
افواج تموری سه سال متعل این قلعه را محاصره بودند بالاخر چون بجز کوه لوال و شش کس دیگر کسی زنده نماند محصورین قلعه را بدیدند
(یزدی: ۱۸۰ و ۸۵) سه آ: مرتضیٰ، در زبده (۲۸۰) گفته است که وی میشدانی سالکان طریقی معرفت و
هدایت مقتدای ارباب در رایت [درایت] بود و از مشایخ مشایخ روزگار سه آ: سه در زبده گفته که
همیشه حوائج منیر نیز آن حضرت از روی اعتقاد بر خلوص محبت و تاکید نمودت سادات و مشایخ و ارباب زهد
و تقویٰ را صاحب علم و فتویٰ منظوم است^۹ قرآن مجید (سوره المائده): ۱۱۸

تقبل نمود که اگر آنحضرت لشکر را از خرابی منع فرمایند و عنان عربیت بجانب خراسان
انعطاف فرمایند جناب سید سلطان اویس اشاء ام آبی بدار السلطنة هراة آرد آنحضرت بآنکه
از سلطان اویس رنجیده بود شفاعت آن بزرگ رو نفرمود و حکم همایون نافذ شد که
لشکر خرابی نکند و امراء که بتاخت جبرفت و گرمسیرات رفته بودند باز آیند ،
و مویکب ظفر نشان بجانب ممالک خراسان مراجعت نمود ،

وقایع سده تسع عشر (۱۰)

ذکر معاودت از ولایت کرمان بصوب مملکت خراسان

چون قضیه کرمان بتوسط مرتضاء اعظم سید شمس الدین و وعده آمدن
سلطان اویس موقوف شد حضرت خاقان سعید از قضیه سیرجان براه بیابان
عازم خراسان گشت و ولایت قهستان از یمن مقدم خاقان گیتی ستان رشک
روضه رضوان آمد و اهل خراسان چندان نشاط و انبساط نمودند ع

که زبان وصف آن نیارود کرد

و اکابر و اصاغر و قوی و ضعیف و و ضعیف و شریف و کبیر و صغیر و برنا و پیر
بهزار زبان میگفتند بیت

منت خدایا که بتن جان رسید باز	جانرا رسید مشرده که جانان رسید باز
سر و سهی که از چمن ملک رفته بود	سوی چمن چمان و خرامان رسید باز
یعنی معین دولت و دین خسرو زمان	از ملک فارس سوی خراسان رسید باز

له اکت: خرابی حوالی کرمان آه آه فرایید ، آه آه نماید ، آه زبده ، نفس ، آه زبده ،

و آن حضرت او اسط محترم در دار السلطنه به راه نزول اجلال فرمود، و اهل آن
بلده را بحسن عنایت و لطف عاطفت رعایت نمود،

ذکر میرزا امیرک احمد و میرزا ایلنکیر و فکر فاسد و

تدبیر کاسد ایشان

میرزا امیرک احمد بن میرزا عمر شیخ که در نواحی اندکان عصبیان
میرزا الخ بیگ کورگان نموده امراء را بقتل آورد و بجانب کاشغر رفته بود
و حضرت خاقان سعید رعایت صلته رحم نمود و استمالت نامه فرستاده او را طلب
فرمود، چنانچه شرح آن گذشت، درین اثنا بدار السلطنه به راه آمده بشرف
ملازمت مشرف گشت، و او با میرزا ایلنکیر بن میرزا ابابکر مصاحب شده
صبح و شام بشرب مدام مشغول بودند و جمعی نوکران فتان تخیلات سلطنت

له آب: حلال، دیگر نخ مثل تن، ۳۵ بک: میرک، ۳۵ آ: اینکر، بک: ایلنکیر، اک: ایلنکیر،
بمثل متن، ۳۵ زبده: امیرزاده، ۳۵ رکت بر ص ۳۰، ک: گذشت و درین اثنا ۳۵ در زبده
(۲۸۲) گفته است که حضرت سلطنت شعاری ذکر خلاف و عصبیان او را بر طاق نسیان نهاد و با
روی او نیارود و او را بجل مرموق فردا آورد بد قاعده ملازمت بادشاه حاضر شد و زیر که شاهزادگان
نوفرد محترم می نشست بعد از چند گاه با میرزا ایلنکیر مصاحب شده، با یکدیگر معاشرت مشغول می گشتند تا
ببیب خبث "ضمیر" فکرهای فاسد بدماغ راه دادند و جمعی مصاحبان و نوکران فتان فسادجویی لازم گردانیدند
تا افکار فاسده و افعال ذمیه و تخیلات سلطنت و تسویمات شیطنت که قتل و سفک محمول آن باشد از ایشان
بسامع علیه رسانیدند، حضرت بادشاه تحقیق فرمودند معلوم شد که ذکر نقدی و فکر غدری در میان داشتند —
۳: ایلنکر (بجای ایلنکیر)، باب اک مثل متن — ک: بهرح (بجای شرح)،

و تسویات شیطنت در خواطر ایشان نشانند و شرح قضیہ بمسامع علیہ رسید
 در اثنای این حال وجست و جوی این مقال از پیش میرزا قید و
 تعرض داشت رسید مضمون آنکه : میرزا بایقرا طایفه ہتاک سفاک
 با خود متفق ساخته قصد میرزا قید و کرد و او [بزرگوار او وقوف یافته میرزا
 بایقرا گرفت و مفتنان را بعالم عدم فرستاد و میرزا بایقرا در سلاسل
 و اغلال موقوف اشارت آنحضرت [است] ،

امراء کما مکار و نواب نادار بموقف عرض رسانیدند کہ حقیقت
 اقرب الاقارب [عقرب] العقارب ظاہر شد و قباتح افعال و فضاتح
 اعمال شاہزادگان از حد تجاوز نمود ، ہر چند ایشان را کاری دست
 نمیدہد اما مترصد فتنہ اند مباد کہ ناگاہ چشم زخمی رسد کہ تدارک آن ممکن
 نباشد و بعد ازین بر ایشان اعتماد نہاند ، و واجب است کہ تأدیب
 ایشان چنان واقع شود کہ مردم دور بین را دیدہ عبرت در آن حیران
 ماند چہ کفران نعمت و نسیان تربیت سبب انہدام قصر حیانتست و
 موجب انہزام خیل ثبات ، آنحضرت با وجود این حالات شفقت نموده
 فرمود کہ میرزا امیرک احمد متوجہ خانہ کعبہ شود و میرزا بایقرا [ا] ز آب
 سند گذرد و در ممالک ہند ہر جا خواہد باشد و میرزا الینکیر* را در کشتی نشاندد

لے عبارتیں را کہ نقل ہیں محدود است فقط در کہ ندارد ، از روی آن نوشتہ شد ، لے زبدہ : قاصدی
 رسید و معروض کرد اینکہ لے آ ب آب اک - لے ک ب - لے فقط ک - ،

لے ک : وعدہ : عد ، اک - ، زبدہ : اعضا [اغضا] و اغاض لے بآ آ - ، لے زبدہ - ،

لے زبدہ : بگذرانند لے آ : الینکیر ، اک : الینکیر ، دیگر نسخ مثل متن ، زبدہ : الینکیر بگذار

تا بخت و طالعش بکجا سر بر آورد
 هر یک را چند نوکر ملازم ساخته از حد و مالک محروم بیرون بردند ع
 رفتند چنان که آمدن نیست دگر

ذکر جلوس شاهزاده عالمیان غیاث الدین میرزا

بایسنغر بهادر برمسند دیوان*

حضرت خاقان سعید بیت

نوباوه بارغ بادشاهی گلدسته گلشن الہی

غیاث الدولہ والدین میرزا بایسنغر را کہ خاطر نقادش مخزن اسرار دانش
 و ضمیر وقادش مطلع انوار آفرینش بود فرمود کہ در دیوان اعلیٰ نشیند بیت

بفریاد فریاد خواہان رسد بداد دل داد خواہان رسد

شاهزادہ ستودہ ذات پسندیدہ صفات چون روح منور و عقل مصور
 انسر فرخندگی بر سر و قباء زمیندگی در بر سریر دیوان را بفر مقدم مزین
 گردانید و مہمات عالمیان را بمقتضاء عدالت بفیصل می رسانید گاہ باستماع
 قضایا و دعاوی رعایا کہ ودایع حضرت عزت اند بموجب کَلِّکُمْ دَاعٍ وَ
 کَلِّکُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِیَّتِهِ مشغول گشتہ بنقض فَاَحْکُمْ بَیْنَ النَّاسِ بِاَلْحَقِّ
 حکم میفرمود و گاہ بنظر غضب در حال ظالمان جفا کار نگاہ کردہ

لے زندہ: زکجا لے زندہ: گردانید کہ مصاحب باشند تا ادام کہ از حدود سے زندہ: روندہ:

لے زندہ: ذکر دیوان نشستن حضرت مخدوم و مخدوم زادہ جهان و جہانیاں بایسنغر بہادر خان خلد اسد ملکہ

ہے آ (در بخ دیگر): بغور لے فقط آ: داری: لے قرآن مجید ۳ (سورہ ص): ۲۵: سے نقطہ اکٹہ:

بفرموده ^۱ و لَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ عمل مینمود، و در دیوان خاقان کامگار
روز بار بر زمین و یسار ملوک نامدار و دانا یان روزگار کمر انقیاد بسته ایستاده
بودند و گوش هوش باستماع فرمان نهاده بدل و جان امتثال آن
می نمودند ^۲ قطعه

ز بس هجوم سلاطین چنان شدست دَرش
که آفتاب بصد حیل یابد آنجا بار
کسی گمان نبرد در جهان بانصافش
که بردلی رسد از گردش سپهر آزار

آدن امیر شمس الدین بمی قدس سره *

جناب سیادت آب امیر شمس الدین بمی که قضیت ^۱ سلطان اوین
ابن امیر ایدکو را متعهد شده بود از جانب کرمان بدار السلطنه هراة (ورق ۳۱۰)
آمد و بعرض همایون رسانید که سلطان اوین موعظه و نصیحه اگر چه بسیار شنید
اندکی نشنید،

حضرت خاقان سعید را نایره خشم اشتعال یافته با حضار لشکرها فرمان
فرمود و امراء نامدار و لشکر بسیار نامزد جانب کرمان شدند، امراء امیر
ابراهیم برلاس و امیر یادگار شاه ارلات و امیر حسن صوفی ترخان

۱- قرآن مجید ۲ (سوره البقره): ۱۷۵ ۲- کت: زور، ۳- زبده: ذکر فرستادن

لشکر بجانب کرمان و مال آن، ۴- آ: ادکو، ۵- فقط آ: اندک الخ —

بعده از زبده ۴: از سر بتجدد [تجدد] و تفرج بوعده که کرده بود و فایز نمود، ۵- زبده: امرات و منات

د بجای امراء ۵- زبده: . . . م. بن،

وامیر علیگه کوکلتاش و امیر حسین صوفی ترخان و امیر فرمان شیخ و امیر قنایشین و امیر
موسی و از ماوراءالنهر امیر عادل بیک و امیر اسکندر و امیر ابابکر آق تیمور و از سیستان
شاه قطب الدین، و از فراه شاه اسکندر بنیالتکین، و باقی سرداران مملکت
نیمروز، و امرای فارس و عراق با چهل هزار سوار نصرت شعار اوایل ربیع الآخر
بنواحی کرمان رسیدند، و کرمان مجمع فتنه و بلا و مسکن رنج و غنا شد.

سلطان اوایل به یراق مقابله و مقاتله از شهر بیرون آمد اما از بیم سپاه
ظفر پناه روبروی نتوانست ایستاد، پشت بدیوار حصار باز داد و بیت
دشمن چو کوه حمله مارانداشت پای

ز آنر و چوگاه پشت بدیوار باز داد

لشکر منصور بشت سنان و حدت تیغ بران و دیده دوزی عقاب پُران آهنگ ۱۰
جنگ کردند و سپاهیان کرمان بقدم محاربه پیش آمدند، هر روز از آن زمان که
شاه عرصه نیلوفری بعزم جهانگیری از افق بحر نیلگون سر بر آورد تا آن ساعت
که خرگاه رحلت بر اطراف بنفشه زار مغرب زد و گردن افرازان فضا و وفا
و سر بازان میدان همجا فرش ادیم رنگ زمین را بخون دلیران طراوت اطلس
لعل می دادند و بزبان سنان و بیان شمشیر جانستان شرح جدال و عرض قتال
می کردند برین منوال هفتاد و روز گذشته اهل شهر تنگ آمدند،

سلطان اوایل بتضرع سفراء پیش امراء فرستاد که اگر حضرت خاقان سعید

له بَب زَبَدَه: علی کا له زَبَدَه بعدش: با نومنا و هزار هات و شکر تاژیک (کنا) جر یک

خراسان و سرداران، سه آ: بناتکین، بب: بناتکین، اک: مثل متن، زَبَدَه: بناتکین،

له زَبَدَه (۲۸۵ ب): بالشکر ها آن نواحی و از جانب فارس جر یک شیراز و ابرقوه و یزد و اصفهان مقدار

چهل هزار مرد سوار و پیاده ۵۵ زَبَدَه: بدان حوالی له زَبَدَه: تخمین ۵۵ زَبَدَه: دیده دوری له زَبَدَه: کلتان له زَبَدَه: خط

خون اور انبخشیده مرحمت فرماید و اعتماد نموده بخدمت بندگی حضرت آید ،
 امراء صورت قضیه را عرضه داشت پایه سریر اعلیٰ کردند ، چون طبیعت حضرت
 بر مرحمت مجبول بود متمسک مبذول نموده فرمود که سلطان اولیں چیست کثرت وعده
 کرده وفا نمود ؟ اگر حالادرین قول صادق است معتمدی را فرستد و الا
 تا شهر مسخر نشود امراء بر نخیزند ، امراء چون رخصت مصالحه یافتند مصلحت چنان
 دیدند که امیر شیخ حسن که جمله الملک آن مملکت بود با سلطان اولیں عهد و پیمان
 بسته پیش آنحضرت برند و لشکر از ظاہر کرمان بر خیزد ، کرمانیان شادمان گشته
 امیر شیخ حسن را بموجبی مقرر و خدمتی در خور روان ساخته لشکر با از در کرمان
 برخواست ،

۱۰ امیر حسن صوفی و باقی امراء او اخر رجب بهراته آمده امیر شیخ حسن را
 بشرف پایوس رسانیدند ، و او عرضه داشت که هر چند عواطف بیکرانه و
 عوارف بی بها و بهانه آنحضرت زیاده از آنست که هر چه فرماید بر آن وثیقتی
 باید یا معاہدتی شاید اما از برای تمین و تفاءل بنام باری عز و علا چون معاہدہ
 میان اصناف عالمیان و طبقات آدمیان سنتی مألوف و عادت معروفت
 است و مالیک را با مالکان این نوع مباحثت وقوع یافته سلطان اولیں
 از بہر اطمینان خود بنده را فرستاد | کہ از بندگی حضرت عهد نامه برم تابی ترود

(۳۱۰ ب)

لے فقط آے : مالک و صاحب اختیار نکلی [نگلی؟] و جزدی و امیر الامرائی در خانه
 دوست ، لے زبده : در لے بآیت اک : بموجب الخ ، زبده : بایشکش [پیشکش]
 و خدمتی ، لے زبده : [امراء] بشرف و سنوس حضرت اعلام [اعلا؟] مشرف گشته امیر شیخ
 حسن را پیش رسانید حضرت [ا] و [را] تربیت و عنایت نمود لے زبده : — لے زبده :
 مہمود لے زبده : ارباب

متوجه زمین بوس شود،

آنحضرت فرمود که شد الحمد که قوت کمال و قدرت شامل بنوعی حاصل است
که اگر خواهیم لطفاً و عتفاً و احکماً شنوایم آما بنا بر التماس سلطان اویس به نیت
درست و اعتقاد صافی خدای را جل و علایا میکنیم که ازین ساعت که این
عهدنامه در میان آمد دل و زبان ظاهراً و باطن درین سخنان یکسان دارم که
با سلطان اویس هیچ بدی در دل ندارم و قصد او نکنم و بقدر وسع در دفع
قاصد او کوشم و اگر پیش ازین جهت مصلحت ملک حکم کرده ام یا مواضعه اشتد ام
یا پیغام داده ام یا نامه نوشته ام این زمان خلاف آن کنم و تا او باین که وعده
کرده وفا نماید مانیز برین وجه که تقریر کرده ایم ثابت باشیم، و برین عهد تا از
طرف او نقصی پیدا نیاید وفا نمائیم او میباید که باستظهار تمام متوجه شود ع
کزین طرف همه لطف و رعایت است و عنایت

چون حکایت مخالفتی در میان آمده اگر او از آمدن ابانما بدور و مدت بهمت
سلطنت فرض عین است لشکر فرستادن بل عین فرض خود متوجه شدن، اگر آید
از برادران و فرزندان عزیز تر باشد،

امیر شیخ حسن برین عهد و پیمان عازم کرمان شد،

له در متن این عهدنامه صاحب مطلع نسبتاً کم تصرف نموده است، ضمیر منکلم گاهی و اعداد است و گاهی

جمع است و اصل عین مطابق متن که طبع شده به زبده: اطمینان خاطر، به زبده: عهد

لکه زبده: به زبده (۲۸۷ ب): و اگر کسی بدی او قصد کند کاینما من کان بقدر وسع در

دفع آن کوشم، به زبده: از جهت عاک به زبده: عنایت است

در رعایت،

ذکر قضایای ممالک ماوراءالنهر

جناب مغیث الدین میرزا الخ بیگ هفتدهم محرم در ساحل آب خجند برابر شاهرخیه سرپرده بهایون باز کشید، و از جانب خوارزم خبر رسید که جبار بردی چنگیزاغلان را اگر بزانیده الوس اوزبک را مستخر ساخت، میرزا الخ بیگ بعزم معاودت بر سیحون پل بسته و اواخر صفر سمرقند رسید،

و در رجب الاول امیر حمزه ترخان بآن جهان خرامید و برادرانش امیر محمد صوفی و امیر سید احمد بجهت تعزیت عزیمت ماوراءالنهر نمودند و میرزا الخ بیگ ایشان را نوازش و پیشش فرمود و رعایت کرده نصحت معاودت داد، و میرزا امیرک احمد که در زمان عصیان ساکن کاشغر بود

۱۰

له بعدش زبده + : درین سال ۵۷۰ بعدش زبده + : کورکان — در زبده (۲۸۸) گفته است که امیرزاده در افتتاح محرم الحرام ۸۱۹ هجری عزیمت ساحل آب خجند فرموده در ۱۸ محرم در ساحل آب خجند مقابل شاهرخیه رسید — شاهرخیه همان بناکت یا فناکت است برکنار شرقی سیحون، رکت به لیترنج ص ۸۲ م، بقول ابن مصنف بناکت را چنگیزخان در مائت هفتم ویران کرد، پس از صد سال در ۸۱۵ هجری بکرم شاهرخ سلطان بار دیگر آباد شد، و شاهرخیه نام یافت، اما ابن عرب شاه در عجائب المقدو (طبع یورپ) ص سح می گوید که بناکت را تیمور بشاهرخیه موسوم کرد، ۵۷۰ زبده: دران منزل شخصی از خوارزم رسید تفریر کرد که ۵۷۰ بعدش زبده افزوده که میرزا الغبیک در سیم ماه محرم آب سیحون را پل بسته بران بگذشت و بعد از چند روز که دران نواحی گذرانید عزیمت سمرقند نموده در ۲۳ صفر در سمرقند فرود آمد، ۵۷۰ در زبده گفته است که برادر [برادران] امیر محمد صوفی از "سمرقند رفتند" و میرزا الخ بیگ تفقد ایشان نموده شرایط پریش بجا ی آورد، در جمادی الاول مراجعت نمودند ۵۷۰ در زبده (۲۸۸ ب) گفته است که امیرک احمد بجانب مغولستان "رفته بود" و از آنجا مراجعت نموده در کاشغر ساکن شده بود،

چون متوجہ خراسان گشت چنانچہ شرح آن گذشت امیر شیخ علی طغانی را بنیابت خود در کاشغر گذاشته بود، امیر شیخ علی پسر خود را بسمر قند فرستاد و روح امیر بزرگ را شفیع ساخت کہ میرزا الخ بیگ گناہ اورا بخشید و کسی بکاشغر فرستاد تا او مملکت تسلیم نموده متوجہ سمرقند شود، میرزا الخ بیگ صدیق و علی تکریت (کذا) را روان فرمود و طغانی کاشغر تسلیم نموده بسمر قند آمد و شاہزادہ اورا تربیت کرد،

و در وقتی کہ حضرت خاقان سعید از جانب مملکت فارس بخراسان رسید ایلمچیان* نقش جهان پسر شمع جهان از طرف مغولستان آندہ بیلاکاست و تنسوقات آن ولایات آورده الہار انقیاد نمودند و آنحضرت ایلمچیان را بمواہب العام نواختہ و اسباب مصادقت محکم ساختہ رخصت نمود فرمود،
۱. و از جانب ولایت اوزبک پسران خواجہ لاق گر نیختہ آندند و عرضہ داشتند کہ ولایت اوزبک بہم برآمد،

لے رکے برص ۳۳۱ سے زبدہ: طغانی سے فقط بب: میرکے زبدہ (۲۸۸ ب): اگر حضرت مخدوم زادہ گناہ مرا بخشید و شفاعت قبول کند ہر کس را تعین فرمایند بجانب کاشغر فرستد تا من مملکت بدو تسلیم کردہ متوجہ حضرت کردم سے زبدہ: مکریت، درق ص ۲۹۶: *Sadik Ali el Chelvi*.

است (بجای صدیق و علی تکریت) برص ۴۶۹ ص ۲ علی مکریت بظاہر بہر دو با علی مکریت باید خواند، سے زبدہ: دیگر ہمدین آیام بعد از انک حضرت سلطنت شعاری ... صراۃ زول فرمود ایلمچیان

سے زبدہ: ایلی و انقیاد و دوستی و اتحاد سے بعدش زبدہ (۲۸۹) + : و در بیشتر مواضع فتنہ و تلتاق است و بادشاہ ممکن کہ مجموع ایل دالوس او را کردن نهند و حکم او بشنوند [غیرت] و خلائق آن دیار بسبب بی ضبطی متفرق شدند و انکس کہ ماندہ بر حمت و تشویش میگذرانیدہ بعدش گفتہ است کہ بادشاہ ایشان را تربیت مخصوص گردانید،

ذکر مخالفت نوکران میرزا قید و با او

حضرت خاقان سعید در آن زمان که ممالک قندهار و افغانستان
تأحد و دیندوستان سیورغال میرزا قید و بهادر فرمود امیر بهلول بر لاس را
بضبط مصالح آن ممالک ملازم [او] تعیین فرمود و این بهلول در وقت
مخالفت امیر شیخ نورالدین با او موافق بود و چون شیخ نورالدین مغلوب شد
امیر بهلول را پیش آنحضرت آوردند، از کمال مرحمت از سر گناه او گذشته
اورا (ورق ۳۱۱) ملازم میرزا قید و ساخت بنا بر آنکه در زمان حضرت صاحبقران
پدر او [ملازم] میرزا پیر محمد بود، بهلول بر لاس امیر الامراء قید و شده مستی حکومت
اورا بر بیان حقوق داشت و تربیت او را نابوده انگاشت و طریق وفا
و مردی را پشت پا زده دست در دامن بی باکی محکم ساخت و سر از گریبان تسلط بر آورد
و جمعی را چون حسن اختاچی و لقمان قرا و عثمان علی با خود موافق ساخته عهد بستند

(۳۱۱)

۱۰

له زبده: یا غی کری   له صاحب زبده می گوید: بر لاس را مقرر گردانید که بضبط مقامات مصالح
آن ممالک قیام نموده ملازم و صاحب و نائب قید [و] باشد — فقط کلمه او را ندارد، له دراک
از اینجا تا ۳۰ لم سن ۱۱ ندارد، له زبده: قید و بهادر   له زبده (۲۸۹ ب) بنا بر آن معنی که در وقت
امیر بزرگ صاحب قران انارالد بر هانه از جمله ملازمان و نوکران امیرزاده میر محمد جهانگیر رحما الله
بود — در مطلع کلمه ملازم را ندارد، از روی زبده نوشته شد، — نسب میرزا قید
این طور است: قید بن پیر محمد بن غیاث الدین جهانگیر بن تیمور (لین پول شجره مقابل
ص ۲۶۸) پس مزج صنیر او میرزا قید است،

له زبده (۲۹۰): نائب امیر الامراء (بجای امیر الامراء)   له: مردت و انسانیت،

له کت: اختاچی، زبده: اختاچی +

که میرزا قید و را از میان بردارند و میرزا سنجبرادر او را بجای او نصب کنند،
 میرزا قید و آگاه شده از میان ایشان کناره گرفت و صورت حال عرضه داشت
 آنحضرت نمود، حضرت اعلی امیر نوشیروان و جمعی قوچینان را باده هزار سوار
 نامزد آن طرف کرده فرمود که میرزا قید و را بمقرعز اورسانند و مخالفان او را
 آواره گردانند، نوکران قدیمی میرزا پیر محمد که در میان یاغیان بودند چون آوازه
 سپاه نصرت پناه شنودند از نمک حرامان برگشته میل ولی نعمت نمودند،
 و میرزا قید و بشکر مستظهر شده چون آفتاب تیغ جهانکشای کشاده روی
 بمخالفان آورد و اعدا تاب مقاومت نیاورده ذره وار متفرق و پریشان
 شدند، و میرزا قید و منظر و منصور بتخت بخت خود رسید، و بهلول برلاس
 و حسن اختاچی اعتماد بر کرم آنحضرت نموده عازم خراسان گشته و امراء را شفیع
 ساخته بگناه اعتراف نمودند، آنحضرت رقم عفو بر جریده جرمیه ایشان کشید
 و از آن درگذشت ع

گناه را کرم او به از هزار شفیع

اگر چه ملامت نمود مواخذه نفرمود،

دژین اثنا ایلمچی خضر خان از جانب تخت گاه ظاهرا هندوستان دلی رسید،
 و با اتفاق فرستاده آنحضرت که بعد از فتح مالک فارس بآن طرف رفته بود

له زبده: امیر حمزه و جماعتی قوچیان قریب ده هزار مرد، له نیز رکت به ص ۳۷۲

له زبده: بمقرعز خود، له ک: اختاچی، زبده: اختاچی له زبده:

بران حرکت ناشایسته و کفران نعمت اگر چه ملامت بسیار نمود، ک: ملازمت (بجای ملامت)

له عنوان ابن فضل در زبده (۲۹۱ ب): ذکر رسیدن ایلمچی خضر خان از دلی له بقول صاحب

زبده ابن ایلمچی فتح نامه عراق و فارس بدلی برده بود،

و همراه ایچی بازآمده پیشکشهای پادشاهانه بعرض رسانید؛ و عرضه داشت که میرزا
 قید و قاصد فرستاده که در ممالک هندوستان خطبه و سکه بنام او کنند و ماموقوف
 اشارت آنحضرتیم، و التماس نمود که چون اکثر ولایات هندوستان تابع فرمان
 خضر خاست اگر در خطبه از برای تسکین فتنه نام او برند ثواب حضرت حاکمند
 آنحضرت ایچی را رعایت نموده و ایچی دیگر همراه ساخته فرمود که در خطبه اولاً
 ذکر القاب حضرت شاهرخ کنند و آخر نام خضر خان برند؛ برین فرموده ایچیان
 عزیمت نمودند.

ذکر فرستادن میرزا یورش بطرف بدخشان

شاه نیکپی شاه از طرف بدخشان چهاردهم ربیع الاول بدار السلطنه هراة
 آمد و بر درگاه جهان پناه از برادران و قرابتان شکایت کرد؛ و شرح آن حکایت

له زبده (۲۹۱ ب)؛ عرضه داشتی نمودند (بظاهر مرجع ضمیر بهر دو ایچی است) مضمون آنکه امیرزاده قید و
 ایچی فرستاده فرموده است که خطبه و سکه ممالک هند بنام او گشتند [کنند] ۱۷ کت؛ خضر خوانست که،
 بآب؛ حضرت خاقانست اگر صورت فقره در زبده؛ و التماس نموده که چون ممالک هندوستان
 اکثر تحت (تحت) تصرف درآمد و جمعی کثیر از هندو مسلمانان مطیع گشته اند در خطبه ذکر خضر خان از
 برای تسکین فتنه و اضطراب ضروری است؛ بهر نوع که ازان حضرت رخصت شود بدان طریق خوانده
 آید، ۱۷ زبده؛ القاب و نام ۱۷ دیگر نسخ و زبده؛ بعد ازان ۱۷ زبده (۲۹۲)؛ بدین

مستظهر و خوش دل گشته اجازت مراجعت یافت و در سنه عشرين و ثمانیا به پیش خضر خان
 رسید و [العلم] ۱۷ آ؛ نیکی الخ، در قی ص ۲۹۸ نامش نیکی شاه نوشته است؛
 زبده؛ نیکی شاه از شاهان بدخشان ۱۷ زبده؛ ربیع الآخر سنه تسع عشر و ثمانیا به ۱۷ زبده؛ قرابتان

خود، نیز رکت به ص ۲۹۲ س ۱۷

که شاه بهاء الدین برای ادای مال بدخشان ایچی طلبیده بود و باز ترمود نمود و لشکر
منصور قصد او کرده و او پناه بکو بهاء سخت برده و تفصیل گذارش یافت و امراء
که در بدخشان بطلب شاه بهاء الدین هر سوشتافتند و از اثر و نشان نیافتند
مملکت بدخشان بشاه محمود برادر شاه بهاء الدین دادند و شاه بهاء الدین بولایت
مغول رفته و از آنجا میوس باز آمده ، با وجود این حرکات اعتماد بر کریم آنحضرت
کرده به راه آمد و احوال اختلال بدخشان باز نمود ، خاطر خطیر آنحضرت که عکس پذیر
انوار تقدیر است ضبط و دارائی آن مملکت را بفروزند سعادت مند میرزا سیور غمتش
بهاور عنایت فرمود | و عنان او امر و نواهی آن نواحی را بکفایت (۳۱۱ ب)
و قبضه درایت نواب او تفویض نمود و جناب شاهرزاده اوایل جمادی الاخری
بالشکر با عازم آن طرف شد ، و آن ولایت بنین قدوم او زینتی تازه و تربیتی
بی اندازه یافت و ساکنان آن ولایت آسوده شدند ،
و امیر سلطان احمد هلال بموجب فرموده عربیت آن طرف نموده ،
شاه بهاء الدین هم اجازت یافت ،

له یعنی صاحب مطلع برص ۲۲۴ بعد در وقائع شاه شرح احوال ایشان داده است ۲ زبده (۲۹۲) :

بولایت مغولستان بیش نقش جهان و آنجا نیز معاش نتوان کرد له زبده : سیور غمتیش

خان نورالدین مرقد له زبده : حسن له زبده : امیرزاده مغفور و مرحوم

له زبده بعدش ۴ : و نوماتی (نوماتی) که تعلق بدو داشت له زبده : و بیشتر ازین

تاریخ بوزبتری را بتفصیل اموال و جهات آنجا بی فرستاده بودند ، در ادای رجب نوکران شاه

محمود از بدخشان رسیدند و از و شکایت کردند بندگی حضرت را بد معاشی بوزبتری معلوم گشته بود

سلطان احمد هلال را فرستاد که بوزبتری را بگیرد و جزائی اعمال او بدو رساند

وقایع سنه عشرين وثمانماية

ولادت شاهزاده ركن الدين ميراعلاءالدوله

طالع عالم مبارک شد بمیون اختری گردن ان مملکت را دوش پیدا شد سری
کواکب مراد از افق عنایات الهی طلوع کرد و نجوم کامرانی از مطلع تأیید بانی
برآمد، کیوان ایوان بادشاهی روی بخانه شرف آورد، و برجین سپهر سلطنت
باوج کمال پیوست یعنی ولادت باسعادت شاهزاده ركن الدين ميراعلاءالدوله
ابن میرزا ابالیسنغرشب پنجشنبه غره جمادی الاولی و قورع یافت بیت

طلوع کرد بتائید حق ز برج جلال بر آسمان شهبی اختری همایون فال
خورشید روشن ضمیر سواد آن شب را چون سرمه در چشم کشید و بان نیل عارض لغز
روز را بیاراست، گردون خوشه قیمتی پروین بر طبق عرض نهاده سفیده دم
درست مغزنی را برسم نثار پیش آورد بیت

دهان او فلک از آفتاب پر زر کرد بدین بشارت خوش صبح چون بان بکشد
ساعتی که سعود آسمانی بان تولا نمود و طالعی که مشتری از ان استغادت سعادت فرود

له فقطک: اعلا ۲۷ زبده (۲۹۳) : کر زمان ۳۷ با آ: ملک رادوشینه

زبده مثل متن، ۱۷ بعدش در زبده + : سنه عشرين وثمانماية موافق تار با

مژدهم حرمران [حزیران] یک هزار و مئصد و بیست و هشت اسکندری مطابق مژدهم مهر ماه هفت
صد و هشتاد و شش یزدجردی، ۵۷ با: اختر ۱۷ آ: مبارک ۱۷ زبده: مغزنی خورشید

۵۷ ک: تولا، ب: تولى

زهره بنوای روح افزا پیر صاحب تکمین کیوان را در رقص و حالت آورده،
و بهرام بصاحب طالعی شرف سعد اکبر یافته، عطار و با صطرلاب آفتاب
ارتفاع وقت گرفته، و به دوات سیمین ماه و کلک زرین شهاب زانچه طالع
همایون بجدول صبح و شگرفت شفق بر اوراق افلاک کشیده، حضرت خاقان سعید
و جناب شامزاده جوان نجات میرزا بایسنخر را از طلعت قره العین نور دیده
فرود و صورت دلخواه در آئینه مراد روی نمود، امیر بفضل الهی واثق است
که با علی معارج بادشاهی ارتفاع خواهد فرمود، شد الحمد که نقشی که در آئینه مخیال
آمده بود همان بعینه جمال نمود،

ذکر احوال امیر سید فخرالدین وزیر مال حال او

درین سال بحسب اقتضاء قضای آسمانی و حکم تقدیر یزدانی رنگی از خیم روزگار
آشکارا شد و نقشی از کعبتین فلک روی نمود که از اوّل عهد جهان الی یومنا هذا

له کت: پر — صورت فقره در زبده (۱۲۹۴): زهره نوای خیناگری (خیناگری) ندائی هوایی آن سازد

و کیوان بقران مسعود . . . . (و دو کلمه ناخوانا) . . . بصاحب طالعی سعد اکبر کرد؛ له زبده —

له زبده: ورق، له در زبده: بچشم کلام را خیلی طول داده، و شش صفحه کتابش باین نوع فقرات

سیاه کرده، ازان جمله است: مقرران حضرت حیرت کوس بشارت برادج علیین زدند!

له در زبده (۲۹۴ ب) گفته است که بشکر این موهبت اکابر و اشراف و شیخ و شریف را ببدل

صدقات و اقامت خیرات و مبرات ممنون ساخت و «خاص و عام خرد و بزرگ و در و نزدیک

نزدک و ناهیک را بوصول این نعمت کبری و موهبت عظمی» فرج و سرور روی نمود و هر یک بقدر مرتبه

برکم خدمت و نثار اقامت نمودند» له جمله این فصل را تا صفحه ۳۵۲ س ۳ و زبده ندارد، — احوال سید

رادر دستورالوزراء صفحه ۳۴۵ بعد دارد که بیشتر مطلع مأخوذ است، نیز رک به تذکره دولت شاه صفحه ۳۴۴

در نظر مورخان و قلم محرران نیامد بنا بر آن شرح آن در قلم آمد تا اصحاب خبرت
بچشم عبرت و دیده بصیرت در احوال روزگار و اوراق لیل و نهار نظر کنند
و بدولت فانی مغرور نشوند ع

ده روزه مهر گردون افسانه است افسون

و تفصیل این سخن آنست که چون میرزا ابالیسنفر مسند دیوان رامشرف
ساخت امیر سید فخرالدین به افراد صاحب دیوان بود و در اخذ و رد و حل و عقد
متفرد، و اعیان به موفور و روزگار نامحصور حاصل کرد و از کثرت اموال قارون
وقت و در نخوت جاه و جلال فرعون عهد شد، و در آن ایام حضرت خاقان سعید
بسعی میرزا ابالیسنفر صاحب اعظم خواجه نظام الدین احمد بن خواجه داود را
بشرکت سید در دیوان نشاند و صاحب مشارالیه خوش ذهن و حاضر جواب
بود و بر معاملات و قوف یافته بجد و هزل لطیفه‌ها پرده خرج می کرد (ورق ۲۱۲)
و سید را مجال تغلب نمی داد و او به تنگ می آمد اما جبر تحمل چاره نداشت و چون
معارض برکنون اسرار و مخزون ضمیر واقف بود خوف [و] زیادت شد،
و در تاریخ سنه عشر و ثمانه* خواجه غیاث الدین سالار سمنانی
بر سید تقریر کرد و او را معزول ساخته یکسال میر دیوان شد، و باز سید
بر خواجه غیاث الدین سیصد تومان تقریر کرد و خواجه غیاث الدین رعایت
رعیت می نمود اما مہمات امراء بموجب دلخواه سرانجام نمی فرمود، خواجه
و عمال او را بعرضگاه حساب آورده، خط و تخلیط ایشان بتحقیق پیوست،

یعنی در ۱۹۸۵ رکت به ص ۳۳۳، ۵۲ فقط بت: بالقرآ ۳۵ آ: اخوان، ق ص ۲۹۹ نیز بظاہر اخوان
دارد ۱۵۵ بآ بت: روزگار، اکت: و دستکاه (بجای دروزکار) ۵۵ برای دی رکت به دستور الوزار
ص ۳۵۲، ۳۵۳ بعد ۵۵ کذا الفضا در حق و دستور الوزار محل مذکور ۵۵ ق یکصد تومان دارد،
۵۵ رکت به ص ۱۰۴ بعد، ۵۵ کت: ضبط، بت ضبط، با: حط، اکت مثل متن

ع بِقَدْرِ الرَّفْعِ يَكُونُ صَرْعُهُ

درین و لاکه شاهزاده عالیجناب میرزا بالینغر مسند دیوان را بشرف جلوس
 بیاراست و بسعرت درایت و حدت فطانت که نمونۀ برقی لامع و آفتاب ساحل
 بود تحقیق معاملات التفات فرمود و صورت معاشل ناپسندیده و صفت زندگانی
 ناستوده و طمع اموال مسلمانان و تصرف وجوه دیوان و خیانات و جنایات
 سید روی نمود، عمال دیوان هر چند برین سخنان وقوف داشتند با وجود سیاست
 سید مجال جدال و قوت مقاومت محال می پنداشتند، چون مزاج
 جناب بالینگری بر و متغیر شد امیر علی شقانی که سید او را منکوب ساخته بود
 عرضه داشت که مبلغ دولیت تومان روشن سازد، و چهره حال او که لبان نیلوفر
 کبود بود چون گل طری تازه و خندان شد، و شاهزاده عالیجناب فرمود که
 معاملات سید را تحقیق کنند، و میر علی نخست سخن تصرف خزانۀ گفت، فرمان شد
 که عرض خزانۀ کنند، خزانۀ دار جمعی را که مبلغها برای سید برده بودند گفت :
 وجوه خزانۀ باز آید تا بخیه بر روی کار نیفتد، از آنجمله خواجه پیر علی بن محمد یارزید بود
 محرم اسرار سید که بر قضایای نهانی | اطلاع داشت و تمسکات او
 و پدرش در دست خزانۀ دار بود، ایشان سید را متقاضی و او هر روز دفنی
 میگفت تا سخن بخشونت رسیده قضیه به دور و راز کشید، و میان سید و پیر علی
 بر ساز و سازگاری پرده مخالفت را آهنگ بلند شد بلکه کار از پرده پوشی گذشت
 و راز از پرده بیرون افتاد،

۱- آت - در باب خیال محال (بجای محال)، ۲۵ شقانی قریه ایست از قرای نیشاپور (الباب)
 برای ترجمه احوال امیر علاء الدین علی شقانی رکت به دستور آوزراد ص ۳۵۸ و دیگر مواضع و آن کتاب تلخ قاز میر
 در حجه خود (ق ص ۳۰۱ بعد) امیر علی شقانی را مزح منیر دکنند دانسته، و ممکن است که در قی کند
 دارد و بجای دکنند، لحه کت: ایشان را شه کت: پیر،

حضرت خاقان سعید این جماعت را حاضر فرموده بمواجهه تفتحص نمود ،
 خزانه دار گفت زر پیر علی برده ، پیر علی گفت بسید داده ام و سید انکار نمود ،
 آنحضرت در باره سید عنایت کرده فرمود که آنچه از خزانه برده اند و مقر اند بخزانه
 فرود آورند و بر هر کس چیزی روشن شود باز دبد ، و هر کرا در میان آن معامله بود
 بدین خیانت متقید فرمود ، و سید بر سندیوان نافذ فرمان و استرداد وجه خزان
 مفوض بر آئی او بود احوال آن جماعت چنان شد که ع
 وای بر حال کسی کش غم گشت و غمخواری

اما چون این سخن در میان [آند] و ایقاقان هر چه از و هم با خود نیر بنیتوانستند
 گفت با و از بلند دل پرداز می کردند ، حضرت خاقان سعید فرمود که تحقیق معالما
 سید کنند و جمعی که مالها با و داده بودند از اکثر خطا ستند ، سید دانست
 که شاء ام آبی در واقع شکل و مملکه بایل خواهد افتاد مصلحت وقت در آن
 دید که مدعیان خصمان قبول کرده آن مبلغ حصار او باشد و حالا بنقد از سوال جواب
 خلاص یابد ، مبلغ دو بیت تومان کپی قبول کرد که بیکیسال جواب گوید ،
 چنانچه هر روز مبلغ سی و سه هزار و سیصد و سی و سه دینار و دودانگ زر عراقی
 باشد ، و سید را مقید ساخته بمحصل سپردند ، درین اثنا رقه به نیاز پیش میرزا
 باینغ فرستاد که بیت

جگر در تاب و دل در موج خونست   گر آری رحمتی و قشش کنونست

لهک آ ، از روی با واک ، آ : ایقان ، باکت مثل من ، ب : ایقان ، —

ایقان و ایقاق جاسوس و مرد سبکسار و میبده گو (فرنگ آندراج ۱: ۳۳۹) ق :

denonciateurs آ : بکام دل پرداز ، ب : دل پرداز ، اک مثل متن آ : فقط ک :

خطا سیدند ، هک : مدی ، با : مدعی ، اک : مدعی ، هک فقط ب : مزار ،

و روح حضرت رسالت صلی الله علیه و آله وسلم شفیع آورده بود ، جناب
شاهزاده جواب فرمود که :

جناب سیادت مآبی اشارتی که در باب استخلاص نوشته بود و فرمود

بود که از برای روح حضرت رسالت بفریاد رسند آری شعر

لَئِنْ خَفَضْتُ بِأَبَا ذَرٍّ حَسَبٍ لَقَدْ صَدَقْتَ وَلَكِنْ بِشَىْءٍ مَا وَكَلْتُ

هیچ شک نیست که روح حضرت رسالت باین افعال راضی

نیست و مع هذا تحقیق شناسد که ما را با و بایست آفریده در عالم غنی

نیست ، آواز کوه و گفته خود بر اندیشد بیت

گر بزرگ ز کسان چشم بدمدار پیوسته در حمایت کردار خویش باش

إِنَّ اللَّهَ بِيَهْلٍ وَلَا يَهْلٍ مَكَاتٍ قَصْدِ جَانِ وَ زَنْ وَ فَرْزِ دَمِ

می باید کشید اسوء اعمال و قبح افعال سبب وبال و نکال می شود بیت

ظلم کردی عدل می داری طمع اینت محال

شریعتی دادی بمردم هم از آن شریعت بگیر

سید چون جواب شنید از حیات مایوس شده پناه بنواب مهد علیا گوهر شاد آغا

که والده شاهزاده بود برده التماس شفاعت نمود و دل رحیم شاهزاده

بر تضرع و ابتهال و اختلال احوال او بخشود و حکم برداشتن بند او فرمود اما

فرود آوردن قسط هر روزه برقرار بود ،

و سید باز در هوس وزارت نه شب می غنود نه روز می آسود ،

آتش طمع او چنان اشتعال یافت که مال عالم را در معده حوصله خود لقمه می پداشت

له بعدش بآ : علیه الصلوة والسلام ، بآکت : علیه السلام ، له کت : غرضی له آ (و نسخ دیگر) :

ادان کرده ، آواز کوه فقط در کت ، له فقط آ : دست در ،

و اکثر وجهه که بدیوان فرود می آورد از طیارات می انگشت از جمعی نقد و از
 بعضی قباله می گرفت، با آنکه پهلوی به بستر داشت پنبه غفلت از گوش نمی کشید
 و دایماد بان کشاده و زبان بکام نهاده که از فلان چند تومان و از بهمان
 چنین (ورق ۳۱۳) و چنان حاصل می توان کرد اما روزگار امان نه داد (۳۱۳)
 از قصه غصه و بلبال احوال یا مراض مختلفه و علل متضاده مبتلا شد، سودای
 وزارت دماغ او مختلط ساخته صفرای مایخولیا بر سر او تاخت، ضربان دل
 و خفقان نفس و زردی یرقان و عطش استسقا بر ظاهر و باطن او مستولی شده
 صاحب فراش گشت و دست اطباء ماهر از معالجه او قاصر آمد، حسرت وزارت
 در سینه پر کینه او بادی از شدت انتقام گرم و نفسی چون دم زهریر
 سرد و چهره چون برگ زری زرد با هزار اندوه و درد گرفتار کرد و از خود گشته
 از قید وجود خلاص شد، و او اواخر جمادی الاولی رخت حیات بمنزل ممات کشید،
 مشاهیر خراسان و عراق بل صنادید آفاق با وجود ادب حیات خود و اثنی
 بودند و در روز واقعه او خلایق [در مجلس] تعزیت به رمز و اشارت
 تنبیه می گفتند، شاید در هیچ زمان مجلسی چنان مشاهده نشده باشد ع

نوید امن و امان خاص و عام می دادند

خواجہ مرشد نشی در تاریخ او فرموده قطعه
 مشهور عصر برور آفاق، فخر دین کز احتشام سقف فلک بود پست وی
 از صدمت قضا شب بکشنه افتاد در گنبد سپهر صدای شکست وی

له نقطه آ، ته ک، آ، خربان، اک، خبر زبان، ته ب، خنان، له در ک غیر واضح است (بوجه
 خرابی عکس) از روی آ ثبت شد، ته ک، زر، اک، ته ب مثل متن، ته ک، از روی آ (در نسخ دیگر)

نوشته شد، له نقطه در اک، و در اطراف مالک و اکثاف مالک ع، — ته ب از ع "تا نقطه" ندارد،

تاریخ فوت او بتأمل ازین بدان امین دلت دایل جهانی زدست وی
 امید بکرم و اهب المواهب آنکه عاقبت کار همه بخیر باشد ع
 باکریمان کارها دشوار نیست

ذکر آمدن میرزا الخ بیگ کورگان بخراسان و شرح

قضایای ماوراءالنهر

جناب مغیث الدوله والدین میرزا الخ بیگ از ماوراءالنهر عازم
 خراسان شد و از جیون عبور نموده، خبر وصول او بحضرت خاقان سعید رسید
 و مهد علیا گوهر شاد آغا و غیاث الدین میرزا بابا سنغری و میرزا محمد جهانگیر و میرزا
 محمد جوکی و باقی شاه زادگان و نوینیان و عظماء امراء چند فرسنگ استقبال نمودند
 و شرایط اکرام و اجلال بجای آوردند و نوزدهم ربیع الاول شاهزاده شریف
 آغوش حضرت خاقان سعید استعدایافت و آنحضرت ع

۱۰

بدیدار فرزند شادمان

و چند روز طویهء بادشاهانه و جشنهای خسروانه مرتب داشتند،

لهک: او - تا دم تحریر معلوم نشد که تاریخ ازین مصراع چگونه ماضی شود؛ ذکر آمدن میرزا الخ بیگ را در حق حدق

کرده، فقط ذکر بلجیان را دارد، و بعد ذکر ایشان ترجمه را ناتمام گذاشته فقط بر متن سفرنامه ملکوت خطا و استادان سفر

هندوستان و ترجمه این تا اکتفا نموده است ۳۵ زبده (۲۹۶)؛ مغیث الحق والدینا والدین له در

ربیع الاول ۸۳۳ (از زبده) ۳۵ زبده: چون از آب آموی عبور نمود فرمود و بجد و دود خراسان در آمد خبر وصول

او بدار السلطنه هراة . . . رسید؛ ۳۵ زبده ۴: بن امیرزاده محمد سلطان - میرزا محمد جوکی در زبده ۴ بن

موضع اسناد کور نیست، ۳۵ زبده -

و آخر ماه ایلچیان خطار که پیش ازین بچند ماه آمده بود دندطوی داده و انعام
فرموده بیلاکات تعیین فرموده اجازت مراجعت یافتند، و هفتم در آخر
ماه سلطان اویس بن امیر ایدکو را که از جانب کرمان آمده بود بسمرتند فرستادند،
و در اوایل ربیع الآخر میرزا الخ بیگ میرزا محمد جهانگیر و امیر شاه ملک
را که در آن زودی از خوارزم آمده بودند طوی سنگین فرمود و باقی امراء را
به خلعتهای پادشاهانه و اسپان خوب دلجوئی نمود و امراء و مقربان میرزا بایسنخر
رعایت کرد و اوایل جمادی الاولی عازم ماوراء النهر شده میرزا محمد جوکی را
همراه برد، و بیک هفته از هرات بسمرتند آمد، و یراق قشلاق در حوالی آب ترک
فرموده بیست و یکم رمضان در یورت قشلاق فرود آمد و لشکرها جمع
آوردند و میرزا الخ بیگ چند افغان اوزبک را که مقید داشت اطلاق فرمود.
۱۰ بولایت شان فرستاد، و دهم حوت که اوایل محرم سنه [احدی و ۹] عشرین بود از یورت
قشلاق بطرف سمرقند معاودت نمود.

له زبده، و در بیست و سیم من، له زبده - فقط کلمه 'ماه' را دارد، باب (ق)؛ گاه - بب آ و بیاک
(بجای بیلاکات)، با اک مثل متن، له زبده - له زبده - له زبده؛ بسمیرا کو برلاس دور آوی
نیز اذ کو بجای ایدکو، له زبده - له زبده گفته است که "خواجہ کلان اختاجی را مصاحب او گردانیده
بطرف سمرقند روانه کردند، له فقط آ بود، له بعدش در زبده + از نگاه و کمرو پستیهای طلا دوزی قائم و کمرو سیاه
(سجابه)، له زبده در ششم (بجای اوایل) له زبده؛ برادر خود امیر و امیرزاده جوکی محمد، له زبده؛ در تحمیل رفته بود
چنانکه بیک هفته، له اک باب: رفت الخ از زبده؛ و بعد از آن چند گاه در سمرقند گذرانید و جوان زمستان رسید
در آن سال قشلاق، له از "در حوالی" تا "یورت قشلاق" را در باب ندارد، له زبده؛ برک، المارک بلیسینج ص، له
له زبده (۱۲۹۴)؛ لشکرهای ماوراء النهر همه جمع فرموده بود، [در] رتاسع شوال سنه الذکور الیچی اذ کو ابراهیم نام برسیه
از ولایت اوزبک و در بیست و چهارم شوال چند افغان از اوزبک مقید بودند ایشان را اطلاق فرموده، له زبده -

ذکر آمدن ایلیچیان خطا و فرستادن امیر اردشیر تواجی

همراه ایشان

پادشاه خطا دایمینگ خان باز ایلیچیان فرستاده در ماه ربیع الاول رسیدند
 کلان تر ایشان بی باچین و تو باچین و جات باچین، و تنق باچین* با سیصد
 سوار و تحفه و بیلک بسیار شتقار و اطلس و کما ۱ و ترغو و آلات چینی و غیر
 رسانیدند و برای شاهزادگان و آغایان علیحدّه بیلکات پادشاهانه آورده بودند
 و مکتوبی مشتمل بر معانی که طراز و سایل گذشته باشد و ذریعۀ استعطاف آینده
 آید مضمون آنکه :

از جانبین رفع حجاب مغایرت و بیگانگی باید نمود و فتح باب
 موافقت و یگانگی فرمود تا رعایا و تجار بمراود خود آیند و روند
 و راهها امن باشد ،

و در کثرت اول که ایلیچیان آمده بودند چون مراجعت نمودند

له بعدش در زبده + بهمنه عشرین و ثمانیّه ، ۳ بَب : کلانتران ، ۳ بَب : بی باچین و تو باچین و
 جات تاچین و تنق تاچین ، با : ماچین و لوماچین و جات ماچین و تنق ماچین ، اک : بی باچین و توچین و
 بات باچین و تنق باچین ، زبده (۲۹) : لویاچین و لوماچین و جات یاچین و تنق یاچین ، رقی (۳۴) :
 Matchin, Tou-matchin, Djat-matchin et Sak-matchin له فقط
 بَب : از شتقار ، ۳ بعدش زبده + : باسم هر کسی ، ۳ زبده : معانی و الفاظی ، ۳ زبده : وسیله استعطاف
 مستقبل تواند بود و در رفع حجاب مغایرت و بیگانگی و فتح باب موافقت و یگانگی کوشیده مقصود آنکه قاعده دوستی
 میباید که محمد باشد و راه رسالت و مکاتبت کشاده ،

امیر سید احمد ترخان اسپ پوری^۱ جهت پادشاه روان داشته بود و در نظر پادشاه بغایت مستحسن نمود و برای او چیز بسیاری فرستاده بود و صورت آن اسپ را نقاشان آنجا کشیده یاد و اختاچی که عنان اسپ را از دو طرف گرفته بودند ارسال نمودند، و ایچیان را هماننداری کرده و مهمات ساخته چنانکه گذشت روان داشتند، و آنحضرت ارثه شیر توچی را همراه ایچیان بجانب خطای فرستاد،

ذکر نهضت رایت نصرت نشان بجانب ولایت

قندهار و اسباب آن

حضرت خاقان سعید نوبت ثانی که فتح مالک فارس فرمود میرزا بایقرا را با وجود قبایح افعال^۱ شفقت و رعایت نمود و مقتضی صلح^۲ رحم بجای آورده ۱۰ او را بطرف قندهار^۳ فرستاد که مصاحب میرزا قید و باشد و میرزا قید و رعایت او می نمود اما میرزا بایقرا موذب و مهذب نگشته در بند قصد او بود، میرزا قید و آگاه شده و او را گرفته صورت واقع^۴ عرضه داشت پایه سریر اعلی نمود، فرمان همایون نفاذ یافت که او را از آب سند گذرانند تا در ملک هند^۵ هر جا خواهد باشد،

۱- یا: پوزی، بب: پوزی، آاک: لوزی، ۲- زبده: +، در عوض آن لشکر بسیار گفته بود،

۳- دیگر نسخ: چیزی بسیار، ۴- زبده: چنانکه نقاشان جا بک دست از شل تصویران عاجز بودند

۵- درک اختاچی (بجای اختاچی)، ۶- زبده: اردشیر، ۷- فقط آ -

۸- زبده (۱۲۹۶): افعال و اقوال، ۹- زبده: بحوالی قندهار و جانب هند، ۱۰- زبده: در رعایت

جانب او تقصیر نکرد و تعظیم تمام نمود، ۱۱- زبده: مالک هندوستان،

و درین اثنا خبر آمد که پسر سیف قندهاری و ملک محمد که بموجب حکم پسر یک
 در آن ولایات صاحب طر فی بودند* با هم نزاع می کنند و رعیت بغایت در
 زحمت اند، آنحضرت امیر حسن صوفی ترخان را با بجانب فرستاد* و چون امیر
 با جانب رسید شنید که* پسر سلطان تو اچی شاه او پس نام غزنین را محاصره دارد
 و سلطان بایزید پسر سیف بگر مسیر درآمد، و جمعی دزدان افغان در گرسیر و نواحی
 قندهار* تا کنار آب سند مردم را بفغان آورده اند*، امیر حسن صوفی این احوال
 ارسال نمود، حضرت خاقان سعید صلاح ملک در آن دید که زمستان در آن
 حدود قسلاق فرماید، و میرزا قید و میرزا با یقرا را بجانب هندوستان
 نفرستاده بود آنحضرت قاصدی پیش میرزا قید و فرستاد که چون میرزا با یقرا
 بطرف هند رفته* او را بدین جانب فرستد*، و رایات ظفرایات او واسطه سنبله
 منتصف رجب* از دار السلطنه هراة بسریل مالان فرمود، و در آن منزل

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱
 ۴۷۲
 ۴۷۳
 ۴۷۴
 ۴۷۵
 ۴۷۶
 ۴۷۷
 ۴۷۸
 ۴۷۹
 ۴۸۰
 ۴۸۱
 ۴۸۲
 ۴۸۳
 ۴۸۴
 ۴۸۵
 ۴۸۶
 ۴۸۷
 ۴۸۸
 ۴۸۹
 ۴۹۰
 ۴۹۱
 ۴۹۲
 ۴۹۳
 ۴۹۴
 ۴۹۵
 ۴۹۶
 ۴۹۷
 ۴۹۸
 ۴۹۹
 ۵۰۰
 ۵۰۱
 ۵۰۲
 ۵۰۳
 ۵۰۴
 ۵۰۵
 ۵۰۶
 ۵۰۷
 ۵۰۸
 ۵۰۹
 ۵۱۰
 ۵۱۱
 ۵۱۲
 ۵۱۳
 ۵۱۴
 ۵۱۵
 ۵۱۶
 ۵۱۷
 ۵۱۸
 ۵۱۹
 ۵۲۰
 ۵۲۱
 ۵۲۲
 ۵۲۳
 ۵۲۴
 ۵۲۵
 ۵۲۶
 ۵۲۷
 ۵۲۸
 ۵۲۹
 ۵۳۰
 ۵۳۱
 ۵۳۲
 ۵۳۳
 ۵۳۴
 ۵۳۵
 ۵۳۶
 ۵۳۷
 ۵۳۸
 ۵۳۹
 ۵۴۰
 ۵۴۱
 ۵۴۲
 ۵۴۳
 ۵۴۴
 ۵۴۵
 ۵۴۶
 ۵۴۷
 ۵۴۸
 ۵۴۹
 ۵۵۰
 ۵۵۱
 ۵۵۲
 ۵۵۳
 ۵۵۴
 ۵۵۵
 ۵۵۶
 ۵۵۷
 ۵۵۸
 ۵۵۹
 ۵۶۰
 ۵۶۱
 ۵۶۲
 ۵۶۳
 ۵۶۴
 ۵۶۵
 ۵۶۶
 ۵۶۷
 ۵۶۸
 ۵۶۹
 ۵۷۰
 ۵۷۱
 ۵۷۲
 ۵۷۳
 ۵۷۴
 ۵۷۵
 ۵۷۶
 ۵۷۷
 ۵۷۸
 ۵۷۹
 ۵۸۰
 ۵۸۱
 ۵۸۲
 ۵۸۳
 ۵۸۴
 ۵۸۵
 ۵۸۶
 ۵۸۷
 ۵۸۸
 ۵۸۹
 ۵۹۰
 ۵۹۱
 ۵۹۲
 ۵۹۳
 ۵۹۴
 ۵۹۵
 ۵۹۶
 ۵۹۷
 ۵۹۸
 ۵۹۹
 ۶۰۰
 ۶۰۱
 ۶۰۲
 ۶۰۳
 ۶۰۴
 ۶۰۵
 ۶۰۶
 ۶۰۷
 ۶۰۸
 ۶۰۹
 ۶۱۰
 ۶۱۱
 ۶۱۲
 ۶۱۳
 ۶۱۴
 ۶۱۵
 ۶۱۶
 ۶۱۷
 ۶۱۸
 ۶۱۹
 ۶۲۰
 ۶۲۱
 ۶۲۲
 ۶۲۳
 ۶۲۴
 ۶۲۵
 ۶۲۶
 ۶۲۷
 ۶۲۸
 ۶۲۹
 ۶۳۰
 ۶۳۱
 ۶۳۲
 ۶۳۳
 ۶۳۴
 ۶۳۵
 ۶۳۶
 ۶۳۷
 ۶۳۸
 ۶۳۹
 ۶۴۰
 ۶۴۱
 ۶۴۲
 ۶۴۳
 ۶۴۴
 ۶۴۵
 ۶۴۶
 ۶۴۷
 ۶۴۸
 ۶۴۹
 ۶۵۰
 ۶۵۱
 ۶۵۲
 ۶۵۳
 ۶۵۴
 ۶۵۵
 ۶۵۶
 ۶۵۷
 ۶۵۸
 ۶۵۹
 ۶۶۰
 ۶۶۱
 ۶۶۲
 ۶۶۳
 ۶۶۴
 ۶۶۵
 ۶۶۶
 ۶۶۷
 ۶۶۸
 ۶۶۹
 ۶۷۰
 ۶۷۱
 ۶۷۲
 ۶۷۳
 ۶۷۴
 ۶۷۵
 ۶۷۶
 ۶۷۷
 ۶۷۸
 ۶۷۹
 ۶۸۰
 ۶۸۱
 ۶۸۲
 ۶۸۳
 ۶۸۴
 ۶۸۵
 ۶۸۶
 ۶۸۷
 ۶۸۸
 ۶۸۹
 ۶۹۰
 ۶۹۱
 ۶۹۲
 ۶۹۳
 ۶۹۴
 ۶۹۵
 ۶۹۶
 ۶۹۷
 ۶۹۸
 ۶۹۹
 ۷۰۰
 ۷۰۱
 ۷۰۲
 ۷۰۳
 ۷۰۴
 ۷۰۵
 ۷۰۶
 ۷۰۷
 ۷۰۸
 ۷۰۹
 ۷۱۰
 ۷۱۱
 ۷۱۲
 ۷۱۳
 ۷۱۴
 ۷۱۵
 ۷۱۶
 ۷۱۷
 ۷۱۸
 ۷۱۹
 ۷۲۰
 ۷۲۱
 ۷۲۲
 ۷۲۳
 ۷۲۴
 ۷۲۵
 ۷۲۶
 ۷۲۷
 ۷۲۸
 ۷۲۹
 ۷۳۰
 ۷۳۱
 ۷۳۲
 ۷۳۳
 ۷۳۴
 ۷۳۵
 ۷۳۶
 ۷۳۷
 ۷۳۸
 ۷۳۹
 ۷۴۰
 ۷۴۱
 ۷۴۲
 ۷۴۳
 ۷۴۴
 ۷۴۵
 ۷۴۶
 ۷۴۷
 ۷۴۸
 ۷۴۹
 ۷۵۰
 ۷۵۱
 ۷۵۲
 ۷۵۳
 ۷۵۴
 ۷۵۵
 ۷۵۶
 ۷۵۷
 ۷۵۸
 ۷۵۹
 ۷۶۰
 ۷۶۱
 ۷۶۲
 ۷۶۳
 ۷۶۴
 ۷۶۵
 ۷۶۶
 ۷۶۷
 ۷۶۸
 ۷۶۹
 ۷۷۰
 ۷۷۱
 ۷۷۲
 ۷۷۳
 ۷۷۴
 ۷۷۵
 ۷۷۶
 ۷۷۷
 ۷۷۸
 ۷۷۹
 ۷۸۰
 ۷۸۱
 ۷۸۲
 ۷۸۳
 ۷۸۴
 ۷۸۵
 ۷۸۶
 ۷۸۷
 ۷۸۸
 ۷۸۹
 ۷۹۰
 ۷۹۱
 ۷۹۲
 ۷۹۳
 ۷۹۴
 ۷۹۵
 ۷۹۶
 ۷۹۷
 ۷۹۸
 ۷۹۹
 ۸۰۰
 ۸۰۱
 ۸۰۲
 ۸۰۳
 ۸۰۴
 ۸۰۵
 ۸۰۶
 ۸۰۷
 ۸۰۸
 ۸۰۹
 ۸۱۰
 ۸۱۱
 ۸۱۲
 ۸۱۳
 ۸۱۴
 ۸۱۵
 ۸۱۶
 ۸۱۷
 ۸۱۸
 ۸۱۹
 ۸۲۰
 ۸۲۱
 ۸۲۲
 ۸۲۳
 ۸۲۴
 ۸۲۵
 ۸۲۶
 ۸۲۷
 ۸۲۸
 ۸۲۹
 ۸۳۰
 ۸۳۱
 ۸۳۲
 ۸۳۳
 ۸۳۴
 ۸۳۵
 ۸۳۶
 ۸۳۷
 ۸۳۸
 ۸۳۹
 ۸۴۰
 ۸۴۱
 ۸۴۲
 ۸۴۳
 ۸۴۴
 ۸۴۵
 ۸۴۶
 ۸۴۷
 ۸۴۸
 ۸۴۹
 ۸۵۰
 ۸۵۱
 ۸۵۲
 ۸۵۳
 ۸۵۴
 ۸۵۵
 ۸۵۶
 ۸۵۷
 ۸۵۸
 ۸۵۹
 ۸۶۰
 ۸۶۱
 ۸۶۲
 ۸۶۳
 ۸۶۴
 ۸۶۵
 ۸۶۶
 ۸۶۷
 ۸۶۸
 ۸۶۹
 ۸۷۰
 ۸۷۱
 ۸۷۲
 ۸۷۳
 ۸۷۴
 ۸۷۵
 ۸۷۶
 ۸۷۷
 ۸۷۸
 ۸۷۹
 ۸۸۰
 ۸۸۱
 ۸۸۲
 ۸۸۳
 ۸۸۴
 ۸۸۵
 ۸۸۶
 ۸۸۷
 ۸۸۸
 ۸۸۹
 ۸۹۰
 ۸۹۱
 ۸۹۲
 ۸۹۳
 ۸۹۴
 ۸۹۵
 ۸۹۶
 ۸۹۷
 ۸۹۸
 ۸۹۹
 ۹۰۰
 ۹۰۱
 ۹۰۲
 ۹۰۳
 ۹۰۴
 ۹۰۵
 ۹۰۶
 ۹۰۷
 ۹۰۸
 ۹۰۹
 ۹۱۰
 ۹۱۱
 ۹۱۲
 ۹۱۳
 ۹۱۴
 ۹۱۵
 ۹۱۶
 ۹۱۷
 ۹۱۸
 ۹۱۹
 ۹۲۰
 ۹۲۱
 ۹۲۲
 ۹۲۳
 ۹۲۴
 ۹۲۵
 ۹۲۶
 ۹۲۷
 ۹۲۸
 ۹۲۹
 ۹۳۰
 ۹۳۱
 ۹۳۲
 ۹۳۳
 ۹۳۴
 ۹۳۵
 ۹۳۶
 ۹۳۷
 ۹۳۸
 ۹۳۹
 ۹۴۰
 ۹۴۱
 ۹۴۲
 ۹۴۳
 ۹۴۴
 ۹۴۵
 ۹۴۶
 ۹۴۷
 ۹۴۸
 ۹۴۹
 ۹۵۰
 ۹۵۱
 ۹۵۲
 ۹۵۳
 ۹۵۴
 ۹۵۵
 ۹۵۶
 ۹۵۷
 ۹۵۸
 ۹۵۹
 ۹۶۰
 ۹۶۱
 ۹۶۲
 ۹۶۳
 ۹۶۴
 ۹۶۵
 ۹۶۶
 ۹۶۷
 ۹۶۸
 ۹۶۹
 ۹۷۰
 ۹۷۱
 ۹۷۲
 ۹۷۳
 ۹۷۴
 ۹۷۵
 ۹۷۶
 ۹۷۷
 ۹۷۸
 ۹۷۹
 ۹۸۰
 ۹۸۱
 ۹۸۲
 ۹۸۳
 ۹۸۴
 ۹۸۵
 ۹۸۶
 ۹۸۷
 ۹۸۸
 ۹۸۹
 ۹۹۰
 ۹۹۱
 ۹۹۲
 ۹۹۳
 ۹۹۴
 ۹۹۵
 ۹۹۶
 ۹۹۷
 ۹۹۸
 ۹۹۹
 ۱۰۰۰

بشرایط اداء دعای استفتاح اشتغال نمود،

و در همان روز جهان^۱ اوچ^۲ قرا^۳ از جانب میرزا قید و رسید و بموقف
عرض رسانید که میرزا بایقر^۴ [۱] می^۵ رشتد، آنحضرت جهان را در روز پیش میرزا
قید و فرستاد و پیغام داد که با بجهت هزاره عازم آن طرف شده ایم، او باید
که خاطر خود بداند، و چون میرزا بایقر رسید آنحضرت خضر خواجه را ملازم او
بسمر قند فرستاد و موکب ظفر شکار بسره روز بقصبة اسفزار آید و در سربل تیان
سراپرده جهانستان باز کشید^۶، و میرزا بایسنخر بار دوی همایون پیوست
و بعد از هفته رکاب ظفر انتساب حرکت نموده و کمیت صبارفتار مراحل منازل
پیموده چهاردهم (در ق ۳۱۴) شعبان در لب آب هیرمند که یورت قشلاق
مقرر بود نزول فرمود،

۱۰

و در روز دیگر امیر حسن صوفی از جانب قند بار رسید و امرای نامدار با
لشکر بسیار بجزم ایلغار سوار شدند و آنحضرت ستین^۷ و رایش^۸ میرزا قید و فرستاد
شاه زنده جهان فوج فرا^۹ شاه زنده میرسانند، شاه باب در همان روز، شاه زنده باز، شاه زنده دفع هزاره
شاه زنده، و امیر خضر خواجه اقمه را مقرر گردانیده که امیرزاده بایقر را بسمر قندش امیرزاده اعظم اعدل الخبیک
کورگان رسانند (در باب همراه اد بجای ملازم اد)، و رایات همایون کوچ فرموده بعد از سه روز بظاہر قصه
اسقرار [قصبة اسفزار] بموضع سربل میان سراپرده باز کشید - باب همراه (بجای ملازم) - آ
نصرت (بجای ظفر) - آ باب تیان (بجای تیان)، با آتابان، اک مثل متن، شاه زنده
و یک هفته در آن بجهت رسیدن رایات همیون . . . . . امیرزاده بایسنخر بهادر خان . . . . . توقف فرمود
چون برسیدند از آنجا کوچ فرمود، شاه برای مراحل از بهرات تا آب هیرمند رکب به نزهه ص ۱۷۸،
شاه زنده (۲۹۹ ب)، امیرزاده، شاه ک سیزده سوار، آ سیرورا، اک بستیزورا،
با بستیزورا، باب بستیزورا، شاه زنده سیرورا، رکب به ص ۳۵۹ س ۱۰،

و فرمود که او از آن طرف پیش آید و موکب همایون ازین طرف جنبش نماید تا با اتفاق هزاره
را از میان بردارند، و چون در میان اشترار جمعی اختیار خواهند بود که در سوء اعمال
و قبح افعال بآن بی باکان موافقت نخواهند نمود و هرگاه سپاه طغرنپاه در آن دیار
دست اقتدار بر آورد هر آینه آن بیچارگان پایمال محنت و بلا شوند بنا بر آن
آنحضرت مولانا صدرالدین ابراهیم را که منصب عالی صدارت بجانب او
منقوض بود بصوب هزاره ارسال نمود و فرمود که کلانتران ایشان را نصیحت
کرده بخدمت آرد، درین اثنا رای ذوالحجین که حضرت صاحبقران در
زمان فتح هندوستان او را تربیت فرموده بود برهنه بی دولت اقبال وار
بدرگاه عالمپناه آمد و عزت بساط طوس یافته بجو اطفت پادشاهانه مخصوص شد، و میرزا
سیور غمیش بالمرای کبار امیر ابراهیم امیر جهانشاه و امیر نوشیروان از جانب
بدخشان عربیت نموده بار دوی همایون رسیدند، و ملک قطب الدین بالشکر
سیستان ملحق شد و سپاهی چون او و اربلاک بسیار و لشکری چون ذرات
آفتاب بشمار در ظلال اعلام آسمان مثال جمع آمدند و موکب نصرت شعار
بجانب قندهار نهضت نمود، و بسیت و دویم شعبان بظاهر قندهار نزول فرمود
و امرای میرزا بالینغر با یلغار جانب هزاره مقرر شدند،

۱۰

لکه ۱: ذوالحجین، ربیع، ذوالحجین، اک مثل متن، ۲: ذوالحجین (بحذف کلمه رای) زبده، ذوالحجیر، — برای
راؤد و لحین صاحب بطیررک به یزدی ۲: ۶۸ بعد، و بودی والارص ۳۶۰، ۳: زبده، روز دیگر (بجای و)، —
دارائی این مملکت باین میرزا عنایت شده بود رک به ص ۲۲۳، ۴: زبده، — ک: و امیر جهانشاه، اما غالباً صوابش
به حذف واد است، ازان روی که امیر ابراهیم امیر جهانشاه است رک به ص ۳۶۸ ج ۹، و بظاهر همین سبب در زبده نام پدرش
حذف کرده است نامش بر حقیقت آئینه همین طور باضافت ابی مذکور است رک به ص ۳۶۵ و غیرها، ۵: زبده، بهیم، ۶: زبده
(۳۰۰) گفته است که دران منزل مقرر فرمود که توغات امیرزاده بالینغر "بعربیت الیغار بجانب هزاره مجبورند"، نه فقط با بهرات
عه برایش رک به جیب ایسر ۳: ۳۰: ۱۲۰ س ۱۰، و فاش در ۳۲۸ و انقش شد،

و اد آخر همین ماه مولانا صدرالدین ابراهیم رسید و بمجلّ عرض رسانید که
 سرداران هزاره بشرف بساط طپوس می رسند، و بدان سبب امراء که عازم ایلغار
 بودند توقف نمودند، و بمسامح جلال پیوست که خیل خانه شورشی در مقام عناوند
 و انقیاد نمی نمایند، فرمان عالی نافذ شد که امیر یوسفخواجه و امیر نوشیروان و امیر
 حمزه آتش غارت و تاراج در خان و مان ایشان اندازند و ماده فساد آن
 قاطعان طریق را بکلی منقطع سازند، و سیم ماه مبارک رمضان اکابر ولایت و شهر
 غزنین قاضی خواجه لقمان و ملک و غیره

بدرگاه عالم پناه آمدند

و کلانتران خیل خانه برل و افغان خورشوانی شرف زمین بوس یافتند،
 و ستیز و از پیش میرزا قید و آمده عرضه داشت که شاهزاده فرار نمود،
 آنحضرت فرمود که ترسیده باشد و ترجم نموده کسی در عقب نفرستاد، و نهم ماه بخت
 مرا و از جانب میرزا قید و آمده نمود که از مردم شاهزاده کسی در کابل نماند،

۱۰ زبده: بمیت بیستم شعبان، ۱۰۰۰ آگ بعدش: ابراهیم که بجانب کلانتران هزاره رفته بود و نمود، ۱۰۰۰ زبده: امرای

هزاره مخدوم فیروزخواجه آرام و قدم و غیره، ۱۰۰۰ آ: زمین بوس، ۱۰۰۰ زبده گفته است که حضرت

سلطنت شعاری ایچی پیش میرزا بایسنغر فرستاد که ایشان تاخت نکنند، ۱۰۰۰ ک: شوی، آ: شوی، باب:

شودی، تصحیح از روی زبده و آگ، ۱۰۰۰ ک: نوشروان، ۱۰۰۰ زبده گفته است که "این امراء را با چند هزار

مرد" فرمان شد که ایشان را تاخت کنند، در ک: دران خان و مان (بجای درخان و مان)، تصحیح قیاسی است،

۱۰۰۰ زبده: نعمان، ۱۰۰۰ آ: برل، آگ: برل، ۱۰۰۰ ک: خیل خانه برل و افغان بجای خیل خانه برل و افغان

۱۰۰۰ فقط آ: حشوانی - در زبده ذکر کلانتران برل و خورشوانی را ندارد، ۱۰۰۰ ب: ب:

ستیز، آ: ستیز، آگ: ستیز، زبده: سرد، ۱۰۰۰ زبده گفته است که شاهزاده "بدین طرف نیامد

و جاکگاه خود بار گذاشته بدان طرف گریخت"، ۱۰۰۰ زبده (۳۰۰ ب): [از آن طرف رسید،

آنحضرت امیر ابراهیم امیر جهانشاه* را نامزد آنطرف کرده فرمود که: اگر قیام
پیش آید و صلح کنند آن ولایت با و گذاشته باز گردد و الا آن مملکت را ضبط نماید*
و بعد از دو روز میرزا سنجر برادر میرزا قید و آمده بعواطف پادشاهان اختصاص یافت
و امر او کلاستران هزاره اسپان نامدار فرستاده مال و منال قبول کردند* و موکب
همایون بجانب اغرق که در لب آب هیرمند بود بدولت و سعادت معاودت فرمود*

ذکر اسید کسری که بدست همایون حضرت خاقان سعید رسید

چون عنایت حضرت مالک الملک سبحانه ابواب سلطنت مملکت عالم
بر روی حضرت خاقان سعید | کشاد و زبام بهام بهانیان بقبضه ارادت (۳۱۳ ب)
آنحضرت داد و آفتاب سعادت او را بدرجه عالی ظل الشدرسانید سایه بان
دولت او را از ذروه فلک اعلی گذرانید قطعه

ملوک باضیه را پیش ازین بتاره فتح با آسمان سعادت برآندی که گاه
لیکن اکنون هر دم صد آفتاب ظفر طلوع میکند از سایه بان ظل اله
لاجرم به هر طرف که روی آورد فتح و ظفر استقبال نمود و بهر جانب که عزیمت فرمود
دولت و سعادت ملازم رکاب نصرت انتساب بود بیت
بر هر طرف که چشم نهی جلوه ظفر و زهر جبت که گوش کنی مرده امان
و در یورش قند هار که امرای نامدار از همه طرف منظر و کامگار باز آمدند زمانه خواست که

له زبده: امیرزاده اعظم امیر سلطان ابراهیم امیر جهانشاه، له زبده: بیش تو، له زبده: مواضع را
بدو باز گذار و تو باز گردد و الا که بیش تو نیاید و صلح بهم نکند در آن مواضع باش و اطراف از ضبط نمائی [نمای]،
له زبده: تقبلی نمودند که چند سراسب و کاو و کوسفند بدهند، له ذکر اسید کسری و ذکر تفویض وزارت

نیل عین الکمال بر جمال حال فرخنده مال آنحضرت کشد، بنا بر آن چون عینان
جهان ستان بجانب اغروق همایون ویورت قشلاق معطوف ساخت و برمند غزال فتا
غزاله دیدار سهیل چشم سپهر جسم، کیوان خشم، مشتری جبین، بهرام کین، آفتاب انبساط
زهره نشاط، عطارد فطنت، ماه سرعت — چون آفتاب بر سبز خنک فلک
سوار شد، ابر صفت بر آتی که چون برق بر روی هوایی آرام بود، و آتش
گوهر باد پایی که بسان آب بخوش خرامی بساط خاک می پیچید، و در آشنای
تنگ و تاز و نشیب و فراز بهجت دفع آسیب عین الکمال بسرد آمد و حضرتی
که پای عزت بر تارک کیوان می نهاد از پشت اسب بر روی زمین افتاد
و دست مبارک را آسیب کسری رسید و فغان از جان جهان بر آمد، و
ذات بی مثال را که عین سعادت و اقبال بود از تضاریف آلام بی فرجام صدمت
نا توانی رونمود، دستی که بوسه جایی سلاطین عالم شایستی از چشم رخم زمانه اش آسیب کسری
نبایستی لیکن انبیا که خاصان درگاه کبریا اند باین نوع زحمت و بلا مبتلا اند، موسی
علیه السلام که در جهان بسان آفتاب انوار ید برضا نمود اول دست مبارک او بشعله
آتش دشمن محرق باید بود، و حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم که از دندان و لسان
عذب البلیان او در عالم افروز و حی می تافت دندان گوهرشان او نقصان کسریافت،
القصد چون آسیب کسری نمود و در اردوی همایون شکسته بندی حاذق
حاضر نبود، قاصد همحنان باد بدار السلطنه همراه آمد و استاد میروی کمانگر که از ما بران
آن فن بود همراه شمال و صبا بار دوی اعلا رفت و حکمت افلاطون و معرفت بقراط
در انواع معالجه ید برضا نمود و در ازالت علت و استرداد صحت بران انکه مؤید
بدو روح القدس بنظر آورد و باین دعای گوشه نشینان که ع

لله : کوهری باد پایی ، شکست : دور ، الله فقط بکسری ،

دعای گوشه نشینان بلاگرداند

و بحسن عقیده مخلصان که

فَاتِ دُعَاءَ الْمُخْلِصِينَ مُجَابِبُ

و ذات خورشید قر از خضیف اعتدال باوج صحت و کمال اعتدال رسید و رنج
و ناتوانی باعدای دولت انتقال کرد ع

صحت کمال دارد و علت زوال یافت

و استاد میر و بصوف اکرام و الوت انعام چنان بهره مند گردید که همه عمر آسیب فقر
و درویشی ندید *

ذکر تفویض وزارت

درین اثنا رای جهان آرای چنان اقتضا فرمود که صدر مسند وزارت بمکان
وزیری آراسته باشد که برائی صایب و فکر ثاقب بر سیاق آصف و دستور
نظام الملک طوسی عمل نماید، و خامه ملک و دین در بمین کان بسیار اقرار گرفته و
خاتم عز و تمکین بسیار بمین آثار او شرف (ورق ۳۱۵) یافته تا عرصه ربع مسکون
از فروغ رای همایون ع

۱۰

(۳۱۵)

چون طلعت آفتاب روشن باشد

و بسیط عالم از مسیر قلم دستور آصف تدبیر طراوت گلشن یابد، بحکم سیاق این کلمات
و سیاق این مقدمات حضرت خاقان سعید تفویض منصب وزارت بجانب

له ب: اعلیٰ، ۱۴ اک-، ۱۵ بعدش فقط با+، بخواجه پیر احمد خوانی، ۱۶ فقط ک:

سیاق، ۱۷ آ و نسخ دیگر، آصف برخیا، ۱۸ اضافت بیانی یعنی بمینی که کان بسیار است،

۱۹ ک: بسیار و، ۲۰ فقط ب: خلعت،

خواجۀ اعظم دستور اعظم الوزراء فی العالم خواجہ غیاث الدین پیر احمد الخوافی فرمود
وزیرانم حل و عقد و قبض و بسط بکفایت و قبضه درایت او سپرد، و او
از کمال کاروانی در ازیاد اموال دیوانی نوعی شروع نمود که هم رعایت رعیت
مرعی بود و هم در مهم دیوان فوت و فرود گذشت نفرمود،
و در سخنان حکماء مذکور است و در کتب اکابر مسطور که هر چند پادشاه
بذات خود کامل و عادل و تمثیت مصالح سلطنت را قابل و مستأهل باشد
بی وزرای کافی کاروان کار مملکت سامان نیابد **شعر**

فَاَصَابَهُ الْخُلْفَاءُ فِيمَا حَاوَلُوا   مَقْدُونَهُ بِكِفَايَةِ الْوَسَادِ
چه ملوک اگر بنفس شریف با امور ملک قیام نمایند وزیر باشند نه پادشاه، و چون وزیر
ناگزیر است و وزیر دست و دل و زبان و چشم و گوش پادشاه است باید که

له از نجاشی ص ۳۶۴ س ۶ "و غریب عالم رسید" در ب ن دارد، و از نجاشی ص ۳۶۴ س ۴ "وزارت
نیست" در ب ن ندارد، و در اک بجای "و در سخنان حکماء مذکور و در کتب اکابر مسطور که هر چند" عبارت
ذیل را دارد که خیلی غیر مربوط و ناقص است: "و بموجب الکلام بحر [یجر] الکلام شرح سخن
در کتب بطی احتشام خواهد، در کتب اکابر مسطور است که تدبیر ربانی و تقدیر آسمانی جاریست
که استقامت امور مملکت و استقامت قوانین سلطنت باز نیست [بوزیری] که بواسطه [واسطه]
است میان پادشاه و دادخواه، و زیری شاید که از وزیر باشد که آن کران باریست پس وزیر حامل کران
باریباد دشوار یباید کسی چون [جنابین مبدعی لطیف و مخترعی شریف است که حق تعالی او را در مقام دوم
یاد [شاه؟] حنجه [چنانچه؟] نسبت ماه با آفتاب و از نجاشی است که وزیر چون در حضرت پادشاه باشد از
مشاهده و طور ابست مجال استقلال ندارد و چنانکه ماه در قبضه آفتاب دعوی نور و داعیه و چون از مبداء
بلال باوج بدر و استقبال آید عالم را بنور حضور خویش بیارد [بیاراید؟] در آن وقت مشاهده آفتاب و عالم نمای
و مردم را بجز مشاهده ماه در چشم نیاید و در سخنان مذکور است که هر چند پادشاه، آگ، متاهل، آگ، آن

در مصالح مال و ملک و لشکر و اسرار نهانی چنانکه بر اعضا و جوارح مبارک اعتماد دارد او را نیز معتمد داند و مجال طعن طاعنان و خبث خبیثان ندهد، چه طعن وزیر بنابر مقدمه مذکور طعن در ذات پادشاه است و هر روز وزیر دانا و نایب مناسب یافت نشود و بعد از مقام سلطنت هیچ منصب عالی تر از وزارت نیست،

فی الجمله چون مسند دیوان بود جناب خواجه مشرف گردید انوار معدلت حضرت خاقان سعید چون فروغ خورشید بشرق و غرب عالم رسید و مدت سی سال مالک هفت کشور بحسن تدبیر آن وزیر و انشور طراوت بهشت برین و لطافت نگارخانه چین داشت، و قلم بدایع نگار بر اوراق لیل و نهار شرح آن روزگار خواهد نگاشت بمیت

شهنشسته بتدبیر دانا وزیر   بکم روزگاری شد آفاق گیر
همه کارشایان خورشید چهر   ز رای وزیران رسد تاسیهر*
وزیری چنین شهر یاری چنان   همان چون بگیس در قراری چنان

ذکر رسیدن سلطان آفاق به پورت قشلاق و آمدن اخبار

اطراف و معاودت مستقر دولت*

حضرت خاقان سعید منتصف رمضان در کنار آب هیرمند با غروق همایون رسید

له آفتاب، آت مثل متن، سه دراک بعدش + معلوم است که وزراء را دشمن و حاسد بسیار باشد که بجز توقع تا بموقع او را در نظر

پادشاه بهره درانی و ژاغانی جلو دهد و نداند که، سه بعدش دراک + قال علیه السلام اذا اراد الله بملك خيرا فاقض

ز قیض له [دزیرا] صاحبان نسبی خیر اذا حکموا [اذکوة] دان عمل صالحا اعانه، سه آیت -

باک مثل متن، سه شرح احوال خواجه پیر احمد در دستورالوزراء ص ۳۵۳ نیز دارد سه در زبده (۳۰۰ ب) این عنوان را ندارد

و در آن مقام میرزا علی بن میرزا رستم از جانب اصفهان آمده پیشکشها و پادشاهانه
 بعضی رسانید و عزت قبول یافت، و او آخر رمضان امیر ابراهیم امیر جهان شاه از
 جانب کابل آمده عرضه داشت که میرزا قید و بکابل رسید و عازم اردوی همایونست*
 و امیر شیخ لقمان برلاس به تحصیل اموال که مردم هزاره متقبل شده بودند عزیمت
 نمود، و میرزا سید غنمش بموجب فرمان متوجه ولایات خود شد، و امیر نوشیروان
 و امیر یوسفخواجه و امیر حمزه که بایلغار خیل خانه شوری^۱ رفته بودند در آن دیار آثار
 تسلط و اقتدار ظاهر ساخته^۲ منظر و منصور باز آمدند، و میرزا علی بن میرزا رستم
 بالغام تمام و اکرام بالا کلام اختصاص یافته بموجب اجازت مراجعت نمود،
 و درین ولا بعضی همایون رسید که جماعت افغان^۳ هزاره در ادای اموال تقبل
 تعلل می نمایند، آنحضرت امیر محمد صوفی ترخان و امیر موسی و امیر بوته را
 بتاخت انجاعت معین ساخت | و امراء کار ایشان ساخته و همرا^۴ (۳۱۵ ب)
 از نیل و برانداخته^۵ بیستم و یقعه با غنائیم باز آمدند،

- ۱ زبده: ایام، ۲ زبده: امیرزاده، ۳ زبده: —، ۴ زبده: امیرزاده، ۵ زبده: —
 مقرر کرده است که پیش بندگی حضرت آید، ۶ زبده: آ، ۷ زبده: ابراهیم، ۸ زبده: را اجازت فرمود
 که بجانب ختلان روز [رود]، ۹ زبده: شک، شوی، آ، شودی، بآب، شودی، اک، شوری،
 زبده: سودی، ۱۰ زبده: —، ۱۱ زبده: مراجعت نموده بندگی حضرت
 رسیدند و در شانزدهم شوال یکبار هنرمند [بکنار بهرمنند] یورت قشلاق نزول فرمود و در بیست
 و پنجم امیرزاده سلطان علی، ۱۲ زبده: یعنی بسوی اصفهان (زبده)
 ۱۳ زبده: (۱۳۰۱): جماعتی افغانیان، ۱۴ زبده: (مصفا)، توبه،
 ۱۵ اک، ب، را ساخته (بجای ساخته)، ۱۶ زبده: —
 با بجا و غنیمت بسیار،

و آنحضرت منتصف ذی الحجه عربیت معاودت نموده از یورت قشلاق
کوچ فرمود و اول بهار که اطراف دشت و کو بهسار با انواع ریاحین و لاله زار
عکس چهره نگار و نمودار رخسار یار بود رایت ظفر آیت نهضت فرمود بیت
در ای شتر خاست از کوچگاه   سر آهنگ لشکر در آمد بر راه
ز رنگین علم سای گویهر نگار   همه روی صحرای شده نو بهار
در آمد بزین شاه گیتی نورد   ز گیتی بگردون بر آورد گرد

و میرزا سنجر* و امیر یار دگار شاه ارلات و امیر علیکا و امیر فیروز شاه مقرر شدند*
که ضبط آن مملکت نمایند، و میرزا قید و را بد بخوشی* به راه آورند و اگر نیاید
الوس او را تاخته و او را پیدا ساخته* بپایه سریر اعلی رسانند و
گر نیاید دولت او را موکشان خواهد رساند

و آنحضرت امیر عبدالصمد را بحکومت گرمسیر تعیین نمود و امیر حسام را بکوئالی
قلعه قندهار مقرر فرمود و روی رایت منصور بسوی مستقر خلافت آورد و بیت
ایام بکام و اختران فرمان بر   افلاک نهاده بر خط فرمان سر
و موکب معزز معظم دوم شهر محرم مکرم* بدار السلطنه به راه رسید و اعیان خراسان
بتخصیص مقیمان آن بلده فرخنده مراسم نثار و پیشکش بتقدیم رسانیدند و بیت
بزرگان شهر آفرین خواندند   بر آن گویهری گویهر افشانند*

له از اینجا تا آخر ابیات (س) جمله عبارت را در زبده ندارد،   له فقط ک: خواست،

له زبده: امیرزاده سلطان سنجر،   له زبده: امیر اعظم امیر،   له زبده: با امرای قشونات مقدار

ده هزار سوار مقرر فرمود،   له زبده: امیرزاده قید و بملاطفت و دلجوئی طلب داشته مصاحب خود،

له زبده: و بهر طرف که رود او را گرفته،   له فقط با: حسام الدین،   له زبده: محترم المحرام

سنة احدى وعشرين و ثمانماية،   له زبده: —

و جمعی امر که بطلب میرزا قید و رفته بودند در استمالت جانب او سعی بلیغ نمودند*
و چون شهرزاده را مرحمت آنحضرت معلوم شد مصاحب امراء عازم سمرقند گشت
و آخر محرم شریف تقبیل انال قیاض یافته بغایات عنایات مفتخر و سرافراز آمد،

وقایع سنه احدی عشرین

ذکر اجازت الیچیان آذربایجان و خبر وفات میرزا
سعد و قاص

چون موبک همایون از یورش قندهار منطف و کامگار باز آمد الیچیان امیر قراپوش
و امیر قرا عثمان که پیشتر از جانب آذربایجان آمده بودند همه را رعایت نمود و در
ماه صفر رخصت معاودت نمود،

۱. و اوایل ربیع الاول خبر آمد که میرزا سعد و قاص که بی‌موجبی از حضرت
خاقان سعید روگردان شده و مملکت قم که سیورغال او بود گذاشته عازم آذربایجان گشت

له زبده را ۳۱ ب: امر که در حدود مانده بودند امیرزاده قید و را طلب داشتند چون بیش امرار رسید،

له در زبده اجازت الیچیان را در آخر فصل سابق ذکر نموده،

گفته است که یکی از خصائص و فضائل حضرت سلطنت شعاری . . . . . که تجربه معلوم گشته

است اینست که هر کس که در خدمت این درگاه قدم ثابت نداشته است بانگ مدت "بتیغ

قضا چون دایره بی سرکشته است" و دلیل بر صدق این مقدمه صورت واقع امیرزاده

سعد و قاص است که بی‌موجب الخ،

چنانچه شرح آن گذشت در عنوان جوانی و عنفوان زندگانی از منزل فانی
بسرای جاودانی رحلت نمود و آنحضرت از فرقت شاهزاده پاکیزه صورت
ستوده سیرت ملول و محزون شده مراسم تعزیت بجا آورد و مع
آری همه کار و بار عالم هیچ است

ذکر فرستادن امراء بعزم تسخیر ولایت بدخشان

درین اثنا بمسامع جلال رسید که شاهان بدخشان اظهار عصیان می نمایند
حضرت خاقان سعید سید احمد آلب قرا که بر رسوم رسالت و آداب سفارت
آراسته بود بجانب شاهان روان فرمود و سید احمد با بخار رسیده، کلمات وعده
و وعید و حکایات ترغیب و ترهیب در ضمیر آن طایفه جای گیر نیافت، سید احمد
باز آمده عرضه داشت که شاهان پشت بکوه دارند و سر در طوق طاعت در نمی آرند،
آنحضرت امرای کبار امیر ابراهیم جهانشاه و امیر شیخ لقمان و امیر محمد صوفی ترخان

له رک بص ۳۰۹ بعد ۱۰ در زبده (۳۰۲ ب) این هم گفته است که بادشاه برادران و متعلقان او را دلداری نموده
مجدد بتربیت و نوازش مخصوص و ملحوظ گردانیده، ۱۰ در زبده گفته است که از جانب بدخشان خبر رسید که
"شاهان از مراسم خدمتگاری [ی] و شرائط مال کذاری انحراف می نمایند و در ادای آنچه معهود و متعارف
بوده بسویت [تسوف] و مخالفت را مجال داده اند، ۱۰ وی از نوکران اعتمادی بادشاه بود
(زبده)، نامش در زبده (۳۰۳ ب) محمد آلب قرا است، فقط در باب ۱۰ الب، را لب نوشته است،
۱۰ فقط آک: رسید رسم رسالت بتقدیم رسانیده (بجای رسیده)، ۱۰ ک: ترتیب، ۱۰ زبده بعدش
جوانی [جوابی] معلول میان ایچی و یا غی کرسی باز دادند، ۱۰ در زبده گوید که سبب کوبهای بلند و
درهای سخت خیال فاسد بدماغ راه داده اند و تمنای باطل در ضمیر ایشان جا گرفته، ۱۰ زبده (۳۰۴ ب):
امیر ابراهیم بن امیر جهان شاه، فقط آک: جهانشاه (بجای امیر ابراهیم جهانشاه) ۱۰ آک و زبده بعدش +: برلاس

دائمی فیروز شاہ و امیر حمزہ را مقرر فرمود کہ سپاہ قندرز و باقلاں و ختلان و ازبک
و سالی سرای جمع آورده در ظلالِ ریات شاہزادہ جوان بخت میرزا سید عثم
متوجہ بدخشان شوند،

امرا چون بہ بلخ رسیدند شاہ بہاء الدین کہ بزرگتر شاہان بود از جانب
بدخشان آمد و امراء (ورق ۳۱۶) اورا گفتند: کمان تر شاہان توئی اگر مستقبل
می شوی کہ مال آن ولایت بدستور زمان حضرت صاحبقران بخزانہ عامرہ
رسانی ما شفیع شویم کہ حضرت خاقان سعید حکومت آن ولایت ترا دہد، شاہ
گفت: اوقات من بر عبادت مقصود است و اختیار ولایت پسر و برادر
من دارند، امراء ایچی پیش پسر و برادر او فرستادہ، جواب صواب ندادند،
امراء صورت حال عرضہ داشت پایہ سریر اعلاکردند، فرمان شد کہ شاہ
بہاء الدین را بہر افرستادہ امراء عازم بدخشان شوند تا معاملہ آنجا بقطع
نرسد معاودت نمایند، امراء بموجب فرمودہ عمل نموده متوجہ گشتند، و میرزا
الخ بیگ پنجرار سوار بحد و امراء کبار فرستادہ بود و لشکر ہای ولایات بموجب
فرمودہ جمع آمدند بیت

سپاہی گران سنگ چون کوی قاف ہمہ سنگ فرسای و آہن شکاف

لے زبده: امیر بلال الدین فیروز شاہ، لے بعدش زبده: با یکدیگر [دیگر] امراء تومنات و قشونات،
لے در زبده و لیسترنج مذکور نیست، لے زبده: سرای سالی، لے غیر مذکور در زبده و لیسترنج، لے بت:
مقبل، اک، مستقبل، لے زبده (۳۰۴ ب): مواضع بر تو مسلم دارند، لے آ اک، دارد، لے زبده (۳۰۴ ب):
بند کی حضرت فرمود کہ چون شاہ بہاء الدین پیش شما آمدہ اگر او تقبل میکند کہ معاملہ بدخشان سرانجام سازد
ایمجان مصاحب او کردانیدہ حکومت آن دیار بدو مسلم دارند و الا کہ قبول نکنند اورا پیش ما فرستند
لے فقط در کت، آ و دیگر نسخ: مقرر،

چون امراء و لشکر با موضع کیشم رسیدند پسر شاه بهاء الدین که لاف جلالت زده بود و بوفور شوکت مغرور گشته دانست که از کم عقلی خطری بزرگ از تکاب نموده و از بی فکری اعلی دراز پیش گرفته جناب شیخ الاسلام خواجه تاج الدین حسن عطار را که از کبراء اولیاء بزرگ بود شفیق ساخته سر بر خط بندگی و قدم در دایره فرمان برداری نهاده، و جناب شیخ الاسلام با امرای عظام ملاقات کرده سخن شفاعت در میان آورد، و امراء صورت شفاعت جناب شیخ عرضه داشت پایہ سریر اعلی کردند، و آنحضرت شفاعت جناب خواجه حسن را بحسن قبول داشته، گناه بدخشانیان را بذیل عفو پوشیده و خط احسان بر جراید جبرایم ایشان کشید و بدخشانیان مال محمود مع الزیاده تقبل نمودند، و امراء منظم و منصور اوایل رمضان باز آمدند، و حکومت بدخشان برقرار بر شاهان قرار یافت و نشان همایون در آن باب بنفاذ پیوست بیت

بخوابندگان گر کسی ز رو صد بجای ز راوشهر و کشور دهد

له زبده (۳۴ ب) : بے نظم امور و غاوت بیت [۱] سباب صیحا و است ، له زبده :
 تاج الحق و الدین خواجه حسن عطار ... کجیب اسیر ... شیخ الاسلام الاعظم متقبل شد که به بندگی حضرت اعلا علیه [اعلاه] اللہ تعالی عرض داشت کنند و گناه ایشان را در [ر] خواست نمایند بنابرین معنی لشکر با که دران ولایت در آمده بودند دست از جنگ و جدال و تہب و فارت کوتاه گردانیده ... دراک بعد فقرہ متن + : و التماس نمود که لشکر با که دران ولایت در پی تاج انداز فارت باز داشتند کذا کہ اک بعدش + : و فرمان قضا امضا با سراج متمس آن بزرگ ارسال نمود ، له زبده :
 چون فرمان خدا نکالنے ... با سجاد جماعت بدخشانیان منت دار گشته ابنہ محمود و معتمد بود مع الزیاد قبول کردند ،

ذکر عصیان میرزا قید و گرفتار شدن و قید او*

بهر دولتمندی که عنایت ازلی ابواب سعادت بر روی او کشاید و ارادت
 لم یزلی صورت بهبود در آینه مقصود او نماید چنان باید که خویشان و قریبتان را
 چون فرزندان و برادران داند و از مواهب ایزدی همه را بهره مند گرداند
 چنانچه حضرت خاقان سعید نسبت با جمیع اقرباء ابواب مشارکت در ممالک
 مفتوح فرمود و برای هر یک ولایتی و مملکتی تعیین نمود و مقتضی آن لطفت
 و کرم برود و همان معظّم آن بود که بدعای دولت مشغول باشند و در شناخت
 و شکر آلاء باقصی الغایه کوشند و از کفران نعمت احتراز نمایند و باداء شکر گذاری
 در مقام عبودیت و نیاز آیند و من شکر فاما شکر لنفسیه و من کفر فان ربی
 غنی کبریم تشبیب این مقدمات و تمهید این کلمات قضیه میرزا قید و بست که
 آنحضرت بچه نوع تربیت او فرمود و در حالتی که پدرش میرزا پیر محمد را پیر علی تاز
 شهید کرد و آنحضرت کشتندگان^۱ او را بعقوبت تمام قتل کرد و حکومت بلخ بمیرزا
 قید و داد و چون ایل و الوس او بسیار شده رایت دولت برافراشته عنایت
 ممالک گرمسیر و قندهار و بلاد سند تا حدود هند* بر و سلم داشت و در آن بلاد
 چنان قوی شد که پیش خضر خان^۲ و الی هندوستان* فرستاد و پیغام داد که
 ۱ زبده ۱، ۲ زبده: ذکر تاری او، ۳ صاحب مطلع در فقرات زبده تقدیم و تاخیری و رد و بدل
 کرده است، ۴ قرآن مجید ۲۴ (سوره النمل) ۴۰، ۵ زبده بعدش + : غفر الله له ،
 ۶ زبده: تار، ۷ زبده: لشکر کشتندگان (کشتندگان) ، ۸ زبده بعدش + : متعلقان و باز ماندگان
 او را جمع کرده حکومت بلخ، ۹ زبده بعدش + : تاجبر کسر آن احوال کرد، ۱۰ زبده: پدرش ،
 ۱۱ آ: برافراشت ، ۱۲ زبده (۱۳۶) : بلاد هندوستان ، ۱۳ زبده: که حاکم اکثر بلاد هندوستان است ،

۱۰ زبده ۱، ۱۱ زبده: ذکر تاری او، ۱۲ صاحب مطلع در فقرات زبده تقدیم و تاخیری و رد و بدل
 کرده است، ۱۳ قرآن مجید ۲۴ (سوره النمل) ۴۰، ۱۴ زبده بعدش + : غفر الله له ،
 ۱۵ زبده: تار، ۱۶ زبده: لشکر کشتندگان (کشتندگان) ، ۱۷ زبده بعدش + : متعلقان و باز ماندگان
 او را جمع کرده حکومت بلخ، ۱۸ زبده بعدش + : تاجبر کسر آن احوال کرد، ۱۹ زبده: پدرش ،
 ۲۰ آ: برافراشت ، ۲۱ زبده (۱۳۶) : بلاد هندوستان ، ۲۲ زبده: که حاکم اکثر بلاد هندوستان است ،

سکہ و خطبہ ۱ در مالک ہند از شہر قنوج تا حدود ملتان بنام او کشتند و با وجود آنحضرت برین نوع جرأت اقدام نمود، و در وقتی کہ امیر بہلول بر لاس و حسن اختاجی یا غنی شدہ قصد او کردند و او گرنجیہ صورت واقعہ باز نمود و حضرت خاقان سعید دہ ہزار سوار مقرر فرمود کہ با آنجا رفتہ شاہزادہ را بمقرر عز اورسانند و میرزا قید و بقوت این خبر بر مخالفان مستولی شدہ با این ہمہ عواطف چون موکب ظفر شعار در گر مسیر و قندہار قسلاقی فرمود و میرزا قید و جای خود گذاشتہ از شرایط خدمت تقاعد نمود و مرحمت پادشاہانہ فوجی نفرستاد کہ او را بعنف آورند و روی از ان طرف تافہ امراء را فرمود کہ بالو بلطف و مدارا معاش کنند و چون امین گرد و او را بیایہ سریر اعلی برسانند، و چون شاہزادہ بمجلس ہمایون رسید بعین عنایت ملحوظ شد چنانچہ شرح این احوال بتفصیل و اجمال گفتہ شد،

و شاہزادہ چند گاہ در دار السلطنۃ ہر آہ با احترام تمام گذرانید و چون طالع دارون و نجات نگون روزگار او را آشفته گردانید و من یضلل اللہ فمالہ من ہاد

۱ زبہ — ۲ رک بہ ص ۳۲۲ — در زبہ بعدش : خضر خان بیش بند کے حضرت عرفہ داشت

فرستاد و صورت حال باز نمود چنانچہ آن حکایت بیشتر گذشتہ است و امیرزادہ قید و با وجود آن در تربیت (کذا)

و امتثال فرمان بندگی حضرت قاعد و تاقی مینمود و بندگی انہار ان نمیکرد و او را درین معذور میداشت،

۳ فقطاک : اختیاجی، زبہ مثل متن، ۴ زبہ : بندگی حضرت فی الحال کہ

شنید امیر نوشیردان بر لاس و حسن اختاجی را با جند امیر دیگر و دہ ہزار — اما حسن اختاجی

درین موضع بظاہر سہولیت از مصنف زبہ، رک بہ ص ۳۲۱ و ج ۲، ۵ رک بہ ص ۳۲۱

۶ رک بہ ص ۳۵۹، ۷ رک بہ ص ۳۶۰، ۸ زبہ (۳۰۶ ب) گفتہ است کہ ہر ہفتہ بلکہ ہر

روز تربیت و در عنایت مجدد و مخصوص یہ شد، ۹ قرآن مجید سورہ ۳۹ (الزمر) ۲۴

جمعی ملازمان فتنه جو تخیلات سلطنت و تسویلات شیطنت در خاطر شاهزاده
 نشانده اورا برآن داشتند تا بی موجهی شب دوشنبه نوزدهم رجب از
 ظاهراً السلطنت عازم قندهار شد چه اعوان و انصار او در آن دیار بسیار
 بودند و بهم در ساعت خبر بسمیع اعلان رسید آنحضرت میرزا بایسنقر را فرمود
 که بادلاوران پسندیده و دلاوران کار دیده بر باد پایان چون عمر شتابان
 بجانب ولایت هرات رود روان شدند، و امیر حسن صوفی ترخان امیر
 فرمان شیخ و جمعی امرا بر اثر شاهزاده روان شدند، و میرزا قید و
 نیمشب بقریه توران رسید، و بوته داروغه آو به شهر می آید نوکران میرزا
 قید و خواستند که اسپان بوته را بگیرند و نتوانستند، و مردم بوته دانستند
 که شاهزاده رو براه فرازل اید بار نهاده، بوته بازگشته قاصدی ۱۰

۱۰ فقط ب - ۱۰ فقط ب - ۱۰ زبده (۱۳۰۷)، متوجه جانب کابل [شد] که اتباع و اشیاع
 او در آن نواحی بودند. ۱۰ در زبده مضمون همین یک فقره را قریباً در دو صفحه بیان نموده و گفته که بادشاه
 چون از صورت واقع اطلاع یافت میرزا بایسنقر را طلب فرمود و مطارعه این معنی در میان آمد حاصل برین
 قرار گرفت که از تغافل درین معنی فساد عظیم سرایت کند و شاهزاده طالت و سلامت کیسونهاده هم در شب با جمعی
 مردان گزیده بدان طرف که ایشان رفته بودند روانه شد و شرط تفحص راه و تجسس احوال مرعی داشته
 "بتعمیل هر چه تمامتر براند"، ۱۰ در زبده نام امیر موسی کمال و امیر علیکا هم مذکور است، و این که امر "بر عتب
 یکدیگر متوجه آن طرف شدند"، ۱۰ زبده (۱۳۰۸)؛ قید و تعجیل تمام از اول شب مانده بود نیم شب،
 ۱۰ زبده، بموضع یوران، ۱۰ شدک: آن شهر، آو دیگر نسخ، آو به شهر در زبده صورت فقره، بوته
 که داروغه آو به بمرای آید بدان موضع نزول کرده بود، ۱۰ زبده، و نوکران امیر بوته منع کرده اند و میان
 ایشان بجنب رسیده و آن جماعت را معلوم شده است که ایشان کریمت می روند بوته از عقب ایشان تاخت و
 ایشان بتعمیل می تاختند و بوته سواری را بیش از خود باو بفرستاد [باو به فرستاد]،

چون باد بادیه فرستاد و شرح واقعه پیغام داد، میرزا قید و صباح بحوالی
 او به رسید، وقت او به بیان دانست، مجال توقف نبود سرعت
 عزیمت نمود، خواجه نظام الدین که ضابط ولایت و دبا جمعی در عقب او
 روان شد و شاهزاده ساخت بساعت ایستاده جنگ می کرد تا جنگکنان
 بمزرعه ناب رسیدند، میرزا قید و در سپاه دیواری کمین کرد و چون
 نظام الدین شیرازی و او به بیان از و گذشتند میرزا قید و
 بریشان تاخت و مجموع را پریشان ساخت و خواجه نظام الدین را
 زخمی سخت رسید، و میرزا قید و بقریه شیراز رفته مردم آنجا نیز آگاه
 بودند، ملک قطب الدین سر راه گرفته جنگ مردانه کرد و بسلول را
 که پشت سپاه میرزا قید و بود بقتل آورد، و میرزا ابالیسنفر چاشتگاه
 بقصبه او به رسید و زخمیان مزرعه ناب را دید، با وجود شدت گرما
 ۱۰

۱ زبده، باب ۱، رسیده، آگ با مثل متن، ۳

زبده: چون مردم او به را خبر [خبر] شده بود توقف نتوانست کرد،

و صاحب زاده اعظم خواجه نظام الحق و الدین که امیر (مر؟) تومان نواحی تعلق بدو داشت با مردم او بعضی پیاده بفرار
 آمدند و بر عقب ایشان روان می شدند تا بمزرعه ناب رسیدند و در آن محل دیواری بزرگ بود، که

سیاره، باب ۱، ستاده، آگ: ایستاده، ۵ زبده (۳۰۸ ب): امیرزاده و بعضی

نکران در پس آن دیوار، ۶ زبده —، ۷ زبده: و از ایشان هیچکس جاره نداشت که ایشان را

بزخم تیز هزیمت کردند، ۸ آگ: بشراز، بب: شیراز، با مثل متن، زبده: اسفر، ۹ زبده: ملک

عزالدین بنیره ملک محمد عزالدین (کذا مکررا) با: اسفربیان سر راه ایشان گرفته، ۱۰ زبده: جنگ

۱۱ زبده: چون آفتاب بلند شد، ۱۲ زبده: جماعتی که زخم خورده بودند رسیدند و صورت حال عرضه

داشتند، ۱۳ دیگر نسخ مطلع و زبده: سورت،

و صارت هوانه از قوت آبخماغه که فدائی شده اند در دل پاسبی و نه از عدت ایشان که بی باک گشته اند در خاطر هر پاسبی بیت

چو رستم رخش را از صف برانگیخت و ز آن شورش چو دریا کف برانگیخت و میرزا قید و را در حوالی قریه سپرز زمانی توقف شده بود و متعلای میرزا بایسنقر باور سیده و پهلوان محمود دندانی بهادری تمام نمود، و دشمنان را کجا در خیال میگشت که میرزا بایسنقر بنفس شریف باورسد، ناگاه ماه رایت شاه از افق معرکه طالع شد و آفتاب (ورق ۳۱۷) طلعت عالم افروز از (۱۳۱۷) مشرق سعادت برآمد، میرزا قید و متحیر گشته پیاده شده دست به بند داد و گردن بگمت نهاد ع

۱۰ کجا روم که کمند تو میکشد بازم
و امیر فرمان شیخ او را بسته پیش میرزا بایسنقر آورد ع
بقید شاه قید و شد مقید

باقی مخالفان جمعی در قید اسار گرفتار آمد و فوجی براه فرار رفتند،

۱۱ کت فوت عبارت زبده، اندیشه نکرد که این جماعت فدائی شده اند سر کف ... دارند، ۱۲ فقط آ: هوالی، ۱۳ زبده (۱۳۹)؛ باشی (کذا)، ۱۴ بعدش در زبده افزوده است که بغیر لذت انتقام و غلبه بر دشمن آب که بدرقه غذاست نخورم و خواب که مایه استراحت قوی [قوی] است بایل نشوم لما زمان حضرت که این کلمات شنیدند گفتند که ما همه بجان کوشیم، ۱۵ در زبده مصراع اول موخر است بر ثانی، و ثانی این طور است:

بگفت این جواب دریا [و چو دریا] کف برانگیخت

۱۶ اک: سیر، باب: سبزواری، زبده: اسفر، ۱۷ ک: دندانی، اک: وندانی، زبده: وندسینه، ۱۸ زبده: شاه زاده، ۱۹ زبده: متحیر و اسیر گشته و همراه دل شکسته چون معلوم کرد که حضرت شاه زاده رسید طریق ادب و تواضع رعایت نموده پیاده شد و دست، ۲۰ زبده (۱۳۱۰)؛ گردن بندگی،

و میرزا اباسنغر فرمود که کسی را زحمت ندهند غیر صدر جهان که محرک فتنه بود
 (و) بیاسا مخصوص گشت، و شاهزاده مظفر و منصور معاودت نموده میرزا قید و را
 مقید بخد مت حضرت خاقان سعید رسانید بیت
 زهی سعادت و اقبال آچنان پدری که از مساعدت نجات آن پسر دارد
 و حضرت اعلیٰ شکر نعماء حق تعالی بجای آورد و در سیاست اصحاب جرایم
 بموجب مصلحت و مقتضی شریعت عمل نمود و میرزا قید و را در قلعه
 اختیارالدین حبس فرمود و جمعی که آثار شجاعت اظهار کرده بودند همه را رعایت
 و عنایت فرموده پایۀ قدرشان از اقران گذرانید،

ذکر ولایات که بشاهزاده جلال [الدینیا و] الدین

میرزا سیور غمتش بر رسم سیورغال مفوض شد*

چون خاطر خطیر پادشاه گردون سریر را از جانب میرزا قید و فرغت
 روی نمود ولایاتی که مفوض بجانب او بود بفرزند سعادت مسند
 و در صدق جلال و در ری فلک اقبال جلال الدین میرزا سیور غمتش
 بر رسم سیورغال عنایت فرمود و تمام ولایات کابل و غزنین و قندهار و
 افغانستان با اعمال هند و سند که تعلق بمیرزا قید و داشت مجموع آن ممالک

۱ در زبده (۳۱۰ ب) گفته است که روز دیگر روی بسلامت پدرا آورد و چون به راه رسید قید و را مقید پیش

حضرت سلطنت شکاری آورد، ۲ زبده (۳۱۱ ب) : ذکر تفویض حکومت کابل و غزنی و سند و هند

بامیرزاده سیور غمتش نورقبره، — آنچه محدود است بقوسین از روی آ نوشته شد، ۳ زبده ۱۰

باجملی والی [حوالی] و نواحی و توابع و لواحق، ۴ زبده : غیاث الحق والدین،

بتصرف ثواب فرزند دولتمند باز گذاشت و فرمود که چنانچه اقتضا بر رای
 رزین و اهتدای عقل دور بین او باشد رعایت رعایا و حمایت برایا
 که زاد معاد و غتار یوم التناذراست پیرایه سیرت و سرمایه سعادت سازد
 و باخلاق که و دایح حضرت خالق اند طریق مرحمت و سبیل معدلت مسلوک دارد
 که ارحموا من فی الارض یرحمکم من فی السیماء و در هر است حد و بعد
 و کیاست احتیاط و سیاست بجای آورد و راهها از دزدان و قطاع الطرق
 پاک گرداند، و حفظ مسالک از لوازم ضبط ممالک داند، و در همه ابواب
 لطف مجاملت و حسن معاملت رعایت نماید، و یگنانا بنظر عنایت ملاحظه فرماید
 تا نام نیک مارا و او را حاصل آید، انشاء الله تعالی،

۱۰ و پادشاه جم اقتدار چندان فرایند فواید و وزیر شاهوار در کنار خاطر او یادگار نهاد
 که جوهر شناس عقل با کمال دانائی از معرفت قیمت آن قاصر آمد و ناطقه سخن
 سرای قلم با چندان جولان در سیه ان معانی و بیان از شرح فواید و منافع
 آن عاجز شد،

شاهزاده چون دید که حضرت خاقان سعید جواهر الفاظ در سلک
 عبارات انتظام داد و ابواب و صایا و نصائح بر روی [دولت] او کشاد
 روی تواضع و مسکنت بر خاک عجز نهاد و گفت که بیت
 ای شهریار وقت و شهنشاه روزگار جاوید باش در کنف لطف کردگار

لک آ: زرین، زبده، متین (ازین روی اغلب است که مصنف مطلع رزین نوشته بود)،

لک زبده: بروفق عدل، لک فقط آ: دود، لک فقط آ: لطف، لک زبده: طریق،

لک مضمون عبارت آئینه راتا "فرمان برم" (ص ۳۷۸ س ۲) در زبده ندارد، لک ک: فرایند،

لک فقط در ک: —،

بنده برین درگاه که مدار لطف و کرم و ملاذ سلاطین عالم است حلقه بندگی در
گوش و غاشیه چاکری بردوش دارد بیت

برین آستان همچو خاک درم کمر بسته حکم و فرمان برم
و شاهزاده نادر دُرهای شاهوار که پدر بزرگوار برفسرقی روزگار او نثار
(۳۱۷ ب) [وایشان] فرمود همه را بگوش هوش استماع نمود | و با مجموع خیل و چشم
و عبید و خدم عازم آن ولایات شد، و اکابر آن ممالک در اقامت خدمت
و مداومت ملازمت بر یکدیگر سبقت نمودند،

ذکر توجه حضرت خاقان سعید بجزیم زیارت مشهد مقدس منور معلّا*

سلطان عالیشان اوایل شعبان عزیمت زیارت سلطان خراسان

بیت

علی ابن موسی رضا گوی و بس که القاب یابد ز نانش کمال*
فرمود و چون بآن مقام متبرک و مشهد مبارک رسید شرایط زیارت بجای آورده
نذور و صدقات مستحقان رسانید و قندلی سهرار مشقتال طلا که آنحضرت

لکه ک : دار ، لکه ک : از روی آ نوشته شد ، لکه زبده : ریایت حضرت سلطنت شکاری

بطرف طوس و مشهد ، لکه ک : مشهد مقدس علیه الصلوة والسلام (بجای مشهد مقدس منور معلّا) ، لکه ک :

مشهد سلطان خراسان علیه الرحمة والغفران ، لکه ک : از آتش شرف ، لکه ک : در زبده

(۳۱۳ ل) گفته است که در ۲ شعبان "هوا و زمین آن دیار" بگرد مواکب و نعل مر و اماکب مکتل و مهتل گشت ،

لکه آ : نذور ، زبده ، نذورات ، لکه ک : نذر لکه زبده : از جمله صدقات ،

بحسن ارادت ساخته و پرداخته فرمود که در گنبد مرقد او بختند و پیش ازین همدلیا
گوهر شاد آقا مسجد جامع در جوار قبسه حضرت امام علیه الصلوٰۃ والسلام
بنانها ده بود در غایت تکلف و تزیین درین ایام نزدیک با تمام رسید و آن
عمارت بالطافت در نظر حضرت خاقان سعید بغایت مستحسن نمود، و آنحضرت
چهار باغی و سرائی در جانب شرقی مشهد طرح انداخته مکمل ساخت که هرگاه
عزیمت زیارت مشهد نماید موکب بهایون در آن باغ و سرانز دل فرمایند،
و آنحضرت از مشهد بطرف شهر طوس رفته و میامن آن مزارات بابرگات
دریافته بعزم معاودت بجانب دار السلطنه همراه نهضت فرمود و غره رمضان
درستقر دولت فرود آمد،

۱۰ ذکر احوال ولایات ماوراءالنهر درین سال

شاهزاده جوان بخت زبیده تاج و تخت معیث الدین میرزا الخ بیگ
بادشاهی بود حکمت پژوه و شهریاری صاحب شکوه در روزگار دولت و ایام
ایالت اورغیت مملکت ماوراءالنهر و ترکستان از ظلمات ظلم بسرچشمه
آب حیاة عدل و احسان رسیدند و جمیع خلایق در حدایق امن و امان و چین فراغت
و رفاهیت آرمیدند، در تربیت ارباب خلائق بر پادشاهان جهان سابق و فائق بود

له آت بب، التحیة والسلام، آباء السلام، که زبده (۳۱۳) بعدش + و حضرت همدای از اهنوز ندیده

بود درین ایام با بنجار آکند، وضع مسجد و عمارات آن در نظر مبارک بسندیده افشاد، و بجند عمارت دیگر در

اطراف آن اشارت عالیة خداوند تعالی ملکه و سلطان نیز اشارت فرمود، خاصه باغی و سرایی بتکلف در آن

موضع تربیت [ترتیب] سازند، که در زبده ابتدای این فصل از نزول امیرزاده در مرقند (ص: ۳۸۰ س: ۱۰)

است، که بب، الدولة والدین، اک: الملك والدین والدین، زبده (۳۱۳) ب: الحق والدین،

و در تجدید معارلم عدل و تاکید مراسم فضل جد بلینج و سعی جمیل بوجی نمود که انوار شواهد
و آثار دلائل آن بر روی روزگار واضح و لاتح خواهد بود بیت

در گش کعبه حاجات خلایق بودی   حضرتش بجمع ارباب حقایق بودی

و ادب این تدوین آن بود که قلم فرخنده رقم هر جانبام و القاب آن
پادشاه عالیجناب رسد طناب سخن سجد الطناب کشد اما چون در اول کتاب
عذر آن خواسته نخواست که تجویز تنبیر کند و چون حدیث انتخاب در باب
بسط القاب گذارش یافت جواد خوش خرام قلم عنان سرانجام رقم بصوب
حکایات مرغوب و ضبط سخنان خوب خواهد یافت بیت

از صدای سخن خوب ندیدم خوشتر   یاد گاری که درین گنبد دوار بماند

فی الجمله میرزا النخ بیگ اوایل محرم از پورت قشلاق بنواحی خجند
بدار السلطنه سمرقند آمد چنانچه گفته شد، و اوایل صفر لشکری که بجانب خوارزم
بمدد امیر شاه ملک رفته بود منظر و منصور باز آمد، و در دهم صفر خبر وفات
خان مغول رسید و در ربیع الاول نوکر صدیق بهادر از جانب کاشغر آمده عرضه داشت
که اولیست اغلان* نقش جهان را که خان جتّه بود بقتل آورده و در میان مغولان
آشوبست بیت

چو در لشکر دشمن افتد خلافت   تو شمشیر خود را بمان در خلافت

میرزا النخ بیگ معتمدی بتفحص احوال امرای مغول ارسال نمود و جمعی مغولان*
که در ارک سمرقند محبوس داشت اطلاق فرمود، و شاهزاده (ورق ۲۱۸) محمد جوکی

(۱۳۱۸)

له فقطک حضرت، له ک ایچده، له زبده: محرم الحرام سنه احدى و عشرين و ثمان مائه، له فقط آ: چنانکه -

رک به ص ۳۵۳ که در آنجا [احدی] عشرين باید خواند، له زبده: در سابع (بجای در)، له زبده -

له زبده: ویس اغلان خان جتّه [جته]، له زبده (۱۳۱۴)، حضرت قوچین را با جمعی، له زبده او در جادی الاخر سنه المذكور امر مغول

ماه رجب عازم ماوراءالنهر شد و چون از جیحون عبور نمود میرزا الخ بیگ جمعی
 امرا را برسم استقبال ارسال فرمود و برادران چون دواختر سعد در برج
 جهانگیری قرآن کردند و چون دو گوهر عالم افروز در درج کامکاری قزین شدند بیت
 دوشهریار گزین و دونا دار زرین دواختیار زمان و دواختیار زرین*
 و میرزا جوکی در باغ دلکشافرو آمد و میرزا الخ بیگ چند روز پیوسته شرایط
 ضیافت بهر گونه لطافت بجا آورد و ساقیان ماه سیما و مطربان زهره نوا بادهای
 گلزنک باواز عود و چنگ می پیوند و عقل و هوش از جان بیدلان می ربودند و
 مطرب و ساقی صلا می عیش و راه دل زدند*

درین اثنا معتمدی که متفحص احوال مغولستان رفته بود باز آمده شرح پریشانی
 آن دیار بعرض رسانید و میرزا الخ بیگ خاطر همایون از اطراف جمع ساخته ۱۰
 میرزا محمد جوکی را انعام پادشاهانه فرمود و با اتفاق عازم خراسان شدند و منتصف
 شهر شوال رایات خورشیدسای و اعلام عالم آرای آن دوشاهزاده جهان بخش
 آسمان رخسار بیت

دو خورشید فلک قدر و دو جمشید همایون رخ

جوانمرد و جوان بخت و جوان غم و جوان دولت

له آ، شد — در زبده گفته است که برادران در بیستم رجب ملاقات یکدیگر رسیدند، ۱۰ ک

آک، زرین، ۳ کذا فقط در ک، در آ و دیگر نسخ: دواختیار زرین و دواختیار زمان،

له این زیادت است از صاحب مطلع، در زبده ندارد، ۵ ک: رسانیدند،

[در زبده گفته است که "جمعی" که جانب قول فرستاده بوده اند در اوایل شوال "باز

اند" (باز آمد؟) و از پادشاه حبه (حبه) ایلمیان آید و اظهار هوا خواهی و یکجستی

نمودند]

از سمرقند بیرون آمده بیست و ششم شوال در زبان سعادت و اقبال بدار السلطنه
به راه رسیدند، و حضرت خاقان سعید که بر سم قوشلای بولایت فراه رفته بود چون
بدولت و سعادت معاودت فرمود شاهزادگان شرایط استقبال بجا آورده در
رباط امیر داؤد شرف و ستبوس دریافتند، و آنحضرت در باره فرزند سعادت مند
انواع نوازش و عنایت فرموده طوی های پادشاهانه ترتیب نمود و رخصت مراجعت
ارزانی داشته شاهزاده پنجم ذی الحجه بدار السلطنه سمرقند رسید،

وقایع سنه اربعین و عشرين و ثمانمائة

آمدن ایلیچیان خطای کرت ثالث*

سابقاً در شهر سنه عشرين مذکور شد که دایمیک خان پادشاه خطای
ایلیچیان بدرگاه همایون فرستاد و حضرت خاقان سعید اردشیر توچی را

له در زبده افزوده که امیرزاده در ۲۴ شوال از آب جیحون عبور فرموده در جمعه ۲۶ شوال به راه رسید ،
له زبده (۳۱۴ ب) : در روز و صول امیرزاده اعظم از اسفرار [اسفزار] روانه گشته
بودند ، حضرت امیرزاده از دار السلطنه به راه استقبال ایشان نمودند تا بر رباط داود رفتند و اینجا
بشرف ملاقات رسیده در روز مراجعت نموده بدار السلطنت به راه نزول فرمودند ، له در
زبده گفته است که امیرزاده " در آخردی القعه غریبت ماورالنهر فرمود ، " له ک
اشنین ، له زبده ، حکایات رسیدن ایلیچیان از ختای ، له رک به

ص ۳۵۴ ، له زبده : دامنک ، له زبده : ختای ،

له زبده + : مکتوبات و بیلاکات رسانیده ،

همراه ایلمچیان روان فرمود درین ایام اردشیر بازآمده احوال آن ولایت و رسیدن ایلمچیان بموقف عرض رسانید، و آخر رمضان ایلمچیان پی ماچین و خان ماچین به راه آمدند و پیشکش و بیلاک و مکتوب گذرانیدند، و مکتوب پادشاه خطایه بقاعده ایشان نقل کرده شد.

طریق خطایان آنست که در مکتوب نام پادشاه در اول سطر نویسند و سطر با بمقداری اندک از آن فروتر گیرند، و هر جا در اثناء مکتوب بنام خدای تعالی رسند با خجا که رسیده باشد گذارند و باز نام اله تعالی از اول سطر گیرند، و اگر چنانچه بذكر پادشاه رسید همین طریقه مسکوت دارند، و این مکتوب که درین تاریخ فرستادند بهمان طریق لفظاً باللفظ نوشته شد.

صورت مکتوب خطایه لغزیه*

۱۰

دایمگ پادشاه معظم نامه ارسال میفرایده

شاه رخ سلطان ما تامل میکنیم

خداوند تعالی دانا و عاقل و کامل بیافرید اورتا مملکت اسلام

له در زبده از "احوال" تا "به راه آمدند" را ندارد، بظاهر متن این نسخه زبده درین موضع ناقص است.

له باب، بی ماچین و خان ماچین، آ، پهاچین و خان ماچین، آک، بی ماچین، آ، بی ماچین و

خان ماچین، له باب زبده در، آک مثل متن، له زبده (ص ۲۱۵)؛

سطر با دیگر بمقدار، له زبده، سطر با خجا، له زبده، بنام، له زبده؛

رعایت کند (کنند) تا مکتوب با خبر رسید، له باب آک زبده، بلفظ، له زبده، سواد مکتوب؛

سواد این مکتوب در زبده مطابق است با مطلع و جز بعضی اختلافات قرائت چندان تفاوت ندارد، البته

در کلمات "قاعده خطایه" عموماً در زبده ملحوظ داشته است، له زبده، نامه،

ضبط کنند، سبب آن مردمان آن مملکت ۱ دولت مند گشته اند
سلطان روشن رای و دانا و کامل و خردمند و از همه اسلامیان
عالی تر و با مر

خداوند تعالی تعظیم و اطاعت بجا آورده و در کار او عزت
داشت نمود که موافق تائید آسمانیدست، ما پیشتر ازین ایلیچیان
امیر سرای لید آبا جمعهم فرستادیم بنزدیک

سلطان رسیده اند، با داب رسوم اکرام و اعزاز
بسیار فرموده اند، لید آبا جمعهم بمراجعت رسیدند (و) عرض نمودند،
بر ما همه روشن و معلوم گشت، و ایلیچیان بیک بوقا و غیره بلید آبا
و جمعهم با هم برای بد آباشیر و اسپان تاری و یوزان و چیزهای دیگر فرستاد
همه بدین درگاه رسانیدند، ما همه را نظر کردیم صدق (و) محبت
ظاهر گردانیده اند، ما بغایت شاکر گشتیم، دیار مغرب که جای اسلام
است از قدیم دانیان و صالحان هیچکس از

سلطان عالی تر نبوده باشد، و مردمان آن مملکت را نیک می تواند
امان و تسکین دادن که بروفق رضای

حق است، جل جلاله چگونه

۱ زبده : گرداند ، ۲ زبده : خردمندتر ، ۳ زبده : عالی تر بوده ، ۴ فقط ک —

زبده شل متن ، ۵ زبده : نموده ، ۶ آبا اک : سراییدا ، بب : سرای لید ،

زبده (۳۱۵ ب) : لدا ، ۷ فقط بب : لید ، زبده : لدا ، ۸ آبا اک : بیک بوقا غیره بلید ،

بب : بیک بوقا غیره بلید ، زبده : دولان و غیره بلید ، ۹ زبده : برایا و هدایا ، ۱۰ زبده —

۱۱ از زبده ، ۱۲ زبده : شاد ، ۱۳ فقط بب : داد ، زبده شل متن ،

خداوند تعالی راضی و خوشنود نباشد، مردانه مردان باهم دیگر بدوستی
 بودند، دل بدل چو آینه باشد اگر چه بعد مسافت باشد
 گویند در نظر، سستی همت و مروت از همه چیز عزیز تر است لیکن در تبع
 آن نیز چیزی عزیز شود، اکنون علی الخصوص لیداً و جاکفوا باجم با
 ایچیان بیگش بوقا و غیره را باهم فرستاده شد که نزدیک سلطان هدایا
 سونکقوران هفت و ستست که برسانند، این سونکقوران را مابست
 خود پرانیده ایم و نیز هدایا کنخام مع غیر هم فرستاده شد، سونکقوران اگر چه
 در مملکت چین مانمی باشد لیکن علی الدوام از اطراف دیار برای تحفه
 می آرند بسبب آن کمی نیست، در آن جای شما کم یاب بوده است
 خاصانه ارسال داشته شد تا مقابل همت عالی
 سلطان قرقچی باشد، اگر چه اشیا کمینه است لیکن حوصله محبت باشد
 بقبول سلطان وصول یا بدین بعد می باید که صدق محبت زیاده شود
 و ایچیان و تاجران پیوسته آمدند و منقطع نباشد تا مردمان همه
 بدولت امن و امان و رفاهیت باشند، البته

ک با: مردانه، زبده مثل متن، ک نقطه: جوآیند، زبده: جوانه، ک طبع: ب،
 تنبع: آب، نج، اک: تیغ، زبده: در تیغ، ک زبده: چیز نیز، ه ب: شل ک، زبده: لدا،
 ب: حاکمقوا، با: جاکفوا، اک: جان که تو، زبده: حاکمقو، ه زبده: تنک،
 ه زبده: در اینجا و در سطور آینده، آ: سونکقوران، با: سونکقوران، ب: واک مثل متن،
 ن زبده: سونکقوران، زبده (۱۳۱۶): همه سونکقوران، ه زبده: کمیناها، ه زبده: شونکقار، ه زبده:
 علی المرام، ه زبده: دریا، ه زبده: سبب، ه اک: با: قرقچی، آ: قرقچی، ب: یک سطر حذف کرده از قرقچی
 تا سلطان (س)، زبده: قرقچی، ه زبده: صد محبت زیاده شود، ه زبده: امن و امان براحت و رفاهیت،

خداوند تعالی لطف و مرحمت زیادت گرداند، اینست که اعلام کرده شد، تمت،
 (۱۳۱۹) و مکاتیب ایشان هر گز که پیش حضرت (ورق ۳۱۹) سلطان آفاق
 آورده اند سه مکتوب بوده و در هر مکتوبی سه نوع خط، یکی باین خط مشهور که
 این سواد نوشته شده عبارت فارسی، و دیگری بخط مغولی که خط ایغور است
 بزبان ترکی، و دیگری بخط خطابی و زبان اهل خطای، مضمون هر سه خط یکی،
 و مکتوب دیگر هر چه فرستاده بودند از جانوران و تقوزات و هدایا دران
 مکتوب مفصل ساخته همچنین بهر سه زبان و هر سه خط و یک مکتوب بمثال خط
 راه هم بهمین طریق بهر سه زبان و هر سه خط، و تاریخ ماه و سال از ابتدای
 حکومت آن پادشاه نوشته باشد

زینسان بود حکایت و خط خطایان

ذکر تزوج میرزا محمد جوی بهادر با مهرنگار آغا دختر

پادشاه مغولستان

در آن زمان که شمع جهان پادشاه مغولستان پسر خضرخواجه خان دعوت
 حق را اجابت کرده و برادرش محمد خان بسلطنت الوس مقرر شد ایلمچیان پیش
 حضرت خاقان سعید فرستاده اظهار القیاد کردند، آنحضرت امیر حسن کاراکه

آ - ، با حضرت سلطنت، زبده، حضرت سلطنت شعاری خلد الله تعالی مکه و سلطانه،

زبده، بنشسته اند، آ - زبده - ، آ - زبده: ختایی، آ - زبده: و مکتوب دیگر که هر نوع

فرستاده بودند، آ - آ: تقوزات، آ - زبده: از تنسوقات، آ - زبده: بخط و تاریخ، آ - فقط آ -

زبده: و یک مکتوب دیگر بمثال الخ، آ - با ختایان، آ - زبده: خانیکه، آ - زبده: و کجی و انخاز،

بآداب رسالت آراسته بود و چند کثرت در زمان حضرت صاحبقران بمغولستان
رفته مصاحب ایلمچیان روان فرمود و اقتدا بفروموده تناکح و اقوال و اکتفا
نمود و از برای فرزند سعادتمند بیست

نخل بارغ پادشاهی و در درج سلطنت مطلع نور الهی آفتاب دین و داد
اعنی میرزا محمد جوکی بهادر کریمه از خاندان سلطنت و دودمان خانیت
خواستگاری نمود، محمد خان بغایت شادمان گشته فراین محبت با وسائل قرابت
دست در هم داد، و مهد علیا مهر نگار آغا و دختر شمع جهان نیره پادشاه خضر خواجه
که در میان کرام بنات و ابکار مخدرات چشم و چراغ و دودمان سلطنت
و فروغ خاندان خانیت بود، جمعی ارکان دولت همراه ساخته با تخیل هر چه

۱۰. تمامتر از مغولستان روان فرمود، و بهودج عصمت پناهنش بیست و پنجم
رمضان بنظایر دار السلطنت هراة رسید و شرایط استقبال بحسبای آورده
مهد علیا گوهر شاد آغا طویهای پادشاهانه ترتیب نمود و فرمود که در بارغ زانان
مجلسی نمودار روضه رضوان به گلرخان ختن و چین آرایش و تزیین یافت
و خرگاهها و سایه بانها سرسپهر افراشته در میان النک خرگاههای بزرگ فلک
پیکر گردون منظر و شاد روان کیوان محل بفروش و اوانی خسروانی آراستند
و محل و مقام هر یک از خوانین [و کلین] اغول معین گشت، شاه زادگان

له زبده (۳۱۶ ب)، پیش سلاطین بزرگ بسفارت رفته و شناخته حضرت پادشاهان شده و مصاحب

ایلمچیان ایشان روانه فرمود، ۷ باب آ زبده : بکثروا، ۸ آ —

لکه ک : خوان، ۹ زبده (۳۱۷ ب) : خانیکه، ۱۰ زبده : از (بجای در میان)،

۱۱ زبده : جمعی از، ۱۲ فقط ک : بسر، زبده (۳۱۸ ب) : بیوق، ۱۳ فقط ک :

اک : کلین، با و زبده : کلین، ۱۴ زبده : اغرال،

وامراء و ارکان دولت و ایلیچیان اطراف مملکت را ساوری مقرر شده ،
 یساو لان بر اسپان خاص نشستند و به تیر یا سال راست کردند ، و در
 خوبرین طالعی و بهترین ساعتی کواکب از برج شرف تافته و قسم در
 طربخانه ثور شرف یافته کار تزویج پرداختند و ماه منور را قرین آفتاب
 انور ساختند و جواهر و لالی بر سر نیزین افشانند و زهره دولت را پهلوی شتری
 سعادت نشانند و سر و چین خلافت و غنچه باغ خانیت را بآیین شرع بنوی
 و قوانین دین مصطفوی صلی الله علیه و آله وسلم دست بیکدگر دادند بیت

دواختر بر اوج سعادت نشان نمودند بر تخت شاهی قران

یکه هر برج سپهر جلال دگر گوهر درج حسن و جمال

حسن جشن از نیکویان سر و قد گلنار خد و شاهدان ماه پیکر جوزا کمر بوستانی بود
 پر گل و نسرتین و آسمانی نمود پر زهره و پروین بیت

همه شکر لب و بادام چشم و پسته دهن بنفشه زلف و من روی و نسترن رخسار

مجلس انس و خرمی بسان بهشت برین آرایش یافت و آفتاب عیش و (۳۱۹ ب)

عشرت بر اطراف مملکت تافت ، ساقیان ماه منظر جام جان پرور به شتاقان

رسانیدند و مطربان شیرین لقانوی روح فرا از مهر زهره میگذرانیدند ،

مطربان شکرین انقاس از هر گونه قول زهره را شرمند در قانون مهر ساختند

و چون ایام جشن همایون بانجام رسید حضرت خاقان سعید جمعی را که ملازم

هو و جاهد عالیله آمده بودند انعام تمام فرمود و شاهزادگان و آغایان و ارکان دولت

له آ و نسخ دیگر جنبه های زبده ، غیت های ، له زبده ، ویاساق مینودند ، له زبده —

له ک : انوار ، له فقط لارک ، له زبده : سمن عارضین و کل ، باب : سمن روی

و نسترن ، اک : سمن روی و نسترن ، له فقط آ : جهان پرور ، له فقط باب : گفتار ،

چند روز طویلا کردند، و فرستادگان محمد خان آخر شوال اجازت مراجعت یافتند
عازم مغولستان شدند، و آنحضرت تابستان در حدود بادغیس بلیاق فرموده
بارکان دولت مشورت نموده عربیت یورش آذر بایجان تصمیم یافت،

احوال ممالک ماوراءالنهر درین سال

در اوائل این سال هفتم ماه محرم مکرم بانوی عظمی و خاتون کبری آقا بیگم*
دختر میرزا محمد سلطان که حرم محترم میرزا الخ بیگ کورگان بود بدارالحسنان
رحلت نمود، و در گنبد مدرسه والدش مدفون شد، و میرزا الخ بیگ با وجود
کمال وقار بے صبر و قرار شده قطرات عبرت بر صفحه رخساری رخیت و هر نفس
از آه و فغان شعلهای آتش می انگیخت بیت
شد گرم دیش چون نفس کوره آتش شد تنگ دیش چون دهن کوزه سیماب
عاقبت دست وقار در دامن اصطبار زده دهان گوهر نثار بایه کریمه انا الله
وَ انا الیه راجعون کشاده و ترویج روح او را صدقات مستحقان داد و رسم
آش و اطعام و ختمات کلام ملک علام بجای آورد،

و ابواللیث از جانب اندگان آمده بعرض رسانید که پسر شیر بهرام از جتّه
گرنجته بکاشغر آمد و جمعی دیگر متعاقب می رسند، و در سلخ ربیع الآخر براق
افغان از الوس اوزبک روگردان شده التجا باستان میرزا الخ بیگ کورگان

له زبده (۱۳۱۹)، فرمودند، درین اثنا چیزی چند از ممالک اذربایجان و عراق رسید که باعث شد بر حرکت

همیون بدان جانب، له بب، اکابیکم، اک، اکابیکی، له زبده، افغانکی

که والده خانداده (کذا)، له زبده، امیرزاده، له زبده —

له ک، جتّه،

آورد و شرف دست بوس یافته به عنایت مخصوص شد و در سلک شاهزادگان
منتظم گشت و چندگاه در سمرقند بوده و میرزا بالغ بیگ براق براق پادشاهانه
فرموده اجازت مراجعت یافت، و او اواخر ماه رجب از کاشغر خبر آید که نخست
امیر خدای داد قصد پادشاه کرده میان مغولان بلاق است، و در آخر همین
ماه ایلچیان خطا که اردشیر توچی همراه ایشان آمده بود بسمقند رسیدند و پیشکشهای
خاصه میرزا بالغ بیگ گذرانیدند و ثوابه ایشان را طوی خوانید
غره شعبان بجانب خراسان فرستاد و سخن آدن ایشان بخراسان
مشروح معروض گشت،

و میرزا بالغ بیگ اوایل شعبان عزیمت پورش تهاق* فرمود و امیر
اسکندر هند و بوقارا در سمرقند تعیین نمود و از باغ دکنشا بقرا بلاق رفته و آنجا
نوکران امیر خداداد از جانب مغول آمده شرف زمین بوس یافتند و روز دیگر

۱. ۱. از اینجا تا "مراجعت یافت" (س ۳) در زبده ندارد، ۲. بعدش با + : و جوچنان، ۳. بب، و جوچنا،
اک، جون غشیان (برای جوچین یا چون رک به لغات نوائیه ص ۲۹۲ بذیل جوچی) ۴.
زبده (۳۱۹ ب) : در ثانی عشر رجب نوکر صدیق از کاشغر آمد و اخبار کرد، ۵. زبده :
پادشاه خنا، ۶. زبده، ایشان، ۷. زبده، یلغان واقع شده، (امارک بالغات
النوائیه بذیل بولغاغ)، ۸. زبده : و در سائخ [سایح] عشرین رجب،

۹. زبده + : و از ختای بجانب خراسان معاودت نموده بودند، ۱۰. زبده، و بعد از دو سه روز
۱۱. باب آ، گذرانید، اک مثل متن، ۱۲. زبده : در غره شعبان ایشان را طوی داد و بجانب خراسان
روان کرد، ۱۳. رک به ص ۳۸۳، ۱۴. زبده (۳۱۹ ب) : عربیت جانب تهاق، ۱۵. فقط بب :
بقا، زبده مثل متن، ۱۶. زبده + : سوار گشته، ۱۷. زبده، بولان، ۱۸. زبده : خدایداد،
۱۹. زبده : و در ماشر شعبان بظاهر و براق فرود آمدند و نوکرانشروان (کذا) بخشی از جبهه آمد،

نوکر صدر اسلام صاحب اسلام تو اچی از طرف جتہ رسیدہ اسپان پیشکش
 بعرض رسانیدند، و جنابٹ میرزا الخ بیگ* برگذر چناسٹ از آب بچند گذشتہ، حسن کا
 در خدمت ہمد علیا ہنگار خانیکہ کہ شرح آوردن او بخراسان مذکور شد رسید
 و میرزا الخ بیگ بہتہ رعایت ثمرہ شجرہ خانی* سوار شدہ اورا بآیین و ترتیب گذرانید
 و از تاشکند کوچ فرمودہ نزدیک بورلاق فرود آمد*، و آنجا شخصی بال شہنام
 از جانب اوزبک گرختہ آمد و خبر پریشانی اوزبکیان آورد و باز رگانی ہم
 از آن طرف رسیدہ موافق خبر سابق گفت، میرزا الخ بیگ
 عربیت معاودت نمود و امیر ارسلان^۱ خواجہ ترخان (ورق ۳۲۰) و امیر (۳۲۰)
 یاوکارفتان^۲ را رعایت و اجازت فرمود و جمعی سردار مقدم محمود ترخان را
 بطرف کاشغر روان ساخت و در آن صحرائی دکشاکار انداخت و بیست
 و ہنتم رمضان از آب سیحون عبور نمودہ دوم شوال بسعادت و اقبال در سمرقند
 ۱ آ: الاسلام، زبدہ مثل متن، ۲ فقط ک: جتہ، زبدہ: جتا، ۳ زبدہ: در رابع عشر امیر زادہ،
 ۴ آ: حناس، با: حناس، بت: حنیاس، اک: حیناس، زبدہ: حناس — برای چناس رک بہ
 لیست رنج ص ۲۸۲، ۵ زبدہ: در جتہ [دختر] شاہ جهان بسر [شمع] جهان نبیرہ [خضر خواجہ اغلان کہ بادشاہ مالک
 مغول بود و حرم محترم] میرزا محمد جوکی بہادر [امیر زادہ] غیث الحق (و) الدین الخ بیک کورکان بہت رعایت
 و تفقد ہنگار خانیکہ، ۶ رک بہ ص ۳۸۴، ۷ زبدہ: و در نوزدہم شعبان بادلنگ تاشکند
 فرود آمد و بعد از سہ روز باواز [کذا] نزول فرمود سلطان ترخان با جمعی از امرآ و لشکریان بہت توقف در
 تاشکند فرود آمد تعیین کرد و در رابع عشرین بفرق [بیوروت ۹] اردو تالش قریہ [لو] لاق فرود آمدند
 ۸ آ: مال ہو، اک: بالہو، باب مثل متن، زبدہ: بالہو، ۹ زبدہ: متفرق شدن، ۱۰ زبدہ: بازار کانان
 ۱۱ زبدہ (۳۲۰ ب) +: و از یوروت اردو باش بیشتر رفت، ۱۲ فقط ک: ارسلان، ۱۳ زبدہ: قبان،
 ۱۴ زبدہ: اجازت معاودت بولایت خویش، ۱۵ زبدہ: صحاری عربیت شکار فرمودہ در عاشر رمضان قمرہ در ہم آورد،

بے مانند نزول اجلال فرمود، وایلچیان خطای که از خراسان بازگشته بودند ایشانرا
طوی داد و قصد همراه ایشان بجانب خطای فرستاد، و آخر شوال عازم بخارا شده
اکابر آنجا شرائط استقبال بجای آوردند، و چهارم ذیقعد در ارک بخارا فرود آمد
و دیگر روز بقریه، اردو کجی^{*} رفته نوکران امیر شاه ملک از جانب خوارزم رسیدند
و جانوران پیشکش بعرض رسانیدند، و شاهزاده دهم ذیقعد بمدرسه^۱ که
معمار همت عالی او ساخته بود در درون بخارا درآمد^{*} و طلبه علم (و) ارباب استحقاق را
انعام نموده رعایت فرمود و عازم سمرقند شده در قریه کوفین^۲ امراء که بجانب کاشغر
رفته بودند باز آمده درین منزل بموکب همایون پیوستند، و بیست و سیم ذی الحجه^{*}
بدار السلطنت سمرقند فرود آمد،

ذکر احوال فارس و عراقین و ایران درین سال

درین سال مملکت فارس بحسن معدلت و مین محبت شاهزاده عالی جناب
مفسر سر و انخدان الله ابراهیم خدیو^۳ و مدبر بر و قتلک حجتنا آتیناها
ابراهیم علی قومیه نرفع درجات من نشاء بیت

خاطر عاشرش مفسر سر ظاہر طاهرش مدبر بر

معز الدین والدین ابوالفتح میرزا ابراهیم سلطان در غایت رفاهیت و

له بیت : اردو کجی، آت با مثل متن، زبده : اردوی کجی، ۱ ذی زبده (۱۳۲۱) : در نفس

بخارا بمدرسه عالی که هم از آنحضرت نزول فرمود، ۳ بقول صاحب زبده امیرزاده در راجع

عشر "بکوفه" فرود آمد و در آن منزل خرم پنج شش روز توقف نمود و در ۲۰ ذی قعد از آنجا سوار شد

برای کفین رک به ترکستان ص ۱۲، ۴ ذی زبده — ۵ این فصل را در زبده

ندارد، ۶ قرآن مجید ۴ (النساء) ۱۲۲، ۷ قرآن مجید ۶ (الانعام) : ۸۳،

و کمال جمعیت بود و همچنین دارالامان اصفهان بعدل و احسان میرزا رستم
معمور و آبادان آما ولایات عراق عرب و بعضی از عراق عجم و مسالک
آذربایجان از جور و طغیان امیر قرا یوسف ترکمان ویران و رعایا از ظلم
و بیداد در فریاد و افغان بودند، همه کس روی نیاز بر زمین داشته و دست دعا
با آسمان برافراشته بیت

در همه ملک آن طرف بود ز جور ترکمان   روی نیاز بر زمین دست دعا بر آسمان

و تسلع سنه ثلاث و عشرين

ذکر نهضت حضرت خاقان سعید بجانب مرو*

چون سلطان بهفت اقلیم گردون   رایت همایون برافراخت و آفتاب
عالم آراسای سعادت بر بیت ثروت انداخت و غزاله سپهر از آبگیر
حوت میل چراگاه حمل نمود و قوی نامیه در اطراف صحرا و بساتین عمال سبزه
و ریاحین را عمل فرمود بیت

شاه انجم چو شرف کند ایوان حمل   عامل نامیه را باز فرستد لعل
حضرت خاقان سعید بطریق قوشلا مشی عازم ولایت مرو شد و چندگاه در آن فضای
دلکش با نور پرانیدن و یوز دوانیدن نشاط و انبساط نمود، و باز چون تیراز
شصت شاه جهانگیر پرواز میکرد و بالنسرها همراه میشد و از آواز جلال کوه و صحرا
پرسد ایسانست و بزخم شهر مرغ تیزپراز بالای گردون بزیر می انداخت

له آفغان، له زبدہ (۱۲۲۱)، ذکر قوشلا مشی در فتن آباد قیس، ملک، بار، له و گیر نسخ، شصت،

ویوز از شره دیدن نخیر همه تن چون پروین چشم گشته بود و از خون شکاری چشم او
چون دیده کبک کوهساری چشمه خون می نمود، و چند روزی چون بعیش و خرمی
گذرانید عنان سمند جهان پیمای بصوب ییلاق جانفزای باد غیس معطوف
گردانید و انانجام داد السلطنه هراة نمود و عزیمت یورش آذربایجان مصمم فرمود،

(۳۲۰ ب) ذکر یورش عراق و آذربایجان و فتح

آن ممالک بعون ملک مستعان

حضرت ایزد متعال تعالی شانه تاج دولت و اقبال سعادت مندی را کرامت
فرماید که بهمت عالی نهمت تقویت دین مبین و تمشیت شرع سید المرسلین نماید
و سر سلطنت و جهاننداری مسند دولت مندی تواند بود که انوار آفتاب عدل او
در اطراف عالم آثار ید بیضا نمود، و چون حضرت خاقان سعید از بدایات
احوال تا نهایت سلطنت و جلال طریقه مسلوک داشت و ضمیر منیر همه عمر برین
شیوه گماشت لاجرم عنایت الهی بحکم اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا در کتی فتنی
و برکتی میسر می گردانید، و فیض فضل نا تنهایی بموجب وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ
نَصْرًا عَظِيمًا از هر طرف بشارت نصرت و طفر بمسارح جهانیان می رسانید
هر روز قواعد دولت استحکام و گری می یافت و هر زمان معاهد سلطنت استقرار دیگر
میگرفت، سر ادق اقبال سر بذروه فلک الافلاک رسانیده و شادروان آمل
ظلال جلال از ایوان کیوان گذرانیده بیت

۱. قرآن مجید ۴۸ (الفتم) ۱۱، ۵ زبده (۳۲۲ ب) : در غب نهضتی و عقب حرکتی فتنی و برکتی دیگر میسر و مقرر

میگرداند ۳ قرآن مجید ۴۸ (الفتم) ۳، ۱ که ک گذرانید، بب گذرانیده بود، آ مثل متن

خاقان اکبر کز قدر وادش قضا در عطف
یک میخ در عرش بر کمر نه چرخ بینا داشته
واز شواهد این مقال و دلایل این احوال فتح ممالک عراق و آذربایجانست که
چون رایات ظفر آیات متوجه آن ولایات شد نصرت و ظفر با حسن صورت
و ایسر و جوه بیشتر گشت،

و باعث برین عزیمت آن بود که آنحضرت نوکری صدیق نام بجانب
امیر قرا یوسف ارسال نمود و پیغام فرمود که امیر یوسف باید که براه موافقت آید
و از طریق فساد بشیوه صلاح و سداد گراید، و صدیق مضمون رسالت به ادا
رسانیده، امیر قرا یوسف امارات عصیان ظاہر گردانید و صدیق باز آمده
مصدوقه آنچه مشاهده نموده بود عرضه داشت و گفت امیر قرا یوسف سودای
ارتقای مدارج سلطنت و تمنای (اعتلای) مدارج دولت در خیال دارد
و خود را دران مملکت سلطانی باستقلال می شمارد، امرای اطراف او امر او را
مطیع اند و فرمان او دران ممالک مطاع است، حصون حصین ساخته
و قلاع متین پرداخته، رسوم شرعی مختل و بقایع خیر بنی رونق و معطل، ایام
ولیا لی بفسق و فجور میگذرانند و خیال استقلال و مانع او را مختط می گردانند، چون
شرح این احوال بمساح جلال رسید و آزان زمان که سلطان سعید شهید معز الدین
میرزا میرانشاه گورکان را در ممالک آذربایجان آن واقعه بائله روی نمود

لکه زبده (۳۲۲ ب)، صدیق، لکه زبده، امیر یوسف بنی واسطه تازع و تخامم که داعیه گفت و گوئی است

از سر مخالفت با قاعده موافقت، لکه زبده + تا بدان وسیله موارد عیش هتیا (هتیا؟)

از شواہب کدورت صافی گذرانند (گردانند؟)، لکه زبده، سودای ارتقای مدارج سردری و معارج هستری -

کلمه "اعتلا" از روی آشت شد، لکه زبده (۳۲۳ ا) : ساجد و رباع خیر، لکه رکت به

ص ۲۴۴ بعد که قریباً همین مضمون را در آن موضع آورده است،

همیشه بهمت عالی بهمت حضرت خاقان سعید بر انتقام مخالفان و اخراج
 آن ممالک از قبضه تصرف متغلبان بچ مصروف بود و فاما بسبب موانع که
 در اطراف ممالک محروسه واقع می شد عزیمت آن طرف در عقده توقف
 می ماند، درین و لا چون بعنایت یزدانی و تأیید آسمانی از حد و خطای
 تانواچی عراق عرب و آذربایجان و از اقصای ترکستان تا پایان هندوستان*
 در قبضه اقتدار قرار یافت انوار عزیمت پادشاهانه که قرین قضاء و قدر
 و همتشین فتح و ظفر است بر شجر عراق عرب و مملکت آذربایجان تاقت بیت
 خطه ایران و توران چون سلیمان زمان یافت در زنگین آمد خطاب آسمان
 کین زمان شمشیر کین بر فرق ترکان آزمای درو یار ترکمان فی ترکمان فی ترکمان
 (ورق ۳۲۱) و فرمان بهایون نفاذ یافت که امرای تو اچی سانات لشکرها
 باز طلبند و سپاه از مواضع در جنبش آمده بمیعاد مقرر ایستادند و ن ساعه
 بحل محلین جمع آیند، و در وجه مواجب و مسومات مالی موفور و نقدی
 بی حساب برسم اکلاک اعنایت فرمود و ترتیب مصارح مجادله و مقاتله و اسباب
 استعداد محاربه تعیین نمود، و سی هزار دست حبیبای مکمل در حبیبخانه بهایون
 موجود بود و ده هزار دیگر بران افزوده حکم فرمود که هنگام یورش مبارک مرتب سازند،

۱- باب متغلبان، ۲- زبده (۳۲۳ ب)؛ بسبب موانعی که در اطراف ممالک بسبب اختلاف سران سپاه
 و روی [دو؟] حواشی ارکان و اعیان مملکت بوقوع [نه] پیوست، ۳- زبده؛ تا اقصای هند،
 ۴- زبده؛ لشکرهای قدیم و جدید، ۵- زبده +؛ و هر کس را از امر او عدده و هزاره که مردم او تمام
 حاضر نبودند از بهای (؟) مبلغ که دند و با حضار لشکر با مثال همیون نفاذ انجامیده، ۶- آک و زبده (۳۲۴ ب)؛
 و لا یستقدمون، ۷- لغات نواییه، اوکالکا، زبده؛ اوکالکا، ۸- زبده؛ و ده هزار الخ، فقط باب؛
 و ده هزار بار الخ، زبده؛ زرا و خانها خانها (مکر) تمجیل ده هزار دست دیگر و زورش را ترتیب دهند،

و در ممالک محروسه از اقصای کاشغر و ترکستان و ماوراءالنهر و خراسان و زابل
 [و کابل] و سیستان و کرمان و فارس و خوزستان و اصفهان و رسی و مازندران
 بهر ولایت هر آلت از تیر و کمان و تیغ و سنان و خنجر و سپر و باقی اسلحه دیگر که
 سپاهی را بآن حاجت افتد از اموال ممالک بقیمت وقت گرفته به محکمهای این
 رسانند، و ایلچیان جهت سرانجام این مهم با طراف ولایات رفتند، و میرزا
 الخ بیگ بموجب فرمان بضبط مملکت ماوراءالنهر و ترکستان و مغولستان
 معین شد و ده هزار سوار از لشکرهاي آن دیار مقرر شدند که درین یورش
 حاضر شوند، و میرزا سیور غتمش در ولایت گرمسیر و قندهار و کابل و غزنین
 تالو اچی هندوستان فرمان روان بود و بضبط آن حدود قیام نمود، و امیر سید احمد
 ترخان* بحکومت خراسان مقرر شد،

۱.

و حضرت خاقان سعید پانزدهم شعبان* در دار السلطه هرات از باغ زاغان
 نهضت فرمود و در النک کول باغان نزول فرمود و بسبب حرارت هوا و جمع
 آمدن لشکرها چند روز در آن منزل متوقف بود، و نویسنده اعظم امیر شاهیملک
 از جانب خوارزم بارودی اعلا آمد و باتفاق امیر حسن صوفی ترخان بطریق منغلاهی
 روان شدند، و موکب نظر نشان چهارم رمضان که نیست اعظم

له در زبده کاشغر را ندارد و هندوستان را دارد، که فقط ک - ۳ در زبده گفته است که امیرزاده سیور غتمش

را به بلاد مذکوره مقرر فرمود که از آن دیار برخیزد خبر داده آن طرف را محافظت نماید، که زبده، امیرزاده اعظم اعدل امیر

سید احمد ترخان طاشک، ۵ زبده، روز دوشنبه پانزدهم شعبان سه ثلاث و عشرين ثمانیة، که باک، باغان، زبده مثل متن

(باغان)، شک، توین، آ، نوین، آب، نوین، زبده مثل متن، ۵ زبده، اعظم اعدل غیاث الحق والدین، ۹ زبده +،

بهادر طیب الله شاه، ۵ زبده (۱۳۲۵)، و باقی عساکری که در خوارزم و آن نواحی بودند مقرر گردانید که در حدود

اندر آن بارودی همیون ملحق کردند، که در زبده گفته است که این روز روز جمعه بود،

سایه بر برج میزان افکنده بود از کول ماغان کوچ فرموده، و از تمام مالک محروسه
 سبستی ^{سبستی} ماوراءالنهر* پانزده هزار سوار و پیاده از اکابر و اشراف و سپاهیان با
 مردان تازی یک برسم نامبردار معین شده که ملازم اردوی همایون باشند غیر لشکرهای
 مقرری ولایات، و دوازدهم ماه* بترت متبرک جام رسیده شرایط زیارت آن
 فرخنده مقام بجای آورد، و هژدهم ماه رباط دیز با دخیم اردوی همایون شد،
 و آنحضرت در جلگای نشاپور هوای صید و نشاط شکار فرمود و بر اسب

سپهر سیر بال نعل چون خورشید بر سبز خنگ فلک سوار شد بیت
 بنیکوئی چو تندرو بفرجی چو همسای به رهبری چو پلنگ و بسرخی چو عقاب
 و هر طرف که بر اثر شکاری تاخت نبشان نعل آتش فشان روی زمین پر ماه
 و پرستاره می ساخت بیت

۱۰ پر ماه و پرستاره شود هر زمان زمین زان شانزده ستاره که بر چار ماه اوست
 سگان تازی از حرص شکاری چون باد آتش پای گشته مانند سیل زمین پمپای شدند

لحده ب: بلغ، با، باغان، اک، باغان، زبده، ماغان، سه زبده: بسزل قوشخ [قوشخ] نزول فرمود، روز دیگر
 بمغزاره ران فرود آمد در یکشنبه بنوی و دوشنبه بکوسیه [کوسویه] سه شنبه برود و نجران چهارشنبه بساری قمش عام
 [جام] نزول کرد در [والصواب: دو] روز در آن محل توقف نمود، سه زبده: سوی ماوراءالنهر و ترکستان
 که زبده: سپاهیان نام بردار تازی مردم با استعداد پانزده هزار سوار و سیاده معین گردانیدند،
 سه زبده: و روز شنبه دوازدهم، سه زبده: یکشنبه بمغزاره فرود و دوشنبه باندرا سه شنبه بخالف سرا
 چهارشنبه بفرهاد و پنجشنبه بشوارب روز جمعه بدر [دیزباد] رسید — دیزباد درک آو ب: با،
 دیزباد، اک: دیزباد (برای دیزباد یا دیزباد رک به لیسترینج ص ۳۸۸، زبده ۱۴۴) بمغزاره یعنی رونده راه
 رک به فرینگ اندراج ۱: ۱۶۵ عمود ۲۵۱، شک، جاه، با اک، آ، جار — چار ماه کنایه از چهار نعل که هر نعل
 چارینخ دارد، المارک به فرینگ اندراج ۱: ۸۶۰ عمود ۳ که چار شش ستاره دارد بجای "شانزده ستاره"،

و یوزان کاری جهان فراخ بر وحوش و سباع چون دیده مور و چشم مار تنگ ساختند،
 و موکب منصور بیست و نهم رمضان شکارکنان از نشاپور عبور نمود و میرزا بابا یسنغر
 با امرای تومان | در مقدمه روان شد، و بیست و نهم ماه قصبه بحر آباد (۳۲۱ ب)
 معکریه یون گشته رشک تختگاه کیقباد آمد، و جناب خلافت آب بسعادت
 زیارت حضرت قدوة المشائخ اعتضاد المحققین شیخ سعدالدین الخمونی قدس سره استسما
 یافته شرایط عید صیام در آن فرخنده مقام بتقدیم رسانید، و ششم شوال بدولت اقبال
 سایه بان عظمت و جلال در مرغزار خرقان باز کشیده شرف مزار بزرگوار حضرت شیخ
 ابوالحسن خرقانی قدس سره دریافت، و هفتم ماه زیارت سلطان العارفین شیخ ابوری
 رحمة الله علیه فرموده و طیفه نیازمندی بطور آورد، و عاشر شوال بظاهر دامغان نزول
 فرمود و چند زنجیر فیل که پیشتر در بازندران می بود بهر یک بضاعت کوهی مهیب و بدرستی سبیل ۱۰
 طودی عظیم آراسته بگستوانها و دیال و اسلحه بی مثال بیت
 همه زنده فیسلان گردون شکوه به تندی چو دریا به سبیل چو کوه

لغت: دیده تصحیح از روی نسخ دیگر به زبده یکشنبه بیستم که زبده: باجمعی از امرای تونسات که زبده (۱۳۲۶) و فکرهای اسان
 باردوی همایون محقق شد و ریاست همایون چهارشنبه بیست و سیم از بده همین کوچ فرموده پنج کرده فرود آمد و پنجشنبه بایدلان روز جمعه بدو
 جهان و ارمان گذاشتند و شنبه بقریه رومن و کیشنه بقاسمی و دو شنبه بکریزه، سه زبده: روز شنبه بقریه بحر آباد زیارت شیخ سعدالحق
 والدین دریافتند - برای بحر آباد رک به زبده ص ۳۱، کت: الخمونی رجای الخمونی با آباء الحموی، باب: الحموی، اک: الحموی
 زبده (ص ۱۳۱: حموی) - برای سعدالدین محمد بن المود الخمونی م ۶۵۰ که به نفحات الانس طبع کلته ص ۲۹، که زبده: سلخ
 رمضان بجز شاه نزول فرموده در غره شوال قریه برسان و در دوم بجا بزم و سیوم بستر ششم و چهارم بر نوآباد بنجم بقریه مفر ششم
 زیارت شیخ ابوالحسن خرقانی رفتند و زیارت دریافتند بمرغزار خرقان فرود آمدند چهارشنبه بمنزله تبرک سلطان [العارفین]
 ابویزید بسطامی قدس سره رسید و طیفه اخلاص و شرط زیارت بتقدیم رسانیده روز پنجشنبه بجزریان و جمعه بمهمان دوست و شنبه
 بظاهر بده دامغان نزول فرمود، که فقط آ: بگستوانها، سه با، دیال، باب، دیال، اک مثل متن،

بالشکرهای خوارزم و نسا و پاور و سملقان و جرمقان و جرجان* و مازندران
 بار دوی همایون ملحق شدند، و چهار و پنجم ماه چتر شریا مقام چون بدترسم از
 اثنی و نایت سمنان برآمد و شرط زیارت شیخ ربانی رکن الدین علاءالدوله سمنانی
 قدس الله سره بجا آورد، و در آن مقام لشکرهای سیستان و خراسان و قستان
 و نواحی گرمسیر و قندهار و هزاره آقا و غزنی و کابل و نیمه سپاه طغرین پناه شدند
 و در مرحله باغ امیر اعظم الیاس خواجه بالشکر با و سرداران بلده قم و کاشان
 شرف بساط بوس یافته بیستم شوال از دره نمک گذشتند و بحدودری درآید*
 نزدیک ورامین فرود آمدند و در آن منزل شاهزاده عالیجناب میرزا ابراهیم
 سلطان با سپاهی بمقیاس از جانب دارالملک فارس رسید و بعنایت
 و عاطفت مشرف گردید و میرزا رستم بهادر بالشکر فراوان از طرف اصفهان

۱. لک با: سملقان، آیت اک مثل متن، ۵ اک باب — ۳ در زبده (۳۶۶ ب)

فقط "عساکر مازندران" دارد و بجای لشکرهای خوارزم .... و مازندران، و منازل مابعد راتا

سمنان این طور شمرده است: روز یکشنبه یازدهم شوال از بلده دامغان کوچ فرموده بشهاب آباد

دوشنبه بریوند و چهارشنبه سمنان رسید، ۴ آیت: روحه — در زبده ذکر این زیارت

نیست، ۵ در زبده سمنان (بجای سیستان)، ۶ زبده: هزار خضر (بجای

هزاره آقا)، ۷ زبده: و آن نواحی، ۸ زبده: از سمنان کوچ فرموده روز پنجشنبه بسرخ و جمعه

باب باریک شنبه بدیه نمک و یکشنبه بعاد آن فرود آمدند روز [روز] دیگر بحل باغ امیر الیاس خواجه بهادر نعمت محدث

بالشکرهای خاسته و نام برادران [برادران] قم و کاشان شرف دستبوس یافته سه شنبه سی ام شوال از دره نمک

گذشته و بحدودی [بحدودری] درآید و روز دیگر بموضع ماسه قریب ورامین سر برده همایون باز کشیدند

— رگ به نزده ص ۱۳، اس ۱۵ برای محله باغ که همان خوارزمی است، (برای بدیه نمک رگ به نزده ص ۱۳،

س ۱۵)، ۹ فقط ک: ورامین،

وامیر قنات شیرین و امیر حقیق از صوب یزد و کرمان بجلگه ملک زری درآمده
باردوی اعلا پیوستند بیت

درآمد دران دشت لشکر چنان که در جنبش آمد زمین و زمان*
سپاهی چو مور و بلخ بی شمار و سیران جنگی و مردان کار
لشکری که حد و آن و رنگارخانه خیال نمی گنجید و قوت و هم سپاهی آن سپاه را
بمیزان فهم نمی تواند سنجید، امرای تو اچی چند روز احتیاط سان لشکر با کرده، دویست
هزار سوار در شمار آمد و مفصل بموقف عرض رسید و امیر معصوم جاگیر*
از قلعه شهر یار متوجه زمین بوس گشته در سلک خدام انتظام یافت و چند روز
مکب همایون در حد و دوزی توقف نمود و بتدبیر یاسامیشی اشتغال فرمود،

۱. و از آن طرف امیر قرا یوسف در مقام تعلق و جلادت بود و در طریق
شجاعت راه مبارزت می پیود و ترکمانان دعوی مقتدا بله و آهنگ بمقاتله
داشتند و نقش محاربه و قتال بر لوح خیال می نگاشتند، هر چند
در برابر لشکر منصور عجز و قصور و ضعف و فتور او ظاهر بود و اما اصحاب رای
و فرهنگ و فارسان میدان جنگ را درین قضیه محل تفکر و مقام تحسین بود
و هر کسی را در آئینه خاطر صورتی روی می نمود و خواطر پریشان، و از عاقبت
حال که معلوم نبود همه کس بهر سان، چه امیر قرا یوسف با نام بهادری استعداد تمام

ل زبده (۲۴۰) : بصحاری و برادری [براری] ل زبده - ل زبده افزوده

است که "در حد و دوزی چند روز [روز] بجهت تدبیر و ترتیب علف و علوفه لشکریان توقف شد"

ل زبده (۳۲۴) ب گفته است که دویست هزار سوار جمع گشت "چنانکه سپاهی ایشان صد تومان بود"

ل زبده و معصوم بن جانگیر، ل یاسامیشی مبتنی ترتیب لشکر است، ل زبده (۳۲۸) :

امیر یوسف مدتهاست که با نام بهادری استعداد تمام حاصل کرده است شب و روز بهر کزالت محاربه از خود جدا نکرده

حاصل داشت و با وجود کمال شجاعت آلات حرب همه روز با او بود و سپاهش
 را اسپان آسوده، و لشکر در ورق ۱۳۲۲، منصور از راه دور آمده و اسپان
 ضعیف شده و با این همه فصل زمستان قریب، و صورت فتح و ظفر پیش مردم
 کم خطر بدیع و غریب، اما جمعی که نصرت ایزدی را بکرات تکرارین رایات
 ظفر آیات دیده بودند و بقیین دانسته که آنحضرت مؤید من عند الله است دل
 بر جای داشته و غده بخاطر ایشان نمیرسید،

و پیشتر امیر اعظم غیاث الدین شاه ملک از پیش خود نوکری پابنده نام
 بجانب امیر قرا یوسف فرستاده بود و نصیحت عاقلانه فرموده مضمون آنکه خردمند
 از کاری که عاقبت آن وخیم و خاتمت آن ذمیم باشد باید که احتراز نماید اگر
 پیش ازین حرکتی که موجب خلالت بود سهواً و عمدتاً واقع شد مضی ما مضی،
 امروز صلاح در آنست که با عتذار پیش آید و از ترک جنگ با آنحضرت
 ننگی بنام او عاید نخواهد شد، باید که سخن نیک خواهان شنیده و ولایت سلطانیه
 و قزوین را بدیوان اعلیٰ گذارد تا حضرت خاقان سعید ممالک آذربایجان
 و بغداد تا دیار شام و روم بر و مسلم دارد، امیر قرا یوسف بقوت شجاعت نه
 چنان مغرور بود که نصیحت و موغظت اصلاح او توان نمود، فرستاده را
 در تبریز حبس فرمود و از اطراف ولایات آذربایجان و بغداد و اران
 و موغان [و ضمائم] و توابع آن لشکر فراوان و سپاه گران جمع آورده هر چه

له زبده دتازی، له زبده، فصل زمستان اگر آید برابر یکدیگر بشینند و سر از بادت شود و علفه و علوفه

منتظر کرد و عاقبت آن بجه [به چه] ادا کند، صورت فتح آن پیش او هام و خاطر [خواطر]، بعضی غریب و بعید

می نمود، سه ک: و همیم، بب: و همیم، با اک مثل تن، زبده و همیم، که فقط بب

(درین موضع و در سطور آینده): غزنین، سه فقط آ، سه فقط درک

در خزان داشت برایشان تفرقه کرد و حضرت خاقان سعید بیت
 شه داد گرداد دین پناه چو دانست کار است دشمن سپاه
 از سر نیاز و اخلاص در مناجات حضرت بی نیاز بنده نواز چاره ساز میگفت :
 اگر عنایت تو بدرقه طریق ظفر نباشد لشکر و عدت عالمی هیچ است و اگر هدایت تو
 درین طریق رفیق نگر دوراه فتح و نصرت هیچ در هیچ بیت

ای همه هستی ز تو پیداشده خاک ضعیف از تو توانا شده

از پی تست این همه امیدویم هم تو بخشای و بخش ای کریم

چاره ساز که بی یاوریم گر تو برانی بکه رو آوریم

ای دست او هام از دامن ادراک کمال کوتاه ! وای پیر صائب تدبیر عقل

در بیابان عرفانت سرگشته و گم کرده راه ! کدام دل که در قبضه یَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ ۱۰

بی چاره نیست و کدام جان که تلخ و یَحْكَكُمْ مَا يُرِيدُ پاره پاره نیست ، ما

گرچه صاحب تاج و تختیم لازمۀ مادر ماندگی و بندگیست و اگرچه خداوند اقبال

و تختیم صفت ما بیچارگی و سرافکندگیست بیت

خداونداهم سرگشتگانیم اگرچه مالک ملک جهانیم

ز سر تا پا همه پیچیم در هیچ زیادتای همه پیچیم در هیچ

همه بیچاره ایم و مانده بر جای برین سحرگی ما بخشای

بعد از استخاره و مناجات و رفع حاجات بحضرت رفیع الدرجات روی عجز

بر خاک تضرع نهاد و از صمیم دل و صدق نیت از حضرت عزت فتح و نصرت

مسألت نمود و از سر و ش غیب نوید اجابت شنود و فرمان فرمود که حَقَّ ظَوِّ قَرَّاءِ

۱۰ مضمون این مناجات را تا بخشای س ۱۶ در زبده ندارد ، آ + : است ، شک

بی توانست ، بجه نقط آ ، دل ، هه نقط ک ، ملک و ،

که ملازم پایه سر را عطا بودند و دوازده هزار سوار سوره فتح ختم فرمودند و حضرت
خاقان سعید از سر ثبات قلب ع

ثابت و پایدار همچون کوه

پای عزم در رکاب عالم ستانی آورد و بدست حزم عنان جهان کشائی گرفت
بضبط لشکر استتعال نمود و تقدیر که ید الله فوق اید یصم عبارت
از است ابواب سعادت بر روی دولت آنحضرت بخوبی و جهی می کشود بیت
بالو عهد فلک آنست که هر کس که کشد

از تو سر زود نهد پیش تو بر خاک جبین

(۳۲۲ ب)

آنحضرت امیر یوسفخواجه را با هزار سوار نادار بجانب قزوین فرستاد و قاسم
نوکرا امیر قرایوسف قزوین را گذاشته روی بسطانیه نهاد و امیر یوسفخواجه
الاهی قزوین را امین ساخته و عده داد و اکابر آنجا بدرگاه عالمپناه شتافته
و شرف دستبوس یافته فرمان همایون نافذ شد که لشکریان بقزوین روند

له زبده (۳۲۹ ب) : در روز پنجشنبه هفتم ذی القعدة بدین نیت دوازده هزار بار سوره الفتح بخوانند

— (نقطه آیز "دوازده هزار بار" در جای دوازده هزار) ، ۴ در حاشیه ۳

افزوده است : مطلب هم ، ۵ پیش ازین در زبده افزوده است ،

از اثر قرب و خبر فتح بین (کذا ناقص) سد الحمد که اقبال و ظفر کشت قرین

۶ زبده (۳۲۹ ب) + : بن امیر شیخ علی بهادر ، ۷ زبده : کزیده بطریقه خبری

(بجای نادار) ۸ زبده : قاسم بن کورجید (کذا) که از قبل امیر یوسف حاکم ولایت قزوین

بود با جمعی از حر که در آن حدود بودند ، ۹ آ : استمالت داده امین ساخت

باب اک : امین ساخته استمالت داد ، زبده : امین گردانید ایشان را بر محبت و عنایت بندگی

حضرت امیر و ساخته ،

و تعرض نرسانند، و از آنجانب چون قاسم سلطانیه گریخت و امیر جهان شاه
پسر امیر قرا یوسف که حاکم سلطانیه بود خبر شنود جمع ذخیره و حرب اهتمام تمام فرمود*
و فرمود که گاه و بهیمه رعایا بقلعه آوردند و ترا که بدین بهانه سلطانیه را
خارت کردند و درهای سراها و تختهای دو کانهها بجهت چتر بستن بقلعه کشیدند،
و هر که استعدادی داشت بقلعه درآمده باقی رعیت بجانب طارمین و گیلانات
رفتند و ترکمانان مستعد جنگ و قتال و حرب و جدال شدند بمیت
برآراسته مردم ترکمان بتیغ و سنان و بتیر و کمان

ذکر وفات امیر قرا یوسف کیلنه پرور و رسیدن آن

خبر خاقان هفت کشور

حضرت خاقان سعید هر نهی که مطلع نظر همت عالی می ساخت و پرتو
ضمیر غورش بد تاثیر بر آن می انداخت امارات من صدح الحزم ساعد التوفیق
روی می نمود و دلایل هو الذی ایدک بنصیره و ب المؤمنین
روشن و پیدا بود بمیت

فلک در طاعت درگاه او احرام بر بسته ملک دست دعا بهر فتوح شاه بکشاده
دلیل صدق این مقدمه آنست که چون رایات آفتاب اشراق سایه همایون

له زبده: و مردم قزوین و توابع را کسی زحمتی نرساند، له زبده: نواب او انگاه باز که خبر توجع عساکر منصوره نصریم لسه

تعالی می شنیدند جمع ذخیره قلعه و استعداد حرب اهتمام تمام می نمودند، له ب: جسر، آب، چراک، له زبده (۱۳۳۰)

جبر، له زبده ۱۰ و دیوار فیصل و بالای قلعه و دروازه اهتمام خبر چتر بستند، له ک: بجای،

له ک: استعداد، له فقط در ک، له زبده: العزیمه ساعدتله، له ک: بیدار،

بر ممالک عراق انداخت و عرصه آن ملک را بظلال مواکب و نعال مراکب
مکمل و مهتل ساخت و در آن ایام امیرزاده جهان شاه قلعه سلطانیه را
استحکام می داد ناگاه قاصدی از طرف تبریز رسید و خبر خیر رسانید که قرا یوسف
در حوالی او جان جان بحق تسلیم کرد و بهزار درد و داغ بهمان را وداع فرموده
و ترا که چون سیما در اضطراب آمده و سرایمه شده قلعه سلطانیه را ریختند
و بجانب تبریز گریختند و ازین جانب قلاق بصوب قزوین رفته بود*
یازدهم ذی قعدة در مقام آق خواجه بار دوی همایون آمده و خبر وفات امیر
قرا یوسف آورد و همان روز قاضی سلطانی مرتضای اعظم سید شهاب الدین عبد الله*
بدرگاه جهان پناه آمد و همین خبر بسمع اعلیٰ اسمعه الله البشائر رسانید
۱۰ و وقوع واقعه محقق [شد] بریت

بی درد سرنیزه و آمد شد پیکان

آن فتح که مفتاح امان بود بر آید*

آری حق سبحانه جناب شاهرخ را منظر و منصور آفریده بود که بی آسیب
عرب و تحمل طعن و ضرب صورت فتح بوجهی چنین خوب روی نمود و آنحضرت

له زبده (۳۳ ب) : و از خایر کذا، و نفاسی [نفایسی] که در قلعه بود آنچه توانستند بار کردند

و قلعه را باز گذاشتند تا بمعلی هر چه تمامتر بجانب اذربایجان گریختند چون این صورت دست داد شخصی

بجانب قزوین تاخته - باب آ - گذاشتند (بجای ریختند) ، آ - گذاشته ، باب : غروین

(بجای قزوین) ، - در رساله فضل الله خان قولا ق و قلاخ بمعنی گوش است و بظاهر

درین موضع بمعنی مخبر است ، له زبده + : سنه ثلاث و عشرين و ثمانمائه ، له زبده :

قاضی سید عبد الله - آ : مرتضی اعظم (بجای مرتضای اعظم) ، که فقط در کت ندارد

ه باب -

این معنی را از نتایج لطف یزدانی شناخت که بهمای سعادت آسمانی
سایه نصرت و ظفر بر چهر آفتاب پیکر آنحضرت انداخت و الوارِ دُصُرِ اعْنِ یزاً*
از جبین انصار آنحضرت طالع شد و آثار فتحاً مبیناً* طراز رايات همايون آمد سمیت
إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينٌ بر علم خسرو مشرق به بین

موکب جهانکشای و عنان آسمان ساسی بجانب سلطانیه روان شد و شاهزاده
جوان بخت میرزا ابالیسنغر بفرمان خاقان ظفر شعار بر رسم ایلخان عازم
دارالملک تبریز گشت و امیر علاءالدین* علیه که کولتاش و خواجه قطب الدین
محمد مشرف سمنانی* برای ضبط اموال و جهات دیوانی در رکاب شاهزاده
عالیجناب متوجه شدند و شاهزاده (ورق ۳۲۳) ظفر نشان میرزا ابراهیم سلطان
بالشکرهای فارس از راه سجاس* بجانب مراغه رفت و رايات نصرت آيات
چهاردهم ذی قعدة بصاین قلعه رسیده پانزدهم ظاهراً سلطانیه محسّر همايون
مقرر شد، و رعایا بعد از رفتن امیرزاده جهانشاه پناه بقلعه برده بودند آنحضرت
ترحم نمود، رعایا را که زیر دست عنا و پایمال بلاگشته بودند فرمود که چندان

له آ : نصر عزیز ، زبده (۱۲۲۱) : نصرت عزیز ، له آ و زبده :

فتح مبین ، له ک : جهانشای ، — صورت فخره در زبده :

رايات جهانکشای مبارکی و طالع فرخنده عنان آسمان ساسی بطرف سلطانیه منعطف گردانید ،

له زبده (۳۳۱ ب) : امیرزاده امیر ، له صاحبزاده محمد مشرف ،

له ک باب : سجاس ، آ : سجاس ، له زبده : روز پنجشنبه ،

له زبده : در روز جمعه پانزدهم ذی قعدة ، له زبده بعدش + : جهانشاه و ترکمانان قلعه را

بطرح ریخته بودند و رفته مردم شهر خانها (د) خود باز گذاشته پناه بقلعه برده ،

در قلعه توقف نمایند که تمام لشکر گذرد و بعد از آن بیرون آمده شهر و بازار
آبادان کنند، و امیر موسی را بضمبط قلعه و محافظت رعیت بازداشت،
و از سلطانیه کوچ فرموده بمبیت و هشتم ماه باردیل رسید و زیارت شیخ المشایخ
شیخ صفی الدین قدس سره دریافت ببرکت صحبت شیخ علماء الدین خواجه علی
سلمه استسعاد یافت و براه موغان هشتم ذی الحجه از آب ارسل عبور نمود
و نهم ماه در قراباغ اران بیورت قشلاق نزول اجلال فرمود بمبیت
بهر مقام که اعلام او قرار گرفت معین و حافظ او بود و از دستمال
و اشرف از اطراف و اکناف روی بدرگاه جهان پناه آوردند،

سده زبده (۳۳۲ ب) : روز یکشنبه از سلطانیه کوچ فرمود بسربل فروز آمد و از آنجا دوشنبه
بریکانه ، روز سه شنبه بوده جی (کذا) و چهارشنبه بسرم [به سرچم] رکت به نزده من ۱۸۲ سن [۱۹]
روز جمعه از فول فرج ، چهارشنبه باب گره ادرون گذشته روز سه شنبه بمیان رسید ، یکشنبه
بصباحک ، دوشنبه بکرم ، روز سه شنبه بقلعه فرج ، چهارشنبه باب کرم فروز آمدند [بعدش
گفته است که حضرت سلطنت شکاری با وجود اثر دحام شواغل سلطنت از رعایت زهاد و عباد غافل نشود]
در روز پنجشنبه ذی قعدة سده ثلاث و عشرين و ثمانمایه ببلده اردبیل رسیده ،

سده فقط باب : علی (بجای علماء) ، زبده : وی را "سلطان المتقین و سبل السالکین المهتدی الی
سبیل النجات المرتقی الی الدرجات" خوانده است ، بظهور و بیست خواجه علی بن شیخ صدرالدین بن
شیخ صفی اردبیلی که در رجب سده فوت کرد ، رک بنه . R . A . S . برای جولائی سده ۱۹۲۱ ص ۴۰ ،
سده زبده (۳۳۳) : روز جمعه بر باط و شنبه ببلده سوو یکشنبه باغرباط و دوشنبه بلهجان و (؟) و
دو [سده] شنبه به جویان فروغی ، روز دیگر بنمت آباد و روز جمعه هشتم ذی الحجه از آب ارسل عبور فرموده در شنبه
نهم در قراباغ بیورت قشلاق سر پرده غفلت باز کشیدند ،

ذکر عاقبت احوال امیر قرا یوسف

امیر قرا یوسف چند سال بدولت و اقبال در ممالک آذربایجان کامگار
و کامران بود و تسخیر ولایات دیار بکر و عراق عرب و بعضی عراق عجم نموده ضبط
آن حدود میفرمود، درین اثنا چون از عزیمت اردوی اعلا خب دریافت
نور رایش در ظلمات حیرت فتاده خضر تدبیرش در وادی حیرت راه صواب
گم کرد و با خواص خود مشورت نموده رای بر آن قرار گرفت که لشکر با جمع آورده
در برابر صف آرائی کرده بیت

تاقبضه شمشیر که پالاید خون   یا آتش اقبال که بالا گیرد

و از اطراف ممالک آذربایجان و آران و موغان و دیار بکر و عراق عرب لشکر بسیار
جمع آورد و در ولایت تبریز لشکر پیاده که هرگز معهود نبوده و طلب نمود و این بدعت
برو مبارک نیامد و از تبریز بیرون آمده سپاهی عرض داد چون ذرات آفتاب
فراوان و چون قطرات سحاب بی پایان بیت

همه پیرام طسبع و کیوان هوش   همه پولاد ترک و آهن پوش

همه جوانان نوحاسته و سرسبز زره و جوش و تیغ و سنان آراسته غافل از آنکه بیت
هرگز انجنت رهبری نکند   کوشش و جهد باوری نکند

درین ولا قرا یوسف راعض مرضی طاری شد و شمیم عظیم در صمیم ضمیر او جای گیر شد*

* فقط در آکر راست ،   آ بابت ، یا ، آک و زبده (۳۳۳ ب) مثل متن ،

آ ب آک با زبده : تا ،   آک با : دولت ،   آ بعدش در زبده + :

لشکر بی بحر و جیل شکوه ، ثابت و پایدار همچون کوه

آک : نوحاسته ، آ زبده (۳۳۴ ا) : رعبی ، آ زبده ، سیند ، آ آ : جاگیر گشت ،

از کرده پشیمان و از گفته هراسان بود اما با وجود ندامت جلادت می نمود
 و لاف قتال و جدال می زد و دعوی سرکشی و استقلال میکرد قطعه
 بساط حکومت بگسترده بود ولی بهل و فرصت نداشت حیات
 چنین طرفه منصوبه دست داد زکیسوی شه رخ در سوی مات
 تا بحکم تقدیر ربانی و امضاء قضای آسمانی دنیای فانی را وداع کرده بسوی دوتی
 رحلت نمود و پنجشنبه هفتم ذی قعدة ازین سرای سنج و منزل عنس ورنج
 بدارالقرار رفت جماعت تراکه متفرق شده بهیروز و تکفین او پرداختند و او را
 در همان خرگاه که وفات یافته بودند انداختند و هر یک بطرفی رفته کار خود می ساختند
 امیر قرا که مقدم امر بود با قدم پاشا که محبوب ترین خواتین او بودند خواستند که یکی از
 فرزندان امیر یوسف را بپادشاهی بردارند و باقی پیش او جمع آیند، از فرزندان
 کسی حاضر نبود، امیر شاه محمد در بغداد بود | و امیر اسکندر در کرکوک
 و امیر اسپند بعد الجوز [و امیر جهان شاه بسلطانیه و امیر ابو سعید در آذربایجان
 بودند، آن فکر بجائی نرسید و هر کس بجائی رفتند، غزان پادشاه پسر امیر مصر
 برادرزاده قرا یوسف نقایس خراین تصرف نموده متوجه قلعه او نیک شد

۱۰

(۳۲۳ ب)

له بعدش در زبده (۳۳۴ ب) + : و در حوالی اوجان بموضع سیستان رسیده این حالت ناگزیر پیش آمد،
 له زبده (۳۳۴ ب) + : ثلث و عشرين و ثمانماية، له زبده : امیر که راه نیافت

[نیابت؟] داشت، له آب : پادشا، اک : باشا، باشل متن، له زبده : بادشا،
 له زبده : معتبرترین، له ک : کرکوک، زبده شل متن، له فقط در ک ندارد،
 له فقط با : بعد الجوز، له ب : ارزنجان، آ : ارکان، اک : آذربایجان، با : ارزنجان،
 له زبده : بدین صوب این قضیه بجای رسد [نرسید] له ب : غزان، با : غزان، اک : غزان،
 زبده : غزان، له زبده : امیر یوسف،

وامیر قرا و قدم پاشا بطرف قلعه آنحضرت رفتند و زینل بیگ پسر امیر یار علی که
برادر زاده دیگر بود بجانب اردبیل رفت و امیر بایزید کرد و میل کردستان نمود
وامیر علی پادشاه پسران سعد پیوست و محمد جنگی و امیر الیاس عازم دیار کبر
شدند و عقد جمعیت ایشان بدنیسان پریشان شد قطعه

دل منه بردنیغ و اسباب او	زانکه از وی کس وفاداری ندید
پندگیر از حال میر ترکسان	آنکه از شمشیر او خون می چکید
از نهیبش پنجه می افگند شیر	در بیابان نام او چون می شنید
عاقبت تبریز و بغداد و عراق	چون مسخر کرد و قتلش در رسید
بوده و قتلش گشته تاریخ و یقین	هر که او قتل رسد خواهند دید
هر که او جان باشدش بنید یقین	آنچه او در منزل او جان بدید

۱۰

له کذا در زبده (۱۳۳۵)، آه اک: بادشا، بب: پادشا، زبده: بادشاه، آه آ: آ
اک: که برادر زاده دیگر بود پسر امیر یار علی، بب: که برادر زاده دیگر امیر یار علی، آه آ:
اوریل، اک: اوریل، زبده: او جان، آه آ: کرد کرد، آه زبده:
علیک، آه آ: پاشاه، اک: بادشاه، بب: باشا، آه در زبده این قطعه شش بر
ز اشعار است، آه ک: ونشی، بب: دیی، آه بعدش در زبده +:

کس غسل بی نیش ازین دکان نخورد کس رطب بی خار ازین بستان نخورد

هر با تمام جراحی بر فروخت رگذا چون شام [تمام؟] فروخت بادش در رسید

بی تکلف هر که دل بروی نهاد چون بدیدی خصم خود می بر و رید

آه بعدش در زبده +: که بیک حله سپاهی می شکست، که بهوشی قلبکای میسدرید

آه نقطه ک: بچه، زبده شل متن، آه آ: زبده، بود، اک: شل متن، آه کذا در ک: در

نسخه باقی: هر که او، — این مصراع و مصراع اول بیت آخر را در زبده ندارد، آه آ: باشد،

و این بیت نیز در تاریخ فوت اوست * بیت

وفات میر یوسف شاه به تبریز کتابت شد بتاریخ کتابت

القصه با وجود آنکه لشکر منصور در حوالی رزی بود و [صورت] واقعه قرا یوسف در نواحی اوجان روی نمود ترا که چنان بهم برآمدند که میت را در خرگاه گذاشته راه گریز برداشتند و آحاد الناس خرگاه غارت کرده جامهای میت از بر او کشیدند و گوش او را با حلقه طلا بریدند، پنجشنبه هفتم ذی قعدة این واقعه بود جمعه هشتم سیدی محمد کجانی و باقی اکابر تبریز پاینده نوکر امیر شاه ملک را از حبس بیرون آورده عذر خواهی نمودند و جثه قرا یوسف را از راه تبریز بطرف ارجیس بردند و در مرقد آبای او مدفون ساختند، و در وقتی که رایات همایون

له زبده: سید کن الدین لکی از اولاد شیخ ابراهیم لک تاریخ وفات امیر یوسف گفته است،

شعب: بتاریخش، زبده مثل متن — بعد این بیت در زبده (۳۳۵ ب) + : بوقیته این تاریخ

عزیزی از سید کن الدین روایت کرد که تاریخ وفات امیر یوسف گفته با وجود آنکه در آن تاریخ هنوز عساکر

منصوره بندگی حضرت در عهد و درسی بودند و واقعه دست داری برگ به دولت شاه ۱۲۴۴ هجری قمری و از وی نسخ دیگر نوشته شده زبده

که زبده (۳۳۵ ب) سبکس از وضع و شریف، لشکر امیر یوسف و خوانین و خانه بچکان بدو برداخت او را در

همان خرگاه که مرده بود بر بالای کت گذاشتند و هر کس بفر خود مشغول شد، ۵۰ بعدش زبده + : و او غارتگر

له زبده: حلقه طلا در گوش بریدند و بلاسها از خرگاه بردند او را از کت برهنه مادر زاد بر روی زمین انداختند

دو شبانه روز بدان حالی افتاده بود، ۵۰ زبده: احمد (سجای محمد)، شعب: کجانی، آباک زبده: کجانی،

۵۰ بظاهر منسوب است بدیه کوجان، ۵۰ زبده: ۵۰ زبده: ۵۰ حیه (جثه) امیر یوسف که در آن صحرا

انداخته بودند از خواری بعد از سه روز تبریز رسانیدند و بعد از آن احتاجیان و سکیانان امیر یوسف اجازت طلبید

استخوان او را بطرف ارجیس (ناتمام در اصل) ۵۰ در کتب عموماً ارجیس نوشته اند بالشین، زبده: ۵۰ ارجیس

له از زبده افتاده است،

به ارجمین رسید جمعی نوکران میسرزا بایسنغر قبر او را شکافته جسد او را دیدند که
بغایت مهیب بود بیت

چون قصد مرده بعد هلاکش کسی نکرد کاری چنین ز مردم دانا عجب نمود

ذکر رسیدن شاهزاده اعظم غیاث الدین میرزا بایسنغر

بدارالملک تبریز

شاهزاده اعظم میرزا بایسنغر بهادر با سپاه طغر پناه

یلان دلاور که در رزمگاه به نینزه ربایند از چرخ ماه

منتصف شهر ذی قعدة بمالک آذربایجان درآمده بدو تخانه فرود آمد و اتباع
قراوسف چون کوب از طلوع خورشید ناپدید شدند بیت

چو خورشید چهرش درفشده شد غدو چون ستاره پراکنده شد

۱۰

و خطبه و سکه بنام و القاب همایون آرایش یافت قطعه

خطبهها را زبان بزرگ تو تر تا ممر سخن زبان باشد

سکهها را دایان بنام تو باز تا زرد در جهان نشان باشد

و او امر بادشاهانه دران دیار و بلاد نافذ و مسلم شد و ملوک اطراف و گردنشان اکناف

له زبده رسید بعضی از لشکریان رفته بودند و کور او را شکافته او را احتیاط نموده که شنیده بودند که امیر قراوسف

لغایت مروی (بلند) بالا مهیب همکل بود، ۱۱ در زبده مبتنی افزوده است در ابتدا :

سپاهی چو مورد مخ بیشمار دلیران جنگی و مردان کار

۱۲ به آن - ۱۳ که رگ بر قضاوندازی (طبع لکهنو ۱۲۹۶ هـ ص ۱۲۶) که بنام، اما بالای آن بزرگ نوشته

است که همان جواب است، ۱۴ در زبده (۳۳۶ ب) مضمون این دو سطر را بسط و تراوده است،

دعبه اور هبه در وایره خدمت و ربقه طاعت آمدند و شاهزاده عالیجناب
در رعایت رعیت صورت عدالت منظور نظر عنایت داشته قاعده مملکت
بر سنن استقامت قرار گرفت *

و از کسانی که در دارالملک تبریز پیش میرزا بابا یسخر آمدند امیر علی بیگ
پسر امیر قرا عثمان بود که امیر قرا یوسف او را گرفته در تبریز محبوس داشت *

له فطاک. در آمدند بجای آمدند، مکه زبده: قاعده ملک و ملت به سنن عدل شرح اطراد و استمرار داد،
مکه زبده (۱۳۳۷): یکی پسر قرا عثمان بود و سبب افتادن او (به) تبریز جنین استماع افتاده است که این
پسر قرا عثمان حاکم قلعه کماخ بود روزی بشکار بیرون آمد در حدود آذربایجان بیر عمر که نائب امیر یوسف بود آذربایجان
را که گرفته بودند و سربا بسر قرا عثمان دو جا خورده او را گرفت و در آذربایجان محبوس داشت امیر قرا عثمان شنیده لشکری
ساخته گردانیده بحدود آذربایجان آمد ترصد فرستی میبود، درین اثناء روزی امیر یسخرام جانگیر (جانگیر) در بیرون آذربایجان
بوضع نزه آمده بنیاد صحبتی داشتند شخصی آمد و ایشانرا اخبار کرد که قرا عثمان درین نزدیکیست و قصد شکار دارد، بیر عمر را غرور
شراب در سر، دشنام داده که او را جبه قوت آن باشد که جنین بر سر من آید، دیکری همین خبر گفته بیر عمر متفت نشده، امیر یسخرام
از آن مجلس برخاسته خود را بقلعه آذربایجان رسانید، قرا عثمان رسیده اطراف بیر عمر فر گرفته و جندی از نوکران بیر عمر قتل
آورد و بیر عمر را قتل آورد (کذا امر او مصحفا) و بیر عمر را گرفته بدلا [در آذربایجان آورد که شهر بسیارید و بسرا بیرون آید، چنانچه
که در آذربایجان بودند گفتند که ما را بیر عمر اینجا گذاشته است که ما شهر بخت او بسیاریم؟ و تیر سولی ایشان انداختند، قرا عثمان بکشتن
در کردن بیر عمر اوخته او را بیاورد از در آذربایجان بقتول خود برد، و شب بیر عمر را نوکری سپرد، و عمر در شب آن نوکر را فریفته از نوکریت
چون قرا عثمان را خبر شد که بیر عمر کشته بخود سوار شده در طلب او سعی نمود او را پیدا ساخته بکشت، چون خبر کشتن او بقرا یوسف
رسید شیون بسیار کرد و همچنانکه تعزیت بر خود میریادق [بوداق] داشته بود تعزیت او بداشت، و پسر قرا عثمان را که
در آذربایجان بود طلب کرد، جمعی که در آذربایجان بودند از ترس قرا یوسف بقرا عثمان ندادند و بسرا او را از در
قرا عثمان پیش امیر یوسف نفرستادند، امیر یوسف لشکری ساخته گردانید بخود با در آذربایجان رفت، امیر قرا عثمان بجانب خود
رفته بود بسرا او را بند کرده همراه تبریز آورد و خواست که بکشد، امیر قرا که [کذا] که نائب او بود منع کرد،

و چون آوازه لشکر بامیر قرا یوسف رسید قصد قتل او کرد، امیر قرا گفت حالا لشکر
(ورق ۳۲۴) سنگین قاصد ماست اگر امیر قرا عثمان خبر قتل فرزند شنود (۳۲۴)
او نیز ازین طرف متوجه ما شود، امیر یوسف را این سخن مقبول افتاده اورا
مصاحب خود مقید می داشت، چون امیر یوسف وفات یافت امیر قرا
یک دست حبیباء مکمل و اسب و جامه با و داده گفت: هر جامی روی اجازتست،
و او نماد پوش و رتبریز پیش میرزا بایسنخر آمده احوال خود عرضه داشت و جناب
بایسنخری در باره او عنایت و رعایت فرموده، در وقت عزیمت قرا باغ
بموجب اجازت شهرزاده بطرف پدر رفت،

و شاهزاده بر حسب اشارت علیّه عازم صوب قلعه گاورود شد،
۱۰ و امیر علماء الدین علیکامصالح رعیت و نهات مملکت بواجبی ساخت
و رسوم محدث که قرا یوسف اختراع کرده بود بر انداخت و بنظم امور شرعیّه
و ضبط مصالح کلیّه پرداخت و اکابر و اشراف آن مملکت همراه او و افریدی الحجه
در قشلاق قرا باغ بار دوی همایون رسیدند،

۱۱ زبده: و درین وقت بود که آوازه توجه حضرت سلطنت شکاری بدیشان رسیده بود که حالا لشکر سنگین بقصد ما
متوجه شده اند، که فقط بب — ۱۲ زبده (۳۳۸) :

او بتبریز رفت و نمند (نمد) پوش شد، و درین ایام حضرت سلطنت شکاری شهرزاده خلد الله تعالی
ملکه و سلطان از [در] مملکت تبریز رسید بسر قرا عثمان پیش ایشان آمده احوال خویش عرضه داشت،
اورا تربیت فرموده اسب و جامه و خرجی و نوکر داده و ملازم بود تا آن وقت که بقرا باغ رسید و اینجا
نیز چند روز دیگر بود بعد از آن اجازت یافته بجانب پدر خود رفت، که فقط با و که — ۱۳

۱۴ در زبده مضمون این دوسه سطور را بمطبی آورده است، ۱۵ زبده (۳۳۸ ب) بعدش ۱۶ و اختراعات

[اختراعات] غیر مشروح که در زمان امیر یوسف احداث کرده بودند،

ذکر عزیمت میرزا ابالسنغر بجانب قلعه گاورد و آوردن

امیر باباجی*

میرزا ابالسنغر بهادر عزم صوب قلعه گاورد فرمود، و سبب این عزیمت آن بود که امیر باباجی پسر امیر شیخ محمد عراقی تواچی نواحی گاورد را ضبط نموده خود را حاکمی مستقل می دانست، و در زمان میرزا عمر امیر جهانشاه جاکو امیر شیخ محمد را بقتل آورد، و میرزا عمر امیر باباجی را با جمعی امراء فرستاد که امیر جهانشاه را گرفته پیش او برند، جماعت امراء بر امیر جهانشاه مسلط شده باباجی را بر آن داشتند که بجهت قصاص خون پدر او را بقتل رسانند و شرح این سخن در قضایای میرزا عمر گذشت، و در وقت توجیه میرزا عمر بجانب خراسان امیر باباجی توقف نموده تخلف ورزید، درین واکه حضرت خاقان سعید سایه التفات بر ممالک آذربایجان انداخت و قرا باغ اران را بقشلاق همایون مشرف ساخت امیر باباجی توهم نموده خود نیاید و برادر خود را بخدمت آنحضرت فرستاد، و حضرت اعلا فرمودند که ما چون گناه او را عفو فرمودیم چرا خود نیاید، و حکم جهان مطاع نفاذ یافت که میرزا ابالسنغر بآن طرف عزیمت نماید و امیر باباجی را بپایه سریر اعلا رسانند

له زبده — ۱ فقط گت : جان، — در زبده باباجی (مصحفادر هر موضع در سطور آئینده بجای

باباجی)، ۲ زبده — ۳ زبده (۳۳۹) : امیرزاده،

۴ زبده : بن امیر جاکو، ۵ رگ به ص ۲۲ مبعده،

۶ رگ به ص ۴۸ و ۴۹،

و امیر بابا حاجی قلعه گاورود را استحکام داده مستعد جنگ ایستاده بود ، فی الواقع که امیر بابا حاجی سرداری دلاور بود چنانکه چند سال که قرا یوسف دران مملکت استقلال داشت امیر بابا حاجی باو طریق مخالفت می سپرد و مدتی مدید این شیوه بسر برد تا آخر کار خود پیش قرا یوسف رفت و امیر یوسف بغایت ممنون شده مواضع که در اطراف قلعه گاورود بود برو مسلم داشت چنانچه شرح این سخن در قصه معاودت قرا یوسف از جانب اصفهان گذشت ، یعنی در سده ست عشره) قرا یوسف قصد اصفهان کرد و بسبب مرض از راه بازگشت و در وقت باز آمدن امیر بابا حاجی پیش او آمد چنانچه دران محل مسطور است ،

القصه شهرزاده در قلب شتا که منقلب است و مقبول عقلا است ، بظاهر قلعه گاورود

رسید ، امیر بابا حاجی در موافقت متردد و از مخالفت منوهم بود ، میرزا بالینغر | قاصد پیش او فرستاده مرجمتی که ازین خاندان همایون شامل حال پدر و قبایل او شده بود یاد فرمود و فرمود که درین کار بحشم عقل نگاه باید کرد که مال مخالفت بکجا خواهد رسید و اگر موافقت نموده پیش آید او را گرامی داشته مملکت برو مسلم باشد و موضعی دیگر اضافت شود و حضرت خاقان سعید

له زبده (۳۳۹ ب) : استحکامی داده بود و نوکران مستعد داشت چنانکه درین چند سال امیر یوسف

دران ممالک حاکم بود باو طریق مخالفت می سپرد و هرگز برودست نیافت ،

له زبده : ملاصف (ملاصق) ، سه رکت به ص ۲۵۴ ، سه بابت -

اک مثل متن ، در آ این فقره را در حاشیه نوشته است و بعدش افزوده ، منه رحمه الله ،

له ب (مصحفا) : منقلب مقبول عقلا ، زبده ، (منقلب) او مطلوب طماع [طباع] - چنانکه ظاهر است

مراد از منقلب شتا ، آتش ، است ، له زبده (۳۴۰ ب) : همبکس را بقلعه و ولایت او کاری نباشد ،

له با اک و : مواضعی ، ببت : مواضع ،

حکم فرموده است که کسان امیر جهان شاه ذکر قصه نکنند، امیر بابا حاجی
 مستظهر گشته از اوج فرمان دہی بحضیفش نذرمان بری آند و سرور ربقہ
 رقیبت و گردن در طوق طاعت آورد، و میرزا بایسنغر مکارم اخلاق
 پادشاهانہ و مراحم عواطف خسروانہ در بارہ او بطور رسانید و امیر
 بابا حاجی در رکاب شاہزادہ عالی جناب عازم قرا باغ شد، و شانزدہم
 ذی الحجہ سعادت بساط بوس یافتہ پیشکش گذرانید و در سلک امر
 منتظم شد.

ذکر احوال مملکت ماوراءالنہر درین سال*

اول سال ۱۰۰۰ رجب ایلیچیان خطامی کہ پیش حضرت خاقان سعید
 آندہ بودند و جمعی کہ بشیر از پیش میرزا ابراہیم سلطان رفتند و بعضی کہ بخوارزم
 پیش امیر شاہ ملک بودند مجموع بازگشتہ بسمرقند رسیدند، و حضرت آعلی امیر
 شادی خواجہ، و میرزا بایسنغر سلطان احمد و خواجہ غیاث الدین نقاش، و
 میرزا ابراہیم سلطان امیر حسن و پهلوان جمال، و میرزا سیور غتمش* ارفد ادا،

۱۰ زبدہ + : با پیشکش و خدمتی بادشاہانہ بیرون آمد، ۱۱ زبدہ : روز کیشنبہ شانزدہم، ۱۲ زبدہ : پیشکش

و خدمت بعرض رسانید، ۱۳ زبدہ : در سلک عبید و خدم بقرار ما تقدم داخل و منتظم، ۱۴ زبدہ : و ایلیچانی

کہ بختامی رفتند، ۱۵ زبدہ : با شستن، ۱۶ زبدہ : اوایل این سال، ۱۷ زبدہ : در اوایل این سال،

۱۸ زبدہ (۳۴۰ ب) : مجموع با کسان کہ آن جماعت را با ایشان فرستادہ بود بسمرقند رسیدند بیرون ختانیان

ایلیچیان کہ از اطراف با ایشان ہمراہ فرستادہ بودند ایلیجی بندکی حضرت علی خلد اللہ تعالیٰ ملکہ و سلطانہ از شیراز

امیر حسن بھلوال (بھلوان) جمال و ازان امیر زادہ سیور غتمش فور اللہ مرقدہ -- درک : ابراہیم سلطان و

۱۹ زبدہ : از فداق، ۲۰ زبدہ : آباک، ۲۱ زبدہ : اور فداق،

امیر شاه ملک اردوان، و شاه بدخشان خواجه تاج الدین را همسراه ایچیان
خطائی فرستادند،

و میرزا الخ بیگ یازدهم محرم این جماعت [و] ایچیان خطائی را طوی
بزرگ فرمود و رعایت تمام نمود، و غره صفر بجانب خطای روان شدند و بسیار از
تجار و مردم هر دیار آن سفر اختیار کردند، و حکایات و حالات و احوال و اوضاع آن
ولایات در رفتن و آمدن ایچیان چنانچه استماع افتاده شاید که در سنه خمس و عشرين
ع قلم بحسن رقم شرح آن سخن گوید*

ذکر عمارات عالییه و ردا السلطنه مرقند

ه ز دولتیار سدگوئی بشارت که شاهان را شود میل عمارت

ه زبده: اردوان، ه دیگر نسخ و روضه الصفا ۶: ۲۰۱: شاهان، زبده مثل متن، ه زبده: این مجموع در جادی
[حدی] عشرين محرم الحرام سنه ثلاث عشرين شمانایه ببلده فخره مرقند زینبوس بندگی غیث الحق والدین الغبیک کورکان
رسیدند فقطاک جماعت (بجای جماعت و) در آو نسخ دیگر و او عاظمه را دارد، ه زبده: ایشان در سنه خمس و عشرين
دشمانایه بار [باز] باین ولایت آمدند و حکایتی که از ایشان استماع افتاد از اوضاع و رسوم و آبادانی و غلبه و کثرت آن قوم درین سال
[ر] سیدند شرح داده آید انشاء الله سبحانه [و] تعالی و حده، ه در زبده (۱۳۴۱) بجای این فصل که اینجا شروع و برص ۴۲
ختم شده است بطور ذیل ا دارد: و درین محرم مذکور حضرت امیرزاده غلم الغبیک کورکان خلد الله تعالی ملکه و سلطانه و راندون
سمرقند بموضعی که اطراف آن غلبه بازار است مدرسه عالی بنانها و در هیچ موضع مثل آن مدرسه (بجمله ناتمام) فرموده و خانقاه
بزرگ و [کذا] در محاذی آن مدرسه بنا فرمود و السلام، بعدش بیاض است درین نسخه زبده بقدر یک و نیم سطر
و بعد دو سطر دیگر در سطر ثالث نوشته است: و همدین سال حضرت سلطان زاده که در انواع علوم معقول
و منقول صاحب کمال است داعیه آن شد که رصدی بندد، کسان که بدست ایشان جنان کاری کبر اند
جمع گردانیده بدان مشغول شدند، درگ، ه دولت شاه ص ۳۶۱ بجده،

عمساراتی که در آفاق باشد چنان که لطافت طاق باشد
 چو الوار تسهر از روشنائی چو ایوان فلک در دیرپائی
 چون بتوفیق ربانی و تائید آسمانی عرصه جهان وساحت گیهان با نوار معدلت و
 آثار مرحمت سلطان سلیمان تخت، فریدون بخت، شاهرخ سلطان آراسته شد
 و از اقصای خطای تا حدود روم و از نهایت ترکستان تا پایان هندوستان
 امتثال فرمان آنحضرت می نمودند، و اشارات عالیه را در مقام انقیاد بودند،
 و از شمال اقبال و صبا، اعتناء او در گلشن اسلام هر روز غنچه بهجتی می شکفت
 و در چمن زمین بهر ساعت نهال افضال سر می کشید، و ریاض علوم از سحاب
 رافت او هر زمان سیراب می شد و بستان شریعت از زلال معدلت آنحضرت
 هر دم خرم و تازه میگشت، و پیوسته قوت دولت در بسط مملکت و
 طراوت سلطنت می افزود و دو مالک محروسه خاصه مملکت ما وراء النهر در غایت
 رفاهیت و کمال جمعیت بود و شاهزاده جوان بخت مغیث الدین میرزا
 الخ بیگ کورگان میل ساختن بقاع خیر و عمارات عالیه فرمود بمیت

مرواح بقعها، فرخ بناها
 که گوید عقل کل آن را شناها
 بعز دولت سلطان الخ بیگ
 کمست گشت چندان بقعه نیک
 که از هر بقعه فردوس مانند
 فنون شد رونق ملک سمرقند

(ورق ۲۲۵)

(۳۲۵)

لهک بب، کیوان، لهک، ابنا، آ، اغتاء، بب، اغتاء، آک، اغتاء،

له آبا، بفر،

و در درون شهر سمرقند موضعی که سرود و اتیک گویند - وسط بلده و مرکز خطه ،
 نزدیک ارک عالی ، اطراف آن بازارهای محمور و خاندانهای مشهور -
 مدرسه و خانقاههای برابر یکدیگر بنا فرمود و چند سال در اتمام آن دو مقام اهتمام تمام
 بذل نمود و در رفعت و تزیین غیرت سپهر برین ورشک نگر خانه چین آمد ،
 و در ستانت بنیان و لطافت ارکان بهیئت هرمان و صورت توأمان نمود ،
 و فی الواقع که لطافت آن دو عمارت بقلم تحریر و رقم تقریر نقش پذیر نیست ،
 و شاهزاده کیوان و قار مشتری آثار استغلات بسیار و مزارع و انبار
 بران بقاع وقف فرمود و اعلام علماء (ع) و خاریز فضلآ بتدریس و افادت در
 مدرسه تعیین نمود ، و همچنین در خانقاه مشائخ و مباشران صاحب وقوف
 بازداشت ، و زمام همای آن دو عالی مقام بقبضه اهتمام کار دانان باز گذاشت .
 و از مستغلات و مزروعات موقوفات هر سال چندان حاصل می شد که مبلغی خطیر
 از مصارف ضروری آن دو بقعه زیادت می آمد و در خزانه همیشان دو بقعه
 مخزون می شد ، و بی تکلف در جمیع بلاد اسلام الا ماشاء الله الملك للعلام
 بقعه نزدیک بآن دو فرخنده مقام نشان نتوان داد ، و حاوی اوراق عبدالرزاق
 بحسن اتفاق چند گاه که در دار السلطنه سمرقند مقیم بود احوال برای العین مشاهده نمود
 و میرزا الخ بیگ که در علوم و فنون صاحب نصیب اوفی و نصاب
 مستوفی بود بهیئت

همه دانستد کاند هر شماری به از دانش نباشد هیچ کاری

له آ: هر دو اتیک ، بب: سرودتیک ، بابا: سردایتک ، آک: سردر اتیک ، آ: خاندان ،

له صاحب بابر نامه (ترجمه سز بیورج) ۱: ۸ ، می فرماید که گنبد این خانقاه در کلانی کم نظیر عالم بود ،

له ک: بخاری ، هه فقط ک: همایون (بجای همان) ،

کسی قابل بود از بهر شاه‌ی که تعلیمش بود فضل الهی
 بشاهان گرنه علم ایند روان کرد بیک سرکار عالم چون توان کرد
 خداوندان سند در هر تسلیم اگر چه ز آسمان دارند تعلیم
 بیکین علم کسبی هم شکر گشت که فی یک حرف در خط چون در نصرت
 اگر چه نه بزور نیست محتاج شرف یابد چو از پروین کند تاج
 زری گردارد افزون قیمت خویش بگوهر بستن آخر قیمتش بیش

خواست که انوار دانش خویش چون اشراق آفتاب در اقطار آفاق ظاهر گرداند
 و فروغ ادراک از مقعر خاک بحدب فلک الافلاک رساند و صدای رصد کوکب
 در گنبد گردون اندازد و طنطنه این کار بزرگ در اطراف ربع مسکون منتشر سازد
 بنا بران با خواص حکما و فحول عقلا مهندسان عطار دذکا و فیلسوفان محسطنی کشا که در

۱۰ جمیع علوم و حقایق معقول و مفهومی تخصیص ریاضی و حکمی اعجوبه عصر و نادره دهر
 بودند مثل افلاطون زمان مولانا صلاح الدین موسی قاضی زاده رومی، و بطلمیوس
 دوران مولانا علاء الدین علی قوشچی که تربیت یافته میرزا الغ بیگ بود

و بزبان عنایت او را فرزند خطاب فرمود، و این دو محقق دانشمند در سمرقند
 اقامت داشتند، و مولانای اعظم غیاث الدین جمشید، و مولانای معظم
 معین الدین که میرزا الغ بیگ ایشان را از کاشان بسمرقند برده بود انجمنی ساخت
 و در معرفت دقائق بنجیم و ادراک غوامض تقاویم با آن دانشوران که بعد از

(۳۲۵ ب)

عقل کل بر کیفیت هر جزوی از اجزای سپهر واقف بودند

لک، هر کس، نه باب، ماج، آت مثل متن، سه فقط ک، که اعجوبه عصر، سه رگ به

فهرست ریوس ۴۵۶ بعد برای شرح احوال مولانا صلاح الدین و دیگر مستدبین که در متن مذکورند

و بخطوات اقدام مسافر و هم کثرت طول و عرض عالم علوی و سفلی می پیوندند و در تحقیق
 البعاد و سطوح اجرام سیج دقیقه مهمل و هیچ ثانیه نامرعی نمائند و در ارتفاع
 درجات مرتبه سخن بفلک الافلاک رسانده سخنان پرداخت ،
 و بعد از تحصیل کمالات و تکمیل آلات میل استنباط رصد و استخراج
 زتیج فرمود و در شمال سمرقند مایل بمشرق مقام لایق تعیین نمود و باختیار
 حکمای نامدار طالعی که آن کار را شاید مقرر شد و بنای آن چون اساس دولت
 پایدار و بنیاد آن چون قاعده سلطنت استوار استحکام یافت ، تا کید نبیان
 و تشیید ارکان چون قواعد جبال تا موعده یوم کسیر الجبال سید المأمون از
 زوال و مضنون از اختلال آمد ، و هیئت افلاک تسعه و اشکال دوایر تسعه
 و درجات و دقائق و ثوانی تا عواشر و افلاک تداویر و کواکب سبعة سیاره و صور
 کواکب ثابته و هیئت کره ارض و صور اقالیم با کوهها و دریاها و بیابانها و آنچه
 از توابع آن باشد بنقوش و لپیذیر و رقوم بی نظیر در درون خانه آن عمارت عالی
 بنیاد رفیع نهاد که نمودار قصر مقرنس سبع شداد بود رشت و تحریر فرمود ، و تقویم آفتاب
 سایر کواکب را رصد کرده بر زتیج جدید اینخانی که جناب حکمت آب خواجه نصیر الدین
 طوسی استخراج نموده بود فواید و لطایف افزود و در تقویم آفتاب و کواکب دیگر
 تفاوت صریح ظاهر ساخت ، و حکماء بزرگ در آن مهم نازک ممد و معاون بودند
 و آوازه آن امر خطیر در بلاد و امصار اشتهار و انتشار یافت و شاهزاده موفق گردید
 تا آن زتیج تصحیح یافته تمام رسید و بزتیج سلطانی کورگانی موسوم شد و در میان قمره
 صناعت تجسیم و اصحاب تقاویم معمول و متداول است ،

له فقطات ، استنطاق ، له فقط درکت ، سبعه ، له بته ، با ، نسخ دیگر مثل متن ، له رکت به بایر نامه

(در ترجمه سبز جویج) ۹۱: ۹۰ ، برای شرح حال رصدگاه که در داسن کوهک سمرقند واقع بود و سه منزل داشت ،

و چون سخن غمخوارات عالیه و شرح زریج بنوع بسطی اختتام یافت عنان جواد خوش خرام قلم بصوب حدیث تاریخ و اسلوب معهود باید تافت ،
 درین سال در مملکت ماوراءالنهر امیر یار و کارفتان که حاکم سورام بود وفات یافت و میرزا الخ بیگ امیر شاه ولی را بجای او مقرر فرمود ، و او آخر جمادی الاخری*
 امیر جهان شاه ولد امیر قمرالدین التجا باستان میرزا الخ بیگ آورد بعنایت مخصوص شد ، و هفتم درین ماه قل محمد پسر امیر خدائی داد که صاحب وجود مغولستان بود بسمرقند آمد و تربیت یافت ،

تمت قضایای ماوراءالنهر*

ذکر عزیمت مهد علیا گوهر شاد آغا بجانب سمرقند فرودش مانند*

دران زمان که حضرت خاقان سعید عزیمت عراق و آذربایجان فرمود
 ۱۰ مهد علیا گوهر شاد آغا در دار السلطنه هرات توقف نمود و شاهرزاده محمد جوکی بهسار ملازم والده بزرگوار بود ، و چون فتح عراق و آذربایجان و دفع امیر قرایوسف ترکمان واقع شد و آن اخبار بخراسان و ماوراءالنهر رسید میرزا الخ بیگ خواست که چند روزی بموجب فرموده الجسته تحت اقدام الامور صالت

له فقط بـ : که زبده : قبان ، که زبده : سوران و آن نواحی - غالباً این همان "سوران" یا

"صبران" است ، رک به لیست زنج ص ۴۸۶ ، که زبده : دور نیست و بنجم جمادی الاول سنه ثلث و عشرين

و ثمانیه ، که زبده : و در ثالث جمادی الاخر سنه المذكور ، که فقط ک : یادگار ،

که زبده (د ۳۴۱ ب) : ذکر احوال ماوراءالنهر درین سال ، که باب اک -

بخدمت والدۀ نادر گوهر شاد آغا که بقیس روزگار بد قیام نماید، و آمدن شاهزاده
از ماوراءالنهر دشوار بود بنا بران التماس نمود که مهد علیا عزیمت سمرقند فرماید،
و هودج عصمت پناه اوایل ربیع الاول (۳۲۶) رو براه آورد و میرزا (۱۳۲۴)
محمد جوکی لازم بود و چون میرزا الخ بیگ خبر عزیمت آنحضرت شنید بعزم استقبال
متوجه گردید و در حوالی بخارا سعادت ملاقات میسر شد و شرف پای بوس
دست داد و باتفاق عازم دارالسلطنه سمرقند شده او اسطرار بیج الاخر در سمرقند
فردوس مانند فرود آمدند و منتصف ماه در باغ چنار طوی پادشاهانه جشن خسروانه
مرتب شد و چند روز بنشاط و انبساط گذرانیده میرزا الخ بیگ اسبان بازیهای زر
و قطارهای استر و شتر بار خوت* سقر لاط و قطیفه قمرزی و دیگر تقویرهای نفیس برسم
پیشکش کشید، و مهد علیا عزیمت خراسان فرمود، و میرزا الخ بیگ بتعظیم
و احترام تارباط یام مشایعت نمود و از جهت مبالغه حضرت والدۀ بازگشت
و میرزا محمد جوکی را نیز و داغ فرموده و رعایت نموده لازم والدۀ روان ساخت،
و میرزا الخ بیگ عزم یورش متوستان جزم فرمود و بالشکر فراوان

له زبده + سه ثلاث و عشرين و ثمانیه ، سه زبده : در ثالث عشر ، سه زبده : در خامس عشر
له رک به بایزنامه (مترجمه مسز بوریج) ۱: ۸۰، این باغ از باغات امیر تیمور در جنوب شهر سمرقند متصل بدیواری
شهر بود ، سه باب : شترهای رخت ، اک مثل متن ، زبده (۱۳۲۲) ، بارختما ، له رک به بایزنامه
(مترجمه مسز بوریج) ۱: ۸۱ ، قطیفه قمرزی را از سمرقند به اطراف عالم می بردند ، سه زبده :
و دیگر ایوان آراسته گردانیده و تقویرات بامه و انواع نقائش ، سه زبده : بتابعیت
تا قریه و شق مصاحب بود و از انجار و زرد کیر بر باطیام نزول فرمود ، سه زبده : جوکی محمد ،
له زبده + : درین تاریخ ،

اداسط جمادی الاخری عزیمت نمود و از قرابلاق* امرای کبار امیر اسکندر و
امیر بیک و امیر بایزید را بطریق ایغار روان ساخت و او آخر ماه ملک اسلام
از طرف مغول رسیده صورت دو تنخواهی مغولان بعرض رسانید، و میرزا
الغ بیگ بسعادت معاودت نموده غره رجب در سمرقند فرود آمد،

ذکر ولادت شاهزاده عبداللہ بن میرزا الغ بیگ

بقایای قضایا

پیش از آنکه میرزا الغ بیگ در سمرقند فرود آید و آن خطه را بنور طلعت
پادشاهانہ بیاراید قاصدی از جانب سمرقند رسید و بشارت رسانید که بمیت
طالع شد از سپهر شرف کوکبی منیر

خورشید رای و زهره رخ و مشتری ضحیر

هر چند حضرت حق تعالی جل و علا مفاتیح ممالک عالم در قبضه اقتدار خاقان کارگار
نهاده بود و زمام حل و عقد جمهور بنی آدم بدست اختیار فرزندان نامدار آنحضرت داده
اما میرزا الغ بیگ ازین بشارت فال دیگر گرفت چه بوقت ولادت با سعادت
سرداران اطراف و گردنکشان اکناف روی امید بدرگاه عالم پناه آورده بودند

له زبدہ: جمادی الاخر سنہ ثمان (۸) عشرین و ثمانیہ از دار السلطنہ سمرقند در ایات ہمایون بجانب
آن طرف روان گشت در قرابلاق، — با: بلاغ (بجای بلاق) بب: بلاق، اک: مثل متن،

له فقط بب: آخر ماه، اک: بیست یکم ماه، زبدہ: و در حادی عشرین جمادی الآخر،

له زبدہ (۳۴۲ ب): بسبب آن معاودت فرموده، له زبدہ ۴: کورکان،

له زبدہ: صدر الدین بحضرت سلطانی رسید،

و اتفاق ولادت اوایل رجب بود، و میرزا الخ بیگ بیافت این بشارت نشاط
و انبساط نمود و بزم جمشید آیین رشک نگار خانه چین ترتیب فرمود بیت
آز روز بوقت بادادان زین شروه چو شد زمانه شادان
برداشت زمانه با حدامید ز زین دلی ز جرم خورشید
صبح آمد و کرد گوهر افشان از مهر بهر طرف زرافشان
و چند روز پیوسته بعیش و عشرت نشسته بودند و مجلس خرمی آراسته و مطرب
نشسته و ساقی برخاسته بیت

نشسته شهنشاه گیتی خسرو ز بفریزی آورده شبها بروز
نبودی ز شه دور تا وقت خواب مغنی و ساقی و رود و شراب
مغنی سرانیده بر بانگ رود بعشر تکه شه نو آیین سرود
که دولت پناه جوان بخت باش همه ساله با افسر و تخت باش
علم بر فلک زن که عالم تراست بعشرت در آویزگان هم تراست
و چون از مجلس عشرت فراغت روی نمود خاطر خطیر بضبط مهمات سلطنت
التفات فرمود،

و تاسع رجب از پیش امر ا که بایلیغار رفته بودند تا قاصد رسید (۳۲۶ ب)

له زبده (۱۳۴۳) : غرة رجب المرجب سنة ثلث و عشرين و ثمانماية بود در يوم الاحد تاسع رجب
المذكور براذرالوك از پیش امر آمد - اما غرة رجب يوم الاحد نبود، رگ به دستنفلد :

Vergleichungs-Tabellen و اگر ۹ رجب يوم الاحد بود ۱۳ رجب يوم الاحد نتواند بود چنانکه

زبده در سطور آینده دارد رگ به ص ۴۲۸ ج ۱، غالباً ازین روی است که صاحب مطلع ۱۳ رجب را به

۱۶ رجب مبدل کرده، رگ به ص ۴۲۸ ج ۱، لک : برخواست، لک آ : زپهروزی، لک ب : و دور

با : ردوز، اک مثل متن، ه زبده : براذر ابوک (ابوکا ۹) ،

و بعضی رسانید که کلانتران مغولان برای آمدن غنیمت سپاه ظفر پناه شدند، و شانزدهم ماه
 سرداران مغول بسم کردند آند شیر محمد اغلان و سارق اغلان و صدر اسلام که
 کلان تران بودند شرف دستبوس یافتند و ایشانرا بحل مناسب فرود آوردند،
 و میرزا الخ بیگ همه را طوی بزرگ داده بتشریفات فاخر و انعامات و انسر
 مشرف گردانید،

درین اثنا خبر آمد که امرای مغول پسر قمرالدین را کشته اند و پسر دیگر
 فرار نموده روی امیر بدرگاه جهان پناه دارد، و سیم شعبان بسم کردند رسید،
 و عاطفت پادشاهانه شامل احوال او شد، و آخر ماه صوفی اغلان از پیش
 براق اغلان آمده جانور واسپ و دیگر تبرکات آورد و پندیده آمد، و غره
 رمضان ابوکا و فولاد تیمور با جمعی از جانب جت رسیدند و تربیت یافتند،
 و شب ششم شوال بمسامح جلال رسید که شیر محمد اغلان و سارق اغلان و قل محمد

۱۰

له زبده: در یوم الاحد ثالث عشر منته بدار السلطنت سمرقند رسیده بساط ابوس حضرت سلطانی مشرف شدند،
 شیر محمد اغلان و سارق اغلان و صدر اسلام با شلیق، - رک به صفحه سابق برای شانزدهم ماه "له زبده:
 صدر اسلام با شلیق، ۳ له زبده: و اشارت همایون نافذ شد که ایشان را طوی دهند بموجب فرموده در
 خامس عشرین رجب ایشان را طوی دادند، ۴ له زبده: بدست امراء جتاکشته شد، و پسر و دیگرش از آنجا کرخت
 بیش امیر علی بکریت (کذا، کزیت؟ رک به ظفر نامه ۲: ۵۲۴) آمده است، ۵ له زبده: در بیست و دوم شعبان
 ۶ له با جتاک، اک، خطا، اک، خطا، در ربّ بیاض دارد، زبده: جتاک، ۷ له زبده: (و دو؟) شنبه ششم
 شوال از شب روز نذکور نصفی گذشته، ۸ له زبده (۳۴۳ ب): و قل محمد با جمعی از جتاکرخته اند فی الحال کریندگی
 حضرت سلطانی این خبر شنید بنفس خود سوار شده بیج توقف نفرمود با بانجاس میان دامن و سابان انزل نزول فرموده
 از آنجا شکیر کرده چنانکه جار شنبه را در ساحل آب بخند موضع قوش بکرین ایشان خود را باب زدند و بکشتند، بندی
 حضرت سلطانی در عقب ایشان از آب هیور [عبور] فرمود تا نماز شام براند، (باقی حاشیه بر صفحه ۴۲۹)

و غلبه از مردم چنانکه نخواستند، میرزا الخ بیگ فی الحال سوار شدند و پیشین
ایشان را در کجکینه ییلاق دریافت و شیر محمد اعلان و سارق اعلان را گرفت
و امر را به جهت گرفتن باقی گذاشته عود نمود و مستقر دولت فرمود، و امراء
مخالفتان را گرفته بعد از چهار روز بسم قریه آمدند و میرزا الخ بیگ کرم فرمود
و گرفتاران را با وجود گناه رعایت نمود و سیزدهم ذی الحجه ملک اسلام و صدر اسلام
را اجازت داده بجانب کاشغر فرستاد، و شانزدهم شیر محمد اعلان را یراق پادشاهانه
نمود و بولایت او روان فرمود، و آخر ماه خبهر فتح قلعه روح از طرف کاشغر آمد و میرزا
الخ بیگ بعزم قوشلا مشی متوجه ولایت بخارا شد*

(بقیه حاشیه صفحه ۴۲۸) در رباط میرک که میان سغناق [سغناق] و سرای همدانست توقف فرموده و
انجامت بجانب دره نفس رفته بودند حضرت سلطانی در رباط هم در شب سوار شده روز پنجشنبه
وقت ظهر در کجکینه ییلاق ایشان را دریافت و شیر محمد اعلان را گرفته بازگشت و نوکران را به جهت ضبط دیگران
بکذاشت و در شب جمعه نیم شب سوار شده جاشگاه و از آب قهند عبور فرمود و در قوس کبرمن زول کرد و
هم در شب خضرخواجه را بطرف سمرقند روانه گردانید، و صباح شب دهم شوال از قوش کبرمن سوار شده
صبح یکشنبه در دامن فرود آمد و از دامن نسو نیم؟ [روز روان کشته نماز دیگر بر رباط ملک رسید،
و در نیم شب از رباط ملک روان شده آخر شب بر رباط بولاق (کذا) فرود آمد و از رباط بولاق صباح دوشنبه
سوارگشته بین الصلاطین [در ارک سمرقند فرود آمد] با کجکینه (بجای کجکینه)،

حاشیه این صفحه :- ۱- زبده (۱۳۴۴)؛ بعد از وصول رایات همیون با وجود که در سیر تعجیل نموده بودند
بهار روز رسید، ۲- آوردند (بجای آمدند)، ۳- با مثل متن، ۴- رسیدند، ۵- فقط با: روح،
زبده مثل متن، ۶- زبده (۱۳۴۴)؛ جالور برانیدن، ۷- زبده +؛ و چند روز در صحاری بخارا
بشکار جانور برانیدن مشغول بود.

وقایع سنه اربع و عشرين

ذکر فساد و فرمودن در قرآن باغ ازل و باقی حکایات *

حضرت خاقان سعید نهم ماه ذی الحجه بعزم تشلاق در قرا باغ آران فرود آمد
و ملوک اطراف باصناف هدایا بدرگاه جهان پناه آمدند و بارگاه اشرف سجده گاه
صنادید و اشرف و بوسه جای اکابر اکناف شد، و در روز نزول پسر محمد دواتی
و کلانتران اوچ اغلان شرف بساط بوس یافتند، و خاقان سعید روز عید
با داب قربانی و شرايط آن وقت سعید قیام نمود، و سرداران و حکام آن ممالک را
انعام و اکرام فرمود، و در روز عید امرای مملکت مصر باشع بیک و غنیمه که از
سلطان مصر روگردان شده بودند بدولت ملازمت رسیدند، و هم درین روز
سیدی از ولایت لرستان که سابقاً پیش امیر قرا یوسف رفته بود بدرگاه عالم پناه
آمد، و امرای عراق امیر حاجی مسافر و کلانتران حشم زنگلو و امیر حسین که
سردار تراکمه خضر تو بود و امیر جنید جار بیدی باردوی همایون رسیده
مجموع بعنایات بی غایات اختصا عس یافتند، و چهاردهم ذی الحجه

۱ زبده: قضایا که در آن واقع شد، ۲ زبده + : از موهان گذشته، ۳ زبده (۳۴۴ ب) + :

ممالک ادبائجان. شروعات بفردولت سلطانی سرمایہات بطارم جرخ برین سودہ، لک فقط

درک، باب اک زبده : روات دار، ۵۵ زبده : تاشبک، ۵۶ زبده : بیشتر

بیش قرایسف آندہ بودند (ظاہر ایک دوسرا بتدائی از زبده ساقط شدہ است) — ک۔ ملازمت

(رکبای ملازمت) - فقطاک : بودند، دیگر نسخ بود، شه زبده : انگو، شه زبده : حصرتو،

امیر خلیل السد بن امیر شیخ ابراهیم که در شمال او دلائل مردانگی و در خصال او
مخایل فرزانی ظاهر و پید بود و از حرکات و سکنات او آثار نجابت و الوار سادات
روشن و هوید می نمود از ولایات شروان که متوجه زمین بوس گشته پیشکشهای پادشاهان
بعرض رسانید و سوابق خدمات آبا و اجداد بلواحق نیکو خدمتی تازه گردانید
و بنظر عنایت و عین غلظت سرافراز شد و با عزاز و اکرام امتیاز یافت بهیت
سری که سوده شود بر زمین خدمت تو زبیک قبول تو تا حشر سر فرزند آمد *

(ورق ۱۳۲۴) و برادرش امیر منوچهر که به شجاعت و جلدت اشتها داشت * (۱۳۲۴)

به تقبیل انامل فیاض مشرف شد، و هم درین روز سیدی احمد پسر سیدی علی
از ولایت شکی رسیده پیشکشهای لایق بعرض رسانید و بتشریفات گرانمایه
مخصوص شد، و همچنین امیر قوشتای و سید احمد قرمان و کلانستان تالش
بدرگاه همایون آمدند، و امیر عیسی برادر امیر ترک (کذا) و پیر علی برادر عین الملک
و امیر شیخ قبانی با امیر جعفر بن امیر منصور که نایب قراپوسف بود و حضرت

زبده (۱۳۲۵) : شاهزاده، که برای امیر خلیل السد که از ۱۴۱۱ تا ۱۴۲۲ فرمازوائی کرد رک به

اینسائیکلوپدیا آت اسلام ۲۸۵۱۴ (بذیل شروانشاه)، که فقطک - از روی نسخ دیگر و زبده

ثبت شد، که زبده : شروان و شماخین، که زبده ۴ : وایالت برقرار سابق بدوارزانی فرمود، که

زبده : تاجدار بود - باب : آید (بجای آید)، که زبده : و بعد از و برادرش شاهزاده منوچهر که از

فرزندان امیر شیخ ابراهیم مزید یاس و بحدت ممتاز است، که زبده (۳۲۵ ب) : سید (بجای سیدی) -

برای سیدی احمد ارلات رک به اینسائیکلوپدیا آت اسلام ۳ : ۱۳۲۶ (بذیل شکی) که زبده : امیر

(بجای سیدی)، که زبده : قوسائی، که زبده : فرمان، که فقطک : موسی، تصحیح از روی آ و نسخ دیگر،

که آت ترک، باب : ترک، زبده : ترک، که ک : قبالی، نسخ دیگر و زبده : قانی - بظاهر منسوب است

قبیل رک به حدود العالم در جها ص ۱۴۱، ۳۹۸ و ذیل جامع التواریخ ۱۴۹ و ۲۵۵ و ۸۹ که زبده : علاء الدین حشر سلطنت خود را می نمود

خاقان سید سالها او را منصب دیوان عنایت فرمود. مجموع او اسطودی الحجه
به شرف دستبوس مشرف شدند، و شانزدهم ماه میسر را بایسنغر از جانب
قلعه گاورود رسید. امیر بابا حاجی را بارگاه اعلی رسانید و دست اعتبار در کمربند
جو زاده پای افتخار از او ج ثریا گذرانید، و روز دیگر یار احمد و شیرزاد
پسر امیر قرمان از ولایت گنجه و بردخ آمده عز بساط طبوس یافتند، و ایلیچیان
گرجستان و نوکران الکیدن رو؛ پسران کستیدن هم از ولایت گرج رسیده
سخنان حاکمان خود عرضه داشتند، دیگر روز امیر بزم بیک از جانب خوی
بساعات ملازمت مشرف شد، و نوکر امیر قرمان عثمان از ولایت دیار بکر و نوکر
امیر شمس الدین از بدلیس عرضه داشتند. رسانیدند، روز دیگر امیر حیدر کیا
عم زاده مرتضای اعظم امیر سید رضا با تنسوقات گیلانات رسید، و همین روز
علیکا پسر جالق و حاجی باختر و شیرکرد و شبلی بهادر و چوپان پسر امیر شیخ علی ادریات
که سرداران آن ولایات بودند بدولت ملازمت مستعد گشتند و امیر حیدر کیا
خصت مراجعت یافت. بجانب گیلان رفت، و امیر سهم الدین شنگل

۱۰

له در آونخ دیگر و زبده: منتصف، ۳ زبده: (میسوس، ۳ زبده: تاباجی، ۳ زبده: (۱۳۴۶)؛

پسران قرمان، ۳ ک آیب: الکسیدن، ۳ آ: ال اسکندر زبده: ایکستدی - یعنی الکسندر -

رک به *Stokro, Manuel* ۱۸۱۱ تا ۱۸۱۳ تا ۱۸۲۴ بقول تاریخ ملت گرجی مضمون *Stokro* (لندن ۱۹۲۱)

ص ۱۲۶، ۳ آک اکسیدن، ۳ آ: زبده: بیکستدی مراد از کستنتین یعنی قسطنطین ثانی (۱۲۰۴-۱۳۱۲) رک به

Stokro ج ۱ ص ۸، نامش در برده ۲: ۴۰۰ که کستندیل گرج است. ۳ زبده: و در بیست و یکم ذی الحجه ذکر

امیر، ۳ زبده: محاک، ۳ ک: بلدیس، ۳ ک: کیا، ۳ آ: زبده: رضا کیا، ۳ ک: علیکاء، ۳ آ: شل متن

باب: خالق، ۳ ب: خالق، زبده: خالق، ۳ ک: باجنز، ۳ آ: باختر، ۳ آ: ماچیر، زبده: ناصر،

۳ زبده: شرکرد، ۳ زبده: بهادر از سلدوز و جوان بسرامیر، ۳ زبده: در بیست و چهارم حیدر کیا

برادر امیر شیخ لیسراوی از دژکلات آمد، روز دیگر نجم الدین جلال طارمی رسید،
و آخر ماه یادگار شاه بدرگاه بهایون آمد بیت

ز بسکه بر در او سجده میبردند لوک مجال نیست قدم راز از دحام جباه*
و اوایل محرم امیر اعظم علاء الدین علیکا کوکلتاش با اکابر و ابالی و قضاة و موالی
از دارالملک تبریز بقراباغ آمد، و به قتم محرم ایچی مغول اندکوی یارغوجی از پیش
بادشاه مغولستان رسیده سخنی که داشت بعرض رسانید، و شاهزاده منراوا
خلعت و اتخدا الله اب اھیم خلیلا میرزا ابراهیم سلطان که بحدود
مراغه رفته بود عازم اردوی اعلا گشته و بر تبریز گذشته چهاردهم محرم
بملازمت خاقان کامگار و پدر بزرگوار رسید بیت

ندارد پدر هیچ بالیسته تر ز فرزند شایسته شایسته تر
و در او اخر محرم ملک عزالدین شیر که بزرگی خاندانی او از شرع مستغنی است
از وسطان متوجه آستان سعادت آشیان شده اصناف پیشکش بعرض رسانید
و مقبول قبول آمده، و سلخ محرم امیر اسپهبد از ستاره بدرگاه عالی رسید،

له زبده، فردی، شهک اک باب زبده، در - برای دژکلات رک به لیسترنج ص ۲۶۹ ،
له زبده - ، له زبده (۳۴۶ ب) : امیر اعظم اعدال میرعلیکا عمت معدله در دوم محرم سنه
اربع و عشرين و شانمایه از دارالامان تبریز بقراباغ رسید در عقب او خواجه احمد سیدی و برادران و
بسران خواجه شیخ کجی با اکابر و قضاة اعمال تبریز باردوئی بهایون رسیدند، شهک ، اندکوی یارغوجی ،
زبده : آید کو برغوجی - غالباً صوابش آید کوی یارغوجی است ، له زبده : مرافقه دران
[و آن] حدود ، له زبده (۳۴۷ ل) : انواع اجناس و اصناف جنول [جنول] برسم پیشکشی ،
له دیگر نسخ : قابل ، له اک ، اسبند از ستاره ، بب : سپهبد از ستاره ، باشلستن ، زبده ،
مدار ستاره ،

ذکر شکار فرمودن حضرت خاقان سعید

حضرت خاقان سعید در صحاری اجنام که در زمستان وحوش آن حدود
در آن محل جمع می شوند عزم شکار فرمود بموسی که سپهر کحلی پوش از شدت سرما
بهمن سنجاب سحاب در سر کشیده بود و کوه و دامون پوشین فنک و قاقم پوشیده
عساکر منصور را که پشت امید بافتاب غنایت آنحضرت گرم بود و تمام آن
بیابان را بستم باد پایان گیتی نور و آب سیر آتش فصل در نور دیدند از هول
آتش پیکان تیر | مغز در سر شیر و ببر آب گشته و از بیم خنجر آبگون (۳۶۷ ب)
دل در بر سباع و وحوش خون شده بود، و نوک پیکان غنچه شکل از تن آهویان
مشکین ناف و نخیران کافوری شکم لاله و خیری می نمود، و از چشم صید چشمه
خون می کشود* چند روز صید و شکار بسیار انداختند، ۱.

ذکر مخالفت نصراند صحرائی در بلده ساوه و گرفتاری او

در آن زمان که موکب ظفر نشان از رمی عبور نموده عازم آذربایجان بود
بمساح جلال رسید که نصراند صحرائی که از خاک برگرفتگان این درگاه و تربیت
یافتگان این بارگاه بود — چنانچه در یورش اصفهان شرح آن گذشت —

۱. آ: اقسام، باب: اقسام، اک: وزیده (۳۴۷)، اقسام — در زده ص ۸۹

اجنان مذکور است که شهرست در تومان نچوان، اما اجنام یا اقسام را ندارد، ۲. زبده +:

بجست هوا و علف، ۳. در زبده گوید که حضرت سلطنت شعاری در غزه صفر عزیمت شکار

فرمود، ۴. فقط اک: نعل، ۵. فقط اک: میگوید، ۶. زبده (۳۴۷ ب): درین ایام که رایات

هیلون عزیمت یورش عراق و آذربایجان فرمود خبر رسید که، ۷. رک: به ص ۲۶۵ بعد،

کفران نعمت نموده و خطبه و سگه در بلده ساوه بنام امیر قراچوسف کرده بود،
حضرت خاقان سعید بیان افعال اطلاع یافت، التفات نفرمود، امیر
غیاث الدین شاه ملک از روی قاصد ساوه فرستاده نصرالیه را بازخواستی
نفرمود، و او چون بهودان خیر رسید از تهنیت بخواست بیرون آورده پاکی آن
دایره متابعت بدر تمام و بر خصیان و کفران را رخ ایستاده امر آن صلاح
چنان دیدند که بدفع مساوی اهل ساوه مشغول نشوند چه مهم اہم در پیش است،
وامرای ماوراءالنهر امیرزاده رستم برلاس و سلطان بایزید اروم بوقشا
و کجک محمد با توهمات محاصره ساوه مقرر شدند، درین وقت امرای ماوراءالنهر
که ساوه را فتح کردند نصرالیه را همراه بقرا باغ آوردند، آنحضرت با وجود چنین
جرایم ذیل عفو بر زلات او پوشیده بجان امان داد،

وامیر اسفند یار در بندی حاکم باب الابواب که اخلاص بست پیش آنحضرت
آمد و تربیت یافته معاودت نمود، و همچنین ملوک و حکام که بار دوی فلک حشام
آمده بودند بمواهب انعام و مواجب اکرام مشرف شده عزم اوطان نمودند.
و درین اثنا ایچی خضر خان از مملکت دلی رسیده تنسوقات و بیلاکات بعضی رسانید
له زبده: پوست گنده خود را بدان طرف بستانست. له زبده: چون ملک بمحور دوی در آمدند
امیر اعظم امیر شاه ملک طاب ثراه واسطه گشت ایچی بجانب ساوه فرستادند. له فقطاک: خبری
که در زبده گوید که بعضی از امرای خواستند که بدین قهر مزروع بلاد محصور شود، و بعضی گفتند که
کو شمال بی ادب از واجبات است اما لیکن که محاصره نمادی یابید و عوام سرد شود می گلی در پیش است.
قران نفاذ یابند تا جمعی از عساکر محاصره ساوه قیام نمایند، بحیب این رای لشکر ماوراءالنهر را که متوجه
شده در معسکرها بایون بودند حکم محاصره ساوه شد و ریاست بطیون از روی توجیه قزوین شد.
له زبده: در ۳۳۸۰ بایزید بیون ازین بوقت، له زبده: و بر سر خند ملازمت فرستاد.

و امیر خلیل اندوگیر بار از شر و آن بار دوی ظفر نشان آمده وظیفه ملازمت
بجای آورد،

ذکر نهضت سلطان آفاق از یورت قشلاق و طلوع کوبه بهار و نتمه قضایای آن دیار

چون سلطان نیروز بر تخت بهرام دست یافت و لشکر روم بر پیش حبش،
یعنی سپاه شب زیادت شد بیت

موی و روی تو شب و ز برابر بودند عاقبت پر تو رخسار تو غالب آمد

حضرت خاقان سعید نوزدهم ربیع الاول از قرا باغ کوچ فرموده عازم تبریز شد
و بیست و دوم در حوالی بلیقان فرود آمد، و آنجا کسب اعلای رسید که عطا بهادر که
از نوکران جناب مرحوم میرزا عمر بود و از قرا باغ بموجب فرمان به ضبط الوس
چختای که در آن حد و تعلق با و میداشته توجه نمود و او را تراکمه گرفته*

له زبده: شامخین، که بیت اک داشت باروی دل افروز تو دعوی شب زلف، با داشت

باروی دل افروز تو شب دعوی زلف، که بقول صاحب زبده (۱۳۴۹) این روز شنبه بود

که در زبده + : و دو شنبه بیست و هفتم بمنزل قراکونک لشکرگاه ساخته . . . . . در آن ایام که

حضرت سلطنت شعاری . . . . در قشلاق قرا باغ بود عطا بهادر که بیشتر از ملازمان . . . . ران

دیک دو لفظ نحو شده در اصل [امیرزاده مرحوم مغفور امیرزاده عمر . . . بود معروض گردانیده که جمعی

از مردم الوس چختای که تعلق بدو میداشته اند اگر فرمان همیون بنفاز انجامید برود و ایشان را جمع گرداند

ملتمس او با جابت مقرون گشته بدان هم رفته بود، درین اثنا خبر رسید که فوجی از نوکران اسفند از حال

عطا بهادر آگاه گشته آمده اند و او را گرفته،

پیش امیرزاده اسبند برده اند، آنحضرت فرمود که شاهزاده ابراهیم سلطان با فارس و فارس و امیر غیاث الدین شاه ملک با بیست هزار سوار نامدار بطرف پنجوان و سرماژ که یورت قدیم پسران سعد که اصل ترکمانست* روند و امیرزاده اسبند را نیز در آن حدود نشان میدادند، و میرزا ابراهیم سلطان غره بیج الثانی متوجه آن طرف شد، و درین اثنا نوکر امیرزاده اسبند باردوی اعلی آمده صورت دولخواهی بعرض رسانید و آنحضرت او را تربیت فرموده باز گردانید،

ذکر نزوح بنت میرزا ابابکر با امیر خلیل الله شروانی

دران زمان که میرزا میرانشاه کورگان (ورق ۳۲۸) و میرزا ابابکر بالشکر ترکمان محاربه کردند و میرزا ابابکر عنان بر تافت یک دختر میرزا ابابکر با پرستاری چند بدست امیر قرا یوسف افتاد و آن امیر دانا بر عادت اکابر او را در حجر عافیت و کف رعایت میداشت و چون بزرگ شد او را نکاح کرده از خواتین بمزید حرمت گذراند، و چون امیر یوسف بعالم بقا رحلت نمود و موکب همایون در قرا باغ قشلاق فرمود آن کریمه باردوی اعلی آمده

له ب: اسپند، آ: اسپند، اک: اسپند یار، ه: آ، بردند، ه: زبده (۳۴۹ ب): سزلو
 ه: زبده: که اصل لشکر ترکمان بودند - فقط آ: ترکمانست (بجای ترکمانست)، ه:
 زبده: امیر اسفند پسر امیر یوسف، ه: زبده: امیرزاده اعظم بر (۹۰) امیر مشارالیه بالشکر،
 ه: زبده: در منزل قراکونک از اردوئی همایون جدا گشته متوجه آن طرف شدند، ه: آ: باسبند
 (که غلط است)، در زبده جزوی این جمله را درین موضع سهوا حذف کرده است، ه: زبده: الحمد
 دولخواهی نموده معروض گردانیده که اگر اسفند بترتیب و عنایت بادشاهان مستظهر گردد دیگر دگر خدمت
 بسته بشرف ملازمت سرافراز شود، ه: ک: آ: جره،

بنواخت بادشاهانه سرافراز شد، و شاهزاده خلیل السد چون بصدق نیت و صفای عقیدت
 ملازم رکاب همایون بود آنحضرت خواست که او را بنوعی تربیت فرماید که حسن عنایت
 در باره او بخوبتر وجهی روی نماید بنابراین آن [گوهر درج سلطنت را نامزد او فرمود
 امیر خلیل السد بساحتی طوی اشتغال نمود و والدۀ او از شر و آن با تجملات فراوان که
 مناسب چنان کاری بزرگ باشد بار دوی اعلی آمد و اسباب طوی ترتیب داده ائمه
 و قضاة را حاضر ساختند و آن درۀ التاج پادشاهی را با امیر خلیل السد او آخر زیج الاول
 انعقاد شرعی حاصل آمد در منزل قراقونک بیت
 آسمان ساخت در آفاق یکی سور و چه سور

که ازان سور شد اطراف ممالک مسرور

اسباب عیش و عشرت ساخته و بزم خرمی بخوبتر صورتی پرداخته [شد و]
 چند روز طویهای بادشاهانه کردند و امیر خلیل السد را نهال اقبال و کامرانی
 در بر آورده بتجدید شر و انشاء ثانی شد و خاص و عام و نزدیک و دور خرم و مسرور گشتند،

ذکر عصیان یار احمد قرمان و گرفتاری و فتح قلعه اسفرین

امراء در منزل قراقونک بموقف عرض رسانیدند که یار احمد قرمان

له فقط آ، درج کوهر آ، زبده (۳۵۰ ب)؛ در روز بیت و نهم، آ، فقط آ؛ الاوی، آ، فقط آ؛ قراقونک

د فقط درین موضع، رک ب س ۱۵، زبده؛ قراقونک (۱۱۱ بروق ۳۴۹ و ۳۵۱ ب قراقونک) ،

له فقط آ؛ بخوبترین ساعتی، آ، از روی آ، آ، در زبده (۳۵۱ ب) این فصل ناقص است از ابتدا

آغاز این طور است: جمعی از نوکران امر که در ولایت برقع و گنجه بودند چون این معنی دریافته اند که نخست

بار دوی هممون آمدند و چند نفر شتر دیاران (کذا) ایشان نوکران یار احمد بتالان بردند الحما، آ؛ اسفرین،

محاش معلوم نشد، فقط این می توانم گفت که در خطبه آخرین در کتاب الطین منم هک و عاصم س قریب در تلفظ با سقرین

آثار عصیان ظاهر ساخته نوکران امراء را که در ولایت گنجه و بردع بودند غارت کرده،
رای عالی بر آن قرار یافت که شاهزاده اعظم میرزا بایسنقر بمقتعالی
بتدارک آن مهم مصروف دارد، و امراء نامدار در رکاب او چهارم ربیع الثانی
متوجه شدند،

و پنجم ماه اردوی گردون آشتباه در جنبش آمده قراول تپه معسکر همایون شد،
و در آن منازل خوش و مراحل دلکش چند روز بمساعت بخت فیروز گذرانیده
بیست و پنجم ماه منزل حسن خانی مخیم اقبال و کامرانی شد،

و میرزا بایسنقر چون بطرف یار احمد قرمان روان شد یار احمد از گنجه
عازم گرستان گشت و از راههای سخت و بیشه های پر درخت گذشت
و قلعه اسفرزن را که در تصرف کاوس بود بجهت خویشی که با او داشت
پناه و گریزگاه ساخت، و عمارت اسفرزن پیش از بساء اسلام بوده

لحا بقول صاحب زبده (۳۵۱ ب) این روز روز دوشنبه بود، لکه زبده: رعنان جهانگشایی حضرت سلطنت

شعاری) از منزل قراونک کوچ فرموده براه صحاری بردع و گنجه روان شدند و در روز سیزدهم ببلده گنجه
رسیده روز دیگر از گنجه گذشته بوضع جل بود فرود آمدند و از آن محل امرای عظام امیرزاده ابراهیم بن امیر جهان شاه و امیر
محمود بن عمت معدلتها بایلغا چشمهائی [چشمه های] قرمان متفرق شد [ه] رفتند و ریایات همیون در دوشنبه هزیم
بقریه سکور [شکور] رسیدند در نوزدهم بکجائی و بیستم قراول شه [تپه] سرارده همیون باز کشیدند و در آن منزل
خبر رسید که امیرزاده ..... بایسنقر خان ... یار احمد را گرفته است [حضرت سلطنت شعاری از اینجا کوچ
فرموده در بیست و دوم بطاوس جای رسید و در روز شنبه بیست و پنجم بحسن جایی [خانی] فرود آمدند —

فقط ب: مناول (بجای مراحل)، فقط آ کلمه منزل را ندارد، لکه فقط ک —، لکه زبده (۳۵۲)؛

بقلعه اسفرور تصرف کاوس بود، شه از تب چند ورق درین موضع ساقط شده، از "اسفرزن" تا "گاومهاشگافه"

که در آخر ۳۲۲ ب (بذیل ذکر قضایا که بعد از استقرار در دار السلطنه هرات ظهور یافت) آمده است: زبده: اسفرور،

اہل گرجستان و روم و بخار و فرنگ* آن قلعہ و کلیسائی کہ در انجاست تعظیم
تمام میکنند، و آن قلعہ در میان بیشہ بر روی سنگ خار واقع است و نہری
زنگ نیل و زوریل* بجای خندق در پایان آن روان، و برج و بارو کوہ
شاخ راسی و راسخ*، یا راحم چون آن معقل حصین است نظہار یافت بر سنن
غور کہ اَلَيْسَ لِيْ مُلْكٌ مِّثْرَ وَهْنٍ كَاَلَا نَصَارَ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِيْ
فرو چاہ شد، شاہزادہ لشکریان را کہ بیت

بشمشیر از بیشہ شیر آوردند بہ پیکان مہ از چرخ زیر آوردند

فرمود کہ عمر لشکر فرنگ بفرسنگ از خار و خرنگ خالی ساختند و میرزا
بالینغر از راہسای دشوار و معابر انہار | عبور فرمود و آفتاب

رایت ظفر شعار سایہ بران دیار انداخت و از طنطنہ کور کہ و کوس و غلغلہ

طبل و نقارہ و صدای نای روئین و خروش زنگ زرین زلزہ در کوہ و ولولہ

در آن گروہ افشادہ، و لشکر منصور از اطراف چہر بستہ جنگ پیش بردند و اہل

قلعہ با آنکہ تاب مقاومت نداشتند حرکت المذہبیین* نمودہ نقش غلط بر لوح

خیال بینگاشتند، دوسہ روز در مقام مقابلہ آمدہ عاقبت بعلم یقین

دانستند کہ اگر از تیغ شاہ جهان امان بجویند امکان تدارک ندارند

۱۰ زبده: و روم از مذا میرکنار اردوہان (؟) افرنج، ۱۱ با: پشتہ، ۱۲ با: روزیل، اک:

زویل، ۱۳ زبده: برج دباروی مانند کوہ شاخ ثابت و راسخ بر بالای کوہ نہادہ،

۱۴ سورہ ۴۳ (الزخرف): ۵۰، ۱۵ نقطہ با: در فرسنگ، زبده (۳۵۲ ب) مثل متن،

۱۶ با آ: افتاد، اک مثل متن، ۱۷ زبده: بہادران حضرت شاہزادہ محلی بیداساختہ در برابر

قلعہ جبر بستند و در محل بیداساختہ دیگر بہادران و نوکران امیر اعظم اسیر حسن صوفی جل پیش بردند، آ با:

چرا بجای چہر، اک بخر، ۱۸ زبده (۳۵۳ ب): حرکہ المذہبی،

یار احمد از روی عجز و اضطراب بیت
 تیغ و کفن گرفته فدا کرد جان خویش آید برون ز قلعه و بگذاشت کارزار
 شاهزاده عالی جناب رقم عفو بر حسب بریده جرمیه او کشید و او را امین ساخت و بعد
 از تسخیر قلعه عازم اردوی اعلی شد

فتوح سوی یمن و سعود سوی یسار

و اواخر ذیج الاخر در منزل حسن خانی* بشفرف ملازمت حضرت خاقان سعید
 استسعاد یافت، روز دیگر یار احمد را سر برهنه و دست و گردن بسته پیش آوردند
 سمری که گردن از امرت کشید گردش بر آستان تو اکنون کشان کشان آورد

و آنحضرت بر حال یار احمد مرحمت فرمود و در عتاب او زیادت ازین نفوذ
 که خود را بی اعتماد کردی، و خون او را بخشیده با میر چهارشنبه سپرد،
 و اردوی اعلی از منزل حسن خانی بموضع کتمه غیاثی آمد، و آنجا نوکر امیر علی
 بنیره امیر طهرتن* از جانب ازرنجان آمده پیشکشها گذرانید و صورت دو لتخواهی بعرض
 رسانید، و غره جمادی الاولی نوکر ایوانی حاکم گرجستان رسیده اظهار انقیاد کرد،
 و روز دیگر در کنار آب بندی* بلخی الکندر از گرجستان آمد، و مقاصد

۱ زبده : روز سه شنبه بیست و هشتم، ۲ زبده : حسن سوئی، ۳ فقط درک،

در زبده هم ندارد، ۴ زبده (۳۵۴ ب) : در انشای این حال خبر رسانید که پسر شیخ

امیر حاجی عراقی در ولایت طارم اظهار مخالفت کرده است و راه سلطانیه و قرائین [قزوین] بدان

سبب نا امین گشته، ۵ زبده : نوکر امیر ظهیر بن، ۶ ک آ : ازرنجان،

۷ زبده : حاکم بعضی از گرجستان، ۸ زبده : تبدی با قجه قلعه رسیدند بلخی، ۹ ک : الکندر،

آ : الکسیدر، آب : الاسکندر، اک : الکبدر، — رک بص ۴۳۲ ج ۵، زبده شل ستن، ۱۰ زبده :

و در جمعه ششم میانه آب بچوید میوند باش (؟) فرود آمدند و در آن منزل نوکر امیر اعظم امیر شاه ملک،

امیر شاه ملک^۱ عرضه داشت آورد که علیکاء جالین^۲ و سید احمد دیریک^۳
یاغی شدند، و امیر قرا عثمان با امیر زاده اسکندر جنگ کرده و امیر عثمان انهرام^۴
یافت، و امیر شمس الدین نوکر امیر جاگو که مدتها در طرف ارزنجان و کماخ^۵
مانده بود بشرف بساطبوس مشرف شد، و بنظر عنایت مخصوص گشت، و نوکر^۶
امیر قرا عثمان و قاضی محمد از پیش امیر شمس الدین بدیسی رسیده عرضه
داشت ایشان مشتمل بر دو تنخواهی رسانیت شدند، و حاکم گرجستان طاء تو نام^۷
نوکر و پیشکش فرستاد،

و در منزل قرا کاروان سر امیر محمد فضل الله از طرف امیر زاده
اسپند آده احوال عرضه داشت و بابا حاجی^۸ از کرم رود و سهیل^۹ از
عادل جوز رسیدند، ۱۰

و موبک منصور روز ششم جمادی الاولی از آب ارس عبور نموده

له آ: غلیکا (بدون همزه) ۱۰ زبده: خالق، ۱۱ زبده: ویرک، ۱۲ زبده:

بسر امیر یوسف امیر زاده (بجای امیر زاده)، ۱۳ فقط آ و زبده: شمس،

له زبده: ادر با شجان، ۱۴ آ با: بعز (بجای بشرت)، ۱۵ زبده (۳۵۵)، و همدان روز نوکر

له زبده: مجیر (بجای محمد)، ۱۶ بعدش در زبده +، و از اینجا گذشت بحوالی قلعه بومانش نزول فرمود

نوکر حاکم گرجستان محاربه نام دران منزل رسید - آک: طاء تورشل متن، آ با: طاقو، ۱۷ زبده +،

روز دیگر با عری قل رسیدند و در روز دیگر باره فرود آمد و از اینجا بنز ملک و از اینجا بسربوش و در

روز هفدهم بفر کاروان سران نزول افتاد، ۱۸ زبده: حمزه بن امیر (بجای امیر)،

له آ: اسبند، ۱۹ زبده: و ریات همیدین روز هجدهم و نوزدهم بقرا باغ فرود آمد و دران منزل بابا حاجی

له آک با: زبده، اگر مرود کرم و تبریز مذکور است - ذیل جامع التواریخ ص ۴۲، ۲۰ زبده: آ: سهیل، آ با: سهیل، آک

سهیل، [زبده: سپه دار عادل الجود]، ۲۱ فقط آ با: جور، ۲۲ زبده: مجیر و هم،

در پای ماسته کوه نزول فرمود،

ذکر فتح قلعه بایزید و شرح آن

حضرت خاقان سعید از آب ارس و پای ماسته کوه گذشته بجلگه و از راست
در آمد، و آنجا بسطع اعلی رسید که قلعه بایزید که از قلعای نامدار آذربایجانست
و امیر قرا یوسف در وقت آوازه ریات همایون ذخایر و نفایس با آنجا فرستاده
و بعد از واقعه او امیر زاده اسپند آن قلعه را ماده استنظار دانسته مردم خود را
در آن قلعه نشانده، و بی تکلف آن قلعه کو بیست سر بر کوه انبیر کشیده و خاکی پرده
بر صخره اطلس دریده، و هم را عروج بر بروج آن خیال محال و فکر را صعود
بر مصاعد آن تصویری باطل، چشم زمانه را اطلاق بر ارتفاع آن عیان نبود و
گوش سپهر نمی شنود که آن (ورق ۳۲۹) قلعه را بکوشش توان کشود بیست
ولیکن چو چشم آورد ز سخت شوم شود سنگ خارا بگردار موم

القصه آنحضرت بیست و سیم جمادی الاولی بحوالی قلعه آمده مستحفظان را با لقب یاد خواند
حماس الدین نوکر امیر زاده اسپند بیرون آمد و با عرض رسانید که

له آبا: ماسته کوه، مثل متن، اک: ماسته کوه، صورت فقره در زبده: عبور کردند و بقریه اروج ماسته کوه

نزول افتاد، ۱ زبده: ماسته کوه، ۲ کذا ایضا در اک: فقط با:

ازرات، ۳ زبده (۳۵۵ ب): ارادت، — ارادت؛ ۴ در زبده بعدش +: که اشجع

اولاد امیر یوسف است، ۵ کذا در ک، نسخ دیگر و زبده: خاری، ۶ فقط ک:

دیده، زبده: در دیده، ۷ زبده: بران پسندی نگاه نمی توانستی کرد،

۸ زبده (۳۵۶ ل): روز دوشنبه بیست و سیم، ۹ در ک (و بظاهر دیگر نسخ نیز:)

از روی زبده ثبت افتاد،

امیرزاده اشپند خاتون خود را با ذخایر بسیار این جا گذاشته و تاجان در تن
دارند از دست نخواهند داد، آنحضرت فرمود که ترا دولت مساعدت نمود که
بیرون آیدی، آری بیت

آنرا که خدای دولتی خواهد داد   ناگاه ز سنگ خاره بیرون آید

و حسام الدین را مصاحب امیر محمد خواججه چهره ساخته سالها چون فتح و ظفر
ملازم آستان خاقان هفت کشور بود، و لشکر نصرت شعار قلعه را دایره دار
در میان گرفتند و از اطراف و جوانب سایه بانها برافراشته خیمها برپا کردند، و
از سهم صلابت آن حال دلهای مخالفان در سینه طپیدن گرفت و عقول خیره
و رایسای تیره گشت، لشکری ابنوه که کوه از شکوه ایشان در زلزله افتد مانند
آتش خروشان و بسان بحر از باد دمان گشته،

در قرب نیم ساعت دامن کوه که شهر بند ایشان بود و طویل اسپان و

له زبده: اسفند بسرا میریوسف،   ۱۰ در زبده + : و جمعی را بحفاظت باز داشته و مدعی آنست

که هیچ لشکر هرگز بجهت آنکه تسخیر این محال مینماید بگرفتن این مشغول نشده است و جهان آفرین
بر زمین چنین آسمانی بدید کرده، ذخیره و اسبابی که تا روز حشر کافی باشد معدوم میسازند،

۱۱ زبده: از میان ایشان بیرون،   ۱۲ ک: خواججه چهره، آ: خواججه چهره،

با: خواججه، اک: خواججه چهره - [در زبده صورت فقره اینست: از آن باز ملازمت (ملازمت)

و با امیر محمد چهره می باشد القصد او را تربیت فرمود چون موکب (۹) نگاهداشت]، ۱۵ زبده (۳۵۶) ب:

روز دیگر چون خسرو ستارگان ارکن رسیدان افتی نمود لشکری الح، زبده: و حضرت سلطنت

شعاری . . . . . در موازی و مجازی [محادی] قلعه بر بالای کوه بر بساط شاهوار نشست از جوان

و اطراف قلعه سائبانها برافراشتند و از خیم کوناگون در آن نواحی جند کردند بیدار آ، ۱۶ ک: و صلابت

تصحیح از روی زبده،   ۱۷ آ: اجزای کوه،

انبارهای غله بازستانند، و مانند مور و مخ رو قلعه آورده و سپرد سرکشیده
 بکوه بالا رفتن گرفتند، و چندانکه اهل قلعه بسنگ و تیر زخمی زدند و شکر منصور
 مجروح شده می غلطیدند* دیگری پای بر زبر زخمی نهاده بالا میرفت، و در کمر کوه که
 ممر قلعه بود چند برج بر روی خار می نمود، نوکران میزدند و بایسنغر زور برانجا
 آوردند و جماعتی از جاخویان سپر با گرفته قصه آن بر جا کردند، و اگر کسی را
 از زخم سنگ و تیر آسیدی می رسید او را پس کشیده پیش می رفتند تا بچنگل و ناخن
 بر روی خار بالا رفتن خود را بپای بر چهار سانیدند و بر چهار سوراخ کردن
 گرفتند، و قاپوچیان تا در انداز روی سپر و پشت چپ اهل قلعه را مانند
 بال سنجول و پشت خاریشت گردانیده، هر جا مقدار انگشتی از سر برج
 ظاهری شد صد تیر پی در پی با بنجا میرسید و سنگی که می انداختند نتوانستند دید
 که بر کجای آید، بیک ساعت چاخویان بچاکبی و جلادت بروج را سوراخ کرده
 خلل در حصار و زلزله در کار ایشان افتاد، لشکر لطف شعار در صدمه اولی

له زبده (۲۵۷) : اگر یکی از زخمی رسید می غلطید. آ : بالای (بجای زیر)، آک : زیر،
 با مثل متن، له زبده : در کمر این کوه که قلعه بود چند برج بر روی خار نهاده، له در زبده بعدش +
 و ترکمانان را انکار (۲۶۰) بدفع کارزار مشغول گشتند و قواعد این بروج قریب بنجاه کز از روی زمین مرتفع بر
 روی کمر خار نهاده و تا باصل قلعه مقدار بانصد کز دیگر ملک زیاده کوه شد، له زبده (۲۵۷ ب) :
 آن کمر خار (بجای خار)، له زبده : برج، له آک مثل متن، آ : قاپوچیان، زبده : قاپوچیان،
 — قاپو در ترکی معنی در خانه است، گویا قاپوچیان بمعنی 'با دی گارد' است، له فقط آک : قدر،
 له آک مثل متن، آ : جبهه، آ : چهره، له آک مثل متن، آ : سیحون —
 سنجول خاریشت کلانی را گویند که خارهای المی دارد و مانند تیر انداز در برهان قاطع له آ :
 جاخویان، آ : حاویمان، آک : جاخویان، له آک : ضل، زبده : ذل،

طمانه کبری بایشان نمودند و در مقدمه نوکران* میسر از محمد جوکی* بر بالای آن قلعه منیع
و ذروه آن کوه رفیع مکابره* بر رفتند و مضمون یَوْمَ تَمُودُ السَّمَاءُ مَوْرًا وَ
تَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًا نقد وقت شد، و جمعی که بر پشت دروازه بودند
زخم دار و انگار فغان الامان بر آوردند، و پیش از آنکه اهل قلعه را امین سازند
بعضی بهادران که بر بالای کوه رفته بودند خود را در قلعه انداختند و انوار ظفر
از صفحہ پنجره پر گوهر پیدا شد و چنین حصنی که تسخیر آن در سر ملوک گذشته نگذشته
و هوای فتح آن در ضمیر سلاطین رفته نیامده قهر و قسراً بضر ب تیغ یلان سپه شکن
صفت آرای و زخم پیکان گردان عدو بند قلعه کشای از اول با داذنا آخر نماز پیشین
به اداد فضل الهی مفتوح شد قطعه

فتح و ظفر بجوهر تیغ تو قایم شد   فی فی که تیغ تو همه فتحی مجسم است

نوک سنانست بر ورق نصرت ظفر   حریت کاند و همه آفاق مدغم است

حضرت خاقان سعید بر تیسیر | این فتح همایون شکر حضرت پروردگار

(۳۲۹ ب)

بجا آورد و سپاه نصرت شعار غنائیم بسیار گزنت و موکب آفتاب اشراق

له زبده : واصل قلعه بر سر کوهی به بندی و تنیدی چنانکه حسن ناصر یا [حسن با صره تا] بدوره [بدره] شانش

رسیده و ده [ده جای] در مصاعد عقبات [خود را] آسایش دادی . . . . . دلاوران جوشن پوش

باتینهای کشیده بر روی چنین کوهی بر آمدن گرفتند مقدمه ایشان نوکران ،   له زبده

۳۵۸ : جوکی محمد ،   ۳۵۷ : مکابره ،   له زبده : مکابر ،

۳۵۸ : قرآن مجید ۵۲ (سورة الطور) ، ۹۰ :   له زبده : رفته بودند و بسردیوار حصار که

فراز کنده آن از قله ثریا برتر بود رسیده خود را ،   له با اک : فتح ،

۳۵۷ : کندرو ،   ۳۵۸ : در زبده (۳۵۸ ب) بعدش گفته است که : بندکان دولت

اموال بنی قیاس از نفوذ و اجناس بدست افتاد ،

بر سمت یلیاق الاطاق که در فصل تابستان هوای زمستان دارد روان شد ،
و بیست و هفتم جمادی الاولی در دامن زرنجی فرود آمد و
بعز دولت آنجا ساخت منزل

ذکر اجازت فرمودن امراء و آمدن [پسران] امیر

فرمان باردوی همایون*

رای جهان آرای اقتضای آن فرمود که عشق و در دامن زرنجی
توقف نموده باقی لشکر روی بقلع و فتح اعادی آورند ، و آنحضرت بدین عزیمت
او آخر جمادی الاولی پای عزم در رکاب عالم ستانی آورده عنان نصرت بدست
تایید گرفت و با پنجاه هزار سوار همه با ملابس زر و جوشن و مرکب چون کوه
آهین از حدود سرای ابقاروان شد **بیت**

۱۰

یکی روز گز گردش روزگار بدست آتش طالع کامگار

له فقط درک ندارد ، ۵ زبده (۱۳۵۹) : سه شنبه چهارم جمادی الاول مانجک سو و در جمعه

بیست و هفتم بنهار کوک (کذا) در دامن زرنجی افتاده است فرود آمدند ،

۳ با : بفر . ۴ عنوان فصل در زبده (۱۳۵۹) : ذکر ایغار فرمودن بندگی حضرت و رفتن

بر عقب ترکمانان ، — کلمه 'پسران' را درک ندارد ، از روی با نوشته شد ، ۵ زبده ،

فوجی از چشم منصور با غرقها هم در آن حدود توقف نماید ، — فقط با : از بجای (درین موضع فقط

بجای زرنجی) ، ۶ زبده : در روز یکشنبه بیست و نهم ، ۷ زبده (۱۳۵۹ ب) : ۴

از بر کرمی گذشته ببند مایه زول فرمود . بیت

تو گفتی که از نعل اسبان زمین بپوشد همه جادری آهین

عنان تاب شد شاه فیروز جنگ میان بست بر کین بدخواه تنگ*
 موکب منصور غره جمادی الاخری دریای اخلاط بردست چپ گذاشته
 به ارخبیس رسید و امیر غنا شیرین را بجانب قلعه عادل جوز* فرستاد، رایات همایون*
 متوجه اخلاط گشته بکول سنائی فرود آمد، و در ان مقام امیر غنا شیرین که فتح
 عادل جوز کرده بود سرداران آنجا قدوس و زاهد را بار دوی همایون رسانید
 و آنحضرت از نواحی اخلاط گذشته در منزل مرکب که مرغزار خرم بود چند روز
 توقف نمود، و امیر محمد کرد اخلاطی بدرگاه عالمپناه آمده اخلاط مسخ گشت*
 و امیر زاده اسپند در صحرای موش از آوازه سپاه منصور بدیار بکرفت
 از آب فرات گذشت*، و امیر شمس الدین بدلیسی احرام ملازمت بسته
 بقبله اقبال و کعبه آمل آمد و بعنایات مخصوص شد، و امیر عبدالرحمن
 حاکم قلعه موش قلعه تسلیم کرده شرف ملازمت یافت، و امیر دولدای که بموجب
 فرمان حضرت صاحبقران در قلعه اونیک و آنحدودی بود درین ولایه اردوی اعلا
 آمده تقبیل انال فیاض سرافراز شد، و ملک محمد پسر ملک عزالدین شیر

۱۰ کذا در زبده بالین، نیزک به ص ۴۴۹ ح ۶، زبده: عبدالحوز،

۱۱ زبده: و رایات منصوره روز دیگر باسفت لوزول فرمود و از انجا، زبده: سنائی،

۱۲ زبده: دران حال، ۱۳ با: عادل جوز، زبده: عبدالحوز،

۱۴ فقط: قدوس، زبده: قدس، ۱۵ کذا در زبده،

۱۶ زبده: درین حال اسفند بسرامیر یوسف و جمعی از عساکر ترکمان که در حدود (کذا) صحرای موش بودند

از امضای عربیت حمیون خبر یافته آوازه وصول رایات همیون بکوش ایشان رسید . . . الخ،

۱۷ با آنک مثل متن، آ: اقیال، ۱۸ زبده (۱۳۶۰): از زمان صاحب قرانی

انار اسد بر پانه دران دیار مانده بود،

که صاحب اختیار آن دیار بود با سرداران و کلانتران بسعادت ملازمت
مشترف شد، و امیر علی پسر امیر قرا عثمان و کلانتران آق قویون (کذا) به اردوی همایون
رسیدند، و ظاهراً خلاط مرکز اعلام آنکه، و شانزدهم جمادی الاخری ولایت ازین
از دولت نزول همایون سعادت بر حبس یافت و امیر بایزید پسر دیگر امیر
قرا عثمان آنجا بدولت ملازمت مشترف شد، و روز دیگر اردوی همایون
در آق بلاق باغ غرق پیوست، و حکم همایون نفاذ یافت که شاهزاده
میرزا ابراهیم سلطان و امیر شاه ملک بجانب علیکا جالغ و سید احمد دیزک روند و آن
بی باکان را که سر به مخالفت آورده اند و گردن کشی می کنند گوشمالی بسزا دهند،

ذکر مشورت فرمودن در باب اولاد امیر قرا یوسف

۱۰. [امرا در سیدن - ق] **امیر قرا عثمان و رخصت امرای اطراف**

چون حضرت خاقان سعید باغروق^۱ همایون رسید با امرای کبار مشورت فرمود
لله بعدش در زبده ۴: امرا دارکان دولت بعد از تدبیر و تشاور صلاح ندیدند که بر نی [پی] کرختگان روند بسبب
آنکه هوای آن طرف و رعایت [در رعایت] حرارت نشان میدادند و هم آن بود که لشکر [را] از کماز حمت رسد
کلانتران و سرداران آن طرف هر یکی علی قدر مراتبهم رعایت و نگاهداشت فرموده عزیمت معاودت صتم کردند
لله زبده (۳۶۰ ب): علیکا، الله اک مثل متن، آ: قویونلو، زبده: آق قویون، الله بقول صاحب زبده در روز
یکشنبه چهاردهم جمادی الاخر بظاهراً خلاط رسیدند، الله آ: الله الاخر: الله بالین (مثل حبس) در هر موضع درک
آ: الله به حدود العالم (ترجمه) ص ۳۹۵ شماره ۱۲، الله زبده: ان طلاق، الله زبده: خاق، الله زبده: درک،
لله عنوان این فصل در زبده: ذکر اجازت دادن امرا و رسیدن بر قرا عثمان [برای] زمین بوس، الله آ: الله اطراف
آ: الله اطراف، الله زبده: بعد کرختن اسفند و لشکر ترکان چون باغرق معاودت نمودند،

رای بر آن قرار یافت که سرداران و کلا نتران ولایات را انواع رعایت و اصناف
 عنایت نموده همه را در خدمت معاودت فرماید و آنحضرت ع اَعُوذُ بِكَ خوانده
 عازم تبریز شود (ورق ۳۳۰) بنا بر آن امیر خلیل الله بجانب شروان ع
 و امیر اسفندیار بطرف دربند ع و قوستانی به اران ع و ملک محمد ابن ملک اعظم
 بکردستان ع و امیر شمس الدین به بدلیس ع و امیر محمد کرد با خلاط ع و ملک امراء
 به حسن کیفت ع و پس سلطان سلیمان بصوب خیران ع اجازت یافته روان شدند
 و مجموع بصلوات پادشاهانه و تشریفات خسروانه مشرف گشته با و طمان خود رفتند
 و نوکر امیر عیسی از آنجناب آمده صورت دو تنخواهی بعرض رسانید ع و امیر
 شیخ قبانی ع بار دیگر مشرف بساطبوس یافت ع و امیر قرا عثمان بسعادت
 ملازمت مشرف گشته پیشکشهای مناسب گذرانید ع و حسن اخلاص سابق را
 بخداست لایق لایق گردانید ع و [ب] خلعتهای شاهوار و اسپان را بپار و کلاه
 ملین و کمر مرصع و صنوف اکرام و فنون انعام و شرف اعزاز مخصوص و ممتاز شد مصرع
 دست مدار از کمر مقبلان

له زبده (۱۳۶۱) خلیل اسدین امیر شیخ ابراهیم ع زبده : شروان و شاهین ع زبده :
 بسراصفندیار و دربند ع که اک : قوی شتای ع با : قوستان ع زبده : قوستانی (مثل مطلع سعدین ص ۴۴)
 ۵۰ با آ : بصوب خیران ع که مثل متن ع زبده : بحران ع — خیران دیهی است در ولایت موغان ع
 رگ به نزده ص ۹۰ و بطاهر همان مراد است نیز رگ به شهریاران گننام از کسروی تبریزی ۱۰۵ : ۱۰۵ در زبده :
 حضرت سلطنت شعاری خلد الله تعالی بلکه کوچ فرموده به بلور و روز دیگر بنوشهر نزول فرموده ع آ :
 قیان با آ که مثل متن رگ ص ۱۱۲ ۱۱۲ زبده : روز دیگر حضرت بادشاهی خلد الله اعتقاد و اخلاص که خود را بد آن مزید
 اختصاص و مستحق رعایت و عنایت میداشت بعرض رسانید (عبارت ناقص است در زبده) ع فقط ک ع :
 له زبده (۳۶۲ ب) : تازی بدر هزار ر بجای راهوان ع

ذکر محاربه حضرت خاقان سعید با اولاد امیر قرا یوسف

و انهم رام تراکه*

درین اثنا که موکب ظفر لوا عازم تبریز شد بسمع جلال پیوست که پسران
 امیر قرا یوسف امیرزاده اسکندر و امیرزاده اسپند بالشکری فزون از
 چون و چندی عازم آذربایجان شده اند و نزدیک اخلاط و عادل جوز رسیدند*
 امراء و اعیان باتفاق امیر قرا عثمان که دران و لا از امیرزاده اسکندر روگردان
 شده بود عرضه داشتند که تا اتباع امیر قرا یوسف را استنبیال کلی نشود امور
 این مملکت انتظام نمی گیرد و احوال اختلال خاص و عام التیام نمی پذیرد،
 حضرت خاقان سعید سخن امیر قرا عثمان و سایر دولتموالان بسمع رضا اصغامنود و از
 شهر نو بطرف ارجیس معاودت فرمود امیر الیا سخواجه و امیر قرا عثمان را
 بطریق منغلای بجانب عادل جوز روان داشت و رایات همایون

۱ زبده ۱ : اسفان بایکد کیر اتفاق کرده اند و شکر با جمع گردانیده از طرف دیار کر،

۲ زبده : عبد المجوز رسیده اند این جرأت و جارت از ایشان غریب نمود که بی رضای بندگی حضرت

بمیان ممالک در آیند خاقانکه بندگی حضرت را هنوز قرب جوری باشد، ۳ زبده :

شکستی یافته بود، ۴ زبده (۱۳۶۲) : و امروز فرصت است چه خداوند

خداوند تعالی ملکه باد و بیست هزار جرارد و کرا غیر فرار بعرضه این ممالک در آمده است، (در سلور بعد

گفته است) که از اطراف و جوانب بندگان حضرت [جمع] می شوند و استعداد حرب چند آنکه ممکن

است مرتب " امروز کسی را نرسد که درین ممالک بخلاف رضای آنحضرت دم زند، ۵ زبده : از نوشهر باز،

۶ زبده : عبد المجوز،

بصوب ارجیس برافراشت ، و دوازدهم رجب به بندماهی و روز دیگر
بارجیس رسید ،

و از جانب * میرزا ابراهیم سلطان و امیرشاه ملک قاصد آمده بعرض رسانید
که قوت دولت آنحضرت علیکا جالق و سید احمد دیزک را گریزانید و پسر
علیکار گرفته ایل و الوس او را زیر و زبر گردانید ، و چهاردهم ماه جمعی آغایان
از جانب دارالسلطنه هراة رسیدند و در پرده سرای عصمت و عفت محرم حرم
گردیدند ، و شانزدهم زین الدین عبدالحجید برسم رسالت از مکه معظمه
از پیش والی آن امیر حسن عجلان رسید و شرح اخلاص اکابر آن مقام بزرگ
بعرض رسانید ، و امیر محمد خواجه چهره که با امرای منغلاسی رفته بود با قراول
امیرزاده اسکندر جنگ کرده غالب آمد و دو کس را گرفته پیش حضرت آورد ،
و میرزا ابراهیم سلطان و امیرشاه ملک که بحرب علیکا جالق و سید احمد رفته بودند
منظف و منصور با غنائم نامحصور باز آمدند ، و اولاد امیر قراوسف چند نوبت ایلیچیان فرستاده

۱. ۱. زبده : روز یکشنبه دوازدهم ، ۲ زبده : درین اثنا از پیش ، ۳ با : علیکا ، اک

و زبده مثل متن ، ۴ زبده : جالقی ، ۵ زبده : ترک ، ۶ زبده : — ،

۷ زبده : زین الدین عبدالحجیل ، ۸ با : عجلانی ، اک مثل متن ،

۹ در زبده (۳۶۲ ب) بعدش + : در نوزدهم رجب از ارجیس [ارجیس] کوچ فرموده بمنزل اتی

فرود آمدند و در آن منزل حاجی خلیل از پیش اسکندر و اسفند آمده اظهار عجز و تذلل ایشان میکرد

در چهارشنبه بیست و دوم امیر محمد خواجه جوره — همزه خواجه را درک و آشت کرده است

۱۰ زبده : کرده بود و کس از ایشان گرفته ، ۱۱ زبده : و روز دیگر امراء ، ۱۲ کذا در زبده ،

۱۳ زبده — ، ۱۴ زبده : روز بیست و چهارم بموضع امیر سلیمان حمزه و حاجی خلیل کرد از پیش اسکندر

رسیدند و طلب مصالح نمودند اما بجایشی نرسید ،

سخن بوسیده امرای عظام بموقف عرض رسید، اما بجائی نرسید،
 و آنحضرت عزیم رزم ترکمان جزم فرمود و هر روز بجانب ایشان
 کوچ می فرمود تا روز دوشنبه بیست و هفتم حجب المرحب [که غش رجباتر عجبا*]
 اردوی همایون بموضع قرقوق قورقاق* فرود آمد و لشکر ترکمان در حدود الشکر [د]
 بموضع که بخشی گویند اغروق نشانده و جرگنده یدرت خود را استحکام دادند*
 | و چون سد سکندر ایستاده بریت

(۳۳۰ ب)

شده غرق آهن ز سرتابیای همه کوه کوبان پولاد خای
 و چند هزار سوار نامدار نیزه گذار* قریب دو فرسنگ از اغروق خود
 پیشتر آمدند و صف جنگ برآراست، و ازین طرف حضرت خاقان سعید
 بتوفیق ربانی و تائید آسمانی آداب لشکرکشی و اسباب سپه آرانی ترتیب داده ۱۰
 میمنه و میسره بشاهزادگان نامدار و نوینیان کامگار و شیران جنگ جوی و دلیران
 تندخوی آراسته شد و چند زنجیر فیل هر یک بفضامت کوه تقیل

له که از روی زبده نوشته شد، آله درک، از روی آوزبده نوشته شد، آله

قراق قورقاق، آک، قراق قورقان، آک، قراق قورقان، زبده، فراق فورغان، آله ک

الشکر (مارک به ص ۳۶۳ س ۱۰) یزدی (۶۹۰:۱) الشکر، ۵ زبده، التون بخشی می گویند

در کنار رودخانه اغروق خود را نشانده بودند و در پیش آن جری کننده دبس آن جردیاری ساخته و مستعد

حرب گشته، آله اولش در زبده (۳۶۳) -

همه جنگ جوان بر خاش ضر بکین آوری بسته هر یک کمر

آله در زبده زاید از نصف صفحه در صفت این سواران دارد مثلاً این که از فایت حرص بمورد جنگ میوند

از حیوة بریده اند و از کمال شره بموقف کارزار بامرک پیشگی بسته، آله زبده، بیاراستند،

آله آک، نظم و ترتیب، آله آک با زبده، مربوط،

در پیش قلب لشکر با جمعی تیر اندازان بر پشت فیلان بیت
به پشت زنده فیلان بر نشسته ناوک اندازان

چو عفریتان آتش باز بر تنهای خاکستر

باز داشتند، و ترکمانان را اندیشه فیلان بهر اسبان داشت که اسپان ایشان
هرگز فیل ندیده بودند، و تدبیر اندیشیده گاو و آن بقوت را جو الهای گاه بار می کردند
و بیلاشها و چوبها مشابیه و مانند فیل می ساختند، و بعضی فیل مجسم از گل ساخته بودند
و آنرا بر گشتوان پوشیده مردان مسلح بر آن مسلح شوری میکردند و ترکمانان اسپان
بر آن می دوانیدند تا اسپان بران صورت رام شوند،

فی الجمله بهادران جانبین و مبارزان طرفین در طرد و چالش
و ناورود نالش آندند، آواز جمل و نعره کوس و صدائی گرنای چون رعد و برق
در جوش و خروش آندند بیت

ز آواز و غلغل همان جوش کرد ز کوب فلک پنبه در گوش کرد
از سحاب کمانها باران بهام باران شد و تیغها چون صاعقه بارقه رخشان گشت بیت
بر آندکی ابر زنگار گون فرورخت از دیده دریای خون

له زبده (۳۶۳ ب)، بابیادکان تیر انداز هر یک بفتحامت جسته چون کویه میب و طودی عظیم و ناوک اندازان
بر پشت فیلان، ۵ پیش ازین در زبده + :

یکی چون طور سینا بود از او سخته ثعبان ز پشت او در خشنده کف موسی بنمبر

۵ ک : بلا سها و بجو الهما، اک آ با : بجو بها و پلاسها، صورت فقره در زبده : و جو بها و بلا سها از مشابیه
پیل تعبیه می ساخت، ۵ آ : ساخت، ۵ زبده : فی الجمله درین روز چون بیکدیگر

رسیدند - در زبده در سطور آئینده کلام را خیلی طول داده، ۵ زبده (۳۶۴ ب) : ادای (آوای)

طبل و صدائی نعل، ۵ زبده : ناله، ۵ با آ اک : آمد، ۵ فقط اک : یکی،

دران سِل کز پای شد تا بفرق یکی ماند گشته یکی گشته غرق
 پُر دلان آثارِ مردانگی می ساختند و در میدان شجاعت جان در ورطه هلاکت
 می انداختند، سپهر با سرِ سردران سخت رودنی پیش آورد و تینها با گردن گردنان
 زبان سرزنش دراز کرد و از طرفین حملهای تن کرده هر دو گروه چون کوه آهن
 ثابت قدم و پای برجا بودند به بیت

زهر سوخوند هوش و درنگ که سرعتِ پشیمانی آرد بجنگ*
 آنروز از ان زمان که سلطان شرقی انتساب افتاب از افق چین
 طالع شد تا آن هنگام که در طلایم شام غارب گشت خون از تیغ چون باران
 از میخ می بارید به بیت

۱. بُر آمدوران دشت بارنده میخ نگر گش ز پیکان و باران ز تیغ*
 چنین بود تا روز بیکاه گشت ز شب داین روز کوتاه گشت
 حضرت خاقان سعید در میدان فرود آمد و فرمود که پیش لشکر خبر کنند و بهادران
 شب همه شب پاس دارند به بیت
 رقیبان لشکر بائین پاس نگهبان ترازا بجم ره شناس*

له آه سر با سر، با ششپرا، عبارت زبده، مصراع [سپربا] با سر سردران سخت رودنی پیش آورد
 صفها [تینها] الخ، آه آورد، آه آک با، آه با، زبده (۳۶۴ ب) ؛
 حضرت سلطنت شعاری خلد ملکه و سلطان دران معاکر بیت همی رفت با هوش و رای و درنگ الخ ؛
 شک، غمام فروشر، با شام غارت گشت زبده — ، بعدش
 در زبده ؛ دو لشکر زیبا گشتند باز طلایه همی گشت شیب و فراز
 زبده (۳۶۵ ب) ؛ همان مقام، آه آک، کنند، آه، داشتند،
 له زبده —

روز دیگر که صبح عالم آرای از افق مشرق طالع شد و آثار طبیعت سحر
در افطار جهان منتشر گشت و شاه انجم سپهر شگرفی از افق سیما بی آورد
و تاج گوهر نگار از تیغ کوهسار همود و ریات کحل پیکر از طرف شرق بر افراخت
و پرچم شب از روی بیرق روز برگرفت حضرت خاقان سعید که ماه از آفتاب
طلعت او فروغ یافت و آفتاب از پر تو رای او روشنی پذیرفت فرمان فرمود
که سپاه نصرت پناه بعزم رزم و پیکار سوار شدند بمیت

سحر که بهنگام بانگ خرو س نهادند بر کوه پیل کوس
(دورق ۳۱) شمنش با سپ اندر آورد پای بجنبید چون باد لشکر زجائی
و لشکر قیامت اثر که جبال از سبیت آن میگذاخت و آسمان از صلابت آن
سپهر خورشیدی انداخت قطعه ۱۰

گردون اثر زمانه تهور اجل نهیب
انجم عدو ملائکه نصرت، قضا توان
جوشان چو اژدها و زاسیب شان بکوه
در سنگ سال و مه چو کشف اژدها نهان
بر یک بجای جامه دیبا و جام می
در رنگنده جوشن و بر کف نهاد جان
بیمنه و میسر آراسته روی بخشم آوردند و قریب نیم فرسنگ پیش رفتند ناگاه سپاه
ترکمانان با ساز و عدت فراوان پیدا شد قطعه
خونخواره لشکری چو ستاره بانهی
صفها کشیده بر صفت راه کبکشان

له با: سر، اک مثل متن ، له زبده بعدش + :

بحکم شهنشاه گردون شکو بجوشید لشکر جو دریا و کوه

له بجای این قطعه در زبده ابیات ذیل را در انشای حکایت این احوال آورده است : نظم

جو کوه آهین [آهین] از جایی جنبید زمین گفتی ز سر تا پای جنبید

جمل بنجه هزار از مرد کلاری کرین کرد از یلان کارزاری

که این قطعه را در زبده — له آ : باشها ،

بگذاشته حیا و کم انگاشته حیات برداشته حسام و برافراشته سنان
 و از طرفین بسان تعبیه شطرنج بر بساط آوردگاه صف آرای گشتند، و از مردان جنگی
 فضای صحرای تنگی گرفت، و از شدت وصلابت آن دو گروه کوه ستوه پذیرفت،
 هر دو لشکر چون دو دریای اخضر در موج آمدند و چون دو کوه پولاد از صحرای تندتر*
 بر یکدیگر حمله کردند قطعه

پس هر دو طایفه به نبرد آمدند   بر یکدیگر کشیده همه تیغ خون فشان
 این را زمانه داده بغیر و زی اقتدا   و آنرا ستاره کرد به در و زی امتحان
 از هیبت پلارک چون برگ گندنا   شخص میا رزان شده چون شاخ زعفران
 از صاعقه چون باطن آتشکده زمین   و ز زلزله چون طایه هر فاج زده مان
 روی هوا از نیزهای دلاوران نیستان بود و دران میان آثار شجاعت
 سارزان صولت شیر زبان می نمود بیت

شهبازان در میان نیز با جولان کنان   چون بر اطراف نیستان حمایه شیران نر
 برقی خنجر بر جان دلاوران خندان و سرشک تیغ بیانی بر تن کشتگان گریان
 درین روز میرزا رستم بن میرزا عمر شیخ از برانغار جنگی کرد که داستان
 رستم داستان و هفت خوان مازندران بر طاق نیان ماند، و امیر ابراهیم امیر
 جهانشاه هم از جوالغار مردانگی نمود که آثار فرزانی او بر صفحه روزگار واضح خواهد بود،
 و پیر حسین سعدرا که روی رزمه سپاه ترکمان و پشت لشکر ایشان بود دستگیر کردند

له زبده (۳۶۶ ب) : از همین و بسیار بسان مصره   ۴۵ در زبده بجای این قطعه ابیات

دیگر آورده است ،   ۴۵ آ : به پروزی ،   ۴۵ زبده (۳۶۶) :

دست راست ،   ۴۵ در مطلع و زبده ابراهیم بدون اضافت ابی است ، اما رک به ص ۴۶۰

حاشیه ۱ ،   ۴۵ آ با ، برانغار ، اک : میمنه ،

و آنحضرت فرمود که سپاه طغریناه کوه تا کوه خیمه و خرگاه در جنگ گاه فرود آیدند (کذا)
و جمعی گریختگان از طرف ترکمانان آمده عرضه داشتند که پسران امیر قریبوسف
دل بر مرگ و تن بر جنگ نهاده اند و عنان طغیان بدست عصیان داده
میگویند بیت

زمرگ اربتری بنه خود و ترگ که جنگ او کند کونترسد زمرگ
و چون جمشید خورشید از ایوان زرافشان بجلوت سرای مغرب
خرامید و جمال جهان افروز روز در نقاب شب تیره نهان گردانید و عرصه عالم
جولانگاه سپاه زنگ آمد و حبش حبش از پشت کره خاک روی بذروه افلاک
نهاد و عقل دور بین در وادی اندیشه سرگردان گشت و وهم تیزنگ در بیدار خلالت
گرفتار شد مبارزان طرفین و دلاوران جانبین بر رسم طلایه از هر دو سپاه
آگاه بودند و شب تار و بشرایط پاس قیام نمودند،

روز دیگر که سلطان جهانکشا و خسرو عالم آرای خورشید بر سبز خنگ فلک
سوار شد و تیغ لعل پیکر از نیام بر کشید و سپهر زرین از روی سپهر نگاری بر آورد
حضرت خاقان سعید | فرمود که سپاه طغریناه بعزم رزم سوار شدند و طبل
حرب فرود گفتند بیت

۱ زبده: حضرت سلطنت شکاری خلد الله تعالی ملکه هم در مقام جنگاه کوه تا کوه سباه و از زمین تا
آسمان خیمه و خرگاه فرود آیدند، ۲ زبده (۳۶۴ ب): درین شب نیز جری عظیم
کنند [ند] و شب همه شب پاس داشتند (بجای و چون جمشید خورشید تا بشرایط پاس قیام نمودند)،
ک: کردید، ۳ ک: مرد و سپاه، ۴ زبده: روز سیم،
۵ زبده: حضرت سلطنت شکاری . . . . . عزیمت جنگ سلطان فرموده کورکادو
کوچ بگرفتند (کذا)، بدش ایات غیر ایات متن،

جهان خسرو آهنگ بیکار کرد   بیدخواه بر چشم بدکار کرد
 ز غریدن کوس خالی دماغ   زمین لرزه افتاد بر کوه و راغ
 خروشیدن کوس روئینه کاس   نیوشنده را داده از جان برآست
 و درین روز سپاه ظفر نشان بغلقتی روان شد که از رماح نیزه و ران
 بر صحن صحرا بیشه اعیان بود و از عکس تیغ خون افشان روی هوا پر شهاب نشان
 می نمود، و سپاه ترکمان چون ذرات آفتاب بسیار و بسان قطرات امطار
 بشمار، همه چون شیر و پیل قوی یال و بزرگ سیل و مثل پلنگ و نهنگ غار ادل
 و آهنین جگر، و مانند ببر و گرگ الماس چنگ و فولاد بر بیت

سپاهی چو آشفته پیلان مست   همه نیزه و گرز و خنجر بدست
 گرفته سپر باز چرم نهنگ   بر افکنده برگستوان [بر] پلنگ
 در برابر آکند، هر دو لشکر چون دو کوه پولاد صفت کشیدند و چون بحر اخضر از
 باد صرصر در تموج آکند، فضای لشکرگاه از جوشن وزره دار آهنین شد،
 و هوای رزمگاه از برق تیغ و صاعقه سنان آتشین گشت، و آن دو لشکر
 قیامت اثر در هم آمیختند و بنیزه و شمشیر با هم برآویختند، از آواز کوس و نقاره
 گوش گردون کر شد و از فغان اسپان و غریب دلیران و نعره زده شیران زلزله
 در کوه و غلغله در گروه افتاد، میرزارستم بیت
 عدو شکار چو رستم، جهانکشای چو آرشن^۱   خرد پرست چو دستان مهرنمای چو نیرم^۲

لک: رخ، زبده: روان، که آ: سحاب، که آ: پولاد، که آ: جوشن و وزره دار،
 زبده (۳۶۸): از جوشن وزره پوش، که زبده: خنجر، که آ: برآویخت، که آ: زبده: شیر مردان،
 که آ: آرشن: آرس — آرشن نام پهلوانی بوده ایرانی از لشکر منیجر که در صنعت تیراندازی مدیل و نظیرنداشته
 (برهان) که نام زال پدر رستم (برهان) که نیرم نام زریان است که پدر سام جد رستم باشد (برهان) —
 آ: حوزم، تب: چویرم، آک: چویرم، زبده (۳۶۸) ب: حوزم،

خاقان سعید فرمود که در میان میدان خراگاه طهارت خانه زدند و بعزم
اداء نماز چاشت که مدّة العمر آنحضرت وظیفه داشت از سمت عالم نورد
فرود آمد و به تأفی تمام طهارت کمال ساخته در نماز شروع نمود و بکمال
خضوع و خشوع نماز ادا فرمود و روی نیاز بر زمین اخلاص نهاده
و دست امید بسوی آسمان کشاده از حضرت بی نیاز فتح و نصرت طلبید و چون
دانست که تیر و عایش به هدف اجابت رسید پای دولت در رکاب سعادت
در آورد و باز در مستقر قول قرار و آرام گرفت ،

و امیر صایب تدبیر غیاث الدین شاه ملک ملازم رکاب عالی بود
درین وقت صورت خوب در آئینه اندیشه او نمود و مقتضی الحرب خدعه

فرمود که نقاره بشارت زده آوازه در انداختند که (ورق ۳۳۲) ۱۰ (۳۳۳)

امیرزاده استبند را گرفتند، و شاهزاده میرزا بایسنقر چون از تفرقه دست چپ
آگاه شد از قبیل قول بسان شمسوار انجم با جمعی دلاوران نامدار که بتیغ آبدار
و پیکان آتش بار دمار از دشمنان باد پیمای خاکسار بر آورند عزم آن طرف نمود،
و حضرت خاقان سعید فرمود که پنجهزار سوار برگستوان دار ع

گردان نامجوی و دلیران نامدار

بمدد شاهزاده رفتند و موکب همایون در ضحان عنایت ملک همچون روان شد
و سپاه نصرت شعار بیکبار در جنبش آمد و نایره قتال و جلال لهتاب و اشتعال یافت قطعه

له آک : آوراد ، تصحیح از روی آباک ، له آبا : روی ،

له آبا : اسپند ، له زبده (۳۶۹ ب) : بیش (بجای قبل) این کلمه قبول است در

لغات (زائیه) و زبده مضمون این هفت هشت سطر را خیلی مطول آورده است (از ۳۶۹ ب تا ۳۷۱ ا)

له آبا : بر آوردند ، له زبده (۳۷۰ ا) : مردان قول بمقدار پنج شش هزار مرد ، له آبا : بیت ،

شعله رحمت شهاب ثاقب آمد روز جنگ

کز شیاطین اعادی می بر آوردی دمار

احتراق انجم سیاره ثابت کی شدی

گر ز فتنی ز آتش تیغ تو برگردون شرار

پُر دلان را کار از تیر و کمان به تیغ و سنان رسید و بر اطراف معرکه خون چون

رود سیحون و جیحون روان بود، اولاد امیر قرا یوسف و امراء ترکمان برگمان

آنکه آلات حرب و انتظام بسیار داشتند خود را بخیمال محال مرد نبرد می پنداشتند،

چون ظهور لشکر منصور و قوت دولت سپاه ظفر پناه معاینه دیدند رخسار امیدشان

تیره و چشم امل خیره ماند، و امیرزاده اسکندر^۳ هر چند سعی کرد که لشکر خود را یاسا می

کند نتوانست و بضرورت عزیمت به بیت کرد و چون سایه از شعاع آفتاب

و تندر و از چنگل عقاب گریزان شد، و بسیاری از تراکه در قید اسار گرفتار

شدند بیت

سربرایت شاه بر شد به ماه ز غوغای دشمن تهنی گشت راه

ز هر سویشان دشمنی چون نهنگ بگردن در افسار یاپا لنگ

گروهی که چون پیل کردند زور فتادند چون پیل در پای مور

چون خصمان گرفتار خواری شدند بسی در میان زینهار می شدند

له فقط با: بریش و کریان، ۱۰ زبده (۱۳۷۱): چون کثرت اعداد و فور اعداد لشکر منصور معاینه دیدند

و مشاهده کرد، ۱۱ زبده +: تشویش و نفس زده بشمل ملتئم و عتد منتظم ایشان

را دریافت . . . . ترکمانان در امت و مقاومت کرد و فرستاد اما سعادت مساعد و دولت شان یار

نمود . . . . اسکندر، ۱۲ مضمون سطور آینده را تا "بگنجینه ها گوهر آراسته" (ص ۴۶۳ سطر ۹)

در زبده ندارد، ۱۳ آگ: در افسار با، با: در افشد چون، ۱۴ فقط آگ: خاری،

و آفتاب دولت حضرت خاقان سعید براوج سلطنت لامع شد و ماه رایت نصرت
از مطلع سعادت طالع گشت، و آنحضرت حصول این فتح نادر که طراز فتوحات
سلاطین کامگار تواند بود از محض عنایت پروردگار دانست و سجدهات شکر
بجای آورد و فتح نامها باطراف ممالک ماوراءالنهر و ترکستان و خراسان و زابل
و کابل و سیستان و هندوستان و مازندران و فارس و عراق بل تمام آفاق
ارسال فرمود و شکر مواسب الهی بواجبی ادا نمود، و شکر منصف و غنائیم نامحصور
گرفتند بیت

ز بس غارت آوردن از بهر شاه غنیمت نگنجید در عرغگاه
همه روی صحرا پر از خواسته بگنجینه ها گوهر آراسته
و این فتح همایون نشان غره شعبان در موضع آشکره و که بخشی می گویند
رومی نمود،

و آنحضرت روز دیگر کوچ فرمود و در راه نظر سلطان عالمستان
بر اسیران ترکمان افتاد بیت
بخشود بر سختی کارشان ز شمشیر خود داد ز نه سازشان
و بر مصداق شعر

أَحْسِنُ إِلَى النَّاسِ تَسْتَعِيدُ قُلُوبَهُمْ فَطَالَ مَا اسْتَعْبَدَ الْإِنْسَانُ حَسَانُ*
حکم الملاق آن همه فرمود، و آنحضرت از راه خوی منتصف شعبان بدارالملک
تبریز رسید، و مردم تبریز را که بیم غارت بود آسیبی نرسید و رعایا

له آ: زابلستان، له با: اشکره، اک (زبد ۲، ۱۲۴)، الشکر، له با اک: بخشی، له زبد: +، که ایشان را بازن
و فرزند لشکریان بخواری و زاری میبردند، له با: الاحسان انسان، له آ: آنها، له زبد: +، (بوم) جب فرموده اسیران
که ایشان از حد و حد فرودان بودند و مرد و غرقان همه را بکذاشتند، له یعنی از لشکر شاه رخ سلطان،

چنین عدل و احسان در اوطان خویش با من و امان بودند،

ذکر معاودت از مملکت آذربایجان بصوب ولایت*

چند روز بمساعدت بخت فیروز دارالملک تبریز مستقر سریر خلافت آمد
 (۳۳۲ ب) ۱ و اهالی آنجا شرايط خدمتگاری و مراسم جانبپاری بحب آوردند،
 و رای عالم آرا که خورشید جهان افروز از فروغ آن نور و ضیا بطریق التماس
 اقتباس نماید اقتضای آن فرمود که رایات ظفر آیات بعزم معاودت نهفت
 نمود، و اوایل رمضان خاقان سپهر آستان بسلطانیه آمد و ملوک و حکام
 آذربایجان را رعایت و عنایت فرمود و امثله و احکام همایون ارزانی داشت
 رخصت مراجعت فرمود، و خاقان ظفر قرین در حدود قزوین
 لشکرهای فارس و عراق را اجازت داد، و میرزا ابراهیم سلطان
 ۱. ۱. راه درگزین متوجه فارس شد، و میرزا رستم بهادر* عازم اصفهان گشت،
 و همچنین بولایت یزد و کرمان و کاشان سرداران بموجب فرمان روان گشتند*،

له این عنوان را در زبده ندارد، مضمون فصل بحق کرده است به فصل سابق، — اک، دارالسلطنه

هرات (بجای صوب ولایت)، با: ولایت خراسان در الملک تبریز، ۲ در

زبده گفته است که سلطان "دو سه روز زیاده در تبریز مقام فرمود"، ۳ فقط

۲. ۱. اواخر، با اک و زبده مثل متن، ۴ زبده، و هیچ موضع توقف نمی فرمود

(بجای آنچه در متن است)، ۵ زبده: عراق عجم، ۶ زبده

۳۴۲ ب): رستم بن امیر عمر شیخ بهادر، ۷ زبده —

۳. ۱. باز رفتند بجای روان گشتند،

و آنحضرت از ملک رومی بسبب گرمی هوا چند روزی بشکیر گذشت و امیر الیاسخواجه را
 بالشکر گران در ولایت سلطانیه و قزوین و رومی و قم گذاشت، و موکب طفر نشان
 اواخر رمضان بمملکت خراسان درآمد، و نوین اعظم امیر شاه ملک اجازت یافته
 از راه استرآباد بخوارزم رفت، و آنحضرت بر عادت مهود در هر شهر و مملکت
 زیارت مشایخ و اکابر فرمود و از روحانیت اهل الله استمداد نمود، و از حسن اتفاق
 در وقت عربیت آنحضرت غره شوال سنه ثلاث و عشرين در مزار مورد الانوار
 قطب الاولیاء و المحققین شیخ سعد الملة و الدین المحمّدی قدس سره نزول فرمود
 و هنگام مراجعت غره شوال سنه اربع در همان منزل مبارک نزول اقبال
 واقع بود، و آنحضرت در نیشاپور بسعادت زیارت اکابر مشرف شد و از آنجا
 بجانب مشهد مقدس معلی عربیت نمود **شعر**

۱۰

سلام على الثّرب الذی ضمّ جسمه   فیا نعم مشهور ویا نعم مشهد
 و شرف آن روضه مبارک و بقعه متبرک دریافت و انوار آن بر روزگار
 فرخنده آثار تافت، و نوزدهم شوال دار السلطنه هراة مرکز دایره دولت اقبال
 آمد و اکابر و اشراف شرایط استقبال و مراسم تعظیم و اجلال بجای آوردند
 و نثار و پیشکش بتقدیم رسانیدند **بیت**

نه زبده: ریات همیون بوایت در [ری] آمد بخت گرمی هوا بشکیرهای بسیار کرده تعجیل ازان موضوع بگذشتند
 نه زبده: لشکری که تعلق بدو داشت و خند قشول دیگر بخت مدد او تعیین فرموده بود در ان بلاد بگذاشت
 نه زبده: — آ، نوین (بجای نوین)   نه ک: زیارت، تصحیح قیاسی است
 نه زبده: بوضع خراسان گویان بزار. نه ک: الاولیای   نه آ با آک، الحموی برای وی رک
 بم ۵۶۲۹۹، نیز بدولت شاه ۷۱۴، و ۲۲۲ که آنجا تاریخ وفاتش دارد (وفات شیخ بهمان سعدین محمّدی) نیز بزرگ تعلیم تربیت

مخالف شکن شاه فیروز بخت   بفیروزه قالی در آمد بخت
 بزرگان شهر آفرین خواندند   بر آن گوهری گوهر افشانند
 همه شهر و کور بسیار استند   که دیدند از و آنچه میخواستند*

ذکر قضایا که بعد از استقرار در دار السلطنه همراه ظهور یافت

چون موبد ظفر نشان از یورش عراق و آذربایجان بدولت و سعادت
 معاودت نمود و رایات نصرت آیات* در دار السلطنه همراه استقرار فرمود
 ایلیچیان هندوستان از پیش والی و آملی خضر خان رسیدند و پیش از یورش
 آذربایجان خضر خان التماس نموده بود که حضرت خاقان سعید قاصدی بجان او
 فرستد و آنحضرت مولانا امیر خواجه را که لفصاحت بیان و طلاقت لسان مشهور بود
 ارسال نمود، و خضر خان فرستاده را رعایت بسیار نمود و تبرکات و بیلاکات
 در صحبت مولوی فرستاد و اساس دولت خود را با لهار نیکو بندگی استحکام داد*
 از جمله عجایب آن دیار کرگدن آورد و بودند، حیوانی غریب شکل، عجیب
 هیئت، شبیه گاو و سمهاش گافته، یک شاخ بر میان پیشانی* و هیچ آلت جارح
 بر پوست آن جانور کارگر نه، و از پوست او (ورق ۳۳۳) سپر معتبر توان ساخت*

۱۰

(۳۳۳)

نه فقط ک - ، نه ک - ، و ایلیچیان ، نه در زبده (۲۴۳) گفته است که جمعی کثیر از اکابر هند برسم ایلی
 مصاحب و ملازم او بودند ، نه در زبده افزوده است که وی " ملازم امیر اعظم عدل امیر حسن صوفی
 بهادر بود . نه زبده : برسم ایلی ببلاد هند فرستاده ، نه آ - ، نه زبده (۲۴۳) : رعایت نموده مال فرستاده بود و کسان
 خود همراه او گردانیده ، نه زبده : کرکے ، نه زبده ، غریب شکلی عجیب بزرگی مقدار کاه و بزرگ شد و شکل نیز شبیه کاه دست سمهای
 شکافند (شکافته) اما یک شاخ بیش ندارد بر میان پیشانی ، - فقط با : برسم ایلی سمهای - ، نه از یک شاخ باز مواد متن دارد
 نه آ : حارجه ، نه آ : آن - در زبده گفته است که در بلاد هند از پوست او سپری سازند درین بلاد احیاناً بدست می آید ،

اگر چه شبه جثه برابر گاو باشد اما گویند با پیل جنگ کند و غالب آید، فی الجمله آن جانور را بصنعتهای غریب از گردون و غیره بدار السلطه همراه رسانیدند، و محمد طیب که از قرا باغ آران بموجب نشان عازم مصر و شام شد چون بمصر رسید سلطان شیخی وفات یافته بود و مظفر و تاتار صاحب اختیار آن دیار شده، اپچی را رعایت نمودند و عرضه داشت نوشتند که اگر موکب همایون غنائ دولت بصوب این مملکت معطوف فرماید آنچه وظایف دولتخواهی باشد بجای آورده شود، و محمد طیب او را عرضت بدار السلطه همراه رسید و عرضه داشت های اکابر آن بلاد بعرض رسانید،

و سلطان تو شیخی که هم از قرا باغ بجانب دشت قیچاق رفته بود و محمد خان او را رعایت فرموده و اظهار دولتخواهی نموده در ماه ذی قعدة باز آمد و صورت ۱۰ اخلاص خان عرضه داشت،

ذکر قضایای ماوراءالنهر و ولادت میرزا عبدالرحمن

میرزا الخ بیگ در اوایل محرم سنه اربع و عشرين بهوای جانور

له زبده: جثه برابر گاو بزرگ بیش نیست، له زبده: وقت هست که غالب می آید، له زبده: گردونهائی بزرگ و غیر از دلی، له زبده: و حال است و از آنجه بدست بزرگتر نیز شده، له آب: طیب، آک: طیب، باب: طیب، زبده مثل متن، له در زبده گوید که او برسم اپچی گری بیش امیر شیخی که در آن ولایت صاحب اختیار شده رفته بودم، له از زبده افتاده است، له زبده: و مکتوباتی را که برده بود جواب نبشته، و اظهار ازمان و انقیاد نموده، له آب: طیب، باب: طیب، آک: طیب، له زبده (۱۳۷۴) + سنه اربع و عشرين و ثمانمائه، له بیش محمد خان فرستاده بودند، له فقط آ: قنحاق (بجای قیچاق)، له زبده: اخبار آن طرف بعرض همایون رسانیدند (بجای صورت اخلاص الخ)، له زبده: احوال ماوراءالنهر درین سال مذکور،

پراستیدن عازم بخارا شد و چون شهباز خاطر همایون از نشاط و نشاط کار و پراستیدن
شاهین و شانقار فراغت یافت موکب منصور بدستور محمود در طاسهر
بلده فاخره قشلاق فرموده و جمعی ایلچیان از جانب ولایت تبت بک رسیده
میرزا الخ بیگ همه را رعایت فرمود و اجازت مراجعت نمود، و حضرت
وهاب بی منت و فیاض بی خدشت جناب الخ بیگ را فرزند سعادتمند
ارزانی داشت و هشتم محرم همان بنور حضور او شرف شد و موجب نشاط
و سبب انبساط آمد و نام همایون میرزا عبدالرحمن معین شد بیت

بفرزانه فرزند شد سر بلند که فرخ بود گوهر ارجمند
و هشتم جمادی الاولی از مغولستان خبر آمد که محمد اعلان مخالف را قهر کرده
پادشاه است، و هفتم ماه ابواللیث از اندکان آمده احوال آن طرف
بعرض رسانید، و اغدی نوکر پیر محمد اعلان و نوکر صدر اسلام رسید

۱.

له زبده + : دهمتم محرم سنه اربع و عشرين و ثمانیة بارک بخارا فرود آوردند (کذا)، ۵ آباء بت اک،
شنقار، ۵ آباء بت اک، فرمود، ۵ آباء بت، ۵ زبده (۳۴۲ ب) + و در
اوایل ربیع الاول ایلچیان ختایی که از شیراز معاودت نموده بودند و از خراسان و غیره بمرقت رسیدند و ایلچیان
ازین طرف همراه ایشان شده بودند رسیدند و هم درین ایام اجازت یافته بجانب ختایی رفتند و السلام
علی تاج المهدی بمنه و کرمه، ذکر ولادت با سعادت امیرزاده عبدالرحمن، ۵ ک زبده، ۵ آباء بت،
صفت آباء و زبده مثل متن، ۵ در زبده گفته است که در بیستم ربیع الاول سنه اربع و عشرين و ثمانیة "اتفاق
ولادت با سعادت امیرزاده عبدالرحمن" شد، ۵ زبده (۳۴۵)، سادس عشر (بجای ششم)، ۵ آباء بت، پادشاه شد
آ: پادشاه، ۵ زبده، تاسع عشر (بجای هفتم)، ۵ آباء بت، آمدی، ۵ آغای، زبده: آمدی، آباء بت اک،
آمدی در همین صورت را اختیار کرده شد، ۵ زبده: احمد (بجای محمد)، ۵ زبده، صاحب (بجای و)،

و امیر ارسلان خواجه ترخان از ولایت سوران آمد، و در ماه رجب علی کمریت
 و ابواللیث نوازش یافتند بجانب اندکان بموجب فرمان باز رفتند،
 و امیر جهانشاه و لد امیر رنم الدین رسیده از آمدن خدا بردی خبر داد
 و تربیت یافت، و هفتم شوال نوکر ابواللیث خبر جنگ مخالفان و گرفتاری
 مراجع و دیگران رسانید، و نوکر محمد سدید از سولقان خبر آورد که پسران
 پولاد تمور که از محاربه جتا گریخته بودند گرفتار شدند، و میرزا الخ بیگ اواخر
 ذی قعدة عازم بخارا شد و رستگان گذرانیده بهار سنه خمس عزیمت
 خراسان فرمود و بدولت ملازمست پدر بزرگوار و خاقان کامگار استعاده یافت

له تاریخ آمدنش در زبده تاسع عشرین جمادی الاخر است،   له ک: کمریت، آ: باب: کمریت، باب: کمریت
 اک: کمریت، برای قوم کمریت رک به شرفنامه ۵۲۴: ۲، زبده مثل متن، — در زبده (۳۴۵ ب)
 تاریخ مراجعت علی و ابواللیث دوازدهم رجب المرجب است، سه در زبده تاریخ آمدن این امیر ۲ رجب
 است، له زبده: سابع عشر بجای هفتم، له زبده: مراجع، له زبده: هزیمت قومی دیگر، له زبده: سولیان -
 این موضع را در رستگان نیافتیم، له باب اک: پسر، له باب: محاربه جتا، باب: محاربه جتا، اک: مثل متن،
 له باب اک: بود، له باب اک آ: شد، — صورت جمله در زبده، و خبر آورد که بسر فوئاد تیمور با چند
 نفری دیگر از جتا گریخته بودند و گرفتار شده اند و در غره ذی القعدة نوکران ابواللیث و صدیق از کاشغر رسید و اجاب
 کردند گرفتار شدن بقایای مخالفان و بیرون رفتن سیدی،

وقایع سنه خمس و عشرين

ذکر لشکر شدن میر ابراهیم سلطان بجانب خوزستان

چون ملک خراسان بل ممالک جهان بحسن عنایت و مین باطفت حضرت خاقان سعید در مقام رفاهیت بود و هیچ آفریده را خلاف آنحضرت در خاطر خطور نمی نمود لاجرم قلم فرخ رقم در اوایل این سال احوال سایر بلاد و دیار بنظر اهل اعتبار خواهد رسانید نخست قضا یا می فارس و خوزستان درین شان گفته شود انشاء الله تعالی

میرزا ابراهیم سلطان چون از پورش عراق و آذربایجان بدارالملک شیراز معاود نمود

و اکابر و اشراف اطراف ملک فارس رسم تهنیت بجای آوردند و حکام خوزستان بدانچه متوقع

(ب ۳۳۳)

بود اقدام نمودند و در قواعد خدمتکاری متفاعد بودند شاهزاده جوان بخت بصوب

خوزستان نهضت فرمود و لشکر دریا موج انجم فوج بولایت خوزستان درآمده حویزه و دزفول را

مسخر ساختند و بقایای رعایا پناه بقلعه شوشتر بردند و سپاه منصور قلعه را محصور ساخت و حکام

۱۰

آن دیار بهداخت روزگاری گذرانیدند و ایلی فرستاده در پی الحجه سنه اربع و عشرين

بدرگاه عالمپناه که ملجاء سلاطین روی زمین است رسید و نظم و استغاثت نمود که :-

لحه زبده (۳۷۵) : امیرزاده (بجای میرزا)، که مضمون این سطور را تا انشاء الله تعالی در زبده ندارد، که فقط ب: قیام بجای

اقدام، است عبارت زبده : حضرت مخدوم و مخدوم زاده اعظم احتیاط حدود ممالک فرموده خوزستان بدانچه متوقع بود

طریقه خدمت در غیبت رعایت نموده بودند، که زبده : در بول، ۵ زبده (۳۷۶) ب مضمون

مکتوب ایشان که بتضرع و ابتعال استعانت نموده که باینده و خدمتکاریم و مرکز بخلاف بندگان آنحضرت از ما

حرکتی صادر نشده و نخواهد شد که خلاف رای آنجناب باشد و درخواست نموده که سفارشی نسبت مخدوم

و مخدوم زاده جهانیا ابراهیم سلطان بهادر خدا شد ملکه نمایند که ترک محاصره و استیصال آن جماعت گیرد

به نوعی که بندگی حضرت سلطنت شکاری خدا شد تعالی ملکه و سلطان حکم فرماید از آن تجاوز نکنیم مال بدیم و بشکر

حاضر شدیم و طریقه هواخواهی و وظیفه کجی بجای آوریم،

مانده و خدنگاران درگاهیم و خلافت حکم از ماحرکتی صادر نه شده،
درخواست آنکه سفارشی بجانب میرزا ابراهیم سلطان عنایت فرمایند
تا لشکر فارس ترک محاصره شوشتن نمایند بعد از آن از فرموده این
درگاه تجاوز ننماییم و مال دهیم و بشکر آیم،
آنحضرت ع

بفریاد آن دادخواهان رسید

نشان همایون بجانب فرزند سعادت مند فرستاد مضمون آنکه: -
"چون رعایاء خوزستان وظایف خدمتگاری بجا آورند آن مملکت
را بشرایط مقررہ بایشان گذاشته عازم تخت شیر از شو*،"

- ۱۰ شایزاده بموجب فرموده عمل نمود و رعایای خوزستان بشروط وفا
نمودند تا درین سال خمس و عشرین باز میرزا ابراهیم سلطان با لشکر گران*
متوجه خوزستان شد و آن مملکت را قهراً و قسراً مسخر کرد و رسوم بدعت
و قواعد فساد برافتاد و اساس دین و دولت استحکام داد و سکه و خطبه بنام
و القاب همایون آرایش یافت و آوازه فتح و ولایت خوزستان بمسامع
جهانیان رسید،

له زبده، مکتوبی، ۱۵ آبان، آرد الخ، زبده: و بر طریق اذعان و انقیاد محاش کنند ترک نزاع
و مخالفت کیر و آن ممالک بشرایط مذکور بایشان باز گذارد، و امیر زاده اعظم بموجب فرمان
حضرت اعلا خلافت پناهی سلطنت شعاری ترک محاصره ایشان گرفت و بشیر از معاودت نمود،
۳۰ زبده (د، ۳۴)؛ لشکر با فارس زیاده از سال گذشته ساخته گردانید (ه)، ۱۵ زبده افزوده است
که کوشش مخالفان بایندگان حضرت مفید نیامد و قلعه سلاسل و حصا را بنین بیش سان کوه گذار و خنجر آید
لشکر منصوره نافع و مفید نیامد، ۱۵ فقط آ: و بدعت، زبده مثل متن،

آدن شاهان بخشان بدرگاه سلاطین پناه

شاه سلطان محمود و شاه ارغون شاه رومی امید بدرگاه آسمان رفعت آوردند
 و سیم صفر بدر السلطنه هراة رسید بسبیلہ امر از مجلس همایون درآیدند، و حضرت
 خاقان سعید شاهانه عز از توکریم نموده در جرگه ملوک و امراء جای ایشان تعیین
 فرمود، و ایشان صبح و شام با دایم ملازمت قیام می نمودند، و در ضمیر نیز آنحضرت
 حسن اعتقاد می فرمود تا عنایت حضرت شامل احوال شاهان شده فرمان فرمود که
 امرای کبار مهمات شاهان ساخته و پرداخته همه را تشریفات فاخر پوشانیدند
 و اجازت مراجعت یافته بولایت خود بازگشتند،

ذکر نهضت همایون بجانب زاوه و محولات و عربیت

میرزا بایسنغر بطرف طوس*

حضرت خاقان سعید زمستان بدولت و سعادت در دار السلطنه هراة گذرانید

له نقطه ب: شاه، زبده (۳۷۷ ب) شل متن،   له زبده، از سر حسن اخلاص و صفائی عقیدت
 رومی طاعت بقبله بارگاه،   له زبده: روز شنبه ثالث صفر سنه خمس و عشرين و ظایف مشول بارگاه بهمانه
 موظف داشته بسعادت بساط بوس و کرامت تشریف و نواخت مشرت شدند از سوی بارگاه سدره طاق
 کردند رواق سجده عبودیت آوردند،   له فقط ک: بملازمت، باقی نسخ شل متن، له در زبده (۳۷۸)
 گفته است که "بعد از چند روز مهمات ایشان بروفق فرمان اعلی ساخته و پرداخته اجازت مراجعت ... یافته
 ... بولایت خود سعادت نمود.   له عنوان در زبده، ذکر شکار بندگی حضرت (بجای ذکر نهضت ...

طوس،   له درک زاده 'بهر موضع'   له آ: بطوس،

و اوایل حوت موافق اواخر ماه صفر بطرف ولایت زاوه و محلات نهضت
فرمود و چون در روز مساعدت بخت فیروز بشکار و قوشلاشی اشتغال نمود،
و جناب میرزا بایسنقر بموسمی که نسیم صبا مسیح آسا داعیه احیاء داشت و باد فروردین
بر اوراق سبزه و ریاحین نقش نگار خانه چین می نگاشت و سحاب روی
لاله آتشین آب لطافت می شست و در اطراف باغ و بوستان نمودار
درفش کاویان و گنج شایگان میرست عزم جانب ولایت طوس و مشهد
مقدس معلاً* فرمود و چون باد پای در مرکب پای باد و آورد و عنان به سمند
آب سیر، آتش گهر داد، و خاقان کامگار و شاهزاده نامدار هر طرف که رایات
برافراختند صحرا و بیابان را از شکاری خالی ساختند (ورق ۳۳۴) باز (۳۳۴)
زره پوش* چون تیر از شصت شاه جهانگیری جست و در پرواز با گردون
همرازمی شد، و از صدای جلاجل کوه و صحرا پُر آوازی کرد، و بزخم شهباز

له زبده (۱۳۶، ۸)؛ و بقشلاق برفت و چون فصل زمستان باخر رسید و جرم خود شید از خانه زحل
به بیت مشتری تحویل کرد... عزیمت شکار فرموده از باغ راغان کوچ کرد و باغ مختار فرود آمد
در اواخر صفر سنه خمس و عشرين و ثمانیایه از اینجا، له زبده ۱، له زبده (۳۴۸، ب) ۱
و از خاک جنگ (گنج) شایگان بیدمی آورد، له آک ۱، زبده: وزاد کان
[رادکان]، له زبده (۳۴۹، ب) چون باد پای آورد، له ک: آتش گیر،
که دیگر نسخ زبده مثل متن، له ب: رایت، له از زبده ظاهر است
که پردر براری و صماری زاده و خوف و سپرد جانب طوس و مشهد و رادکان به سکای برداشت
در زبده مطلقاً بیده تعلق است، شکار میرزا شاه رخ، له فقط در ک ۱،
از روی نسخ دیگر زبده ثبت شد،

استغناء دارند و خواجه ابوالفضل^{له} خواجه ابواللیث ملازم شاهزاده نهم
 ربيع الاول بدار السلطنة هراة رسیدند و بدولت دستبوس حضرت
 خاقان سعید مشرف گردیدند، و جناب میرزا بابینغر از جانب ولایت
 قلموس و مشهد بازآمده برادران دربارگاه پادشاه عالم پناه بدیدار یکدیگر
 شادمان شدند، و میرزا الغ بیگ بشکرانه آنکه حضرت خاقان سعید
 سلامت، و سعادت مستقر دولت و سلطنت رسید طوی پادشاهانه
 ترتیب نمود و امرای سپاه و اعیان درگاه را بعنایات پادشاهانه اختصاص فرمود
 و قرب دو ماه در ملازمت حضرت بدولت گذرانید و اجازت معاودت
 یافتہ عنان عربیت بصوب ماوراءالنهر معطوف گردانید و پای دولت
 در رکاب سعادت آورده برسمند عالم نورد سوار شد بیت
 چون فلک عالم نورد و چون قمر منزل گذار
 چون ثوابت رنهای و چون عطار دکار دان
 و بمدت یک هفته از دار السلطنة هراة بخطه فردوس مانند سمرقند
 رسید

بهشت روی زمین خطه سمرقندست

لحک: ابوالفضل و گمانم ویت فضل الله ابواللیث (رک به ص ۱۷۶ و حبیب البیر ۳: ۱۴۰) در زبده نامش فضل بن ابواللیث است

رک به ص ۱۷۶ ح ۴، ۵ زبده (۱- ۲۸ ب) : پس از آن اجازت خواسته در دوم
 جمادی الآخر سنة المذكور بجانب ماوراءالنهر معاودت نمود — فقط آ: منعطف) بجای
 معطوف)، ۵ فقط ک: نورد تصحیح از نسخ دیگر: زبده، ۵ بعدش در زبده:

چون پوشیدی [پوشیدی] زمین از زخم نعل اوزره

برفکندی آسمان از کرد او بر کستران

ذکر ولادت میر ابوالقاسم بابر بهادر بن میر ابالینغر

درین سال هفتادم رجب شاهزاده میرزا ابوالقاسم بابر
در احسن ساعات و ایمن اوقات از کتم عدم بعالم وجود آمد، انوار مولدیهما یونش
ساحت عالم روشن ساخت و گلزار روزگار بسعادت ولادت او طراوت
گلشن یافت میرزا ابالینغر بفرح و نشاط اسباب عیش و عشرت
ترتیب نمود و حضرت خاقان سعید و ارکان دولت را طوی بعظمت فرمود
و چندیگاه از صبح تا شام و از شام تا بام خواص و عام ابواب
مسترت کشادند و خلایق دست افشان و پای کوبان قدم بر بساط نشاط
نهادند،

۱۰ و چون خاطر همایون را از بزم عشرت فراغت روی نمود اندیشه
صواب نمای بتدبیر امور ملکی التفات فرمود، و امیر یوسف خواجه و امیر
سیدی را با سه هزار سوار نامدار بمعاونت و امداد امیر الیاس خواجه | فرستاد
(۳۳۳ ب)

که باتفاق از آن حدود بر خبر باشند و عراق عجم را ضبط نمایند،
و آخر شعبان نوکران امیر خلیل الله شروانی و امیر سیدی احمد شکی
بدار السلطنه هراة رسیدند و عرضه داشت و پیشکش بموقف عرض رسانیدند،

۱۱ در زبده (۱۳۸۱) افزوده است که "مجموع شهرادکان و امراء و اکابر و اعیان دبیح و
شریف هر یکی علی قدر مراتبهم و منازلهم" بجلعت فاخره و انواع تربیت ملحوظ و مخطوط گشته،
۱۲ در زبده این فصل عنوان ذیل را دارد: ذکر مرستان لشکر لطرف ری .... تا بیان فرستادن
این امراء در زبده "عاشر شعبان سنه المذکور است
۱۳ در زبده

در بیت دهم شعبان

و آنحضرت فرستادگان را تربیت فرمود و اجازت مراجعت نمود
غرق انعام و کرم سوی وطن رفتند باز

ذکر ولادت میرزا محمد قاسم بن میرزا محمد جوکی

مبشران سعادت بشارت دادند که اختر سلطنت از مصلح اقبال طلوع
کرد و کوکب دولت از افق پادشاهی برآمد، و غره رمضان جهان
از فروغ طلعت میرزا محمد قاسم روشنی یافت، و عرصه عالم از نور ظهور او رونق دیگر
گرفت، و میرزا محمد جوکی را نهال آمال و ثانی و ثمره شادمانی
از وجود آن مولود که سر الاولاد عمده القواد بود برآمد، و از طلعت همایون و غره میمون
آن نور دیده روشنائی چشم جان فرود، و میرزا محمد جوکی لمسی بظمت ترتیب نمود
وارکان دولت و اعیان حضرت را انعام و اکرام فرمود،

ذکر آمدن ایلمچیان که بملکت خطای رفته بودند و شرح

غرایب و عجایب آن دیار

له فطرت: کواکب (بجای کوکب) ۳۵ ک: امالی، ۳۵ در زبده (۳۸۴ ل) گفته است که مجلس عیش و فری آراشد
جمال یافت، امر آوارکان دولت شریط ساحتی (ساجی) آثار بجای آورده بطلعت همایون الخ ۳۵ عنوان در

زبده ۳۸۳ ب: ذکر آمدن ایلمچیان که سنجائی رفته بودند و کلمات و قواعد خطاییه (خطاییه) مستن در ترجمه این
فصل را قاتر میر در سبیل. *Notae de Notae* جلد ۱۸ احصا اول شارح کرده بود، مستن به التواضع

را که این فصل بر آن مبنی است را قلم سطور در آورده مثل کالج میگزین در نومبر ۱۳۰۲ شایع کرده بود مع دیباچه
و حاشی متعلقه و خصوصیات متن و غیره با در سطور آورده بعضی از اینها را در جی خود قی علامت متنی است که قاتر میر شارح کرده

در وقایع سنه اثنین و عشرين مذکور است که حضرت خاقان سعید المچیان
مقدم بهم شادی خواجه نامزد مملکت خطای فرمود و میسر را بایسنغر
سلطان احمد و غیاث الدین نقاش را ارسال نمود، و بتاکید تمام خواجه
غیاث الدین را گفته بود که از آن روز که از دار السلطنه هرات بیرون رود
تا بروزی که باز آید در هر شهر و ولایت آنچه بنید از چگونگی راه و صفت ولایت
و عمارت و قواعد شهر و عظمی پادشاهانه و طریق ضبط و سیاست
ایشان و عجایب آن بلاد و دیار و اطوار ملوک نامدار روز بروز بطریق
روزنامه ثبت نماید، درین سال یعنی خمس و عشرين فرستادگان
یا زوهم رمضان به راه رسیدند و بیلاقات و تنسوقات پادشاه خطای
بعرض رسانیدند، و حکایات غریب و کلمات عجیب از اوضاع و رسوم آن
مالک تقدیر کردند، و چون خواجه غیاث الدین مضمون آن ولایات
و حکایات بی غرض و تعصب نوشته بود زبده و نقاد و آن سخنران
ثبت افتاد، و العبد علی الراوی، و درین مقام شرح این کلام نوع
بسطی اختتام خواهد یافت،

لکه: همین، رد همی است از مصنف، لکه: ص ۸۱ که ذکر بسیار پریشان از رفتن و باز نشن المچیان
خطای داد بذیل و تالیف ۳۸۳، لکه: باب ق ص ۳۰۸، خواجه را، در زبده خواجه و کوه که مطابق است ص ۳۸۳
ص ۳۸ فقط ک: و سلطان احمد، زبده مطابق است به متن، لکه: در زبده ذکر مرزا بایسنغر
درین باب نه دارد، لکه: ق: ولایات و عمارات، زبده مثل متن، لکه: ۵۰. باقی -
لکه: زبده: روزنامه: ق: روزنامه، لکه: ورق ۴: و ثمانیاء
لکه: باب ق با، لکه: زبده (۳۸۴) مضمون و محصل آن حکایات نقل افتاد،
لکه: باب ق -

ایلچیان شاه نزد بزم ذیقعد* از دار السلطنه هرات روان شدند و بهم
 ذی حجه بلخ رسیدند و از کثرت استنادهای تاریخی تا غره محرم سه ثلاث و عشرين
 در بلخ ماندند، و از آنجا روان شده بیست و دوم بسم قند رسیدند، و میرزا
 الن بیگ پیشتر ایلچیان خود سلطان شاه و محمد بخشی را با جمعی خطاییشان
 فرستاده بود، ایلچیان خراسان در سمرقند توقف نمودند تا ایلچی میرزا
 سیور غمیش ارغداق، و ایلچی امیر شاه ملک اردوان، و ایلچی شاه بدخشان
 تاج الدین جمع آمدند، و با اتفاق ایلچیان خطای عاشر صفر از سمرقند بیرون
 رفتند و از تاشکند و سیرام و آتش پره گذشته یازدهم ربیع الآخر بایل مغول*
 درآمدند و خبر یافتند که اوئیس خان قصد شیر محمد افغان کرده الوئیس بهم برآمد،

له ق: که ایلچیان، له زبده: ششم ذی القعدة سنه اثني [اثنتين] و عشرين و ثمان مائة، له ک: آ: رسیده،
 له زبده: +: و سرام، له زبده: +: از کذر کلف گذشته - کلف بر کنار آمد دریا، است بر راه نخب در
 صند، افرسخ از بلخ، له زبده: +: که می رفتند له زبده بدش: +: نورامدر مرقره - وفات میرزا
 ششم واقع شد پس ظاهر است که این جمله بعد از وفات میرزا افزوده شده، له ک: ارغداق،
 اک: او ندانم، ق: (ص ۳۰۹) مثل متن، زبده: از غلاف، له درکت - از روی نسخ دیگر
 - نسبت شد، زبده: خواجه تاج الدین، له فقط: تاشکندت

بقول صاحب زبده در اوایل ربیع الاول به تاشکند رسیدند و دوازدهم همان ماه به سیرام و در غره ربیع الآخر
 به آتش پره له هشت میل بشرقی چکنت واقع و پیش از حمله بایک مغول به اسیجا ب موسوم بود، له ک: آ
 اش بره، اک: ق: اشبره، بت: اش بره، له بقول یول له ی: معنی "بلا و مغول است، رک: به

Cathay and the way thither (ج ۱ ص ۵۲۵) له زبده (۳۸۲ ب) مرغزار خوش بود

و فصل بهار هر روز کوچ می کردند، ناگاه خبر رسید، له فقط آ: برگشته در زبده میگوید که اوئیس خان

شیر محمد افغان را طلب داشته بود تا قتل کند و قتل محمد بعضی از لمر مغولان آن جهت از اوئیس خان باغی شدند و ایل بهم برآمد
 این اوئیس خان از تعلق تیموری با است رک به زمباور ص ۲۷۲

و باز خبر صلح و تسکین فتنه رسید، و امیر خدا داد که صاحب اختیار آن دیار بود
 بالچیان رسیده استمالت داد و پیش او پس خان رفت، و بالچیان
 هژدهم جمادی الاولی بموضع بلیغوتو که از حساب محمد بیگ بود رسیدند و چندان
 توقف کردند که واجبیان و نوکران (ورق ۳۳۵) شاه بدخشان ملحق
 شدند، و از بلیغوتو کوچ کرده و بیست و دوم از آب کنک گذشت
 بیست و سیم محمد بیگ حاکم الوس را دیدند، و پسر محمد بیگ سلطان شادی
 کورگان و امام شاه جهان بود که دختش را دیگر او را میرزا محمد جوکی داشت،
 و بیست و هشتم بچلکاء یلدوز و ایل شیر بهرام در آمدند و در آن بیلمان
 بی پایان با آنکه آفتاب در سرطان بود آب دو انگشت نخ می بست،
 و هشتم جمادی الاخری خبر آمد که پسران محمد بیگ داعی را که ایچی
 او پس خان بود غارت کردند و بالچیان متوهم شده با آنکه اکثرا ایام

(۱۳۳۵)

۱۰

له زبده: و امرا با و پس خان [اطاعت] کردند، له آباق آک: خدا داد زبده: خدا داد

له زبده: امیر معتبر، له زبده: بالچیان این شده راه خود رفتند، له ب ق: جناب،

با آک مثل متن، له زبده: ایل محمد بیگ، له زبده: در بیت و یکم جمادی الاول از اینجا،

له ق: ... له آ... کیکر، باقی نسخ مثل متن، له زبده: کنک، بقول قاضی میر غالب این همان

آبی ست که آن را رود کون گزگویند - و آن رود معادن رود ایلدیز است رک به خلیفه کتاب ترکستان

له رک به زیادات و حواشی آخر همین کتاب، له زبده ششم بجای هشتم له فقط آیلدوز، له زبده ۱۳۸۵

گفته است، در مرغزار و چلکاء یلدوز در آمدند و اینجا گذشته بایل شیر بهرام رسیدند و پسر شیر بهرام اینجا بود، رک به نزدی که

له ۱۳۸۴، له باب ق آک زبده: الاخر، له زبده: واجبات [واجبیان] و بالچیان متوهم

شده گفتند ما را سعی می باید کرد که خود را زودتر بر سر حد ختای برسانیم و در راه و آک کهای سخت

بود اکثر اوقات باران و ژال می بارید،

باران و زاله بود از دُر با و گوهرها بسرعت گذشتند و آخر ماه بشهر طرغان رسیدند،
 و درین شهر بیشتر بت پرست بودند و بتخانه بزرگ داشتند، و در پیشانی صفه
 صورتی بزرگ بود و می گفتند صورت شاگونی است، و دوم ماه رجب از اینجا
 کوچ کرده پنجم ماه بقرا خواجه رسیدند، و دهم ماه خطایان آمده اسامی الیچیان
 و عدد مردم ایشان نوشتند، و نوزدهم بقصبه اتا صوفی فرود آمدند و آنجا یکی
 از خاندان مصطفوی و فرزندان مرتضوی خانداده تاج الدین از سادات تریز
 داماد امیر فخر الدین حاکم سلمانان قائل بود لنگری ساخته و لنگر اقامت
 انداخته،

و بیت و یکم رجب بشهر قائل رسیدند و درین شهر امیر فخر الدین
 مسجد عالی و سعید متعالی ساخته و در غایت تکلف پرداخته بود، و کافران
 نزدیک مسجد بتخانه داشتند که بر اطراف آن بتان خرد و بزرگ بصُور بدیع
 نگاشته بودند، و بر در بتخانه صورت دو دیو بر یکدیگر حمله کرده نمودند، و منکلی
 تیمور باری جوانی صاحب جمال حاکم قائل بود،

له زبده: جمادی الآخر، ۵۷۷ ک آ آک: طرغان، فی (ص)، ۱۰۱ مثل متن، زبده طوفان ۵۷۷ زبده ۴:

در غایت تکلف و بتان بسیار در اینجا بعضی نو ساخته و بعضی کهنه، ۵۷۷ فقط ق: پیش آن، باز بده: پیشانی،

۵۷۷ آک: شاگونی، بت، ساگونی - آک: با: شاگونی، زبده: ساگونی، ۵۷۷ ک: مرد، برای قرا خواجه رک به

مار کوپو دیول، ۱۹۳۱، بقول نزدی ۱۰۰، میان قرا خواجه و سمرقند ۵۷۷ راه کاروان است، ۵۷۷ زبده: صوفی آ

۵۷۷ ک: خانداده، تصحیح از روی زبده. ۵۷۷ ک: زبده ۵۷۷ زبده. ۵۷۷ فقط ک: امام برای قائل و دیگر مواضع این سفرنامه رک به خراطه

در آخر کتاب مار کوپو دیول، ۵۷۷ زبده ۳۸۵ ب: مسجدی بزرگ ساخته بود، ۵۷۷ فقط ق: ساخته داشتند، زبده: ساخته

بودند، ۵۷۷ زبده ۴: و پیش بتی بزرگ مقدار بچده ساله صوفی از مس ساخته و در غایت صنعت دخی و دیوارها صورت کرسانا

کرده و سنگ میزهای خوب ۵۷۷ آک: باب: نموده، ۵۷۷ زبده: باشد، ۵۷۷ ق: بایری، آک: صیب امیر بایری ک: بایری، ۵۷۷ زبده: بایری، ۵۷۷ ک: جبل

و از آنجا بیست و پنج راه چول و بادیه قطع کرده بهر دور و ز آب می یافتند،
و دوازدهم ماه شعبان در اثناء بیابان بشیر و گا و قطاس دو چار شدند
و آنجا گا و چنان بزرگ می شود که گویند نوبتی سواری را از پشت زین
بسر شاخ ربود و مدتی بر سر شاخ او بود

باشد سخنی غریب اگر راست بود

و چهاردهم شعبان بمنزلی رسیدند که از آنجا تا سبکو که اول شهر
خطاست ده روزه راه چول بود، جمعی خطایان خبر ایلمچیان یافته بموجب
فرمان استقبال نمودند و بیکر و ز در مرغزاری صفت عالی ساخته و سایه بانها
افراخته و شیرها و صندلیها نهاده و خوردنیهای قاز و مرغ و گوشت پخته
و میوه های خشک و تر بر طبقهای چینی ترتیب داده بودند و وزیر هر شیر
نخی بسته و و سبزیها و خوانها آراستند، و در آن بیابان

له زبده: در فاش عشرين رجب از آنجا کوچ کردند و بعد از آن اه اکثر چول بود و هر یک روز و در روز یاب
میریدند، این سه چهار سطور از در اثناء تا چهاردهم شعبان بظاهر از زبده افتاده، له باقی: بشیر (بجای بشیر)
اکت ببت مثل متن، له فقط ببت: و قطاس (بجای گا و قطاس)، له از روی زبده، له زبده: له Sweet

له زبده: ختایان و قراول ایشان بوده، له یعنی مفاز: گویی را عبور کردند، له زبده

حکم بادشاد [بادشاد] له فقط باوق (ص ۳۱۱) بیکر و ز راه الخ، باقی نسخ (ببت اکت) مثل متن،

زبده: مرغزاری تیره بودیم در آن روز [در آن] مرغزار، له: سایه بانها با فروخته زبده: سبای کپاس، له زبده (۳۸۶) (۱)،

از قاز (بجای قاز)، له آبا ببت ق: و وزیر (بجای وزیر)، له آق:،

زبده (۳۸۶) (۱): و بر سر شیر (بجای وزیر) شیر، له زبده و سبزیها و دانهها نهاده، له

ق: آراسته (بجای آراستند)،

له کت: در (بجای در آن)،

طویی مرتب ساختند که در شهر بامیستر نشود، و چون از طعام فارغ شدند
انواع مسکرات در کار آوردند، و همه کس را گو سفند و آرد و جو و مایهستان
دادند، و اینها را با احترام تمام پیش ایلمچیان فرستادند، و نسخه گرفتند که ایلمچیان
هر کس چند نفر نوکر دارد، و داجیان حجت گرفتند که زیادت نکومیند که
هر کس که دروغ گوی شد او را وقتی نمی ماند، و باز رگنان در ملک نوکران
منتظم شده خدمت می کردند، و نسخه باین تفصیل بود:

امیر شادی خواجه و کوچی دوست نفر، سلطان احمد و غیاث الدین
صد و پنجاه نفر، ارغداق شصت نفر، اردوان پنجاه نفر، تاج الدین پنجاه نفر،
و ایلمچیان میرزا الخ بیگ رفته بودند و قاصدان میرزا ابراهیم سلطان هنوز نرسیده،
و شانزدهم شعبان ایلمچیان را خبر کردند که امروز دانگ داجی که حاکم
آن سرحدست طوی پادشاهانه می دهد ایلمچیان بهورست او آمدند،

۱۰ (۲۳۵ ب)

له زبده + : از عرق دسر مه، له زبده، و مجموع راست ساختند و بیرون طوی هر کس را، له زبده، ایلمچیان
سفر و عرق دسر مه، له زبده، و این ساختگی مجموع از سبجو آورده (بجای و اینها الخ)، له زبده، کردند،
له باک ق: دارند له زبده: می گرفتند که می باید که نوکر زیادتی تولید که یاساق خنای زیست را نیست
و هر کس، له زبده: و بسیار باز کالی پیش ایلمچیان نوکر می شدند، له ک: ارغداق، اک: از عداق
زبده مثل متن، له زبده: خواجه تاج الدین نوکر شاه بدخشان، له ک: نوکران، له زبده: بیشتر رفته
بجای رفته، له زبده: نوکران، له با: دایمچی، ق: دایمچی، زبده (۳۶ ب): دانگ داجی له در
زبده می گوید که دی حاکم آن سرحد بود که از طرف قائل است و از سبجو تا شهر د[او] [نیم بود]، له با: پادشاهی
له زبده: و او با شکری پنج شش هزار سوار با استقبال آمده بود، و مجموع ایلمچیان سوار شدند و نزدیک
دانگ داجی آمدند، طریقه فرود آمدن ایشان در صحرا چنان بود که در میان مربع فرود آمده بودند چنانکه پیکر
سطاره مربع کند و خیمه اطاب در طاب کشیده،

و خطایان بصورت مربع فرود آیند، لکناب در لکناب، چنانچه هیچ آنسیده
 بمیان در نتواند آمد مگر از چهار دروازه که بر چهار طرف آن مربع
 گذاشته اند، و میان آن فضای بزرگ، و در میان فضای او کانی بلند
 ساخته مقدار یکجریب و خیمه بزرگ دوتیره خطائی* در پیش زده مثل شاه نشینی
 دامنهای برداشته و تالاری از چوب و سایه بانها چنانچه یکجریب تمام سایه
 بود و در زیر دوتیره بزرگ* صندلی و اجی نهاده، از چپ و راست
 صندلیهای دیگر، و ایلمچیان بر جانب چپ و امراء خطا بر طرف راست
 نشستند، و پیش ایشان تعظیم طرف چپ زیاده از طرف
 راست است ع

که شاه عادل دل در بدن بود سوی چپ

و پیش هر یک از ایلمچیان و امراء دوشیره نهادند در یکی گوشت پخته
 و قاز و مرغ و میوه ها خشک خطائی، و در یکی کلیچه و نانهای خوب و خشی
 از کاک [غذا] و ابریشم بغایت خوشنما، و در پیش باقی مردم هر یک شیره بود،
 لکه فقطک، لکه زبده، صفت، سه ب. مقدار یکجریب و خیمه بزرگ دوتیره خطائی، با: مقدار یکجریب تمام
 سایه بود و خیمه بزرگی دوتیره ختای، ق (ص ۳۱۲). مقداری یک جریب تمام سایه بود و خیمه مربع بزرگ
 دوتیره خطائی، زبده. مقدار یکجریب و خیمه بزرگ دوتیره ختای، سه زبده. پیش او سه با: دامنهای بالاداشته
 دوتیره، ب مثل متن، ق. دامنهای بالاداشته ..... و سایه بانها بر گرد آن و در زیر دوتیره بزرگ، زبده
 دامنهای برداشته و تالاری از چوب ساخته و از کرابس سائبانها زده خشان که از یک جریب زمین تمام سایه
 کرده بود و در زیر [زیر] دوتیره، سه زبده، ۳۸۴ (۱). مثل بندای رکذا

لکه گذاخت در ک، در نسخ باقی: خوش آئیده، سه ب باقی: صورت فقره در زبده: و در پیش
 سایر مردم یک شیره هر یک را،

و در برابر کور که پادشاهی که بر مقامی بلند بود و خمرهای چینی و صراحیهای
خرد و بزرگ و چینی و نقسره، و در چپ و راست کور که مطربان ایستاده
یا توغن، و کمانچه، و پیپه، و نی و نوع که در سر و پهلو نفس کنند، و تنبک
و موسیقار، و طبل و در روی بر سر پایه نهاده، و صنج، و چهارپاره،
و دهل همه را با اصول و نوادرا آوردند، و پسران صاحب جمال سُرخ
و سفید مالیده و بسان دختران مرداریدها در گوش کشیده بازیگری ها
کردند که

مشال آن در زمانه نتوان دید

و ازین فضای کشاده تا چهار دروازه مردان جیبپوش نیزه در دست
از دو طرف راه ایستاده پای از پای بر نمیدارند، و بسا ول حاجت نیست

- له زبده بغایت بلند، له زبده + وزر، له ق: بر بجائی در، له ک: یا توغن،
بت ق: یا توغن، آ با زبده مثل متن، رگ بیزدی ۱: ۶۲۳ س ۶۲۶، س ۹۸، س ۹۸، س ۹۸، س ۹۸، س ۹۸،
زبده: سه ختایی، دریزدی ۱: ۶۲۳ س ۵ پی پاند کوراست، له زبده، بعضی نفس در سر نه میکنند می کنند بعضی
بهلوی نه، له آ، تنک، آ: شک، زبده: طنک ختایی، له زبده: با اصول [با اصول] میزنند
له زبده دهل در بهلوی ایشان و بازی کران ایستاده، له فقط ک - سفید ک
زبده: سفیدی، له زبده: که هر کس بیند کوید دختر اندکها بر سر مردارید در گوش
له فقط ک: بازیها، له زبده: از پیش آن صفه
تا چهار دروازه که آن خیمه زده اند، له زبده: یکپای برپای دیگر نمینند،
له زبده: جهت آنکه یاق و سیاست ایشان از آن زیاده است که وصف توان کرد
بعد از آنکه مردم را بنشانیدند کاسه داشتند و قوس دادند و فرادو خوردند

و مردم را در محل مناسب نشاندند و کاسه داشتند قوش و قراوداوند
 و خوردند، امیر و سون حاکم دیوان کاسه داشت و صندوق نخل بندی
 با او میبردند، هر کرا کاسه دادند شاخچه نخل بندی بر دستار او زده
 مجلس را گلستانی ساخت، و باز گران از کاغذ مقوی صورتی جا نوران
 ساخته بر روی بسته بودند و هیچ وجه روی و گوش ایشان نمی نمود و بر
 اصول خطایان رقص می کردند، و پسران همچون آفتاب صراحیهای
 شراب ناب در دست ایستاده، بعضی طبقاتی نقل برکت از فندق
 و عناب و چهار مغز و شاه بلوط مقشرو لیمو و سیر و پیاز در سرکه
 پرورده و ترهائی دیگر و خربزه بریده و هندوانه بریده در طبقاتی خانه
 جدا جدا برکت نهاده، چون امیر کسی را کاسه داشت آن پسر
 طبق پیش آورد تا هر نقل که میل کند تنقل سازد، دیگر لکلی بزرگ بغایت
 شبیه ساخته اند چنانچه پیری در درون او می رود

له باقی در ص ۱۳۱۳: نوش رن بفرموا لفظ ترکی آخر همین کتب ۲ زبده (۳۸۶ ب) و برخاست و کاسه داشت

له آ: کاسه، بت .. کاسه داد، باقی: کاسه میداد، ۲ زبده: بعد از آن بازی گران را فرمودند تا بازیهها

کردند با نوعی که شرح آن تقریر نیاید از آن جمله از کاغذ، ۳ ق: صور، زبده: صورتها

له +: که کوئیا وصله از آن حیوانات و میان آن صور در میروند، ۴ زبده:

و پیالها، ۵ ق زبده ۱ ۵ زبده: قند، ۶ زبده: ترها

کرده که درختائی میباشد که درین بلاد نیست و کس ندیده و نام او نشنوده ۷ فقط ک:

هندیانه، زبده مثل متن، ۸ زبده: اینها مجموع بر طبقی خانه خانه ساخته و هر یک را جدا جدا در جای

کرده ۹ زبده (۳۸۶): امیر را کاسه داشتند ۱۰ زبده: ساخته اند از گرباس و تزق و برها بروی

زده و منتقار و پائی او سرخ کرده بچنانچه مطلق بلکه لک میماند اما بزرگتر است،

و آن ملک بر اصول پای می‌گرفت و هر طرف سری جنبانید بنوعی که مردم
حیران می‌شدند، آنروز تا شب مجلس عیش و نشاط در غایت خستری
و انبساط بود،

و هفدهم ماه شعبان بچول در آمده بعد از چپند روز بقراول رسیدند
و این قراول قلعه ایست محکم، اطراف آن کوه، و راه آن چپنان که از
در قلعه در می‌باید آمد و بدری دیگر بیرون رفت، ایلیچیان بقلعه در آمده
همه را شمر دند و نام نوشتند و از قلعه بیرون گذاشتند،

و از قراول بشهر سکو آمدند، و داجیان ایلیچیان را در یام خانه بزرگ
(ورق ۳۳۶) که بر در شهر بود فرود آوردند، و رخت ایشان مجموع ستانده (۳۳۶)
و بدتر برده سپردند و مایحتاج از ماگول و مشروب و مغروش و مرکوب در
یام خانها مرتب می‌داشتند، هر شب کتی و دستی جامه خواب ابریشمین
با یک خدمتکار نرمان برادر برای هر کس مقرر و مرتب بود، و این سکو

لقی: کوی زبده: و همه جایی خود را می‌پوش. چنانکه همین صورت بملک میناید و بر اصول

غنائی که ختایان می‌زنند پای می‌کوبد — قی: کوبد (بجای می‌گرفت)،

۵ زبده: و آن استعدادده روزه راه جول با استقبال ایلیچیان آورده بودند

۶ آ: هفدهم، ۷ زبده: و خندقی عمیق گرد آن کشیده، — بقول یول (علیه السلام)،

مراد از قراول دروازه دیوار چین است که بصورت قلعه ایست و او را کیا یو کو ان (یعنی

قلعه دروازه ششم) می‌نامند و همچون سانک در ماه ششم ذکر می‌آورد و در عهد شاهان منگ سلطنت

چین این جانشینی می‌شد، ۵ آ: گذاشت

۸ ک: و ایلیچیان، ۹ فقط ک: کنکی، قی (ص ۲۳۱۲): قی

۱۰ باب ق: دست،

شهری معظم و قلعه محکم است، مربعی درست*، بازارها کشاده با عرض بازار
 پنجاه گز شرع، همه آب زده و جاروب کشیده، در خانه ها خاک اُلی، و در
 وکان قصاب* گوشت گوسفند و گوشت خوک پهلوی هم آویخته، و در
 بازارهای ایشان چهارسوی بسیار، و بر سر هر چهارسوی طاقی* از چوب
 مجوزه (کذا) بسته در غایت تکلفت و کنگرهای بروی نهاده هم از چوب
 و مقرنس خطائی بسته، و بر باروی شهر در هر بیت قدم برجی سرپوشیده
 ساخته، و چهار دروازه بر چهار دیوار شهر برابر هم کشاده از غایت راستی
 نزدیک می نمود، و از میان شهر تا دروازه راه بسیار بود و بر پشت هر
 دروازه کوشکی دو طبقه خرپشته برسم خطائی* چنانکه در مازندران اما در
 مازندران بسفال بزرگ پوشند و خطایان بچینی پوشیده اند، و درین شهر
 چند بتخانه بود هر یک قریب ده جریب بغایت پاک و زمین آن

له زبده (۳۸۸ ب) : بغایت پاکیزه ۵۲ ک : مستحکم ۵۳ زبده : و وضع شهر مربع درست

نهاده چنانچه فقط بطاره در سکار [بر کار] سازند ۵۴ زبده + : چنانکه مثل اگر روغن بریزد جمع توان آورد

۵۵ زبده + ، بسیار ۵۶ باقی - : دکانهای قصابی، ۵۷ زبده + :

و انواع محترفه دکانها نهاده ۵۸ فقط ک - ۵۹ بآب : مجوره ، ق :

مجوزه، زبده : مجوره ، ۶۰ باقی - : آب مثل من، ۶۱ ق زبده : در ۶۲ زبده :

در برابر هم ساخته و از غایت راستی ازین در آورد دروازه ۶۳ آن یک می نمود چنانکه کسی تصور میکرد

که نزدیکست و حالی بد آنجا خواهد رسید اما بسیار راه بود ۶۴ زبده (۳۸۹) دو طبقه

ساخته بر طریق ختائی که ایشان پوشش عمارت مجموع خرپشته می سازند - در باقی کلمه خرپشته

را ندارد ۶۵ زبده : بکاشی چینی، ۶۶ فقط با : بدو

زبده مثل من، ۶۷ زبده : و مجموع زمین آن (بجای بغایت الخ)،

از خشت پخته تراشیده فرش انداخته، و خشت پخته آن بسان سنگ جوهر دارد،
و بر در بتخانها پسران خوش شکل ایستاده و سلامی عیش و عشرت در داده*
مردم غریب را رهبری می کنند و از راه بری می گردند،

و این اول شهر خطاست و ازین جاتا خان بالی که تختگاه پادشاه است
نود و نه یام بود، معمور، هریامی برابر شهری و قصبه، و مابین یا مهاچند
قرغور و گئی دی (فوم)، قرغور عبارت است از خانه شست گز بلندی،
و دایم ده کس درین خانه باشند و آنرا چنان ساختند اندک قرغومی دیگر
می نمایند، چون قصه پیش آید مثل لشکر بیگانه فی الحال آتش کنند تا آن قرغومی
دیگر دیده آتش کنند، همچنین آتش میکنند تا در یک شب از روز سه ماهه راه
واقف شوند که حالی واقع است و مکتوب مشروح متعاقب رسد و در گئی دی فوم*
۱۰

له زبده : ایشان،
له زبده : جوهری دار و محکم است و بتخانه های جنان

می دارند که قطعا از قاذورات [قاذورات] دران نتوان یافت،

له زبده : ، — در آباق : داده (بجای در داده) له باقی (ص ۴۱۵) : ،

آ : می کنند (بجای می کردند)، له بب : بالغی، له آ : دکی دی،

بب : دکی وکی فو، آ : دکی و، ق : وکی دی فو، له زبده : کی دی قو،

له زبده : بیت، له باقی : دو از زبده مثل متن، له زبده :

ساکن اندک بشک، له آق : چون قصه باشد، زبده (ص ۳۸۹) : ب،

اگر ناگاه قضیه بیداشد، له زبده : ازان جا که سرحدست،

له ق با : بنید و، له زبده : در عقب آتش آن حال که واقع شده است

مکتوب کردند، له بب : کی دی فو، باقی : کی دی فو، کی دی فو

(همین طور در بعد، زبده : کیدی قرا،

بدست یکدیگر داده می رسانند، و کی دمی نو عبارت از خانه داری چند است
 که در محلی ساکن گردانیده اند، و یا شاق و مهم ایشان آن است که چون مکتوب
 یا خبری رسد شخصی آماده ایستاده در حال ایستادن دمی نوئی دیگر رسانند
 همچنین تا آن زمان که بیای تحت رسد، و از کی دمی نو تا کی دمی نوئی دیگر ده مره
 است، و هر شانزده مره یک فرنگ شرع است، جماعتی که در قرغو
 باشند هر ده روز بنوبت ده کس آیند و آن ده که آنجا باشند روند،
 اما جمعی که در کی دمی نو باشند همانجا ساکن اند و خانه ها ساخته عمارت و زراعت
 دارند

۱. و از سچو تا قنچو که شهری دیگر است بزرگ تر از سچو نه یام بود، و در اینجا
 که بزرگتر و اجیان سرحد بود درین شهر حاکم است، و در هر یامی چهار صد و پنجاه
 اسب و دراز گوش یرغنه برای ایلچیان می آوروند و پنجاه شست عرابه
 و پسران که موکل اسپان بودند ایشانرا با فوگویند و نوگلان دراز گوش را
 لوفو، و آنها که عرابه می کشند جینو (کذا) و عرابه کشان بسیار باشند که رستمهای عرابه گز

۱۰. ک: گئی دمی فور زبده: کیدی قو، ۱۱. آ: یا شاق، ۱۲. رگ: بفعه سابق حاشیه ۱۳،

۱۴. ق: رسانند، ۱۵. ق: ۱۶. رگ: بفعه سابق حاشیه ۱۷، ۱۸. ک: آب ببت.

مره، ق: مره، زبده: مره، ۱۹. مره، ق: مره، ۲۰. مره، ق: مره، ۲۱. مره، ق: مره،

۲۲. رگ: بفعه سابق حاشیه ۱۲، ۲۳. Hanchou ۲۴. زبده: ۲۵. دانک و اجی،

۲۶. آ: ببا: یرغنه: باقی رص ۱۳۱۶: یرقه، ۲۷. ببت (بهر موضع)

۲۸. عرابه: ۲۹. جینو: ۳۰. ببت: ۳۱. جینو: ۳۲. صلیبو،

ق: جینو، زبده: جینو، ر قاتر میر این کلمه را در ترجمه اش tchifou

بر دوش می برند ۱ و در راه هر چند بار ندگی و کوه باشد آن پسران
 عرابها از یام پیام می رسانند، هر عرابه دوازده کس می برند، پسران خوش شکل
 مردانهای دروغی خطائی در گوش و مویسای بر سر گره زده، و اسپان
 با زین و لحام و قمی می آوردند، و با نویان تایام دیگر بر سر جلا و بسان پیکان
 بتحصی می دهند، و در دهر یا می گویند و قاز و مرغ و برنج و آرد
 و عسل و در آن سون و عرق و سیر و پیاز و در سر که پرورده و ترهای می دهند،
 و در هر شهر ایلیچیان را طوی دهند، و دیوان خان را دوسون می گویند و در
 هر دوسون که طوی باشد اول پیش کور که رو بطرف تختگاه پادشاه تختی
 نهند و پرده آویخته و شخصی پهلوی تخت ستاده و نمدی بزرگ پاک در پای
 انداخته، و امراء و ایلیچیان بر بالای آن نند و باقی مردم در پشت ایشان

له ق: دروغ، زبده مثل متن، ۱۰ باب ق مثل متن، آ: بتحصی، صورت جمله در

زبده: و این نایان تایام جلا و میدوند و چنانکه درین بلاد بیکان بتحصی بدوند، حبیب السیر خاتمه

بذیل خان بالیق: بتحصی یکدیگر پیش اسپ دوند ۱۰ در آ باب ق: در راند آرد،

۱۰ فقط ک: ۱۰ زبده +: بقدر مرتبه که تعیین شده، ۱۰ آ: در استوان،

ب: در اسون، ق: در اسون، آ: در اسون، زبده ۳۹ ب: در اسون، —،

بقول یول در اسون شبیت که چینیان از برنج سازند، ۱۰ زبده

و بقول ۱۰ که در سر که پرورده اند بیرون آن مایحتاج که در یام خانهای مقرر کرده اند،

له ق: دیوان، خانه، ۱۰ باب زبده: دسون، باقی مثل متن،

له ب: دیوان، دسون، ۱۰ ق: (در جای رو)، ۱۰ زبده، خان بالیق که تختگاه پادشاه ایشانست،

۱۰ زبده: پرده ازان پهلوی تخت آویخته، ۱۰ ب: زیر، ۱۰ زبده: امرای بزرگ دایلیان

پهلوی آن نند بداشتند، ۱۰ ق: ۱۰

صفت صفت بسان مسلمانان در صفهای نماز ستاده، و آنکس که بر پهلوی تخت
باشد بزبان خطائی ندائی کند سه بار، بعد از آن داجیان سه بار سر بر زمین
نهند و ایلچیان و مردم را نیز تکلیف کنند که سه بار سر نهاده هر کس بسیرشیرهای
خود رود، و درین روز که دانبجی در قحط مسلمانان را طوی می داد و دوازدهم رمضان
بود از ایلچیان درخواست کرد طوی پادشاه است و شمارا
عزیز داشته چیز خورید، ایلچیان درخواست کردند که در دین مار و انیست،
دانبجی ایشان را معذور داشته هر چه ترتیب کرده بود بو ثاقهای ایشان
فرستاد،

و درین شهر قحط بتخانه بود پانصد گز در پانصد گز و در میان آن
بتی خسته، پنجاه قدم طول آن بت، و نه قدم طول کف پای او و دور
کله سر او بیست و یک گز، و بتان دیگر پس پشت او و بالای سر او
هر یک گزی و کمتر و بیشتر، و صورت نخیان هر یک بمقدار آدمی هم چنان
متحرک که گوئی زنده اند، و بر دیوارها صورتگرهای خوب کرده این بت بزرگ خسته

له زبده: دانک داجی، ۱۰۰ گز: چیز خورید، بآب قی (ص ۳۱، ۳۲: چیز خورید، ۱ -

زبده (۱۳۹۱): چیز بخورید، ۳۳ زبده: شادی خواجه و اصحابی که کلان تران ایلچیان بودند

ایشان نیز درخواست کردند که مارا این تکلیف میکند، ۳۴ زبده: ۱

دانک داجی، ۳۵ زبده: پس بزرگ چنانکه عمارت اصل بتخانه و آنجا داخل او بود، ۱۰۰ قی -

۳۶ زبده: این عمارت بتخانه بود در وی، ۳۷ آ: خفته -

قی: خفته، رک به مار گویند و یول: ۱۹۹، ۳۸ آ: دو کله او، زبده مثل متن، ۳۹ زبده: گز شرع،

۴۰ زبده: بیت گز (بجای گزی)، ۴۱ زبده: باقی دیوارها، ۴۲ قی: صورت های

۴۳ آ قی زبده: خفته، ۴۴ آ: خفته،

یکدست بزرگ نهاده و یکی بر روی ران، و او را مطلقاً کرده اند، و نام آن
شکمانی فوجی گویند، و فوج فوج می آیند و پیش آن بتک سر بر زمین می نهند
و در گرد آن عمارت همچون خانهای کاروانسرا بت خانها بود و انواع پردهای
زربفت و کریمهای مطلقاً و صندلیها و شمعدانها و صراحیهای چینی آراسته بودند
و درین شهر [مجموعه] بتخانه، معظم بود،

و خانه دیگر ساخته بودند که مسلمانان آن را چرخ فلک می خوانند
مثل کوشکی مشتمن، و از زیر تا بالا پانزده طبقه، و در هر طبقه منظرهای متفرس
خطائی و غرقها و ایوانها و برگرد منظرها و افزینها و انواع صورت ساخته مثل
تختی زده و پادشاهی نشسته، و از چپ و راست خادمان و غلامان دختران
ایستاده، و مجموع آن پانزده طبقه منظرهای خرد و بزرگ ساخته بودند.
و صورتهای بدیع پرداخته، و در زیر آن کوشک صورت دیوان که آن را
بروش گرفته اند، و دور آن کوشک بهیئت گز بود و بلند می دروازه ده گز*،

له زبده (۳۹۱ ب)؛ و انواع رنگها و لباسها پوشانیده،
له فقط ببت؛

شکمان، زبده؛ سکانه فوج
له فقط با همچون خانهای کاروانسرای خانها بود،

له کت؛ از روی نسخ دیگر نوشته شد،
له باقی؛ ببت مثل متن،

له زبده؛ چنین معظم،
له زبده؛ خوانند،
له زبده؛ و هر یک بخدمتی مشغول،

له زبده؛ که در منظرها ساخته اند از خرد و بزرگ مقدار یک و جب و خرد تر و بزرگتر تا مقدار

یک گز در یکدگیر،
له ق (ص ۳۱۸)، بلندی دوازده گز. جیب السیر؛

ارتفاع دوازده گز، زبده (۳۹۲)، بلندی آن دوازده گز، یول (ج ۱ ص ۷۷)

حاشیه ای گوید که عبارت مطلع با بعد این کوشک حرف و ناقابل فهم است،

همه از چوب تراشیده، اما چنان مطلقاً کرده که گویی تمام طلاست، و سردابه
 در زیر آن و میلی از آهن از زیر تابالا در آن تعبیه کرده و یک سر میل بر روی
 کرسی آهن نهاده و سر دیگر بر سقف خانه که آن کوشک است
 محکم کرده چنانکه در سردابه باندک حرکتی (ورق ۳۳) آن کوشک معظم
 در حرکت می آید، مجموع بخاران و حدادان و نقاشان عالم باید که از آنجا
 تعلیم صنعت گیرند.

و هر چند بخان بالی نزدیکتری شدند در شهر با و یا ماطوهای ایلیچیان
 زیادت می دادند، و درین شهر قحور ختا و چهارپایان ایلیچیان را سپردند
 و بوقت باز آمدن همه را باز دادند، و آنچه برای پادشاه آورده بودند از
 ایلیچیان ستانند گرشیر که میرزا بایسنغر فرستاده بود و پهلوان صلاح الدین
 شیربان خود بدرگاه پادشاه رسانید.

الفصله هر روز بیامی و هر هفته بشهری می رسیدند تا چهارم شوال باب
 قراموران که برابر جیون بود رسیدند، و بر آن آب پل بزرگ و بستی و سه کشتی
 بسته بودند هرگز بخیر بسطبری را نمی آردی ده گز از هر طرف بر خشکی گذشته و بر دو طرف
 آب دو میل آهن هر یک بسطبری میان مردی در زمین محکم کرده و زنجیرها بر آن

له زبده: و این مجموع، ۵ فقط ک: بران، ۳ ق: در ۱۰ سر ۵ ک: کوشک،
 ۵ زبده: جرخ، ۵ فقط در ک: آد نسخ دیگر زبده: و در دکران و آهنگران، ۵ زبده: که تقریباً
 آن کنند و از آنجا، ۵ باقی: طوسی، در زبده گفته است که: طوئها که ایلیچیان و نوکران را می دادند
 چند آنک بخان بالی نزدیکتری شدند تکلیف زیاد میشد، ۵ باقی: در
 و خود غنای آن میکردند - ق: شیری (بجای شیر)
 له زبده: چهاردهم،

له the Hoang ho (یول)، ۵ ق: جیونست، ۵ ق: -

استوار ساخته و کشتیها را بقلای بهای بزرگ و زنجیرها استحكام داده و در بالای کشتیها تختها انداخته و همه محکم و هموار ساخته، ایلمچیان بی زحمت عبور نمودند و در آن طرف آب قرار موران شهر معظم بود، ایلمچیان را طوی دادند بیشتر از طویهای پیشتر، و درین شهر بتخانه عظیم بود چنانکه از سر مد خطای تا آنجا مثل آن عمارت ندیده بودند، و سه خرابات، و دختران صاحب جمال، اگرچه دختران خطائی بیشتر صاحب حسن اند اما آن شهر احسن آباد خوانند، از آنجا بر چپ شهر دیگر گذشته و دوازدهم ذی قعدة بآبی رسیدند و برابر جیون، و از آنجا بکشتی سلامت گذشتند،

و از چپ آب دیگر بکشتی و پل عبور نموده بیست و هفتم بشهر صدین فور رسیدند، شهر معظم و غلبه بسیار، و بتخانه بعظمت، و بتی جیم از برج ریخته ۱۰ و مطلقا کرده پنجاه گز و بلندی، متناسب اعضائی بر اعضای او صورت داشتند،

۱۱ فقط درکت، در باقی نسخ: ازان، ۱۲ زبده (۳۹ ب)، خرابات بزرگ بود و درین (بود درین آ

شهر، دختران صاحب جمال در وی میگفتند که ازین دختران بعضی هنوز مهربانتر دارند، و اصناف

میشد و دران بسیار در فائیت صداقت و خرافت ۱۳، ۱۴ زبده: مردم، ۱۵ بقیاس یول این شهر غالباً

Laanchew بوده باشد که دارالخلافه صوبه کانسو است و اغلب که همین را خواجہ حسن آباد خوانده

و ایلمچیان رودخانه هوانگ همرا مقابل لایچو عبور نموده، ۱۶ این باب غیر از هوانگ هو نیست که ایلمچیان

آن را بار دیگر عبور کردند بجایی که حد فاصل است میان صوبه شنسی و شانسی (یول ۱۷ ۱۸)

۱۹ آ: بیست و هشتم، زبده (۳۹ ب)، ۲۰ سابع عشرین ذی القعدة، ۲۱ زبده: جمعدین قو - بقیاس یول

این شهر *Chingtingfu* بوده باشد، ۲۲ زبده: عمارات خوب، از جمله بتخانه، ۲۳ زبده: کوئیاتام

از طلاست مقدار پنجاه گز بلندی آن بت باشد و اعضائی آنرا جمله مناسب هم ساخته اند، فقط ق (ص

۲۴) بجای مناسب، ۲۵ زبده: بر جلد (بجای بر)، ۲۶ زبده: دست کشیده،

بر کف هر دست صورت چشمی، و آن بت را هزار دست خوانند، و در خطای
 شهرتی دارد، و کرسی از سنگ خوب تراشیده که این بت و عمارت بران
 کرسی است، و دیگر رواقها و منظرها و غرفها بر گرد او چند آشام، و آشام
 اول از کله پای او گذشته، و آشام دوم بزائوی او رسیده، و دیگری از
 زائوی او گذشته، و دیگری بمیان رسیده، و دیگری بسینه، همچنین تا سر
 و سر آن عمارت متکلف بمقرنس در آورده و چنان پوشیده که مردم در آن
 حیران اند، و پشت آشام است و در همه آشامها از درون و برون توان گردید
 و این بت را ایستاده ساخته اند و دو قدم او که هر یک قرب ده گز باشد
 بر بالای دو تیغه ریخته ایستاده، و آن خود نمی نماید و گوی معلق ایستاده، صد
 هزار ضرر و آزار برنج تخمینا در آن عمل خرج شده باشد، و دیگر بتکان خر و ساخته اند
 از گچ و رنگ آمیزی کرده و کوهها و کمرها از گچ نموده، و در آن کوهها و کمرها
 و غارها و مخارها صورتگری کرده چنانکه خشکیان و رهبانان و جوگیان در چله
 نشسته اند و ریاضت می کشند، و قهار و تکه و برب و پلنگ و از درها

له زبده: مجموع، له زبده: دکانی بزرگ محکم، له زبده: عمارات اطراف اده

له از روی باقی (۳۱۹) دزبده، له زبده: تالبار و عمارات متکلف استادانه و بعد از آن

سران عمارات، - آ: مکلف رجبای متکلف، با: بتکلف، له زبده (۳۹۳) ب:

می شد رجبای اند، له زبده: تنقه (تیغه) = یقه، له زبده: -

ک: کوهی رجبای گوئی، آ: کوهی، له زبده: قلش می باید که صد هزار، له زبده:

دیگر بر کردن بت بزرگ تنها خوردن، له زبده: و مظلأ کرده، له زبده:

چنانچه مقرنس درین دیار و دیار می سازند، له ک: تخشیان

له زبده: کند، له زبده: لمهای کوهی،

و درختان نموده و بر دیوارها صورتگرها کرده در کمال مهارت، و عمارات
اطراف در نهایت لطافت، و درین شهر نیز چرخ گردانی مثل قمچو اما ازان
بزرگتر و بتکلفتر،

و همچنین هر روز چهار فرسنگ و پنج فرسنگ می رفتند تا هشتم ذی الحجه
هنوز تاریک بود که بدروازه خان باقی رسیدند | شهری بغایت بزرگ (۳۳۷ ب)
چنانچه هر دیواری یک یک فرسنگ بود و بر دیوارها، و در شهر بسبب آنکه هنوز عمارت
می کردند صد هزار خوازه بسته بود، و هنگام صبح دروازه نمکشوده بودند ایلمچیان را
از برجی که عمارت میکردند لشکر در آوردند و بر در کمریاس پادشاه فرود آوردند و بر در
کمریاس مقدار مقتصد قدم فرش سنگ تراشیده انداخته بود، پیاده از روی
فرش گذشته بدرار و رسیدند، بر هر طرف در پنج پیل ایستاده و خرطومها
براه داشته، ایلمچیان از میان خرطومها گذشتند و درون رفتند، قریب
صد هزار آدمی آن زمان را که هنوز روشن نشده بود بر در برای پادشاه بودند

له زبده: مجموع در کج کاری نموده، و باقی دیوارها،

له زبده: خانه

صورت کروی، له زبده: برین قیاس (بجای در نهایت الخ)

له فقطب: خان، یعنی، زبده ۳۹۴)

له زبده: شبگیر کردند هنوز،

له ق: —

خان تالی، له آ: چنانکه، زبده ۳۹۴) چنانکه،

له زبده: خوب محوره که هر یک بنجاه گز بوده

زبده بعدش + : که چهار فرسنگ دوران باشد

باشد خوازه [بسته] بودند [له زبده: آمدند، له زبده: اردو، له باقی: زبده مثل متن —

له زبده: چون بکنار فرش رسیدند ایلمچیان را فرمودند که پیا ده اردوی آن بگذشتند و بعداً اردو، ق: —

له زبده: بران طرف در ده پیل پنج ازین طرف و

بیاده الخ، —

بج ازان طرف، هلق: و در زبده مثل متن،

چون ایلیچیان در آمدند فضائی دیدند بجایت وسیع و جانفزای و هوائی بسیار لطیف و دلکش، و در پیش آن کوشکی کرسی آن سی گز، و بر بالای کرسی ستونهای پنجاه گزی برپای کرده و غمسات بر بالای آن، و طنبی ساخته شست گز در چهل گز، و در پیش ستونها سه دروازه، میانی بزرگ تر و چپ و راست خرد تر و این میانه عمر پادشاه است و از طرفین خسلق می گزیند، و بر بالای کوشک پشت دروازه چپ و راست کور که دنا قوس نهاده و آویخته و دو کس منتظر ایستاده تا پادشاه کی بتخت بر آید، و قریب سیصد هزار آدمی بر درگاه جمع گشته، و دو هزار مغنی ایستاده و آواز بم وزیر با هم ساز کرده بزبان خطائی و اصول ایشان دعای پادشاه می گویند، و دو هزار دیگر سلاح دار ناچ و دورباش و زو پین و صرب و خشت پولاد و تبر زین و نیزه و شمشیر و گرز در دست داشتند و بعضی باد سیرن خطائی و چتر گرفته، و بر اطراف آن فضا خانها و صفها و ستونهای معظم بر کنار صفها، و دیوار خانها مجموع شبکه و فرش سنگ تراشیده،

۱۰

له زبده: چون از در اول در آمدند مسافتی مقدار سی صد گز در دو گشت و پنجاه گز بود، باقی (ص ۳۲)

چون ایلیچیان آمدند الخ، له زبده: آن مسافت،

بوده باشد، له زبده (ص ۳۹ ب): بعد از آن، له ق زبده: میانین،

له باقی: ده، زبده مثل متن، له ق و زبده —

له اک باقی: قریب، زبده مثل متن، له زبده: دین فضا از زن و مرد،

له زبده: قریب، له ک: برهم، ق زبده مثل متن، له بیاض در زبده،

له زبده کرد بر گرد آن حوالی خانها و در پیش خانها صفهای سر پوشیده و ستونهای معظم بر کنار صفها،

له ق شبکه، زبده: شبکه (کذا) ب: جنانک مجموع استوان هر صنعت در آن حیران بماند،

القصه چون روشن شد آنها که بر بالای کوشک منتظر پادشاه بودند*
 کور که و دهل و دمامه و سنج و نی و ناقوس فروگرفتند و آن سه دروازه را
 گشادند و خلایق درون دویدند، و قاعده در دیدن پادشاه دویدند*
 چون ازین فضا بفضاء دوم رفتند و آن نیز بغایت وسیع و دلکش بود
 و در برابر کوشکی از اول بظلمت تر تختی آوردند مقدار چهارگز، و گرد تخت مثلث
 همچو خرگاہی قشیش گرفتند از اطلس زرد، مجموع زرافشان خطائی کرده*
 و نقوش خطائی سیمرخ و اژدر نموده، و بر بالای تخت کرسی از زر نهاده
 و از چپ و راست خطایان صف کشیده ایستاده^{۱۳}، اولی امرای توابع
 و هزاره و صده بغایت بسیار*، هر یک را در دست راست تخت
 مقدار یک گز شرع طول و در عرض یک چارک*، و بغیر آن درجائی ننهند*
 و در عقب ایشان فرون از حد و شمار جیبا پوشان و نیزه داران و بعضی
 شمشیرهای برهنه در دست، صفها را است ایستاده، مجموع چنان خاموش

سه زبده: بودند و منتظر که پادشاه کی تخت برآید، ۱۴ ک: قاعده در دیدن پادشاه دیدند
 تفصیح از روی بیب اک ق، زبده (۳۹۵) قاعده ایشان چنانست که بدین پادشاه دیده دهند
 (روند)، ۱۵ زبده: قریب سیصد قدم ۱۶ ق: هر کوشکی،

۱۷ زبده: و پیش گشاده، ۱۸ زبده مثل بسک. ۱۹ ک: قیس، آ:
 مسین، اک بابت ق (ص ۳۲۲) و زبده مثل متن، ۲۰ ق: باقی، ب:
 مجموع زرافشان، ۲۱ ب: صورت جمله در زبده: باز ردها و سیمرخ و نقوش خطائی،
 ۲۲ ق: اژدها، ۲۳ زبده: نهاده، ۲۴ فقط آ: صف،
 ۲۵ زبده: ایستادند، ۲۶ زبده: قریب صد هزار، ۲۷ ک: گذاردت، در نسخ دیگر: چهار یک
 صورت جمله در زبده: یک گز در چهار یک شرع ۲۸ زبده: مقدار دو گز هزار و یک زبده: در وقت ایستاده و صفها را است کردند

که گوئی یک متنفس اینجا نیست،

و پادشاه از حرم بیرون آید و نزد بانی از نقره پنج پایه بر تخت نهادند
و بر بالای تخت صندلی از زر، پادشاه بر تخت آید و بر صندلی نشست،
مردی میان بالا محاسنی نه بزرگ و نه کوچک، مقدار دو لیست میصد
موی از میان محاسن چنان در آرز که سه چهار حلقه در کنار پادشاه زد و بود،
و از چپ و راست تخت دو دختر راه روی مویهای خود بر میان سرگشته زده
گردن و عارض (ورق ۳۳۸) کشاده، و مرواریدهای بزرگ
در گوش، و کاغذ و قلم در دست، منتظر که پادشاه چه فرماید، هر چه بر زبان
پادشاه گذرد قلمی کنند و چون در حرم رود نوشته بترض رسانند، اگر
حکمی تلخیص باید کرد خط بیرون فرستند تا اهل دیوان بدان موجب عمل کنند،
فی الجمله چون پادشاه بر تخت قرار گرفت و صفها از برابر روی پادشاه ایستاد
و ایلچیان را باندیان دوشادوش پیش پادشاه بردند،

(۳۳۸)

۱۰

اول یارغوی بندگان پرسیدند، مقصد کس بودند، بعضی دوشاخه بر
گردن و بعضی دست و گردن در تخته، و پنج شش را بر تخته دراز و ر بند کرده

له زبده: مقدار پنج پایه و بران تخت، ۲ فقط درک، در باقی نسخه زبده (۲۹۵ ب): و پادشاه (بجای

مردی)، ۳ باقی رص ۱۳۲۲ و نه کوچک نه کوسه زبده: و نه کوچ (کوچ ۲)، ۴ باقی، دراز تر،

۵ زبده: بر بالای صندلی ۲ کی بود، ۳ باقی زبده: ۴ زبده: کرده (بجای گره زده)،

۵ زبده: خوب، ۶ زبده: آن روز، ۷ کت: تضر، ۸ زبده: از جانبین خائیان صفها

کشیده بایستادند، ۹ باقی (ص ۳۴۳) ۱۰ در زبده گفته است که مقدار مقصد کس بودند،

۱۱ باقی: در کردن الخ، زبده: در کردن و بعضی زنجیر و بعضی یک دست بر تخته گرفته و بعضی پنج و شش

را کرده و یک تخته دراز بند کرده و سهر را از تخته بیرون هر کس حسب مرتبه و قدر کناه: ۱۲ بند کرده (بجای در بند کرده)

سرهای از تخت بیرون*، و هر یک را کسی متوکل موی گناه کار گرفته منتظر تابادشاه چه حکم فرماید، جمعی را زندان و بعضی را قتل فرمود، و در مجموع خطا، بیچ امیر و داروغه را حکم قتل نیست، هر کس گناه کرد گناه او را بر تخت پاره نوشته در گردنش آویختند باز بخیر و دوشاخه و هر چه حد گناه اوست در کیش کافری و بجانب خان بالق پامی تخت روان کردند، اگر یک ساله راه است جانی نمی تواند بود تا با بخانرسد،

بعد از آن ایلمچیان را نزد یک تخت بردند بسافت پانزده گز و امیری زانوده و خط خطائی احوال ایلمچیان نوشته بر خواند مضمون آنکه :
از راه دور از پیش حضرت شاه رخ و فرزندان او ایلمچیان آمده اند و برای بادشاه تبرکات آورده و بیای تخت بسرزون آمده اند، مولانا حاجی یوسف قاضی که از امرای تومان و مقر بان پادشاه بود و از دوازده دیوان بادشاه یکی تعلق باو می داشت پیش آمد با چند نفر از مسلمانان زبان دان و ایلمچیان را گفتند : اول دوتا^۱ شوید و بعد از آن سر بر زمین نهید سه گز^۲ت، ایلمچیان

له زبده (۳۹۶) + : ایشان ، ۳ فقط آید

۳ این درست نیست

رک بر بولج اص ۷۱ cov ، لکه زبده : القعه چون بنیان رفتند،

له زبده : چنانکه تا تخت پادشاه مقدار پانزده گز مسافت ماند، ۴ زبده : یک کس از آن میران

که تخت در دست دارند، ۵ ق زبده : ۶ به بیت : ایلمچی ، ۷ زبده + :

دربان دان عربی و پارسی و ترکی و مغولی و ختایی و کلمی میسان بادشاه و ایلمچیان،

له آق زبده (۳۹۶ ب) : داشت ،

له زبده + : عربی و پارسی و غیره که تابع او بودند بر کرد مسلمانان بایستادند و گفتند

له باز زبده : دوتا ،

سر نهاده پیشانی بر زمین رساندند، بعد از آن مکتوب حضرت شاه رخ و جناب
 بایسنغری و باقی شاهزادگان و امراء را در پارچه اهلوس زرد پیچیده
 بدو دست بلند گرفتند، و قاعده اهل خطای آنست که هر چه تعلق بپادشاه
 دارد در زرد می پیچند، مولانا قاضی آمد و آن مکانیب سته بخواجه سرائی
 که پیش تخت پادشاه بود داد، و خواجه سرائی پیش پادشاه برد و پادشاه
 گرفت و کشاد و دید و باز بخواجه سرائی داد، و پادشاه از صندلی سرود آمده بر
 تخت نشست و سہزار جامہ آوردند، سہزار دگلہ و دو سہزار قبہ، و خلیشان
 و فرزندان راقبہا پوشانید، و ہفت نفر از ایلمچیان^۱ نزدیک او آوردند
 شاد بخواجه و کوچہ و سلطان احمد و غیاث الدین و ارغداق و اردوان
 ۱۰ و تاج الدین و ایشان را نوزده، پادشاه احوال حضرت شاه رخ پرسید
 و بعد از آن پرسید کہ: قریوسف ایلمچی می فرستد، و مال می آورند؟ گفتند،
 آری و داجیان نیز دیدند کہ ایلمچیان^۲ او آمده بود (کذا) و مال آورده، دیگر
 پرسید کہ نرخ غلہ آنجا گرانست یا ارزان و نعمت فراوان؟ گفتند:
 غلہ ارزانست و نعمت فراوان، گفت: آری چون دل با خدای راست است*

لہ کذا درک، دیگر نرخ: رسانیدند، زبده: رسانیدند، لہ زبده: لہ فقط: پارچہ زرد،

زبده مثل متن، لہ زبده: لہ اک بآب قی (ص ۳۲۴): سہ ہزار، لہ ق: از دگلہ ہزار الخ

(بجای ہزار الخ) زبده: یکی و گلہ دو قبا، لہ آق زبده: جامہ (بجای قبا)، لہ اک باقی:،

ایلمچیان را زبده مثل متن: لہ ق: لہ زبده: کو جکہ (مصحفا بجای کوچہ)، لہ ق: کہ امیر بجای کہ

زبده (۳۹۶) مثل متن، قریباً یک ماہ پیش ازین سوال جواب قریوسف فوت کرده بود، رک جس بالہ فقط:

وہ زبده مثل متن، لہ کذا درک و زبده، اک بآب قی: ایلمچی، لہ آ: زبده مثل متن، لہ آ: چون دل خدای با

پادشاه راست است قی: چون دل پادشاه با خدای خود راستست، زبده: چون دل پادشاه با خدای درستست،

حق تعالی نعمت فراوان ارزانی داشته، دیگر گفت: ای پچی میخوایم بقرایوسف
فرستم که آنجا سپان خوب اند، در راه ایمنی هست؟ ایلمچیان گفتند:
راه امن است اگر حکم سلطان شاه رخ باشد گفت: آنرا دانستم، ام
از راه دور آمده اید بر خیزید و آتش خورید، |

(۳۲۸ ب)

و ایلمچیان را بفضای اول بردند و هر یک را یک شیر و صندلی نهادند
و بر هر شیر چنانچه پیشتر گفته شده بود آتش خوردند،

و ایشان را بیاغخانه بردند و در یاغخانه کتی خوب و بستر
و بالش اطلس و کخاژ و کفش کخا [در غایت نازکی دوخته و گوشه و جنبلق]
و صندلی و منقل و جایگاه آتش و ده کت دیگر از چپ و راست با بستر و بالش
اطلس و کخا و زیوچها و حصیرهای نازک، هر کس را بدین نسق ۱۰

له ق: بامیر قرایوسف رجبای قرایوسف، زبده مثل متن، امیر قرایوسف از تراکه قراقرم بود که در حدود

۱۰۹۰ هجری به تخت نشست و در آشنای یورشهای تیمور بمرات از ملک خود فرار شد و بالاخر بعد وفات تیمور

در ۱۰۹۰ هجری باز با طینان بر تخت سلطنت نشست و در ۱۰۹۰ هجری وفات کرد، له ق: راه ایمنیست،

زبده: ازین ایمنی هست، له زبده: اما اگر رجبای اگر، له زبده: توانست رفت، له زبده:

آری آزا، له زبده: که نشسته بودند، له فقط آ: پیش نهادند، له زبده: از نقل

و غیره چنانچه بالا، له زبده: بیامی که از برای ایشان تعیین کرده بودند بردند و سلطان شاه و بخشی ملک

که نوکران امیرزاده اعظم مغیث الحق والدین الغ بیگ کورکان خداوند تعالی ملکه بودند که ایشانرا در

یاغخانه نزدیک آن فرود آورده بودند دین یاغها در هر خانه کتی بتکلف،

له اردی اکب ب ق و زبده (۳۹ ب)، له ب ق باقی، زبده مثل متن، له ک: جنبلق،

ب: جنبلق، آجیللق، ق در ۳۲۵، جنبلق، زبده: له زبده: له باقی،

زبده مثل متن، له زبده: که از طول و عرض پیچیده می شود و نمی شکست،

در یک خانه مقرر کرده، و دیگ و کاسه و چغچه و شیر، و هر روز ده کس را یک
گوسفند و یک قاز و دو مرغ و هر یک را دوشن شرع آورد و یک کاسه بزرگ
برنج، و دو کلیچه بزرگ با حلوا و یک ظرف عسل و سیر و پیاز و سرکه و نمک
و ترهائی ملون و دو کوزه در آسون و یک طبق نقل و چند خدمتکار صاحب حسن
بر دو قدم از بام تا شام و از شام تا بام،

روز دیگر نهم ذی الحجه هنوز شب بود که سچین آمد یعنی شفا دل*،
ایلچیا را گفت: برخیزید که بادشاه طوی می دهد، و اسپان با زین آورده
ایشان را سوار کرد و به اردوی پادشاه برد، و ایشا زادر کریاس اول
نشانند تا روز، و آن زمان قرب دولیست سیصد هزار آدمی جمع شده بودند،
چون روز شد آن سه دروازه کشادند و ایلچیان را بیای تختگاه داد بردند

له زبده: ۱. له زبده: یک دیک، سه باقی: دو، باب اک مثل متن، زبده: آن ده (بجای ده)،

سه باقی: یک، زبده مثل متن، له آدنخ و بگور (بجای با)، زبده: اندون برا له زبده: ۲

از ترهائی که درختائی می باشد، له زبده: در آسون، له زبده: جست و جالاک هم،

له زبده: ۳. ایشاده، له زبده: که یک لحظه غایب نشوند، له ک آ: سچین،

باقی: سچین: باب سچین، اک: سچین، زبده: همچنین: بقول اول (۱۰۵۵)

لفظ صینی. *Shen* است بمعنی مرد محل یا خواجہ سرا و اینجا مراد از مهانداز ایلچیان،

له زبده: و سچین آنها را میگویند که ایشانرا ملازم ایلچیان کرده و در اردوی بادشاه هر جا که باشد کزیر

ایلچیان ایشانراست و ایشانراست می سازند چنانکه این جاسقاول گویند له زبده (۱۳۹۰) ایشانرا

بیدار کرد که برخیزید، له آق: زبده مثل متن، له آق: زبده: ایلچیان، له از اینجا تا سه واره

کشادند (س ۱) جمله عبارت را در زبده: له فقط آ: بود، له باقی آ:

در دازه را، له باب اک آق: تخت دادگاه، زبده: تختی که داده بود،

و از برای پادشاه پنج بار سر بر زمین نهادند، و پادشاه از تخت فرود آمده ایلیچیان را
 بیرون بردند و فرمودند که خود را سبک کنید که در میان طوی بقضاء حاجت بیرون
 نمی توان آمد، ایلیچیان پراکنده گشته باز جمع شدند، و درون رفته از کرایس
 اول و دوم که تختگاه داد است گذشته بکرایس سیم درآمدند، صحنی بغایت
 کشاده، فرشهای خوب از سنگ تراشیده، و در پیش آن طنبی بزرگ ششست
 گز، روی اردو و کوشکها و روی عمارات و در خانهای خطایان بر جانب
 جنوب باشند، و درون طنبی تختی ب عظمت نهاده، از قدمروی بلندتر،
 و از سه طرف نزدیکانهای نقره، یکی از پیش و دو از چپ و راست، و دو
 خواجه سر ایستاده و بردان چیزی بسته از کاغذ مقوی تا بن گوش، و باز تختی
 خردتر بر بالای آن تخت نهاده مثل صندلی اما بزرگتر، گوشهای بسیار و متکا
 دارد و پایهای غریب، و از چپ و راست مثل خود سوزنی یا قبه که بر سر آن
 نهاده اند، مجموع آنها از چوب مطلقا کرده اند

تو گفتی همه خود مجسم طلاست

له ق زبده: بهر، ۳۱ زبده: آوردند، ۳۲ زبده: در غایت خوی و لطافت،
 ۳۳ ب: اک: آ: ایشان آن، باز زبده: پیشانی آن، ۳۴ زبده: که مقدار شست کز بود،
 ۳۵ زبده: در روی اردو: آن کوشکها بر جانب جنوب و قاعده تختی [در] عمارت ایشان
 آنست که روی عمارت و در خانه بر جانب جنوب میکنند، ۳۶ آ: تخت،

۳۷ از زبده افتاده است، ۳۸ آ: تخت، ۳۹ زبده: (۳۹ ب): آن مثل صندلی است که
 بر تخت می ننهند اما از صندلی بزرگتر، ۴۰ باقی (ص ۳۲۲): متکا دارد،

اک: مثل متن، ب: متکا دارد، ۴۱ زبده: بلند، ۴۲ زبده: و آن تخت

(د) خود سوز و صندلی مجموع،

مولانا قاضی گفت: هشت سالست که این تخت طلا کرده اند و درین مدت از آن هیچ نسوده، و دیگر ستونها و پلها و چوبهای این عمارت از جو شنه رنگ کرده و روغن داده که استادان رنج مسکون در آن حیرانند، و شیر طعام و نقل و نخل بندی پیش پادشاه نهاده، و از چپ و راست تخت و اجیان صاحب وجود ایستاده، و ترکش و شمشیر بسته و سپر حایل کرده و در پس پشت ایشان سپاهیان ناچنجا گرفته و جمعی شمشیر با برهنه داشته، و در طرف چپ که پیش ایشان زیاده از راست است جای ایلمچیان بود، پیش امراء و هر کس که [تعلیم کنند سه شیره دهند، و از آن فرود ترد و تابیک شیره، و شاید که در آن روز هزار شیره مرتب بل زیاده پیش مردم نهاده باشند، و دیگر پیش تخت پادشاه نزدیک پنجره طنبی کور که بزرگ نهاده و شخصی بر بالای صندلی بلند ایستاده و پهلوی او اهل ساز منتظر، و پیش تخت هفت چتر هفت رنگ، و برون طنبی چپ و راست (ورق ۳۲۹) قریب دویست هزار سلاح دار ایستاده، و برابر تخت مقدار گز و آرد که بکمان سخت اندازند مثل جنبلق (؟) ده گز در ده گز،

له زبده: در تب قطب الدین (بجای قاضی)، له زبده: این طلاکاری او هیچ سادیده نشده است،

له زبده: قطعا استادان عراق و خراسان مثل آن رنگ دروغ بکار نمیتوانند برد،

له آ، له زبده، له زبده + : ناخجائی دراز در دست،

له ق: بعضی، زبده: در پس پشت ایشان جماعتی، له از ردی ق زبده (۳۹۹ و)،

له زبده: در برابر (بجای پیش)، له زبده: پیش، له زبده + : از انواع، له زبده: آن

هر یک از رنگی در غایت تکلف، له دیگر نسخ و زبده: قریب، له ق (ص ۳۲) یک گز دار،

زبده: یک گز دار، له آ: جنلق، بب: جنلق، ق: جنلق، اک مثل متن، با: جنلق، در زبده بیاض درین

موضع، له فقط آ: صورت جمله در زبده: مثل ..... بزرگی کرده گز باشد،

دیوار آن از اطلس زرد و در ورون آن آش پادشاه ترتیب کنند و در اسون
 و هرگاه جنت پادشاه آش و در اسون آورند اهل ساز بیکبار آواز ساز کنند و آن
 هفت چتر چرخ زنان می آیند تا نزدیک تخت، و آن آش یا در اسون را
 در حقه بزرگ نهاده اند و سر پوش هم از جنس حقه پوشیده، چون اینها
 مرتب شده ایلیچیان برپای ایستاده، دری از پس تخت که در حرم بود
 و پرده بزرگ آویخته و طناب ابریشمین بر دو طرف پرده بسته و سرهای طناب
 دو خواجه سر گرفته و میان طناب برنگرده بود که چون طناب را کشند آن پرده
 پیچیده شود، باین نوع در باز شده پادشاه بیرون آید، و سازهای می نوازند،
 چون پادشاه نشست همه خاموش شدند، و بالای سر پادشاه به ده گز
 بلندی کلاه بسته بودند چون سایه بانهای چهارده گزی از اطلس زرد، و چهار
 اثر در که با هم در حمله اند بر آن با سمه زده، چون پادشاه قرار گرفت ایلیچیان را
 پیش برده پنج گز است سر بر زمین نهادند و باز گشته بجای خود پیش شیر نشستند،

له زبده: یکدیوار، له بب: در اسون، زبده: در اسون، له ق: که زبده:

و نمیتی می آوردند، له ق: در بجای یا، زبده: با، له زبده: که یا نهادارد،

له زبده (۳۹۹ ب): منتظر، له ق: بود الخ (بجای بر الخ)، زبده: بران گوشه بسته از دو

طرف، له آق زبده: کشیدند، له آق زبده: شد — بعدش در زبده: +: مثل حصیری
 که در چند بمقدار یک قدم وی، له فقط ک: آید، نسخ

دیگر: آمد، له کذا در ک، نسخ دیگر در زبده: نواختند، له زبده: بر تخت

بنشست و قرار گرفت، ق: در حمله بودند (بجای در حمله اند)، له زبده: نزدیک تخت برزدند

و فرمودند که سر بر زمین نهید، له زبده: پس اشارت کرد که ایشانرا بنشانید، هر یک را بجای

اولیش سرهای شیر [که نهاده بودند] بنشانند،

و غیر آنکه بر شیر با بود هر ساعت آتشها و گوشتهای بره و قاز و مرغ و در اسون
می آوردند،

و بازی گران به بازی در آمدند، اول جماعتی پسران چون ماه بسان
دختران سرخی و سفید کرده و مروارید در گوش و جامهای زر بفت پوشیده
و نخلها و گلها و لاله‌ها و ملون که از کاغذ رنگین و ابریشم بسته بودند بر دست گرفته
و بر سر خلانیده بر اصول ختاییان در رقص آمدند، بعد از آن دو پسر
ده ساله بالای دو چوب معلق از دژند، و شخصی بر استان خنجر
و پای خود را بالا داشت و چندنی بزرگ بر کف پای او نهادند و شخصی دیگر
مجموع آن فی با ابدست گرفت، و پسری ده دوازده ساله آمد و بر
بالای آن فی هارفت، و رازی هر فی هفت گز بوده باشد، آن پسر
بر سر آن نیها انواع بازیها کرد و با ضربیک فی می انداخت تا یک فی
ماند، بر سر آن معلق از دو بازیها کرد، و بعد از آن حرکات غریب
ناگاه از سر فی خطا شد چنانکه همه کس گفتند افتاد، آن شخص خفته بر پای جفت

له زبده: در اسون، هلق: بازی میکردند، زبده مثل متن، هلق زبده:

سفیدی بر روی مالیده و حلقه بای مروارید، هلق زبده: ختایی، هلق آ، نخل، هلق باب اک:

بر بالاء، اک: بالای دو، ق (ص ۳۲۸: بر بالای، زبده (ص ۳۰۰: بر بالای دو،

هلق زبده: و انواع بازیها کردند، هلق ق: بر استان،

هلق گنادک، نسخ دیگر زبده: خنجر، هلق فقط: زبده مثل متن،

هلق ق: نیها، زبده: اینها، هلق ق: —، هلق ق: ازین، زبده مثل متن،

هلق زبده: —، هلق آ باب اک ق: گفت، زبده مثل متن،

له زبده: شخصی که خفته بود و فی بر کف پای او بود،

و او را در هوا گرفت، و از اهل ساز شخصی یا توغن نواخت و دوازده مقام
اصل نموده برخلاف اصول خطایان، و شخصی دیگر پیپه ساز کرد و دیگر موسیقار،
و باز هم ازین پایکی یکدست بریا توغن و یکدست بر موسیقار، و صاحب موسیقار
یکدست بر موسیقار و یکدست بر پیپه، و صاحب پیپه یکدست بر پیپه
و یکدست بر سوراخهای فی، [و صاحب فی] دهان بر فی و چهار پاره در
دست، مجموع بر اصول که خارج نبود،

و این مجلس تا آخر نماز پیشین برداشت، و پادشاه باز گیران
و گویندگان را هم در مجلس نقد انعام فرمود، و پادشاه در صرم رفته ایلیچیان را
اجازت شد، و در صحن این فضا چند هزار جانور پرنده مثل فاخته و قمری
وزاغ و زغن و آقار و موسیچه میوها و ریزها که افتاده بودند و از آدمی
نمی رسیدند و ایشان را کسی مزاحم نمی شد،

له زبده دیگر جماعتی گویندگان و اهل ساز جلوی یکدیگر، له باقی: با توغن آ، با توغن، زبده
مثل متن، له باقی: بینه، زبده، پیشه ۴۰ له زبده، مثل آن، له آیب اک زبده،
دیگری، آ، له باقی: بینه، زبده: سه، له باقی: زبده: بر میسه و
یکدست انگشت، له از روی تی: زبده: که بردان دیگر است و صاحب فی،
له فقط آ، اصولی الخ، زبده: اصولی و اصول آ که هیچ یک خارج نکردند، له تی: نقد و الخ،
زبده (۴۰۰ ب): هم در مجلس باز کرانرا انعام فرمود تا جا آوردند و نقد بدیشان داد،
له زبده: آن بارگاه، له تی: و کبوتر
زبده، له زبده: خاد (بجای آقارم) له آ: دانه با وزیر با،
زبده مثل متن، له زبده: هم بران درختان میان
سرایی می آرا میدهند،

القصه از هشتم ذی الحجه سنه اثنین و عشرين تا اوائل جمادی الاولی
 سنه ثلث که مدت پنج ماه باشد ایلیچیان درین شهر بودند و هر روز علفه که روز
 اول مقرر کردند تمام بایشان می رسید، و چند کثرت طویس کردند و در
 هر طوی بازی کران نوعی دیگر | بهتر از بیشتر بازیس کردند، فی الجمله
 روز دیگر طوی اول که عید اضحی بود — و پادشاه درین شهر خان بالق
 از برای مسلمانان مسجدی ساخته است — ایلیچیان و جمعی مسلمانان دران
 مسجد نماز عید گذاردند، و بعد از دو روز ایلیچیان را باز طوی داد و عظمت
 نوعی دیگر نمود، و در هفدهم ذی الحجه جماعت گناه گاران را بسیار گاه
 فرستادند و قاعده کافرکان خطائی در دفترها نوشته که از هر گناهی چه
 عقوبت کنند و تفصیل انواع عقوبات و شرح و بسط دران باب ع
 قلم نخواست که آن پنج برگ زبان آرد

له زبده + و ثمانیة - اما این سهویست از مصنف، انا که ایلیچیان از هرات بتاریخ ۱۶ (۷ در زبده) ذی
 قعدة ۸۲۲ هجری شدند و رسیدن ایشان بخان بالیق به ذی الحجه ۸۲۳ هجری بود نه ۸۲۲ هجری، رک به ص
 ۴۹، ۴۸، ۴۷، ۴۶، ۴۵، ۴۴، ۴۳، ۴۲، ۴۱، ۴۰، ۳۹، ۳۸، ۳۷، ۳۶، ۳۵، ۳۴، ۳۳، ۳۲، ۳۱، ۳۰، ۲۹، ۲۸، ۲۷، ۲۶، ۲۵، ۲۴، ۲۳، ۲۲، ۲۱، ۲۰، ۱۹، ۱۸، ۱۷، ۱۶، ۱۵، ۱۴، ۱۳، ۱۲، ۱۱، ۱۰، ۹، ۸، ۷، ۶، ۵، ۴، ۳، ۲، ۱، ۰
 بیرون آن جنابین، ه زبده: دادند و تربیتها کرد و در هر کثرت که طوی شد باز کران از نوعی دیگر این
 طوی دیگر و تکلفات زیاده از مقدم، — آق: بازی (بجای بازیها کردند)، ه ک:
 روزی، ه ق: در، زبده مثل متن، ه ق: —، ه ق: باک —، زبده مثل متن،
 ه زبده (۱۸۴): عظمت خود را بیشتر و نوعی دیگر ایلیچیان را می نمود و بازی کران با انواع دیگر بازی
 کری میکردند و حقه بازیها را غریب، ه ک: در ک، پنج دیگر و زبده: کافران، ه این تفصیل را در
 زبده دارد، و مصنف مطلع حذف نموده، رک به اقتباس مطبوعه در ادوینیل کارج میگزین نومبر
 ۱۹۳۰، ه ب: باقی: نسخ، ه آ: در،

و چراغ افروخته بود که گفتی لگرافتاب برآمده است، و آن شب زهره را شکسته
 بود مردم را بار دوی نو در آوردند و از مجموع ختای و چین و ماچین و قلماق
 و تبت و قاتل و قراخواجه و چورچه و دریا بار صد هزار آدمی در آن اردو بودند،
 و پادشاه امرای ولایت خود را طوی می داد و ایلمچیان را در بیرون تختگاه
 شیرپانها دند و امراء را در درون بارگاه نشاندند بودند، و همچنان قریب
 دو لیست هزار آدمی سلاهما گرفته و بادیزن ختائی* ملون و منقش هر یک
 برابر سپری بردوش نهاده، پسران و بازیگران بطریقهای غیر مکرر در رقص
 و بازی*،

و صفت آن عمارت در عبارت نمی گنجد، فی الجمله از در بارگاه تا در
 بیرون یک هزار و نهصد و بیست و پنج قدم بود و در حرم کسی را وقت
 نیست، و از چپ و راست عمارت در عمارت و سردار و باغ
 در باغ مجموع سنگ تراشیده و خشت خراشیده که از خاک چینی پخته اند

له ق: کینی، زبده مثل متن، + زبده: چنانکه مثلاً اگر سوزنی بیفتادی بیداشدی،
 سه باقی: - زبده: کاجین (بجای ماچین)، باب: خورجه (بجای جورج)، اک: مثل متن،
 زبده: چوپه زده: ۵۴: جرجنتا دیول بلا و چوپه راد و پوریا نشان داده است و بر حاشیه ص ۲۶ گفته که ایشان
 اجداد پانچوری های این زمان اند، نیز رک به ضریطه در آخر کتاب بار کوپو لومرتیه یول دص ۲۰۵ در همان کتاب - در زبده بلند
 دریا بار، + و سایر ولایات که نام آن معلوم نیست، له ق: - زبده: مثل متن، له ق: -، + زبده: + و تختگاه،
 سه فقط: آ، قرب، زبده: غلبه، سه زبده: شمشیر و کزد و ناجج و زوین و دور باس [دور باش]
 و ص: و تبریزین و آلات حرب در دست گرفته قریب یک دو هزار آدمی بادیزن ختائی در دست گرفته،
 سه باقی: آندند، - زبده: و بخلتها و تاجا لباسها بر خود راست کرده که شرح آن در وصف مکنجد،
 سه ق: تراشیده،

و مطلقاً جوهر او بسنگ مرمری ماند، و مقدار دو بیست یا سیصد گز سنگ فرش
 که یک سر نوی کج نه شده و نه پیچیده که گوئی بقلم جدول کشیده اند، و سنگ تراشی
 و بخاری و گل کاری و نقاشی و کاشی کاری درین بلاد کسی چون ایشان
 نتواند کرد، و اگر استادان بینند انصاف دهند، فی الجمله نیم روز طوی
 آخر شد،

و نهم ماه صفر سحرگاه اسپان آورده ایلیچیان را بردند، و هشت روز بود
 که پادشاه از حرم بیرون رفته بود، و هر سال پادشاه را عادت بود که چند روز
 حیوانی نمی خورد و پیش حرم نمی رفت و کسی را پیش خود نمی گذاشت و در
 خانه که هیچ صورت و بت نبود میرفت و میگفت خدای آسمان را
 عبادت می کنم، القصة آن روز بازگشته بود و بحرم می آمد با تاج تمام، فیلان
 آرایش کرده پیش پیش، و محفّه بدو مطلقاً بردوش، و عملهای هفت رنگ
 و سلاح داران پنج محفّه دیگر آرایش کرده مطلقاً بردوش مردم و سازها

له فقطک ، له زبده (۴۰۳ ب) + : و سنگ تراشیده (به) از در اندک پیچ نقش ختائی منت
 منظر مثل نیم تراشی که اوی دران حیران می شد بدش مطلع : و در سنگ تراشی بجای سنگ تراشی (له آباگ بیست) : و در کوی له زبده :
 کاشی تراشی ، له زبده مکر (بجای واکر) له زبده : بیند تا باور کنند له زبده :
 در نیم روز له زبده + و هر کس بوشاق خود رفتند ، له ک : زفته بود ، ق (ص ۱۴۳)

نیامده بود ، زبده ، زفته بود و در بیرون شهر خانه بسزی ساخته بود و دران خانه پنج صورت و پنج
 بت نبود ، له زبده ، امارک به حاشیه ۹ . له زبده (۴۰۳ د) : که خدای ،
 له زبده + : و عبارت خود مشغول بود ، له زبده : سیاه و سرخ و زرد و سبز و زنگاری نقش بصورت
 آفتاب و ماه و ستارگان و کوه و دریا و خطوط ختائی در پس و پیش او و مکر نیزه دران و شمیر و تاج و زوپین
 و دور باش و صر و کز و شمیر و تیر زین و جواکها با زلف داز و باد بیزن ختائی و جتر میسند ،
 له ق : و پنج ، له ق : مطلقاً کرده و آرایش داده ،

(۱۳۴۰) که شرح نمی توان داد، و مقدار پنجاه هزار آدمی ر ورق ۳۴۰ از پس و پیش
میرفتند و یک قدم از قاعده بیرون نبود، و آواز هیچ متنفّس بر نمی آمد، مگر سازها،
پادشاه محرم در آمده مردم بوثاقهارفتند،

و در آن ایام رسم شب چراغ باشد، هفت شب از روز، در درون
کریاس پادشاه کوتهی از چوب میسازند و روی چوب بشاخ سر می پوشند
چنانکه گویی کوتهی از مرد دست و صد هزار هزار چراغ تعبیه کرده اند
و موشکها از لفظ ساخته که چون یک چراغ بر افروختند موشک بران ریسمانها
دوید و هر چراغ که رسید روشن ساخت چنانکه یک نفس تمام چراغها از
بالای کوه تا پایان روشن می شود، و در شهر در دکانها و خانهها چراغ بسیار
افروزند، و در آن هفت روز گناه بر کسی نگیرند، و پادشاه بخشش بسیار کند،
و باقی واران دیوان و بندیان را آزاد کنند، و در آن سال میثاق خطائی
حکم کرده بودند که از آتشی ^{خانه} پادشاه را ضرر رسد بدان سبب

له زبده: پنج (بجای پنجاه)، له زبده: پادشاه میرفتند که یکی پیش و یکی پس بے قاعده زبده نداشتند که بروند
و کس را زبده نبود که آواز برارد چنانکه گویی پنج منفس [کذا] نیست — اک باقی: بی (بجای بر نمی آمد)
له زبده: سازها بے ختائیان که دعای پادشاه میکردند، له زبده: بیرون رفت، له آ: شب از روز،
له ق: گویی، زبده (۳۴۰ ب) مثل متن، له باقی — زبده مثل متن، له باقی زبده —
له ق: کردند، زبده مثل متن، — بعدش در زبده +، و چند هزار آدمی از مقوی کاغذ ساخته و
رنگ بهره و جامه چنانکه از دوری بادی میماند و ریسمانها بران چراغها تعبیه کرده اند، له ق: ریسمان
زبده مثل متن، له باقی: در هر (بجای در)، زبده مثل متن، له زبده: هر کس هر کنار که میکنند برو
نمی گیرند، له زبده: می کند، له آب ق: خطا، زبده — له ق: آتش
زبده مثل متن، له زبده: خانهائی،

شب چراغ نساخته بودند اما امراء بوعده جمع آمده بودند همه را طوی داد
و انعام فرمود ،

سجین سیزدهم صفر آمده و ایلیچیان را برده در کرباس اول نشانند ،
و خلایق هر دیار زیادت از صد هزار جمع شدند و در کوشک اول تختی مرصع
نهادند و درهای کوشک کشادند ، پادشاه بر تخت نشست و خلایق را نوزده
سر بر زمین نهادند و تختی دیگر آوردند و در برابر پادشاه نهادند و کس
بر بالای تخت برآمد و حکمی که از پادشاه شده بود دو کس را آنجا بر لیخ را
نگاه داشتند و یکی باواز بلند بر خواند چنانکه خلایق شنیدند ، اما بزبان خطائی بود
و مردم ما فهم نمی کردند ، مضمون آنکه : دهم این ماه صفر سر سال ایشان بود
و شب چراغ ، [پادشاه] بندگان و گناه کاران و باقی داران را بخشید ،
۱۰ مگر کسی که خون کرده بود ، باقی را آزاد کردند ، و ایلی تا سه سال هیچ دیار نرود ،
و نقل احکام بممالک دیگر فرستادند ، بعد از خواندن حکم چیزی بر سر حکم داشتند

له اک تاب بود ، لهک آ : سچین ، بب سچین ، یا : سچین ، ق (ص ۳۲) سچین ،

اک : سچینان ، زبده (۱۴۰۵) : سخنان ، له در زبده است که این روز یکشنبه بود ،

له زبده : نهادند ، له زبده : کشادند ، له زبده : مقدار صد هزارادی ، له زبده : بیش

روی ، له زبده + : و بعد از آن بنشینند و نظاره میکردند ، له فقط ک — ،

از روی نسخ دیگر زبده ثبت شد ، له ق : خطا ، زبده : ختایی ،

له فقط آ کرد ، زبده مثل متن ، له ق — ، له زبده — ،

له ق : نو (بجای ایشان) ، زبده — ، له از روی باب اک

ق ، صورت جمله در زبده : مجموع بندگان و گناه کاران و انکسانیک که باقی دیوان داشتند بخیریم ،

له زبده — ، له زبده : بجهت تعظیم حکم پادشاه جتری ،

بر چوبی در زر گرفت*، و حلقه بران، و طنابی از ابریشم زرد بران حلقه، آن
حکم را از بالا فرو گذاشتند و چتر بر بالای آن فرو می آمد، و خلایق و مجموع
سازها همراه آن*، از پیش کوشک بیرون آمدند و حکم را آوردند تا یامی
که ایلیچیان بودند، و از اینجا نقل احکام بولایات بفرستادند، و چون
پادشاه از کوشک بیرون آمد ایلیچیان را طوی دادند*،

و غرض از بیج الاول باز ایلیچیان را طلب داشته پادشاه ده شانقار حاضر
ساخت و فرمود که شانقار بجسی می دهم که برای من اسب خوب آورده است*
سه شانقار بسلطان شاه ایلیچی میرزا الخ بیگ داد، و سه به سلطان احمد ایلیچی
میرزا اباسنغر، و سه بشادی خواجه ایلیچی حضرت خاقان سعید، و شانقاران را
بجا نورداران خود سپرد.

و روز دیگر ایلیچیان را طلب داشته گفت: لشکر بسر حد ولایت می رود

له زبده (۴۵ ب)، و بر چوبی که آن جوب را در زر گرفته بودند، سه کذا درک و ق، در

نخ دیگر: فرود، سه ق: فرود، سه زبده: و در پای کوشک مجموع

سازها با دخل و دامه میزدند و فرود آمدند آن حکم، و دو محقه مطلقا آماده بودند چون آن حکم فرود

آمد در یک محقه نهادند و یک محقه از پیش روان روان شد، سه ق: له زبده: و از روی آن حکم را،

له زبده: تا از اینجا، سه زبده: فرستند، سه ق: زبده: فرود الخ (بجای بیرون الخ):

زبده: فرود آمد مجموع ایلیچیان را طلب کرد و طوی داد تا نیم روز چون طوی افر شد هر کس بطریقه رفتند

له زبده: داشتند و پادشاه فرمود تا، له کذا درک با آک ببق، آ: دور بالایش به

تصحیح جدید: نه، له ق: در هر موضع، شنتار سه زبده: کردند، سه زبده: + و بکنایت و صریح

ازین نوع سخن گفت، سه زبده: آخر این ده شانقار سه، سه زبده (۴۶ ب)، سه دیگر، سه زبده: تا

(بجای و) سه زبده: و گفت شانقارهای خود را نشان کنید ایشان گفتند ما نشان کردیم: پادشاه گفت (بجای گفت)

یراق کنید تا همراه بولایت خود روید، و از خدای ایلچی میرزا سید غمیش را گفت:
شانقار نیست که بتو دهم، و اگر می بود هم نمیدادم تا چنانکه آن کزیت از اردشیر
نوکر میرزا سید غمیش ستاندند از تو ستانند، از خدای گفت: اگر پادشاه عنایت
فرموده شانقار دهد کسی از من نتواند گرفت، پادشاه گفت: تو این جا باش که
دو شانقاری رسد بتو دهم،

و ششم ربيع الاول سلطان شاه | و بخشی ملک را طلبیده انعام (۳۴۰ ب)
فرمود سلطان شاه را هشت بالش نقره و سی جامه پادشاهی با آسترو بیت (و چهار
قلعی و گودلنک و شاو و دو اسپ ریکی) آ بازین و صد چوبه تیرنی و بیت و پنج
گنبر سه پیلوی ختائی و پنجهزار جاو و بخشی ملک را نیز مثل آن اما یک بالش نقره
ملک زبده: گفتند هر چه پادشاه فرماید جان کنیم بعد از آن از خدای، ملک زبده: نور احمد مرقد - میرزا در ششم
وفات کرد و قصه مستن در ۵۲۴ واقع شد، عجب نیست که این جمله دعایه را حافظ ابرو در ششم ص ۸۳ حکایت کرده است، کتاب در ۱
ملک کذا در کتاب و باوق (ص ۳۳۳) اگر هم می بود نمیدادم، بب: اگر بودی هم نمیدادم، اک: اگر بودی هم
نمیدادیم، ملک: کوزه اسپ (بجای کزیت) ملک: آب ق: نیز بتانند اک: زبده: نیز نتانند، صورت
جلد در زبده: همچنانکه آن بازار شیراز (کذا) نوکر امیرزاده ابراهیم بهادر باز ستاند (بجای چنانکه... ستانند)
ملک آق: ستد، با اک: بب زبده: ستاند، ملک ق: ملک زبده: (اما بر، ۳۹ و بعد گفته است)
سلطان شاه و بخشی ملک که نوکران امیرزاده... الخ بیک... بودند، ملک ق: شکش فرمود یعنی انعام،
آ مثل آن، بب: شکس فرمود، اک: با: شکش فرمود، زبده: و شکشی بزبان ختائی انعام باشد،
ملک بب: و بودلنک و شاه، اک: و بودلنک و شاد، ق: لیک باسا، با: لیک
باسا، زبده: نوویس ریکیا، در هفت قلم گفته است که سافعی از قماش است، ملک فقط گنبد
دیگر نسخ مطلع زبده دارد، ملک زبده: و یکی بی زین، ملک کبیر ریکانی پس است که بشکای اندازند بهار عجم
نیزه که در شکار بکار آید (لغات کوائمه) ملک بب: حاد، آ: جو، باقی نسخ مثل مستن،

کتر بود، و خاتونان ایلیچیان را نقره نبود آنا نیمه قماشها فرمود،
و در آن روز ایلیچی اولین خان رسید بونا تیمور اتکانام باد و بیست و پنج
نقره، پادشاه را دیده سر بر زمین نهاد و دیوانیان بهت مجموع ایشان جامه‌های
پادشاهانه و علفه معین کردند،

و سیزدهم رجب الاول ایلیچیان را طلب داشته، پادشاه فرمود که من بشکار
میروم شانقاران خود را بگیرد که اگر دیر آیم معطل نشوید، و طعنه زد که
شانقاران خوب میبرند و اسپ بد می آرند، و شانقاران تسلیم ایلیچیان
کردند و پادشاه بشکار رفت،

و پادشاه زاده از طرف ولایت نتمای آمد و هژدهم ماه ایلیچیان بدین
۱۰ اورفتند، در طرف شرقی خانه پادشاه بطریق باد شاه نشسته بود و اطراف
همچنان برآراسته، و همان دستور شیرها نهادند و آتش خورده متفرق شدند،

له آ: خاتونان، ق: جاتویان با: حالوان، اک بب مثل متن، زبده (۴۰۶ ب): خاتون،
له باقی: همه، بب اک مثل متن، سه ق: باتو تیمور آنکا، بب اک اسم مثل متن، زبده: بود یا تیمور آنکا،
له ق: نهادند، سه باقی: علوفه، له زبده: در یوم الاثنین ثالث عشر، سه زبده: داشتند، سه زبده:
دیرتر، له فقطق (ص ۴۴۴): شوید، زبده مثل متن، له زبده: طعنه، جدا، له آ: شانقار خوب میبرند
و اسپ، بب مثل متن، ق با: شنقاران خوب میبرند و اسپان، زبده: شانقاران خوب میبرند و اسپان،
له بب مثل متن، اک: دلتان، باقی: زبده: یمنای، — در گنج البحر (نسخه خطی در کتابخانه کتبی)
بحواله ظفر نامه نوشته است که "از خان بالیغ تا به تمنای که از شهرهای معظم خطاست چهل منزل می‌گویند،"
اتادریزدی این عبارت بنظر نیاید، لکن صورت جمله در زبده: در روز بار بجائی بادشاه می‌نشست نشسته بود

و از جب و راست همان رسم [رسم] بود و ایلیچیان را همچنان که بیشتر شیرها الخ -
درق بدیدن او را ندارد - باقی "خانه شرقی" "بجائی شرقی خانه"،

غزّه رنج الآخر خبر کردند که پادشاه از شکار می آید پیش بازی باید رفت،
ایلمچیان سوار شده در راه شنیدند که پادشاه روز دیگری آید از راه برگشته
بوثاق آیدند، و شانقار که بود سلطان احمد مرده بود، و سجنین آید که امشب
در بیرون باشید تا سحرگاه پادشاه را توان دید، چون سوار شدند بر در یام خانه
مولانا قاضی ایستاده بود بغایت ملول، از ملالت استفسار نمودند نپسان
گفت اسی که حضرت شاه برخی فرستاده و پادشاه در شکار بران سوار بود
پادشاه را انداخته و ازین جهت فکر کرده حکم فرمود که ایلمچیان را مقیم در شهرهای
شرقی ختای ببرند، ایلمچیان بسیار ملول و محزون گشته وقت سنت با آداد
سوار شدند تا نیم چاشت مقدار بیست مره رفتند و بار دوی پادشاه که
شب فرود آمده بود رسیدند،

مقدار پانصد قدم در پانصد قدم دیواری چهار قدم عرض ده گز بلندی

له با: ربيع الاول، زبده مثل متن، له اک: بب زبده: پیش داز له زبده:

رفتند و تا نماز شبین در بیرون بودند اضر معلوم شد، له ق: سجنین، آ:

سجنین، با: سجنین، اک: سجنین، زبده (م. ۴۰۰) سجنین (یعنی کلمه جمع با فعل جمع:

آیدند)، له زبده: و گفتند سوار شدید و امشب، له زبده: و دید و

بازان [باران] می بارید، له باقی: له زبده: و جمعی با او ایستاده بودند،

له ق: شد (بجای نمودند)، له آ: گفتند، له زبده: و دپای متالم شده،

(انارک به ص ۲۲ س ۹) که در اینجا پادشاهی گوید: دست من در دمی کند، له ق: خطا، له زبده:

اصحاب (بجای ایلمچیان)، له ق: نماز با داد، (زبده: وقت سنت بود که سوار شدند)، له ک: اک: مره،

(سابقا بر ص ۹۰ گفتار است که ۱۶ مره = یک فرسنگ شرعی م، له زبده: و اما از غلبه شکران که بشهر میرفتند

گذر نبود، له ک: کرده ده گز، با ده گز، اک: بب ق: ده گز، زبده مطالب است به متن،

هم دران شب برآورده بودند — و دیوار قالبی درختای زودمی سازند —
 و در دروازه گذاشته بودند. و از پس دیوار که خاک برگرفته اند خندقی شده بود
 و بر دروازه مردان کاری با سلاح باز داشته و برگرد خندقی [مردان با سلاح]
 تا روز می گشتند، و در درون آن از اطلس زر و دو چتر مربع هر یک بلیست
 و پنج گز چهار ستون برپای کرده و در گرد آن خیمها و سایه بانها از اطلس زر و
 زرافشان*،

و چون مقدار پانصد قدم بار آورد رسیدند مولانا قاضی فرموده ایلیچیان
 پیاده شده هم آنجا باشند تا پادشاه برسد، و خود پیش رفت، چون پادشاه
 رسیده فرود آمد، لیداجی و جان داجی که بزبان ختائی سرای لید و خیکو
 می گفتند ایستاده بودند و پادشاه در بحث گرفتن ایلیچیان بود، لیداجی
 و جان داجی و مولانا یوسف قاضی سر بر زمین نهاده و درخواست کردند و گفتند
 اینهارا گناه نیست اگر پادشاهان ایشان است خوب یا بد فرستند،

له ق (ص ۳۳۵: دروازه، زبده مثل متن، له از روی آتب زبده (ص ۴۰۴ ب): مردان کاهی

باسلاح اک ق با، له باقی: و (بجای دوم، تب اک آوزبده مثل متن،

له ق: مرصع، زبده مثل متن، له باقی — زبده مثل متن، له زبده: زرنشان کرده،

چون از سوار سواد [شهر صحرادرآمدند بید بود، له زبده: بدین موضع ماند، له با: رسید،

تب اک: رسد، ق: رسیده، له ق: (زبده: چون پیش پادشاه رسید لیداجی الخ بجای

چون پادشاه رسیده فرود آمد لیداجی الخ له ق: جیکو، تب: جیکو، آ زبده: جیکو، با: جیکو

له زبده — له باقی — زبده مثل متن، له فقط تب:

پادشاه، زبده: سلاطین، له ق: اسپان، له زبده:

باید فرستاده اند، ایشان را جدا اختیار،

د برپادشاه حکم نمی توانست کرد، و اگر اینها را پاره پاره کنند پادشاهان ایشان را
تفاوت نکند و نام پادشاه ببدی برآید، و گویند پادشاه ختایی با ایلچیان بی رسمی
کرد، پادشاه را سخنان نیکخواهان پسندیده آمد، و مولانا قاضی شادمان گشته
ایلچیان را بشارت رسانید (ورق ۳۴۱) و گفت که حق تعالی برین غریبان
رحم کرد و پادشاه مرحمت فرمود، و شیرها آوردند که پادشاه فرستاده بود،
گوشت خوک با گوشت گوسفند آمیخته، مسلمانان ما نخوردند، و پادشاه سوار شد
بر اسب سیاهی بلند چهار دست و پاسبید که میرزا الخ بیگ فرستاده بود
عبائی زرد زربفت بر اسب انداخته و دواخت حاجی از چپ و راست
جامهای زربفت پادشاهی پوشیده و جلای اسب گرفته و اسب آهسته
آهسته یک یک قدم برمی داشت و پادشاه قبشاه سرخ زربفت پوشیده
۱۰ و از اطلس سیاه خلانی دوخته و ریش و رغلاف کرده، و هفت عدد محف
خورد و سر پوشیده و از عقب برگردن گرفته و در درون محفها دخترا نی
که با پادشاه در شکار بودند می آوردند، و یک محف بزرگ هفتاد کس برداشته
می بردند و مقدار انداختن یک تخمار از زمین و بار از پادشاه

له ق: خطا، ۱۰ زبده (۴۰۸) + : وایش از اجس و سیاست فرمود، ۱۰ زبده،

بدل پادشاه بر تو مرحمتی انداخت، ۱۰ ق: زبده مثل متن، ۱۰ باقی زبده،

۱۰ زبده + : چون از درار دو بیرون آمد، ۱۰ زبده: قبای زربفت زرد، ۱۰ حک

اخیابی، ۱۰ فقط با: جلوسب، زبده: جلای پادشاه، ۱۰ باقی (ص ۳۳۶) -

۱۰ که کذا فقط در ک، ۱۰ خود تصحیح از روی ق و زبده، ۱۰ زبده: از عقب پادشاه،

۱۰ که با: بودند، ق: بوده آمد، ۱۰ زبده: بزرگ مرتج، ۱۰ ق: می آوردند، زبده: برداشته

بودند از عقب ایشان، ۱۰ زبده (۴۰۸) ب: تقا،

دور سواران صف زده هیچکس یک قدم پیش و پس نمی نهاد، و صفها چندانکه چشم کاری کرد، هر صفی از دیگری بیست قدم دورتر تا در شهر صف زده می رفتند و در میان پادشاه [باده داجی] و مولانا قاضی و لیس داجی و جان داجی می رفت، قاضی پیش آمد و ایلچیان را گفت: فرود آید و چون پادشاه رسد سر نهید، چنان کردند، پادشاه فرمود که سوار شوید، ایلچیان سوار شده همراه شدند پادشاه گله آغاز کرده با شادی خواجه گفت: تحفه و بلیاک و اسب و جانور که به هدیه فرستند باید که بغایت خوب باشد تا موجب ازدیاد محبت گردد، اسی که تو آورده بودی در شکار سوار شدم از غایت پیری مرا انداخت و دست من و رومی کند و کبود شده، بسیار طلا انداخته ام تا اندکی در تسکین یافته، بعد از آن شائقاری طلبیده و یک کلنگ پرانید و شائقار گذاشته، رسید و سه لکد زده گرفت، و پادشاه فرود آمد و صندلی در زیر پای او نهاده بر صندلی دیگر نشست، و سلطان شاه را آن شائقار داد و شائقار دیگر سلطان احمد داد و شادی خواجه را نداد

له فقط گ: سواران دور، زبده مثل متن، له زبده: که بر یکی قدم پیش و پس جنانکه

از اردوی که سوار شدند تا در شهر چنین صف زده می رفتند، سه فقط گ: -

زبده مثل متن، له ق: با (بجای و) زبده مثل متن،

سه زبده: و چون پادشاه نزدیک پادشاه همراه بودند (که مهمل است)، سه زبده: -

سه ق: زبده دارد، سه ق: یافت — بعدش ببت (و باوق بخند گویند، نیز مثل این عبارت دارد):

و گویند شادی خواجه زبان اعتدال بموقف عرض رسانید که این اسب یادکاری حضرت امیر بزرگ تیمور کورکانت و جناب شاهرخ از غایت تعظیم و اجلال آنرا ارسال نمود بگمان آنکه در الوس سر آمد اسبان خواهد بود، پادشاه

را پسندیده اند تحسین فرمود (زبده ندارد) سه فقط گ: کلند، له زبده: نهاد (ند)،

دسوار شد* و نزدیک شهر خلائی بسیار بیرون آمده پادشاه را بزبان خطائی
دعای گفتند و بتجمل تمام بشهر درآمد، و ایلمچیان بو ثاقهارفتند،

و رابع ربیع الآخر ^{سجین} آمد و ایلمچیان را برد و گفت امروز پادشاه
سنگش (انعام) می دهد، پادشاه نشست و شیرهای سنگش پیش خود
جمع فرمود و فرمود که شیرها بر یک طرف بردند و امراء را هم آنجا فرستاد چنانکه پادشاه
میدید، اول سلطان احمد را طلب کردند و شیر سنگش داد، و خواجه غیاث الدین
و شادی خواجه را شیر (ه) نهادند، و کوچ و ارغداق و اردوان و تاج الدین
بخشش را شیر (ها) معین شد،

و تفصیل شیرها بدینموجب است :

شادی خواجه را ده بالش نقره و سی اطلس و هفتاد پارچه قلعی و طر قو^{۱۰}
و لودسا و کنکی و پنجهزار چاد، و خاتون او را چاد و بالش نقره بود، اماثلث
باقی قماشها بود،

له زبده (۳۰۹) م + : تا خرگوشی بیداشت شاقاری بردست داشت بر خرگوش انداخت و دوسک بر
عقب خرگوش از میان بیرون رفت تا بدانجا که چشم کار میکرد، باری سلامت بیرون رفت تا بدانجا ،
له زبده + : از ختایی و غیره ، ۳۰۰ باقی دص ، ۳۳ ربیع الاول ، زبده : یوم الاثنین ربیع الآخر
له آک : سجین ، ق : سجین ، با : سجین ، بب : سجین ، زبده : سجین ، ۵۰ زبده : سوار کرده برو ،
له ک : با : انعام سنگش ، آ : انعام شیکش ، ق : انعام سنگش ، زبده : سیکش ، ۵۰ زبده : ایلمچیان
بیش رفتند چون سلطان شاه و تاج الدین بخشی ملک بیشتر سیکشی داده بود ایشانرا [مطلبیدند] ۵۰ ق : سنگش ،
له ق : ۱ : له زبده (۳۰۹) م ، و بعد از و غیاث الدین را و بعد از و امیر له زبده : و دیگر کوچ و دیگر از غداق و بعد
از ان اردوان و دیگر ۵۰ آک بب زبده : بخشی ، ق مثل متن ، ۳۰۰ زبده : پارچه دیگر قلعی ، ۵۰ باقی
بب : طر قو و لودسا و کنکی (اما بب : کنکی) آک : طر قو و لودسا و کنکی ، زبده : تر قو و لودسا و کنکی ۵۰ زبده : قماش ،

و سلطان احمد و کوجه وار غداق را هر یک هشت بالش نقره و شانزده
اطلس و طوق و لو و سا و کنکی هر یک را با خواتین نود و چهار و صله بود، و هر
یک را دو هزار چا و،

و خواجه غیاث الدین و اردوان و تاج الدین بخشی را هر یک هفت
بالش نقره و شانزده اطلس و طوق و لو و سا [و] کنکی و قلعی | و دو
هزار چا و، (۳۴۱ ب)

ایلچیان سنگشها گرفته بو تا قمار رفتند، و ایلچیان میرزا الخ بیگ سنگشی
گرفته بودند چنانکه گذشت،

و درین اثنا از خواتین محبوبه پادشاه کی را قضا رسید و اظهار کردند
تا ساختگی غریب تمام شد، هشتم جمادی الاولی خبر فاش گشت که حرم پادشاه
در گذشت و فردا دفن خواهند کرد، و درین شب از قضای الهی آتشی
از اثر درماق بقصر پادشاه [که] ساخته بود [رسید و در تمام آن] افتاد

له زبده: هر سه سر یک، زبده: و باقی قماش از قلعی و طوق و لو و سا، عده باقی: و طوق و لو و سا و کپی
(اما با کپی)، اک مثل متن، بب مثل متن، اما کپی بجای کنکی، آ مثل متن (لو در آخر سطر دسا، در آغاز
سطر ثانی)، لکه فقط: خود بجای نود و، لکه زبده: هزار و هزار، هه ازینجا تا قلعی و دو هزار چا و
(س ۱۳) رادرق ندارد، عه بب اک زبده: بخشی، آ مثل متن، عه زبده: تیر و لو و سا، عه ک
کنکی، بب: و کپی، آ: و کپی، زبده: و کپی، عه زبده: مجموع هر یک را هفتاد و هفت و صله، نه فقط ک
یکی را از خواتین پادشاه، تصحیح از روی نسخ دیگر، لکه زبده: +: و سبب آن تعزیه دیگر

پادشاه را نمیتوانست دید، لکه زبده: تا ساختگیها [تعزیت، لکه زبده: (۳۴۱): سپتم،

لکه زبده: که بر سر آن کوشک پادشاه، هه ک، از روی آتشت شد، در باقی (ص ۳۳۸)

و زبده: بو دندر بجای بود) لکه ق: و آتش دران، زبده: و آن آتش دران،

و حدیث کذب المنجمین راست شد، و بارگاه‌های هشتاد و گز طول و سی گز عرض
 و استون‌ها که در آغوش سه مرد نمی گنجید و لا جورد و حل و روغن کرده تمام
 بسوخت، و ازان روشنائی شهر روشن شد و از اینجا بکوشکی بیست گز دورتر رسید،
 و بارگاه صرم که در عقب آن کوشک بود و ازان بتکلفتر آن نیز بسوخت،
 و در اطراف آن قریب دویست و پنجاه خانه بالسی مردوزن همه بسوخت،
 و آن شب تا روز نماز دیگر شمسعی می کردند آتش تسکین نمی یافت،
 و پادشاه و امراء ملتفت آن نشدند که آن روز از روزهای نیک کیش کافری
 بود، اما پادشاه در بتخانه رفت و تضرع و زاری بسیار کرد و گفت:

خدای آسمان بر من غضب کرد و تختگاه مرا سوخت، من کاری بد
 نکرده ام، و پدر و مادر نیاز زرده ام، و کسی ظلمی نکرده ام،

و ازین غصه بیمار شد و بدین سبب معلوم نشد که آن زن مرده را بچه نوع دفن کردند،

له زبده: و جان در گرفت که کویا صد هزار مشعل است که روغن روغن و فیتله در گرفته است و این عمارت
 که اول آتش در افتاد بارگاه‌های بود، درک: المنجمین (بجای البخون که در باقی نسخ هست)، همه فقطق
 خل و روغن کاری، همه عبارت زبده واضح ترست: و بر کرد آن کوشکها و خانه‌ها بود هر یک خزان آتش دران
 افتاد و قریب دویست و پنجاه خانه بسوخت و بسیاری مردوزن بسوختند و تا روز شد همچنان می سوخت
 و از روز تا نماز دیگر چنانچه سعی کردند آن آتش تسکین نمی یافت، ق: قریب دویست و پنجاه قریب
 دویست) - ق: و روز دیگر (بجای روز) - ک: هر سعی، دیگر نسخ: هر چند سعی، همه زبده: با امر از اینجا بیرون رفته
 بود، همه فقط درک، همه کذا درک، نسخ دیگر: اظهار کرد (بجای کرد)، همه زبده (ب: همه زبده)
 و چون بخاک بردند تا بسیار آرایش کرده بودند، از جمله بسیار علمها [علمها] و جوکانها از کاغذ رنگین ساخته و نقاشی
 کرده و تختی از کاغذ مقوی مقدار ده گز و بران تخت صورت آدمیان از کاغذ و صورت اسبان و اشتران بزرگی اسب و اشتر
 مجموع و لون مونیهای دروغی و زین دلجام و غیره و یک دو هزار شیره بر نعمت الوان و عرقی (عرق؟)

و طریق ایشان در دفن خوانین معظّمه آنست که خوانین بر کوهی معین
 و خمه و مدفن دارند، هرگاه خاتونی را قفسار رسید بآیین که رسم ایشان است
 بردارند و بدخمه سپارند، اسپان خاصّه خاتون مرده را در آن کوه که دخمه باشد
 می گذارند که بسر خود میچرد و هرگز اسپان را کسی نمی گیرد، و در آن دخمه بسیاری
 از دختران و خواجه سرایان می باشند و علفه ایشان پنج ساله بش زیادّه پیش
 ایشان می دهند تا علفه تمام شده ایشان نیز تمام می شوند، و با وجود این آیین
 بسبب آتش معلوم نشد که آن میت را چون بردند،

و بیماری بادشاه زیاده شد، پسرش بهارگاه می نشست و ایلچیان را
 اجازت داده، چند روز که جهت یراق راه در شهر بودند علفه ندادند،

منتصف جمادی الاولی^{۱۰} ایلچیان از خان بالق بیرون آمده، داجیان
 همراه بودند، و بطریق رفتن در باز آمدن به پیام که می رسیدند همه چیز با اولاد
 و عرابه می دادند و در شهرها و قصبها طومی می کردند و می گفتند: حرمت آنست
 له زبده، درک، و بآیین (بجای بآیین) له زبده: زن بر آنکه بران که که آ دخمه بود گذاشتند، له ق،

میچرند، زبده میچرید که، له ق: آن اسپان الخ، زبده: دیگر ایشان را نمیکنند،

له زبده: که نزدیک بودند مجموع در اینجا غار با کنده بودند، له فقط ق: دهر موضع در

سلور آینه: علفه، له زبده، له زبده: نهاده که هم آنجا باشد تا وقتی که علفه تمام شود
 ایشان نیز هم آنجا میروند، له ق: زبده مثل متن، له فقط ک: میته، زبده:

له آتیب ق آک: چسان (یا چسان) زبده (هم) مثل متن له گذا درک، نخ دیگر و

زبده: خستگی، له در ۸۲، له زبده: ایشان همراه کردند له زبده: میگویند،

له آ: محبت، در باقی صورت جمله اینست: در وقت باز آمدن حرمت می باید

داشت، در زبده ندارد،

که در وقت باز آمدن دارند تا محبت ثابت باشد، غره رجب بشهر
 نیکان رسیدند، حکام و کلا نتران استقبال نموده بار ایلیچیان باز نکردند
 بسبب حکم بادشاه با آنکه قاعده چنان بود که بار همه کس را کشایند و احتیاط
 نمایند تا مثل چاو و غیر آن بیرون نبرند، روز دیگری طوی بغضمت داده تکلف
 بسیار کردند، در روز بروز کوچ کرده پنجم شعبان بقصر اموران رسیدند،
 و از آنجا هر روز بیانی و هر هفته بشهری رسیده طوی می خوردند تا بیست
 و چهارم شعبان بشهر قنوجو فرود آمدند، و این قنوجو آن شهر است که ایلیچیان
 در وقت رفتن نوکران و چهار پایان خود را آنجا سپرده بودند، همه را
 سلامت یافتند، اما بسبب نایمینی راه مغولستان دو ماه و نیم* در آن
 شهر توقف شد، و هفتم ذی قعده از قنوجو بیرون آمدند، و هفتم هم بسجور رسیدند
 و ایلیچی میرزا ابراهیم سلطان که از شیرازی آمد - امیر حسن، و ایلیچی میرزا رستم
 که از اصفهان عزیمت نموده بود - پهلوان رورق (۳۲۲) جمال - در (۳۳۲)
 سجو با ایلیچیان که از طرف خطای می آمدند رسیدند و راه را بغایت

له آیب: ثابت شود، آق: زیادت شود، آه باب اک مثل متن، آهنگان آق: بیکان ابا سکان،

زبده، سکان، - بقول یول ICCXI این شهر غالباً Ping yang fa (واقع صوبه شانشی)

است که در قدیم الایام دار السلطنه چین بوده است، ازین روی بظاهر در متن پنگان باید خواند،

سه زبده +: و بسیار شهر خوش و بقاعده بود، آه باب: باز ایلیچیان باز نکردند آق: بار ایلیچیان باز

کردند، با اک مثل متن، صورت جمله در زبده: اما ایلیچیان حکم حاصل کرده بودند که بار ایلیچیان نکاوند،

سه زبده (۳۱۱ ب): هفت و کمتر، آه زبده: سیم (بجای چهارم)، آه ق (ص ۳۴): محل، آه زبده:

فاما خبرهای یاغی گری بود اطراف مغولستان راه نایمیشان میدادند بدان سبب، آه باقی: هم (بجای نیم) زبده: دو ماه

و نیم نزدیک، آه ک: و امیر، آق: آه زبده: و پیش از هفت نایمینی راه کردند و ایشان کریمتینی را که بکوه صاهه بودند رسیده،

تباه نشان دادند و بدین جهت ایلمچیان مدتی در سنجو مقام کرده منتصف
 محرم سنه خمس و عشرين از سنجو روان شدند، و بعد از چپند روز بشهر
 قراول آمدند، حکام قراول گفتند که قاعده اهل خطای آنست که چنانچه
 در وقت رفتن شماره و حلیه مردم را نوشته اند بوقت بازگشتن همان دفتر
 پیش آورده احتیاط نمایند و اگر تقصیر کنند بخصب پادشاه گرفتار شوند،
 القصة احتیاط کرده هژدهم ربیع الاول از راه بی راهه بی آیه مشقت تمام
 بیرون آمده نهم جمادی الاخری بشهر ختن رسیدند، و از آنجا کوچ کرده
 ششم رجب بکاشغر فرود آمدند، و بیست و یکم ماه از عقبه اندگان گذشته
 ایلمچیان جمعی براه سمرقند رفتند و باقی راه بدخشان اختیار کرده بیست و یکم
 شعبان بحصار شادمان ح

خوشوقت و شادمان رسیدند

وغیره رمضان ببلخ آمدند، و دهم ماه بدرگاه عالم پناه حضرت خاقان سعید
 آمدند، و شرح احوال بتفصیل و اجمال بموقف عرض رسانیدند،
 و چون داستان ایلمچیان ختمی شمل بر انواع عجایب و غرایب*

له زبده: چون بقراول رسیدند اهل قلعه گفتند: له زبده: اسماء مردم شما، له زبده (ص ۳۱۲) ام فی الجمله بنشینند و در جمعه
 نوزدهم شعبان سنه ثلث عشرين از قراول ختای گذشته بدان دلایت در رفته بودند و در جمعه پانزدهم [نوزدهم] محرم
 خمس و عشرين و ثمانیاه از قراول ختای بیرون آمدند و از ترس یاغی کری راه چول اختیار کردند و در ثامن ربیع
 الاول از چول گذشته بسبب آنکه از ختن متوهم بودند چند روز دران صحاری بودند تا در دهم جمادی الاول سنه المذكور
 ختن رسیدند، ق: القصة احتیاط کرده نوزدهم محرم از قراول بیرون آمدند و از بیم یاغی راه چول اختیار کرده هجدهم الخ
 در ربیع باک نیز نوزدهم محرم را دارد، له زبده: بعضی له زبده: بعضی براه قراول تگن، و بدخشان
 له ق: له از اینجا تا آخر فصل (ص ۵۲۹) را در زبده ندارد، له ق: (ص ۳۱۱) —

و نسبت با اوضاع این ولایت در فایت غرابت می نمود غزال مشکین خال
 قلم در صحرای آن رقم نافه کشای شد و خامه عنبرین شمامه بشمیم در آن نسیم
 در مشام آیام عطرسای گشت ، فارغ از تهنید صحت و بطلان و ساکت از تقبل
 سود و زیان ، والله المستعان و علیه التکلیف

نتمه قضایای شتصد بیست و پنج

عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب ولایت فراه

درین سال ماه رمضان از جانب آذربایجان خبر آمد که از سرداران ترکمان
 امیر دلو احمد ناگهان بسلطانیه آمد و آن حوالی و حواشی را خالی ساخت و بجانب
 تبریز رانده بآن قناعت نمود ، و بار دیگر با گروه ابنوه عازم سلطانیه شد و نوکر
 الیاسخواجه بهادر بمقابل و مقابله پیش رفت و جنگ سخت کردند و دلو احمد
 ۱۰ تاب مقاومت نیاورده جریده بیرون رفت ، و نوکران او بسیار بقتل آمده
 جمعی بقید اسار گرفتار شدند و اموال او بدست تسلط و اقتدار سپاه ظفر شعار افتاد ،
 و دیگر اطراف دشت قچاق از پیش محمدخان بادشاه ولایت اوزبک

له ک : آن ، دیگر نسخ مثل منن ، له ک : از روی نسخ دیگر ، له باقی :

تقبل ، له ک : علیک . له زبده : اک : ولایت فرات رجای ولایت فراه ، با :

ولایت طرات ، بب : دلا رفه ، له زبده (۴۱۲ ب) : دلو احمد یکد بار بیشتر بسلطانیه آمده بود

و تشویش داده و بعضی از چهار بایان مردم رانده ، له زبده : نوکران ، له فقط ک :

از روی آن نسخ دیگر ثبت شد ، له زبده ، و مجموع نوکران و خلفا او بدست افتاده رجای دلوکران ....

ظفر شعار افتاد ، له فقط درک ، له اک آیب : قنچاق ،

وایلچیان [عالم شیخ اعلان و فولاد رسیده بوسیله امرای عظمیام جانوران
و اسپان و سایر تنسوقات بموقف عرض رسانیدند و اظهار دو لتخواهی نموده،
محل قبول یافت، و آنحضرت ایشان را به اسپ و زر و کلاه و کمر نواخت
برای محمدخان تبرکات بادشاهانه روان ساخت وایلچیان بموجب اجازت
معاودت نمودند،

و آنحضرت فصل خزان بهوای جانور پرانیدن از دار السلطنه هراة و هم
ذی قعدة بجانب ولایت فراه نهضت فرمود، و چون موکب دولت پناه
بولایت فراه رسید حکام و گردن کشان ولایت سیستان وقت دهار
و کابل و غزنین تا هند و آب سند و نواحی هند بعزم زمین بوس متوجّه درگاه
عالمپناه شده تحفا و پیشکشها بمحل عرض رسانیدند و بدولت پامی بوس
سرافتخار از سپهر برین گذرانیدند، و آنحضرت همه را انعام و اکرام فرمود
و رخصت مراجعت نمود، و چند روز در آن ولایت بنشأ و شکار گذرانید
و عثمان سمند جهان پیا بعزم معاودت معطوت گردانید | و هفتم ذی الحجة
در دار السلطنه هراة بباغ زاغان* نزول اجلال واقع شد و زمستان قشلاق
هم آنجا اتفاق افتاد، و در آن روز که موکب همایون در دار السلطنه هراة فرود آمد

۱۰

(۳۴۲ ب)

له از روی باب. ک. آ. - ، زبده : ایلی ، له زبده : رسیدند در روز دهم

شوال سنه المذكور محمدخان اظهار کجی و اتفاق نموده بود ، حضرت سلطنت شعاری ایشانرا تربیت
و عنایت فرموده بتشریف و انعام مفتخر و سرافراز گردانید بعد از چند روز اجازت یافته ،

له زبده : خریف ، له زبده - ، باب. ک. : هندوستان (بجای هند)

له زبده : بشکاری و عیش گذرانید در ادال ذی الحجة عزیمت معاودت نمود ، له آ. باب. آ. :

بباغ نو ، آ. - ، زبده (۱۳۱) ، بباغ ، له آ. باب. جلال ، آ. مثل متن ،

از جانب دارالملک شیرازی پچی شاهزاده اعظم میرزا ابراهیم سلطان رسیده
 خبر فتح تمامت خوزستان بموقف عرض رسانید، و پیشکشها و تحفها گذرانیده
 محل قبول یافت، و آنحضرت فرزند دولتمند را تحسین بسیار فرمود
 فرستاده را انعام و اکرام تمام نمود و رخصت مراجعت ارزانی داشته معتمدی بجای
 فرزند روان فرموده شکر مواهب الهی بجای آورد
 آری بشکر نعمت حق می شود زیاده

وقایع سنه ستم و عشرین

عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب سرخس و نهضت

میرزا اباسینغ بجانب مشهد مقدس

چون فصل زمستان باخروشید و بشارت نسیم بهار بسامع اهل غتسبار
 رسید و دیده و ران فَاَنْظُرُوا إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ از طراوت
 حسن فروردین و لطافت سبزه و ریاحین آگاه شدند و مرکبات طبایع از نشو و نما

له آب: ولایت خوزستان، آب اک: ولایت خوزستان، زبده مثل متن، له آب: آب

له زبده: بینه، له آب: بطرف مشهد، صورت عنوان در زبده:

ذکر حرکات رایات همایون بجانب سرخس و مخدوم زاده همانیان بطوس، له آب: بشارت نسیم

بهار و مشام، آب: بشارت بهار بسامع، در زبده این فقرات بهاریه قدری اختلاف دارد از

مطلع، له در قرآن مجید ۳۰ (سورۃ الروم) ۴۹: فَاَنْظُرُوا بِصِينَةٍ واعد است،

دراہتر از مرغان خوش آواز در ہر مغزار در پرواز آہندند بہیت
بوقت صبح چو مرغ از بہار یاد کند صبحیان را عیش سحر زیاد کند

حضرت خاقان سعید اوایل حوت از دار السلطنۃ ہرۃ بہوای جانور انداختن
عزیمت ولایت سرخس فرمود، و چون آفتاب لوای ہمالکشا سائے ہمایون
بر سر ساکنان آن ولایت انداخت، و شاہباز مرحمت و عنایت
بال اقبال بر مفارق ایشان منبسط ساخت، از حدود ماوراءالنہر
و ترکستان تا اقصای مملکت مازندران تمام اکابر و اشراف و سرداران
اطراف بآردوی ہمایون کہ مرکز دایرۃ دولت و محیط نقطۂ خلافت بود
رسیدند و شرف بساط بوس یافتہ بعین عنایت بہرہ مند شدند، و آنحضرت
چند روز بدولت فرخندہ و بخت فیروز در آن صحرائی دلکشای بجانور پرانیدن
التفات نمود، و بعزم زیارت سلطان المشائخ الطود الشامخ صاحب السیر
والطیلسر شیخ ابوسعید بن ابوالخیر قدس سرہما نہضت فرمود
رباعی

جانان! بزین جانوران سنگی نیست   کز خون دل خستہ بر آن رنگی نیست
در سیج زمین و هیچ فرنگی نیست   کز دست غمت نشستہ و لنگی نیست

۱۔ زبده : مرغان مرغزار با آواز، ۲۔ فقط آ : رہ، ۳۔ زبده : بر عزیمت تفرج

و تصیید بظلمت و ابہت ہرچہ تا متر بصبوہ سرخس، ۴۔ این سطور را در زبده ندارد،

۵۔ زبده : بعد از چند روز کہ بسرخس رسید و در نواحی صحرائی آن جانور پرانیدن [پرانیدن]

عزیمت زیارت مزار سلطان المشائخ، ۶۔ در زبده این رباعی را ندارد،

۷۔ آبا : دل و دیدہ،

آنحضرت بصدق و نیاز شریط زیارت بجای آورد، و فرزندان شیخ که از اکثر مشایخ آفاق بحسن مکارم اخلاق ممتاز و مستثنی اند خدمات شایسته بتقدیم رسانیدند، و تمام اردوی همایون را بگوسفند و مایحتاج و تبرکات لایقه خشنود گردانید، و آنحضرت همه را انعام و اکرام فرموده صدقات و نذورات گذرانید، و منتصف ربيع الآخر بسرخس معاودت نموده بعزم یلیاق در منزلهات بادغیس چند روز منزل ساخت، و اواخر ربيع الآخر امیر خضرخواجه و خواجه برومی را مقرر فرمود که بالشکرگران عازم جانب ملک رمی شده از آن حدود بر خبر باشند،

و جناب میرزا ابایسنغر که عربیت و لایت طوس و مشهد مقدس معلماً فرموده بود و زیارت سلطان خراسان علیه الرحمة و الرضوان با شریطان بجای آورد، و از آنجا متوجه مرغزار اداگان گشت و چند روز بجانور پرانیدن ویوزدوانیدن اشتغال نمود، باز چون تیر از ششست [دست] شاه جهانگیر (ورق ۳۴۳) می پرید و در پرواز بانسرتا پیر همرازمی گشت ۳۴۲

له بجای ذکر زیارت و فرزندان شیخ و صدقات و نذورات زبده (۴۱۳ ب) می گوید که هوا "زمین آن دیار چون پرتو و دم طوس و منتقار کلنگ و چشم خروس بیاراست" و غیره و غیره،

له آاک بب حضرت شیخ، ۳ آاک: کردانید، بب: کردانیدند، ۴ نقطک: نذورات، ۵ آ: آخر، با: منتصف، اک: زبده: سلخ، ۶ زبده: —

۷ در زبده پنج سطور کلمات تصنیف دارد برای میرزا، ۸ اک بب آ: با: مقدس — زبده، در ادایل بهابصوبت و شهنشاهان ای شده ۹ در زبده افزوده که مشاطه صباگاه چنین می کرد و گاه چنان در گنج شایسته

تاکا به بادشاه عادل کیسرد بر فرق زرد زرتانا بفرمیداشت

نلک: شخصت، ۱۰ اک: —، زبده (۴۱۳) هم ندارد، ۱۱ زبده: کردون،

و یوز از کمین گاه برق و از میجست و در نشیب و فراز لبان شیر حمله می آورد
 و آهوان را از چپ و راست می انداخت و دستها بخون خضاب می ساخت
 و چون صحاری از شکاری خالی شد شاه زاده عربیت و لایست مرو نموده
 کلنگ بسیار گرفت و چون جمشید خورشید از اوینج شرف بشفرف گاه ماه رسید
 العود احمد خوانده سیوم جمادی الاولی در قرا باغ باد غیس بار دوی اعلی
 ملحق شد بیت

گشتند شادمانه بدیدار یکدیگر فرخنده آن پدر که چنانش بود شیر
 روز دیگر بموجب اجازت سلطان هفت کشور عربیت نموده
 ششم ماه در دار السلطنه هراة بمقام باغ سفید که در فصل بهار خوشتر از
 ۱۰ وعده یار و خرم تراز وصل دلدارست بیت
 بهر سو یکی آب دان چون گلاب شناور شده مرغ بر روی آب
 نزول اجلال فرمود

جهان ز عدل وی امین جهانیان همه خرم
 و حضرت خاقان سعید چند روز در ییلاق باد غیس گذرانید
 و در آن اثنا نوکر امیر شاه ملک از جانب خوارزم رسید و عرضه داشت سائید

لهک : آهویان ، زبده مثل متن ، ۱ زبده : آن صحاری ، ۲ زبده + : جندروز
 دیگر در آن نواحی بهمین نوع شکار بها (کذا) گردانیده را این کلمه را قلمزن کرده است) و کلنگ بسیار گرفتند ،
 ۳ زبده : قطع برج شرف کرده بتختگاه ماه رسید - آباء : برج (بجای اوج) گذا درک ،
 در دیگر نسخ : شرف گاه ، ۴ زبده : مصرع ، ۵ زبده - ، ۶ زبده :
 از انجا روان گشته در کیشنبه هشتم جمادی الاول سنه المذكور ، ۷ اک - با - ب آ
 زبده - ، ۸ زبده - ،

مضمون آنکه : براق اغلان اردوی محمد خاں گرفتہ بیشتر الوس اوزبک
مطیع و منقاد آو شدند ،

و آنحضرت عزیمت معاودت نموده اواخر جمادی الاولی در دار السلطنہ
ہر اذہ نزول اجلال فرمود قطعہ

رسد بنہ کرہ اکنون عنان شہر شادی چو در رسید بدولت کاب خسرو عظم
پناہ جملہ اسلام و پشت زمرہ ایمان مدار ملت احمد مراد خلقت آدم
و درین آیات بشارت رسانیدند کہ در احسن ساعات و ایمن اوقات
ہر دہم جمادی الاخری باغ ملک را شجرہ بارور و چین دولت را نہالی
خوش ثمر پیدا آید بہ بیت

۱۰ اقبال خبر داد کہ بطالع مسعود در خانہ خاقان معظّم پسر آمد
یعنی امیر زادہ علی بن میرزا محمد جوکی بہادر بطالع سعد بوجود آمد ، و میرزا
محمد جوکی را از ظہور قرۃ العین استظهار قوی روی نمود و اسباب عشرت
و طوی پادشاہانہ ترتیب فرمود ، و چند روز بساط نشاط بسوط ساختہ
جہانیان از عاطفت پادشاہانہ بہرہ مند شدند مصرع

۱۱ زبده : گرفتہ است دران دیار را بیت حکومت برافراشتہ ، کہ با آک آ زبده : اورا

مطیع ، بب و را مطیع ، کہ با آک بب آ زبده ، کہ آ ، جلال ، باشل متن ،

۱۲ بجای این قطعہ در زبده ابیات دیگر دارد ، فقط بب : مراد ، با آک مثل متن ،

۱۳ فقط بب : مدار ، با آک مثل متن ، ۱۴ زبده : ذکر ولادت با سعادت امیر علی بن

امیر زادہ جوکی خلد مکہ ، چون حضرت سلطنت شکاری خلد اللہ تعالی مکہ و سلطانہ بلخ زاغان نزول فرمود ،

۱۵ زبده : سیزدہم جمادی الاول سنہ ست و عشرین و ثمانیہ ، ۱۶ در زبده (۱۵۴۱) بجای این

بیت و سطور متعلقہ ابیات دیگر و عبارات طویل تر دارد ،

شدند از قدم فرخش جهان به شد

و بموجب فرموده بیت

درین صندل سرای آبنوسی گهی ماتم بود گااهی عروسی

چون از مقدم شاهزاده علی مسرت تمام روی نمود امیرزاده بوزنجر بن امیرزاده
پیر محمد بن امیرزاده جهانگیر بن امیر بزرگ تیمور کورگان ازین مرحله قضا
بدار بقا رحلت نمود، و حضرت خاقان سعید بوثاق امیرزاده مرحوم فرموده
بازماندگان اورا طلب داشت و دلداری و رعایت نمود و گفت بیت

رضا بحکم قضا گردیم و گردیم ازین کمند شاید بشیر مردی حبت

هر که در ولایت خلقت قبای بقا پوشید عاقبت در معرض فنا
افتاده، بر عرصه که عرضه قناست چه اعتماد؟ و بر مملکتی که قابل مملکت
است کدام اعتضاد؟ ع

همان به که نیکی بود یادگار،

امیرزاده محمد جهانگیر بن امیرزاده محمد سلطان که بعز مصاهرت
حضرت خاقان سعید سرافراز بود شاهزاده را از صلبیه آنحضرت مولود عاقبت محمود

له آک، ذکرویات امیرزاده بودا بجر بن امیرزاده پیر محمد الخ بیت و منقسم شعبان بموجب درین صندل
الخ، — زبده (۲۱۵ ب) : ذکرویات امیرزاده بودا بجر بن امیرزاده پیر محمد بن جهانگیر

طاب ثراهم درین سال هفصد و بیست و شش در بیست و منقسم شعبان امیرزاده،

له آ، بودا بجر، بب، بودا بجر، باب، لورنجر، آک : بوزنجر، زبده : بودا بجر، له زبده —

له زبده : و فرمود (بعدهش چهار پنج سطور مشتمل بر تعزیت دارد که در مطلع نیست)، له فقط آ —

له زبده (ص ۲۱۶ ل) — له عنوان این فصل فقط در آک : تتمه و رکذا حالات ست و عشرین

و ثمانیة، زبده : تتمه قضایای سنه ست و عشرین و ثمانیة . له ک : صلبیت،

امیرزاده محمد سلطان در وجود آمد، و دوازدهم رمضان همان بزم قدم
فرخنده اش آرایش یافت و طوی بعظمت ترتیب نموده عالمیان بجا طفت
۱ پادشاهانه مخطوط شدند،

(۳۴۳ ب)

و حضرت خاقان سعید باادب صیام قیام نمود، و پنجم شوال
بدولت و اقبال بصوب ولایت فوشنج و کوسویه بعزم شکار نهضت
فرمود، و یازدهم بدار السلطنه هراة باز آمد* زمستان در مستقر دولت
و سریر سلطنت قشلاق کرد، و جناب میرزا ابالیسنغر بطریق قوش لامشی بجانب
ولایت فراراه رفت، و چند گاه در ولایت فراراه بنشاط و انبساط گذرانید
بدار السلطنه هراة باز آمد*،

له در زبده نامش خلیل سلطان بن امیرزاده اعظم محمد سلطان* است، و صوابش خلیل سلطان بن امیرزاده
محمد جهانگیر بن امیرزاده محمد سلطان* است رکب زانباد در شجرات دین اسلام شجره ۲، ۳ در زبده
تاریخ ولادتش بیست و یکم رمضان المبارک است،

اگ دارد، — در زبده ذکر طوئها و طافت پادشاهان مفصل تر است از مطلع،
۴ زبده: بعد از گذشتن رمضان (و) وظایف عمید صیام حضرت سلطنت شکاری میل سواری فرمودند
و در روز شنبه پنجم شوال عزیمت شکار فرمود و در یازدهم بدار السلطنت هراة فرود آمد،
۵ زبده (۳۱۶ ب): بعزیمت تصید و تفرج شکار بجانب فراراه در غرة ذی الحجه حرکت فرمود
والله اعلم بالصواب،

وقایع سنه ۸۲۶ و شرحین و ثمانمائ

معاودت حضرت از ییلاق بادغیس آمدن بایسنغر

از جانب مشهد و دیگر قضایا

چون سلطان بدیع آیین ربیع سپاه سبزه و ریاحین با طرف صحرا
و بساتین کشید و بید او گران خیل شتاپای عزم در رکاب رحیل
آوردند موکب اعلا غره ربیع الاخر برسم جانور پرانیدن متوجه جانب
سرخس شد، و چند روز در آن ولایت نشاط شکار فرمود و عنان
عزیمت بصوب ولایت بادغیس عود نمود، و در آن ییلاق سلطان آفاق
چندگاه بارگاه اقامت برافراشت و خاطر خطیب بر به ضبط و تدبیر
مصارح ممالک مصروف داشت بیت

۱۰

چو پرکار چرخ از برکوه و دشت

برین دایره چند کثرت بگشت

حضرت خاقان سعید عزم معاودت نمود و غره حمادی الاخری

له در زبده افزوده است : رایات همایون شاه و شاه زاده جهان و جهانیان . . . .

معز الحق والدین بایستغفر [بایسنغر] بهادر خدا شد تعالی ملکه و سلطان بعد از آنک چند روز در آن نواحی
جانور پرانیدند و شکارها کردند بجانب بادغیش معاودت فرمود ذکر شاهزاده بسباق و سباق مربوط نیست،

بظ هر جمله حذف شده است بعد 'سلطان'، له فقط ک، بدین،

بیابان زاغان نزول فرمود،

و جناب میرزا بابا یسنغر که بجانب ولایت طوس و مشهد مقدس
معلّا رفته بود چندان گاه در مرغزار اودکان صید و شکار فرمود، و چون
خاطر همایون از نشاط شکار فراغت یافت عنان دولت و سعادت
بصوب سر بر سلطنت تافت، و ششم جمادی الاخری بیابان سفید
فرود آمد.

و امیر پونش که از امرای عظمای میرزا بابا یسنغر بمزید اعتبار و اختیار
اشتهار داشت پانزدهم ربیع الاول در سنّ شباب وفات یافت،

و هم درین سال پنجم ماه رجب امیر اعظم حسن صوفی ترخان برادر
میر علیا گوهر شاد آغا عالم فانی را وداع کرده بدار بقا رحلت نمود.
و در گنبد مدینه آن بقیعس عهد مدفون شد، منظر کرم و مروت
و معدن سخا و فتوت بود، رجاء واثق که حق تعالی عوض نعیم دنیا
اضعاف و آفات نعیم آخری که ثَوَّلَ الْخَيْرَةَ خَيْرُكَ مِنَ الْاُدْوٰی ارزانی
فرماید، ترویج روح او را اختتام کلام ملک علام و اتمام طعام

۱۰ زبده (۲۱۴)؛ در نواحی طوس تا مرغزار اودکان (کذا) رفته در آن صحاری شکاری فرادان انداخته

"مقدس معلّا" را فقطک دارد، ۲ یعنی هرات، ۳ زبده؛ در بخشیه ششم، ۴ زبده

عنوان این فصل؛ ذکر وقایع سنه المذكور، ۵ ک؛ نوپس، زبده شلستن، ۶ صاحب

زبده در حق او گفته؛ جوانی مستعد در فنون ادب و هنوز در سنّ شباب، ۷ از زبده

(۲۱۴ ب) معلوم می شود که پنجم رجب بروز شنبه بود، ۸ زبده —

۹ زبده؛ مدفن ساختند [ظاهر است که عبارتی از اصل افتاده است]، ۱۰ قرآن مجید ۹۳ (والنصی) به

۱۱ مضمون بطور باقی این فصل را در زبده ندارد،

بجای آوردند، و خلعت صدق او امیر مہراب ترخان کہ در بزم
و شش ابر و نشان بود و در رزم و کوشش شمشیر نشان می نمود حضرت
خاقان سعید عنایت فرمود و راہ و رسم و امارت دیوان عالی کہ منصب پدر
او بود بجانب امیر مہراب تفویض نمود

خوش بود جای پدر زان پسر

ذکر احوال ماوراء النہر و سبب عزیمت میرزا

الغ بیگ کو رگان بجانب مغولستان*

سابقاً در سہ ثلاث و عشرین مذکور شد کہ شیر محمد اعلان بسمرقند آمد
و میرزا الغ بیگ اورا تربیت فرمود و او بی اجازت فرار نمود، و میرزا
الغ بیگ اورا گرفته باز آورد و باز عنایت نموده و اسباب سفر او ساخت
بجانب مغولستان روان ساخت، و شرح این سخن در موضع مسطور خواهد بود،

۱۔ در آت از بنجاتنا آخر فصل جملہ عبارت را حذف کردہ، ۲۔ آت باب ۱ چون (یا چون) ،

۳۔ زبدہ (۲۱۴ ب) ۱ ذکر عزیمت پورش مخدوم زادہ جهان الغ بیگ مغولستان ، —

ب۔ ولایات (بجای ولایت) ، تاک — ، ۴۔ ص ۲۲۸ بعد ،

۵۔ در زبدہ (۲۱۸ ب) می گوید کہ "شیر احمد اعلان" در منتصف رجب ۸۲۳ بسمرقند آمد، بندگی حضرت

اورا تربیت فرمود و در یک شاہان و شاہ زادگان نمی شستند و لطیفہ ملازمت بجائی آوردند، بعد از آن دوسہ

ماہ بے موجدی ناگاہ فرار نمودند و حضرت امیر زادہ چون واقف شد فی الحال بر عقب ایشان روانہ گشت

و بعد از دور و در کحلیہ ز کجینہ [بیلایا] ایشان را دریافت و گرفتہ بسمرقند باز آورد،

۶۔ زبدہ : چنانچہ پیشتر این تفسیر شرح دادہ آمدہ است ،

و چون شیر محمد اعلان بولایت خود رسید امراء اتفاق نموده اورا بیادشاهی برداشتند و چون بر سر سلطنت تکیه یافت * نخوت پادشاهی و فرط تکبر * مزاج اورا از قانون رعایت حقوق میرزا الخ بیگ اخراج نمود و علم بی نیازی بر بام گردون زد (ورق ۳۴۴) و از مکاتیب او عدول (۳۴۴) از جاده انقیاد معلوم شد ،

و سبب مجده در ماده مخالفت درین سال سنه سبع آن بود که پسر علی مکریت از ماوراءالنهر گریخت به پناه باو برد و میرزا الخ بیگ اورا طلبیده ، شیر محمد اعلان اورا نفرستاد ، این معافی موجب آن شد که میرزا الخ بیگ بجانب ولایت مجده عزیمت نمود ، و پانزدهم ذی الحجه سنه سبع در شهر خجیه قشلاق فرمود و فرمان همایون نافذ شد که

۱. زبده : چون بر سر یازبک بسلطانی نشست ، ۲. آتاک : فرط کبریا ، ۳. ب :

فرط کبریائی ، — زبده (۴۱۸ ب) : فرکریا ، ۴. مکریت : با : مکریب ، اک : بکریت :

ب : مثل متن ، زبده : مکریب ، — برای قوم مکریت رک : بیزدی ۲ : ۵۲۴ س ۶ ، ۵. در زبده :

افزوده است که " بعضی از علایق و عوائق مانع و وازع رکضت و نهضت همایون می شد " چون

بعون عنایت یزدانی خاطر خطیب از کلیات این قضایا فراخی یافت " عزیمت همایون برپوش

مخولستان تصمیم یافت " ، ۵. زبده (۴۱۹) : بحزیمت

قشلاق بجانب آب خجند حرکت فرمود و تواجیان را فرمان شد که امر آتومناات و هزارجات

خبر رسانند که هر یک از مواضع خود حرکت نموده بر راهی که معین فرموده اند روانه گردند چنانکه

بوقت میعاد به محل معین لایست تأخرون سَاعَةً وَلَا یَسْتَقْدِمُونَ رسیده باشند ، و حضرت

شاه زاده با تومناات خاصه محدود [محدود] اندگان و امر خوانقار [امراء جوانقار] سلطان اویس

برلاس — فقطگ : امرای برانقار و امرای جوانقار (بجای امرای جوانقار) ، تصحیح از روی نسخ باقی ،

لشکرهای اطراف ممالک ما و راء النهر و ترکستان ببلجار متفرّد و در موضع
معین جمع آیند، و امیرهری ملک و امیر شیخ ابو سعید با سایر امراء و
تومانان در حدود اندگان رستان گذرانیدند و همچنین امرای جوانان
امیر سلطان اویس برلاس* و امیر خواجه یوسف و امیر توکل با لشکرهای
بموضع قراسمان بسر بردند، و در خلال این احوال هلال فرخ فال محرم
هشت صد و بیست و هشت* برجهانیان واضح و لایح گشت،

وقایع سنه ثمان و شصتین و ثمانمائه

ذکر نهضت میرزا الغ بیگ بجانب مغولستان

در زمانی که خست و سیارگان* از کاخ کیوان بایوان برجیس آمد بیت
از چاه دی رسته بغن آن یوسف زرین بدن

۱۰

و از ابر مصری پیرهن اشک زلیخا رنجته
خیل سحاب از هر طرف رنگین کمان کرده بکف
باران چو تیر بر بدت دست تو انارنجته*

له فقط آ — ، ۲ در زبده + : بموسمی که کو، بشته معجر سفید بر تارک

سیاه افکنده و دشت و صحرا از کسوت زنگاریه لباس سیمایی بدل گرفت ،

۳ زبده (۴۱۹ ب) : خورشید عالم آرائی [عالم آرای] ، ۴ زبده ۵ کت با ، رس

(رجایی بدن) ، آ : بدن ،

و لشکر سرما از طبیعت سپاه بهار روی بانهر ارم آورد، و نسیم جان پرور هوا
لطف اعتدال پذیرفت، و روزگار از قدوم فصل بهار طبیعت حیات گرفت
جناب میرزا الخ بیگ عزایم پادشاهانه که قرین قضا و قدر است
و دواعی خسروانه که هم نشین فتح و ظفر خواهد بود در حرکت آورد، و بمیت و مفتاح
رنج الاول موافق هشتم حوت لشکرها مرتب داشته و رایت نصرت
بر افراشته بجانب مغولستان روان شد،

و در اشنای راه آگاهی یافت که بعضی از لشکر یا غی در حدود
اشپره قشلاق کرده اند، رای همان آرای که در اوایل حال نظر بر
داخل اعمال اندازد و در بدایت فکر حساب خاتمت پردازد چنان
افتقنا فرمود که جمعی از لشکر منصور بر سبیل ایلیغار سرعت نمایند
۱۰ و امیر لقمان و امیر ابوک بزرگ و امیر شاه ولی و امیر اویش قوچین با سپاهی بربیت
ره و رای شان رزم و کین ساختن هواریش خون، و خوتا ختن

بب + : جو مرغ صبی اگر صورتی ز کل سازی زاعتدال بر حکم جانور گیرد

زبده: دست قدرت زمین را از کسوت کافوری لباس زنگاری بدان (بدل) داد و عارض خوب بمن بخط سهر
بیار است، ۳ زبده + : سنه ثمان و عشرين و ثمانیة، ۳ زبده: از سخنران و مستحفظان حدود جهان معلوم شد
که بب: اشبه، باشل متن، زبده: اشپره، ۵ زبده (۴۲۰): آراسته و ساخته همه مردان گزیده و دلیران گردیده که مقداری هزار
مردم در مقدمه بر سبیل ایلیغار، ۱۰ ک: تونس، بب با اک زبده مثل متن، ۳ با-، زبده مثل متن، ۵ زبده: بشوره

همه صرخه نادر دواخته رسان همه جمله را بار میان (۹) هم عنان

ره و رسم شان رزم و کین ساختن هواریش خون بر (کذا) خون با ختن

در [زره] جامه شان روز شب جای بین زمین پشت اسپ اسبان کرد کین

— با، که (یعنی که بجای دخی)، بب اک مثل متن،

روان شدند برایی که اندیشه بی رفیق توفیق از عرصه آن نتواند گذشت
و در هم بی قرین تقدیر ساحت آن نمی یار و در نوشت بیت
نه هیچ ساکن و جنبان در و مگر انجم

نه هیچ دایر و سایر در و مگر صرصر
و بعد از ده شب از روز برهنه بی بخت آگاه ناگاه بایلی رسیدند که سردار ابراهیم
و اریزن و اولجا تیو بودند، چون لشکر فیروزی اثر بخیر بصر ایشان در آمدند
سواران یا غنی بیرون رفتند و ایل و الوس غارت یافته لشکر منصور
غنیمت موفور گرفتند،

و بعد از دو روز ابراهیم و اریزن و جهان شاه و قمرالدین خنجر کین
از نیام عداوت کشیده بتیغ آبدار آتش بار بحرب فرورختند و چون
شیر بچه بباد داده و مار دم بریده ده هزار سوار شمشیر گذار روی بحرب آوردند

- له با، در نمی آورد نوشت، باب، نمی یار نوشت، ر در زبده: از سیاحت [ساحت] آن
بیرون نیامدی،
له در زبده مصراع اول را دوم و دوم را اول ساخته است
له زبده: طائر،
له زبده: که متصل قطع فیایفه نموده بودند و محدود
مخولستان در آمده بایلی رسیدند،
له باب، و اریزن، با، و اریزن، اک
مثل متن، زبده: و او اثری (۱)،
له ک، بایلی، تصحیح از روی باب، زبده:
ایشان،
له باب، و اریزن، زبده (۲۲۰ ب): و او برین (۱) و اولجا تیو،
له آ زبده —،
له زبده +: که لات مبارزت و تصلف جلالت ایشان بسم
قریب و بعید رسیده،
له کذا فقط در ک، آ و نسخ دیگر:
آتش حرب افروختند،

و ازین طرف امرای نامدار جوانان و برانغان و قلی بمرودان جنگی محکم داشته
در برابر خصم آمدند بیت ۱

(۳۴۴ ب)

دولت شر بهم بر زدند از کمین

تو گفتی زدند آسمان بر زمین

ز باریدن تیر همچون تگرگ

ز هر گوشه برخواست طوفان مرگ

و از جانبین بسان صحرای تنیدند و از طرفین بر یکدیگر حمل آوردند

سر سروران گوی سیدان و چپم سان گشت و پیکر شمشیر زنگاری از شگرف

خون گونه لعل بدخشان و یا قوت رسانی یافت، درین حال جمعی از دلاوران

لشکر منصور عنان سبک و رکاب گران ساختند نیزهای مار کردار بر گوش ۱۰

نگاوران باد رفتار نهادند و نعره و ضروش الله اکبر باوج دو پیکر آورده

بر مخالفان زدند و جمعیت ایشان پریشان ساختند، و مخالفان روگردان شده

له زبده: امرای مذکور امیر لقمن و امیر ابوک و شاه ولی و ادیس تعبیه لشکر خوش کرده میمند میسر

و قلب بمرودان جنگی بدست کرد و چه بلند افکنی پیل زور

محکم داشتند جمعی که در مهالک و اخطار جان و مال را بزره و زن نهند و تیغ آبدار و بیگان آتش بار خاک دشمن میاد برودهند

با اعتقاد صافی و اجتهاد دانی رویی بخصم آوردند، له زبده: جمعی دیگر از طرفی عنانهای مار شکل

از دھائی کام زن دادند و از غبار مواکب روز روشن بسان شب تاریک کشته و همین طور سه سطر

دیگر دارد، له فقط درکت، کله بعدش سه ابیات دارد در زبده (۳۴۵ ب)

له زبده: هم عنان کشته عنان سبک، له زبده: اسپان

له یعنی جوزا، له زبده: در تکیا رویی رکذا این حالات و اثنائی

این ضربات ابرجیم داری و بگریز نهادند

بیکبار فرار نمودند و سپاه در عقب رفته ابراهیم و دو پسر او را بقتل آوردند.
و این واقعه چهاردهم ربيع الآخر در مقام آق سو بوقوع پیوست، و سپاه
ظفر شعار غنیمت و اسیر بسیار گرفتند و میرزا الخ بیگ بمنزل آق سو رسید
و امرای ایلغار تربیت و عنایت یافتند،

و در آن مقام مشورت نموده رای بر آن قرار گرفت که لشکرها
بصورت مجموعی متوجه الوسهای قرمان شدند و از آب چو گزشته
و کتول ابرکیتو برآمده بسرخاب رسیدند و از راه هلقون با پیش رگذا رفتند*
و بکیتو کتول برآمده و میل کرده باره باری فرود آمدند و از آب جارون عبور نموده

سده در زبده کلام را طول داده می گوید که بهادران کارزار خون دران صحرا روان گردانیدند و بر عقب گریختگان
رفته "بشمیر آبدار آتش در جان آن خاکساران" انداختند ابراهیم باد و بسز بقتل آمدند و لا یحیی المکذ السیتی الایله
سده زبده (۲۲۱ ب) .. و این واقع بوقوع پیوست (گذا ناقصا) سده زبده،

عساکر منصوره قریب پنج شش فرسنگ از عقب هنرمیتیان رفتند و مقدار دو هزار مرد ازیشان
بقتل آوردند و زنان و فرزندان ایشان با سیر گرفتند و رایات نصرت شعار مخدوم و
مخدوم زاده عالمیان با عساکر هجایون کوچ بر کوچ بر عقب ایشان می رفت تا باقی سو
رسیدند امراء ایلغار مظفر و کامکار باردی مبارک محقق گشتند و با جمعیم متوجه السهای ایشان شدند
و لشکرها بوره ده کشیده از آب چو گزشته و کتول ابرکیتو برآمده [ب] سرخاب رسیدند، -
با، امرکیتو بجای ابرکیتو) برای قرمان رکت به سفر نامه آسیای وسطی از و امیری (لندن
سده ۱۸۶۴ ص ۳۰۴، سده آ: از راه هلقون با پیش رفتند، اک: از راه هملقون به آ پیش رفتند،
بب مثل متن، زبده (۲۲۲ ب) : از ان جا براه هملقون در آمدند و با پیش رفتند، - صورت های اعلام
اکثر مواضع که درین سطور آمده و می آید از اشتباه خالی نیست سده با: بکیتو پل، زبده: بکیتو کتول، سده زبده
برآمدند، - بب: باره باری، بجای باره باری، با: بارهای، اک مثل متن، سده زبده: فرمودند،

(به؟) [عریان برکش (؟)، در کوک پنیه* سرا پرده* همایون باز کشیدند، امیر
خدا داد از امرای کبار آن دیار احرام درگاه شاهزاده ظفر شاهی
بسته شرف دستبوس یافت و بمزید اعزاز و اکرام و تشریف و انعام
مخصوص گشته، شاهزاده جوان بخت رعایت کسرسن او نمود و از رای
پیرا تکشاف احوال اطراف فرمود و بطرف شیر محمد اغلان روان شد، و در
تقو قوسای سپاه یاغی دیدند،

جناب میرزا الخ بیگ پانزدهم جمادی الاخری تعبیه لشکر فرمود،
و در جواننار امیر ارسلان خواجه ترخان و برادرش امیر محمود و در قنبل
امیر ابوک بزرگ مقرر شدند، و در براننار امیر لقمان و امیر بهلولک محتین گشتند،

سه آ: بریان سرکش در کوک پنیه، بیت، برهان سرکش در کوک پنیه، آ: برهان سرکش در کوک پنیه
اک: بریان توکش در کوک پنیه زبده، و برهان زکس در کوک میشه،

ادجنان تقریر کرد که شیر محمد اغلان و امرا دران قول کرده (کذا) اند و جنان معلوم شد که بر جنک اتفاق
نموده اند و لشکر با جمع کرده حضرت شهزاده این حالات [در یافت؟] فرموده متوجه شدند چون پیش رسیدند
[بیاض] رسید و خبر آورد که ایشان در کشمس سه (کذا) جمع گشته اند ایات همایون بدان طرف روان
شد در... [بیاض] سپاهی لشکر ایشان دیدند روز پنجشنبه چهاردهم جمادی الاخری در جمعه پانزدهم تعبیه
لشکر صائی میمنه و میسر و قلب و جنح از طرفین ترتیب دادند - آ: جمادی الاخری بجای جمادی الاخری -
آ: جمادی الاولی، بیت اک: جمادی الاخری زبده (۴۲۲ ب)، در دست جیب مقابل میمنه ایشان -

در زبده اولاً ترتیب جواننار و برننار در قول دشمن را درج نموده است و بعدش ترتیب افواج مرزا الغیثک را
که زبده: در مقابل برادرش امیر محمد و ابوک بزرگ و سایر امرا چون انقاد (امراء جواننار) قریب بیست هزار - اک
قتیل سیمائی قنبل، آ: آیت، قنبل، - آ: ابوک بجای ابوک، اک: بیت شل متن، سه زبده: دست راست؛
سه زبده لقمان و ابابکر دهری ملک بار (؟) دیگر امراء براننار میت هزار سوار دیگر حضرت سلطنت شاهی بنفس خود باها مقدار در قول

و قول لشکر مستقر نفس مبارک آمد* و قراول قول امیر اسکندر بهند و بوقا
 و ابراهیم ایکوتمور و ازبک قوچین* و خواجه یوسف و مراد قوچین بودند، و چند
 قشون مکمل بهت کواکب معین شد که اگر دشمن روی بجائی آورد
 و مدد باید آن چند قشون مانند قضای آسمان و بلای ناگهان بسر مخالفان
 رسند، و از اطراف در برانغار پاینده بوقا و در جوانغار ملک صدر
 و در قول شیر محمد اغلان لشکر برار استند،

دو لشکر چون بحر اختل در جوش و خروش آمده متوجه یکدیگر شدند، از
 ابرکین برق نیزه و صاعقه تیر میجست و در قضای میدان بتیغ و سنان
 می رست، کار از تیر و کمان بتیغ و سنان و دست و گریبان رسید
 محله گیر گیر و نعره هیهامی برآمد، شیر محمد اغلان دانست که بضرب
 راست کاری نمی شود، با امرای خود متفرک گردید که دست راست و دست
 چپ کی شده؟ بیکبار بر یکطرف حمله کرده تیر باران کنند، اگر صورتی
 روی داد فهو المراد والا اگر نختن را عذری باشت، برین قرار
 جمع آمده لشکری زیادت از کواکب بر روج و فزون از افواج یا چون

له تب: هراول، با: سراول، اک: هراول زبده: قراول، له زبده: ابرهیم بن امیر له ک:
 اکوتمور، با: زبده، اکوتمور، له فقط با: باقی نسخ: قوچین، زبده مثل متن له زبده: مردکس،
 له فقط در هر موضع: کواکب،
 له زبده: میمنه،

له بایب اک: پاینده، زبده: پاینده بوقا،
 له فقط ک:
 له زبده (۴۲۳) +: دجنگ رویارویی،
 له زبده +: و قول

له زبده (۴۲۳ ب): با اتفاق تیریز کرده بر یکدیگر طرف زنند، له زبده: چون برین جمله یک جهت
 کالزل و النمل جمع کشته، له فقط ک: و بروج، زبده مثل متن،

بر جوانان لشکر ظفر شعار جمله حمله کردند، امیر ارسلان خواجه چون کوه ثابت
ایستاده جای خود محافظت نمود و یاغی هر چند سعی کرد او را نتوانست
جانبانید، و میرزا الخ بیگ چون آن صورت مشاهده نمود فرمود که تو مانع
هراول و کوماک از پیش صف قول گذاشته بجوانان غارت پیوستند، چون
(ورق ۳۴۵) صفوف لشکر منصور تصفا کانتهم بنیان مرصوص
استحکام یافت جناب میرزا الخ بیگ فرمود که سورن انداختند،
غریو کور که و آواز کرنائی برآمد و از غریب دین کوس صربی و نالیدن و مانع
زلزله در کوه افتاد و سپاه ظفر پناه بیکبار حمله کردند، شیر محمد اعلان بیت
بفرمود تا تائبان را بران کنند

۱. هوا چون تگرگ بهاران کنند
یک فصل تیر اندازی بهادرانه کردند اما دولت ابد پیوند دشمنان را محال
نداد و چون تاب مقاومت نداشتند هر بیت غنیمت انگاشتند بیت

له زبده ۱۰ و تیر از کمان چون زار و باران روان گردانید، ۱۱ له زبده ۱۲ پیوندند و بر انقار از بس

صف قول گذاشته مدد جو انقار باشد و درین صورت جان واقع شد که جو انقار هراول آن بعضی هر انقار

[بر انقار] قول بودند و بعضی جو انقار قول رفتند، ۱۳ له قرآن مجید ۱۴ (سورة الصف) ۱۵ م ۱۶ له کذا

درک فقط دیگر نسخ و زبده ۱۷ و مام (بجای کرنا) ۱۸ له کذا درک و

اکت ۱۹ ب ۲۰ کره نای ۲۱ آ ۲۲ کره نای ۲۳ له دیگر نسخ و مطلع ۲۴ و دوله در کرده اکت و زبده ۲۵

له مضمون این جلد در زبده خیلی مطول است، و بعدش گفته لشکر یاغی بهر عبادری و تبجلی که داشتند پیش

آن جملهها سبب ثبات نمودند، ۲۶ له کذا فقط درک، باقی نسخ و زبده ۲۷ دست

(بجای فصل ۱) له زبده (۲۲ ب) ۲۸ محال آن نداد که تیر دیگر در کمان پیوند، ۲۹

له در زبده ۳۰ تقریباً یک صفی از احوال میدان جنگ صورت فرار هنرمیتیان دارد،

در شتاب از پوست بیرون میجهد مانند مار

در هریمیت هر کس سهم تو باشد در قفا

و علم شاهزاده جهان ^۱ الخ بیگ کورگان بحول یزدانی و تائب در بانی ارتفاع
یافت و آفتاب ^۲ فتح ^۳ و ^۴ نصرت از مطلع عنایت تافت و لشکر منصور
آن روز تائب غیر زدن و گرفتن و کشتن کاری نداشتند،

و شب هنگام سپاه فلک احتشام در موضع بای ^۵ بات و نقو ^۶ و تقو ^۷؛
جمع آمدند، و فرمان همایون نفاذ یافت که امیر داود و ایچی بوقا باده هزار
سوار در عقب گریختگان روند، و آنجناب رکاب فلک ساری بجانب
یلاق یلدوز که بهتترین ییلاقهای آن نواحی است و در آن موسم از
الواع ریاحین ^۸ ۱۰

روضه بود از بهشت برین

برسم ایلفار حرکت داد و غنائیم بسیار بدست اقتدار لشکر نصرت شعار افتاد؛
و جناب خسرو فیروز جنگ تیسیر این ^۹ فتح از نتایج لطف یزدانی و سعادت
آسمانی شناخت و رایات ^{۱۰} نطفه رایات بعزم معاونت برافراخت؛

له زبده (۱۴۲۵)؛ ماه عالم [علم] اقبال شاه و شهریار جهان ————— این عبارات

له فقط ک

را صاحب زبده بسیار طول داده است،

له آب

له زبده (۱۴۲۵)؛ شبانگاه مراجعت نموده در میان،

پای بات، یا: بای مات، اک مثل متن، زبده: بای آب،

له با: تقو، اک: نقو، ب مثل متن، زبده: تقو (و غالباً همین صوابست)،

له زبده: و فرمان فرمود که تا آب ایله بری ^{۱۱} [پی] ایشان بروند، ^{۱۲} رک بر یزدی: ۱۴۲۵ برای وجه

تسمیه یلدوز، بقول یزدی این مقام دو ماهه راه کاروان است از سمرقند،

و ثوکب همایون از بیلاق یلدوز موضع قشیشی آمد، و در آن موضع
سنگ قاش را یافتند؛ که پادشاهان قدیم از طرف ختاسی آورده بودند و حضرت
صاحب قرانی خواست که آن سنگ را بمأوراء النهر نقل کند و امیر
جهان شاه را با چند هزار مرد آنجا گذاشت و او از نقل کردن آن عاجز شد
و حضرت صاحبقران^۱ الهمار تأتف میفرمود که چرا آن سنگ را نیاوردند
میرزا الخ بیگ و دو هزار مرد جلد باز داشت تا بگردون آن سنگ را
بدار السلطه^۲ میفرستادند، و آنجناب بجانب سمرقند بازگشته
ذکر آن جهت تبلیغ بشارت بدرگاه سلاطین پناه فرستاد، و اوایل
شعبان این خیم سعادت اثر بهر آه رسید و دغدغه که از جهت آن سفر
بعید در خاطر با بود مرتفع گردید.

۱ زبده ۲۶۶ + ۱: و موضع قشیش لشکر که با طرف متفرق گشته بودند جمع آمدند و بدش بیش از نصف صف و اردو
مضمونش این که شاهزاده بزمیر چنین فتح بزرگ سجده شکر گزار دو وظایف خضوع و خشوع افزود. لاجرم همین این
شامل کزیده آثار لطف و انوار عوالم ایندو سحانه در احوال ملک و ملت بیدار است، ۲ زبده: فارس که تصحیف است
و امیری در سفرنامه آسیای وسطی *Travels in Central Asia* (لندن) ص ۲۶ ذکر از سنگ سبزی می آرد
کوکتاش نام که دی آن مادرارک سمرقند دیده بود و در جایی که موسوم بود بتالار تیمور، این سنگیست که طولش اقدم (قد)
و عرضش ۴ قدم و ارتفاعش ۱۴ م مردم می گفتند که این سنگ را از بر و سه سمرقند نقل کردند و تیمور بروی تخت خود را می نهاده
شاید که این کوکتاش همان سنگ قاش است ۳ زبده: در آن وقت که لشکر مغولستان برده بودند
آنجا رسیده خواست ۴ زبده ۲۱۶ ب ۱ + ۱: چون دورتر رفته بود ۵ زبده: باب نقل آن سنگ اجماع
بسیار فرمود و کرد و نخواه ترتیب کرد و دو هزار مرد ۶ زبده: در حاشیه آ: و مرزا الخ سگ همه عمر با گردن آن سنگ مطافرت
نمودند و حمد الله، بآب اک این عبارات حاشیه را ندانند، درکت این حاشیه هست اما در عکس نیامده است
بجز اجزای بعضی حروف، زبده ۲۲۰ ۱۵۱

نتمه احوال شکر و بیست و هشت

در افتتاح این سال میرزا ابالی بنغر بسعادت و اقبال بعزم قوشلاشی
و شکار عزیمت ولایت سیستان فرمود و چند روز بمساعت
بخت فیروز در مملکت نیمروز بنشاط شکار انبساط نمود، و بعزم معاودت
عنان سعادت معطوف ساخته هفت دهم محرم در هراته فرود آمد و زمستان
در ملازمت حضرت خاقان سعید در دار السلطنه هراته قشلاق فرمود،
و اول بهار حضرت خاقان کامگار عاشر ربیع الآخر برسم
جانور پرانیدن متوجه ولایت سرخس شده میرزا ابالی بنغر عازم جانب
طوس و شمس مقدس معلّا گشت، و خاقان فریدون نشان و پادشاه
گردون بارگاه چند گاه در آن دو ولایت جانور پرانیده و یوز و سگ دوانید
و بعیش و خرمی گذرانیده شکارها کردند و صیدها گرفتند و بدولت
و سعادت مستقر سلطنت باز آمدند (۳۴۵ ب)

و آنحضرت او اخر جمادی الاخری امیر یوسف خواجه بن امیر شیخ علی بهادر
را بالشکری بجانب ملک ری فرستاد،

له زبده: احوال سال،
نتمه در زبده گفته است که میرزا در ادخوی الحجه سال مقدم بعزیمت
شکار بجانب سیستان رفته بود "در مفتوح این سال" بدار السلطنت معاودت فرمود، سه زبده: در بیست و هفتم
محرم الحرام سنه ثمان و عشرين و ثمانمائه نزول فرمود بقایای زمستان در دار السلطنت گذرانید، هفتم
رافقا درکت دارد و در باقی نسخ: هفتم - کلمه هرات را در آیت ندارد، اک با مثل متن، سه بظاهر سطور
باقی راجع به شکار حضرت خاقان از زبده افتاده است،
سه باب اک - آ: معلّا، سه زبده -

و درین سال، ششم ماه شعبان امیر موسی رکمال وفات یافت
 و او را در زمان حضرت صاحب قران سوابق نیکو بندگی ثابت بود،
 و در نوبت دولت آنحضرت خدمات شایسته بجای آورد، و آنحضرت
 فرزندان و متعلقان او را تربیت و نوازش فرمود و راه رسم او را بجانب
 ایشان رجوع نمود،

و در او آخر این سال میرزا الخ بیگ که از یورش مغولستان
 فتح و ظفر، همعنان معاودت نموده بود و عزیمت ملازمت پدر بزرگوار و خاقان
 روزگار فرمود، و پانزدهم ذی الحجه بشرف دستبوس و کنار و آغوش
 استعاذ یافت و بدیدار یکدیگر شادمان و خرم شدند قطعه
 زهی مبارک ساعت زهی نجسته زمان

۱۰

که کرد سلطان با خسر و زمان دیدار

زمانه را شده با عیش و خرمی الفت

بهار را شده با باغ و بوستان دیدار

و بر سلامتی ذات عدیم المثال شاهزاده بی همال که از ان یورش باز آمده
 بود شکر ها گفت صدقات مستحقان رسانیدند و چند روز طویها
 داده شاهزاده متوجه ماوراءالنهر گشت و شاهزاده محمد جوکی را همراه
 ساخته بدیست و هفتم ذی الحجه از دار السلطنه هرات عزیمت نمود و بیست و یک هفته

شد که در کمال آن موسی رکال، امیر موسی کا، با مثل متن، اکت : موسی رکمال، زبده.

بکمال برای دسی رکت بریزد می: ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳۶۸، ۱۳۶۹، ۱۳۷۰، ۱۳۷۱، ۱۳۷۲، ۱۳۷۳، ۱۳۷۴، ۱۳۷۵، ۱۳۷۶، ۱۳۷۷، ۱۳۷۸، ۱۳۷۹، ۱۳۸۰، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵، ۱۳۸۶، ۱۳۸۷، ۱۳۸۸، ۱۳۸۹، ۱۳۹۰، ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، ۱۳۹۳، ۱۳۹۴، ۱۳۹۵، ۱

بسم قندر سید،

و از بدائع و قائع این سال همایون فال تدوین کتاب بدیع آیین
نظر نامه است، که خامه لطافت نگار، ظرافت آثار الطیف بهمان،
اشرف ایران، و درمی برج فطانت، و در درج متانت مولانا شرف الدین
علی الیزدی آفاض الله علیه عظمی الله له ساخته و پرداخته، و بقلم
مشکین رقم نسیم عنبر شمیم بمشام خاص و عام رسانیده، و رفعت سخن
از ذروه جوزا گذرانیده بیت

اول از بالای کرسی بر زمین آمد سخن

او سخن را باز بالا برد و بر کرسی نشاند

۱. و آن کتاب لطافت انتساب در تمام ربع مسکون بقوت و دولت
همایون قبول تمام یافته، و پر توالتفات اکابر عالم بر آن نیز همان افروز
تافته، جزاه الله تعالی خیراً قطعه

من نمیدانم که این جنس سخن را نام چیست

فی نبوت میتوانم گفتش فی ساحری

آنکه پیش لفظ و کلکش باشد آن که محرر حلال*

نشیان باشد چون گو ساله نزد سامری

ساقیان لجه او چون شراب اندر و هبند

هوش گوید گوش را با آن ساغری کن ساغری

له باقی این فصل را در زبده ندارد،

له ۲: آن

له ۳: آن دو سحر اکمه حلال،

له ۴: آپس،

له ۵: دهان،

له ۶: کذا فقط در کت، باقی نسخ دین،

و در بسط این سخن هم از منشآت آن ذات ملک صفات که
 وَلَدَ الْجَوَارِ الْمُنْشآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ که در تعریف آن تالیف
 و توصیف آن تصیف فرموده و الحق بخامنه گوهر نثار [آثار] پدید میآورد
 سطرهای چند بتحریر خواهد پیوست رباعی

هر بوی که از مشک [و] قرنفل شنوی

از نکست آن زلف چو سنبل شنوی

گر نغمه ببل زنی گل شنوی

تکل گفت به بود گرچه ز بلبل شنوی

و شرح کلام در آن مقام چنان سرانجام یافته که:

چون قوت دولت و مزید سعادت اقتضای البقاء آثار
 ۱۰ از جمند و دوام ذکر جمیل و نام بلند میکند زمره برگزیده اتینا هم
 الْحِثَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّوَّةَ که اشرف انام اند علیهم الصلوٰة والسلام
 در خلوتسرای خلّت این موهبت کرامت منزلت را بهنگام دعوت
 مسألت نموده اند و در عقد فوائد مواهب دیگر انتظام نموده که

له قرآن مجید ۵۵ (سورة الرحمن) ۲۴: ۱۵ که آت ۱ از روی آ ۱۵ فقط در ک ۱۵ که این عبارت

تا چند صفحه آینده از دیباچه ظفر نامر خود است که در نسخه مطبوعه موجود نیست، اما اقامه سطور از روی نسخه که در کتابخانه کلین پیچ موجود است

در مجله ملایر نثر کاج میگیرین در آگست ۱۳۹۹ شائع کرده، عبارت متن در چند مواضع دیباچه یافته میشود اما بدون ترتیب متن معلوم

نیست که مصنف مطلع این عبارات را ترتیب نموده و یا نسخه کلّیه مختلف هست از نسخه که صاحب مطلع داشت، متن را بنسخه کلّیه مقابله

کرده بعضی اختلافات مفیده را درج ذیل نموده شد (علامت نسخه کلّیه: یا) ۵۵ یا (در ق ۱۵): غلای قوت ز ۱۵ یا: تخلصیده ۱۵ ک:

بلبل تصحیح از روی نسخ دیگر مطلع یا: چایمانی ۱۵ (باقی عبارت اتا تو سل جسته آمد تو وصل نموده ص ۵۵۲ سن) در بانه دارالعلوم نوشاخی جل

در م ب دارال ۱۵ ک: دوزمه تصحیح قیاسی است قرآن مجید، سورة الانعام، ۹۹ - و رک و اتینا هم الخ دار که درست نیست ۱۵ فقط در ک،

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَارْحَمْنِي بِالصَّالِحِينَ وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ
 صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ، وارباب علوهمت که (ورق ۳۲۶) صحیفه
 محمّد ایشان برقم ان الله يحب عوالي الصمّم مرقوم شده، هزاره
 در اذخار ذکر جمیل و انتشار نام نیک هر مستطیع مبذول داشته
 اند و سعی بلیغ فرموده و بهر قرن و زمان و عهد و آوان در
 ایقاع رسوم ستوده و اداست آثار محموده با انواع و سایل
 و اصناف اسباب و ذرایع توکل جسته اند و توکل نموده،
 و بی شبه معلوم است که احوال و اوضاعی که بمسادی روزگار
 در هر بلاد و دیار وقوع یابد تحقیق قصه قصه از آن بر سبیل
 تفصیل از دست کوشش و سعی جمیل کسی که قادر نباشد
 بر احضار مردم آن بلاد و دیار و ارسال کتب با طراف و اقطار
 از برای استعلام و استخبار بر نیاید، و لهذا تواریح دول ماضیه
 که بنظم و نشر غربی و فارسی در سلک ضبط و تدوین کشیده اند
 بغیر از واقعته چندان و بعضی احوال بر سبیل اجمال از آن مستفاد
 نمی شود، و چون دولت حضرت صاحبقران و سر زندان
 عالیشان بکمال اختتام رسید و بمنقبت آن مزیت انجامید

له قرآن مجید ۲۶ (سوره الشعراء، ۳۰ و ۳۱) که: اَلَيْهُم، به ک: (بقا و)

له از نجاشی چون کرم شب تاب دان ماه را ص ۵۵۵ س ۲ مطابق است بر یا ورق ۵ (س ۵) مجید، ۵۵۵
 ک: بقصه قصه، تسبیح از روی نسخ دیگر یا قطعه، ۵۵۵ (یا ۵۵۶) که حکایات آنرا جمعی از فضلا ماده اظهار فضل ذریعه
 تحصیل اغراض خویش ساخته اند و بنظم و نشر ۵۵۵ ک: تدوین، ۵۵۵ (یا ۵۵۶) ب: چند شفرق، ۵۵۵ یا: بنجم انجامیده نسبت

بیکر دول - آبت اک: ختمی و بجای اختتام) یا بنجم اک: انجامید و یا مثل متن،

نسبت بدولتهای دیگر* نداشت بیت
 چه نسبت بکوه گران کاه را نه چون کرم شب تاب دان مادر^۱
 و از خصائص* پیغمبر آخر الزمان که افضل و اکمل اولین و آخرین^۲
 بوده علی ما قال الله تعالی* مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِنْ
 رِجَالِكُمْ وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ پس در امت
 رفیع منزلتش که منشورِ قدر ایشان بتوقیع معلای^۳ كُنْتُمْ خَيْرَ
 أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ مَوْحٍ و محلی ست از منقبت از جمله ختم
 البیت بهره باشد بیت

چو در سنبل چروآهوی تاتار نیش بوی مشک آرد به بازار
 و بر بزرگان پوشیده نماند که کمال ختم* آن تواند بود که هر چه از
 قبیل فضایل و کمالات باشد کی از امت آن را بغایت
 کمال و نهایت تمامی رساند چنانچه مثل آن پیش از آن از
 دست قدرت کسی [بر نیامده باشد و بعد از آن هم بآن نتواند رسید
 و چون از جلای احوال و عظمت امور که — یا نظام عالم

۱- بعد از این دریا عبارتست که در ص ۵۹ س ۲ آمده است یعنی تأیید آسمانی از سابقه عنایت الخ و عبارت
 متن (و از خصائص الخ) دریا برورق ۳ س ۲ آمده است، ۲- یا دم (س ۲) و مقرر است که از خصائص
 ۳- یا: آخر نیست مزیت ختم بود که قال الله رب العالمین و اعلم العالمین، ۴- قرآن مجید ۳۳ د سوره
 الاحزاب ۴۴، ۵- قرآن مجید ۳ (سوره آل عمران ۱۰۶) ۶- محله یا ابر باشد، ۷- یا: زیرگان، ۸-
 ۹- یا: امت را بهره از ختم، ۱۰- یا: مرا با مزایا محسوب افتد، ۱۱- فقط که — از روی آفتخ
 دیگر و یا ثبت شد، ۱۲- یا: ایشان، ۱۳- یا: دیگری،
 ۱۴- که آ تحلیل، باب اک مثل متن، ۱۵- یا: نظام

و انتظام مصارح بنی آدم بی آن ممکن نیست خلافت صورتیست که
سلطنت عبارت از آنست هر آینه باید که آن منقبت ارجمندترین
امت سعادت مند بآمد اقصی و غایت قصوی ختم رسد،
و چون تأیید آسمانی و داعیه کشورگشائی و گیتی ستانی در خاطر خطیر
سلطان جهانگیر [جهانبان خاقان اعظم بدیع الشان قطب الدنیا
والدین ابوالمنظر امیر تیمور کورگان انار استدر بهانه انداخت
و در سال هفتصد و هفتاد و یک از عوین الهی بریر خلافت
پادشاهی برآمد و بطریقی که تحقیق کرده بنقیر و قطبیر شرح پذیر شد

له یاء ۱۰۰۰ یاء لاجرم چون این ملت بیضا که ختم از خصائص و مزایای اوست در حدود [حدود ۹۰۰] [قران وسطی ماهی که در برج عقرب واقع شده بود ظهور یافت چنانچه منجمان اسلام] ام ۱۰۰۰ بیاض ۱۰۰۰ [آن صناعت ۱۰۰۰ بیاض] ۱۰۰۰ بود و اندر متغی الکلمه بر استدر بعد از دوری کامل که قرانات مثلثه آبه و آتسه
و خاکه بالتمام بگذشت و دلائل قرانات مثلثه هوایی قران مسترقه در برج عقرب وقوع یافت و نوبت حکم باز
بقران وسطی ماهی رسید در خط و کش کش که در بعضی مواضعش ماه نخشب از خضیف چاه میتا بد آفتاب دولت صاحب
قران آخر زمان از ادج چاه او طلوع نهاد (۹۵) چه تأیید آسمانی - برای طالع امیر تیمور که بیزدی ۱۲: ۱۴-۱۴
سه ک: و داعیه (تصحیح قیاسی است) سه فقط ک: از بزدی آو نسخ دیگر و یا ثبت شد، سه یاء: و خاقان
اعظم اعدل، سه ک: الدنیای، یاء: المویدر من عند الله المیهن الدیان قطب الحی والدنیای والدین
سه دریا: دآن مویدر دیندار معدلت شعار بعون عنایت پروردگار ردی همت عالی همت بکار آورد و چون تاریخ
هجری که مبدأش غره ظهور ملت ایمن از نسخ خاتمت علیه افضل الصلوة و اکمل التحیات بسالی رسید
نخستین از جمله مقطعات حروف منسوخه فسر قانی با اول حرف از موصلات چنانکه مجموع چهار
رکن رکن بشود دلالت میکند بران یعنی سال هفت صد و هفتاد و یکم،
سه یاء: آن (بجای کرده) سه یاء: خواهد گشت،

مُعْظَم مَعْمُورُهُ رُبْع مَسْكُون يَانْدَك زِمَانِي دَر قَبِيضَةُ تَسْخِير وَتَصَرُّف آورد
و شُغْل عَظِيم سُلْطَنَت وَ جِهَانْدَارِي رَا بِمَرْتَبَةُ رِسَانِيدَك هَر كِه بِر
مَضْمُونِ اَيْنِ كِتَاب بِدِيَجِ اِنْتِسَابِ مُشْتَمِل بَر بَيَانِ وَ اَقْعِ اَهْلَاعِ يَابَدُ
وَ اَزَا خْبَارِ وَ اَثَارِ پادشاهان گذشته بر خبر باشد به - یا یقین داند که از
اعاظم سلاطین سابق کشتی را مثل آن دست نداده و نه قریب آن
دست دهد، لاجرم تأیید آسمانی از سابقه عنایت صمدانی مقتضی
آن شد که حضرت پادشاه خورشید را می سپهر اقتدار بیت
آن زبده فذلک و محصول هشت و چار *

آن بیش از آفرینش و کم ز آفریدگار

مَغْبِیْتُ الْحَقِّ وَ الدُّنْيَا وَ الدِّینِ ابوالفتح میرزا ابراهیم سلطان خلد الله سبحانه و سلطانه *

له یا: حیط، له یا: بانواع عدل و احسان آراسته شغل عظیم، له یا: از تضاعیف این کتاب

له فقطباً: و قاریع، له یا: یا بدران، له یا: و اساطین ملوک

وسلاطین، له بظاهر از این عبارت افتاده است، آنچه او دارد این است:

که این دولت ثابت ارکان [د] رمضان حفظ و تأیید میهن رحیم رحمان تا انقراض جهان از طریق زوال و

نقصان مصون و محروس ماند الراجی من الکریم له نجیب، له یا: یسبح و بحیب، له چنانکه برص، ۵۵ ح ۱ مذکور است

این عبارت دریا تسلسل است بریتی که بران صفو وارد معنی له چه نسبت بکوه کران الح له بآب: محسوس و

هفت و چهار اکت آورده بس هم، محصول هفت و چار، له یا: دان، له یا،

مفسر سرگزیده و اتخذا الله ابراهیم خلیلاً بی شایسته صنعت دریا سبیل مجله جلالت بودای و تلک

حقتنا آتینا یا ابراهیم علی قومه نرفع درجات من نشاء السلطان بن السلطان بن السلطان منیث الحی

والدنیا — ک: الدنیای (بجای الدنیا)، له یا: —

له یا: سبحانه فی مرضیه مکر و سلطانه، له یا: مکر و سجاد: بیت سلطانه،

بنفس مبارک متصدی ضبط و تبیین احوال و آثار این
دولت [پایدار] گشت و سائیه التفات در دارالملک
شیراز بر آن مهم شریف انداخت | چنانچه
صنعت فی شیراز بزبان راز از ان تاریخ باز میگویی و داستان
داستان جلیل و دقیق ^{فقط آ} تفتیش و تحقیق فرموده نوعی ترتیب داد
و هر قصیده در محل خویش ایراد افتاد که تا آن دران از مؤیدات
سخنی است که در باب وصول این دولت بمرتبه ختم سبق
ذکر یافت، چه وقایع متعدد و اوضاع مختلف که در یک زمان
هر یک در مملکتی واقع شده همه را بجای خود تفصیل شرح دادن

(۳۴۶ ب)

له یا که توفیق الهی نعلت منقبت سلطنت و پادشاهی را بطرز فضایل نفسانی و جلال ملکات ملکی و خدایش
انسانی از فرط شهومت و دفور دانش و کمال آگاهی محلی و معلما داشته و منشور غلافت [خلانین ۹]
صوری معنی و ریاستن [ریاستین] ملکی و ملی را بتوقیع آثار تنوع آبدار صاعقه کردار و طغرای مفاخر
کلک کوهر بار لطائف نگار آراسته و نکاشته چه بے هیچ تکلف و تصلف نظم

تیغ رستم چه [چو] کشد تیغ بلرزد بر خویش کلک یاقوت ز شرم قلمش سر در پیش

سخن از خامه و تیغش نتوانم که شود زان زبان به منته زمین کر ز سر پایش

بنفس مبارک، فقط ک، از روی آد نسخ دیگر مطلع و یا نوشته شده، آ، و فی سنة

تا اینجا زاد خیره ها که دران سال باز قرآن علوی [علوین ۹] بود در برج عقرب سائیه

التفات - در یزدی ۱، ۱، بعد طالع ابراهیم سلطان را مصلحت باختصار آورده است،

له یا، و، آ، بطرفی که کیفیت آن بعد ازین بشرح و بسط باز نموده خواهد شد داستان جلیل [

تفتیش - ک: داستان (بجای داستان ثانی) آ، آ، یا: تصدیق سخن، آ، یا: باب

وصول این دولت ابد پیوند، آ، فقط ک، دادند، یا (۶)، داده،

بر وجهی که هر قصه از آن که اندیشه بران گمارند از مبدأ تا مقطع بترتیب
 معلوم شود، هیچ فاضل یارع در هیچ تاریخ رعایت امثال این در قبال
 التزام نکرده، و در تفصیل و تکمیل قصه قصه و درستی و راستی بمثل
 این و نزدیک باین اتیان ننموده، و چون نسخه بنظر اذکیا و دانشوران
 که نسخه دیده باشند در آید رواج این سخن بمبالغه محتاج نیست،
 و این تالیف منیف در اثنای مجالس عالیه که خاطر خطیر بسوانخ مصالح
 ملک و ملت التفات می فرمود از املا می شریف قلمی شد، چنانچه
 در نسبت و وضع این مؤلف با آنحضرت اصلاً، هیچ مدامنه نیست
 و محرز این بیاض در [تر] شیخ این ریاض بغیبه از تنقیح و تهذیب
 عبارت و تصدیق بعضی داستانها به تشبیهی که در اصل تاریخ مدخلی
 ندارد [مدخلی ندارد]، و این سخنان از برای بیان واقع و تنسبیه
 و چگونگی حال کتاب نوشته شد، نه بقصد محذرت و ستایش

۱. ۱. فقط آ، ۲. یا: کردنی آنکه قصه در دو محل مکرر شده باشد کما برای فایده مجدد که در آنجا

کما حقہ روشن شود و در موضع سابق نیز ضروری الذکر بود ۳. فقط: الزام،

یا مثل متن، ۴. فقط: قصه قصید، یا مثل متن، ۵. یا:

راستی آن، ۶. ک: بیان، ۷. یا مثل متن، ۸. باب، ۹. ایقان، ۱۰. اک: ایتان،

۱۱. یا: دیگر نسخه، ۱۲. یا: خواهد رسید، ۱۳. بعدش یا: +

یا جانب تبریز و در شمس دین محفوظ شو یا از زبان صادقان از صدق بنمایاوری

۱۴. یا: بتخصیص عنایت ملهوفان و انجراح جوارح [حوارج] سایلان، ۱۵. ک: شیخ، آ یا:

ترشح، اک: ترشح، ۱۶. یا: بعضی از، ۱۷. ک: با اک آ یا:، از روی

بب نوشته شد، ۱۸. یا: بر،

چه امثال اینها را در جنب کمالات آن ملک نلکی صفات^۱ و قعی چند ان
نباشد^۲

بما هتأب چه حاجت شب تخی را
والحق نسبت تالیف آن کتاب بدیع انتساب بان شامزاده عالیجناب
از کمالات انصاف آن قدوه اشرف است^۳
انصاف میدهم که چو او منصفی نبود

قالب سنه تسع و عشرين

عمارت مزار گاه

هر سعادتمندی که بنور عنایت ازلی و سرور غ هدایت لم یزلی در
جمع الارواح تعارف و آشنائی یافته و عنان ارادت بطریق سعادت تافته
هر آینه میل زیارت اهل الله نماید، و در رونق و رواج و عمارات مزارات
ارباب انتباه سعی بلیغ مبذول نماید، و از روحانیت اکابر
استمداد همت شعار روزگار خود سازد، و بمیان آن سر ارتفاع بمعارض
استغلا برافزود بیت

کسی کا استعانت بدرویش بُرد

اگر بر فریدون زرد از پیش بُرد

۱- یا : ملکات ، ۲- یا + : و از قبیل حسنات الابرار سیئات المقربین محسوب افتد ، بیت بعدش ۱۰

که نور آفتاب از مدح ذره دارو استغنا ،

لاجرم از مواهب بخت فیروز هر روز انوار سعادت آثار بر وجنات احوال
 واضح گردد و هر ساعت آیت عنایت بر صفحات کاینات لایح باشد،
 بنا بر آن حضرت قاقان سعید در محرم این سال همشایون فال
 بنیاد عمارت مزار مورد الا انوار آفتاب آسمان ولایت، قطب
 پسر هدایت، مطلع انوار غیب، مشرق ابرار لاریب، واقف
 سرایر لاهوت، کاشف ضمائر ملک و ملکوت، مقبول بارگاه حضرت باری،
 قطب وقت، خواجه عبد اللہ انصاری قدس اللہ تعالی روحه
 وَكَثَرَبَيْنِ الصِّدِّيقَيْنِ فُتُوْحَهُ فَرَمُوْا،

و طرح آن عمارت عالی رتبت و وضع آن اساس بدیع منزلت
 چنان واقع است که در پیشگاه که در جانب شرق باشد صفه ایوان عالی
 ۱۰. و بجانب مزار بزرگوار در فایت رفعت و کمال لطافت ساخت،
 و در دو طرف آن صفه صفه، و بر بالای آن صفه ای دیگر، و خانهای
 زیر و بالا در بلندی نزدیک ایوان، و در میان آن صفه عالی و در
 (ورق ۳۴۷) جانب شمال صفه و خانها، و در میان جانب شمال (۳۴۷)
 صفه بزرگ و همچنین در جانب جنوب [خانها] و در میان آن صفه عالی

که بآب: بدولت و اقبال، — درین سال عمارت مزار بنیاد شده، و در سال آینده (۱۳۵۱)
 اتمام یافت، رک برص ۵۹۷، — رک برای تذکره احوال این عمارت

در Caravan journey از فیروز (Caravan journey) لندن ۱۸۵۶ ص ۱۷۷،

و و ابیری ص ۲۸۲، — فقط آ: مزار، — که آ: صفه چهار، بب: صفه،

اک: صفه، با: صفه، — آ: صفه، بب: صفه، با: صفه، اک:

صفه، — که ک: خانه، — که ک: از روی آ و نسخ دیگر،

و در جانب مغرب که فتح باب سعادت است صفت عالی، رو بطرف
مزار فایض الانوار، و در میان آن را بگذارد، و در دو جانب و بیست
که شمال و جنوب است دو جماعت خانه در غایت لطافت ترتیب داده
بیرون مزار بزرگوار در طرف مغرب کرسی رفیع بسته و ایوان همخان
آسمان ارتفاع یافته بیت

فروغ طلعت خورشید و چرخ زنگاری

نمونه ایست از ایوان قطب انصاری

چون بنگری طرف چرخ در بروج و نجوم

بعینه مگر آن بقعه ایست پنداری

مجموع آن عمارات عالی بعد از آن که بسنگ و آجر در غایت لطافت ساخته
بکاشی و زر حل و لاجورد زینت یافته، و خطها و شکلهای معقولات
و کوفی [و فارسی] بسیار بتکلف در اطراف و جوانب پرداخته اند،
و حضرت خاقان سعید الملک و اسباب از وجوه شایسته بر آن
مزار مکرم وقف فرمود، و مدّة الحیوة الاما شاء الله تعالی هر
پنجشنبه که در اوایل ماه واقع تواند بود و زیارت و ملازمت آن روضه
منور نمود، رجاء و انتقست که، همچنانکه در دنیا سبب مزید دولت بود
در سرائی آخرت در درجات مغفرت و طبقات مرحمت خواهد افزود و
بود دلیل سعادت محبت آن قوم

له آ: بمزار، له ک: را بگذارد، آ مثل متن، له اک: تکلف،

له فقط ک: دو، له آ: است، له ک: معقولات، له از روی آونسخ دیگر،

له آ: متبرک،

له ب: —

و درین سال حضرت خاقان سعید زمستان در دار السلطنه همراه
قتلاق فرمود و چون لشکر سراروی بانهزام آورد و سپاه بهار استیلا یافت بیت
المنته بید که هوای خوش نوروز

باز آمد و از جو زستان بر مییدیم*
رایات همایون دویم ریح الثانی در عین اقبال و کامرانی عزم جانور
پرانیدن فرمود و رکاب عالی بجانب ولایت سرخس معاودت فرمود
و در راه سرما و برف بنوعی قوی شد که زبان قلم تحریر از شرح
و تقریر آن عاجز است، و بنان بیان از ادای آن مستحاجز، و چون موکب
ظفر نشان بسرخس رسید و اطراف آن ولایت بنمن مقدم پادشاه عالمپناه
مشرف گردید چندی در اطراف و نواحی جانور پرانیده شکار فرمود،
و از آنجا زیارت مهنه مبارکه عزیمت نمود و از روحانیت سلطان طریقت
صاحب السیر و الطیر [شیخ] ابوسعید بن ابوالخیر قدس سرهما
مدد خواست

اعلام معاودت برافراخت*
و به ییلاق بادغیس آمد*

ع

له زبده : این سال هم ،
له زبده : در تصحیح از روی آ و نسخ دیگر ،
له زبده (۱۴۲۸) بر صوب
سرخس بر عزیمت جانور پرانیدن حرکت فرمود در راه برف و سرمای عظیم شد روز چهارم بسرخس
رسیدند چند روز در آن نواحی جانور پرانید و شکار کردند — آ اک ، سرخس (بجای ولایت
سرخس) ، — ک : و چند روز (بجای چند روز) — کله ، شیخ ، را فقط در ک ندارد ،
له این علامت مصراع فقط در ک دارد ، زبده : بعد از آن به ییلاق بادغیس درآمدند ،

و میرزا بابا یسنغر فصل خزان* بجانب ولایت سیستان رفته بود
 و چند روز در اطراف مملکت نیمروز نشاطِ شکار فرمود و بدولت و سعادت
 باز فرود آمد* و زمستان در بارغ سفید بعشرت گذرانید و اول بهار*
 عازم ولایت طوس و مشهد مقدس منور معلّا* شد و چندگاه در
 مرغزار را دکان و نواحی آن جانور پرانید، و صحرا و هوارا از وحش و طیور
 خالی گردانید، و رایت مراجعت برافراخت* و عاشر جمادی الاخری
 دارالسلطنه هراة را بمنزل نزول همسایون مشرف ساخت، و بعد از چند
 روز عزیمت اردوی اعلیٰ نموده در سیلاق بادغیس بدولت ملازمت
 حضرت اعلیٰ استعاده یافت، و میرزا محمد جوکی که ملازم برادر رعیت پرور
 میرزا الخ بیگ بسمر قنر رفته بود مراجعت نمود، و آخر جمادی الاخری
 ۱۰ بدارالسلطنه هراة رسید و جناب بابا یسنغر از سیلاق بادغیس بازگشته
 غرة رجب بمستقر دولت آمد، و حضرت خاقان سعید منتصف رجب

له زبده: در سیم محرم الحرام سنه تسع و عشرين و ثمانمائه که هنوز فصل خریف بود بعزیمت شکار بجانب سیستان روانه شد، که فقط

درک، دیگر نسخ: باز آمد، ۳ زبده: چون فصل بهار نزدیک رسید نسیم هوا اعتدال پذیرفت بدست

پراز غلغل رعد شد کوهسار زمین شد پراز رنگ و بوی نثار

که فقط درک، ۵ زبده (۲۲۸ ب): هرا و زمین آن دیار بگرد مراکب مکتل و متل گردانید بعد از چند روز که در مرغزار

را دکان (کذا) و نواحی آن بعیش و عشرت گذرانید عزیمت معاودت بدارالسلطنت فرموده آمد، ۳ زبده: و بعد از آن

دوازده روز عزیمت اردوی اعلیٰ فرموده سیلاق رفت و حضرت شاهزاده جهانیان بابا یسنغر (کذا) بمبار خان

خداوند تعالیٰ ملکه و سلطان در غرة رجب المرجب بدارالسلطنت معاودت فرمود، بعد از آن حضرت سلطنت شاهی

خداوند تعالیٰ ملکه و سلطان رسید بارغ زاغان نزول فرمود - آ و نسخ دیگر: بمستقر سلطنت در بجای مستقر

دولت - آ: نزول جلال فرمود در بجای نزول اجلال فرمود، آ باک مثل متن،

در بارغ ز اغان نزول | اجلال فرمود* ، (۳۳۷ ب)

و از جمله وقایع این سال* وفات امیر مرحوم غیاث الدین شاه ملک
بود که ازین وحشت آباد دلال بر حمت آباد آخرت انتقال نمود ، امیر کبیر
و صایب تدبیر* بود و در زمان حضرت صاحبقران بخدمات شایسته
موجه و منصب عالی یافت* و چون آنحضرت در ناصیه او آثار دولت
و بخارج و انوار سعادت و فلاح مشاهده فرمود میل تربیت او نمود
و مبعث رعنائیت در باره او با آنکه هنوز در عنفوان شباب بود چنان
بود که آنحضرت روزی او را در خلوت خاص طلب نمود و فرمود که
امراء خویش فلان پادشاه را درخواست کرده اند و من سخن ایشان
نشنوده ام و باز بعرض خواهی رسید و من منع خواهم کرد ،
۱۰ باید که چون من سخن ایشان شنوم تو دلیرانه زانوزده درخواست کنی
و من ترا بهی خواهم زد ، برخیز و پس روی ، و باز چون سخن
در میان آید تشریف پیش آئی و زانوزنی ، و چون امیر شاه ملک
چند نوبت زانوزده آنحضرت فرمود که این سخن که امراء من گفتند
نشنوده ام اگر حالا سخن این کودک شنوم دل شکسته شود و در میان

له زبده ، و قایع و نوای که درین سال واقع شد ،
که زبده : مرحوم مغفور ،

که فقط آ : و صاحب دولت و صاحب تدبیر ،
زبده : بارای و تدبیر ،

که زبده : خدمت بسیار کرده بود موجه عالی یافته ،
ک : متوجه (بجای موجه) ،

۵ از اینجا تا 'سیور خال' او استمرار داشت (ص ۵۶۸ س ۶) ، جمله عبارت را در زبده ندارد ،

که ک : مبداء ،
که فقط ب : چون ،
ش آ : نشنیده ،

۹ آ : یکی ،
که فقط ک : زده ،

ہمسراں شرمندہ گردد، التماس و درخواست اور قبول فرمود، و باین نوع روز
بروز اور تربیت می نمود تا با علی مدارج امارت رسید بیت

بدین امیدهای شاخ در شاخ کرہای تو مارا گردگستاخ

و عنایت آنحضرت در باره او بمشائے بود که قوی فرمود که ہر مملکت کہ
فتح شود ہر دہ کہ او اختیار کند سیورغال او باشد، و مدۃ الحیوۃ سیورغال او
استمرار داشت، و بسی بقاع خیر از مدارس و خواتم و مساجد و رابطہ
و حضرات در ممالک محروسہ یادگار گذاشت و الماک خوب و مستغلات
مرغوب و وقف فرمود، بتخصیص در مشہد مقدس کہ حال امر قدش
آنجاست تقبل اللہ تعالیٰ منہ، و حضرت خاقان سعید را

بحال او نوعی اہتمام بود کہ ولایت خوارزم را در بستہ سیورغال او فرمود،
و او در آن ملک حسن معاش بجایی رسانید کہ سرکشان آفاق و گردن فرازان
ولایات اوزبک و اطراف دشت قیچاق را ایل و منقاد گردانید،
و حضرت خاقان سعید در ولایت سرخس شنید کہ امیر مرحوم شب
دوشنبہ یازدہم ربیع الاول بخوار رحمت حق پیوست، آنحضرت
از بہت قدمت او نیک تنگدل شد و ملول و محزون گشت اما چون

لے آورد گیر نسخ: سیورغالات، آبا، سیورغال، لے زبدہ، در مجموع ممالک محروسہ عمارات عالی از لقاع

خیر، لے زبدہ: و رابطہ، لے زبدہ: دیہا، لے زبدہ: بران وقف،

لے زبدہ (۲۲۹): اہتمام تمام بود و حکومت خوارزم و آن لواحق کہ از ثغور اسلام مملکتی وسیع است

بدو باز گذاشتہ و او در آن ممالک معاش بقاعدہ کرد و ضبط و سیاست تمام نمود، و کسانی را کہ بلاصق (ملاصق) و ملاحق

بودند در فرمان آورد: آ: قحاق (بجای قیچاق) بب: قحاق، ک: قحاق، لے زبدہ: بوقتی کہ حضرت سلطنت

شعاری غلہ اللہ تعالیٰ ملکہ و سلطانہ جانب سرخس رفتہ خبر واقعہ اورسانیدند، لے زبدہ: ازان خبر،

عنان آجال در قبضه تقدیر ذوالجلال است و زمام اعمار در دست تسخیر
پروردگار بیت

در دست ما چون نیست عنان ارادتی

بگذاشتیم تا کرم او چه می کند

نه تا منف نافع است و نه تلف مفید یَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ
مَا يُرِيدُ خاتون و فرزندش ابراهیم سلطان لباسهای سیاه پوشیده و
نقش او را بر پشتش آوردند

و در جوار حضرت امام علیه الصلوة والسلام در مقبره که ساخته بود
دفن شد، و آنحضرت حکومت خوارزم را که سیورغال امیرشاه ملک
بود بفرزند او ابراهیم سلطان عنایت فرمود، و مولانای اعظم
شهاب الدین عبد الرحمن لسان که از مقبره آن حضرت خاتون سعید بود

له قرآن مجید ۱۳ (سورة ابراهیم) ۲۲، له قرآن مجید (المائدة ۵: ۱) ان الله یحکم بیلده

له زبده: خاتون او خاندان او و فرزندش ابراهیم سلطان با نوکران و متعلقان و مجموع لباسهای سیاه
پوشیده با تابوت او از خوارزم روان گشته بشهد مقدس رسانیدند - درک فرزند (بجای فرزندش)
آمل متن، له زبده: اینجا دفن ساختند، علیه الصلوة الخ ترا درک بالای سطر نوشته است،
آله زبده: منصب (ر) حکومت آن دیار بالشکری که [زیر - خط] فرزند امیر مرحوم
بودند خلق (کذا - بخاتون ۹) و ابراهیم سلطان ارزانی فرموده ایشان را اجازت [مراجعت
داده از - خط] تعزیت بیرون آورد و بجانب خوارزم روانه گردانید، له زبده (۲۹ ب)

مولانا شهاب الدین عبد الرحمن بن مولانا عبد القدر بن مولانا لسان مد ظله و طاب ثراه،

'لسان' را درک ندارد، بب، پسان، با مثل متن، برای شرح احوال وی درک به حبیب السیر

۳: ۳۸۸ کو فاش نامه واقع شد، والدش "مولانا عبد الله لسان" درک به یزدی ۱: ۱۵،

در تارنخ واقعه اسیرم و مچند بیت فرموده بود بشت افتاد قطعه
ای دل خسته چه حالست که اینچم یکسر

همه در گریه و زاری ندرین بهفت اوزنگ

داین چرخ چرا شد چو دل من پُر خون

چهره ماه چهر گشت چنین پراژنگ

مگر آمد خبر تعزیت میر کبیر

(ورق ۳۴۸) آنکه در جنگ بچگش چو گوز بود پلنگ *

(۱۳۴۸)

شملک میر جوان بخت، جهان بخش که بود

پیش جودش گرو عاقل چو بیجاده و سنگ

رحمة الله عليه آمده تارنخ وفات

۱۰

باد در روضه صاحب همه باشد شنگ

له زبده: نظم، له فقط درک، آو دیگر نسخ دزبده: مهر (بجای ماه) له زبده: اجزای خبر تعزیت میر کبیر
آمده است، له زبده: کوزن [کوز] یوز و پلنگ، له بعدش در زبده شش بیت زاید دارد که درج ذیل است

دست او بود کهر باش بجنکام عطا تیغ او بود جهان سوز بجنکامه جنک

نعل شیرینک وی از غایت عزت بودی تاج بر فرق بلند فلک آئینه رنگ

رفت ازین عالم نذر سوئی باغ بهشت خیمه بر جنت اعلا ز دایره منزل تنک

جامه جبرخ گبود دست و مژعفر شده مهر تیر بکند قلم، زهره شکست از غم جنک

بشت کردن شده خم در غم او نیست عجب چهره روشن مه بین ز عزایش بر زنگ

رفت در یازدهم [ماه] ربيع الاول هشتصد و بیست (و) نه بود که کرد او آهنگ

له زبده: رحمه الله علیه اش شده، له ک: شاهد و شنگ، بب اک مثل متن

زبده: رخ شنگ،

دیگر از وقایع این سال، مرتضای اعظم، المستغنی عن الالطاب
 فی الالقاب، امیر شیخ رضی الدین در رضا کیا که بادشاه ولایت گیلان بود
 و با وجود شواغل سلطنت مشاغل علم و حکمت بر ضمیر منیر او نافذ و در سلطنت
 و پادشاهی عمر دراز یافته، و تمام اموال سال بسال در وجار باب
 فضل و کمال مصروف داشته و در جهان فانی نام نیک باقی گذاشته
 و همه عمر بموجب فرموده یا صفراء و یا بیضاء غریبی غیری
 عمل نموده، و بدست حیات دست کریم بمش زروسیم نیا لوده در روز
 نوروز عالم کهن را وداع کرد و بیت
 اگر سال گردد و فزون از هزار
 همین است روز و همین است کار،

له زبده — برای نسب نامه وی رک به زامبا در ص ۱۹۳، له فقط ک —
 از روی آ و نسخ دیگر و زبده ثبت شد، له زبده (۳۳۰ ل ۲) در علوم معقول و منقول خوض تمام فرموده
 له زبده، عمری دراز، له ازین جاتا بمش زروسیم نیا لوده (ص ۸) در زبده ندارد،
 له ک: معروف، له و او را فقط در ک و آ دارد، له زبده + :

کرایوان او سر بکیوان کشید همان روز مرکش باید جشید
 جهان را چنین است ساز و نه ساز بیکدست بستد بدیگر بداد
 شر فلو کان للذی بیا فی الدنیا بقاء لیساکن لکان رسول الله فیها مخلصا
 رفعا احدا یبقی من الموت سالیما فان النایا قد اصاب محمدا

وقایع سنه ثلاثین وثمانمائه

وفات شاهزاده مرحوم میرزا سیور غمیش بهادر*

غرة صفر خبر واقعه هائده و لگداز جانسوز، و خدنگ نائبه عمه کاه*
 جگر دوزشاهزاده اعظم، آفتاب آسمان مغفرت، بدر فلک مرحمت،
 میرزا سیور غمیش بهادر رسید که در ممالک غزنین بموضع کابل شانزدهم
 محرم شاه بهب از روش* از قفس تنگ [تن] بهوای فضای دلکشای
 ریاض پرواز کرد و در جوار رحمت ایزدی فی مقعد صدق عباد
 ملک مملکت مقتدر و وطن ساخت و حظاثر قدس را بر مجالس انس
 اختیار فرمود، و حضرت خاقان سعید را مصیبت فرزند سعادتمند
 موجب ملال شد، و خود کدام واقعه از وفات خلف صدق که عمر ثانی
 و نتیجه زندگانی ست دل سوز تر و جانگداز تر تواند بود بیت

تا دیده دید واقعه زین صعب تر ندید
 دل کین خب شنید کش با خبر ندید

له زبده: ذکر وفات امیرزاده سیور غمیش طاب ثراه، ۱۰ ربه: در روز یکشنبه غرة صفر

۱۰ ربه: نائبه تن کاه، ۱۰ ربه: بهاء ذی الحجه سنه [تس] د و عشرين و ثمانمائه

که موافقت از رطوب حساب جل بحدف رحمة الله علیه مرضی طاری شد و در شانزدهم محرم سنه ثلاثین و
 ثمانمائه که مطابق است با عدد رحمت حق همان جای آن شاهباز عالم قدس ۱۰ ربه ک

از روی آونسخ دیگر ثبت شد، (زبده: قفس تن بجای قفس تنگ تن) ۱۰ ربه قرآن مجید ۵ (القمر: ۵۵)

جای آن بود که همان سراییمه واری پای از حیث وجود بیرون نهادی و فلک
 بی سرو پای از دوران بازا بستادی، اکابر و اشرف آن ملک سیاه پوشیده
 و لها پر خون و چشمها همچون ساختند و جانها خراب و سینه ها کباب کرده
 بمراحم تعزیت قیام نمودند، حضرت خاقان سعید که اکمل و اعقل زمان بود
 امراء و ارکان دولت را از تغیر لباس منع فرمود و بصبر و ترک جزع و فزع
 دلالت نمود، چنانچه از تقدیر آسمانی ربانی بمقاومت درنموان آویخت
 و از قضاای ربانی نموان گریخت، و در تاریخ واقع شاهزاده
 گفته اند قطعه

در چنین واقعه جز صبر ندارم سپری*

۱. گردش چرخ ازین ظلم کجا دارد باک
 خاک دارد وطن و هست هم از روی حساب

سال تاریخ و فاشن بمجل دار و خاک

و آن حضرت تمام ولایات که سیورغال شاهزاده مرحوم بود و خلف صدق او
 میرزا سلطان مسعود عنایت فرمود،

و درین سال جناب شیخ الاسلام الاعظم قد و عهد شایخ الامم، شیخ
 محی الدین محمد الغزالی الطوسی رحمه الله علیه که بنایت عابد و زاهد عالم متوکل بود

سه بعدش در زبده (۱۳۳۱ هـ) نقلی دارد، دجای بجای کلام را طول داده، سه در زبده این مضمون را در پیش از
 نصف صفحه ادا نموده است، سه باب اک: شاه و شهزاده آفاق سیور غمتش رفت، که ک: کردن،
 زبده مثل متن، سه بجایش در زبده دعائی در حق شاهزاده (که به بهشت باقی رسد) و در حق شاه (که
 غایه الادوار و ارث اعمار باد) و در حق خاندان مبارک (که این مصیبت آخر مصائب باشد)، و باقی
 این فصل را در زبده ندارد، که اک: العزائی که گذارد که دبا و اک: سه صیب السیر ۳، ۳۰، ۳۱، عالم دجای علیه

و با سلاطین و امراء با بهت و عظمت اختلاط و انبساط می نمود و کثرت بعد
 اُخری احرام زیارت بیت الله المحرام بسته بود منتصف ماه رمضان
 وفات یافت بریت

وفات قطب جهان شیخ محی الدین طوسی
 میانه حلیه است و میانه رمضان

ذکر قضایای ماوراءالنهر و عزیمت میرزا الخ بیگ
 بطرف سغناق جهت یانغی شدن براق اغلان
 و آمدن میرزا جوکی از خراسان*

۱. براق اغلان در هشتصد و بیست و هشت بزرگ اردوی محمدخان
 پادشاه اوزبک مسلط گشت و برالوس مستولی شده در هشتصد و بیست
 و نه بولایت سغناق و حدود مملکت میرزا الخ بیگ آمد* و در زمان حضرت
 صاحبقران جد [او] اروس خان که تو قتمش خان را از مملکت بیرون کرد

لک: الدین حبیب السیر^۱ فقط ب: جب، ۳۳ عنوان این فصل در زبده (۳۳۱ ب)؛ ذکر رفتن امیرزاده
 جوکی محمد خلد ملک به سمرقند، — با آک: محمد جوکی (بجای میرزا جوکی) ،

۳۳ زبده: که اردوی محمدخان پادشاه اوزبک را گرفت و بران مستولی گشت، و در سال سال هشتصد
 و بیست و نه بار دوی خود غلبه تمام بسغناق و نواحی آن که سرحد مملکت امیر و امیرزاده اعظم الغیبه کوکان
 خدا شد تعالی ملک [هست] در آمده همک آ — از روی با و ب: راک، نیز رک به ص ۵، ۵
 س ۹ زبده (۳۳۲)؛ بدو کلان او (بجای جد او) ۳۳ زبده: اروس خان، ۳ زبده: مملکت اوزبک

و او پناه بحضرت صاحبقران آورد، چنانچه شرح آن در مجلد اول مفصل است،
 اروس خان چند گاه در سغناق می بود و آنجا عمارتی ترتیب فرمود،
 و براق اغلان در هشتصد و بیست و سه پناه بمیرزا الخ بیگ آورد
 و جناب میرزا الخ بیگ او را تربیت فرموده اجازت داد و او بولایت
 اوزبک رفته حکومت الوس بدست او افتاد، درین وقت بحدود
 سغناق آمده ایچی پیش میرزا الخ بیگ فرستاد و اظهار کرد که بمن تربیت
 شما الوس خود را ضبط کردم و بجواری شما آمده بعنایت مستظرم، جناب
 الخ بیگ همت آنکه پیش از اجازت آمده و می گفته که * علفخوار سغناق
 شرعاً و عرفاً تعلق بمن دارد یعنی جدم اروس خان در سغناق عمارت کرده
 و او را جواب صواب نداد، و امیر ارسلان خواجہ ترخان که حاکم آن
 حدود بود از براق اغلان شکایت کرده باز نمود که نوکران او درین جانب
 خرابی می کنند و خود را حاکم مطلق می دانند و لاف سلطنت میرانند،
 میرزا الخ بیگ عزیمت آن طرف جزم فرمود و لشکری عظیم ترتیب نمود

له زبده: سغناق، ۷۷ رک به نزدی ۱: ۶۷۹،
 ۷۷ زبده: که هنوز بامارت

الوس رسیده بود، ۷۷ رک به ص ۸۹ به بعد زبده: و چند گاه ملازمت کرده،
 ۷۷ زبده: بجانب ولایت اوزبک روانه ساخت، تقدیر با تدبیر او موافقت نمود، و حکومت آن الوس،
 ۷۷ زبده: اظهار خدمت کاری و کجی نمی نمود، ذکر کرده، ۷۷ زبده (ص ۸۲ ب): پیش از آمدن می
 بایست که اجازت خواستی دیگر آنکه بطریقه ارث میگفته است که، ۷۷ زبده: و آنجا میبود،
 ۷۷ زبده: جوابی شیبایی [شافی ۳]، ۷۷ زبده: بدین حدود در آید ویرای می کنند
 ۷۷ زبده: عزیمت آن فرمود که لشکر ساخته گردانیده بدان طرف رود [رود] و ایشانرا از آن
 حدود بیرون کند،

و عرضه داشت بپایه سر بر اعلا فرستاد و شرح واقعه اعلام داد، آنحضرت
از جنگ و خصومت که سبب ویرانی عالم است منع فرمود و اما لشکری تعیین
فرمود که در ظل رایت میرزا محمد جوکی بجانب ما و راء النهر روند، و در هفتدهم
ربیع الآخر متوجه سمرقند شدند *

و درین مقام زبدة التواریخ البایسنغری اختتام یافت ،
از تالیفات فصیح النصحاء و المتکلمین اعلم الناس به و المؤثرین
نشی قواعد المآثر، مفسر مشی معاقد المفاخر، جلیس اعظم السلاطین ، انیس
افانم الخواصین ، المختص بحنايت الملك الاله نور الملة و الدین لطف الله

سکه زبده: ابجدی پیش حضرت سلطنت شعاری خلد الله تعالی ملکه و سلطانه فرستاده این معنی را عرضه داشت
— در ذیل زبده (ص ۴۴۱ ب) که ذکرش برص ۵۹۲ (بقیه حاشیه ص ۵۹۱) می آید گفته است که در اوایل جمادی الاول این
سال از جانب سمرقند خبر رسید که براق اعلان لشکری اندوخته و طریقه مخالفت پیش گرفته و حضرت بادشاه زاده "عزیمت
بطرف ایشان مهم ساخته" سکه در ذیل زبده ندارد، سکه زبده: متوجه سمرقند شدند — ذیل زبده
(ص ۴۴۲) گفته است که فرمان صادر شده بود که شهراده محمد جوکی "باتومان خاصه خویش و امیر سلطان بایزید
و بعضی از امرافوشون بصوب سمرقند توجه نمایند، سکه از روی نسخه زبده التواریخ که پیش نظر است
(یعنی نسخه مکتبه بادی) می توان گفت که زبده درین مقام اختتام نیابد بلکه بعدش واقعه کار و خوردن سلطان شاه رخ
بیان می کند که در مطلع برص ۵۸۳ بعد مذکور است، و بران البته این کتاب ختم شده، اما بظاهر صاحب مطلع
ازین صفحات زبده استفاده نکرده تفصیل کیفیت این واقعه را در ذیل (ص ۴۴۰ ب) صریحاً به مولانا
حافظ ابرو "منسوب کرده است و از آن ظاهر است که آن تفصیل شامل زبده است ،

هـ بآب : مک : مغشی ، اک : نشی ، آ و دیگر نسخ مثل متن ،

ک : آ : آ مثل متن هـ این سهویست از صاحب مطلع، صواب اینست که ولیست شهاب الدین

عبدالدین لطف، اسیرین عبدالرشید، رک به ترکستان ص ۵۵ مع ج ۶، نیز بزرگ بهرام ص ۵۵،

المشهر حافظ ابرو الهی مولد اوالهدانی محمد اغفر الله له ، و تارتخ وفات و مدفن او
درین بیت مذکورست بیت
بسال هشتصد و سی و چار و در شوال

وفات حافظ ابرو بشهر زنجان بود
و چون میرزا الخ بیگ بقصد محاربه براق اغلان نهضت فرمود و شرح آن
سخن در مؤلف خواجہ حافظ ابرو ناتمام بود مناسب چنان آید کہ صریح قلم بنغمه
زیر و بم باتمام آن رقم از سر اہتمام قیام نماید بیت
چو حافظ حکایت را بنجارسا رساند

پہرش بساط سخن برفشاند
قلم بہ کہ شیرین زبانی کند
فی کلک شکر نشانی کند
در آید با ثار شرح سخن
بگوید ز انجبار چرخ کهن

ذکر محاربه میرزا الخ بیگ کورگان بابر ابق اغلان

چون میرزا الخ بیگ بعزم رزم براق اغلان متوجہ سغناق شد
دران ولایت میرزا محمد جوکی با سپاہ خراسان بسمرقند رسید و از
عزیمت برادر بزرگوار و قوت یافت ، فی الحال عثمان دولت

سہ در حاشیہ ۲ : ذکر وفات حافظ ابرو : برای شرح احوال حافظ ابرو و اختلاف در لقب و نام و مولد او و گنبد
و بیاض ذیل جامع التواریخ در شعری از خود "عبد لطف اللہ" گفته است یعنی عبد اللہ بن لطف اللہ ، لہ ک مجتہد
لہ فقط بہ شکایت ، لہ ک : محاسبہ ، لہ ک : شد ،

بصوب ولایت سغناق تافت و سپاه خراسان و سمرقند بهم پیوست
و کسی را در خاطر نمی گشت که شهزاده براق را مجال جدال و خیال حرب
و قتال باشد، میرزا الخ بیگ بی التفاتانه متوجه او شد و او دل بر جای داشته

له ذیل زبده (۲۴۲) : در سوران ... آن دو کوکب برج سلطنت ... قران فرمودند

و بحسن موافقت بالشکری جاریا ده دسار بعزم قبح دشمن متوجه شدند بعدش ذکر است که برص^{۵۵} ۶

آمده است یعنی براق خواست که آتش غضب شاهزاده را بزال مصلحت فرو نشاند و بحسن تدبیر

خواست که قواعد محذرت ممد گردانید گردانید و بوسیله بعضی از ملازمان خود مطلوب عرض گردانا شاهزاده

”بقا قول من عرض صحیح التفات نفرمود از آنکه دران دلاکه براق بملازمت شاهزاده آمده بود و بیغنون عواظنت

خسروانه اورا نوازش فرمود، و العام بے حد ازانی داشته“ و او در مقابل نعم چنان آیت کفران خواند و بی

اذن نواب حضرت در ممالک معمره در آمد، شاهزاده بعزم جزم عساکر را بر جدد اجتهاد تحریض نمود و در طی

مراحل افروزد و در نزدیکی شغناق ملاقات فریقین واقع شد،
له فقطک —

که کیفیت این معرکه از ذیل زبده (۲۴۲ ب) بحرف زواید درج ذیل است بر

و دران نواحی (یعنی نواحی شغناق) آتش حرب برافروخت، جمعی از شعبان لشکر شاهزاده آنجه ذیطه

مردی و بصلوانی بود بتقدیم رسانیدند و در میدان نبرد شرایط جان سپاری بجای آوردند اما تقدیر ربانی

و قضا [ع] سبحانی نموداری از قضیه و یوم حنین ... عنکم شیئاً بید کرد و او باش و او فاد لشکر طریق حضرت بهیت

مسلوک داشتند، حضرت شاهزاده بنفس نفیس خود در مسند ثابت و تمکن [تمکن] باقصی الغایه جهد فرمود

و رایت سعادت آیت را بدست یاری شجاعلت [و امداد نصرت مرفوع ساخته ... (۲۴۳ م)]

در اثنای این حال طایفه از نزدیکان عرضه داشت کردند که اگر عثمان عزیزت بمقر عز و دولت منعطف کرد

اولی و السب باشد و بمبالغه خدام شاهزادگان اسلام بجانب سمرقند معاودت فرمودند و در چهارشنبه چهارم

جمادی الاخری مولانا شمس الدین از ملازمان بادشاهزاده دین پرور و ظمیر الدوله والدین النبیک کورکان

بدر السلطنت هرا رسید صورت حال بعزم عرض نواب نامدار حضرت خلافت پناهی رسانید که بعد از جنگ باقی بر صفر، ۹۵۹

پای ثبات و قرار (ورق ۳۲۹) بیفشرد و لشکری که داشت مرتب ساخت (۱۳۲۹)
و بحسب اتفاق میدان معرکه پشته‌ها بود و سپاه مخالف تمام می نمود
(بقیه حاشیه صفحه ۵۷۸) شاه زادگان بسلامت مستقر حشمت و ابهت مراجعت نمود و السلام ،
ذکر توجّه بادشاه زاده اسلام پناه ظهیر الدوله والذین الغبیک کورکان نوبه دوم بحار بپراق افغان
جون خبر مصیبت لشکر بادشاه زاده دین پرور بمساح ساکنان سمرقند رسید انوار تورع [تورع]
و اصناف تفرقه بخاطر جمهور متوطنه آن خطه راه یافت و .... در مضیق تنزل و طریق تسخیر سرکشته شده
دیده بر شاه راه انتظار گذاشته (۴۴۳ ب) بمیمن الطاف الکی آن زمینده تاج سلطنت ... بمستقر دولت
معاودت فرمود شهر و ولایت بر آشوب شده و اکثر لشکر متفرق گشته ... حضرت بادشاه زاده قاعده
استمالت و شرایط رعیت بردری تمهید فرمود و ... نقود و اسلحه و مرکب و غیره بمشکری ارزانی داشت
و هر یک را علی حسب حاله بنوازش خسروانه مخطوط ساخته بر جلد و اجتهاد تحریض فرموده و رای زرین (کذا)
بمعاودت بر سر دشمن قرار گرفت و لشکری آراسته جمع شدند و بعدش گفته که منظر الدنیا والدین محمد
جوگی بهادر را اندک عارضه روی داد بدان سبب موافقت نتوانست کرد و در سمرقند متوقف شد
اما تو منات خاصه ایشان و امراء قوشون و لشکر قندصار و جمعی که از دار السلطنه معرات بمدرقه بودند
لازم موکب بادشاه صراجه متوجه شدند (۴۴۴ ل) و در شاه صرخه پل بسته «ان آب نخند عبو کردند»
پراق افغان چون از توجّه ایشان وقوف یافت و آوازه نصرت حضرت خلافت پناه استماع کرد و هیچ
وجه روی مقاومت در آئینه فکر نندید و سلوک طریق فرار با خود قرار داده مع سائر چینه و صربه راه
مصیبت پیش گرفتند چون حضرت شاه صراجه ..... در تاشکند نزول فرمود خبر
مصیبت پراق افغان بتحقیق پیوست و بشارت توجّه لشکر ظفر بیکر حضرت خلافت پناه ... دران
نواحی منتشر شد و عبور عسکر صهایون از آب جیحون محقق گشت ، بادشاه زاده اسلام ملاذ لشکر
راور ناجیه تاشکند گذاشت و تعجیل متوجه ادرلک لازمست حضرت خلافت پناه شد و بوجبی که
بعد ازین معلوم شود بنیل آن سعادت فائز آمد و السلام ،

و چون هر دو لشکر در برابر یکدیگر صف آرایی شدند و سپاه میرزا بالغ بیگ
از لشکر مخالف بیشتر بود براق افغان دانست که بضررب راست
مردنبرد نیست روز جمعه و کمر آورده مردم خود را جمع کرد و بکیب و حمله کرد،
و جوانان جانبین و نو خواستگان طرفین بنوک ناوک و دلدوز و زخم
تیغ جهانسوز سر و سینه از هم می شکافتند و سرهای بر مثال گوی در میدان
می انداختند و از تلاطم امواج دریای نبرد و تزلزل صحرائی مصاف صورت
فرع اکبر و دشت محشر ظاهر شد و خلقی نامحدود و عددی نامحسوس بقتل آمدند
بیت

ز هر سو کشته چندان به پیوست
که راه جنگ بر شکر فرو بست
دیران سپاه بر هم افتادند
صدای مرگ در عالم بدادند
تن از اسپ و سراز تن سرنگون شد
فلک دریا زمین صحرائی خون شد

لشکر میرزا بالغ بیگ بکثرت خود مغرور بود و بموجب فرموده و یَوْمَ حُنَیْنٍ
اِذْ اَعَجَبْتُكُمْ كَثْرَتَكُمْ بِسِیَاحِ خَالَفٍ كَمَا دَرَغَايْتُ قُلُوبًا بِوَدَاعِ التَّفَاتِ
نمی نمود فاعل از آنکه كَم مِّنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً اِیَّا ذَنْ
الله [واقع است] مخالفان فدائی و اربیکبار روی بکارزار آوردند و دست
تسلط و اقتدار بر آورده مبین و میسره میرزا بالغ بیگ بهم برآمد

له آباب: آمد، ۳۵: باب: فتاده، ۳۵: بیت: بدو، ۳۵: قرآن مجید ۹ (التوبة) ۲۵: ۳۵: قرآن مجید ۲

(البقرة) ۲۵: ۳۵: فقط ک - از روی آموخته شد - اک - آوردند (جای آورده) - بیت: آورد و،

مخالفان آهنگ قول کردند و قلب نیز منقلب گشت، عاقبت آمارت
 فرار و علامت انکسار بر لشکر ما و راء النهر ظاهر شد و حیرت [و ضحرت]
 بر میرزا النخ بیگ مستولی گشت و آتش غیرت در نهاد او افتاد و بیم بود
 که عنان تمالک از دست داده پادشاهان معرکه مهلک نهند و الحیا ذبالت
 صورتی روی نماید که امکان ندارد آن در آینه خیال نیاید، امرای
 ما و راء النهر چون دیدند که کار از حیث اقتدار و قبضه اختیار بیرون رفت
 عنان پادشاهی میرزا النخ بیگ گرفته از معرکه بیرون آوردند، و پیشلوان
 محمود دندانی از قوم قورلاسی که از ملازمان حضرت خاقان سعید سرآمد
 پهلوانان جهان بود و بی اجازت آنحضرت بدو تنخواهی میرزا محمد جوکی
 بما و راء النهر رفته بود در روز جنگ بمصافگاه رسید و آثار شجاعت و دلاوری
 ۱۰. بظهور آورد، و چون دید که دشمن غالب شد میرزا محمد جوکی را بسیار
 از آن معرکه منحوار بردار و بتجلیل تمام عازم سمرقند شد، و سپاهی
 که همیشه نصرت و ظفر شعار و همت ایشان بود فرار نموده غارت
 یافتند، و اوزبکان صورت ظفر که در آینه خیال محال می نمود
 بعین الیقین مشاهده کردند، و اموال فراوان بدست ایشان افتاد

له گ: پهلوانان محمود، تصحیح از روی باب اک، به نقطه اک، قود لاس گ: اوزبکان را همه مضمون این بطور

مطلع را در ذیل زبده ندارد، بجایش ذکر توجه شاهزاده نوبت دوم مجاربه براق افغان دارد که در حاشیه

ص ۵۶۹ ثبت شده است، بعدش فصلی ذیل را دارد که صاحب مطلع حذف نموده:

(۴۴۴) ذکر بعضی از قضایا که درین ولاد در دار السلطنه واقع شد

در یوم الاحد ششم جمادی الاخر خبر رسید از خوارزم که بسرد دختر امیراید کواز جانب دشت آمدند و عزیمت ادراک

شرف بساط یوس دارند بعد از چند روزی ایشان نیل آن سعادت فیروزی یافتند، بادشاه پسر بانعام لایق و

(بانی حاشیه بر ص ۵۸۲)

و تمام مملکت ماوراءالنهر چنان بهم برآمد که جمعی مردم کونته بین خواستند که
 دروازه های سمرقند در بندند و تدبیر قلعه داری کنند، اکابر سمرقند که اختیار دکنه
 آن بلاد و دیارند مانع آمده گفتند بیت
 سگ کیست رو باه ریزیده چنگ

که باشیر مردان در آید بچنگ

و شکر براق اغلان و اطراف مالک ماوراءالنهر و ترکستان، بتخریب بلاد
 و تعدیب عباد اشتغال داشتند و از تاراج و غارت دقیقه نامرعی نمی
 گذاشتند و این خبر موجب و قصه ناخوش در خراسان بموقف عرض حضرت
 خاقان سعید رسید،

(بقیه حاشیه ص ۵۸۱) علوفه فراخور بنواختند و دختر را با صناف مرحمت ممتاز ساخته "فرمان
 مطلع اصداریافت که بسرامیر جلال الدین فیروز شاه اودا در جباله نکاح آورد و بموجب حکم نافذ
 النکاح سنتی بینه ها گذارم استقامت پذیرفت، و در بیست و سیوم این ماه ملک کیومرث که حاکم
 و والی مملکت رستم دار و نواحی اینجا بود و مدتی سلوک طریق تفرّد می نمود بسعادت مشول درین استان
 را نشان آشیان مشرف شد و مکر خدمتکاری چون دیگر جا کران بر میان جان بسته "و از بادشاه انواع
 نوازش یافته لازم بعسکرهایون کشت،" و در همین روز نوکر امیر الیاسخو [اجا] بھادر و شراغان نوکر
 بھانشاه پسر قرا یوسف از طرف قم بدرگاه عالمبناه آمدند و در مجلس همیون معروض داشتند که بھانشاه
 [ب ۴۵ و ۴۶] امیدواری ادراک تقبیل عتبه ملیا متوجه شده بجانب قزوین آمده بودند و
 برادر داسکدر برین حال وقوف یافت و با جماعتی بر سر او تاخت و خیل و اتباع او را تصرف
 [منصرف] ساخت و بھانشاه کریمت بورا بین ری آمد،

حاشیه این صفحه: — فقط که — از روی آشت شد،

و از مُعْظَم وقایع این سال قصه کار و خور و بن حضرت خاقان سعید بود
و شرح آن چنانست که آنحضرت با وجود علو منقبت سلطنت و کمال منصب
خلافت که اکثر رُبع مسکون در تحت فرمان همایون بود و از حدود
چین تا اقصای روم و از نهایت ترکستان تا پایان هندوستان
فرمان جهان مطاع را انقیاد می نمودند آنحضرت | همیشه روی عجز
بر زمین اخلاص نهاده بود و زبان بذکر و مناجات کشاده ، و خاک سجده گاه
بآب دیده آغشته می گفت :

ای آگهی که ملتمس این بیکس چیست ، مرا همچنانکه سلطنت مجازی
و دولت عاریتی ارزانی داشتی بنزبتگاه حقیقی و جنت سرای معنوی راه نمای
بیت

۱۰

برسان بدان مقام که نشان تو بیایم
اعظم ، نشان که یابد ز نشان بی نشانی
و چندی روزی که زمام مہام ایام و سرانجام امور جمهور خواص و عوام بقبضه
اقتدار این ضعیف دادی توفیق عدل و داد و تعمیر بلاد و توفیر عباد کرامت فرمای !
له در زبده این قصه را از مطلع فصل تردد ، صاحب مطلع بر بناء و جی بعض جزئیات قصه را حذف نموده ،
در حاشی ذیل بعضی ازینهارا نقل کرده می شود ، له در زبده در ابتداء این فصل بجای آنچه در مطلع
دارد تمهیدی آورده است که قریب به چهار صفحه طول کشیده است ، در آن میگوید مثلاً : پس تحقیق
بباید که آنست [دانست] که حق عز و علاهرامری را وقتی معین کرده و آنچه رقم تقدیر بر آن رفته
و کز کون نخواهد شد هیچ آفریده را بر نقش بندید و مہر بازی فلک غدا را اطلاع نیست و براقبال و ادبار و اخلا
[احلا] و امر روزگار و قوف نه (۴۳۴ م) ، عقلاء کامل انانند که بقضا راضی باشند و ہر چه درین عالم بظہور رسد
خدائی عز و جل دانستن شریفه (کذا) اخلاق و نفیس تہ احوال باید شناخت و اگر بر تقدیر راضی نباشی گئی (۴۳۴ م) و غیرہ و غیرہ

و آنحضرت پیوسته بوظایف طاعات و شرائط عبادات قیام می نمود
و حسن ادای فرائض و سنن و واجبات و مستحبات شعار روزگار فرخنده آثار بود
و بمیان این صفات حمیده و محاسن نیات پسندیده حضرت مالک الملک
تعالی و تقدس جناب پادشاهی را در حفظ الهی نگاه می داشت و از یکدو مکر
بداندیشان اسیدی بآن حضرت نمی رسید بریت

اگر تیغ عالم بجنب بد ز جای نبرد درگی تا نخواهد خدای*

و آنحضرت اکثر ایام جمعات بموجب نص^ص یا ایها الذین آمنوا

اِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ بِمَسْجِدِ جَامِعٍ
داخل دار السلطنة هر است تشریف حضور ارزانی می داشت ، اتفاقاً
روز جمعه بیست و سیم ربیع الثانی* مسجد را مشرف ساخت و ادای نماز فرموده

۱۰

له صورت آغاز این قصه در زبده (۴۳۴ ب م) : و آنجهان بود که حضرت سلطنت شعاری ... در روز جمعه
بیست و سیم ربیع الاول سنه المذکوره بمقتضی حاکم فظوا علی الصلوات نداء اِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ
مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذُرُوا [و] الْبَيْعَ شنید از ایوان دارالخلافه عزیمت
نہضت بجامع دار السلطنت فرمود از غرائب اتفاقات که خاطر اصحاب فطنت آئینه جهره دولت
باشد آنکه محمد علی خلد الله تعالی سلطنتها بالهام الهی و تفرس مومنان ازان عزیمت منع میفرمود که
درین وقت بارندگی بسیار واقع شده است و دیوار بانم کشیده بمیان شهر و دیوار ستانها در

میرود ما ذ[ا] مبادا[ا] الی بذات بهمون رسد حضرت سلطنت شعاری ..... در جواب میفرمودند که
از قضا [ا] الی احترام مفید نیست بنیت درست و صدق اخلاص فرمان برداری خدای تعالی بر حسب
(و قست) فرمان دمی خود واجب شناخته بر قاعد معهود و سنن مالوف متوجه کشته شکر منعم مطلق بقدر فیضان
نعمت و تراوف مؤت... بخشوع و خشوع در قید انضباط و تحت ارتباط آورد در فقره آخر بخلاف بعض عبارات ،
له باب - که قرآن مجید ۶۲ (الجمعة) : ۹ ، که فقط در ک ، ۵۵ زبده (۴۳۴ ب م) ربیع الاول ، ۷۵ باب ،

و عرض نیاز حضرت (پادشاه) کار ساز رفع نموده از مصلی برخواست بعزم بیرون آمدن، ناگاه در درون مسجد در اثنای راه شخصی نزد پیش احمد نام از مریدان مولانا فضل الله استرآبادی بصورت داد خواهان کاغذی در دست پیش آمد، و آن حضرت بکی از ملازمان اشارت فرمود که سخن او معلوم کرده بعرض رسانند، احمد کزنی اندیشه پیش دوید و یک کار کوی چون قطره آب بشکم آنحضرت رسانید، اما چون عنایت الهی در همه احوال حافظ و ناصر آنحضرت بود و از وجود همایون له در زبده (۲۳۵ ب) گفته است که پادشاه بموجب "المؤمنون اخوة" شرط سلاطین و سیاست ملوک را ترک کرده عوام را از ره کذب منع فرموده امر او ارکان دولت و ملازمان و نوکران هر یک بسبب غلبه و از دعای تعجیل از جامع بدر رفتند و کردار خاطر گذشتی که درین محل کسی را نگر قصدی و اندیشه مری باشد ناگاه مردودی که بصفت یحیی بن الله ورموکه موسون بود و مطرودی که ببیان اولیایک الاخلاق کم معرو (و چنین بود و چنان بود) سودا می غوغاشی ظلمت جریغ و ماغش نشانده و هموم (هموم) غموم خیالات فاسد در سر (نیز) شور و شورش مانده پیچری در دست پیش دوید و بنی محابا قصد بندگی حضرت کرد و زخمی رسانید اما (۲۳۶ ا) از آن ضرب زیاده اثری بذات همایون نرسید تجربه از پیش آن شخص در آمده کربانش گرفت و پس کشید که ردی برداش آن بجهت زود خواجهر ساری (خواجهر ساری) کاروش گرفت زخمی دیگر بر سر زدن از زمان یسا و لان برسیدند یکی شمیری بر سر او زد و فی الحال بضربات و زخمات متعاقب او را بدو زخف فرستاد و بنا بر دفع چشم زخم که بیت کریمه وقت بی الم باشی دولت را بچشم زخم کند اندک جراحت منتهی براحت و زخمی مختتم بر حمت بذات شریف شاهنشاهی و عنصر لطف پادشاهی متقارن گشت... (۲۳۶ ب) و بندگی حضرت... بعد ازین حال از مسجد بیرون آمده سوار شد و میگیس آن شخص و یوصفت شناس [شناس] فعل را [ن] شناخت که او جبکس بود و مردم بهم برآمدند و نزع روز قیامت در میان خلایق بیدار شد و حضرت سلطنت شعاری چون بیرون دوازه رسید بعد از آن قوت ماسکه با مساک عثمان و فانی نمود محضه [محضه] بیش کشیدند و ملازمان بر دست گرفته بمقر سلطنت رسانید و بتفحص و تحس آن مشغول گشتند که این بد بخت ازل و ابد هر کس بود از کجاست (باقی بیان زبده در ماسه ص ۵۸۴ بعد - در کت اک کلام پادشاه در) را ندارد، ماسه با کت آب رسانده فقط در کت ماسه اک آب کار و

اسن و آسایش عالمیان، و جهانیان بتخصیص گوشه نشینان از صمیم دل و جان
دعاگویان ع

دعای گوشه نشینان بلا بگرداند

[کار و کارگر نیامد و زخم قوی نبود، لڑک را ہم در مسجد جامع ایچکیان
بقتل آوردند، از انجمله علی سلطان پسر منکو قوچین که از معتبران بود و در آنحال
از آنحضرت استفسار نمود که آن شخص را بقتل آرم و رخصت یافته بضرر
نتیج بیدریغ بکشت کرد بیت

بداندیش هم در سر بر شتر شود

چو کژدم که با خانه کمت سر رود

و چون این قصه واقع شد فریاد از نهسا و خلایق برآمد، فغان
بآسمان رسید، محمود چنان آمد که در وقت سوار شدن آنحضرت
نقاره چنان پیش پیش نقاره زنان می رفتند، چون خبر بنقاره چنان
رسید که حضرت خلافت از جای نماز برخاست بدستور آغاز نقاره کردند،
و ناگاه بکبار ایستاد، غلغلہ در خلایق افتاد که چه حالت واقع است،
خلایق بر بام مسجد دویدند و بر سر ایوانی که آنحضرت سوار می شد غلبه عظیم
جمع آمدند، امرای عظام امیر علاء الدین علی که کولتاش و امیر
جلال الدین فیروز شاه از مسجد بیرون آمده سوار ایستاده بودند که این صورت
روی نمود، آنحضرت امیر فیروز شاه را طلب فرمود و امیر با اضطراب
تمام سواره مسجد درآمد و آن حالت مشاهده نموده دو دحیرت از نهاد او برآمد،

لک - نه فقط آ: هم نبود، آ - لک: تا، آ: قضیه، لک: نه آ: آ: نه کذا در ک: دیگر

نسخ: آ: در زبده این امراء را بنام ذکر کرده است درین محل، و نه ذکر مشورت با امیر فیروز شاه، نه فقط آ: این،

حضرت خاقان سعید خواست که در محفّ نشیند (ورق ۳۵۰) امیر (۱۲۵۰)
 فیروز شاه گفت که اگر آنحضرت در محفّ نشیند فتنه عظیم بر خیزد و مردم را
 در حیات و ممات نعوذ بالله از او شود ، و حضرت بدولت و سعادت
 سوار شد و نقاره بهیبت و عظمت کوفته از راه راست بازار ببلغ
 زاغان فرمود و اطباء و جراحان یجلان و مرهم مشغول شدند ، و در تاریخ
 آن واقعه گفته اند قطعه

سال تاریخ هشتصد و سی بود   روز جمعه پس از ادائیگی صلوات
 قصّه بس عجیب واقع شد   در خراسان دلی بشهر برات
 کج روی در بساط چون فرزین   خواست تاشه رخی زندا شد مات
 میرزا اباسنغر و امراء تفحص احوال لرک فرموده از کشتن او پشیمان بودند

۱۰- آه ، زبده (۱۲۴۰) : و یکی از فضلا تاریخ این واقعه درین قطعه بنظم آورده است ، الالبیات :

شاه زمانه سله اقبال و اینی   می خواست تا بجایه محنت کند بدل
 کردون فروکشان (کشید ؟) ز رو برده جا   و آیام کرد در بر خود از خسل حل
 منت شد از خدا ایراد منت خدائی که شد از سهم تیغ ثا   خنجر کش بلا حدت حربه اجل
 از عالمان فتنه جهانی خلاص شد   و افاق را زاسن و امان که بر عسل (؟)
 تا تیر جبرخ را بود اندر مینان قلم   تا تیغ آفتاب مطلقا بود کسل
 اعداش را بر (تیغ) دامن چشم پوش کور   خصم و راز تیغ بلا دست عقل شل
 از کره ها ن دین جوید این قصه را ظهور   تا تیغ این قضیه شد از روزگار ضل

سه فقط ک : نماز ، که در زبده احوال تفحص را مفصل تر آورده است به حذف بعض عبارات زائده درج ذیل است

و این عبارت زبده مسلسل است به آخر حاشیه ص ۵۸۵ :

" و بیکیس نیاقتند که از نشانی دهر (۱۲۳۷) تا بعد از سه روز کاروان سر [۱] داری تقریر کرد که (بقیه حاشیه بر ص ۵۸۸)

از چیزهای او کلیدی یافتند، و سسان بواجبی جست و جوی کرده

(بقیه حاشیه ص ۵۸۷) : شخصی بدین هیات درین کاروان سراجی داشته و از روز
جمعه باز بدر رفته است در نیامده، از آن شخص نمودند که صاحب و آشنا او که بود، کاروان سرادار
گفت معروف خطاط بدو تردی داشت . . . . . فرمان جهان مطاع . . . . . بران جمله بنهاد
انجامید که ارکان دولت روز افزون مقتضی فاحکم دین الناس ولا تتبع الهوى بتفحص و تحقیق
آن حال ثریا از مجمعی انتظام دادند و امرای . . . . . مجلس آفازه دادند، معروف را حاضر آوردند
استعلام آن قضیه [قصه] بر غصه نمودند، در ابست را گفت من ازین قصه هیچ خبر ندارم، چون
قضیه بشکوه و تعذیب رسید تقریر نمود که این ملعون ملعون که برین حرکت مذموم و جبارت موم اقدام نموده
بنیت مولد شوم از رستان است ؛ محمدش [محمدش جوز؟] [۴۳۷ ب] خطا خطا شد آن
موسوم با حمد لر، فاما مصدر این حکایت و منظر این غایت غصه نامی است بر مولانا مجدالدین استرآبادی
با جمعی دیگر که مذہب و مشربا بارادت و قواعد و مقاعد مولانا فضل الله استرآبادی که آیت [انکم
ایها الضالون المکذبون] [لا کلون] [من شجر من زقوم مبنی] [منه] از کلمات توه [توه] است
و مضمون و یکثرون ما اثمهم الله من فضله مشعر از حکایات نامتوجه [ناموجه] او مشهور و مذکور . . . .
ایام و لیالی علی التواتر و التوالی در خلوتخانه فی سموم و حمیم و ظل من یحتموم مباحثه کفر و زندقه ببول بیت
خبر دارند ازین معنی تمامی . مفصل کرده ام اینک اسامی

در یک طرفه العین ملاعین شباهین [شیاطین] و کفره فخره رادر مجلس تجسس و دیوان تفحص حاضر گردانید مجذبان چه
ارکان، دولت ابدیوند و (کذا) ازیشان این امر [امرا] استخبار و این معنی استفهام نمود [بجز؟] [سبب حاکم] هذا
برهان عظیم جوابی نمیکنند و کلام توه و جواب ناموجه خود را بتخلیقات دروغ و غلطیات [مغلطات] بے فروغ
تقویت و تثبیت میدادند [۴۳۸] انتها احکام امر بتخويف الاخشاب و تعینق [تعینق؟] [قطع الرقاب رسید] از
انکار و انحراف باقرار و اعتراف انتقال و ارتحال نمودند که هذامن عمل الشیطن الله عدو و مضل اقرار کردند
که ما جند کس این اندیشه کرده بودیم که قصد بندگی حضرت کنیم . (بقیه حاشیه بر ص ۵۸۹)

در تیمچه خانه بان کلید کشاده شد، و اهل تیمچه علیه آن شخص بیسان کرده گفتند: چنین شخصی اینجا بود و طاقیه دوزی می کرد، و مردم بسیار پیش او می آمدند، از آنجمله مولانا معروف خطاط بغدادی،

و این مولانا معروف سرآمد مستعدان جهان و نادره دوران بود و غیر از خط انواع فنون و اصناف کمالات حاصل داشت، در جواب قصیده خواجه جمال الدین سلمان گوید بیت
ز ترک چشم تو هر تیر غمزه کا در راست

درون سینه نشست آنچنان که دل میخواست

و از سلطان احمد بغدادی روگردان شده بود و با صفهان پیش میرزا اسکندر ابن میرزا عمر شیخ آمد و در کتابخانه او متعین شد، گویند در یک روز ۱۰ هزار و پانصد بیت نوشت در وقتی که میرزا اسکندر هر روز پانصد بیت مقرر فرموده بود دو روز هیچ نوشت و در حکم میرزا اسکندر تخلف نمود، سبب ناتوانی او پرسید: گفت میخواهم که در یک روز کتابت سه روزه بکنم، میرزا اسکندر فرمود که سایه بانها و بارگاہ برافراشتند و یک کس قلم می تراشید و مولانا می نوشت، نماز دیگر هزار و پانصد بیت

(بقیه حاشیه صفحه ۵۸۸): و این احمد درین اندیشه براسبقیت نمود و خلائق را از این مورد متعجب مانند از آنکه بشنوند

نقد آفتاب توان کرد آن قصور در سر ایشان افتاده که سروری و فرماندهی کاریست که بحرب و سرد پائی برسد و بجز کوشش و کوشش دست ادراک بدامن دولت توان ساند... و ندانند که بادشاهان برگزیده آفرید کار و پرورده پر و کار اند،

حاشیه پنجم صفحه ۸۲: در خانه آقا بابا اک: در صفهان در حبیب السیر ۳: ۱۲، شیراز و جای صفهان، فقط: نوشته بود،

که کذا فقط در ک: و نسخ دیگر: نبود، فقط در ک: دیگر نسخ: کم، فقط آ: سایبان و خراگاه،

در نهایت لطافت نوشت، و میرزا اسکندر را و را انعام فرمود،
حضرت خاقان سعید در وقت فتح ممالک عراق و فارس مولانا معروف را
بهراه آورده رقم اختصاص کشید و کاتب خاص شد، و او مردی خوش محاوره
شیرین کلام بود، نمکسلی پوشیدی و طایفه نمد بلند هم از آن جنس بر سر
نهادی و الف نمد برگردان پیچیدی، جوانان مستعد دار السلطنه مثل مولانا
تاج الائمه خوارزمی و غیره میل صحبت او کردند، جمعی جهت خط و بعضی
برای مصاحبت، و خدمت مولوی بغایت خوشتن دارد و بزرگ منش بود،
میرزا اباسنغر میل آن فرمود که مولانا جهت او خمسة نظامی نویسد و کاغذ
خوب فرستاد، و مولانا زیادت از سالی کاغذ نگاه داشته نا نوشته باز داد،
و جناب اباسنغر را بغایت نالایم آمد،

القصه درین وقت مولانا [معروف] را مطعون ساخته گرفتند،
و اکثر جوانان مستعد که پیش او متردد بودند متوهم شدند و ارباب طمع از ایشان
زرها گرفتند، و مولانا را چند نوبت بیای دار آورده، و عاقبت در چاه حصار
اختیار الدین حبس کردند،

و خواجه عضد الدین دخت زاده مولانا فضل الله و جمعی دیگر که با احمد
اتفاق کرده بودند بقتل آورده سوختند،

له آباءک - باب ۱۰، را، له آباءک - کتابت خاص فرمود، له آباءک - دار السلطنت هرات، آ، بهراه،
لهک - تاج الدین الائمه، دیگر نسخ مثل متن، له آباءک - رازی، لهک - مولوی، تصحیح از روی نسخ دیگر،
لهک - آید، له فقطک - له آباء - له در زبده (۴۳۸ ب) می گوید: فی الجملة بعد از اعتراض درک به آخر حاشیه متعلق
به ص ۵۸۸ که بر صفحه ۵۸۹ ختم شده است، حکم ریاست ایشان صلور شده که مجموع تتبع و تنقیح [کذا] ایند [کذا] اند [بسر] چهار برده ...
بکم ولا یجئ المکر السعی الا باهل به [بسر] [د] جزای اعمال بد خود رسیدند (باقی حاشیه بر ص ۵۹۱)

و بسبب سوء المزاجی که میرزا بایسنقر نسبت بامر تضای اعظم |

(بقیه حاشیه صفحه ۵۹۰) و آنچه در شان خلایق در سینه بکینه و اندرون نامبارک داشتند بذات نحوستان
 و نحوستان [عاید شد فقط دایم القوم الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین] نتایج قبح میرت
 (میریت ۹) و مرآه (۹) لوث میریت آن بود که صدرین دنیا بعباب آتش گرفتار آید و عذاب آخرت خود
 باقی است **حسب الدنیا و الآخرة ذالک هو الخسران المبین** ز در زبده بعدش می گوید که رای
 انور خدا یگانی شکر این موهبت را که از حدوث جنین بلیه زیاده الهی بذات صافیون "ز رسید و صحت یافت
 " انواع مبرات و اجناس صدقات و اموال بسیار از خزانه عامه " بذل خاص و عام فرمود ، بتخلیه
 محبوسان و تجائیة (۱۲۲۹) " محمودان اشارت عالی بنفاذ رسید ، بقایا از مالی و خارجی بخشیده
 بافاست راحت و خیرات امثله همیون " با نجات مالک محرومه روان شد " و از جمله مبارک افاض
 دیوان کرد محلات شهر و نواحی برآمدند و فقرا و غنفا و ارال و ایستام را نسخه کرده مجموع را بصلات
 و صدقات ملحوظ و ملحوظ گردانید و فرمان فرمود تا در ممالک محرومه بتخص حال مظلومان و تدارک
 کار افتادگان و اعتبار [اغنیاء] بساختن کاذب پارکان قیام نمایند و حضرات آقایان و اولاد
 کرامی و اصفای نامی [و] امر آبریزک و ارکان دولت " هر یک بشکر سلامتی ذات همیون اشاعت
 خیرات نمودند " بل سایه [سکان و متوطنان مالک محرومه حتی الاسکان] در تکثیر خیرات و بذل صدقات
 بیج و دقیقه احوال و احوال نف بودند " .... (۲۳۹ ب) بعدش ناشی در حق بادشاه دارد و خاتمه اش برین ابیات :

تاجه انست بادشاه شهرخ مملکت کیست و ملک پرور باد

از شمیم شمال اخلاقیش مغر کردون او [چو] مشک فر را ذوق با

کردسم سمند میمونش روشنا تا برود غم باد

کیتی از جود او مزین کشت عالم از عدل او منور باد

مخنت او بر مراد منصورست تنخ او بر عدل و نظیر باد

دایم از برق کوهر تاجش بر سر ماه و مهر افسر باد و باقی مابقیه (۵۹۲)

(۳۵۰ ب) مقتدای مکرّم امیر سید قاسم تبریزی داشت حکم خراج او فرمودند،
و جناب سید بجانب سمرقند عزیمت نمود و در غزلی شمه از شکایت این
حکایت بنار کی ادای فرماید و مطلعش اینست بیت

ای عاشقان ای عاشقان هنگام آن شد که جهان
مرغ دلم طیران کند بالای هفتم آسمان
و در تخلص می گوید بیت

قاسم سخن کوتاه کن بر خیز و عزم راه کن
شکر بر طوطی فکن مردار پیش کرگان

و در وقتی که عزیمت نمود و بعزم سوار شدن از وثاق بیرون آمد فرمود بیت

(بقیه حاشیه ص ۵۹۱) بعد این ابیات قطعه تاریخ واقع کار و خوردن دارد که در ج ۲ ص ۵۹۰ ثبت شده
و بران زبده را ختم کرده است. در آخر این نسخه زبده اوراقی چند از ذیل دارد که مستغنی نامعلوم زبده ملحق ساخته
است، این نسخه فقط شش اوراق از اول این ذیل دارد و از ۴۴۰ ب تا ۴۴۶ ب، معلوم نیست که این نسخه
از آخر چه قدر ناقص است، عنوان ادش اینست: "ذکر تهمذ و قلیع که (در) سنه ثلاثین و ثمانمائیه حادث شد"
و این فصل ذکر صحت یابی بادشاه است از "اندک انحرافی که" از نتیجه چشم زخم اعادی بجزاج عمیون رسیده بود
بوجهی که کیفیت آن در آخر جمعه [از قلم] مولانا می عاقل ابرو مذکور شده و ذکر صرف نمودن "نقد بسیار
و وجوه بسیار" بر فقر و مساکین و اباب استحقاق و این که بادشاه در تمام قلمرو و دوا نک مال بر جمهور رعیت
مسلم داشت و حضرت محمد اعلی و شاهزادگان تاج بخش و امرا و وزرا و ارکان خلافت و ناصکیان خدمت ادائی
نذورات و بذل صدقات بتقدیم رسانیدند و "سلحا و ثلما و اتقیا" ختمات و سجدهات شکر مرتب شدند و وصیت عت
و آوازه عافیت بادشاه بمساح اناصی و ادانی رسید. بعد از درین ذیل (۴۴۶ ب) ذکر خروج براق و توجه محمد جوکی بسمرقند
(۴۴۳ ب) توجه بیک محارب براق نوبت دوم و (۴۴۴ ب) بعضی قالیع هرقت در (۴۴۵ ب) توجه شاه رخ سلطان بسمرقند و قیقه قصه براق (نکله)
(حاشیه این صفحه) ۱- باب اک ب. و قدس سره. در زبده ذکر اخراج سید قاسم ندارد، برای شرح حوالش رکن دانشمند در بابی ص ۴۰
۲- در حاشیه السیر: ۳: ۱۶۸ و ۱۵۱ گفته است که در سمرقند میرزا ابی یک سید را تعظیم تمام بتقدیم رساند.

نمیدانم چه افتادست قسمت از قدر مارا

کزین درگاه می رانند و ایم در بدر مارا

و حضرت خاقان سعید بعد از چند روز که حکماء و اطباء بشرایط

علاج قیام نمودند صحت تمام یافت و قوت طبیعت گردنیت سر از

دامن بهایون افشاند، و خلائق با خلاص تمام مضمون کلام ملک علام ورود

زبان و ذکر جنان داشتند که الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ

و بصدق و نیاز دعا کرده می گفتند بیت

تنت بنار طبیبان نیازمندم با وجود نازکت آزرده گزندم باو

سلامت همه آفاق در سلامت تست بهیچ عارضه شخص تو دردمندم باو

و حق تعالی صحت کلی کرامت فرمود،

۱.

ذکر عزیمت حضرت خاقان سعید بجانب ولایت ماوراءالنهر

حضرت خاقان سعید را چون از آسیب عین الکمال چشم زخمی رسید،

دوست قضا بر جمال دولت و اقبال نیل حادثه کشید، در اطراف و اکناف

مالک ربیع سکون خبر این نازله هائله بسنخان گوناگون در افواه افتاد،

له آکر دیانت، له قرآن مجید ۳۵ (الملائکة) ۲۱، ۳۲ بآکت - بیت، مملکت، که بجای مضمون این سطور تا ص ۵۹۴

س ۱ در ذیل زبده (۲۴۵) گفته است که در سلج رجب اکذا خبر رسید که براق اعلان آمده و از ارار محاصره کرده و آنجا استیلای

و در بعضی از ولایات از جانب خرابی بسیار واقع شده، عزم بادشاه باستیسال او جزم شده، ایلمیان اطراف آذربایجان

و عراق و فارس که در بایه سیر اعلی بودند هر یک را کم یلین بحاله بصنوف انعام و خلع اکرام نواخته نصحت مراجعت ارزانی

(۲۴۵ ب) فرمود و ایلمی جهان شاه را بمزید عاطفت و تکمیل نوازش مخصوص کرد و انید و بمعاودت بجانب زمی اذن فرمود و فرین

مطلع به نصفت عسکر منصوره نفاذ یافت و او کلکا فراوان به بهادران لشکر و جانبپاران دلاور انعام رفت و امیرالالدین

فرانشیخ بفسط و محانطت دار السلطنت حرمت معین شد و در غرضه شعبان الح، ۵۹۳ کت، و در،

و روزگار فتنه انگیز ابواب محنت و بلا بر روی جهانیان کشاد ،
 و میرزا الخ بیگ را در محاربه براق اغلان شکستی واقع شده بود ،
 و مملکت ما وراء النهر بکلی بهم برآمده چنانچه سلق ذکر یافت آنحضرت عنان عربیت
 بصوب دارالملک سمرقند تافت ، و غره شعبان از دار السلطنه هرات نهضت
 فرمود و میرزا بابایسنغر متعاقب توجه نمود ، و اردوی همایون ببلخ رستیده
 موکب منصور از جیحون گذشت ، و میرزا بابایسنغر بموجب فرمان و التماس میرزا
 الخ بیگ کورگان بطرف تخنگاه خراسان بازگشت ،

و شب پانزدهم رمضان در اردوی شاهزاده جهان قنبر کیرنگی
 ابیوردی را که خواجه خیر (کذا) بود بظاہر بلخ در خیمه او کشته یافتند ،
 و قاتل معلوم نشد ، امیر سیف الدین جنید جاو فی قربانی را بقتل او
 متهم داشتند چه از تسلط و اختیار او تمام رعیت آن ولایت بتنگ
 بودند ،

و همیشه میرزا بابایسنغر از ظاہر بلخ بسرعت عربیت نمود ، و بیست و یکم

له برص ۱۵۸۲ ، که ذیل زبده : و در راه لشکر نواحی و ولایات بمسکرمید [ن] ملحق گشت بحیثیتی که مصراع
 جهان در جهان موج لشکر گرفت [بعدهش در حاشیه : یک صفحه رده ست] ، که ذیل زبده (۱۴۴۶) : چون در بلخ
 نزول فرمود بجهت مصراع ملکی و امینی بلا و خراسان یراق جنان دیدند که حضرت شاه [زاده] عالمیان ...
 بدار السلطنت هرات معاودت فرماید آنحضرت بموجب فرمان ... تمهید قواعد العود احمد مشغول شد و حضرت
 خلافت پناه ... عربیت فرمود و در عشر آخر ماه مبارک رمضان در کنار آب جیحون ... (۱۴۴۶) ب ...
 نزول واقع شد و قریب دو بیست کشتی معین گشت تا بقرب یکماه شبانروزی عساکر منصور از آب بگذشتند ،
 که این واقعه را در ذیل زبده ندارد ، که آنرا ذکر نمی ، در باقی نسخ کیرنگی ، که آنچه اینجاست
 راجع بعالات و صحت یابی میرزا بابایسنغر در ذیل زبده ندارد ،

و مراسم نیشار و نیاز بجای آوردند، و آنحضرت بکمال عظمت در دوار السلطنه
سمرفتند که مستقر بر سلطنت و مرکز دایره خلافت این خاندان
عظیم الشانست استقرار فرمود،

و نخست بوزارات بایرکات آن بلده مثل مزار شایزاده قثم بن العباس
و مزار شیخ اهل سنت و جماعت شیخ ابو منصور ماتریدی رحمه الله
و علیه السلام و مزار بزرگوار امام الدین شایخ خواجه محمد بن اسماعیل البخاری
فرمود و از روحانیت ایشان مدد خواسته صلوات و صدقات بفقراء
و مستحقان رسانید و از باب احتیاج را خوشوقت و خرم گردانید،
و بر تخت سلطنت خاقانی و سریر خلافت و جهانباغی بتمکن تمام
مقام و آرام فرمود، ۱۰

و از محراب براق اعلان تفحص نمود و بغور آن واقع رسیده
و شرح آن واقعه پرسیده، جمعی امراء ما وراء النهر گناه کار شدند
و ایشان را در دیوان اعلیٰ چوب یاساق زدند، و میرزا الخ بیگ را
در مقام خطاب و عتاب آورده باز خواست عظیم نمود،

۱۱ در شمال مغرب شهر، رک به سفرنامه ایشیای وسطی (Travels in Central Asia)

از و امبیری ص ۲۰۴ ۱۲ درجا کردیده، شیخ در حدود ۳۳۳ فوت کرد،

رک به ترکستان ص ۹۰ ج ۱، ۱۳ آ - ، که آباء - باب آک، رحمه الله،

۱۴ در خرتنگ بس فرسخ از سمرقند، امام در ۲۵۶ فوت کرد، (ترکستان ص ۱۲۶)

۱۵ بعدش باب ۴: صاحب صحیح، آک: صاحب صحیح (بجای دنیا)، ۱۶ آ: بخاری علیه السلام

توجه و تردید نمود، ۱۷ فقط آک - فقط آکله سلطنت را ندارد - آباء ب: تمکین

(بجای تمکین)، ۱۸ کذا فقط در رک، باقی نسخ: سخن،

و چنان گاه شاهزاده بی اعتبار بود ، و آنحضرت باز ترجم فرموده آن
ولایت را بفرزند ارجمند از زانی داشت ، و ضبط و دارائی آن مملکت را
بحسن تدبیر او باز گذاشت ، و از فروغ آفتاب رایت ظفر آیت حضرت
شاهرخ که بر اطراف مملکت ماوراءالنهر تافت آتش فتنه براق افغان
که دود از ولایت بر آورده بود تکمین تمام یافت ، و براق را بن کام
دندان آرزو در کام مرام شکست ، و عنان گریز براه آوارگی تافت
پایه زاران حسرت از آن مملکت برگشت ، و آنحضرت ضبط و یاسامشی مملکت
ماوراءالنهر بواجبی فرمود و رایات ظفر نشان بصبوب مملکت خراسان
چهاردهم ذی الحجه معاودت نمود ،

- و درین سال عمارت مزار بزرگوار پیر هری خواجه عبداللہ انصاری
قدس سرّه که در محرم سنه تسع و عشرين بنیاد شده بود شرف اتمام یافت

ع

یافت آن عالی مقام از لطف سلطان اختتام

له نقطک : درود ، ۵ کذا فقط درک ، دیگر نسخ : از ان ، ۵ آ — ،

۵ رکع برص ۵۶۲ بعد ، ۵ فقطک : احتشام ،

وقایع سده احدى و شصت

ذکر معاودت از مملکت ماوراءالنهر

مؤکب همایون از مملکت ماوراءالنهر معاودت نموده یازدهم محرم
در دار السلطنه به راه نزول اجدال فرمود، و جهانیان بزمین مقدم خاقان
عالمستان اظهار استبشار کرده شرایط نثار و پیشکش بجای آوروند
بیت

شکر حق راست که از فرقدوش امروز

کس پرالکنده نماندست، مگر زرنثار

و صنداد ایران و اکابر دوران از انحصاری عراق فارس تا پایان هندوستان
بزم زمین بوس متوجه درگاه عالمپناه شدند و هر کس مناسب راه
و جاده بمراسم عنایت و عافیت مشرف گشت و زخمت معاودت یافته
به اوطان و بلدان باز رفتند بیت

بزمین تربیت پادشاه بنده نواز

جهانیان سوی اوطان شدند با اعزاز

له فقط آ، به با آ بیت، جلال، اک مثل متن،

سه کذا فقط درک، آ بیت، شده بعد،

ذکر ولادت میرزا ابابکر بن میرزا محمد جوکی بهادر

حضرت حق تعالی و تقدس میرزا محمد جوکی را دژی از دریای
شاهی و دژی از سپهر فضل نامتناهی کرامت فرمود ، و در سلک
سلطنت و عقد خلافت گوهری گرانمایه افزود ، و در مرآت کاینات
صورت دلخواه روی نمود بهیست

باز تازه نعمتی از بخشش سبحان رسید

باز نو سروی ببارغ دولت سلطان رسید

گوئی از فال مبارک چشم عالم نور یافت

یا خضر بد پیش رو کان چشمه حیوان رسید

۱ بوستانی در میان گلین دولت شکفت

آفتابی در کنار سایه یزدان رسید

و بهیست و به شتم محرم جهان بزمین مقدم مکرم میرزا ابابکر مشرف شد ،
و عالم را وجود آن مولود عاقبت محمود زب و خلیا و زینت و بهر
کرامت فرمود ، و حضرت خاقان سعید را مواد نگاری از دیاد یافت ،
و از فروغ آن نیل عالم افروز انوار بهجت آثار بر چهره روزگار یافت
و بهر علیا گوهر شاد آغا و بزم را با یسخر و ارکان دولت مراسم تهذیب
ببقدیم رسانیده ساخت و نثار آوردند ، و حضرت اعلیٰ بترتیب جشن
و آیین بزم اشارت فرمود ، و مجلس بهشت آیین رشک نگارخانه چین

له نقطه آ

مرتب شد بهیت

مبارک باد بر سلطان عالم جشن سلطانی
جهاننمایی که زیبا شد باوتان جهاننمایی

مدار عالم و دارای دور و داور و دوران
پناه ملک و پشت ملت و سد مسلمان
معین دین و دولت شاه رخ سلطان یاکف

که در یارادهان باز است پیش اوز جیرانی
و میرزا محمد جوکی اسباب طوی مرتب داشت، و چند روز طویهای متعاقب
فرمود، و مجلس انس بخوبی ترویجی روی نمود و بساط نشاط آراسته داد خرمی
دادند، و درهای عیش و عشرت بروی روزگار کشادند بهیت
۱۰ هر وقت خوش که دست دید مغتنم شمار
کس را وقت نیست که انجام کار عیسی*

وقایع سنه اربعین و ثلاثین

ذکر عزیمت حضرت خاقان عالمستان بصوب مالک آذربایجان

در اوایل این سال بمسامع جلال رسید که امیر اسکندر بن امیر
قراوسف در مملکت آذربایجان با علان کلمه عصیان جرأت نموده

لک آک: بهتر از عیش کار دیگر نیست — فقط آرا نیست (بجای عیسی)، لک آک: اثنین،

و بالشکرگران عازم عراق شده سلطانیه را گرفت ، و امیر خواجه یوسف
 ولد امیر الیاس خواجه که حاکم سلطانیه و ابهر و قزوین و زنجان بود گرفتار شد ،
 حضرت خاقان سعید عزیمت یورش آذربایجان تصمیم فرموده باحضار
 لشکرها فرمان داد و بسان و یوسون یورش اول آذربایجان از مالک
 ترکستان و ماوراءالنهر و بدخشان و ختلان و قندز بقلان و بلخ
 و شبورخان و مرو و ماخان و کابل و زابل و سیستان و تمام خراسان
 و خوارزم و مازندران و فارس و عراق و کرمان و اصفهان لشکرهای جهان
 در جنبش آمده متوجه معسکرهایون شدند ، و شاهزاده عالیجناب میرزا ابالینغر
 و امرای عظام امیر شیخ لقمان برلاس و امیر علیکه که کلتاش برسم منغلای
 عزیمت نمودند ، و آنحضرت یکشنبه پنجم رجب ح

بطالعی که شود مشتری از موسعود

از دار السلطنه هراته نهضت فرمود ،

و چهاردهم ماه به تربت مبارک و مزار متبرک شیخ الاسلام احمد جام
 قدس سره رسیده از روحانیت او استمداد نمود و نذور و صدقات
 مستحقان داد ،

و بیست و یکم ماه بولایت نیشاپور در آمده از ارواح مقدس مشایخ
 آن دیار مد و خواست ،

و بیست و هفتم قصبه بحرآباد از فیض وجود آنحضرت مجمع البحرین
 آمد ، و ثمرت مزار مورد الانوار حضرت شیخ سعدالدین محمودی قدس سره دریافته

له آ : قندز و بقلان ، آک : قندز بقلان ، بب شلستن ، ملک : منغلای

نقطه فقط آ : استمداد ، ملک : حسن ،

شرایط زیارت بجا آورد ،

و موكب طفر نشان نهم ماه شعبان ولایت بسطام و خرقان را
مشترف ساخته زیارت شیخ ربانی و عارف صمدانی ابوالحسن خرقانی
و سلطان العارفین شیخ ابوزید رحمهما الله تعالی فرمود ، و باداب
(ورق ۳۵۲) زیارت قیام نمود و فقراء و مساکین آن بقاع از بخشش
سلطان جهان مطاع انتفاع یافتند ،

و دوازدهم ماه ظاهری بلده و امغان لشکرگاه پادشاه نصرت پناه گشت
و آنحضرت بصدق بیت و صفای طوبیت بطرزه کوه فرمود و از ارواح مشایخ
عظام که در آن مقام آسوده و آرام گرفته اند استعانت نمود ،

و هفتم ماه قصبه سمنان منسزل همایون شد و آنحضرت سعادت
زیارت شیخ بزرگوار و مقتدای روزگار مرشد حقانی شیخ رکن الدین
علاء الدوله سمنانی رحمه الله علیه دریافت ،

و از آنجا عنان سمنان به پیا بصوب ولایت ری تافت
و چهارم ماه مبارک رمضان ظاهر طبرک به فر نزول همایون غیرت فرای
فضای فلک آمد ، و زیارت سید عبدالعظیم و شیخ ابراهیم خواص و امام
محمد شبانی بواجبی نموده مراسم آن بجا آورد ،

و همچنین بهر ولایت که می رسید و مزار بزرگوار می می دانست
یا می شنید روی نیاز با آنجا آورده طریق نیازمندی مسلوک می داشت ،

۱- که : رحما ، ۲- مذکور نیست در یاقوت و زهده و لیسترنج ، ۳- فقط آ :

استقامت ، ۴- فقط اک ، ۵- رک به زهده ص ۵۴ ، ۶- رک به زهده ص ۵۴ ،

۷- بعد کلمه شبانی : باب : قدس الله ارواحهم ، ۸- با : قدس الله تعالی ارواحهم ، اک : رحمه الله ،

لاجرم بمین این نیت و حسن چنین عقیدت بهر طرف که موکب ظفر قرین
روی آورد حق تعالی نصرت و اقبال را و واسپه باستقبال فرستاد ،
و هر آرزو که خاطر خطیر پادشاهی بر ضمیر منیر گذراند عنایت الهی در کنار مراد
او نهاد بیت

بهر طرف که رُخ آورد بخت بیدارش

عنایت ازلی بود تا ابد یارش

القصه حضرت خاقان سعید چپ در روز ملک رمی رام کرز دایره
سلطنت ساخت و رایت ظفر آیت در آن ولایت بر افراخت و لشکرهای
جهان و سرداران ایران و توران ضمیمه سپاه ظفر پناه آمدند و صد
هزار سوار نامدار در ظلای اعلام نصرت اعلام قرار گرفت ، لشکری که عدد
بخیم افلاک در تعداد آن ناچیز نمود و سپاهی که محاسب عقل (و ادراک
در شرح [احصای] آن حیران بود بیت

سپاهی از شمار اختر افزون سپاهی از حساب و عقید یرون

و حضرت اعلیٰ بموجب ربّ [و] اجعل لی ذریه من اهل لی استدعای
همایون فرزند فرخ فال ، نقطه دایره سلطنت و اقبال ، مغیث السلطنت
والدین ابوالفتح میرزا ابراهیم سلطان فرموده یعنی بیت
امید سپاه و سپهد به تست

که روشن روان باشی و تندرست

له نقطات بکار ، تک : غلام ، تک : اعلام ، که نقطه است ، از روی نسخ دیگر ثبت شد ،
هم از روی قرآن مجید ۲۱ (سوره طه) : ۳۰ ، ما قبلش این طور است : قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي
وَلْيَسِّرْ لِي أُمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي وَاجْعَلْ لِي الْخ

و در تاریخی که النصر من عند الله العليم بزبان عدد [بیان] آن می کند
 رایت فرقدسای کشورکشای^{۸۳۲}، عالم آرای پادشاه جهانگیر بهماندار،
 خسر و گردون صولت، بهرام اقتدار^{۸۳۳}
 آن بیش از آفرینش و کم ز آفریدگار

میرزا ابراهیم سلطان از دارالملک فارس با لشکر بی قیاس متوجه اردوی
 پادشاه عالمستان، عازم صوب آذربایجان شد و در ظاهر ملک ری
 بمعسكر سلطان بهفت کشور پیوست، و حضرت خاقان سعید فرزند
 نجیب رشید را در آغوش عاطفت و مهربانی کشید و از احوال ولایت
 و لشکر پرسید، و چون حسن معاش و یمن عدالت او معلوم بود
 تحسین بسیار و استحسان فراوان فرمود و همچنین میرزا رستم از اصفهان
 و امیر حقایق و امیر ترخان از یزد و ابرقوه و امیر قنات شیرین از مملکت
 کرمان و از سایر بلدان حکام و سرداران می رسیدند و بعنایت پادشاهانه
 سرافراز می شدند،

و اردوی اعلی از ولایت رسمی نهضت فرموده بمیت و یکم رمضان
 ظاهر سلطانیه منزل همایون شد، و گماشتگان امیر اسکن در بطرح
 ریخته گریخته بودند و چنان قلعه که در روی زمین دیده عالم بین نظیر
 آن ندیده باشد دیگر بار در قبضه تسخیر و اقتدار قرار گرفت، و آنحضرت
 غرضه شوال بسعادت و اقبال در آن مقام گذرانید، و نماز عید و آداب آن

له مأخوذ از قرآن مجید ۳: ۱۲۲ یا ۸: ۱۰، در حاشیه ک ۳۲ [۸] نوشته است که عدد این ماده تاریخ است

۸۳۲ هم در حاشیه ۸۳۲، نوشته، ۸ فقط ک، از روی نسخ دیگر ثبت شد،

۸۳۳ اک باب: قنات شیرین، که آ: بدولت،

روز سعید به ادا رسانید و جشن عید صیام ترتیب داد و ابواب مسرت
بر ارباب دولت کشاد و ایچ آفریده قدم از جاده شرع بیرون نهاد

بیت

جشن سلطانی مرتب شد، چه پرسم عید را

نغزۀ میمون شد دیدم، چه بنیم ماه را

و حضرت خاقان سعید خورشید وار بر سر پر سپهر پیکر برآمد و بر یکمین و بسیار
پادشاهان کامکار و سرداران نامدار هر یک در مقام لایق آرام گرفتند
و حجاب چون ماه و آفتاب و مقربان و خواص در اطراف بارگاه گردون

اساس صفت زدند بیت

همه چو لاله کله کج نهاده بر تارک

۱۰

همه چو غنچه قباتنگ بسته تا دامن

و امرای فلک صولت، بهرام سطوت بترتیب طوی قیام نمودند، و انواع
اطعمه گوناگون فزون از چند و چون مرتب ساختند، و در خورد
قدر و مرتبه هر کس آنچه مناسب بود پیش آوردند، و چون از کشیدن طعام فراغ
حاصل شد آنحضرت فرمود که ملوک اطراف و گردن کشان اکساف را
که در اردوی همایون بودند همه [را] بتشریفهای فاخر و خلعتهای گرانمایه
مشرف گردانیدند، و بعد از آن سلطان مالکستان بیت

بفرمود تا لشکر کیبند خواه رود سوی دشمن ز درگاه شاه

بحکم شهنشاه گردون شکوه بجوشید لشکر چو دریا و کوه

و هفتم شوال نواحی مزار بزرگوار ایوب (کذا) انصاری رضی الله عنه

له از باب بظا هر چند ورق ضائع شد، تا ۳۵۶ ب (تا آخر کلمات) الحرفانی غفر الله له و شهوره تسعین ندارد بلکه ندارد از روی آیت شد

مخیم دولت و اقبال آید، و چند روز در آن نجسته مقام قرار و آرام بود،
و غره ذی قعدة شنب غازان معسر سلطان جهان شد و از آنجا لشکر
گردون اساس عازم خوی و سلماس گشت، و در آن نهضت همایون
روز بروز و منزل بمنزل از این سلطنت و فرمان روائی و رسوم شوکت
و کشورگشائی بتخصیص و رحین عرض سپاه و مورثمار شیرشکار نصرت شعار
و هنگام نمودن حبیب و اسلحه و سایر آلات و اسباب رزم و پیکار آثاری
مشاهده رفت که هر چه اهل توارتخ در مناقب سلاطین کامکار و مراتب
خواقین سپهر اقتدار از عهد کیومرث باز الی زمانها بنا به نظم و نشر پرداخته اند
و ربور اوراق لیل و نهار ساخته و در جنب آن امری محقر و افسانه مختصر
می نمود شعر

۱۰

وَإِنْ يَفْقِ الْأَعَاظِمَ دَهْوَ مَنْصَمٍ

فَإِنَّ الْمِسْكَ بَعْضُ دَمِ الْغَزَالِ

و ظاهر سلماس از قبه کرباس کیوان مماس سر افتخار از فلک دوار
گذرانیده، و ماه رایت ظفر آیت فروغ عالمتاب بذروه آفتاب رسانید،
و لشکر گردون صولات بهرام سطوت مرتب شد،

ذکر وصول موب فلک اساس بظاهر سلماس و محاربه با سپاه
ترجمان و انزمام ایشان

چون صحرای سلماس از لشکر بی حد و قیاس که چون ذرات آفتاب
فراوان و چون قطرات سحاب بی پایان بود چند فرسنگ مالا مال شد

له بیت مشهور است از ربی به تصرفی از مصنف، اصلش: فَإِنْ تَفَقَّقَ الْأَنَامُ وَأَنْتَ الْخَمْرُ

و بدولت و اقبال در کمال اُبهرت و جلال فرود آمدند، از جانب مخالفان
امیر اسکندر ترکمان و برادران بالشکری، باران عدد، طوفان مدد،
که از شکوه (ورق ۳۵۳) ایشان ولوله و زلزله در کوه افست نزدیک (۱۳۵۳)
رسید،

حضرت خاقان سعید بتعبیه لشکر و تسویه صفوف فرمان فرمود،
و بر انغار مرکز آیات فتح آیات شاه کامگار، و طلیعه سپاه ظفر اقتدار
مغیث الدین ابوالفتح میرزا ابراهیم سلطان و لشکرهای فارس آمد بیت
جناب آچنان بست بر پیشگاه

که پوشیده شد روی خورشید و ماه
لشکر می بیکران سر اسر قدرت و توان، همه پیل تن ولی لشکر شکن،
همه شیر دل ولی زره گسل، و جوانغزار از فروغ طلعت پادشاهانه
و یمن وجود خسر و انده شاه فیروز جنگ مسند نشین سریر هفت اوزنگ
غیاث الدین میرزا بایسنقر آرایش یافت، و امرای عظم
و مبارزان ایام بالشکرهای خراسان و مازندران در نظر لایت
خورشید آیت آجناب جمع آمدند بیت
چپ و راست آراست از ترک و تیغ

چو آرایش گلشن از اشک میخ

سپاهی چون قطرات سحاب بحساب و لشکری چون ذرات آفتاب
جهانتاب، و قول و القلب مستقر سلطان الدوج باعلام ظفر اعلام
حضرت خاقان سعید آراسته شد، و شیر بیهیله جلادت و نهنگ دریای شجاعت

له فقط آ، لشکران،

میرزا محمد جوکی بهادر با چند هزار سوار نامدار و دلاوران شمشیر گذار برسم کومک
ملازم قول بزرگ تعیین یافتند، مقرر آنکه اگر طرفی بمدد احتیاج شود مردان
مردود لیران صفت نبرد مرتب و مهتیا باشند،

وامیر اسکندر بیمنه و میسر و قلب و جناح و ساقه و کمینگاه به برادران*
نامدار و بهادران نیزه گذار و دلیران روزگار و جانبازان کارزار
که زبان تیغ بیدریغ شان مفسر آیت جلالت و لمعان سان فتنه نشان
شان نشان شجاعت تواند بود آراسته داشت، و بالشکری بیحد
و سپاهی بیحد که از کثرت عدد اندیشه از تعداد شان حیران و محاسب
و هم از حصص شان بی نشان می نمود، و آیت جلالت برافراشت
و آن دو سپاه جنگجوی تشدغوی در برابر یکدیگر صف آرای شدند

بیت

دو لشکر صد هزاران پای تافرق

چو ماهی جمله در جوشن شده غرق

و جوانان جانبین و نو خاستگان طرفین آهنگ جنگ و میدان
و عزم رزم و عدوان کردند، و بموجب فرموده بَارَكَ اللهُ فِي سَبْتِهَا
وَحَمِيَّتِهَا صبح شنبه هفتم ذی الحجه بیت

بر آندز درگاه آواز کوس که لرزید از ان گنبد آبنوس

و حضرت خاقان سعید بعد از ادای نماز و عرض نیاس از بدرگاه بهمن کار ساز
پای دولت در رکاب سعادت آورد، و عنان اختیار بدست
عنایت حضرت پروردگار داد، و هر دو لشکر چون امواج بحر اخضر

آب آفتاب، امیر اسکندر (بجای امیر اسکندر)، بَارَكَ اللهُ تبارک، آفتاب، هفتم،

و افواج دشت محشر در برابر یکدیگر آیند، و آنحضرت بصدق نیت و صفای
طوئیت در میان میدان از کمیت کوه پیکر سپهر منظر فرو آورده نماز فتح
گذارد و از حضرت یلک یلک بخش تعالی و تقدس فتح و ظفر طلبید، و برسمند کوه
و قار برق رفتار سوار شد بیت

جوان چو دولت سلطان، روان چو فرمانش

همده، همچو اعدای، رسنده، همچو قضا

و شاهزاده میرزا ابراهیم سلطان از برانغار عزم رزم فرمود
و صدای ^۱ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ در طاس نگون سپهر بوقلمون
انداخت، و رایت اقبال اِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ بدست شجاعت برافراخت
و با گروهی نه دلبسته همه شیر و با فوجی نه شمشیر زن بلکه لشکر شکن ^{۱۰} بر

مخالفتان حمله کوه شکوه آورد، و برادر امیر اسکندر امیر جهان شاه بدافعه
پیش آمد، صرصر قهر دلبسته را ان شاهزاده کامران گرد خذلان ^{۱۱} بر رخاوه (۳۵۳ ب)
و قار دشمنان بجیت، و کمند جان شکار دست اوبار در گردن مخالفان
آوخت بیت

بر کشندگان معرکه بر رسم تعزیت چشم زره چو دیده عشاق خون فشاند
و در آن حال شاهزاده همایون فال برهنه مونی دولت و اقبال فرمان
قضا جریان فرمود که فراتشان سایه بان شاهیه و سر پرده پادشاهی
برافرازند، و بالطناب عنایت ربانی و اوتاد تابید آسمانی مستحکم سازند

۱۰ قرآن مجید ۱۱ (النصر) : ۱

۱۱ قرآن مجید ۸ (الانفال) : ۱۰

۱۲ آ: شمشیر زن نه لشکر شکن، اک: با مثل متن،

و از خدمت سپاه منصور بخواهی که سار را و بآسنا اذاهم یرکضون
پای توان مخالفان متزلزل شد،

و چون امیر اسکندر ضعف برادر مشاهده کرد و از قول همایون و جوانان
ظفر شکار کسی متصدی پیکار او نبود با عتضاد برادر متوجه لشکر فتح پیکر
شاهزاده صفدر گشت، و آن روز امیر اسکندر در بتیغ خون نشان
و سنان ثعبان نشان دستبرد می نمود که دیگر مثل آن در آینه خیال
متصور نخواهد بود، و همان از گیس و دار و رزم و پیکار آن جهان پهلوان
انگشت تخیر در دندان تفکر بماند بیت

چنین بود تا روز بیگاه شد ز شب و این روز کوتاه شد

و آن شب تا روز از طرفین پاس داشتند، و از شرایط
۱. حزم و احتیاط دقیقه نامری نگذاشتند، و یکشنبه هژدهم ذی الحجه که
صبح عالم آرا از مطلع افق روی نموده و شراره مصباح صبح جستن
گرفت و آثار طلوعه سحر در اقطار جهان پدید آمد و ترک سفیده دم
خنجر سیم از قراب خاور برکشید و از اشعه خنجر و لمعان تیغ سحر عرصه گیتی
منور گردید و شیر سوار گردون تیغ لعل پیکر از مطلع شرق برافراخت
و عالم را بطلعت نورانی رشک یا قوت رمانی ساخت مخالفان

له آیت قرآن مجید ۲۱ (الانبیاء) : ۱۲ این طور است : فَلَمَّا أَحْسَبُوا بَأْسَنَا
اِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ،

له دیگر نسخ : ماند ،

له جملہ نسخ : شرارت ، له آ و دیگر نسخ : سپیده دم ، له اک + :

صبح بر آند ز کوه دامن طلسم کشان چون نفس جبرمل از کلوای امر من

له اک + : پیام برکشید و شاه انجم سیر شرفی از روی سپهر زنگاری بر آورده تاج کوهر کار از تیغ کوهر نمود و رایت لعل بیکر ،

با غلبه انبوه که تمام دشت و کوه از جنبش آن بسته آید صفت قتال
و جدال آراسته در مقام مقابله و مقابله چون سد سکندر و قلعه
خیبر استاوند، لشکری یکدل که در موقت جان سپاری و هنگام نیره گذاری
بیت

باد تازی را بر عرصه خاکی رانند

آب مهندی را در شعله آذر گیرند

و از مردان جنگی بسید ط خاک تنگی گرفته و بساط صحرا و کوه بسته آمده،
از عکس تیغ مینا فام پیکر آب بسان آتش عقیق مذاب بود و آتش از
نهیب خنجر الماس گون در دل سنگ و پولاد آب می نمود، و از طرف
خاقان کامگار سپاه نصرت شعار بیت

چنان حریص بحرب اندرون که گفتی حرب

عزیز بود بر ایشان و جان شیرین خوار

از فروغ تیغ شان آفتاب ظفر خشان و از ابر خنجر برق نصرت
درفشان، از عقاب خدنگ هر یک بر طایر پهلوتی کرده و بنوک
ناوک در شب تار سینه مور و دیده مار دوخته، و ستقر لشکر از نهیب سواران
دشت محشر شد و مرکز خاک از بقیراری فلک دیگر گشت، اژدهای
فلک از بیم اژدهای علم سردر کشید، و شیر چرخ از هیبت شیرایت
بجان امان خواست بیت

هزار بار بهر لحظه امان خواهد ز شیرایت تو شیر آسمان ز نهار

بدین صفت آن دو سپاه کینه خواه عزم رزم کردند، و هر دو

له کت، خار، له فقط آ، آب، له فقط با، برق خنجر،

شکر چون دو کوه پولاد و بسان دودریای دمان از باد در حرکت آمدند ،
 علم چون مزارزان لباس کین می پوشید و اژدهای برق از باد جسمه
 چون شیر زیان بر خود می چسبید ، از بهدیت و زلزله آواز کوس جای آن
 داشت که بسیط خاک در جنبش آید ، و از دهم نای رو بین بیم آن بود
 که دایره فلک از حرکت باز ایستد ، پر دلان را جان در تن چون برگ
 بسید از باد و عکس آفتاب در آب می لرزید ، و آسمان را
 با وجود (ورق ۳۵۴) تیغ آفتاب سر از حیرت آن معسر که

(۱۳۵۴)

نی گردید نظم

بجنبش در آمد دودریای خون شد از موج آتش زمین لاگون
 گور که بغیر چو نره شیر در آمد بر قص اژدهای دیس
 غریبیدن کوس گردون شکاف فلک او را فلکند پیمیش بناف
 سنان بر سر موی بازی کنان بخون روی دشمن نمازی کنان

۱۰

شیران بیشه دلاوری و دیوان پیشه بهادری با ستظهار
 نصر من الله و فتح قریب در کوشش آمدند ، فروغ تیغ چون
 برق از میخ آتش می نشانند ، و گردن بر دواز میسدان مبارزان بهاران
 خون می نشانند ، مبارزان طرفین چون شیران جنگی در هم آویختند و دلاوران
 جانبین غبار فتند از اطراف معرکه برانگیختند ، از بسکه کشته بر کشته افتاده
 بود سطح معرکه پشته پشته می نمود بریت

بسکه مرگان تو خون اهل عالم ترختند

پشته پشته کشته در کوی تو بر هم ریختند*

شهبسوار آفتاب از سهم تیر پرتاب جوشن سحاب در پوشید و مرتجخ خو نوار
باهمه پردلی از بیم آن زرمگاه سپر ماه در رخ کشید،

درین حال شهرزاده عالجنا ع
ملک تمنان و ملک در رکاب

ع غیاث الدین میرزا بالینفر قطعه

گفته بلند موب او با ظفر سخن کرده در از خنجر او در عدو زبان
پاشیده نور گوهر تاجش بر آفتاب افکنده سایه گوشه چترش بر آسمان
از جرأت مخالفان چنان گرم که نزدیک بود که از آتش خشم برافروزد،
وزره و جوشن در بدن آن شیر پیل تن، لشکر شکن، بسوزد، از جوانان
در عثمان عنایت و حمایت پروردگار بجنبید، و عثمان بسمند جهان
نور و باد رفتار آتش سرعت داد، و از جنبش او زلزله بر اعطاف
زمین و ولوله در اطراف آسمان افتاد، دلاوران لشکر شاه زاده
که در میدان جنگ از شیر و پلنگ روی نمیکردانند و افراسیاب
و پشنگ را در حساب نمی گرفتند بر سپاه ترکان زدند، و ایشان
آن حمل را که کوه از صدمت آن از جای رستی به ثبات
پیش آمدند و سینه های پُر فتنه را بدف تیر بلا ساختند، و بسر و بدن
گردن افراسیاب،

و چون ترا که را در دست گشت که شکست ایشان

له آک : جهان ، له با : هم ، له آک : حایت ، له کت : —

با : در عثمان پروردگان ، آ : در عثمان عنایت ، له آ : شاهزاده را ،

له کت : از ، نسخ دیگر مثل متن ، له کت : —

از خسر و فیر روز جنگست ، و مدار لشکر فیروز بر شاہزادہ منصور ،
 مجموع برقصہ او جمع گشته تعبیه نو ساختند ، و چون برقِ خاطر و ریح
 عاصف بجانب او تاختند شاہزادہ کہ در جوشن کین پرورده بود
 و برہم دین بالیدہ ، و باران تیغ و تیر بر آن کوه و قار و ثبات
 باریدہ ، و بمردی و دلاوری در دھان اژدہا رفته و پیشانی شیر خاریدہ
 از کثرت غوغای ایشان متاثر و متعجب نگشت ، و دست انضمام
 در دامن توکل زده پای ثبات در دامن وقتار آورد ، و بدست
 عزم عنان جهانکشای گرفته ننگ بخوار از نیام انتقام برکشید ،
 و سمت باد رفتار کہ چون سمن در در میان شعلہ آتش جنگ می رفت
 بر فضای صحرائی معرکہ در جولان آورد ، و بمدد بجست بر نا و قوت
 بازوی توانا نیروی کرد کہ داستان رستم داستان بر طاق نیان
 ماند و خط نسخ بر دیبہ چہ جنگنامہ اسفند یار کشید ، و آب روی
 دلاوری سہراب بر خاک ریخت ، و آتش رشک و غیرت از جان
 سام و روان بہرام برانگیخت ، چندان کشتہ خستہ بر ہم افکند کہ
 سواران را مجال گشتن و پیادہ را محل گذشتن نماند | و در صحرائی
 معرکہ چندان سیل خون از تیغ تیغ* بارید کہ بیت

ز خون ہفت دریا بر آمد بہم زمین از دگر سو بدر داد غم
 ہر سہرا فر از را کہ تیغ بر فرق میزد تا میان می شکافت ، و ہر گردن کش را
 کہ نیکو از او بسینہ می رسید از پشت بیرون می رفت ،

لہ فقط آ : از سپاہ (بجای از) ، لہ ک : سوارانرا ، آ : سواران ، لہ فقط آ : برکشتن ،

لہ فقط آ : تیغ میخ ،

گاهی بزخم خدنگ و لدوز پیاده را بر زمین و سوار را بر زمین می خست،
و گاهی بجسد خنجر خارا گذار زره پوشش و سپردار را چون خیار بدو
نیم می کرد،

حضرت خاقان سعید، آن فریدون فرجشیدگاه، هنگام چاشتگاه
که سلطان الشمس وضحاها رایت نور بر افراخت و جهان را
از پر تو عالم اندر و ز روشن ساخت بدستور معهود اشارت فرمود که
قرآن خاص جهت ادای نماز چاشت خرگاه طهارتخانه بر افراخت،
و آنحضرت بخرگاه درآمده بطهارت اشتغال نمود، و در اثنای
طهارت از اطراف لشکر خبر می رسید و احوال حرب و قتال می پرسید،
و هر جا که بمسد و احتیاج داشتند کمک تعیین می فرمود، و در محلی که
شیر فلک چون مار زنیسماری خواست، و از مهابت زارغ کسان
سیمرغ پناه بکوه قاف می برد، آنحضرت طهارت کامل ساخته و از ده
رکعت نماز چاشت بکمال خضوع و غایت خشوع به اوارسانید،
و با اعتقاد پاک روی اخلاص بر خاک نهاد، و فتح و ظفر از عنایت باری
نه از بسیاری لشکر دانسته بدست تابید تیغ ظفر پیکر از نیام برکشید، و روی
بسوی لشکر اعدا آورده سوره سوره انداخت،

و حول یزدانی و قوت آسمانی سپاه ترکمان را پریشان ساخت،
و اجرام نور بخش فتح و نصرت فرزند و اعلام دولت و اقبال
فرزنده گشت، و اعدا چون از ستیز و آویز عاجز شدند و براه فرار و گریز
آوردند،

و حضرت خاقان سعید بر تیسرا این فتح نامدار که طراز فتوحات
 سلاطین کا مگار تواند بود شکر نعمای الهی ادا فرمود و بوظیفه سپاس داری
 قیام نمود، و مثال آسمان امتثال بتحریر فتح نامها نفاذ یافت، و دبیر
 روشن ضمیر که بیت

صریر کلکش در کشف مشکلات جهان

چنان که نغمه داود در ادای زبور

بالماس فکرت در معانی می سفت و آن را در سلک الفاظ و کلمات
 مرغوب نظم می داد، و با طراف ممالک رُبع مسکون شتمل بر ذکر فتوح دولت
 همایون فرستاده می آمد،

و آنحضرت فرزند سعادت مند میرزا محمد جوکی دُشمنساز را برسم
 نگا میشی نامزد فرمود، و امرای کبار و سرداران نامدار ملازم رکاب
 نظرا انتساب تعیین فرمود، و ایشان تا ارض روم و صحرائی موش در قفای
 مخالفان رفتند، و آثار تسلط و اقتدار بطهور آوردند،

و صاحب نظیر نامه الطیف جهان و اشرف دوران مولانا
 شرف الدین علی الیزدی طاب کدرا در آن یورش ملازم رکاب
 شهراده عالیجناب ابوالفتح میرزا ابراهیم سلطان بوده است
 و می فرماید که: آنچه از کمال بسالت و شجاعت و وفور دلاوری و جلالت
 در ظاهر ستماس که منقول و مختصن مخالفان شدید الباس بود بر آشی العین دیده
 حقا و ثم حقا که اگر عشر عشر بطریق نقل از افواه استماع فتی عقل از قبول ان لبثه ابا نمودی باعی

له نقطه کـ، له کـ، نکا میشی، آ آ کـ، نکا میشی، با شش من، له عجب نیست که عبارت آینده از شرف نامر مقاله

ز آیین ثبات شاه بوالفتح بجنگ
خون شد ز حسد بر روز بهیجا دل تنگ

این حال ز کوههای سلسلهای
کز راه صدا شرح دهند از دل تنگ
و این واقعه عظیم الشان که الحق از بدایع و قایح عالم بعظم غرابست
ممتاز و مستثنی است بتاریخی وقوع یافت که ازین نظم مستفاد می شود
رباعی (درق ۳۵۵)

(۱۳۵۵)

اسکندر ترکمان چو عصبیان ورزید
دارای زمان سزای او واجب دید

از تیغ ابوالفتح چو گریخت بجنگ
تاریخ شد از قدر ابوالفتح پدید
و چون جناب مولوی شرح عظمت آن داستان را بحسن بیان ادا نمود
قلم ضعیف رقم نیز سرانجام حکایت [را] بلفظ روایت امام تهره کلام
حله اختتام پوشانید
در سخن خوبست حسن اختتام

۱۰

سه ک : غریب ،

سه فقط با : دهد ،

سه رک و آ : ابو

سه اک : آری آری در سخن الح ،

اک : و غرابت ، با مثل متن .

ذکر شکر حضرت پروردگار، و تربیت شاہزادگان کامگار

وامرای نامدار، و اخبار سایر بلاد و دیار

چون آفتاب فتح و ظفر از مشرق عنایت بر آید و همسای ہمایون فال
سعادت و اقبال جناح جناح باز کشاد، و تائب آسمانی بمیان دولت
حضرت خاقانی جمعیت ترکمان پریشان گردانید، و لشکر مغرور مقهور
گشت، آنحضرت بمضمون کلام معجز نظام الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ رطب اللسان و عذب البیان شد،
و بحجہ و تصور خود اعتراف نموده فتح و ظفر از عنایت حضرت آفریدگار
دانست، و شکر نعمای الہی بجا آورد، و شاہزادگان کامگار، و امرای
نامدار، و بہادران شجاعت پیشہ، و دلاوران غصنف راندیشہ، کہ در
میدان نبہر و معرکہ مردان مرد آثار شجاعت و اقتدار ظاہر ساخته بودند
ہمہ را بانعام و اکرام معزز و مکرم گردانید، و پایہ قدر ہمکنان از ایوان
کیوان گذرانید ۱۰

ز بحر کرم گشته غرق نعم

و درین وقت کہ اردوی گردون اساس در ظاہر سلماں نشسته بود
از جانب ماوراءالنہر و ترکستان عرضہ داشت و قاصد میرزا
الغ بیگ رسید و بموقت عرض رسانید کہ میان سلطان محمود اغلان

دبراق افغان در مغولستان محاربه عظیم واقع شد، و سلطان محمود براق را
بقتل آورد،

و هم در آن ایام از خراسان ایچی آندو عرضه داشت که شاهزادگان
میرزا مظفر بن میرزا باقر و میرزا اسخر بن میرزا پیر محمد کابلی و میرزا عمر شیخ
ابن میرزا پیر محمد شیرازی جهان فانی را وداع کردند، آنحضرت را
از استماع خبر وفات شاهزادگان ملای عظیم روی نمود، اما جبر صبر و تسلیم
چاره نبود، و ترویج روح ایشان را اطعام طعام و ختمات کلام ملک
علام فرمود،

و از جانب ما وراء النهر باز ایچی آندو عرضه داشت نمود که سلطان محمود
افغان را محمد غازی در مغولستان قتل کرد بیت

۱۰

کشتی تو کشتند ترا بهر مکافات تا باز کجا گشته شود آنکه ترا گشت

و پیش از آنکه میرزا ابراهیم سلطان به اردوی خاقان عالمستان آید
قاصد و عرضه داشت از تخت فارس فرستاده بود و از عزیمت خود
بطرف ولایت هرمز و اطراف گرمسیرات خبر داده، و شاهزاده چون
عزیمت نمود نخست قلعه منوجان را محاصره نمود، و چون بسبب
شدت گرما موسم آن یورش نبود هر موزیان که متخدران جهانند
قلای خود محکم ساختند در جزیره جرون خریدند و دم در کشیدند،

له اک ۱۰ بن امیرزاده عمر شیخ، له آبا، ملات، له آبا اک —

که آ: مغول، اک: مقول، له آ: چون تیمور هنگام یورش بخسار امیرزاد

محمد سلطان را برای ضبط ولایت هرمز و توابع آن فرستاد محمد شاه ملک هرمز نیز بحریه جرون پناه برده،

رک به یزدی ۱: ۸۱۰، له آبا کشید،

لشکر فارس بجهت عفونت هوا و حدت گرما خراب شده بسیاری از حلیه حیات
 عاری گشتند، و امرای فارس بطایفت حیل صلح گونه شکسته بسته در هم
 بستند و بمحقر تحفه قناعت نموده باز گشتند؛

ص ۴۴ س ۱۰ تا ص ۵۵ س ۸ - و چون از جنس . . . خیر الجزاء مصنف نے اس عبارت میں متعدد جملے اور ترکیبیں دیباچہ ظفر نامہ یزدی سے لئے ہیں۔ دیکھو ضخیمہ اور نیٹل

کالج میگزین (اگست ۱۹۳۹ء) ص ۱۹ س ۳ بعد، ص ۸ س ۱ تا ص ۱۹ س ۱،

ص ۱۲ س ۶۔ مقاتلہ، گویا بمعنی مواضع مقاتلہ ہے۔ دیکھو ص ۱۲۲ س ۱۲،

” ” ” ۱۲۔ بکاد، متفرق و پریشان،

۱۶ - فیروز کوہ، دیکھو ص ۱۸۳ ح ۷۷

۱۸ " ۱ - خواجہ سلطان علی سبزواری، اس کا نسب نامہ ص ۱۵۱ پر دیا ہے۔ نیز

دیکھو زامباور ص ۲۵۶

ص ۲۲ س ۸ - امیر جہا نشاہ جاگو، اس کا باپ امیر جاگو ۱۵۷۵ء میں مراٹوبہ اسکا جانشین

ہوا (ظفر نامہ نیرودی ۱: ۳۷۷)،

ص ۲۴ س ۱۱ - کالبوش، برای کالبوش رک به فرہنگ ناصری، "چمنی است بزرگ

و وسیع در کثرت آب و علف ضرب المثل از ستمی بکرکان و از ستمی بجایرم و از جانی

بندرین و از طرفی بفرنگ فارسین محدود است، کو بهارش چشمهای خوشکوار دارد و درین

چمن دورود خانه غظیم روان است .... و پنجاه هزار سوار را ممکن است که در تابستان

مذہب اور ان چینی سیلاشی نمایندہ . . . . . " (از فرہنگ مذکور) ،

ص ۲۵ س ۶۔ بایان تمور بن آقبوغا، جنگ اصفہان میں مارا گیا (یزوی ۱: ۴۳۳)۔

ص ۲۵ س ۱۱ - والدہ مارا ملک آغا الخ = والدہ مالکت آغارا، نیز دیکھو یہی صفحہ
سطر آخر،

ص ۲۵ ج ۲ - بلاخن نے نسب نامہ آل تیمور میں میرزا پیر محمد اور اس کے بھائیوں کو غلطی
سے ابناء میرزا باقر میں شامل کیا ہے۔ حالانکہ یہ اس کے بھائی ہیں جیسا کہ مطلع میں
ہے۔ نیز دیکھو زامبا اور شجرہ آل تیمور نمبر T، یہ نسب بلاخن نے ترجمہ آئین اکبری ج ۱ کے آخر میں دیا ہے

ص ۲۷ س ۸ - داروئی یزد، گویا بمعنی داروغہ یزد ہے۔ مثل "خواجگی فلان" بمعنی "خواجہ
فلان" کے، دیکھو ٹٹائن گاس ص ۴۷۹،

ص ۳۲ س ۲ - حکایت فرزندان او الخ، میرزا محمد سلطان کے تین بیٹے تھے؛
محمد جہانگیر، سعد وقاص اور یحیی، ان میں سے محمد جہانگیر کا حال ص ۱۳۱ بعد ۱۲۸،

۱۷۷ بعد ۲۲۳، ۳۵۲ بعد اور ۵۳۶ پر ہے اور سعد وقاص کا ص ۲۸۳،

۳۰۹ تا ۳۱۲، اور ۳۶۷ بعد پر ہے۔ یحیی کا ذکر اس جرم میں کہیں نہیں آیا،

ص ۲۵ س ۱ - میرزا عمر، یعنی ابن میرانشاہ بن تیمور،

" " " ۲ - میرزا پیر محمد، یعنی ابن عمر شیخ بن تیمور،

" " " ۱۰ - خورہ، دولت شاہ ص ۱۷۰ پر اس کو خورہ لکھا ہے لیکن خورہ سے

گمان خورہ بالواد کا ہوتا ہے،

ص ۲۹ س ۶ - میرزا سلطان حسین، اس کی ماں اکہ بیکی بنت تیمور کورگان اور باپ

محمد بیگ بن امیر موسیٰ تھا (یزدی ۱: ۳۳۰)،

ص ۵۳ س ۶ - جلیہ ہنر مترشح الخ، زبدہ کی عبارت جو حاشیہ میں دی ہے اس کو مطلع

میں مسخ کر دیا گیا ہے۔ حقیقت میں جلیہ کے ساتھ متوشح موزون ہے نہ کہ مترشح،

اس لئے کہ ترشح بمعنی تراویدن یا ترقی کے ہے،

ص ۵۸ س ۲ - فرزند سعاد و تمند میرزا محمد سلطان را اکہ بیکی الخ، یعنی اکہ بیکی فرزند سعاد

میرزا محمد سلطان را الخ، آگہ بکی میرزا محمد سلطان کی بیٹی اور میرزا الخ بیک کی بیوی
مقتی (دیکھو ص ۳۸۹ س ۵)، اسی طرح کا جملہ ص ۲۵ س ۱۱ پر بھی ہے،

ص ۶۱ س ۹ - دیوان حافظ ص ۹۶ پر "ماہمانیم" ہے بجای "برہمانیم"،

ص ۶۸ س ۹ - کلیات سعدی ص ۲۱۰ پر "نداری" ہے بجای "نباشد"،

ص ۷۰ س ۱ - جہات، مال و جہات یعنی نقد و نقش و اسباب و اثاثہ ہے۔ خالص کا

مصرعہ ہے: مال و جہات مملکت شیروان صبح (فرہنگ اندراج ۳: ۱۴۱)،

ص ۷۰ س ۱۲ - یلغز آغاچ، شاید یلغز آغاچ ہو اس لئے کہ ترکی میں یا لغوز اکیلے

اور آغاچ درخت کو کہتے ہیں۔ دیکھو اللغات النوائیہ،

ص ۷۳ س ۱۲ - دیکھو دیوان حافظ ص ۴۴،

ص ۷۸ س ۸ - ہزارہ جریب، نظرنامہ یزدی ۱، ۳۴۸ اور مجمع البلدان ۳: ۲۳

پر ہزار گری کا ذکر ہے جو جبل شہریار ربارض دیلم سے قریب ہے،

ص ۸۰ س ۹ - میرزا پیر محمد بن میرزا جہانگیر، میرزا جہانگیر تیمور کا بیٹا ہے،

ص ۸۱ س ۷ - تنہات، اس کی بجائے نقات تجویز کیا گیا تھا۔ مگر تنہات بہتر ہے

جو ڈوزی نے مکملہ معاجم عربیہ میں دیا ہے،

ص ۸۵ س ۱۱ - خانزادہ، رک بہ اینسائیکلو پیڈیا آف اسلام ۲: ۹۰۲،

ص ۸۶ س ۵ - دیکھو کلیات سلمان ساوجی ص ۶۰ س ۷،

ص ۸۷ س ۱ - تبادکانی، تبادگان قصبہ البیت بحد و دطوس و معارف از انجابر خاں شہ اند (فرہنگ نامہ صری)،

ص ۸۹ س ۲ - سیبانی = سیاب گون، براق و درخشندہ،

ص ۹۲ س ۲ - ملک عزالدین بکر درستان الخ، ملک عزالدین بن عبدال بن بدرالدین

صاحب جزیرہ ابن عمر جبل بودی وغیرہا مراد ہے۔ دیکھو زامباور ص ۲۶۶، اس نے

۹۶ھ میں امیر تیمور کی اطاعت اختیار کی (یزدی ۱: ۶۶۶)،

ص ۹۸ س ۱ - میرزا عمر شیخ، یعنی میرزا عمر شیخ بن تیمور، میرزا کی اولاد میں سے
 پیر محمد (م - ۸۱۲) والی فارس و اصفہان تھا۔ رستم والی اصفہان اور اسکندر
 والی فارس و اصفہان، یہ پیر محمد بن عمر شیخ، پیر محمد بن جہانگیر بن تیمور سے الگ ہے
 جو والی بلخ تھا اور ^{۸۰۷} میں مرا،

ص ۹۸ س ۵ - رفسیخان، اس کا ذکر مظان میں نہیں ملا، البتہ ۸۱۲: ۳۱۲ پر رفسیجانی ہے،

ص ۹۹ س ۱۵ - فاروق، فارس نامہ ناصری ۲: ۳ پر ہے کہ قریہ پارویا فاروق
 بلوک مرو دشت اور ناحیہ خفرک علیا میں واقع ہے،

ص ۹۹ س ۱۵ - مشہد مادر سلیمان علیہ السلام، اس کا حال دیکھو فارس نامہ ناصری
 گفتار دوم ص ۳۰۱ پر، باعقاد قدیمی عجم مادر جمشید کی قبر یہاں تھی "و چون عجم حضرت
 سلیمان و جمشید را یک نفر دانستہ اند آن را مشہد مادر سلیمان نیز گفته اند"

ص ۹۹ س ۱۶ - گمہر، فارس نامہ ناصری ۲: ۳۰۵ س ۱ پر اس کو گمہر لکھا ہے،

" ۱۰۰ " ۱۵ - باب سلم شیراز، یہ شیراز کا جنوب مغربی دروازہ ہے۔

اس کو اب دروازہ شاہ داعی (دراصل شاہ الداعی الی اسد) کہتے ہیں کہ ان کا
 "نکیہ دروازے سے باہر ہے"، "در قدیم آنرا درب سلم گفته اند" در کتاب مزارات شیراز
 نوشتہ است ابو زکریا سلم بن عبد اسد شیرازی از قدمای بزرگان مشائخ شیراز است
 و قبرستان درب سلم را باونسبت دہند "فارس نامہ ناصری گفتار دوم ص ۲۲ و
 شیراز نامہ طبع طهران ص ۱ ک، لیسترنج نے اس کو سلم لکھا ہے۔ مگر غالباً صحیح
 سلم ہے،

ص ۱۰۳ س ۸ - قلعہ ہندوان بلخ، یہ قلعہ امیر تیمور نے ۸۰۷ میں فتح کر کے ویران
 کر دیا۔ دیکھو زیدی ۱: ۲۰۷،

ص ۱۰۴ س ۱۴ - پیر بادشاہ - یعنی پیرک بادشاہ بن لقمان بادشاہ بن طغایمور خان

شیخ اولیس بن حسن بزرگ جلایری والی عراق (م ۷۷۶ھ) کی بیٹی اس کو بیاہی تھی۔ اس کے بطن سے سلطان مختصم پیدا ہوا، مظفری کرمان و کردستان و فارس کے حاکم تھے۔ دیکھو زامباور ص ۲۵۳ بجہد،

ص ۱۱۵ اس ۹۔ جلال الدین دیزک، بظاہر نسو بے دیزک یا دیزق کو جو ماورالنہر کا ایک قصبہ ہے۔ دیکھو ص ۱۳۰ (وحاشیہ)،

ص ۱۱۸ اس ۷۔ دیکھو دیوان حافظ ص ۳۶،

” ۱۲۳ ” ۱۷۔ پکنہ، ضربہ کوتاہ قد (فرہنگ ناصری)،

” ۱۲۴ ” ۱۱۔ شاہ شاہان ابوالفتح الخ، اس کو امیر تیمور نے فتح سیستان کے بعد ۷۸۵ھ میں حکومت ناحیہ عطا کی۔ دیکھو یزدی ۱ : ۳۶۹،

ص ۱۲۵ اس ۶۔ صاحبقران را کوچ دادند، یعنی خدمت گزار دند، دیکھو ٹسٹاٹنگاس (کوچ دادن = *to serve*)، یزدی ۱ : ۲۸۹ پر ہے : درخواست کرو کہ ایل و کسان اور بازو ہیدتاخان را کوچ دہد،

ص ۱۳۶ اس ۱۶۔ موردستان، مورد بواو مچول و رای موقوفے (فرہنگ ناصری)،

ص ۱۴۰ اس ۴۔ بے درد سرا الخ، دیکھو ص ۶۳۲، حاشیہ ص ۴۶۶ اس ۱۱ پر،

” ۱۴۱ ” ۱۰۔ برادر خود شمع جہان پادشاہ را، ’شاہ جہان‘ چاہیے بجائے

’شمع جہان‘ اسلئے کہ محمدخان شمع جہان کے مرنے کے بعد ۸۱۰ھ میں تخت نشین

ہوا (مطلع ص ۳۸۶ و زامباور ص ۲۷۲) مطلع کے دو نسخوں میں ’پادشاہ جہان‘

ہے جس سے مراد بظاہر ’شاہ جہان‘ ہے۔ جو شمع جہان کی طرح محمدخان کا بھائی

نقا، مصنف نے شمع جہان اور شاہ جہان کو بار بار ملتبس کیا ہے۔ دیکھو ص ۲۰۰

اور ۲۰۲، اور ۳۸۷،

ص ۱۴۲ اس ۴۔ دیکھو دیوان حافظ ص ۲۰۹،

ص ۱۴۲ س ۵ - قصائد لہیر فارابی ص ۱۵۲ پر 'دشمن تو' بجای (دشمن شاہ) اور
'خضم باد' بجای خضم بود،

ص ۱۴۳ س ۱۱ - الان کوہ . . . قلعة آنرا الخ ، دیکھو معجم البلدان ۱: ۳۵۱ ،
" ۱۵۶ " ۵ - شیخ زین الدین الخوافی ، شرح احوال شیخ زین الدین ابوبکر الخوافی
المتوفی ۸۳۸ھ کے لئے دیکھو حبیب السیر ۳: ۳: ۱۴۶ ،

ص ۱۵۹ س ۱ - امیر علی شقانی ، رک بہ حاشیہ ص ۳۴۸ ،
" ۱۶۶ " ۱ - چہار دانگہ و دودانگہ ، دریای دجلہ شوشتر کے قریب دو حصوں
میں بٹ جاتا ہے۔ ایک حصہ شوشتر سے اوپر مشرق کو ہو کر بہتا ہے۔ اسکو دودانگہ
دیعنی ۲) کہتے ہیں۔ دوسرا حصہ بند شوشتر کے اوپر سے گذر کر شہر کے مغربی
جانب سے ہو کر بہتا ہے۔ اس کو چہار دانگہ (یعنی ۴) کہتے ہیں۔ دیکھو لیستریج

ص ۲۳۶ ،

ص ۱۶۸ س ۶ - مملکتی کہ بہ تخت گاہ سلیمان منسوب است ، میرزا محمد قزوینی نے
رسالہ تعلیم و تربیت میں مفصل بتایا ہے کہ کیوں عہد سلخریان میں خصوصاً ملک سلیمان
سے مراد مملکت فارس لی جاتی تھی۔ حاصل ان کی تحریر کا یہ ہے کہ ایرانیوں کے نزدیک
تخت جمشید ملک فارس میں تھا (دیکھو ص ۶۲۴ حاشیہ ص ۹۹ س ۱۵ پر) اور آثار پخوانشیا
کو وہ آثار جمشید سمجھتے تھے ، اور ان میں سے بعض کا یہ بھی خیال تھا کہ جمشید اور
سلیمان ایک ہی ہیں۔ اس لئے یہ عقیدہ عوام میں شایع ہو گیا کہ مملکت فارس
تخت گاہ حضرت سلیمانؑ ہے ،

ص ۱۷۶ س ۹ - آلپ قرآ = پہلوان سیاہ (مثل سوار سیاہ) ،
" ۱۸۳ " ۷ - وصال جمع و صیغہ کی یعنی گروہ ہم سفر ، الرفقہ (اقرب الموارد) ،
" ۱۸۳ ح ۷ - برائے فیروز کوہ رک بہ نزہہ ص ۱۶۱ س ۲۰ ،

ص ۱۸۴ س ۳ - دیکھو قصائد ظہیر فاریابی ص ۷۶ س ۵ ،

” ۱۸۸ “ ۱ - زہاب، آن موضع از چشمہ کہ آب از ان جوشد و تراوش کند و ہمانا

زہاب اصح باشد چہ زمین بدین بمعنی زائیدن بکسر است (فرہنگ ناصری)، کلیتاً سلمان

ص ۱۷۱ پر ہے

ای ز فیض خاطر بحر سخن کوثر زہاب وی ز ابرہمت شاخ اجل طوبیٰ بنا

ص ۱۹۳ س ۷ - دشتچرو، بقول سمعانی متعدد دیہات اس نام کے مختلف مقامات

میں ہیں۔ مثلاً مرو، طوس، سرخس، اصفہان، چغانیان اور نہاوند میں، متن

سے معلوم ہوتا ہے کہ یہاں اصفہان والا دشتچرو مراد ہے ،

ص ۱۹۴ س ۱۰ - دربندان، ہرتال سے

شہر رمضان گرچہ مبارک شہریت - اما روی ہمیشہ دربندان است (فرہنگ اندراج)،

ص ۲۰۰ س ۳ - شمع جہان، غالباً شاہ جہان پڑھنا چاہیے۔ دیکھو ص ۲۱۶ حاشیہ ص ۱۸۱

پر اور سطور آئندہ میں حاشیہ ص ۲۰۲ س ۸ پر ،

ص ۲۰۰ س ۷ - اخبار ساریہ، حاشیہ میں لکھا گیا تھا کہ ساریہ نصیف ساری ہے

مگر یہ بھی ممکن ہے کہ نصیف سارہ یا سار بمعنی خوش کن ہو۔ دیکھو زیدی ۲ : ۲۱۶

(ذکر رسیدن اخبار سارہ از اطراف و اقطار) ،

ص ۲۰۲ س ۸ - شمع جہان، غالباً صواب 'شاہ جہان' ہے۔ جیسا کہ زبدہ میں ہے

دیکھو حاشیہ متن ۱۷، حبیب السیر ۳ : ۳۰۷ پر بھی شمع جہان لکھا ہے۔ مگر غالباً

مطلع ہی کی تقلید میں صاحب حبیب السیر اس غلطی میں مبتلا ہوا ،

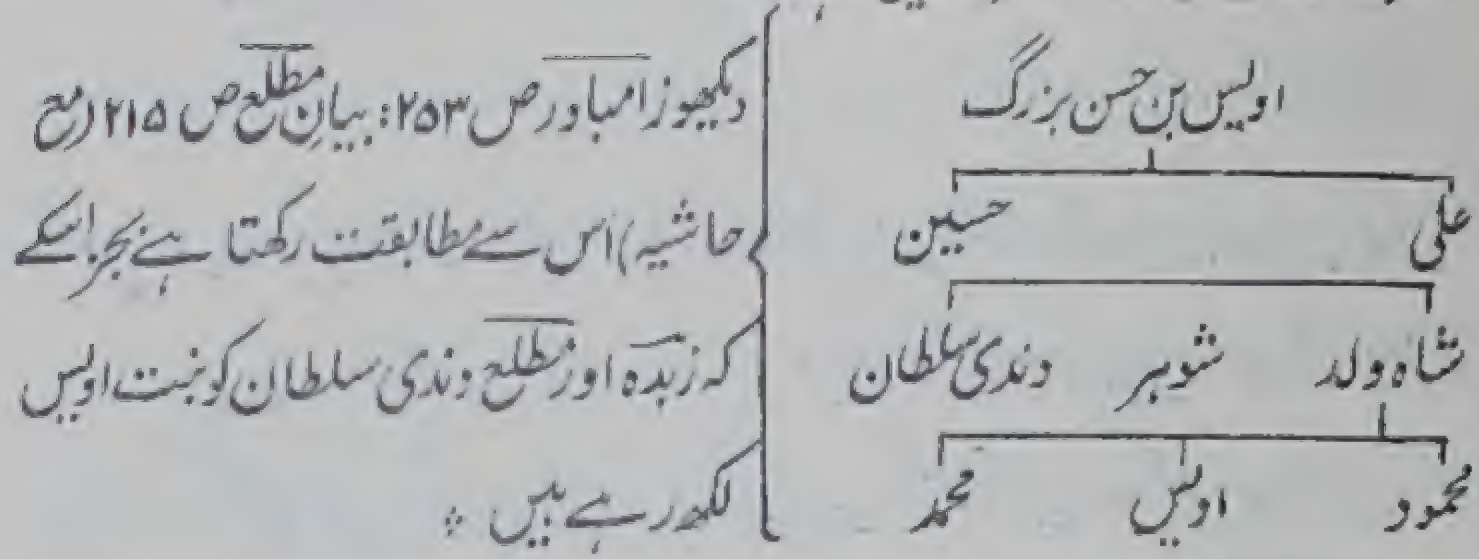
ص ۲۰۶ س ۴ - دیکھو کلیات انوری ص ۳۸ ،

ص ۲۰۸ س ۱۰ - دیوان حافظ ص ۵۶ پر پنجرہ زری (بجائے چند روز) ،

” ۲۱۶ “ ۲ - دندی سلطان بنت سلطان اولیس، اس کا اور اس کے شوہر کا

نسب اور ان کی اولاد حسب ذیل ہے :-

صاحب مطلع نے ص ۲۱۶، ۲۷۵، ۲۷۹، اور ۲۹۹ س ۴ پر ہر جگہ وندی سلطان (زامباور : *Tand Sultan*) کو بنت سلطان اویس لکھا ہے۔ ص ۲۱۵ کے حاشیہ ۷ سے ظاہر ہے کہ مصنف زبدۃ التواریخ کے نتیجے میں ایسا کہہ رہا ہے لیکن اگر زبدہ کا بیان درست ہے تو شاہ ولد نے گویا اپنی پھوپھی یا چچی سے شادی کی!

ص ۲۱۸ س ۶ - دیکھو کلیات انوری ص ۱۸۱،

” ۲۳۲ ” ۶ بجد ، بخلجہ ، حبیب السیر ۳ : ۳ : ۱۱۰ پر ’بخلجہ‘ ہے (بجای بخلجہ) ،

” ۲۳۹ ” ۷ - قلعة گیو ، کذا ایضاً در یزدی : ۵۸۷ ،

” ۲۴۴ ” ۱ - ازان زمان الخ ، دیکھو ص ۳۹۵ س ۱۵ ،

” ۲۵۸ ” ۱۴ - دیکھو کلیات سعدی ص ۱۰۱ سطر آخر ،

” ۲۶۴ ” ۸ - نعل اسپان ، گمان ” نعل بہای اسپان ” کا ہے گرک میں

نعل ہی لکھا ہے ،

ص ۲۶۷ س ۱۳ - سگان معلم ، تعلیم دادہ شدہ و آداب آموزانیدہ و اکثر استعمال

این لفظ در حیوانات است چو سگ معلم و بوزنہ معلم و طوطی معلم و علی ہذا القیاس

ر فرہنگ اندراج ، انوری ۷

تا چند روز مینی سگیانش بر نہادہ شیر مرا قلاوہ همچون سگ معلم

(کلیات ص ۲۸۴)

۵ در زیر طوق طاعت او شیر آسمان گردن نہادہ راست چو کلب معلّم است
(کلیات ص ۸۴) ،

ص ۲۷۶ س ۱۲ - توکل قرقر۱ ، مطلع میں متحد و نام ہیں جن میں 'توکل' کا کلمہ شامل ہے۔ تاریخ غزانی میں بعض اسی قسم کے اعلام ہیں اس کلمہ کو 'توکل' لکھا ہے (دیکھو فہرست) جو شاید ترکی لفظ ہے، توکا ملک = مکمل ہونا ،

ص ۲۷۹ س ۱۳ بعد کہ جانب اخوة فرونگدارد، اس کے برعکس ایک دوسری روایت دولت شاہ نے دی ہے۔ دیکھو تذکرہ ص ۳۷۱ س ۱۰ ،

ص ۲۸۰ س ۴ - دور خلافت بخلافت رسید، خلق الشیء خلافت۱ املا اس کے معنی ہیں ہے نہ کہ کہنگی کے معنوں میں۔ البتہ خلق الثوب خلوق۱ کے معنی کہنے ہونے کے ہیں (دیکھو اقرب الموارد) ، پس خلافت کی بجائے خلوقت ہونا چاہیئے تھا (علی رغم التجنیس) ،

ص ۲۸۲ س ۲ - بحکم احتساب ، احتساب = چشم مژدہ داشتن از کسی و بشمار آوردن ،

ص ۲۹۲ س ۴ و ص ۳۴۲ س ۳ - قرابتان ، مصنف نے اس کو بمعنی قرابتیان استعمال کیا ہے (ص ۵۸ س ۱۱ پر بھی قرابت بمعنی قرابتی آیا ہے) ، لغت میں قرابة بمعنی قریب موجود ہے ، اقرب الموارد میں ہے : القرابة القریب يقال ما هو يشبهك ولا بقربة منك اسی ولا بقریب منك ، شائئ گاس نے بھی قرابت بمعنی قرابت دار دیا ہے ،

ص ۲۹۴ س ۱ - جرمغان ، معجم البلدان میں رج ۳ ص ۲۸۰ پر) بذیل شَرْمَقَان لکھا ہے : والعجم یقولون جَرْمَقَان بلیدة بخراسان من نواحی اسفرا بیدن فی الجبال بینھا و بین نيسابور اربعة ايام ،

امیر تیمورؒ میں یہاں سے گذرا، یزدی (۱: ۳۵۱) نے لکھا ہے :
 از راہ شملغان و چرمخان عبور نموده مرغزار را دکان را مضرب خیام سلطنت ...
 گردانید "رادکان" نبوشان اور طوس کے درمیان ہے۔ امیر موصوف
 "کبود جامہ و شاسان" سے آیا تھا،

ص ۲۹۴ س ۱۳۔ مخاکی، گڑھا، گہرائی (شٹائن گاس)، ذیل جامع التواریخ ص ۲۶
 پر ہے : چون ... بدربا خوش رسید و ... تنزی دیوار بارو و مخاکی
 خندق ... بدید تعجب نمود،

ص ۳۱۱ س ۱۱۔ ولوکان النساء الخ شعر متنبی ہے بتصرف، متنبی نے
 سیف الدولہ کی والدہ کے مرثیے میں لکھا تھا :
 ولوکان النساء کمن فقدنا — لفصلت الخ،

ص ۳۴۴ س ۳۰۔ طالع عالم مبارک شدا الخ، کلیات سلمان ص ۱۲۱ پر ہے :
 طالع عالم مبارک شدا بمیون اختری   منظم شد سلک ملک دین بوالا گوہری
 تاج شاہی سرفرازی میکند ام و زرائع   گردان مملکت را دوش پیدا شد سری
 مصنف نے قصیدے کے ان دو شعروں سے پہلا اور چوتھا مصرعہ لے کر ایک
 شعر بنالیا ہے،

ص ۳۴۶ س ۴۰۔ دیکھو دیوان حافظ ص ۳۰،
 " ۳۵۲ " ۱۔ تاریخ فوت او الخ، اس مادے سے تاریخ یوں حاصل ہوتی ہے۔

امین دلدل اہل جہانی = ۲۹۴

تامل = ۴۷۱

دان = ۵۵

ص ۳۶۰ س ۱۶۔ قصائد طہیر فارابی ص ۶۸ پر نئی مصرع اول میں اور کئی مصرع دوم میں،
 ” ۳۸۰ ” ۹۔ دیوان حافظ ص ۱۷۲ پر ’سخن عاشق‘ ہے بجای ’سخن خوب‘،

” ” ” ۱۶۔ دیکھو کلیات سعدی ص ۱۲۲ س ۳،

” ۳۸۶ ” ۱۳۔ درآن زمان الخ، دیکھو ص ۱۵۵ س ۱۱ بذیل واقعات ۸۱۲ھ،

” ۳۸۷ ” ۷۔ دختر شمع جہان الخ، مصنف نے ص ۴۸۰ س ۷ پر کہا ہے کہ میرزا

محمد جو کی شاہ جہان (برادر شمع جہان) کا داماد تھا۔ اور پر ذکر آچکا ہے کہ مصنف نے

جانب شاہ جہان اور شمع جہان کو ملتبس کر دیا ہے دیکھو^{۶۲} حاشیہ ص ۱۴۱ س ۱۰ پر،

ص ۳۹۰ س ۹۔ تخریق، دیکھو نقشہ جبار ٹولڈ نے ترکستان میں دیا ہے۔ اس کا

طول بلد ۷۵ اور عرض بلد ۴۲ ہے۔ ظفر نامہ بزدی میں ۱: ۵۵۰ پر ہے:

گر بماند جیات ماباقی بکف آریم ترک ترقا قی

ص ۳۹۵ س ۱۔ دیکھو کلیات خاقانی ص ۴۰۹ س ۸،

” ۳۹۶ ” ۸۔ دیکھو کلیات سلمان ساوجی ص ۱۱۵، مگر وہاں ’ایران زمین را‘ ہے۔

(بجای ’ایران و توران‘) اور ترک ترکان (بجای ’فرق ترکان‘)،

ص ۴۰۰ س ۱۔ جرمقان، دیکھو^{۶۳} حاشیہ ص ۲۹۴ س ۱ پر،

” ۴۰۳ ” ۶۔ ببعد۔ دیکھو مخزن امر (نظمی) ص ۴۲ س ۲۵ و ص ۵ س ۲۱،

” ۴۰۶ ” ۱۱۔ دیکھو کلیات سلمان ساوجی ص ۶۰،

” ۴۰۹ ” ۱۱۔ ذیل جامع التواریخ ص ۱۳۶ پر ’تا ہے بجائے‘ یا ’دو مصرع ثانی‘،

” ۴۱۳ ” ۱۲، ۱۳۔ دیکھو کلیات انوری ص ۱۲۶ س ۱۱ و ۱۲،

” ۴۱۳ ح ۱۔ لک، کردوں کی ایک شاخ کا نام ہے۔ دیکھو آ ۳: ۱۰،

” ۴۱۸ س ۹۔ اوایل سنہ اربع، حاشیہ میں ’اوایل این سال‘ کی قرأت دی ہے

وہ بہتر ہے یعنی اوائل سنہ ۸۲۳ھ کا واقعہ متن میں مذکور ہے نہ ۸۲۴ھ کا۔ بقول

صاحب زبدۃ (۱۳۸۴) ایچی ۲۲ محرم ۸۲۳ھ کو سمرقند پہنچے سفرنامہ چین ص ۱۱

اور مطلع ص ۴۷۹ س ۱۳) ،

ص ۴۱۸ س ۱۳۔ پہلوان جمال، بقول صاحب زبدۃ (۴۱۱ ب) پہلوان جمال اصفہان سے آیا تھا اور امیر زادہ رستم کا ایچی تھا نہ میرزا ابراہیم سلطان کا، یہ اور امیر حسن ایچی شیراز سفیروں کو واپسی پر بچوں میں ملے یعنی ذیقعدہ ۸۲۴ھ میں،

ص ۴۱۹ س ۳۔ یازدہم محرم، اس تاریخ کو طوی نامکن ہے، اس لئے کہ بقول صاحب زبدۃ ایچی ۲۲ محرم کو سمرقند پہنچے (دیکھو اوپر ص ۴۳۲ کا آخری حاشیہ گو اس مقام پر زبدۃ میں ۲۱ محرم بجائے ۲۲ محرم کے ہے، بہر حال متن کا "محرم تصحیف ۲۱ محرم یا ۲۲ محرم" کی ہے،

ص ۴۱۹ س ۴۔ غرہ صفر، زبدۃ (۳۸۴ د) پر ایچیوں کی روانگی کی تاریخ ۱۰ صفر ۸۲۳ھ ہے،

ص ۴۲۳ س ۹۔ دوایر قسحہ، ان کی تفصیل کے لئے دیکھو فرہنگ اندراج ج ۲ ص ۱۰۸ (بذیل دواثر فلکی) ،

ص ۴۳۲ س ۱۳۔ شنگل، دزد، راہ زن، ڈاکو، کسی کہ بہ غدر کشد، دشمن گلش و فرہنگ ناصری، نام پادشاہ ہند کہ بیاری افراسیاب تسخیر ایران آئندہ بود و در شاہنامہ فردوسی مکرر مذکور است (فرہنگ ناصری)

ص ۴۳۸ س ۹۔ یہ سلمان ساوجی کے قصیدے کا مطلع ہے۔ دیکھو کلیات ص ۷۲،

۴۴۰ " ۱۳۔ حرکت المذبحین۔ دیکھو آرون ص ۲۳۹،

۴۸۰ " ۷۔ دختر دیگر اور الخ، دیکھو ۶۲۲ حاشیہ ص ۳۸۷ س ۷ پر،

" ۵۱۸ ج ۱۲۔ اس حاشیہ میں لکھا گیا تھا کہ منتہای کے متعلق ظفر نامہ یزدی سے

لے کر صاحب گنج البحر نے جو اطلاع درج کی ہے مجھ کو ظفر نامہ میں نہیں ملی،

یہ اطلاع ظفر نامہ کی ج ۲ ص ۲۱۹ پر موجود ہے۔ یزدی نے منازل ختن تاخان بالغ

شمار کئے ہیں۔ اس کے بعد لکھا ہے: وازا بنجار یعنی از کجائنفو) تاجخان بالغ
چل منزل است و بہمنای (کذا) چل منزل،

ص ۵۲۱ س ۱۴۔ تغمار، تخمار تیرے کہ پیکان نداشتہ باشد بجای پیکان گری داشتہ
باشد ہفت قزم و شٹاٹن گاس، فرہنگ ناصری میں اس لفظ کو تکمار لکھا ہے
ص ۵۳۶ س ۳۔ دیکھو خمسہ نظامی (خسر و شیریں) ص ۱۳۵ س ۲۱،

” ۵۲۱ “ ۱۔ شیر محمد اعلان الخ، اس کی تخت نشینی زاباور (دیکھو ص ۲۷۲)
کے نزدیک ۸۲۴ھ کا واقعہ ہے۔ شیر محمد اعلان شاہ جہان تغلق تیموری کا لڑکا ہے
اس شاہ جہان اعلان کا ذکر ان حواشی میں متعدد دفعہ ہوا ہے۔ نیز دیکھو زیوی
” ۲۱۷۱۲ “

ص ۵۴۲ س ۱۰۔ دیکھو کلیات خاقانی ص ۳۵۷ س ۷، ص ۳۵۸ س ۶،

” ۵۴۵ “ ۳۔ دیکھو کلیات سعدی ص ۵۴ س ۳،

” ۵۵۴ “ ۱۳۔ دیکھو کلیات انوری ص ۴۰۱ و ۴۰۰، دوسرا شعر کلیات میں یوں ہے،

آنکہ پیش کلک و طبعش آن دو سحر انگہ حلال

صد چون ہستند چون گو سالہ پیش سامری

تیسرے شعر میں کلیات میں لجہ ہے (بجای لہجہ) اور ’ہین‘ (بجای ہان)،

ص ۵۵۹ س ۸۔ کلیات انوری ص ۱۹۵ پر یہ شعریں ہیں :-

ای کاینات را بوجد تو افتخار اسی بیش ز آفرینش و کم ز آفریدگار

سلمان ساوجی نے ان دونوں مصرعوں کو دو شعروں میں تضمین کیا ہے۔ دیکھو

کلیات سلمان ص ۸۲، معلوم نہیں صاحب مطلع نے پہلا مصرعہ خود لکایا ہے

یا کسی اور سے لیا ہے،

ص ۵۶۲ س ۱۵۔ کلیات سعدی ص ۱۲۲ پر ”ہر آنکہ استعانت“ ہے (بجای

کسی کا ستعانت،

ص ۵۶۸ س ۳۔ دیکھو نمٹہ نظامی (خسر و شیرین) ص ۵۱ س ۲۲،
 ۵۸۹ " ۷۔ خواجہ جمال الدین سلمان۔ یعنی سلمان ساوجی مشہور، اس کے قصیدے کا مطلع ہے۔

مصور ازل از روح صورتی می خواست مثال قدر تبار کشید و آند راست

ص ۵۹۲ س ۱۔ سید قاسم، رکت بہ اینساٹیکلو پیڈیا آف اسلام ۲: ۴۹۸ (گو اس میں متعدد غلطیاں ہیں)

۵۹۳ " ۸۔ دیکھو دیوان حافظ ص ۹۷،

۶۰۰ " ۱۱۔ دیکھو دیوان حافظ ص ۳۶،

۶۰۲ " ۳۔ ابوالحسن خرقانی۔ یعنی علی بن احمد " وقدمات یوم عاشوراء

سنہ ۴۲۵ عن سنہ ۳۷۳ (معجم البلدان ۲: ۴۲۲)،

ص ۶۰۲ س ۴۔ شیخ ابو یزید۔ طیفور بن عیسیٰ بن شروسان الزاہد البسطامی
 المتوفی ۲۶۱ھ او ۲۶۴ھ، یا قوتی (بذیل بسطام) لکھا ہے: رأیت قبر ابی یزید

البسطامی رحمہ اللہ وسط البلد فی طرف السوق (معجم البلدان ۱: ۶۲۳)

ص ۶۰۲ س ۸۔ طرزہ کوہ۔ فرہنگ ناصری میں ہے: ترزہ نام قریہ است

کوچک در کوہ فیما بین بسطام و دامغان و در آنجا مدفونند بیت و یک کس

از اولاد عماد الدین عبدالوہاب بارسینی کہ بعقبہ شیخ علاء الدولہ سمنانی از اولیای

آن عہد بودہ و ہفتاد و شش سال عمر نمودہ،

ص ۶۰۹ س ۵۔ دیکھو کلیات سلمان ساوجی ص ۴۶، وہاں دوسرے مصرعوں کے۔

جہندہ ہچو اعدای سندنہ ہچو قضا است

فائت حواشی و زیادات

ص ۷۶ س ۱۰ و ۱۱ - قصائد ظہیر فاریابی ص ۷۶ س ۱۳ و ۱۰ میں 'حلم' (بجای 'عدل') اور 'عدل' (بجای 'زجود') ہے اور ضمیر غائب کی بجای ضمیر مخاطب،

ص ۱۱۶ س ۳ - خمسہ نظامی (لیلی و مجنون) ص ۲۸۷ س ۲ پر برین راہ 'بجای' ازین راہ ہے،

ص ۲۲۱ س ۱۳ - دیکھو خمسہ نظامی (مخزن الاسرار) ص ۲۰ س ۳،

۲۸۵ " ۵ - رک بہ خمسہ نظامی (خسرو شیرین) ص ۸۰ س ۲۵،

۳۱۴ " ۶ - خمسہ نظامی (خسرو شیرین) ص ۹۷ س ۲۲ پر ہے 'زائکس بود' (بجای 'آنکس بود')،

ص ۳۸۱ س ۴ - دیکھو قصائد ظہیر فاریابی ص ۱۸۹،

۴۲۷ " ۸ - دیکھو خمسہ نظامی (اسکندر نامہ) ص ۱۴۷ س ۹ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۴ بظاہر

مصنف نے بعض تصرفات کئے ہیں۔ سکندر نامہ میں ہے ۷

بہ نور و زہشت و می نوش کرد سرود سرایندگان گوش کرد

نبودی زرشہ الخ،

پھر ایک اور شعر کے بعد ہے ۷

نشستہ هماندار گیتی فروز بغیر وزی آورد شب را بروز

پھر دو شعر کے بعد ہے ۷

مغنی سرایندہ بر نیک رود بہر روزی شہ نو آیین سرود

کہ دولت پناہا الخ

پھر چھ شعروں کے بعد ہے علم بر فلک الخ - بدولت الخ

ص ۴۴۶ س ۱۰ - دیکھو قصائد ظہیر فاریابی ص ۱۰۲، س ۲ و ۳،

” ۴۵۴ ” ۱۴ - دیکھو خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۳ س ۷،

” ۴۵۵ ” ۱۰ - خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۶۳ س ۹ پر ہے :

رائیجخت رزمی چو بارندہ میخ ،

ص ۴۵۵ س ۱۴ - خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۱ س ۲۳ پر ہے ”مرد انجم شناس“

(بجای انجم روشناس) ،

ص ۴۵۹ س ۱۳ - دیکھو خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۴ س ۲ و ص ۱۶۳

س ۱۵ و ۱۷،

ص ۴۶۲ س ۱۳ تا ۱۶ - خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۴ س آخر (زنگی بجای دشمن)

ص ۱۴۵ س ۱ (زنگی بجای دشمنی) ، و س ۳ (بجای چون) و ۴،

ص ۴۶۳ س ۸ و ۹ - خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۵ س ۶ و ۱۰ (بجای گنجیہا) ،

” ” ” ۱۴ - خمسۂ نظامی (سکندر نامہ) ص ۱۴۵ س ۵،

” ۴۶۸ ” ۳ - نقاش سے صرف مصوڑہ ہی مراد نہیں بلکہ ہر قسم کی گلکاری کرنے والے کو بھی نقاش ہی کہتے

تھے، خواہ وہ چمڑے یا کپڑے پر ہی کام کرتا ہو، دیکھو (آ ۳ : ۱۳ بذیل لامعی)

” ۵۸۲ ” ۴ - سکندر نامہ ص ۱۵۵ پر ہے :

سگ کیست رو باہ ناز و رمند کہ شیر ثیان را رساند گزند ،

ص ۶۰۶ س ۱۱ - وان یفق الخ ، شعر متنبی (در مرثیہ والدہ سیف الدولہ) یوں ہے،

فان تفق الانام وان انت منہم الخ ،

ص ۶۱۶ س ۵ - دیکھو قصائد ظہیر فاریابی ص ۳ س ۱۵،

فرہنگ الفاظ ترکی و مغولی

علامہ و اختصاراً: ج = فرہنگ اندراج، لکھنؤ ۹۲-۱۸۸۹ء،

ر = رسالہ فضل اسد خان، کلکتہ ۱۸۲۵ء،

س = پرشین انگلش ڈکشنری از شٹائن گاس، لندن،

ن = اللغات النوائیۃ از پاوہ و کورتی، پیرس ۱۸۸۰ء،

آ = اینساٹکلوپیڈیا آف اسلام

ہدایات:- (۱) خط کے اوپر کے ہند سے سطر اور نیچے کے ہند سے وہ صفحہ

کتاب مطلع سعدین کا مراد ہے جہاں کلمہ مطلوبہ آیا ہے۔ تمام مواضع جہاں کوئی کلمہ کتاب

میں آیا ہے درج نہیں ہوئے (۲) ترکی الفاظ کے بچے مختلف کتابوں میں مختلف ہیں۔

ایک حد تک اس کی وجہ یہ ہے کہ اصوات ترکیہ عربی حروف میں بخوبی ادا نہیں ہوتیں،

آئین اکبری و تاریخ عبدالقادر بدایونی مذکور

است (ج)،

اُرُوو - ۲۰، لشکر گاہ و لشکر بادشاہی (ج)

اور دو شاہی کیمپ، کیمپ (ن)،

ارلات - ۴، قبیلہ از چغتائی (ف)،

اُرُوق - ۳۳، اُرُوغ ۳۴، خاندان،

قبیلہ، نیز و کچھو ص ۳۳ حاشیہ ۶،

اُغُوق قول ۲۳، اُغُوق = بوجہ وزن (ن)،

اُغُوغ = خیمہ، کیمپ (س)،

قُول = فوج میانہ (ن) فوج درمیان و ابوہ

اُنگلہ - ۴، [اُنیرکا، اتاکا، اُنکہ (ن)] شیرید

(ف ن)، استاد (ن)،

اختاچی - ۳۵۵، اختہ چی وہ افسر جو سر اسپ

کے پاس پاس چلتا ہے کلمہ اختہ مانچو اور

مغولی سے لیا گیا ہے اور معنی (۱) اسب

خایہ کشیدہ اور (۲) غاشیہ، پوشش زمین

کے ہے (ن)، شخصی کہ اختہ کردن حیوانا

باستصواب او باشد و داروغہ اصطبل را

میز آخور گویند نہ اختہ بگی و این از اہل زبان

بتحقیق پیوستہ و معنی داروغہ اصطبل چنانکہ در

سپاہ (ج) ظاہراً غرقِ قول سے چند اہلِ مراد ہے جسکی حفاظت میں بیرونِ نگاہ ہونا تھا (دیکھو آرون ص ۲۲۴) ،

آقا۔ ۱۵، برادرِ کلان ،

آقار۔ ۵۹، یہ لفظ لغت میں نہیں ملا۔

زبدہ میں اس کی بجائے 'خاد' ہے جو مراد

غلیو از اور باز کا ہے۔ ن میں اوقار

بمعنی ہتھیار دیا ہے۔ مگر یہ محلِ آبی جانور

کا نہیں ہے۔

مکلا۔ ۵۰، یا اوکا لکا، عطیہ (ن) ،

انجا۔ ۶۲، ۳۵، انجہ و انجی و انجہ

مال و جنسی و بندی کہ در تاخت ملک بیگانہ

گیرند (ج) ، ن میں اس کو اولچا اور اولچہ

لکھا ہے ،

الغ (اولوغ) ، ۶۱، کلان ،

النگ (اولنگ) ، ۶۳، ۸۷، سبزہ زرا

مرغزار (ج۔ ن) ،

الوس۔ ۱۴، ۲۸، ۵۷، قبیلہ بزرگ (ف)

اندا۔ ۷۰، اندایا اندہ کو مغول کلمہ محبت

کے طور پر استعمال کرتے ہیں بجای بھائی

یا چچا یا خالہ کے، تاہمیل و ترحیب کے

وقت وہ کہیں گے 'اندا' یعنی برادرِ

عزیز، واصل اس سے مراد وہ قبیلہ ہے

جو کسی دوسرے قبیلے سے رشتہ پیدا کرے

(ن) ، چنانچہ تاریخ غزانی ص ۳۰۸ س ۷

پر ہے ، بہ اندا و قودا و اقا و اینی و خوشاؤد

و کاہین و قلنک ندہند۔ اسی طرح وہیں ص ۸

س ۱۲ پر ہے ، میان ایشان مرتبہ اقا

و اینی و اندہ و قودای معین فرمودی ،

اونچ اوغلان۔ ۳۰، اونچ تین کو کہتے

ہیں اور اوغلن فرزند کو یا اس جماعت کو

جس کی نسبت سلاطین تک پہنچتی ہے۔

بظاہر یہ ترکمانوں کا قبیلہ ہے مگر اس تحریر کے وقت

اس کلمہ کی تحقیق کا سامان دسترس نہ آیا ، آ ۳۰ : ۱۹۸ اور

۲۴۴ : ۲ براج ادغلان بمعنی *Sultan's page*

دیا ہے ، مگر بظاہر وہ دراصل سلطان ہے

اولاغ۔ ۱۱، یا اولاق را، گھوڑا (ف)

(۲) یہی کلمہ ڈاکے کے معنوں میں بھی ہے

یعنی نیز روی کہ برای او اسپ و نوشہ ہیا

دارند تا بجاییکہ نام زد باشد بزودی برسد

(ف ن) ، (۳) خراج ، یزدی ۱ : ۱۲۱

پر ہے : راہ غلط کردند و بسی اسپ و الاغ

ازان سبب تلف شد ،

اولنگ - دیکھو النگ ،

اویرات - ۳۳۲ ، بظاہر یہ بھی ترکمانوں کا
کوئی قبیلہ ہے۔ مگر اس کا ذکر کہیں ملا نہیں

اچکی ۵۸۶ ، معتد ، درونی ،

آئیکو - ۲۸ ، ۳۵ ، باہوش (ف ن) ،

ایل - ۲۸ ، (۱) (تبریق کسرۃ ہمزه) مطیع ، (۲)

(تفخیم کسرۃ ہمزه) مردم (ف) ،

ایناق - ۲۲ ، اناق ۲۵ ، اناغ =

صاحب ، محمد (ف) ، ایناق ، ایناغ ،

ایناج = مصاحب ، مشیر ، مختد (ن) ،

اینجو - ۲۹ ، (۱) ، غلام ، غلام جو کسی شہزادے

کی جاگیر سے متعلق ہو (ن) ، (۲) اینجو موتی (ف)

ایبی - ۱۴ ، برادر ضرور ،

ایواغلان - ۲۹ ، خانہ زاد (ایو = خا ، ایلن = فرزند)

باشمہ - ۵۰ ، نقش جو کپڑوں پر چھاپتے

ہیں (ن) ، بشمہ ، نقش اوراق طلا و نقرہ

کہ برجامہ تعلیم و خواہ بقالب کاری بستہ بطور

معمود کنند و باسمہ بالف مشبع آنست (ج)

برانغار - ۴۰ ، ۳۲ ، (فج) دست راست

(دیکھو ازون ص ۲۲۶) ،

بُرغُو - ۱۱ ، شاخ در میان تہی کہ آن اماند

نفیر نوازند (ج) بورغودرن ،

برلاس - ۱۶۶ ، الوسی از الوس چننا و جوان

شجاع (ف) ، ایک ترکی قبیلہ جس کی نسل سے

سلاطین تیموریہ ہند تھے - بارلاس بمعنی

سپہ سالار ہے (ن) ،

بکاؤل - ۱۰۳ ، چاشنی گیر (ف) ، باورچی

لیکن در ہندوستان بفتح بارو ، واو بمعنی

وار و غنہ مطبخ و باور چخانہ و کسی کہ الطعمہ را

پیش امر او سلاطین قسمت کند (ج) ،

بلجار - ۱۳۱ ، وعدہ (ف) ، بولجار ، ملجار ،

جای جمع شدن فوج ، وعدہ گاہ ، محل و مقام

معین فوج دست راست و دست چپ

و غیر ہما (ن) ،

بلتقاق - ۳۵ ، بولغاغ بد نظمی ، اضطراب ،

نزاع (ن) ، بلتقاق معرب بلغاک است

کہ شور و غوغای بسیار باشد ، بعضی این را

مغولی دانستہ اند (ج) ، بولتقاق فتنہ

و آشوب (ف) ،

بلوکات - ۱۹ ، چندی کہ با ہم تعلق داشتہ

باشند ، بہ ہندی پرگنہ گویند ، جمع بلوک بمعنی

قصیدہ و دہ (ج) ، قوم بزرگ (ف) ، بولک

فوج، علاقہ کا ایک حصہ مثلاً این ولایت
بج تو مان و دو بلوک دارد، ۱۲۵ پر بلوک

بمعنی جماعت ہے۔

بوچہ ۳۳۵، بوچہ جامہ بیج (ف)،
بقچہ بستہ خورد (ج)۔

بیرق - ۱۳۶، علم خود (ف)۔

بیلک ۱۰۳، تحفہ (ن)۔

پرواچی - ۲۶۷، چانسلیر پیش رو شکر (ن)۔

تالان - ۹۵، غارت و تاراج (ن ج)۔

ترخان ۱۷۵، بقبی است از القاب

کہ سلاطین ترکستان کہ ایشان را خان گویند

بکسی دہند کہ ہر وقت خواہد بی احضار بحضور

پادشاہ رود و اگر تقصیری و خطائی کند اورا

بمواخذہ گیرند (فرہنگ ناصری)، نام اسی

از چٹامی (ف)، ترخان لوٹ کا کوئی حصہ

امیر کو نہیں دیتا اور قصور کرنے پر مستوجب

تفتیش و تحقیق نہیں بنتا، نیز دیکھو بلاخمن

کا ترجمہ آئین اکبری ص ۳۶۴۔

ترغو - ۲۲، ۳۵۴، نوعی باز بافتہ ابریشمی سرخ رنگ

تعارف - ۲۶۴، رسد جو سپاہیوں کو دیتے ہیں (ن)،

تغار دادن مہمانی بزرگ و آتش دادن (ج)۔

یزدی: ۲۸۱ پر ہے فلان و فلان در شہر اتر

بودند و لشکر اتغاری دادند۔

نقوز - ۳۲۵، تو قوز نو کا عدد (ن و ن ف)۔

تحفہ - اسلئے کہ امر اولوک کو تحائف نو نو

کی تعداد میں پیش کئے جاتے تھے۔ جو

مغلوں کے نزدیک ایک مبارک عدد ہے

(ش)، نیز دیکھو بلاخمن کا ترجمہ آئین اکبری

ص ۲۶۴ ج ۲۔

تنگامشی ۱۶۱، تنکا میشتی عجلت، تعجب

ان (یزدی: ۲۵۴) پر ہے: از لشکر جتہ

ہیچ کس آغا نامندہ بود بہادران فتح آہمین

تنگامشی کردہ بسیاری از ان لشکر بی دین

بقتل آوردند، اسی طرح دیکھو یزدی: ۱۵۶۔

تلبہ ۳۱۳، دیکھو تلبہ۔

تنسوق ۱۲۸، تحفہ و چیز نفیس و نادر

(ج) تانکسورغ، تانسورغ اعجوبہ (ن)۔

تانسوق نادر (ف)۔

توآچی ۱۲۲، تعیب (ف) دربار شاہان

مغول کا وہ افسر جس کے سپرد فوجوں کی

بھرتی - فوجوں کا معائنہ اور یا سار سزا کی قتل

کی نگرانی ہوتی تھی۔ انسپکٹر، شتر سوا، قاصد (ن)۔

تو اچی گری تالی منصب سلطنت است پیش
اتراک (یزدی ۱: ۲۱۶) :

تورہ ۴۸، سپرست قد آدم دشاروای
ص ۶۷، لکڑی اور لوہے کے ٹکڑے جنکو

زنجیروں اور قلابوں سے باندھ کر آڑ سی
بنالیتے ہیں اور سپاہی ان کے پیچھے کھڑے
ہو کر لڑتے ہیں *palisade, stockade*

(ن) ایزدی ۱: ۳۱۷ پر ہے: ازہر و طر

تاروز پاس داشتند و بہاوردان لشکر منصو

تورہ اوچیر ہاگرفتہ ہیچ دقیقہ از شرایط صرم

فرونگذاشتند۔ نیز دیکھو آژون ص ۱۴۲

بعد جو اس کو *Mantelet* کا مراد

قرار دیتا ہے :

توق ۳۵، توق یا توغ بواو مہول چیز

است از عالم علم کہ شکل پنجہ بر سر آن نصب

کنند و آن برد و گوہ بود کی چتر توق از عالم

علم لیکن کوتاہ تر ازو کہ قطاسی چند برافزایند

و دوم ہم از ان عالم لیکن دراز تر ازو و در

علمہا این را پایہ برتر نہند و آخرین بہ بزرگ

نویسیان اختصاص دارد از امین اکبری

بعینہ نقل کردہ شد (رج) ، جھنڈا جھنڈا

یوں بنتا تھا کہ دم قطاس کو ایک پھڑپھڑ

لگا کر اس کے اوپر ایک مثلث

شکل کی جھنڈی لگاتے تھے (ن) :

تومان ۶۳، دہ ہزار (ف ن) ، دہ ہزار

دینار (ن) :

تیلہ ۳۱۳، دیوانہ (ف) ، بیوقوف (ن) :

ٹیول ۱۰۸، جاگیر مدد معاش (رج) :

جاخویان ۲۶، بظاہر مراد ہے اولاد

و اتبارع امیر جا کو برلاس سے جو امیر تیمور کی

تخت نشینی سے پہلے اس کی دولت کارکن

اور بعد میں اس کا امیر لشکر اور تو اچی تھا

(دیکھو یزدی ۱: ۵۳ و ۱۹۱ بعد ۲۱۶)

اس کے مرنے کے بعد اسکے لڑکے کو امیر تیمور

نے اس کا جانشین مقرر کیا (دیکھو یزدی

۱: ۳۷۷) :

چار ۲، ندا کردن، منادی (۲)

جمعیت (رج) ، چار منادی (ف) ، چار ہر

شور، آواز، فوجی خدمت کیلئے طلبی، قاصد (ن) :

جالتق ۴۲، چالیغ سرکش یا اڑیل گھوڑا (ن) :

جاونی قربانی ۱۰، بعد ۱۰، ایک قبیلہ

یزدی نے جا بجا اس کلمہ کو چون غرہانی لکھا ہے

اس طائفہ کے لوگ امیر تیمور کے عروج سے پہلے خراسان کے شمالی حصے پر متصرف تھے، دولت شاہ نے لکھا ہے کہ ابو سعید خان (م. ۱۶۱۶ء) کے بعد طغیا تیمور خان (۱۶۳۳ء میں) خان بنا اور سلطنت استرآباد و جرجان اس کو ملی اور سردارانِ خراسان اس کے مطیع ہوئے، ۱۶۵۲ء میں وہ قتل ہوا تو سلطنت سرداروں، امرای جانی قربانی اور ملوک کرت کے قبضے میں آئی، مرو و طوس ان کے مرکز تھے مگر ان کے اور کرتوں کے درمیان حکومت کے متعلق تنازعہ ہوتے رہتے تھے۔ ۱۶۳۸ء کے قریب ارغون شاہ جانی قربانی نیشاپور اور طوس میں بادشاہ تھا (دیکھو دولت شاہ بذریعہ فہرست اول)، اس کے لڑکے علی بیگ نے امیر تیمور کو گرفتار کر کے کچھ مدت قید میں رکھا۔ تیمور نے ۱۶۸۳ء میں اس کو کلات میں محصور کیا اور قلعہ لینے پر سارے جون غربانیوں کو خانہ کوچ کر کے ماوراء النہر میں منتقل کیا (دیکھو یزدی ۱: ۶۶۱ و ۳۲۴، ۳۵۲ و ۳۵۵ و دیگر مواضع)،

ان کے ساتھ ہی تیمور کے ہاتھوں اسی سال سرداروں کا خاتمہ ہوا اور اس سے دو سال پہلے کرتوں کا، ایسا معلوم ہوتا ہے کہ تیمور کے مرنے کے بعد اس طائفہ کے لوگ پھر کچھ سنبھلے اس لئے کہ شاہ رخ کے زمانے میں وہ ابورد کے نواح میں پھر برسر طاقت ہو گئے (دیکھو دولت شاہ ص ۴۲۱)، بابا سودانی (محاصرہ شاہ رخ) ان کو جانی قربان لکھ رہا ہے۔ اس کا شعر ہے:

نیک خواہان ترا دولت بر لاسی باد
بد سگالان ترا محنت جانی قربان

جستہ ۱۳۸۰، ۱۳۹۱، مغول، بلا و جستہ
مغولستان، Zungariz، بلا و جنگ

جلاو ۱۳۹۱، ۱۳۹۲، جیلان و عنان (ف)
عنان اسپ، پیش پیش (ن)، جلو عنان
اسپ، اسپ کوتل (ج)،
جوانخار ۱۳۹۰، ۱۳۹۲ (فج) دست چپ
(دیکھو آرون ص ۲۲۶)،

جینیہ (یا جینیا) ۱۵۲۲، زرہ بکتر (ن)
ف ج،
چاؤ ۱۵۲۳، بزبان چیناوی کاغذی بود

از طرف پادشاہ ہر دوروی آن عبارتی چند
 نوشتہ و در بازار چین ز راج بود و خرچ می شد
 (رج) بانک نوٹ، اس کی تصویر کیلئے دیکھو
 سفرنامہ مارکو پولو مرتبہ یول جلد اول مقابل
 ص ۳۷۸، فرہنگ نامری میں ہے۔ کہ
 کینخاتو خان ایلخانی نے ایران میں بھی چاؤ کو
 راج کرنا چاہا مگر نہ ہوا، اکنون چاؤ و چاپ
 بر صنعت طبع و باسمہ خط اطلاق می شود
 چاؤشن ۱۱۹، بروزن پاسخ و چاؤشن
 نقیب شکر و قافلہ (رج دن)،

چمپر ۴۵، وچپر، دیواریت کہ از
 چوب و خاک در برابر قلعه برای تسخیر آن
 سازند و در پناہ آن جنگ کنند (رج ن)
 حلقہ دائرہ رانیز چپر نامند کہ از مردم و حیوانا
 دیگر کشیدہ شدہ باشد، A ring of
 iron, hedgrow, bits of iron,
 with which one forms
 an obstruction شاموی ص ۱۲۵ ترجمہ
 مگر بنہ دمی کی اس عبارت سے جو بذیل تورہ
 نقل ہوئی معلوم ہوتا ہے کہ چپر کا اطلاق کسی
 قسم کی متحرک آڑ پر بھی ہوتا تھا۔

چمکا ۳۸، چمگہ مرغزار (رج) چولکہ،
 چمکا، چورکا، میدان جو دامن کدہ میں یا
 دو پہاڑوں کے درمیان ہو (رج دن)،
 چمق ۱۲۳، چوماق، عصا (رج دن)،
 چمق گہ زو عصای گلولہ سرف، چمق
 چوب سرکج کہ در درازی مانند عصا بود و از
 چوب بادام تلخ باشد کہ نگہداشتن آن در
 دست درندہب امامیہ مسنون است
 و در برہان بمعنی گہ ز آہنی شش پرہ نوشتہ
 (رج دن)،

چنداؤل ۹۵، ساقہ فوج، دیکھو ارون ص ۲۲،
 چہرہ ۲۰۰، غلام یعنی جوان نابالغ (رج)،
 چودہ خواص (ف)، غلام، پسر سادہ، ملازم
 امر دہندی است و حکیم عربی ہم آمدہ
 (فرہنگ نامری)،
 خاتون ۲۴، زن بلند نسب (رج) عروس
 (ف)، از انقب زنان کیا راست (رج)،
 مغولی کا لفظ ہے۔ جیسے تازیکیوں کے ہاں
 بانورن (بذیل فوجیں) اس لقب کی چٹھی صدی
 سے پتہ مل رہا ہے دیکھو آ ۲۱: ۲۲ - ۹۳۲ -
 خماری ۱۴، خمار نام شہر بیت در ترکستان

منسوب بہ خوبر دیان راج، مگر ممکن ہے کہ
 متن میں یہ غلط ہو۔
 واجی ۴۸۰/۱، بظاہر یہ چینی لفظ تاجین
 کی تاتاری صورت ہے۔ اس کے معنی ہیں،
 بڑا آدمی، آج بھی تاتاری سرحدی حکام پر
 اس لفظ کا اطلاق ہوتا ہے۔ یہ وہ چینی ہڈدار
 نئے۔ جو بیفروں کے ساتھ بہت پہلے شامل ہو
 چکے تھے۔ رتاجین ایک لقب ہے جو چینی
 حکام کے لئے مستعمل ہے۔ خواہ وہ برٹے
 ہوں یا چھوٹے خطا اور اسی کی راہ۔
 مرتبہ بول ج ۱ ص ۲۷۳، ۱۹۱۵ء)۔
 ساچق ۵۹۹/۱، ساچوق، ساچوق تحفہ
 (ن) ساچوقی تحائف جو دہن کو بھیجے جاتے
 ہیں۔ (ص ۱)، ساچوق دستوریت کہ یک
 دور و ز پیش از یوم شادی کتخدائی از قسم
 پیراہر والیہ مع سبوحہای شیرینی نقل و
 آرائش از طرف داماد بخانہ عمر کس
 فرستند (ج) ساچوق دستوریت کہ پیش از
 کتخدائی بعمل آرند، مہندش بری خوانند (ف)
 سان ۷۰/۱، شمار تعداد (ف ن)، ذیل
 کے معنوں میں از روی فرنگ ناصری

یہ فارسی لفظ ہے، سان لشکر، سامان
 کار لشکر، سان لشکر دیدن و دادن گرفتار
 دیدن سلاح و سامان لشکر (۲) رسم و عادت
 انوری گفتہ سے

از سیرت و سان رشک ٹوک و ملک آید،
 (مطلع ۱۰۴/۱ پر ہے: بیان ویوسون پورٹش
 اول) مطلع ۷۰/۱ دفتر ہمار سان سے معلوم
 ہوتا ہے کہ مغلوں کے ہاں سان یعنی شمار
 افواج کے رجسٹر ہوتے تھے۔ یعنی
 Muster roll اسی طرح ص ۳۹۶ پر ہے
 سانات لشکر باز طلبند، از وین نے ص ۳۲۱
 پر سان دیدن کو (a parade) کے
 معنوں میں لیا ہے۔

ساوری ۳۹/۱، تحفہ و پیشکش (ج) یزدی
 ۱: ۳۶ پر ہے: برہم پیشکش و سادری سی چیز۔ فرستادہ
 شگورچی ۱۲۲/۱، شگرچی چتر بردار (ف)
 ۱: شگور = خیمہ، چتر (ن)، ہنز دیکھو ذیل
 جامع التواریخ ص ۶۔

سلدوز ۸۲/۱ سیدوز (محرف سلدوز) منگولیا
 کی ایک قوم جو کچل بھی نواح سادہ (ایران) میں موجود ہے۔
 (آہ: ۵۴۰) نام الوسی از چغتائی (ف) سلدوز نام

الوسی از چغتای (ن)، عروج تیمور سے
 پہلے یہ الوس ترکستان اور خراسان میں بہت
 اقتدار رکھتا تھا۔ حصار شادمان کے نواح
 میں بیان سلدوز برسر قوت تھا۔ بلخ کے
 نواح میں ایک اور امیر مسلط تھا ریزدی
 ۱: ۲۳ و ۲۴ بعد امیر بیان نے متعدد
 اور چغتائی امرا کے ساتھ ۵۲ء میں ہرات
 کو کرتوں سے مستخلص کرنے کے لئے اس
 علاقہ پر حملہ کیا، بعد میں امیر حسین کے ساتھ
 سلدوزیوں کی کئی لڑائیاں ہوئیں جن میں
 تیمور امیر حسین کی امداد کرتا رہا۔ آخر بیان
 قتل ہوا (ریزدی ۱: ۲۸ بعد ۵۹ء) جب
 تیمور اور امیر حسین میں نزاع پیدا ہوا۔ تو
 سلدوزی تیمور کے ساتھ ہو گئے ریزدی
 ۱: ۸۸ ۵۶ء میں تیمور نے محمد بن بیان
 سلدوز کو غدر کے الزام میں قتل کیا اور
 تومان سلدوز کی ایالت اور ان کا ضبط و نسق
 ایک اور امیر کو سپرد کر دیا (ریزدی ۱: ۲۶۰)۔
 تیمور کی مہموں میں سلدوز اسکے ہمراہ رہے
 سورن ۵۴۹ء، سوران، سورون
 نجرہ جو سپاہی ایک دوسرے کے مقابلے

صف آرا ہو کر لگاتے ہیں رشور و غوغا
 (ن)، اسدا کبر یا مثل آن گفتن لشکریان
 باواز بلند درہنگام تاختن بر خصم، ہامی ہوی
 کہ اتراک وقت محاربہ کنند، ہاتفی سے
 زہر د و طرف سورن انداختند
 ہز برانہ بر یکدگر تاختند (ج)،

ریزدی ۱: ۳۱۲ پر ہے

سپہ کار پیکار بر ساختند

کورگہ زدہ سورن انداختند؛
 سینورغال ۱۴۲، مدد معاش، انعام
 (ج)، سوپورغال تحفہ، عطیہ (ن)،
 سیرغال انعام، التعداد (ف)؛
 شانقار ۱۰۳، شانغار ۱۵۵ شنغا
 ۲۹۷، سونقور ۳۸۵، سنقر
 پرندہ است شکاری مثل باز (ج) سنقر
 شکرہ، سونقار جانور پرندہ کہ حکم غنقا
 دارد (ف)، شونقار باز، properly
 gersfalcon سونغار، سونقور
 falcon (ن)؛

شقاول ۵۰۴، هماندار قاتر میرد

حواشی اقتباسات از مطلع سعدین،

شاہان وسط ایشیا کے دربار میں ایک صاحب منصب کبیر جو قاضیوں اور ملاؤں پر حاکم ہوتا ہے۔ فرہنگ ترکی از شا (Shaw)، شیداؤل وہ شخص جو ایچیوں کے ہمراہ رہتا ہے (ن)، آنہارامی گویند کہ ایشان را ملازم ایچیان کردہ درار دوی بادشاہ ہرجا کہ باشد کرکیراق ایچیان ایشان می سازند رزبۃ التواریخ حافظ ابرو) :

طوی ۵۴، شادی عروسی، شادی (ج) ن، ضیافت (ن)، ۸۹ طوی کشید یعنی ضیافت کرد :

فتار ۱۱۵، کافذکی لالین، فانوس (الفرائد الدیہ) :

قاپوچی ۴۵، دربان (ج) قاپو یعنی درخانہ ہے (ف) اورچی کلمہ نسبت یعنی محافظ درخانہ، گویا قاپوچی متن میں بمعنی بادی گارڈ ہے۔ عثمانی ترکوں کے اس لفظ کے استعمال کیلئے دیکھو ۲۵: ۲، قچاق ۱۵۵، ۱۸۳، ۲۲۵، ۳۶۷، ۵۲۹، نام فرقہ ازازبک (۲) نام دشت ہرگاہ ہزار فرسنگ طول و عرض دشت باشد (ف)، شارموای نے لکھا ہے

دشت قچاق رودخانہ ہای یقی (اورال)، اتل (والگا) طولی (دینسٹر) اور کریمیا سے محدود ہے۔ کبھی اس کلمہ کا استعمال محدود معنوں میں کرتے ہیں۔ تب اس سے مراد وہ دشت (Steppe) ہوتا ہے جو دریا اتل (والگا) اور اوزی (ڈینیپر) کے درمیان ہے۔ اب اس میں پچناک رہتے ہیں۔ ابن عرب شاہ نے دشت قچاق کا حدود اربعہ یوں بیان کیا ہے: شمال میں ابھرچہ (بیریا)، جنوب میں بحر خزاور بحر اسود جنکے درمیان جبل چرکس (کوہ قاف) ہے۔ مشرق میں خرم لوزم صوبہ ہای اترار و صغناق و دیگر بلاد ترکستان و بلاد حجتہ (زونگار یا نزمہ القلوب ص ۲۵۷ کا جگر) تا بلاد مغول و حدود چین، اسی دشت کو برکہ خان کے نام پر دشت برکہ بھی کہتے ہیں۔ برکہ خان جو ۶۵۲ء سے ۶۶۴ء تک حکمران رہا جو جی نژادوں میں سے پہلا مسلمان بادشاہ تھا تیمور لنگ کی مہم خلاف تو قمتش خان ازشارموای ص ۳۹، لین پول نے (خانوادہ ہای سلاطین اسلام میں ص ۲۲۴ پر لکھا ہے: دشت قچاق

سے مراد وہ علاقہ ہے جس کو دریائے دُدن اور
دالکھ سیراب کرتے ہیں۔ جو شرقاً غرباً دریائے
یورال یا یئق سے دریائے ڈینیپر تک اور شمالاً
جنوباً بحر اسود اور بحر خزر سے اکٹ تک پھیلا
ہوا ہے۔ نیز دیکھو نرہ ص ۲۵۸ - ۲۶۱: ۱۰۲۲
جو اس کلمہ کو قچاق یا قچاق لکھ رہا ہے۔

قچقار ۴۹۶، قچقار گوسفند شاخدار (ف)
قچقار - بندھار پیاری یا میدانی (ن)
قچقار گوسفند گشتی، قچ گوسفند شاخدار جنگی (ج)

قراول ۴۶، قوجی کہ برای جنگ بمکانی
نغین شود (ف) قارا اول، قاراغول

محافظ دیدبان (ن) قراول دیدبان قوجی
کہ پیش پیش رود و از سیاہی نون غنیمت خبر دہد
(ج) یزک، پیشرو سپاہ و فرنگ ناصری بذیل یزک،

دیکھو آزدن ص ۲۲۴ Steinmishers

لکھتا ہے نیز دیکھو آ ۲: ۶۱ قراول قول ۴۶۸
ہراول قول کے معنوں میں ہے *

قراوناس ۴۴، ایک جنگجو مولد تارتاری

طائفہ جسکا ذکر عروج تاتار سے غلط ہے

زمانہ کے بعد ملنا شروع ہوتا ہے۔ یعنی ساتویں صدی
سے وہ آٹھویں صدی ہجری کے وسط کے

قربیب ماوراء النہر اور ترکستان کے امراء کی
فوج کا ایک اہم جز تھے۔ تخت نشینی سے پہلے
امیر تیمور کو کئی سال تک امیر حسین سے لڑنا
پڑا جو ماوراء النہر اور ترکستان کے اکثر
حصہ پر قابض تھا۔ امیر حسین کی فوج میں ہزاروں
کی تعداد میں اس طائفہ کے لوگ شامل تھے۔

دیکھو بزدی ۱: ۱۴۲ اور ۱۴۱، کہتے ہیں
کہ تغلقوں کا خاندان انہی میں سے تھا۔ دیکھو
اورینٹل کالج میگزین بابت مئی و اگست ۱۹۲۶

قرمچی ۳۸۵، کتب لغت میں یہ لفظ نہیں ہے
قوئق توجہ کرنا کہتے ہیں شاید صا ترجمہ معنی محل توجہ مانے

قشلاق ۲۱، جاہی زمستان (ف) جاہا ہی
گرم کہ زمستان دران بسر بند (ج) *

قٹاس ۴۸۲، قوتاس عند البعض ایک
جوان ہے جو چین اور ہندوستان کے درمیانی

پہاڑوں میں ہوتا ہے۔ اوجس کی دم بڑی اور
گپٹے دار ہوتی ہے (ن) قٹاس معرب قٹاس

است... بمعنی موی دم گاؤں کی کہ آنرا الجھاؤ خوانند
(ج) یک قبتی (س)

قلاق ۴۴، قلاق و قلاق گوشش

(ف) قلاق گوشش (ج)، مگر متن میں

بظاہر مراد مخبر سے ہے :

قُمر غہ ۲۶۷، شکار گاہ (ف)، شکار گاہ کہ

امراء و سلاطین در احاطہ کلان آہو و گوزن

وغیرہ می گذارند (ج) شکار جگر کہ، دیکھو

آزون ص ۱۸۹ :

قُمہ ۴۶، سریرہ (ج) قُمہ یا قُمّا،

concubine (س)، لونڈی،

قُنبل قول ۴۶۱، ۵۴۷، قومبول

کپنی، پلٹن (ن)، قول (بواو مجہول)

فوج میانہ (س) پس معنی ترکیب میانہ فوج

کی پلٹن کے ہیں۔ شاید اس سے پلٹش

مراد ہو یعنی فوج قلب کا ایڈوانس گارڈ

(دیکھو آزون ص ۲۲۶)،

قوچین ۹۵، اہل کاشغر کا فوجی طبقہ

(س) :

قورچی ۹۹، سلاحدار، قور بمعنی سلاح

و ادوات حرب و پچی علامت فاعلیت

اہتمام کنندہ دربار پادشاہ (ج)، میرشکا،

حرم کا پہرہ دار (س)، میرشکار (ن)، نیز

دیکھو آزون ص ۱۶۹ جہاں پادشاہ کے

ہاتھی کے ارد گرد رہنے والے قورچیوں

کی جماعت کا ذکر ہے :

قورق ۹۷، ممنوع، منع کردہ شد (ج)،

قوروغ، قوروق سلطانی چچی (ن)،

آزون ص ۱۸۹ پر یہ کلمہ بمعنی *privilege* ہے :

قورلتائی ۱۶۳، جشن (ف)، قورلتائی

(ا) مجمع کنگاش و مشورہ (۲) جشن (ج)،

قوریتائی، قورولتائی مغلوں کی بڑی

مجلس مشاورت (ن)،

قوش قراو ۴۸۶، متن میں ہے قوش مراد

دادند و خوردند، زبدۃ التواریخ میں اسکی

بجای ہے: قوش دادند و قراو خوردند،

یزدی ۲: ۶۱۷ پر ہے: بآیین تورہ و رسم

محمود کا سہای دمام مملو از بادہ یا قوت نام

بر حسب مرام پی در پی داشتہ مراسم قوش و قراو

بتقدیم پیوست، ان مراسم کی تفصیل کہیں

نظر نہیں آئی، ف میں قوش بمعنی جفت

ہے اور قارو بمعنی جواب، ن میں

ہے کہ قارو بمعنی عوض ہے اور اس سے

مراد وہ پیالہ ہے جو ایاقچی کو اس پیالے

کے عوض میں دیتے ہیں جو وہ دور اول

میں پُر کر کے دیتا ہے۔ اگر ایک شخص

قیتول ۳۶، کیمپ، فوجی ڈیرہ، قلعہ
(س) ۱۰ یزدی ۱: ۱۳۷ پر ہے؛ بگرنخت
و بقیتول خوشنفت،

کیکی ۸، اس عبارت کے ظاہر ہے کہ دنیا
کیکی چاندی کا سکہ تھا جس کا وزن ۱۲ مثقال
تھا یعنی ۳ ماشہ اگر مثقال کو اقویٰ لا قوال
کے مطابق ۱۲ ماشہ کا تصور کریں، دیکھو

(ج) :

کلبین اُغول ۳۸، کیلین منسوبہ،

بہورن، اُغول پسردف، مراد ہو ہے؛
کوچ ۴۶، (۱) از جاتی بجای رفتن،
(۲) زوجہ (ف)، از منزل بمنزل نقل کردن
با ایل و اہل و عیال و اسباب خانہ، بطرق
کنایہ بمعنی زن شخص (ج)، کوچ، زوجہ
کنبہ (ن) :

کور کا ۱۱۰، کوراکہ نقارہ کلان (ف) :

کورگان ۹، یتفخیم ضمہ کاف و رای
مہملہ و فتحہ کاف فارسی، شخصی کہ نسبتش

بسلطین رسد و نسبت دامادی ہم داشتہ
باشد (ف) تیموری شہزادہ جس کے

ماں باپ خانوں کی اولاد سے ہوں اور

دو پیالے پئے تو کو قوش کہتے ہیں۔ مثال

میں نوائی کا ایک شعر دیا ہے جس کا ترجمہ

یہ ہے: چون وی نوائی را ز می لعل پے در پے

قوش (دو پیالہ) داد بہ قار و رغو ض (جان

طلب کرد، کیست کہ چنین پر نفع سودا

منمودہ است :

قوشچی ۲۲، بازدار رنن، میر شکار

(ج) :

قوشلا مشی ۳۸۲، ۳۹۳، قوشلاقی

سے ہے۔ یعنی حیوانوں اور پرندوں کا شکار گنا

قوشون ۲۳، فوج (ف) گروہی از

فوج (ج)، آزون کے نزدیک دیکھو

ص ۱۸۳) اٹھارویں صدی کے نصف

آخر میں یہ لفظ درانیوں سے مستعار لیا گیا

مگر تومان کی طرح اس سے کوئی معین تعداد

سپاہیوں کی مراد نہ تھی۔ مطلع میں ص ۲۳

ص ۱۰ پر قشون کی تعداد پانصد سوار دی ہے

قول ۱۸، ۱۹، فوج میانہ (ف)، انبوه

سپاہ (ج)، مغولی لفظ ہے، بواو مجہول

(س)، قلب گاہ، دیکھو آزون ص ۲۲۴

جو بنت خاقان سے شادی کرے (ن)؛
بالضم وواو محروفت وراہی مہملہ موقوف؛
آنکہ از جانب مادر ہم پادشاہزادہ باشد
... ودر سروری بکاف اول فارسی وکاف

دوم عربی بمعنی پادشاہی کہ دختر خاقان
چین در حبالہ نکاح او باشد (رج)؛

کو کلتاش ۵۰، دودھ کا بھائی (ن)؛
کو کلتاش، کو کلداش دودھ کا بھائی (ن)؛
کو کلداش ہم شیر (ف)؛

کوماک ۵۴۸، کوماک ۶۰۸، کنگ
اعانت و مددکاری چہ در کار و بار و چہ در
جنگ (رج)؛ کوماک معاون مددگار (ن)؛
لاچین ۶۶۷، لاچن شاہین (ف)؛
شاہین شکاری (رج)؛

مانکوت ۵۵۱ جوجی نژادوں کا ایک قبیلہ، دیکھو
یزدی ۱: ۲۷۷ جہاں اسی کو منگوت لکھا ہے
۳: ۲۴۴ پر اس نام کی سات اور صورتیں دی
ہیں۔ اور لکھا ہے کہ اس قوم کے قریب ایک لاکھ فرد
اس وقت بخارا اور اسکے نواح میں بستے ہیں؛

مرگن ۶۵، بہاور، ص ۵۵ (ن)؛
موجہ ۶۵، ۱۰۷، ۵۶۷، شغل
عمل منصب، درجہ، عمدہ (ن)؛

منغلای ۶۰، پیشانی (ف) منغلای؛
منغلای، مانگلای پیشانی، فوج ہراول
(ن)، مقدمۃ الجیش، رازون ص ۲۲۵
لغت مغولی ہے؛

نایمان ۱۷۱، فرقہ ایست از اوربک
(ف)؛

نویین ۲۸۴، دراصل داماد را گویند
و ترکان سلاطین را باین لفظ خطاب کنند
و بمعنی امیر اعظم، پادشاہزادہ (رج)؛

نویین نویان، جنرل، شاہزادہ، امیر
(ن)، از القاب بزرگان ترک است
و این لغت فارسی نیست ترکی است
بلکہ مغولی، (فرہنگ ناصری)، نویین
شہزادہ، دس ہزار فوج کا کمانڈر، لغت
مغولی ہے۔ نویان شہزادہ (ترک
و تاتار میں یہ لغت مستعمل ہے، مغولی لفظ
ہے) (ن)؛

یا توغن ۵۰۹، آذ موسیقی است کہ اورا
بفارسی سمندر گویند، طغر نامہ یزدی ۱؛
۲۲ پر اسکو (شعریں) یا تغان کہا ہے
اور ۲۲ اور ۵۸ پر تغان لکھا ہے جو

تصحیفِ تنغان ہے۔ اس آلہ کی تصویر

انسکلو پیڈی ڈلائمزیک (پیرس ۱۹۲۲ء)

میں دی ہے :

یار غوجی ۳۳۳، فیصلہ کرنے والا ،

سزا کا حکم دینے والا (ن)، یار غوجی

جج، حکم (س)، نیز دیکھو یر غو :

یام ۴۹۰، منزل، برید :

یام خانہ ۴۸۷، ڈاک بنگلہ :

یاسا ۳۳۶، 'آسید' یاسا داد ۵۶

بیاسا سانسید، یعنی سزا سے موت دی

اس مغولی کلمہ کے کئی معنی ہیں (۱) فرمان شاہی

حکم، اعلان (۲) قانون، مجموعہ قوانین

خصوصاً چنگیز خان کا بنوایا ہوا مجموعہ قوانین

(۳) سزا سے موت (س)، بترکی ماتم را

گویند و مجازاً بمعنی قتل مستعمل، قتل،

غارت، قصاص، رسم، قانون، قاعدہ

رج) یاسہ و یاسا و یاسون طرز و طور

و قوانین و حکم و قرارداد چنگیز خان و مغول

بودہ (ج) :

یاساق ۵۹۶ چوب یاساق، چوبی

بود کہ سلاطین اتراک گناہگار را بدان

می زدند، ظاہراً بمعنی چوب حاکم (ج)

چوب یاسا The bastinad

(س) یاساق (۱) شریعت مغلان (۲)

بدعت (۳) مہم (۴) سفر (۵) مدوی

کہ پادشاہان رارعبیت کنند و روادان

لشکر بدون مواجب بوقت ضرورت

و طیاری جنگ (ج)، یساق تیاری

جنگ و جہاد (ف) قاعدہ و ممانعت،

قرارداد، حکم، انتظام (ن)، ۴۹۰ پر

یاساق مرادف مہم ہے :

یاساق مغول ۴۵، شریعت مغلان :

یاسال ۳۸۸، صفت، قطار، فوج

(ن)، پرہ فوج (ج) :

یاسا مشی ۱۹۵، یاسا میشی مغولی

پسندیدہ و کار سازی و سرانجام کار ہا باشد

(ج)، ترتیب، تزیین (ن)، یزدی ۱ :

۲۵۴ س ۸ پر ہے : لشکر عدو بند .... را

یاسا مشی کردہ بر سر اور اند :

یراق (۱) اسلحہ سپاہ مثل شمشیر و سپرد تیر

و کمان (۲) مطلق سامان و اسباب و مصالح

ہر چیز، شفیق اثر ہے

نواب رانچوردن خونہا یراق کار (ج)
 سلاح (د)، ضروریات، برتن، کپڑا،
 مصلحت، تیار کردہ (ن)،
 تہا یراق بنیم ۴۵، دیکھیں کہ مصلحت کیسے،
 یراق تمام ساختہ ۴۵، سامان مکمل کر کے
 رای سلطان یراق آن دید (۵۶)، آنچه
 یراق و مصلحت دانند (۵۶) میں
 یراق بمعنی مصلحت ہے۔ اسی طرح یزدی
 ۱: ۴۷ س ۱۲ پر ہے: آنچه یراق و مصلحت
 وقت باشد بتقدیم رسد

یَرغُو ۲۶۶ یارغو قانون (ن)، جھگڑا،
 نظم و نسق، حکومت، ممانعت، شکایت
 (ن)، تنازعہ، مقدمہ بازی، عدالت گاہ
 (س)، یَرغُو سیاست (ج ف)، یارغو
 مواخذہ و پریش گناہ و لغتیش آن فرمان
 و حکم (ج) :

یَرغُو ۴۹۰، راہوار و تیز رو (ج)، یورغا
 ڈاک کا گھوڑا (ن)، یورقہ رفتن اسپ (ج)،
 یراغ و یرغ اسبی کہ از غایت سواری
 قابلیت آن پیدا کردہ کہ باطمینان بر آن
 نشینند و تا ہر جا خواہند روند و ابلیغ نامند

در این ایام مشہور ہو رفته شد (فرہنگ صری)،
 یَرگہ ۷۲، یرگہ شکار = شکارِ جر کہ
 نوعی از شکار و آن چنان است کہ لشکریان
 گرد صحرا حلقہ زنند، جر کہ بمعنی مطلق صفت
 و حلقہ است خواہ مردمان باشند خواہ سائر
 حیوان از چرندہ و پرندہ :
 یرگہ شاہان ۱۲۵، بمعنی جماعت شاہان
 ہے۔ سعید اشرف ع

سرور جرگہ شاہان جہان شاہ نجف :
 یَرلِیغ ۲۱، فرمان (د)، فرمان بادشاہان
 مثال، منشور (ج) :
 یَساؤل ۲۳، میرتزک، نقیب،
 چوہدار (ج)، یاساؤل ترتیب دہندہ صفوف
 سواران نظم دہندہ (ج بذیل یاسہ)، آن
 میں ہی یاساؤل ہے :

یورت ۲۳، یُرت منزل (د)،
 یُورت جاو مکان راگویند (ج)،
 یورت مکان، کیمپ، خیمہ،
 ملک :

یوسون ۲۳۲، طریق، صورت،
 روان، قانون (ن)، یُسُن دستور

دڼ، بسان وېسون یوړش اول

(۱۰۴) یعنی بدستور یوړش اول ۰

یښت پیل ۰ ۳۸، یوښت ایل سال اسپ

رج، [یوښت اسپ رج] گهوړسی دڼ، بلغمه

یا ونون خفی و سکون یا اسپ دڼ، پیل سال دڼ، [۰]

پیللاق ۱۲، یا ایللاق جای تابستان دڼ

جای سرد هو او ار که بفصل تابستان در آن باشند

مثلاً فی زمانه اور مېنده شمه و نیلگری از محال پیللاق

است مقابل قشلاق که جای باش فصل زمستان

است رج، ۰

غلط نامہ

صحیح	غلط	صفحہ و سطر	صحیح	غلط	صفحہ و سطر
بیشہ	بیشہ	ص ۳۲۰ س ۷	شگورچی	سکورچی	ص ۳۲۲ س ۱۴
وای	ای ۱۰	۷۳۴۹	اغرق قول	اغرق قول	۱۱ ۷۳۳
داستان	داستادان	۱۵۳۵۲	آئین اکبری ج ۱	آئین اکبری ج ۱	۱۴۷۲۵
سیور غمتش	سیور غمتش	۲۳۶۹	تبادگانی	تبادگانی	۱۸۷
بسپر	بسپر	۱۴۳۸۷	عشرة	عشر	۴۱۰۱
کاندرو	کاندرو	۱۱۴۴۶	بیراق	بیراق	۹۱۱۰
مرکتو کہ	مرکتو کہ	۶۴۴۸	بلوک	ملوک	۱۱۲۵
قرا عثمان	فرا عثمان	۵۴۴۹	خجند	سجند	۵۱۳۰
حوکاه	بھوکاہ	۲۱۴۶۰	چون این	چوں این	۶۱۳۶
نظر نامہ	شرف نامہ	۱۰۴۶۹	گریز	کرین	۱۰۱۳۹
سرسہ پایہ	سرمہ پایہ	۴۴۸۵	براق	براق	۴۱۷۲
مغفر	مطر	۲۵۱۳ ح ۲	ثلث عشرة	ثلثه عشر	۱۲۱۸۷
میرزا بالینفر	بالینفر	۲۵۳۸ س ۲	اربع عشرة	اربع عشر	۱۱۹۹
برخواست	برخواست	۶۵۴۵	ماوراء النهر	اوراء النهر	۱۲۲۳
نعرہ	نعرہ	۱۰۵۴۸	نظر نامہ یزدی	شرف نامہ یزدی	۱۷
حنین	حنین	۱۵۵۸۰	قطب الدین	قطب الدین	۴۲۲۱ ح ۴
بعلاج	بعلاج	۵۵۸۷	سبع عشرة	سبع عشر	۱۰۲۵۸ س ۱۰
عقد	عقد	۱۳۶۰۳	درخان حبش	ورخان حبش	۳۳۱۴
نظر نامہ	شرف نامہ	۲۶۱۶			
حلہ	حلہ	۱۴۶۱۶			

SRI PRATAP COLLEGE LIBRARY
SRINAGAR (Kashmir)

DATE LOANED

Class No. _____ Book No. _____

Acc. No. _____

This book may be kept for **14 days**. An over - due charge will be levied at the rate of **10 Paise** for each day the book is kept over - time.

[illegible]

SRINAGAR (Kashmir)

DATE LOANED

Class No. _____ Book No. _____

Acc. No. _____

This book may be kept for 14 days. An over - due charge will be levied at the rate of 10 Paise for each day the book is kept over - time.

[illegible]

گیلانی پریس ہسپتال روڈ لاہور میں باہتمام ضمیر احمد خان پرنٹر چھپی
اور مسٹر احمد ربانی پبلشر نے لاہور سے شائع کی ہے

SRI PRATAP COLLEGE LIBRARY
SRINAGAR (Kashmir)

DATE LOANED

Class No. _____ Book No. _____

Acc. No. _____

This book may be kept for **14 days**. An over - due charge will be levied at the rate of **10 Paise** for each day the book is kept over - time.

[illegible]

891.555

K 15 M

"This book was taken from the Library
on the date last stamped. A fine of
 $\frac{1}{2}$ anna will be charged for each day
the book is kept over due."

10264

4 JAN 2006

SRINAGAR (Kashmir)

DATE LOANED

Class No. _____ Book No. _____

Acc. No. _____

This book may be kept for **14 days**. An over - due charge will be levied at the rate of **10 Paise** for each day the book is kept over - time.

[illegible]

SRI
PRATAP
COLLEGE LIBRARY,
SRINAGAR.

Staff can borrow
a time and can
ne mouth.

college can
time,